T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SUÇLARIN İÇTİMAI BAĞLAMINDA FİİL TEKLİĞİ

DOKTORA TEZİ

Ahmet KILIÇ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

Ankara, 2023

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SUÇLARIN İÇTİMAI BAĞLAMINDA FİİL TEKLİĞİ

DOKTORA TEZİ

Ahmet KILIÇ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

Dr. Öğr. Üyesi Ömer ÇELEN
DANIŞMAN

Ankara, 2023

ONAY SAYFASI

Ahmet KILIÇ tarafından hazırlanan "Suçların İçtiması Bağlamında Fiil Tekliği" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı'nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Kurumu	İmza
Dr. Öğr. Üyesi Ömer ÇELEN		AYBÜ Hukuk Fakültesi	
Kabul ☐	Red ☐		
Prof. Dr. Yusuf Ziya TAŞKAN		AYBÜ Hukuk Fakültesi	
Kabul ☐	Red ☐		
Prof. Dr. İlhan ÜZÜLMEZ		AHBVÜ Hukuk Fakültesi	
Kabul ☐	Red ☐		
Prof. Dr. Olgun DEĞİRMENCİ		TOBB ETÜ Hukuk Fakültesi	
Kabul ☐	Red ☐		
Doç. Dr. Ali Rıza TÖNGÜR		Polis Akademisi	
Kabul ☐	Red ☐		

Tez Savunma Tarihi: 15.02.2023

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı'nda Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Yaşar YİĞİT

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. 15.02.2023

Ahmet KILIÇ

TEŞEKKÜR

Tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ömer ÇELEN hocama, tez savunma jürisinde yer alan Prof. Dr. İlhan ÜZÜLMEZ, Prof. Dr. Olgun DEĞİRMENCİ, Prof. Dr. Yusuf Ziya TAŞKAN ve Doç. Dr. Ali Rıza TÖNGÜR hocalarıma katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Bu tez, TÜBİTAK 2211/A Yurt İçi Genel Doktora Burs Programı kapsamında desteklenmiştir. Bu sebeple TÜBİTAK'a teşekkür ederim.

ÖZET

Suçların İçtiması Bağlamında Fiil Tekliği

Çalışmamızın temel amacı, maddi ceza hukukunda sayılabilirlik niteliği öne çıkan ayrı bir fiil kavramına neden ihtiyaç duyulduğunu, bu fiil kavramının (tekliğinin) hakim görüş tarafından nasıl tespit edildiğini ve bu hususstaki görüşümüzü ortaya koymaktır. Ceza hukukunda farklı amaç ve kapsamı haiz üç ayrı fiil kavramı vardır. Bunlardan biri olan suçların içtimaı bağlamında fiil kavramı için tanımdan ziyade fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı önem arz eder. Ayrıca bu ayrımın uygulama alanı içtima öğretisiyle sınırlı değildir. Ceza hukukundaki birçok meselede birden fazla hareketin tek fiil teşkil edip etmediği değerlendirmesine ihtiyaç duyulur. Bu değerlendirmelerde açıkça atıf yapılmasa bile suçların içtimaı bağlamında fiil tekliği esas alınır. Zira fiil tekliğinin suç sayısını tespit etmek ve suç çokluğu halleri arasında ayrım yapmak şeklinde iki temel fonksiyonu vardır. Çalışmamızın birinci bölümünde içtima öğretisinin temel kurumları ile ceza hukukundaki üç farklı fiil kavramı izah edilerek kavramsal bir çerçeve çizilmiştir. Yine bu bölümde gerçek içtima-fikri içtima ayrımını kabul eden pozitif bir düzenleme olmasa bile içtima öğretisine özgü fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımının gerekli olduğu ifade edilmiştir. İkinci bölümde fiil tekliğinin görünüm biçimleri ile ayniyet değerlendirmesine yer verilerek bu iki husus arasındaki ilişki irdelenmiştir. Bu bağlamda kısmi ayniyete dayalı fiil tekliği tespiti eleştirilerek fiil tekliğinin, ayrı bir değerlendirmeyi gerektirmeksizin suç sayısını tespit etme ve suç çokluğu halleri arasında ayrım yapma fonksiyonlarını yerine getirmesi gerektiği belirtilmiştir. Buna göre fiil tekliğinin birden fazla görünüm biçiminin olduğu, ancak esas olarak zamansal bağlantı ve hareketlerin benzer nitelik olması kriterlerine göre belirlenmesi gerektiği savunulmuştur. Üçüncü bölümde ise fiil tekliği ile özellik arz eden diğer ceza hukuku kurumları arasındaki ilişki ile fiil tekliğine bağlanan sonuçlara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: ayniyet, fiil tekliği, suç tekliği, suçların içtimaı

ABSTRACT

Single Act in Aggregation of Offences

The main aim of our study is to reveal why there is a need for a separate act concept with its countable quality in criminal law, how this concept (singleness) is determined by the dominant opinion, and what our opinion is on this issue. In criminal law, there are three different concepts of acts with different aims and scopes. In act in aggregation of offences (joinder of offences), that is one of them, the distinction between single act-plural acts is more important than the definition of the concept of the act. In addition, the field of implementation of this distinction is not limited to the doctrine of aggregation of offences. In many matters in criminal law, assessment of whether movements constitute a single act is necessary. Even if there is no explicit reference in these assessments, the singleness of the act in aggregation of offences is taken as a basis, because the single act has two basic functions: to determine the number of offence and to separate the cases in which there is more than one offence. In the first part of our study, the basic institutions of the doctrine of aggregation and the concept of three different acts in criminal law are explained. Thus, a conceptual framework is revealed. In the same section, it is stated that even if there is no positive regulation that accepts the distinction between real concurrence and ideal concurrence, the distinction between a single act and plural acts is necessary. In the second part, it is mentioned that the appearance forms of the single act, the identity assessment of act/acts, and the relationship between the single act and identity. In this context, the determination of the single act based on partial identity is criticized and it is stated that the single act should fulfill the task of determining the number of offenses and distinguishing between the cases in which there is more than one offense without an additional assessment. In addition, it is accepted that the single act has more than one appearance form, but that it should be determined mainly according to temporal connection and similarity of movements. In the third chapter, the relationship between the single act and the other criminal law institutions and the results of the single act are determined.

Keywords: identity, single act, single offence, aggregation of offences

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
İÇİNDEKİLER iii
KISALTMALAR vii
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
CEZA HUKUKUNDA İÇTİMA KURUMLARI VE FİİL KAVRAMLARI

1. İÇTİMA KAVRAMI 5
2. SUÇLARIN İÇTİMAINA İLİŞKİN KITA AVRUPASI HUKUKUNDAKİ TEMEL YAKLAŞIMLAR 7
3. TÜRK HUKUKUNDAKİ İÇTİMA KURUMLARI 9
   3.1. Gerçek İçtima 10
   3.2. Cezaların İçtimaı 13
   3.3. Fikri İçtima 20
   3.4. Zincirleme Suç 21
   3.5. Görünüşte İçtima 23
      3.5.1. Genel Olarak 23
      3.5.2. Görünüşte İçtimaın İlkeleri 30
         3.5.2.1. Özel Normun Önceliği İlkesi (Spezialitaet) 30
         3.5.2.2. Asli Normun Önceliği İlkesi (Subsidiaritaet) 36
         3.5.2.3. Tüketen Normun Önceliği İlkesi (Konsumtion) 44
      3.5.3. Görünüşte İçtima İlkelerinin Bir Araya Gelmesi 53
      3.5.4. Değerlendirme 58
   3.6. Özel Norm Niteliğindeki İçtima Hükümleri 60
4. CEZA HUKUKUNDAKİ FİİL KAVRAMLARI 61
   4.1. Suç Teorisi Bağlamında Fiil Kavramı 64
   4.2. Ceza Muhakemesi Bağlamında Fiil Kavramı 67
   4.3. Suçların İçtimaı Bağlamında Fiil Kavramı 76
5. TARİHÇE 95
   5.1. Kıta Avrupası Hukukunda 96
   5.2. İslam Hukukunda 105

5.3. Tanzimat Sonrası Türk Hukukunda 108

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇLARIN İÇTİMAI BAĞLAMINDA FİİL TEKLİĞİ

1. GENEL OLARAK 113
2. FİİL TEKLİĞİNİNİN ESASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER 113
2.1. Neticeyi Esas Alan Görüş 113
2.2. Subjektif Bir Kriteri Esas Alan Görüşler 120
2.3. Hareketi Esas Alan Görüş 124
2.4. Haksızlıklar Arasındaki İlişkiyi Esas Alan Görüş 125
3. SUÇLARIN İÇTİMAI BAĞLAMINDA FİİL TEKLİĞİNİN GÖRÜNÜM BİÇİMLERİ… 126
3.1. Doğal Anlamda Fiil Tekliği 127
3.2. Hukuki Anlamda Fiil Tekliği 131
3.2.1. Tipik Fiil Tekliği 132
3.2.1.1. Çok Hareketli Suç 135
3.2.1.2. Bileşik Suç 139
3.2.1.3. Kesintisiz Suç 142
3.2.1.4. Alışılagelmiş Olarak Tipik Fiil Tekliği Kapsamında İncelenen Haller 153
3.2.2. Değerlendirme Tekliği 161
3.2.3. Doğal Fiil Tekliği 170
3.2.3.1. Doğal Fiil Tekliğinin Kriterleri 173
3.2.3.1.1. Birlik Arz Eden İradi Karar 175
3.2.3.1.2. Hareketler Arasında Sıkı Zaman ve Yer Bağlantısı 186
3.2.3.1.3. Objektif Gözlemci Nazarında Hareketlerin Tek Fiil Olarak Algılanması 197
3.2.3.1.4. Hareketlerin Aynı Türden Olması 199
3.2.3.2. Doğal Fiil Tekliğinin Niteliği 202
3.2.3.3. Doğal Fiil Tekliğinin Kapsamı 204
3.2.3.3.1. Suç Tekliği Olan Haller 205
3.2.3.3.2. Suç Çokluğu Olan Haller 210
3.2.4. Zincirleme Fiil Tekliği (Zincirleme Suç) 224
3.2.4.1. Zincirleme Fiil Tekliğinin Kriterleri 227
3.2.4.1.1. Objektif Kriterler 229

3.2.4.1.2. Subjektif Kriter 232
3.2.4.2. Zincirleme Fiil Tekliğinin Sonuçları 236
3.2.4.3. Zincirleme Fiil Tekliğinin Reddedilme Nedenleri 241
3.2.4.4. Türk Hukukunda Zincirleme Suç 244
3.2.5. Kolektif Suç 249
3.2.6. Gerçek Olmayan Örgütlü Suç 251
4. AYNİYET 251
4.1. Genel Olarak 251
4.2. Tam Ayniyet 255
4.3. Kısmi Ayniyet 255
4.3.1. Genel Olarak 255
4.3.2. Parantez Etkisi 259
4.4. Ayniyet Bahsinde Özellik Arz Eden Suçlar 263
4.4.1. Kesintisiz Suçlar 263
4.4.2. Örgütlü Suçlar 266
4.4.3. Ruhsatsız Silaha İlişkin Suçlar 268
4.5. Türk Hukukunda Ayniyet 273
5. ÖZELLİK ARZ EDEN SUÇLARDA FİİL TEKLİĞİ 274
5.1. İhmali Suçlarda Fiil Tekliği 275
5.1.1. Birden Fazla İhmali Suçun Bir Araya Geldiği Haller 276
5.1.2. İcrai Suç ile İhmali Suçun Bir Araya Geldiği Haller 280
5.2. Taksirli Suçlarda Fiil Tekliği 284
5.2.1. Birden Fazla Taksirli Suçun Bir Araya Geldiği Haller 285
5.2.2. Kasıtlı ve Taksirli Suçların Bir Araya Geldiği Haller 288
5.3. Somut Tehlike Suçlarında Fiil Tekliği 289
6. FİİL TEKLİĞİNE İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRME 291
7. FİİL TEKLİĞİNE İLİŞKİN KANAATİMİZ 297

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SUÇLARIN İÇTİMAI BAĞLAMINDA FİİL TEKLİĞİNİN DİĞER CEZA HUKUKU KURUMLARIYLA İLİŞKİSİ VE FİİL TEKLİĞİNE BAĞLANAN SONUÇLAR

1. FİİL TEKLİĞİNİN DİĞER CEZA HUKUKU KURUMLARIYLA İLİŞKİSİ 309
1.1. Suça İştirak ve Fiil Tekliği 309

1.1.1. Şeriklik 310
1.1.2. Faillik 313
1.2. Suça Teşebbüs ve Fiil Tekliği 317
1.3. Mağdur Sayısında Hata ve Fiil Tekliği 318
1.4. Meşru Savunma ve Fiil Tekliği 322
1.5. Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi ve Fiil Tekliği 324
2. FİİL TEKLİĞİNİN SONUÇLARI 325
2.1. Suça Özgü Sonuçlar 325
2.2. Suç Çokluğuna İlişkin Sonuçlar 326
SONUÇ 332
KAYNAKLAR 341

KISALTMALAR

ABÜHFD	Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AD	Adalet Dergisi
AHBVÜHFD	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BGer	Schweizerisches Bundesgericht
BGH	Bundesgerichtshof
BGHSt	Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Strafsachen
BRZ	Berliner Rechtszeitschrift
BtMG	Betäubungsmittelgesetz
BÜHFD	Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BVerfG	Bundesverfassungsgericht
C.	Cilt
CHD	Ceza Hukuku Dergisi
DEÜHFD	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
ERÜHFD	Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GA	Goltdammer's Archiv für Strafrecht
GalÜHFD	Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GÜHFD	Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HHFD	Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi
İTÜSBD	İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İÜHFM	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
JA	Juristische Arbeitsblätter
JR	Juristische Rundschau
JURA	Juristische Ausbildung
JuS	Juristische Schulung
JZ	JuristenZeitung
LK	Leipziger Kommentar

MÜHF-HAD	Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
NStZ	Neue Zeitschrift für Strafrecht
RG	Reichsgericht (Alman İmparatorluk Mahkemesi)
StV	Straßenverkehrsrecht
SVR	Strafverteidiger
OLG	Oberlandesgericht
ZStrR	Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht
ZStW	Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft
ZIS	Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik

GİRİŞ

Suç tipleri cezalandırılabilirliğin asgari kriterlerini ifade eder. Suçun fiil unsuru tanımlanırken hem bu esastan hem de söz konusu suçun tek başına işlendiği kabulünden hareket edilir. Ancak insan davranışları ne suç tiplerindeki gibi yalındır ne de doğal sınırlara sahiptir. İnsan davranışları süreklilik arz eder ve bu sürekliliğin içinde haksızlık teşkil eden çok sayıda hareket bulunabilir. Cezai sorumluluğun tespitinde bu davranışların her zaman bir bütün olarak ele alınması mümkün değildir. Bu davranışların, hukukun bir gereği olarak parçalara bölünmesi ve her bir parçanın ayrı değerlendirilmesi gerekir. Bu bölme işleminde suç tiplerine bağlı kalınması, suç tiplerinin asgari kriter niteliği ve suç tipinin tek başına işlendiği kabulüne dayanması nedeniyle sakıncalıdır. Süreklilik arz eden davranışların bölünmesi için bu amaca özgü farklı kriterlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaçtan hasıl olan içtima öğretisi, söz konusu kriterlerin sistematik halde incelenmesini konu edinir.

İçtima öğretisinin temelinde bu alana özgü bir fiil kavramı yer alır. Bu fiil kavramına yüklenecek anlam içtima öğretisindeki tüm kurumların yapısını ve kapsamını etkiler. Yine bu fiil kavramı için tanımdan ziyade sayılabilirlik ve sınırlandırılabilirlik önem arz eder. Bu nedenle içtima öğretisinde fiil kavramı ve fiil tekliği eşanlamlı kabul edilebilir.

İçtima öğretisi sadece suç çokluğu hallerini konu edinmez. İçtima öğretisi ve bu öğretiye özgü fiil tekliği, fikri içtima-gerçek içtima ayrımından ibaret olmadığı gibi söz konusu fiil tekliğinin varlığı fikri içtima kurumunun varlığına da bağlı değildir. Bu nedenle içtima öğretisi, TCK'daki suçların içtimaı başlığı altındaki hükümlerle sınırlı değildir. Ancak doktrinde, içtima öğretisinin suç tekliğine ilişkin boyutu farklı başlıklar altında incelenmektedir. Bu durum içtima öğretisini dağınık hale getirmekte ve içtima öğretisindeki fiil tekliğinin tespitini zorlaştırmaktadır.

İçtima öğretisi, pozitif hukukta yer alan diğer ceza hukuku genel hükümler kurumlarına nazaran özellikle Türk doktrininde daha az çalışılmış ve daha fazla tartışmanın olduğu bir alandır. Fikir ayrılıkları, temel olarak içtima öğretisindeki fiil

kavramı (tekliği) üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu fiil kavramı, ceza hukukundaki diğer fiil kavramları gibi, kanunda tanımlanmaya elverişli değildir. Bu kavramın anlam ve kapsamı belirlemede doktrin ve yargı kararları belirleyici rol oynamalıdır[1]. Ancak içtima öğretisindeki fiil tekliğinden ne anlaşılması gerektiği henüz net bir şekilde ortaya konulmuş değildir[2]. Söz konusu belirsizliğe içtima bahsindeki terminolojik farklılıkların, insan ilişkilerinin çeşitlenmesine bağlı olarak artan suç tipi sayısının suç tipleri arasında meydana getirdiği çapraşık ilişkinin ve kanun koyucuların suç tiplerinin ihdasındaki özensizliğinin de eklenmesiyle içtima öğretisi nahoş bir hal almıştır[3]. Sonuç olarak içtima öğretisindeki fiil tekliğinin girift bir mesele olduğu, Türk doktrininde dağınık ve meselenin kapsamını tam olarak ortaya koymayan şekilde ele alındığı, sonuçları da dikkate alındığında yeterince çalışılmamış olduğu söylenebilir. Bu konunun seçiminde de söz konusu hususlar belirleyici olmuştur.

İçtima öğretisindeki fiil tekliğini konu edinen çalışmamızda şu sorulara cevap aranmaktadır: Ceza hukukunda kaç farklı fiil kavramı vardır? Fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı fikri içtimaa ilişkin pozitif bir düzenlemenin varlığına bağlı mıdır? İçtima öğretisindeki kurumlar ile fiil tekliği arasındaki ilişki nedir? Fiil tekliğinin görünüm biçimleri nelerdir? Fiil tekliği ile ayniyet arasındaki ilişki nedir? Tek fiilin temel vazifeleri nelerdir? Fiil tekliğine bağlanan sonuçlar nelerdir? Çalışmamızda, bu sorular cevaplanarak fiil tekliğine ilişkin özgün bir görüş ortaya koymak amaçlanmaktadır. Hemen ifade etmek gerekir ki, her ne kadar çalışmamızda suç esas alınmış olsa da içtima öğretisindeki fiil tekliği kabahatler bakımından da önem arz eder. Bu nedenle çalışmamızın muhtelif yerlerinde kabahatlere de değinilecektir.

---

1 Benzer yönde görüş için bkz. **Waldowski, Hans-Jürgen,** Ist eine klare Abgrenzung zwischen Tateinheit und Tatmehrheit möglich und gerecht?, Walhalla u. Praetoria, 1956, s. 20.

2 Benzer yönde görüş için bkz. **Roxin, Claus,** Strafrecht Allgemeiner Teil Band II, 1. Auflage, C.H.Beck, 2003, s. 799; **Lang, Bernd,** Die Idealkonkurrenz als Mißverständnis: Zur Entwicklung der Konkurrenzen im 19. Jahrhundert, Duncker-Humblot, 2008, s. 21; **Tavares, Juarez,** "Handlungseinheit und Konkurrenz bei nicht zweckorientiertem Handeln", Festschrift für Claus Roxin zum 80. Geburtstag Band 1, de Gruyter, 2011, s. 331.

Bu belirsizliğin, Türk hukukunda olduğu gibi, cezaların içtimaı hükmü içermediği için fiil çokluğu hallerinde cezaların toplanmasıyla yetinilen hukuk sistemlerinde daha ağır sonuçlara sebebiyet verebileceği ifade edilmektedir. Bkz. **Tavares,** "Handlungseinheit und Konkurrenz bei nicht zweckorientiertem Handeln", s. 331.

3 İçtima öğretisi için *"ceza hukuku kurumlarının ihmal edilen üvey çocuğu"* (**Rückert, Christian,** "Die Lehre von den Konkurrenzen in der Klausurpraxis" JA, 2014/11, s. 826.) ve can sıkıcı bulunan konu nitelendirmeleri yapılmaktadır. (**Kühl, Kristian,** "Das leidige Thema der Konkurrenzen", JA, 1978, s. 475.)

Günümüz Kıta Avrupası'nda kabul gören içtima öğretisinin başaktörü Alman hukukundaki görüş ve içtihatlardır. Fiil tekliğine ilişkin günümüzde kabul gören görüşler Alman hukukunda ortaya çıkmış ve şekillenmiştir. Bu hususta Alman yüksek mahkemelerinin lokomotif vazifesi gördüğü de ifade edilmelidir. Hem içtima öğretisindeki söz konusu durum hem de Türk ve Alman ceza hukuku arasındaki genel anlamda yakın ilişki nedeniyle çalışmamızda Alman ceza hukukundaki görüş ve içtihatlardan yararlanılmıştır. Hatta birçok noktada bunlar esas alınmış, Türk hukukundaki ayrık görüşlere ayrıca yer verilmiştir. Ayrıca Türk hukukunda, fiil tekliği bahsindeki birçok hususa ilişkin özgün bir görüşün olmadığı da ifade edilmelidir. Bu durum, söz konusu yöntemi benimsememizin esas gerekçesini oluşturur.

Bu amaçlar doğrultusunda çalışmamızın birinci bölümünde, suçların içtimaına ilişkin Kıta Avrupası'ndaki iki temel yaklaşıma yer verilerek içtima öğretisindeki kurumlar temel hatlarıyla açıklanacaktır. Ancak fiil tekliğine ilişkin görüşümüz bakımından önem arz eden görünüşte içtima kurumu kapsamlı şekilde değerlendirilecektir. Yine bu bölümde ceza hukukundaki farklı fiil kavramları ve bu fiil kavramları arasındaki ilişki izah edilerek içtima öğretisine özgü bir fiil kavramına neden ihtiyaç duyulduğu açıklanacaktır. Bu bölümde son olarak ise fiil sayısına dayalı içtima öğretisinin tarihçesine yer verilecektir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde içtima öğretisi anlamında fiil tekliği ayrıntılı şekilde ele alınacaktır. Bu bağlamda öncelikle fiil tekliğinin genel olarak kabul gören görünüm biçimlerine yer verilecek, ardından fiil tekliği ile ayniyet değerlendirmesi arasındaki ilişki açıklanacaktır. Bu yapılırken yukarıda açıklanan gerekçeler nedeniyle BGH'nin kararları esas alınacak, özellik arz eden hallerde BGH ile Yargıtay'ın kararları mukayese edilecektir. Akabinde mevcut kabullerin genel bir değerlendirmesi yapılarak fiil tekliğine ilişkin görüşümüze yer verilecektir.

Üçüncü bölümde ise önce içtima öğretisindeki fiil tekliği kavramı ile özellik arz eden diğer ceza hukuku kurumları arasındaki ilişki değerlendirilecek, ardından fiil tekliğine bağlanan sonuçlardan bahsedilecektir.

Fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımında, somut olayların açıkça veya zımnen birbiriyle sürekli mukayese edilerek bir sonuca varıldığı söylenebilir. Yine fiil tekliğinin tespiti için bazı somut olaylar esas alınarak çeşitli kriterlerin ileri sürülmesi nispeten kolaydır. Ancak hedeflenen kapsayıcılığa ulaşılıp ulaşılmadığı, bu kriterlerin farklı somut olaylara

uygulanmasıyla tespit edilebilir. Dolayısıyla fiil tekliğine ilişkin açıklamalara örneklerin eşlik etmesi elzemdir. Bu nedenle çalışmamızda, olabildiğince yargı kararına yer verilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
CEZA HUKUKUNDA İÇTİMA KURUMLARI VE FİİL KAVRAMLARI

1. İÇTİMA KAVRAMI

İçtima, bir araya gelme, toplanma anlamına gelen Arapça kökenli bir kelimedir[4]. Ceza hukukunda içtima, birden fazla hareketin[5] ve/veya suçun bir failin bünyesinde bir araya geldiği halleri ifade etmek için kullanılan temel kavram niteliğindedir. Ancak bu kavramın münferiden kullanımı herhangi bir ceza hukuku kurumuna doğrudan işaret etmez. Bu kavramla ilişkili birden fazla ceza hukuku kurumu vardır ve bu kurumlar içtima öğretisini oluşturur. İçtima öğretisini oluşturan kurumlara suçların içtimaı, gerçek içtima, fikri içtima, görünüşte içtima, cezaların içtimaı, zincirleme suç, bileşik suç örnek olarak gösterilebilir. İçtima kavramı, içtima öğretisi kapsamındaki söz konusu ceza hukuku kurumları bakımından bir üst başlık niteliğindedir. Türk hukukundaki içtima kurumlarının kaynağı olan Kıta Avrupası hukuku içtima öğretisinde ise *rekabet* (*Konkurrenz*) kavramı esas alınmaktadır[6].

İçtima öğretisini oluşturan kurumların ceza hukukundaki yerine ilişkin genel bir değerlendirme yapmak mümkün değildir. Diğer bir deyişle bu kurumların tamamı suç teorisi veya yaptırım teorisi başlığı altında yer almaz. Örneğin, hem suç teorisi kapsamında değerlendirilen ve birden fazla suçun tek fiilin bünyesinde toplandığı durumu ifade eden fikri içtima kurumu hem de yaptırım teorisi kapsamında değerlendirilen ve birden fazla cezanın tek failin bünyesinde bir araya gelmesine bağlanan sonucu ifade eden cezaların içtimaı kurumu içtima öğretisi kapsamında değerlendirilmektedir. Ayrıca suç teorisi kapsamında değerlendirilen içtima kurumlarının salt suç teorisine ilişkin olduğunu söylemek de mümkün değildir. Bu kurumlar çeşitli yönlerden yaptırım teorisiyle de ilişkilidir[7].

---

4 https://sozluk.gov.tr (E.T.: 11.03.2020)

5 Hemen ifade etmek gerekir ki, çalışmamızda hareket ve fiil kavramlarını eşanlamlı olarak kullanmamaktayız. Fiilin tek veya birden fazla hareketten oluştuğunu kabul etmekteyiz. Bkz. 2. Bölüm 3.1.

6 Rekabet *(Konkurrenz)* kavramına ilişkin eleştiri için bkz. **Rutkowsky, Heinz,** Strafrecht Allgemeiner Teil, N.G. Elwert, 1951, s. 98.

7 Genel olarak içtima öğretisinin hem suç teorisi hem de yaptırım teorisine ilişkin olduğu ifade edilmektedir. Bkz. **Frister, Helmut,** Strafrecht Allgemeiner Teil, 8. Auflage, C.H.Beck, 2018, s. 473; **Murmann, Uwe,** Grundkurs Strafrecht, 4. Auflage, C.H.Beck, 2017, s. 496; **Haft, Fritjof,** Strafrecht Allgemeiner Teil, 9. Auflage, C.H.Beck, 2004, s. 273; **Wessels, Johannes/Beulke, Werner/Satzger,**

İçtima öğretisinin suç teorisi boyutunu ifade eden ve suçun özel görünüş biçimlerinden birisi olan kavram, suçların içtimaı kavramıdır[8, 9]. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) 42 vd. maddelerin bölüm başlığı olarak da suçların içtimaı ifadesi kullanılmış ve bu bölümde içtima kurumlarının sadece suç teorisine ilişkin olanları düzenlenmiştir. Buradan hareketle çalışmamızın konusunu oluşturan fiil tekliği tespitinin suç teorisine ilişkin bir mesele olduğu ifade edilebilir.

İçtima bahsindeki bazı kurumlar için farklı terimler tercih edilebilmektedir[10]. Bu nedenle içtima öğretisinde terminolojik birliğin olmadığı söylenebilir[11]. Her ne kadar kurumların niteliğinin ve kapsamının tartışılması ceza hukukuna katkı sağlayacak olsa da uzun süredir yeknesak şekilde kullanılan terimlerin değiştirilmesi veya tartışılması kavram kargaşasından başka bir sonuç doğurmayacaktır. Bu nedenle, çalışmamızda salt terim tartışması yapılmayacak, doktrindeki çoğunluğun tercih ettiği terminoloji benimsenecektir. Ayrıca ifade etmek gerekir ki, içtima öğretisindeki tartışmaların çoğu söz konusu yüzeyselliğin ötesindedir ve içtima kurumlarının kapsamına ilişkin derin görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

Helmut, Strafrecht Allgemeiner Teil, 48. Auflage, C.F.Müller, 2018, s. 449; **Puppe, Ingeborg,** "Die Lehre von der Tateinheit", JuS, 2017/7, s. 637.

Bu görüşün, içtima hükümlerinin konumuna ilişkin bir cevap vermekten kaçınma anlamına geldiği, gerçekleştirilen suç tiplerinin içtima öğretisi bakımından öncelikli önemi haiz olması nedeniyle içtima hükümlerinin suç teorisine ilişkin olduğu yönündeki görüş için bkz. **Schmitt, Rudolf,** "Die Konkurrenz im geltenden und künftigen Strafrecht", ZStW, 1963/75, s. 44.

İçtima hükümlerinin Alman CK'daki yerine de vurgu yaparak bunların yaptırım teorisine ilişkin olduğunu ifade eden görüş için bkz. **Kühl,** "Das leidige Thema der Konkurrenzen", s. 477.

8 **İçel, Kayıhan,** Suçların İçtimaı, Sermet Matbaa, 1972, s. 12.

Bazı yazarlar suçun özel görünüş biçimleri ifadesini kullanmamasına rağmen Türk doktrininki ağırlıklı görüşe göre suça teşebbüs, suça iştirak ve suçların içtimaı suçun görünüş biçimlerini oluşturur. (**Artuk, M. Emin/Gökcen, Ahmet/Alşahin, M. Emin/Çakır, Ü. Kerim,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, 16. Baskı, Adalet, 2022, s. 689; **Hakeri, Hakan,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, 27. Baskı, Adalet, 2022, s. 454; **İçel, Kayıhan,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6. Bası, Beta, 2021, s. 511; **Zafer, Hamide,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Bası, Beta, 2021, s. 422.) Diğer bir diğer görüş ise taksirli ve ihmali suçları da suçun özel görünüş biçimleri başlığı altında incelemektedir. (Bkz. **Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan,** Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 22. Baskı, Seçkin, 2022, s. 345 vd.)

9 Suçların içtimaı terimine yönelik eleştiri için bkz. **Önder, Ayhan,** Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: II-III, 2. Bası, Beta, 1992, s. 476.

10 Bkz. **Centel, Nur/Zafer, Hamide/Çakmut, Özlem,** Türk Ceza Hukukuna Giriş, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 11. Bası, Beta, 2020, s. 518; **Soyaslan, Doğan,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, Yetkin, 2018, s. 280.

İçtima kelimesinin 5237 sayılı TCK'da benimsenen dile aykırı olduğunu ifade edilmektedir. Bkz. **Özen, Mustafa,** "Ceza Hukukunda Fikri İçtima", TBBD, 2007/73, s. 133; **Dülger, Murat Volkan,** "Suçların Birleşmesine İlişkin Tanımlar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Leges Ceza Hukuku Dergisi, 2014/1, s. 5.

11 Alman doktrininde de içtima öğretisine ilişkin terminolojik birlik bulunmamaktadır. (**Wegscheider, Herbert,** Echte und scheinbare Konkurrenz, Duncker-Humblot, 1980, s. 33; **Heinrich, Bernd,** Strafrecht Allgemeiner Teil, 4. Auflage, W. Kohlhammer, 2014, s. 622; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 450.)

2. SUÇLARIN İÇTİMAINA İLİŞKİN KITA AVRUPASI HUKUKUNDAKİ TEMEL YAKLAŞIMLAR

Kıta Avrupası hukukuna dahil ülkelerin ceza hukuku sistemleri arasında içtima hükümlerinin ihdasında fiil sayısına önem atfedip atfetmemeye dayalı iki temel yaklaşımın olduğu söylenebilir. Bu yaklaşımların ilki, fiil sayısına dayalı bir ayrıma kanunda yer verir. Fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımının yapıldığı bu sistemde söz konusu ayrıma paralellik arz eden gerçek içtima ve fikri içtima şeklinde iki farklı kurum yer alır. Birden fazla fiille birden fazla suçun işlenmesi hali gerçek içtima ve tek fiille birden fazla suçun işlenmesi hali ise fikri içtima kurumuyla ifade edilir. Bu ayrımın temelinde, aynı suçların tek fiille işlenmesi ile farklı fiillerle işlenmesi hali arasında haksızlık ve kusur içeriği bakımından fark olduğu ve fiilin tek olduğu hallerde bazı unsurların birden fazla cezalandırılarak çifte değerlendirme yasağının ihlal edileceği düşüncesi yer alır. Bu nedenle fikri içtima ilişkisi için gerçek içtimaa nazaran daha az ceza öngörülür. Bu yaklaşımı benimseyen hukuk sistemleri gerçek içtimaa bağlanan sonuç bakımından ikiye ayrılabilir. Buna göre ya gerçek içtima ilişkisi içindeki her suç için öngörülen ceza bağımsızlığı korur ve failin cezai sorumluluğu bu cezaların toplanması suretiyle belirlenir (toplama sistemi) ya da cezaların toplanmasının sebebiyet verdiği ağır sonuçların önüne geçmek için cezaların içtimaı hükmü ihdas edilir ve gerçek içtima ilişkisi içindeki birden fazla suç için de fikri içtimada olduğu gibi tek ceza vb. sonuç öngörülür. Bu durumda gerçek içtima için öngörülen ceza, fikri içtima için öngörülen cezadan daha ağır olacaktır. Özetle, fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımını esas alan hukuk sistemleri cezaların içtimai hükmünün varlığı hususunda ayrışabilir. Türk hukuku, fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımını esas alan ve cezaların içtimaı hükmü içermeyen, Alman hukuku ise yine bu ayrımı esas almasına rağmen cezaların içtimaı hükmünün yer aldığı içtima sistemine örnek teşkil eder. Ancak bu farklılık, yapmış olduğumuz temel ikili ayrım bakımından önem arz etmez. Dolayısıyla Türk ve Alman pozitif hukukunda fiil sayısına dayalı bir kanuni ayrım yer almaktadır ve bu iki hukuk sistemi aynı yaklaşımı benimsemektedir.

Kıta Avrupası hukukundaki ikinci temel yaklaşım, suç çokluğu halleri arasında fiil sayısına dayalı kanuni bir ayrım yapmaz. Bunun yerine kanunda, tüm suç çokluğu halleri için geçerli olan bir cezaların içtimaı hükmü yer alır. Bu hüküm, ilgili suçların tamamı için bu suçların öngördüğü cezaların toplamından daha hafif olan bir (tek) ceza öngörür. Bu

sistemde[12], fiil sayısının tespiti, uygulanacak içtima hükmünün belirlenmesi bakımından önem arz etmez. Zira suçların nasıl işlendiği ve kaç farklı suçun bulunduğu önem arz etmeksizin suç çokluğu hallerinin tamamına aynı sonuç bağlanmıştır. Örneğin, İsviçre CK m. 46'daki bir veya birden fazla fiille işlenmiş ve benzer türden ceza gerektiren birden fazla suçun içtima etmesi halinde failin sadece en ağır cezaya mahkum edileceğini ve bu cezanın yarı oranına kadar artırılabileceğini ifade eden hüküm, İsviçre hukukunda bu sistemin benimsendiğine delalet eder. Ancak bu yaklaşımın benimsendiği hukuk sistemlerinde de fiil sayısının tespiti cezanın belirlenmesinde önem arz edebilir. Şöyle ki, eğer suç çokluğu halleri için en ağır cezanın belli bir miktar artırımı öngörülüyor ise, ki bu genel olarak tercih edilen hukuk içtima sistemdir, en ağır cezanın ne kadar artırılacağını belirlerken suçların nasıl işlendiğine önem atfedilebilir. Böylece suçlar arasındaki ilişkinin hüküm kurulurken tespit edilmesi gerekir ve aralarında fikri içtima ilişkisi olan suçlara gerçek içtima ilişkisi olanlara nazaran daha az ceza verilebilir. Bu nedenle suçların içtimaı bağlamında fiil kavramının suç çoklukları arasında ayrım yapma fonksiyonuna, kanuni bir dayanağı olmamasına rağmen, ikinci yaklaşımı benimseyen hukuk sistemlerinde de önem atfedilebilir.

Çalışmanın devamında da izah edileceği üzere içtima öğretisindeki fiil kavramının iki fonksiyonu olduğu kanaatindeyiz[13]. Bu fiil kavramı, bir yönüyle suç çoklukları arasında ayrım yapar ve böylece fikri içtima-gerçek içtima ayrımının temelini oluşur; diğer yönüyle ise suç sayısını (tekliğini) tespit eder. İçtima öğretisindeki fiil kavramının suç çoklukları arasında ayrım yapma fonksiyonuna ilişkin Kıta Avrupası'ndaki iki yaklaşım arasında mutlak olmasa da bir farklılığın olabileceği yukarıda izah edildi. Ancak bu fiil kavramının suç sayısını tespit etme fonksiyonu, ilgili hukuk sisteminin fikri içtima-gerçek içtima

---

12 Hemen ifade etmek gerekir ki, yapmış olduğumuz bu ayrım, Alman doktrinindeki tartışmaların esas olarak yoğunlaştığı nokta olan tüm ceza sistemi *(Gesamtstrafe)*- tek ceza sistemi *(Einheitsstrafe)* ayrımıyla eş anlamlı değildir. (Bkz. **Sternberg-Lieben/Bosch,** Schönke/Schröder Strafgesetzbuch Kommentar, 30. Auflage, C.H.Beck, 2019, s. 869-870; **Geppert, Klaus,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", JURA, 2000/11, s. 599-600.) Ancak iki ayrımın benzerlik arz ettiği de ifade edilmelidir. Tüm ceza sistemi-tek ceza sistemi ayrımı, birden fazla suçun söz konusu olduğu hallerde cezanın belirlenme usulüne ilişkin bir ayrımdır. Her ne kadar günümüzde tek ceza sistemini benimseyen hukuk düzenleri fikri içtima-gerçek içtima ayrımına yer vermiyor ise de fikri içtima-gerçek içtima ayrımının terk edilmesi tek ceza sisteminin olmazsa olmaz şartı değildir. Bu nedenle ifade ettiğimiz iki yaklaşımı tüm ceza sistemi ve tek ceza sistemi şeklinde adlandırmaktan imtina ettiğimizi belirtmekte yarar vardır. Tüm ceza sistemi ve tek ceza sistemi için bkz. 1. Bölüm 4.3.

13 Bkz. **Sowada, Christoph,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", JURA, 1995/5, s. 247; **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 17; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 601; **Patzak, Jörn,** Konkurrenzverhältnisse beim unerlaubten Handeltreiben mit Betäubungsmitteln, Nomos, 2021, s. 45.

ayrımına kanunda yer verip vermediğine bakılmaksızın tüm hukuk sistemleri için önem arz eder[14]. Yine fikri içtima-gerçek içtima ayrımının kanunda düzenlenip düzenlenmediğinden bağımsız olarak içtima öğretisindeki fiil kavramının esas alındığı görünüşte içtima kurumu da tüm hukuk sistemlerinde önem arz eder[15] ve bu nedenle görünüşte içtima bağlamında fiil sayısının tespit edilmesi gerekir. Sonuç olarak içtima öğretisindeki fiil kavramının fikri içtima-gerçek içtima ayrımına ilişkin kanuni bir düzenleme bulunmayan hukuk sistemleri bakımından da önem arz ettiği açıktır. Diğer bir deyişle suçların içtimaı bağlamında fiil kavramının varlığı ve fiil sayısının tespitine ilişkin gereklilik, kanun koyucunun fikri içtima-gerçek içtima ayrımını esas alan hükümler ihdas etmesine bağlı değildir.

Yukarıda izah edilen iki yaklaşımdan çıkarılan bir diğer sonuç; her bir cezanın bağımsızlığını koruduğu toplama sistemi, günümüz Kıta Avrupası hukukunda alelıtlak kabul görmemektedir. Zira bu anlayış, cezalarla ulaşılmak istenen amaca hizmet etmeyen ağır sonuçlara sebebiyet vermektedir. Böyle ağır bir sonucun ortaya çıkmaması için yukarıda ifade edilen iki sistemden biri tercih edilmektedir.

Türk hukukunda fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımını esas alan birinci sistem benimsenmekle birlikte bu sistemin temel unsuru olan fikri içtimaın yanı sıra zincirleme suç kurumu da kabul edilmiştir. Bu sistemin öngördüğü içtima kurumlarının her biri bakımından ya fiil tekliği ya da fiil çokluğu bir unsur niteliğindedir. Bu nedenle söz konusu ayrımın nasıl yapıldığı içtima kurumlarının tamamını etkilemektedir. Diğer yandan, fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı bu alana özgü bir fiil kavramına dayanmaktadır. Bu sayede içtima bahsinde birbiriyle irtibatlı birkaç ceza hukuku kurumundan değil, fiil sayısı üzerine kurulu bir öğretiden söz edilebilmektedir. Sonuç olarak Türk hukukunda benimsenen içtima öğretisi gereği suç çokluğu hallerinde sonuç cezanın belirlenebilmesi için öncelikle içtima öğretisi anlamında fiil tekliğinin açıklığa kavuşturulması gerekir. İçtima öğretisindeki tartışmalar da bu noktada yoğunlaşmaktadır.

3. TÜRK HUKUKUNDAKİ İÇTİMA KURUMLARI

TCK'daki suçların içtimaına ilişkin genel hükümler TCK m. 42 ila m. 44'te düzenlenmektedir. Bu maddelerde bileşik suç, zincirleme suç, aynı neviden fikri içtima ve farklı neviden fikri içtima kurumları yer almaktadır. Söz konusu hükümlerin temel amacı,

---

14 Benzer yönde görüş için bkz. **Schnarr, Karl Heinz,** Reform des Sanktionenrechts Band 2: Einführung der Einheitsstrafe (Hrsg. Michael Hettinger), Nomos, 2001, s. 139.

15 Bkz. **Schnarr,** s. 138.

her bir cezanın bağımsızlığını koruması şeklindeki doğal sonucu sınırlandırmaktır. Yine TCK'nın özel hükümler kitabında çeşitli suç tiplerine müteallik içtima hükümleri de yer almaktadır. Bu hükümler, TCK 42 vd. hükümlere istisna getirmektedir. Ayrıca içtima kurumlarının kanunda düzenlenenlerle sınır olmadığı da ifade edilmelidir. Suçların içtimaı bağlamında fiil tekliği değerlendirmesine geçmeden önce içtima kurumlarının açıklanmasında ve bu kurumlar bakımından fiil tekliğinin önemini tespit etmekte yarar vardır.

3.1. Gerçek İçtima

Gerçek içtimaa (*Realkonkurrenz- Tatmehrheit*) ilişkin TCK'da genel veya açıklayıcı bir hüküm bulunmamaktadır[16] ve bulunmasına da gerek yoktur. Suçlar arasında kural olarak gerçek içtima ilişkisi olduğu ve gerçek içtimaın *"kaç fiil varsa o kadar suç, kaç suç varsa o kadar ceza vardır"* şeklinde formüle edilebileceği Türk doktrininde kabul edilen görüştür[17]. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'na ilişkin Adalet Komisyonu Raporu'nda yer alan[18] ve Yargıtay tarafından da benimsenen[19] bu formülasyona göre her bir suç ve ceza bağımsızlığını korumakta, failin cezai sorumluluğu bağımsız cezaların toplanması suretiyle belirlenmektedir. TCK'daki suçların içtimaı hükümleri ise fiil çokluğu ve suç çokluğu hali olan gerçek içtimaın istisnası olarak kabul edilmektedir[20].

Her ne kadar gerçek içtimaın tanımı zikredilen şekilde yapılabiliyor olsa da bu kavramın kapsamına ilişkin bir hususun irdelenmesi gerekir. Birden fazla suçun ayrı fiillerle işlendiği hallerin gerçek içtima kapsamında olduğuna ilişkin tereddüt yoktur[21].

---

16 TCK'da sadece TCK m. 76/2 ve m. 77/2'de gerçek içtima ifadesine yer verilmiştir. Ancak bu hükümler ilgili suç tiplerine müteallliktir. Ayrıca fikri içtimaın kapsamını gerçek içtimaın lehine sınırlamayı amaçlayan diğer özel içtima hükümlerinde yer almayan bu ifadeye sadece iki hükümde yer alması terminolojik birlik açısından sakıncalıdır.

17 **Göktürk, Neslihan,** "Türk Hukuku'nda Suçların İçtimaı", Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, 2014/1-2, s. 31; **Özgenç, İzzet,** Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 18. Bası, Seçkin, 2022, s. 666; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 799; **Koca, Mahmut/Üzülmez, İlhan,** Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 15. Baskı, Seçkin, 2022, s. 516; **Töngür, Ali Rıza/Çetintürk, Ekrem,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin, 2020, s. 336.

Suçların içtimaı bağlamındaki fiil kavramına ilişkin anlayış farklılığı nedeniyle söz konusu formülasyonu *"kaç netice varsa o kadar suç, kaç suç varsa o kadar ceza"* şekilde ifade eden görüş de bulunmaktadır. Bkz. **Özen, Mustafa,** Suçların İçtimaı (Zincirleme Suç - Fikri İçtima - Bileşik Suç), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2008, s. 245.

18 TBMM Adalet Komisyonu Raporu, 08.03.2004, Esas No.: 1/593, Karar No.: 60, s. 229.

19 Bkz. Yargıtay CGK, 18.02.2020, E. 2016/55, K. 2020/104; Yargıtay CGK, 18.04.2019, E. 2017/689, K. 2019/348.

20 **İşten, İnanç,** Türk Ceza Hukukunda Suçların İçtimaı, Adalet, 2021, s. 27; **Koca, Mahmut,** "Fikri İçtima", CHD, 2007/4, s. 197; **Zafer,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 598.

21 Alman doktrininde, fikri içtimada olduğu gibi gerçek içtimada da aynı neviden ve farklı neviden gerçek içtima ayrımı yapılmaktadır. (Bkz. **Jescheck, Hans-Heinrich,** "Die Konkurrenz", ZStW, 1955/67, s.

Ancak tek fiille birden fazla suç işlenmesine rağmen fikri içtimaa bağlanan sonuçlar yerine gerçek içtimaa ilişkin sonucun uygulandığı durumlarda hangi içtima kurumunun söz konusu olduğu tartışılmalıdır. Bu durum, özel içtima hükümlerinin ihdas edildiği hallerde gündeme gelmektedir. Doktrinde, çeşitli özel içtima hükümlerinin gerçek içtima ilişkisi kurduğu ifade edilmektedir[22]. Kanaatimizce, tek fiil ile birden fazla suçun işlendiği hallerde, hangi içtima kurumuna ilişkin sonucun benimsendiği önem arz etmeksizin fikri içtima ilişkisinin olduğu kabul edilmelidir. Özel içtima hükmü ihdas edilerek tek fiille işlenen suçlar arasında gerçek içtima ilişkisi kurulamaz. Zira suçların içtimaındaki fiil sayısına ilişkin şartı kanun hükmü ile ikame etmek mümkün değildir. Kanun hükmü ile sadece, aralarında fikri içtima ilişkisi olan suçlar için fikri içtimaa bağlanan sonuçtan vazgeçilerek gerçek içtimaa bağlanan sonuç geçerli kılınabilir. TCK'daki özel içtima hükmü niteliğindeki TCK m. 106/3'ün gerekçesindeki *"Bu gibi durumlarda gerçek içtima hükümleri uygulana"*cağını belirten açıklamalar da görüşümüze paralel niteliktedir. Bu ifadeyle söz konusu durumda gerçek içtima ilişkisi olmadığı, ancak gerçek içtimaa ilişkin sonucun uygulanacağı ifade edilmiştir. Sonuç olarak gerçek içtima, içtima öğretisi anlamında farklı fiillerle birden fazla suçun işlenmesidir. Bu durumda her bir suçun cezası bağımsızlığını korur[23]. Ayrıca, kanun koyucunun tercihi doğrultusunda fikri içtima kapsamında kalan bazı durumlara gerçek içtimaa bağlanan sonuç uygulanmaktadır. Ancak bu durum, gerçek içtimaın kapsamını teorik anlamda genişletmez.

529; **Baumann, Jürgen/Weber, Ulrich/Mitsch, Wolfgang/Eisele, Jörg,** Strafrecht Allgemeiner Teil, 12. Auflage, Ernst und Werner Gieseking, 2016, s. 864; **Frister,** s. 475.) Türk doktrininde kabul görmeyen bu ayrımın Alman doktrininde yapılma sebebi, gerçek içtimaa (*Tatmehrheit*) ilişkin genel bir hüküm ihdas edilerek cezaların içtimaı kurumuna yer verilmiş olmasıdır. Zira bu ayrım, gerçek içtima ilişkisinin olduğu hallerde sonuç cezanın belirlenmesi bakımından önem arz eder. (**Frister,** s. 475.)

22 Bkz. **Akbulut, Berrin,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9. Baskı, Adalet, 2022, s. 923.

23 Alman doktrininde gerçek içtimaın iki şartının bulunduğu ifade edilmektedir: görünüşte içtima kapsamında kalmayan bir suç çokluğu oluşturan birden fazla fiilin varlığı ve bu fiillere ilişkin birlikte yargılama yapma imkanının varlığı. Buna göre gerçek içtima hem maddi ceza hukukuyla hem de ceza muhakemesi hukukuyla irtibatlı bir kavramdır. (**Maurach, Reinhart/Gössel, Karl Heinz/Zipf, Heinz/Dölling, Dieter/Laue, Cristian/Renzikowski, Joachim,** Strafrecht Allgemeiner Teil Teilband 2, 8. Auflage, C.F. Müller, 2014, s. 670; **Jescheck, Hans-Heinrich/Weigend, Thomas,** Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil, 5. Auflage, Duncker-Humblot, 1996, s. 726.) Ancak farklı fiillerin birlikte yargılanması zorunlu değildir. Zaten Alman CK m. 55'te fiillerin birlikte yargılanması mümkün olmasına rağmen bunun gerçekleşmediği hallerde cezanın sonradan nasıl belirleneceği düzenlenmektedir. Alman CK m. 53'teki birlikte yargılama ifadesinin gerçek içtimaın bir şartı olmadığı, sadece muhakeme sürecini ifade ettiği yönünde de görüş bulunmaktadır. (**Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 880.)

Ayrıca ifade etmek gerekir ki, çalışmanın devamında da açıklanacağı gibi, Alman CK m. 53'teki gerçek içtima başlığına sahip düzenlemenin Türk hukukundaki karşılığının, cezaların bağımsızlığını koruması dışında sonuç öngörüldüğü için cezaların içtimaı olduğu kanaatindeyiz.

Gerçek içtimaın Türk hukukunda yerleşik hale gelen *"kaç fiil varsa o kadar suç, kaç suç varsa o kadar ceza"* şeklindeki formülasyonu kabul edilecek olursa fikri içtima, gerçek içtimaın bir istisnası olarak telakki edilemez[24]. Bir hususun istisna olarak kabul edilebilmesi için kural niteliğindeki durumun şartlarını taşıması gerekir. Bu formül, fiil sayısı ile suç sayısı aynı olmadığından fikri içtima için işler vaziyette değildir. Gerçek içtima ile fikri içtima arasında kural-istisna ilişkisinin kurulabilmesi için gerçek içtimadaki formülasyonun *"kaç suç varsa o kadar ceza"* şeklinde yapılması gerekir.

"Kaç fiil varsa o kadar suç, kaç suç varsa o kadar ceza" şeklinde formüle edilen bir gerçek içtima kurumunun varlığı diğer içtima kurumlarının varlığına bağlıdır. Başka bir deyişle, bu şekilde açıklanan gerçek içtimaın diğer içtima kurumlarına ön gelen nitelikte olduğu söylenemez. Bu nedenle mevcut içtima kurumları arasında öncelik-sonralık ilişkisi yoktur ve bu kurumların varlık sebepleri birbirleridir. Diğer içtima kurumlarının yokluğu halinde *"kaç fiil varsa o kadar suç, kaç suç varsa o kadar ceza"* şeklinde formüle edilen gerçek içtima kurumuna ne gerek olacak ne de böyle bir kurumun varlığı mümkün olacaktır. Bu durumda söz konusu formül, kanun koyucunun ceza hukuku hükümlerini ihdas ederken de lege ferenda olarak esas aldığı ancak de lege lata bakımından geçerliliği olmayan bir niteliği haiz olacaktır. İçtima hükümlerinin olmadığı bir hukuk düzeninde sadece *"kaç suç varsa o kadar ceza"* formülasyonu geçerlidir. İçtima öğretisi hükümlerinin temel amaçlarından biri, fiil sayısına dayalı bir yapı inşa ederek *"kaç suç varsa o kadar ceza"* ilkesini esnetmek ve cezalandırmada orantılılığı sağlamaktır. Suç çokluğu hallerine ilişkin içtima öğretisine ön gelen nitelikte temel bir ilkeden söz edilecekse bu ilke *"kaç fiil varsa o kadar suç, kaç suç varsa o kadar ceza"* şeklinde değil[25], *"kaç suç varsa o kadar ceza" (quot crimina, tot poenae)* şeklinde formüle edilmelidir[26]. Diğer yandan, gerçek içtimaın *"kaç suç varsa o kadar ceza"* şeklinde

---

[24] Aksi yönde görüş için bkz. **Demirel, Muhammed,** "Karar Analizi Tehlike Suçları - Zarar Suçları Arasındaki İlişkinin İçtima Kuralları Kapsamında Değerlendirilmesi", İÜHFM, 2013/1, s. 1481; **İşten,** s. 26 vd.; **Koca,** "Fikri İçtima", s. 197; **Dülger,** "Suçların Birleşmesine İlişkin Tanımlar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri", s. 4.

[25] Bu yönde görüş için bkz. **Göktürk, Neslihan,** Fikri İçtima, Adalet, 2013, s. 6; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 516; **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 666.

Ayrıca ifade etmek gerekir ki, bu formülasyon sadece gerçek içtima için kullanılmaktadır. Bu formülasyondan hareketle fiil sayısının suç sayısını da belirlediği şeklinde genel bir yargıya varılamaz. (Aksi yönde görüş için bkz. **Öntan, Yaprak,** Ceza Hukukunda Davranış ve Netice, Seçkin, 2021, s. 286 vd.) Aksi halde bir fiil tekliği hali olan fikri içtimada suç tekliği olduğu şeklinde hatalı bir sonuca varılır.

[26] *"Kaç suç varsa o kadar ceza"* formülasyonu aynı zamanda toplama sistemini izah etmektedir. Bkz. **Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: III, 12. Baskı, Beta, 1997, s. 106.

formüle edilmesinin içtima öğretisinde daha tutarlı bir değerlendirme yapmaya imkan sağlayacağı kanaatindeyiz. Sonuç olarak gerçek içtimaın *"kaç fiil varsa o kadar suç, kaç suç varsa o kadar ceza"* şekilde tanımlandığı bir durumda gerçek içtima ile fikri içtima arasında kural-istisna ilişkisinin olduğu söylenemez; bu kurumlar, birbirinin yanı sıra anlam ihtiva eder ve varlıkları birbirine bağlılık arz eder. Kanaatimizce, ceza hukukundaki temel kural *"kaç suç varsa o kadar ceza"* şeklinde ifade edilebilir ve gerçek içtima için bu formülasyonun kullanılması gerekir.

Gerçek içtima kavramı hem bir durumu hem de bu duruma bağlanan sonucu birlikte ifade eder. Yani gerçek içtima, birden fazla fiil ile birden fazla suçun işlendiği ve bu suçlara ilişkin cezalardan her birinin bağımsızlığını koruduğu durumları ifade eder[27]. Cezaların bağımsızlığını koruması, gerçek içtimaın doğal ve karakteristik sonucu olarak kabul edilmelidir. Zira herhangi bir içtima kurumu olmasaydı söz konusu sonuç tek başına geçerli olurdu. Birden fazla fiille işlenen suçların cezalarının bağımsızlığını korumadığı hallerde gerçek içtimadan söz edilemez. Söz konusu sonuçtan vazgeçildiği hallerde cezaların içtimaından söz edilecektir. Bu durum ise ancak cezaların içtimaına ilişkin genel bir hüküm ihdas ederek mümkün olur.

Gerçek içtimaın iki unsuru vardır: fiil çokluğu ve suç çokluğu. Fiil tekliği, fiil sayısına dayalı içtima öğretisinde fikri içtimaın zıttı olarak kabul edilebilecek gerçek içtimaın sınırını oluşturur. Bu nedenle fiil tekliğinin tespiti gerçek içtima kurumu için de önem arz eder.

3.2. Cezaların İçtimaı

Cezaların içtimaı, bir failin, fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı yapılan hukuk sistemlerinde aralarında gerçek içtima ilişkisi olan, fiil sayısına dayalı ayrım yapılmayan hukuk sistemlerinde ise herhangi bir şekilde işlenmiş birden fazla suçtan sorumlu olduğu hallerde gündeme gelir. İki farklı sistemden bahsedilmesine rağmen Türk hukukunda fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı esas alındığı için açıklamalarımızı bu ihtimale hasredeceğiz. Cezaların içtimaında da gerçek içtimada olduğu gibi birden fazla fiil ile birden fazla suça sebebiyet verilmiştir. Ancak gerçek içtimadan farklı olarak cezalar bağımsızlığını

[27] Eğer gerçek içtimaa ilişkin formülasyon *"kaç suç varsa o kadar ceza"* şeklinde yapılacak olursa; gerçek içtima, suçların içtimaına ilişkin herhangi bir kurumun şartları gerçekleşmeksizin (aralarında fikri içtima ve zincirleme suç ilişkisi olmayan) birden fazla suçun işlendiği ve bu suçlara ilişkin cezalardan her birinin bağımsızlığını koruduğu durumlar şeklinde ifade edilebilir.

korumaz. Bu kurumun amacı, özellikle hürriyeti bağlayıcı cezaların toplanmasıyla oluşan ağır sonucun sebebiyet verdiği sakıncaları ve adil olmayan durumu gidermektedir[28].

Toplama sisteminde *(Kumulationsprinzip)* hapis cezalarının etkisi sabit oranla değil, katlanarak artmakta ve böylece cezaların art arda infaz edilmesi aralıklarla infaz edilmesine nazaran daha ağır bir ezaya sebebiyet vermektedir[29]. Ayrıca toplama sisteminin, failin kusurundan daha ağır bir sonuç cezaya yol açtığı ifade edilmektedir[30]. Zira birden fazla fiilin olduğu hallerde kusurun niceliği her bir fiil için yapılan bağımsız değerlendirmelerin toplanmasıyla tespit edilemez. Cezasız kalmış bir fiil, daha sonra icra edilecek bir haksızlığı engelleyici iradi bariyerlerin daha kolay aşılmasını sağlar[31]. Bu durum, failin kusurunun, cezaların toplanmasıyla elde edilen sonuç cezaya nazaran daha az olması sonucunu doğurur. Yine çok uzun süreli hapis cezalarının kişileri kanunlara daha saygılı hale getirmediği ve bu nedenle toplama sisteminin cezanın özel önleme amacına aykırı olduğu ifade edilmektedir[32]. Bu gerekçelerle sonuç cezanın belirlenmesinde toplama sisteminden vazgeçilmektedir[33].

Cezaların içtimaı, birden fazla cezanın bir failin bünyesinde birleşmesine cezaların bağımsızlığı dışında bir sonuç bağlanmasıdır. Bu kurum ile gerçek içtima, sonuçları bakımından farklılık arz eder. Cezaların bağımsızlığı gerçek içtimaın doğal sonucudur ve

---

28 **Schmidhäuser, Eberhard,** Strafrecht Allgemeiner Teil, 2. Auflage, J.C.B.Mohr, 1975, s. 721.

29 **Stooss, Carl,** Motive zu dem Vorentwurf eines Schweizerischen Strafgesetzbuches, Allgemeiner Teil, Verlag von Georg & Co., 1893, s. 79; **Baumgarten, Arthur,** Die Lehre von der Idealkonkurrenz und Gesetzeskonkurrenz, Schletter, 1909, s. 4; **v. Hippel, Robert,** Deutsches Strafrecht Band 2, Springer, 1971, s. 493; **Puppe, Ingeborg,** Strafrecht Allgemeiner Teil im Spiegel der Rechtsprechung, 4. Auflage, Nomos, 2019, s. 401; **Koch, Sonja,** Asperationsprinzip und retrospektive Konkurrenz, Schulthess, 2013, s. 69; **Meier, Bernd-Dieter,** "Licht ins Dunkel: Die richterliche Strafzumessung", JuS, 2005/10, s. 881.

Toplama sistemi gereği art arda infaz edilen cezaların etkisinin katlanarak arttığına ilişkin görüş üzerinde fikir birliği bulunmamaktadır. Aksi yöndeki görüşe göre her ne kadar uç örnekler için bu etki geçerli olsa da geniş bir alanı temsil eden basit veya sıradan bir olayda katlanma etkisinden söz edilemez. Bkz. **Bohnert, Joachim,** "Warum Gesamtstrafenbildung?", ZStW, 1993/105, s. 848; **Jescheck,** "Die Konkurrenz", s. 530. Benzer yönde görüş için bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 524.

30 **Eser, Albin/Burkhardt, Björn,** Strafrecht II, 3. Auflage, C.H.Beck, 1980, s. 222; **Maiwald, Manfred,** "Nachträgliche Gesamtstrafenbildung und das Verbot der reformatio in peius", JR, 1980/9, s. 353; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 678.

Aynı yönde değerlendirme için bkz. BVerfG, 08.01.1981, 2 BvR 873/80.

31 **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 678.

32 **Seher, Gerhard,** "Studien- und Examenswissen zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – zugleich eine Werbung für eine unbeliebte Materie", BRZ, 2021/1, s. 2.

33 Toplama sisteminden vazgeçilerek sonuç cezada indirim yapılmasını öngören içtima hükümlerine teorik bir açıklama getirilemeyeceği yönündeki görüş için bkz. **Bohnert,** "Warum Gesamtstrafenbildung?", s. 859.

bu sonuç, gerçek içtimaı karakterize eder. Başka bir sonucun benimsenmesi ancak cezaların içtimaı hükmü ile mümkündür. Kısaca cezaların içtimaı, aralarında gerçek içtima ilişki olan suçlar için öngörülen cezaların, failin cezai sorumluluğunu tespitte bağımsızlığını yitirmesidir. Bu nedenle, her ne kadar gerçek içtima ve cezaların içtimaı iki farklı kurum olarak kabul etsek de cezaların içtimaı kurumu için gerçek içtima ilişkisinin esas alındığı ifade edilmelidir.

Gerçek içtimaa ilişkin bir hükmün kanunda yer alması gerekli değildir. Kanuni bir düzenleme olmaksızın da, TCK'daki mevcut durum gibi, gerçek içtima ve bu kurumun doğal sonucu olan cezaların bağımsızlığı varlığını sürdürür. Gerçek içtimaın söz konusu sonucunu değiştirmeyi amaçlayan kurum ise cezaların içtimaıdır. Cezaların içtimaında içtima eden cezalara nasıl bir sonuç bağlanacağı tercih edilen sisteme göre değişmektedir. Bu kurumu karakterize eden belli bir sonuçtan veya sistemden söz edilemez. Tamamı teşdit (hukuki içtima) sistemi kapsamında ele alınan ve en ağır cezanın belli miktar artırılmasını öngören farklı ülke düzenlemeleri bile kendi içinde yeknesak değildir. Ne kadar artırım yapılacağı, üst sınırın olup olmayacağı veya farklı tür cezaların varlığı halinde cezanın nasıl belirleneceği kanun koyucunun takdirindedir[34].

Cezaların içtimaı kurumunun varlığı fikri içtima kurumuna veya fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımına bağlı değildir. Herhangi bir fikri içtima hükmüne yer verilmeyen bir hukuk sisteminde de cezaların içtimaı hükmü yer alabilir. Bu durumda cezaların içtimaına ilişkin hüküm tüm suç çokluğu halleri için uygulanır. Örneğin, Fransa, Avusturya ve İsviçre ceza hukuku ile Alman genç ceza hukukunda fikri içtima-gerçek içtima ayrımı yapılmaksızın cezaların içtimaı hükmüne yer verilmiştir.

Cezaların içtimaı kurumunun yaptırım teorisi kapsamında değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir[35]. Kanaatimizce de söz konusu kurum yaptırım teorisine ilişkindir. Bu kurumun fiil tekliği gibi suç teorisine ilişkin bir boyutu bulunmamakta, sadece gerçek içtima ilişkisine dayalı birden fazla cezanın olduğu hallerde sonuç cezanın belirlenmesi bakımından önem arz etmektedir.

---

34 Benzer yönde görüş için bkz. **Bohnert,** "Warum Gesamtstrafenbildung?", s. 846.

35 **İçel, Kayıhan/Sokullu Akıncı, Füsun/Özgenç, İzzet/Sözüer, Adem/Mahmutoğlu, Fatih S./Ünver, Yener,** İçel Yaptırım Teorisi, 2. Bası, Beta, 2002, s. 253; **Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: II, 11. Baskı, Beta, 1997, s. 374.

Yargıtay, cezaların içtimaını bir infaz kurumu olarak kabul etmektedir. Bkz. Yargıtay CGK, 20.11.2007, E. 2007/1-188, K. 2007/242.

Cezaların içtimaı hükümlerinin uygulanabilmesi için bu cezalara ilişkin yargılamanın birlikte yapılmış olması gerekli değildir[36]. Yargılamaların farklı yürütülmesi halinde son hükmü veren mahkeme cezaların içtimaı hükümlerine göre sonuç cezayı belirler[37]. Yine cezaların içtimaı hükümlerinin tatbiki için ilgili suçlar arasında maddi veya manevi nitelikte herhangi bir bağ da gerekli değildir. Ancak içtima eden cezaların af, zamanaşımı gibi nedenlerle ortadan kalkmamış olması gerekir[38]. Aksi halde sadece bir ceza söz konusu olacağından cezaların içtima etmesinden söz edilemez.

Türk doktrininde gerçek içtima ile cezaların içtimaı eş anlamlı olarak kullanılmaktadır[39, 40]. Yargıtay tarafından da benimsenen[41] bu kullanım yerinde değildir. Gerçek içtima için Türk Ceza Kanunu'na ilişkin Adalet Komisyonu Raporu'nda yer verilen *"kaç fiil varsa o kadar suç, kaç suç varsa o kadar ceza"* formülasyonu hem doktrinde hem de yargı kararlarında kabul görmüş ve yerleşik hale gelmiştir. Bu formülasyonun cezaların içtimaı bakımından da geçerli olabileceği söylenemez. Zira cezaların içtimaı, suç sayısı ceza sayısına eşit olmadığı için gerçek içtimadan ayrılmaktadır[42]. Cezaların içtimaına ilişkin genel bir hüküm ihdas edilse bile bu iki kavramın eş anlamlı olmadığı sonucu değişmeyecektir. Cezaların içtimaı hükmü ihdas edilmesi halinde sadece gerçek içtimaın doğal sonucu olan cezaların bağımsızlığından kural olarak vazgeçilmiş olacak, cezaların içtimaına ilişkin şartların sağlanmadığı veya

---

36 Bu nedenle cezaların içtimaı kurumunun sadece maddi ceza hukukuna değil, aynı zaman ceza muhakemesi hukukuna ilişkin olduğu ifade edilmektedir. (**Jescheck/Weigend,** s. 726.)

37 Yargılamaların ayrı ayrı yapılması halinde cezaların içtimaı hükümlerinin infaz aşamasında görevli ve yetkili mahkeme tarafından uygulanabileceği yönünde de görüş vardır. Bkz. **Karakaş Doğan, Fatma,** "Türk Ceza Hukukunda Cezaların İçtimaı Kurumunun Düzenlenmesi Gerektiği Üzerine", Ankara Barosu Dergisi, 2011/3, s. 89.

38 **Önder,** Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: II-III, s. 684.

39 **Yalçın Sancar, Türkan,** "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç", TBBD, 2007/70, s. 247; **Öztürk/Erdem,** s. 397; **İçel/Sokullu Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver,** İçel Yaptırım Teorisi, s. 253; **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 6; **Koca,** "Fikri İçtima", s. 197.

40 Cezaların içtimaı (*Strafenkonkurrenz*) kavramı, Alman doktrinindeki eski tarihli bazı eserlerde gerçek içtima kavramı yerine kullanılmaktadır. Bu kullanım, mevcut Türk doktrinindeki kullanımla benzer niteliktedir. Bkz. **v. Liszt, Franz/Schmidt, Eberhard,** Lehrbuch des deutschen Strafrechts, 26. Auflage, de Gruyter, 1932, s. 362.

41 Bkz. Yargıtay CGK, 28.01.2020, E. 2019/350, K. 2020/30; Yargıtay CGK, 05.02.2019, E. 2018/310, K. 2019/62.

42 Toplama sistemi (Kumulationsprinzip) olarak ifade edilen cezaların bağımsızlığını koruduğu içtima sisteminin cezaların içtimaında da benimsenebileceği söylenemez. Zira herhangi bir içtima hükmünün yer almadığı bir hukuk sisteminde cezalar arasında doğal olarak toplama sistemi geçerli olacaktır. Sadece fikri içtima kurumunun yer aldığı hukuk sisteminde ise fikri içtimaın şartlarının sağlanmadığı hallerde yine toplanma sistemi geçerliliğini sürdürecektir. Ayrıca toplanma sistemine ilişkin bir içtima hükmünün ihdas edilmesi halinde bu hüküm cezaların içtimaı hükmü olarak değil, durum tespiti niteliği taşıyan gerçek içtima hükmü olarak kabul edilmelidir. Diğer yandan böyle bir hüküm gerekli de değildir.

özel içtima hükmünün ihdas edildiği hallerde gerçek içtimaın doğal sonucu olan cezaların bağımsızlığı kuralı uygulama alanı bulmaya devam edecektir. Cezaların içtimaına ilişkin şartların sağlanamadığı hallerin başında bir suça ilişkin hükmün kesinleşmesinden sonra yeni bir suçun işlenmesi hali gelir. Tekerrürün de değerlendirilmesini gerektiren bu durumun gerçekleşmesi halinde cezaların içtimaı söz konusu olmasa da birden fazla fiille birden fazla suç işlendiği için gerçek içtima ilişkisinin bulunduğu söylenebilir. Bu nedenledir ki, her ne kadar fikri içtimaın olmadığı hallerde cezalandırmanın nasıl yapılacağını belirten Alman CK m. 53'ün madde başlığı gerçek içtima olsa da bu maddenin Türk hukukundaki karşılığının cezalarının içtimaı kurumu olduğu kanaatindeyiz.

5237 sayılı TCK'da, 765 sayılı TCK'nın aksine, cezaların içtimaına ilişkin bir hükme yer verilmemiştir[43, 44]. Hemen belirtmek gerekir ki, TCK m. 61/7'deki hüküm

---

43 **Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar,** Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Baskı, Seçkin, 2022, s. 717; **Sözüer, Adem,** "Die Reform des türkischen Strafrechts", ZStW, 2007/3, s. 737; **Karakaş Doğan,** s. 88.

44 Cezaların içtimaı bahsinde 765 sayılı TCK'nın ayrıca irdelenmesinde yarar vardır. 765 sayılı TCK m. 68 ila m. 77'de cezaların içtimaı hükümleri yer almaktadır. 765 sayılı TCK'nın ilk hali, cezaların içtimaı bahsinde en ağır cezanın bir miktar artırılmasını öngören teşdit (hukuki içtima) sistemini benimsenmekteydi. Ancak 01.09.1953 tarihinde yürürlüğe giren 6123 sayılı Kanun ile 765 sayılı TCK m. 68 ila m. 77'deki hükümlerin tamamı değiştirilerek teşdit sistemi terk edilmiş ve kural olarak, her bir cezanın bağımsızlığını koruduğu toplama sistemi benimsenmiştir. (**Taner, Tahir,** Ceza Hukuku Üçüncü Basıma 2 nci Ek, İsmail Akgün Matbaası, 1953, s. 22; **Erem, Faruk,** Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: II, 10. Baskı, Sevinç Matbaası, 1974, s. 387.) Buna göre aralarında gerçek içtima ilişkisi olan suçların bir araya gelmesi halinde aynı nitelikteki cezalar toplanarak failin cezai sorumluluğu tespit edilecektir. Ancak cezaların toplamı ağır hapis cezasında 36 yılı, hapis cezasında 25 yılı, hafif hapis cezasında ise 10 yılı geçemeyeceği ifade edilmiştir. (765 sayılı TCK m. 77) Cezaların toplanmasının mümkün olmadığı haller için de çeşitli hükümler vazedilmiştir. Buna göre birden fazla müebbet ağır hapis cezasının söz konusu olduğu haller için 6123 sayılı Kanun ile idam cezası öngörülmüş olmasına rağmen 29.11.1990 tarihli 3679 sayılı Kanun ile idam cezasından vazgeçilmiş, müebbet ağır hapis cezasının mahkemece belirlenen altı aydan üç yıla kadar bir süresi hücrede tecrit edilerek infaz edileceği ifade edilmiştir. (765 sayılı TCK m. 70) Cezaların toplanmasının mümkün olmadığı bir diğer hal olan müebbet ağır hapis cezası ile süreli hapis cezasının bir araya geldiği hallerde ise müebbet ağır hapis cezasının on günden üç yıla kadar bir kısmının hücrede tecrit edilerek infaz edileceği 6123 sayılı Kanun ile vazedilmiştir. (765 sayılı TCK m. 73) Son olarak 24 yıldan az olmayan iki farklı ağır hapis cezasına mahkumiyet halinde müebbet ağır hapis cezasına hükmedileceği belirtilmiştir. (765 sayılı TCK m. 71/2)

Söz konusu hükümler genel olarak değerlendirilecek olursa, 6123 sayılı Kanun'dan önce teşdit sistemini benimseyen 765 sayılı TCK'da cezaların içtimaı kurumuna yer verildiğine ilişkin tereddüt yoktur. Her ne kadar 6123 sayılı Kanun'la birlikte gerçek içtimaın doğal sonucu olan toplama sistemi kural olarak benimsenmiş olsa da toplam cezaya üst sınır getiren ve cezanın niteliğinde değişiklik öngören istisna hükümlerle 765 sayılı TCK'da 6123 sayılı Kanun'dan sonra da cezaların içtimaı kurumu varlığını sürdürmüştür. Sonuç olarak 765 sayılı TCK yürürlükte bulunduğu süre boyunca cezaların içtimaı hükümleri içermiştir. 6123 sayılı Kanun'la birlikte kural olarak toplama sisteminin benimsenmesi bu sonucu değiştirmez. 765 sayılı TCK'daki cezaların içtimaı hükümlerine ilişkin karar için bkz. Yargıtay 1. CD, 29.03.2022, E. 2021/13192, K. 2022/2366.

Son olarak ifade etmek gerekir ki, 765 sayılı TCK'ya göre cezaların içtimaının iki şartı bulunmaktadır: failin birden fazla fiil ile birden fazla suç işlemesi ve bu suçlardan dolayı aynı veya farklı yargılamalar sonucu mahkumiyet kararı verilmesi. (**Dönmezer/Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: III, s. 107; **Önder,** Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: II-III, s. 685.) İkinci şart bakımından önem arz eden hususlardan biri, cezaların içtimaına tabi olacak suçlardan birinin ilk hükmün kesinleşmesinden sonra

cezaların içtimaına ilişkin değildir[45]. Bu hükmün muhatabı içtima eden cezalar değil, sadece bir suçun sonuç cezasıdır. Cezaların içtimaında ise bir failin bünyesinde farklı suçlara ilişkin birden fazla cezanın toplanması şarttır. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CGTİHK) m. 99'un[46] da bu kapsamda tartışılması gerekir. Bu hüküm, cezaların bağımsızlığını yitirmesi sonucu doğurmaz. Bu hükme göre cezalar, sadece koşullu salıverme süresinin hesaplanması için toplanmaktadır. Bir hükmün cezaların içtimaına ilişkin olabilmesi için sonuç cezanın belirlenmesi aşamasına yönelik olması ve cezaların bağımsızlığını kaybetmesi sonucunu doğurması gerekir. CGTİHK m. 99 ise sonuç cezanın belirlenmesi aşamasına değil, infaz aşamasındaki koşullu salıverme süresinin hesaplanması aşamasına yöneliktir. Bu nedenle söz konusu hüküm cezaların içtimaı hükmü değildir[47]. Yine Türk Ceza Kanunu'na ilişkin Adalet Komisyonu Raporu'ndaki *"Hükmolunan birden fazla aynı veya farklı nitelikteki cezanın ne suretle infaz edileceği sorununun infaz kanununda düzenlenmesi gerektiği düşüncesiyle; Komisyon çalışmalarında, Tasarının "cezaların içtimaı"na ilişkin hükümlerinin metinden çıkarılması uygun görülmüştür."* şeklindeki cezaların içtimaı kurumunu salt infazın ne şekilde gerçekleştirileceği sorunuyla ilgili gören açıklama yerinde değildir[48]. Sonuç olarak Türk pozitif hukukunda cezaların içtimaı hükmü yer almamaktadır[49].

---

işlenmesinin cezaların içtimaı hükümlerinin uygulanmasına engel teşkil etmemesidir. (**Üzülmez, İlhan,** Türk Hukukunda Tekerrür, Turhan, 2003, s. 83; **İçel/Sokullu Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/ Ünver,** İçel Yaptırım Teorisi, s. 257; **Önder,** Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: II-III, s. 686.) Bu durumda cezaların içtimaı hükümleri ile tekerrür hükümlerinin birlikte uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin ise farklı görüşler bulunmaktadır. Bkz. **Üzülmez,** Türk Hukukunda Tekerrür, s. 82 vd.

45 TCK m. 61/7: *"Süreli hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı bu madde hükümlerine göre belirlenen sonuç ceza, otuz yıldan fazla olamaz."*

46 CGTİHK m. 99: *"Bir kişi hakkında hükmolunan herbir ceza diğerinden bağımsızdır, varlıklarını ayrı ayrı korurlar. Ancak, bir kişi hakkında başka başka kesinleşmiş hükümler bulunur ise, 107 nci maddenin uygulanabilmesi yönünden infaz hâkimliğinden bir toplama kararı istenir. (Ek cümle:14/4/2020-7242/42 md.) Adli para cezasından çevrilen ve ceza infaz kurumunda infaz edilme aşamasına gelen hapis cezaları da toplama kararına dahil edilir."*

47 Benzer yönde görüş için bkz. **Artuk/Gökcen/Yenidünya,** Genel Hükümler, s. 844; **Karakaş Doğan,** s. 95.

Aksi yönde görüş için bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız,** Genel Hükümler, s. 717.

TCK ile benzer düzenlemeler içeren İtalyan CK'nın, gerçek içtima için toplama sistemini kabul ettiği ifade edilmiştir. Bkz. **Maiwald, Manfred,** Einführung in das italienische Strafrecht und Strafprozeßrecht, Peter Lang, 2009, s. 160.

48 TBMM Adalet Komisyonu Raporu, 08.03.2004, Esas No.: 1/593, Karar No.: 60, s. 229.

49 5237 sayılı TCK'nın Adalet Komisyonunda tartışılan tasarısında birden fazla müebbet hapis cezasının veya müebbet hapis cezaları ile süreli hapis cezalarının bir araya geldiği hallere ilişkin cezaların içtimaı hükümleri yer almaktaydı. Bu hükümler Adalet Komisyonunca tasarıdan çıkarılmıştır. (Bkz. Tutanaklarla Türk Ceza Kanunu, Ankara Açık Cezaevi Matbaası, 2005, s. 246.) Benzer hükümlerin, kural olarak toplama sisteminin benimsendiği 1997 tarihli TCK Öntasarısı m. 47 vd.'da da yer aldığı ifade edilmelidir. Bkz. Türk Ceza Kanunu Öntasarısı (1997), T.C. Adalet Bakanlığı, s. 37-181.

Türk doktrininde tartışma konusu olan bir diğer mesele, herhangi bir cezaların içtimaı hükmünün gerekli olup olmadığıdır. Her ne kadar failin koşullu salıvermeden yararlanabilmesi için çeşitli düzenlemelere yer verilmiş olsa da koşullu salıvermeden yararlanamayan fail bakımından toplanan süreli hapis cezaları ömür boyu hapis cezasına dönüşebilmektedir. Bu da cezaların ölçüsüz hale gelmesine neden olmaktadır. Bu nedenle Türk hukukunda cezaların içtimaı hükmüne ihtiyaç olduğu ifade edilmektedir[50]. Kanaatimizce de birden fazla süreli hapis cezasının olduğu hallerde failin infaz kurumunda geçirmesi gereken süre CGTİHK m. 107/3-e'de yirmisekiz yıl, CGTİHK m. 107/4-e'de ise otuziki yıl olarak belirlenmiş olmasına rağmen bu hükümler yeterli değildir. Gerçekten de CGTİHK m. 107/12 ve m. 107/13 gereği hakkındaki koşullu salıverme kararı geri alınan fail, cezaların içtimaı hükmü bulunmadığı için süreli hapis cezalarının toplamı kadar infaz kurumunda kalabilecektir. Bu durum, ölçüsüz sonuçlar doğuracak niteliktedir ve bu sonuçların önlenmesi için aralarında gerçek içtima ilişkisi olan suçların cezaları bakımından üst sınır getiren[51], toplam cezada indirim yapma imkanı veren vb. bir cezaların içtimaı hükmüne ihtiyaç olduğu kanaatindeyiz.

Kısaca ifade etmek gerekirse, birden fazla fiil ile birden fazla suçun işlenmesi halinde suç ve cezalar arasında gerçek içtima ilişkisi söz konusu olur. Buna göre sonuç cezanın tespitinde cezalar bağımsızlığını korur. Ancak kanun koyucunun, orantısız sonuçlara sebebiyet vermemek için cezaların bağımsızlığını koruması kabulünden vazgeçmesi mümkündür. Bu ise gerçek içtimaın sonucunu değiştirme amacına matuf olan cezaların içtimaına ilişkin bir hüküm ihdas etmekle mümkün olur. Cezaların içtimaı kurumu, gerçek içtima ilişkisini esas alan, cezaların bağımsızlığını behemehâl koruması dışında bir sonuç öngören yaptırım teorisine ilişkin bir kurumdur. 5237 sayılı TCK'da ise cezaların içtimaı hükmü yer almamaktadır.

---

50 **Feyzioğlu, Metin/Güngör, Devrim,** "Cezaların Toplanması ve Koşullu Salıverme İlişkisi", TBBD, 2007/69, s. 53-54; **Karakaş Doğan,** s. 99.

Cezaların içtimaına ilişkin özel bir düzenleme olmamasının, birden fazla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası gerektiren suç işleyen faile tekerrürün şartlarının oluşmadığı hallerde "*açık çek"* vermek anlamına gelebileceği ifade edilmektedir. Bkz. **Öztürk/Erdem,** s. 571.

51 *Erem*'e göre, cezaların içtimaında her bir cezanın bağımsızlığını koruduğu toplanma sistemi esas alınmalı, bu sistemin sakıncalarını gidermek için ise azami sınır belirlenmelidir. (Bkz. **Erem, Faruk,** "Suçların ve Cezaların İçtimaı Hakkındaki Kanun Hükümlerinin Tetkiki", AD, 1944/8, s. 633.)

3.3. Fikri İçtima

Tek fiille cezalandırılabilirliğin tüm şartları gerçekleşmiş birden fazla suçun işlendiği hallerde fikri içtima *(Idealkonkurrenz - Tateinheit)* ilişkisi söz konusudur[52]. Bu kurumun iki şartı bulunmaktadır: fiilin tek olması (fiil tekliği) ve cezalandırılabilirliğin tüm şartları gerçekleşmiş birden fazla suçun bulunması (suç çokluğu)[53]. Fiil tekliği şartında suçların içtimaı bağlamında fiil kavramı esas alınır. Suç çokluğundan söz edebilmek için ise sadece birden fazla suçun unsurlarının gerçekleşmesi yeterli değildir. Kusurluluk, objektif cezalandırabilme şartı ve muhakeme şartı gibi cezalandırılabilirliğin tüm şartlarının en az iki suç tipi bakımından gerçekleşmiş olması, yine en az iki suç tipi bakımından zamanaşımı ve af gibi dava ve cezayı düşüren bir nedenin de olmaması gerekir. Birden fazla suçun cezalandırılabilir olması ve/veya fiilin kısmi/tam ayniyetini fikri içtimaın ayrı bir şartı olarak kabul eden yazarlar da bulunmaktadır[54]. Ancak bu şartları fiil tekliği veya suç çokluğu şartlarından bağımsız olarak ele almak mümkün değildir. Fiilin ayniyeti meselesi de fiil tekliği başlığı altında değerlendirilmelidir.

Fikri içtimaın, bir araya gelen suçların türüne göre iki farklı görünüm biçimi vardır. Tek fiille aynı suçun birden fazla işlenmesi halinde aynı neviden fikri içtima, farklı suçların işlenmesi halinde ise farklı neviden fikri içtima ilişkisi söz konusudur. TCK'da da bu ayrım esas alınmış ve TCK m. 43/2'de aynı neviden fikri içtimaa, TCK m. 44'te ise farklı neviden fikri içtimaa yer verilmiştir. Ancak aynı kurumun görünüş biçimlerinin farklı maddelerde yer alması ve aynı neviden fikri içtimaın zincirleme suç başlığı altında düzenlenmesi yerinde olmamıştır[55]. Ayrıca fikri içtimaın bu iki görünüm biçimine neden farklı sonuçların bağlandığının izahı mümkün değildir.

---

52 **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 876.

Alman CK'da fikri içtimaı düzenleyen hükmün başlığı olarak kullanılan *Tateinheit* ifadesine yönelik eleştiri ve *Idealkonkurrenz* ifadesinin kullanılması gerektiğine yönelik görüş için bkz. **Montenbruck, Axel,** Strafrahmen und Strafzumessung, Duncker-Humblot, 1983, s.135.

53 **Jescheck/Weigend,** s. 718; **Lackner/Kühl,** s. 443.

Her ne kadar günümüzde kıymetiharbiyesini yitirmiş bir görüş ayrılığı olsa da fikri içtimaın hukuki niteliğine ilişkin iki farklı görüş bulunmaktadır: suç tekliği teorisi ve suç çokluğu teorisi. Suç tekliği teorisine göre *(Einheitstheorie)* suç fiilden ibarettir ve fiil sayısı suç sayısına eşittir. Birden fazla suç için birden fazla fiil gerekir. Bu nedenle fikri içtima bir suç tekliği halidir. Suç çokluğu teorisine *(Mehrheitstheorie)* göre ise suç normun ihlalidir. Tek fiilin birden fazla normu ihlal etmesi mümkündür. Bu nedenle fikri içtima bir suç çokluğu halidir. Bkz. **Puppe, Ingeborg,** "Funktion und Konstitution der ungleichartigen Idealkonkurrenz", GA, 1982, s. 143-144.

54 Bkz. **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 557; **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 152.

55 Örneğin, Alman CK m. 52/1'de aynı ve farklı neviden fikri içtima birlikte düzenlenmektedir.

Gerçek içtimaın aksine fikri içtimaın doğal bir sonucu yoktur. Fikri içtima için herhangi bir cezalandırma sistemi benimsenebilir. Örneğin, TCK'da farklı neviden fikri içtima için sadece en ağır cezanın uygulanması gerektiğini ifade eden erime sistemi, aynı neviden fikri içtima için ise en ağır cezanın belli bir oranda artırılmasını öngören teşdit (hukuki içtima) sistemi benimsenmiştir[56]. Bu tercihler değiştirilebileceği gibi bu tercihlere istisna da getirilebilir. Örneğin, TCK m. 43/3 ile aynı neviden fikri içtimaa istisna getirilmiştir. Ancak istisna getiren bir hükme rağmen bu hükmün kapsamında kalan suçlar arasındaki fikri içtima ilişkisi varlığı sürdürür. Diğer bir deyişle istisna niteliğindeki bir hüküm, sadece fikri içtimaa bağlanan sonucun uygulanmasına engel teşkil eder. Suçlar arasındaki içtima ilişkisini tayin edemez.

Çalışmamızın konusu, içtima öğretisinin temelini ve fikri içtimaın şartlarından birini oluşturan suçların içtimaı bağlamında fiil tekliğidir. Fikri içtimaın diğer bir şartı olan suç çokluğu, çalışmamızda ayrıntılı şekilde incelenmeyecektir. Fiil tekliğinin suç çokluğu ile birleştiği hallerde iki ihtimal gündeme gelir: görünüşte içtima ve fikri içtima. Fiil tekliğine dayanan görünüşte içtima ilişkisi fikri içtimaın sınırlarını tayin eder. Sadece görünüşte içtima ilişkisinin bulunmadığı fiil tekliği hallerinde fikri içtima değerlendirmesi yapılabilir. Bu nedenle ortaya koyacağımız kriterlerle tespit edilen tek fiilin birden fazla suça sebebiyet verdiği durumda fikri içtima incelemesinde önce görünüşte içtima değerlendirmesinin tüketilmesi gerekir[57]. Hem bu duruma hem de fiil tekliğine ilişkin görüşümüz bakımından arz ettiği öneme binaen görünüşte içtima bahsinde kapsamlı bir inceleme yapılacaktır.

3.4. Zincirleme Suç

TCK ve Alman CK'nın içtima bahsindeki temel farklılıklarından biri olan zincirleme suç, TCK'da, aynı suç işleme kararı kapsamında aynı suçun farklı zamanlarda aynı kişiye karşı birden fazla işlenmesi şeklinde tanımlanmıştır. Farklı zamanlar ifadesiyle

---

56 **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 262.

57 Benzer yönde Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay 9. CD, 15.12.2020, E. 2020/3656, K. 2020/2693.
Bu nedenle fikri içtima ve görünüşte içtimaı birlikte ele alan şu karara katılmıyoruz: "…somut olayda sanığın işletmeci olarak ortak olduğu işyerinde tombala makinelerinde kumar oynatıldığı anlaşılmakla, bu aletlerle kumar oynatılması halinde ayrıca kumar oynanması için yer ve imkan sağlama suçundan da ceza verileceğine ilişkin bir hüküm bulunmadığı, 1072 sayılı Kanun kapsamındaki tombala makinesi "çalıştırmak" suretiyle tombala oynatılması eyleminde, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 44. maddesi gereğince fikri içtima hükümleri gereğince ağır olan cezayı gerektiren özel norm olan 1072 sayılı Kanun'un 1 ve 2. maddeleri uyarınca cezalandırılması gerektiği gözetilmeden, yazılı şekilde her bir suç yönünden mahkûmiyet hükmü kurulmasında isabet görülmemiş…" (Yargıtay 7. CD, 26.10.2021, E. 2021/20284, K. 2021/13668.)

suçların içtimaı bağlamında farklı fiiller kastedilmektedir. TCK m. 43/1'deki zincirleme suça, bir fiil çokluğu ve suç çokluğu hali olmasına rağmen suç işleme kararındaki birlik nedeniyle gerçek içtimadan farklı bir sonuç öngörülmüştür.

Farazi birlik olarak ifade edilebilecek olan zincirleme suçu oluşturan suçlar bağımsızlığını korur[58]. Suç işleme iradesindeki birlik, zincirleme suçun suç çokluğu olduğu sonucunu değiştirmez. Bu suçlar, sadece kanunda belirtildiği hallerde birlikte değerlendirilir. Bu haller cezanın belirlenmesi, zamanaşımının hesaplanması ve yetkili mahkemenin tespitidir.

TCK'da m. 43/1'de yer alan zincirleme suç, fiil çokluğuna dayanan bir içtima kurumudur. Bu kurum gerçek içtimaın uygulama alanını daraltıcı niteliktedir. Bu daraltma, gerçek içtimaın zıttı olarak telakki edilebilecek fikri içtimaın uygulama alanı genişletilerek değil, gerçek içtimaın uygulama alanına yönelik ayrı bir kurum ihdas edilerek yapılmıştır.

Alman CK'da zincirleme suç düzenlemesi yer almamaktadır. Bununla birlikte Alman doktrin ve yargı kararlarında, hukuksal anlamda fiil tekliğinin alt başlıklarından biri olarak zincirleme fiil tekliği kabul edilmekteydi. Alman hukukundaki söz konusu kabul, gerçek içtimaın alanını Türk hukukundaki gibi bağımsız bir kurum ihdas edilerek değil, fiil tekliğine bağlı olarak sınırlandırılmaktaydı. Yine Alman hukukundaki bu kabul, suçların içtimaı bağlamında fiil sayısı dışında TCK m. 43/1'deki zincirleme suç kurumuyla benzer şartları haizdi. Ancak BGH, 1994 tarihli bir kararıyla[59] zincirleme fiil tekliğini kural olarak reddetmiştir[60]. Bu yönde bir kararın verilmesinde, içtima öğretisine ilişkin hususların yanı sıra TCK'nın özel hüküm ihdas ederek çözdüğü, zincirleme fiil tekliği ile çeşitli ceza hukuku kurumlarının bir araya geldiği hallerde karşılaşılan sorunlar da etkili olmuştur. Alman hukukundaki durum çalışmanın ikinci bölümünde incelenecektir.

Sonuç olarak Türk hukukunda zincirleme suç, bir fiil çokluğu halidir. Fiilin tek olduğu hallerde zincirleme suç gündeme gelmez.

---

58 **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 529; **Yalçın Sancar,** "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç", s. 248.

Bkz. Yargıtay CGK, 17.06.2021, E. 2018/33, K. 2021/288.

59 BGH, 03.05.1994, GSSt 2-3/93. (BGHSt 40, 138)

60 **Rissing-van Saan, Ruth,** "Die Behandlung rechtlicher Handlungseinheiten in der Rechtsprechung nach Aufgabe der fortgesetzten Handlung (unter besonderer Berücksichtigung des Staatsschutz-Strafrechts)", 50 Jahre Bundesgerichtshof: Festschrift aus Anlaß des fünfzigjährigen Bestehens von Bundesgerichtshof, Bundesanwaltschaft und Rechtsanwaltschaft beim Bundesgerichtshof, Heymanns, 2000, s. 476.

3.5. Görünüşte İçtima

3.5.1. Genel Olarak

Görünüşte içtima *(Gesetzeskonkurrenz, Gesetzeseinheit, scheinbare Konkurrenz, unechte Konkurrenz)*[61] kavramı gerçek olmayan bir suç çokluğunu ifade eder. Somut olayda görünüş itibariyle birden fazla suç söz konusu olmasına rağmen bu suç tiplerinden biri diğer suç tiplerini dışladığı için cezai sorumluluk tek suça dayalı olarak belirlenir[62]. Suçlar arasında görünüşte içtimaın olduğu hallerde iddianamede ve hüküm fıkrasında sadece dışlayan suç tipi yer alır[63]. Dışlayıcılığın hukuki zeminini ise bir suç tipinin, fiilin haksızlık içeriğini tamamen karşılaması oluşturur[64]. Bu nedenle *görünüşte* ifadesi kullanılmak suretiyle görünüm ile hakikatin farklı olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca bu dışlayıcılığa rağmen somut olayda dışlanan suç tiplerinin de tüm unsurları oluşmuştur. Dışlayan veya dışlanan suç olarak nitelendirilecek suçlardan birinin unsurları (tipiklik veya hukuka aykırılık) tam değilse görünüşte içtima değerlendirmesi yapılamaz[65]. Yani

---

61 **Jaeger,** SK-StGB, s. 230.

Alman doktrininde görüşte içtimaa ilişkin terminolojik birlik bulunmamaktadır. Bazı yazarlara göre *"unechte Konkurrenz"* (gerçek olmayan içtima) kavramı, tek fiilin görünüşte içtimaı oluşturmaksızın sadece bir suça sebebiyet verilen halleri; *"scheinbare Konkurrenz"* (görünüşte içtima) kavramı ise görünüşte içtimaı ifade etmektedir. (**Heinrich,** s. 621.) Bazı yazarlar hem *"unechte Konkurrenz"* hem de *"scheinbare Konkurrenz"* kavramının görünüşte içtimaı ifade ettiğini belirtmektedir. (**Otto, Harro,** Grundkurs Strafrecht, 7. Auflage, de Gruyter, 2004, s. 351; **Jakobs, Günther,** Strafrecht, Allgemeiner Teil, 2. Auflage, de Gruyter, 1991, s. 861.) Bazı yazarlar ise gerçek suç çokluğu hali olan fikri içtima ve gerçek içtimaı birlikte ifade etmek için *"echte Konkurrenz"*, görünüşte içtima için *"unechte Konkurrenz"* veya *"scheinbare Konkurrenz"* ifadesini kullanmaktadır. (**Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 658; **Jescheck/Weigend,** s. 732; **Jescheck,** "Die Konkurrenz", s. 529-541.)

"Gesetzeskonkurrenz" (normların içtimaı) ifadesinin yanıltıcı olduğu, bunun yerine *"Gesetzeseinheit"* (norm tekliği) ifadesinin kullanılması gerektiği yönündeki görüş için bkz. **Warda, Günter,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", JuS, 1964/3, s. 90; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 887; **Jescheck/Weigend,** s. 732.

62 **Jescheck/Weigend,** s. 732; **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 864.

63 **Puppe, Ingeborg,** "Abschied vom naturalistischen Verbrechensbegriff in der Lehre von den Konkurrenzen", ZStW, 2020/132, s. 8; **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 864; **Roxin,** s. 846; **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 75.

Ancak bu durum, dışlayan norma dayalı cezalandırmanın mümkün olduğu, yani dışlayan norma ilişkin cezalandırılabilirliğin tüm şartlarının gerçekleştiği hallerle sınırlıdır.

64 **Steinmetz/Laune,** Dölling/Duttge/König/Rössner Gesamtes Strafrecht Handkommentar, s. 524; **Seher, Gerhard,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", JuS, 2004/6, s. 482.

Görünüşte içtimaın iki hukuki zemine sahip olduğu ifade edilmektedir: suç tiplerinden birinin uygulanması diğer normun konuluş amacını tamamen karşılar veya diğer norm uygulanarak elde edilecek amacı boşa çıkartır. (**Murmann,** s. 514.)

65 **Vogler, Theo,** "Funktion und Grenzen der Gesetzeseinheit", Festschrift für Paul Bockelman für 70. Geburtstag, Beck, 1979, s. 726 vd.

Dışlayan-dışlanan norm kavramlarıyla görünüşte içtimaın tüm görünüm biçimleri kastedilmektedir.

görünüşte içtimaın olduğu hallerde, dışlayan suç tipi ilga edilse bile dışlanan suç tipi sayesinde somut fiil cezalandırılmaya devam edilir.

Görünüşte içtimadaki dışlayıcılık kural olarak herhangi bir kanuni düzenlemeden değil, suç tipleriyle korunan hukuki değerler ile suç tiplerinin düzenlenme biçiminden hareketle yapılan yorumdan kaynaklanmaktadır[66]. Diğer bir deyişle, görünüşte içtimaa ilişkin genel bir hükme ihtiyaç yoktur[67]. Hukukun her alanında olduğu gibi ceza hukukunda da geçerli olan yorum yöntemlerine başvurularak çeşitli suç tipleri arasındaki öncelik-sonralık ilişkisi tespit edilmekte, bu tespitlerin ilkesel olarak ifade edilmesiyle görünüşte içtima sistematik bir yapıya bürünmektedir. Hatta görünüşte içtimaın kanuni düzenlemeye bağlanması, kanunilik ilkesinden kaynaklı aşılamaz sınırlara sebebiyet verebileceği gibi bu alandaki doktriner tartışmaların da önünü tıkayacaktır. Bu kanuni düzenlemelerin yorum yöntemleriyle elde edilen ilkeler kadar kapsayıcı olmayacağı da malumdur[68].

Görünüşte içtima, içtima öğretisi anlamında fiil tekliğine dayalı bir kurum olmasına rağmen fiil çokluğu hali olan cezalandırılmayan önceki veya sonraki fiiller de görünüşte içtima başlığı altında değerlendirilmektedir. Bu nedenle hem fiil tekliği hem de fiil çokluğu halinde görünüşte içtima söz konusu olabilir[69]. Her iki durumda da tespit edilmesi gereken husus, ilgili normlardan birinin tek başına uygulanmasının somut olayın haksızlık içeriğini karşılayıp karşılamadığıdır. Görünüşte içtima, fiil sayısına bağlı olarak hem fikri içtima hem de gerçek içtima bakımından önem arz etmektedir. Söz konusu iki içtima kurumunun varlığı mevzubahis suçlar arasında görünüşte içtima ilişkisinin olmamasına bağlıdır[70]. Bu nedenle görünüşte içtima kurumu hem fikri içtima hem de gerçek içtima bakımından sınırlayıcı niteliktedir[71].

---

66 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 887.

67 Benzer yönde görüş için bkz. **Schmitt,** "Die Konkurrenz im geltenden und künftigen Strafrecht", s. 184.

68 Benzer yönde görüş için bkz. **Jescheck/Weigend,** s. 732; **Vogler,** "Funktion und Grenzen der Gesetzeseinheit", s. 715.

1962 tarihli Alman CK Tasarısı'nın gerekçesinde, görünüşte içtimaın çeşitliliği karşısında bu kuruma ilişkin kanuni düzenleme yapmamanın bilinçli bir tercih olduğu ifade edilmiştir. Bkz. Entwurf eines Strafgesetzbuches (StGB) E 1962, Drucksache IV/650, s. 191.

69 **Schmidt, Alpmann,** Strafrecht Allgeminer Teil Band 2, 10. Auflage, 2004, s. 241; **Krey, Volker/Esser, Robert,** Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 6. Auflage, W. Kohlhammer, 2016, s. 627; **Rissing-van Saan,** LK, s. 583.

70 Benzer yönde görüş için bkz. **Schmitt,** "Die Konkurrenz im geltenden und künftigen Strafrecht", s. 45.

71 Alman doktrininde görünüşte içtima için *"scheinbare (unechte) Idealkonkurrenz"* (görünüşte fikri içtima) ve *"scheinbare (unechte) Realkonkurrenz"* (görünüşte gerçek içtima) şeklinde bir ayrım

Görünüşte içtima ile fikri içtima ve gerçek içtima arasındaki temel fark; görünüşte içtimada sadece bir suç tipi haksızlık ve kusur içeriğini karşılarken fikri içtima ve gerçek içtimada haksızlık ve kusur içeriğinin karşılanabilmesi için birden fazla suç tipine ihtiyaç duyulur[72]. Görünüşte içtima halinde de birden fazla suç tipi gerçekleşmiş olmasına rağmen suç tipleri arasındaki ilişki nedeniyle dışlanan normların uygulanmasına gerek kalmamakta ve hatta aksi durum, haksızlık ve kusurun tespitinde aşkın değerlendirmeye sebebiyet vermektedir[73]. Fikri içtima ve gerçek içtimada haksızlık içeriğini ve kusurun kapsamını tespit edebilmek için somut olayda gerçekleşen tüm suçların birlikte değerlendirilmesi gerekir[74]. Suçları birlikte değerlendirilmesi ile ifade edilmek istenen husus ise somut olayda gerçekleşen tüm suç tiplerinin hüküm fıkrasında gösterilmesi *(Klarstellungsfunktion)* ve bu suçların, sonuç cezanın belirlenmesinde etkin olmasıdır[75].

---

yapılmaktadır. Bu ayrım, görünüşte içtima ile diğer içtima kurumları arasındaki ayrıma vurgu yapmaktadır. (**Hoffmann-Holland, Klaus,** Strafrecht Allgemeiner Teil, 2. Auflage, Mohr Siebeck, 2011, s. 366; **Jescheck/Weigend,** s. 733.)

Yargıtay, TCK m. 241'deki tefecilik suçu ile 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu m. 36'daki sahte belge düzenleme suçunun tek fiille işlediği hallerde farklı neviden fikri içtima ilişkisinin olduğu kabul etmekle birlikte her iki suç için de aynı soyut ceza öngörüldüğü için sonuç cezanın belirlenmesinde hangi suçun esas alınacağını özel normun önceliği ilkesine atıf yaparak belirlemektedir:

"Sanığın hukuki anlamda tek fiil sayılan eylemlerinin hem TCK.nın 241. maddesinde düzenlenen tefecilik suçunu hem de 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu'nun 36. maddesinde düzenlenen gerçeğe aykırı olarak harcama belgesi düzenleme suçunu oluşturduğu anlaşılmakla; her iki suç için öngörülen cezaların aynı olması karşısında sanık hakkında TCK.nın 44. maddesi ve özel norm önceliği ilkesi gereğince sadece banka sayısınca 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu'nun 36. maddesi uyarınca mahkumiyet kararı verilmesi gerektiği gözetilmeden ayrıca TCK.nın 241/1. maddesi uyarınca da mahkumiyet kararı verilmesi suretiyle fazla ceza tayini…" (Yargıtay 8. CD, 20.10.2020, E. 2020/3317, K. 2020/17199.) Aynı yönde karar için bkz. Yargıtay 8. CD, 17.11.2021, E. 2019/24009, K. 2021/21107.

Fikri içtima ve görünüşte içtimaı bir araya getiren bu içtihadın yerinde olmadığı kanaatindeyiz. Bu hallerde, olayı karakterize eden suç tipine göre cezanın belirlenebileceği, bu yapılırken ise özel norm-genel norm ilişkisine dayanılmaması gerektiği ifade edilmelidir.

72 **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 89; **Jescheck,** "Die Konkurrenz", s. 538.

73 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 888; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 659; **Jakobs,** s. 866; **Seher,** "Studien- und Examenswissen zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – zugleich eine Werbung für eine unbeliebte Materie", s. 3.

74 **v. Heintschel-Heinegg,** StGB Kommentar, s. 547.

75 **Mitsch, Wolfgang,** "Gesetzeseinheit im Strafrecht", JuS, 1993/6, s. 474; **Puppe,** "Abschied vom naturalistischen Verbrechensbegriff in der Lehre von den Konkurrenzen", s. 20.

BGH'nin görünüşte içtima ve fikri içtima arasında, haksızlık içeriğinin tüketilmesi ve hüküm fıkrasında tüm suç tiplerinin gösterilmesi nedenlerine dayalı olarak fikri içtimaı tercih etme eğilimi gösterdiği ifade edilmektedir. (**v. Heintschel-Heinegg,** StGB Kommentar, s. 548; **Puppe,** "Abschied vom naturalistischen Verbrechensbegriff in der Lehre von den Konkurrenzen", s. 6.)

Bu yönde Yargıtay kararı için bkz. "…farklı neviden fikri içtima koşulların oluşması nedeniyle faile tek bir ceza verilmesi, ancak hükümde fikri içtima ilişkisi içinde bulunan suçlardan her birinin ayrı ayrı gösterilmesi gerekir…" (Yargıtay CGK, 09.05.2019, E. 2015/708, K. 2019/414.)

Dışlayan-dışlanan suç tipi tespitinde suçların öngördüğü cezaların ağırlığı tek başına belirleyici değildir. Daha az cezayı gerektiren suç da dışlayan norm niteliğini haiz olabilir[76]. Ancak bu durum istisnai niteliktedir. Hatta, daha az cezayı gerektiren nitelikli haller dışında böyle bir istisnanın söz konusu olduğu hallerin önemli bir kısmının, kanun koyucunun özensizliğinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu durumun istisnai nitelikle olması nedeniyle görünüşte içtima kabulü ile TCK m. 44 gereği farklı neviden fikri içtima kabulü çoğu zaman aynı hukuki sonucu doğurmaktadır. Her iki durumda da sadece en ağır cezayı gerektiren suça dayalı cezalandırma yapılmaktadır. Ancak bu tespit, görünüşte içtima-fikri içtima ayrımının önemsiz olduğu anlamına gelmez. Zira hem diğer hukuki sonuçlar bakımından iki kurum arasında farklılıklar vardır hem de farklı neviden fikri içtima için kabul edilen yaptırım sisteminin değiştirilmesi mümkündür.

Görünüşte içtimada tartışılması gereken bir diğer husus, maddi ceza hukukundan veya ceza muhakemesi hukukundan kaynaklanan herhangi bir nedenle dışlayan norma dayalı cezalandırmanın mümkün olmadığı hallerde dışlanan norma başvurulup başvurulamayacağıdır. Türk doktrininki hakim görüş, söz konusu durumda dışlanan normlara dayalı cezalandırma yapılamayacağı yönündedir[77]. Kanaatimizce, bu durumda, kural olarak dışlanan normun uygulanması mümkündür. Suç tipleri arasında görünüşte içtima ilişkisinin temelini, söz konusu suçlardan sadece birinin uygulanmasının haksızlık ve kusur içeriğini karşılaması oluşturmaktadır. Bu ilişki, dışlayan normun ikame edilemezliği sonucunu doğurmaz. Eğer maddi ceza hukukundan veya ceza muhakemesi hukukundan kaynaklanan herhangi bir nedenle dışlayan norma dayalı cezalandırma mümkün olmazsa somut olaya ilişkin haksızlık içeriğini ve kusuru karşılayan bir norm olmadığı için dışlanan normun uygulanması mümkün olacaktır. Maddi ceza hukukundan veya ceza muhakemesi hukukundan kaynaklanan nedenlere; dışlayan suçun zamanaşımına veya affa uğraması, şikayet veya izin gibi muhakeme şartlarının gerçekleşmemesi, dışlayan suçun ispatlanamaması[78], şahsi cezasızlık sebebinin gerçekleşmemesi[79], dışlayan suçun teşebbüs aşamasında kalması ve bu suça teşebbüsün cezalandırılmıyor olması, dışlayan suç bakımından gönüllü vazgeçmeden yararlanılması örnek olarak gösterilebilir[80]. Ancak söz konusu nedenler, dışlayan norm ile faile tanınmış özel bir cezai sorumluluk rejimi

76 Yargıtay da bu görüşü kabul etmektedir. Bkz. Yargıtay CGK, 17.01.2019, E. 2017/212, K. 2019/20.

77 **Öztürk/Erdem,** s. 400; **Akbulut,** s. 895; **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 76.

78 **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 865.

79 **Jescheck/Weigend,** s. 737.

80 **Rissing-van Saan,** LK, s. 587.

(imtiyaz) olarak değerlendirilebiliyorsa dışlayan norma dayalı cezalandırmanın mümkün olmadığı hallerde dışlanan normun da uygulanması mümkün olmaz[81]. Diğer bir deyişle, dışlanan normun uygulanabilirliği dışlayan normun uygulanmasını engelleyen nedene ilişkin normun konuluş amacına bağlıdır. Örneğin, zimmet suçu işleyen valiye ilişkin 3628 sayılı Kanun m. 17/2 ve 4483 sayılı Kanun m. 3 gereği yargılama izni verilmemesi halinde zimmet suçuna göre genel norm niteliğindeki güveni kötüye kullanma suçundan[82] dolayı da yargılama yapılamaz. Aksi kabul, zimmet suçundaki izin şartının konuluş amacına aykırılık teşkil eder. Diğer yandan, kamulaştırma kararı almadan başkasının arazisinden yol geçiren kamu görevlisi, arazi malikinin şikayette bulunmaması halinde TCK m. 154/1'deki hakkı olmayan yere tecavüz suçundan cezalandırılamaz. Ancak bu durum, failin, hakkı olmayan yere tecavüz suçuna göre dışlanan norm (tali norm) niteliğinde olan TCK m. 261'deki kişilerin malları üzerinde usulsüz tasarruf suçundan cezalandırılmasına engel teşkil etmez[83]. Zira TCK m. 154/1'deki şikayet şartı, söz konusu iki suç arasındaki ilişkide faile tanınmış bir imtiyaz olarak değerlendirilemez.

Alman doktrininde kabul gören bu ayrımın Türk doktrininde kabul görmeme nedenlerinden birinin, TCK m. 36'daki *"fakat tamam olan kısım esasen bir suç oluşturduğu takdirde, sadece o suça ait ceza ile cezalandırılır"* hükmü olduğu söylenebilir. Zira faile imtiyaz tanınmayan hallerin başında gelen gönüllü vazgeçme durumunda dışlanan normun uygulanabileceği zaten kanunda ifade edilmiştir. Diğer hallerin çoğunda faile bir imtiyaz tanındığı sonucuna varılabileceği için Türk doktrinindeki genel kabulün, dışlayan norma dayalı cezalandırmanın mümkün olmadığı hallerde dışlanan normun da uygulanamayacağı yönünde olduğu söylenebilir. Bu hüküm ise yukarıda savunduğumuz görüş kabul edilmese bile gönüllü vazgeçme halinde dışlanan norma başvurmayı gerekli kılar.

---

81 **Bock, Dennis,** Strafrecht Allgemeiner Teil, Springer, 2017, s. 654; **Bockelmann, Paul,** "OLG HAMM, Urteil v. 4.11.1952 - 2 Ss 613/52", JZ, 1953/8, s. 235; **Jakobs,** s. 883; **Jescheck/Weigend,** s. 737; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 659.

KK m. 15/3'teki *"Ancak, suçtan dolayı yaptırım uygulanamayan hallerde kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanır."* hükmü de bu esasa dayanmasına rağmen bu hükümde dışlayan norma dayalı cezalandırmaya engel teşkil eden gerekçeler arasında bir ayrım yapmamıştır.

82 **Koca, Mahmut/Üzülmez, İlhan,** Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 8. Baskı, Seçkin, 2022, s. 803.

83 TCK m. 261'in TCK m. 154'e nazaran özel norm niteliğinde olduğuna ilişkin görüş için bkz. **Gültekin Diken, Nil Melek,** "Hakkı Olmayan Yere Tecavüz (TCK m. 154)", Malvarlığına Karşı Suçlar (m. 141-169), Adalet, 2018, s. 161; **Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar,** Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 16. Baskı, Seçkin, 2021, s. 690.

Alman hukukunda, uygulanmıyor olsa da sonuç cezanın belirlenmesinde dışlanan normun öngördüğü cezanın alt sınırının bağlayıcı olması ve dışlanan norma ilişkin güvenlik tedbirlerinin uygulanabilmesi gibi hususlarda dışlanan normun dikkate alınması gerektiği ifade edilmektedir *(Sperrwirkung des milderen Gesetzes)*[84, 85]. Böylece Alman CK'nın fikri içtimaa bağladığı sonuç görünüşte içtima için de geçerli olmaktadır. Kanaatimizce, bu görüş, görünüşte içtimaın varlık sebebine aykırıdır. Bu görüş, kanun koyucunun suç tiplerinin ihdasındaki özensizliğinin sebebiyet verdiği sakıncaları görünüşte içtimaın doğasına aykırı bir yorumla gidermeyi amaçlar[86]. Suç tipleri arasında görünüşte içtima ilişkisinin olabilmesi için suç tiplerinden birinin somut olayın haksızlık içeriğini tek başına karşılaması gerekir. Fiil çokluğu halinde de bir suç tipinin dışlayan nitelikte olabilmesi, söz konusu fiillerin tamamını haksızlık içeriği bakımından karşılamaya muktedir olmasına bağlıdır. Diğer bir deyişle, dışlayan norm, dışlanan normlar dikkate alınmaksızın kendi içinde söz konusu fiillerin haksızlık içeriğini karşılayabilmelidir. Aksi halde, suç tipleri arasında görünüşte içtima değil, fiil sayısına bağlı olarak fikri içtima veya gerçek içtima ilişkisinin olduğunu kabul etmek gerekir. Dışlanan normlara ilişkin cezanın alt sınırının bağlayıcı olması gerektiği vb. kabullerle giderilmek istenen sakıncalar, somut olay adaletini sağlayacak şekilde dışlayan normun öngördüğü cezanın üst sınırına yaklaşılarak giderilebilir. Ayrıca, çeşitli yönlerden bağlayıcı olan bir normun hüküm fıkrasında gösterilmemesinin de haklı bir gerekçesi olamaz. Sonuç olarak, görünüşte içtima

---

84 **Welzel, Hans,** Das Deutsche Strafrecht, 11. Auflage, de Gruyter, 1969, s. 234; **Schneider, Egon,** "Zur Gesetzeskonkurrenz im strafrechtlichen Gutachten", JZ, 1953/21, s. 660; **Walter, Tonio,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: die Gesetzeskonkurrenz", JA, 2005/6, s. 470; **Haft,** s. 275; **Rissing-van Saan,** LK**,** s. 585; **Roxin,** s. 869; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 92.

Daha az cezayı gerektiren normun dışlayan norm olması halinde bu durumun geçerli olmadığı ifade edilmektedir. (**Mitsch,** "Gesetzeseinheit im Strafrecht", s. 475.)

Hakim görüşün görünüşte içtimaın kapsamını genişletmesi sonucu ortaya çıkan adil olmayan sonuçları telafi etme amacıyla böyle bir görüşün ileri sürüldüğü ifade edilmiştir. Bkz. **Puppe,** "Funktion und Konstitution der ungleichartigen Idealkonkurrenz", s. 161.

Bu görüş, İsviçre ceza hukukunda da kabul görmektedir. Bkz. **Stratenwerth, Günter,** Schweizerisches Strafrecht Allgemeiner Teil I: Die Straftat, 3. Auflage, Stämpfli, 2005, s. 486; BGer, 21.06.1991, BGE 117 IV 286.

85 Alman yargı kararlarında da dışlanan normun cezanın belirlenmesi aşamasında dikkate alınması gerektiği istikrar kazanmıştır. Bu yöndeki içtihadın temelinde, failin birden fazla suç tipinin gerçekleştirmesinin kendisine bir avantaj sağlamaması gerektiği mülahazası yer almaktadır. (**Bockelmann,** s. 235.) Bu durumun, hüküm fıkrasında dışlanan normun belirtilmemesi dışında, fikri içtima ile görünüşte içtima arasındaki farkları ortadan kaldırdığı ifade edilmektedir. (**Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 888; **Rissing-van Saan,** LK**,** s. 585; **Haft,** s. 275.) Bu görüş, dışlanan normun dışlayan normda cezayı artırıcı bir unsur olarak yer almaması şartına bağlı olarak doktrinde kabul görmüştür. Bkz. **Roxin,** s. 869; **Jescheck/Weigend,** s. 738.

86 Bu görüşün, teorik olarak tutarsız olmasına rağmen adalet duygusunun gereği olarak görünüşte içtima ve fikri içtimaı birbirine yakınlaştırdığı için yerinde olduğu ve suç tipleri azami özenle ihdas edilse bile bu meselenin suç tiplerine ilişkin hükümler vasıtasıyla çözülemeyeceği ifade edilmiştir. Bkz. **Schmitt,** "Die Konkurrenz im geltenden und künftigen Strafrecht", s. 53.

ilişkisinin olduğu hallerde dışlayan norma dayalı hüküm kurulurken dışlanan normun herhangi bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır[87].

Görünüşte içtimaa ilişkin genel bir hükme ihtiyaç olmamasına rağmen TCK m. 42'de bileşik suç hükmüne yer verilmiştir. Yorum yöntemleriyle aynı sonuca varılabilecek bir durum için kanuni düzenleme yapılmasının yukarıda zikredilen nedenlerle gerekli olmadığı kanaatindeyiz[88]. Ayrıca, bir suçun diğerinin ağırlaştırıcı nedeni veya unsuru olduğu halleri ifade eden bileşik suç kavramı görünüşte içtimaın görünüm biçimlerden sadece birini oluşturmaktadır. Bu nedenle TCK m. 42'nin varlığı, görünüşte içtimaın diğer görünüm biçimlerine ilişkin bir hükmün kanunda neden yer almadığı sorusunu da beraberinde getirmektedir.

Görünüşte içtima, yorum yoluyla ulaşılan sonuçların çeşitli ilkelerle ifade edilmesiyle sistematik hale getirilmiştir. Bu ilkeleri üç başlık altında toplamak mümkündür: özel normun genel norma göre önceliği, tüketen normun tüketilen norma göre önceliği ve asli normun tali norma göre önceliği[89]. Bu üçlü ayrım çoğunluk tarafından kabul edilmesine rağmen ilkelerin kapsamına ilişkin görüş farklılıkları bulunmaktadır[90]. Ancak üç ilkeye de aynı sonuç bağlandığından ilkelerin kendi aralarındaki sınırın tespiti pratik bir önem taşımamaktadır[91]. Çalışmamızda, söz konusu ilkelere ayrı ayrı yer

---

87 Benzer yönde görüş için bkz. **Geerds, Friedrich,** Zur Lehre von der Konkurrenz im Strafrecht, Hansischer Gildenverlag, 1961, s. 231; **Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2098; **İçel,** Suçların İçtimaı, s. 239.

88 Benzer yönde görüş için bkz. **İçel,** Suçların İçtimaı, s. 169; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 564.

89 **Gropp, Walter/Sinn, Arndt,** Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Auflage, Springer, 2020, s. 660 vd.; **Bock,** s. 654; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 659; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", s. 482.

Benzer yönde Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay CGK, 26.11.2019, E. 2015/208, K. 2019/666.

Puppe ve *Toroslu*'ya göre özel normun önceliği ilkesi görünüşte içtimaı ifade eden tek ilkedir. Bkz. **Puppe, Ingeborg,** Idealkonkurrenz und Einzelverbrechen, Duncker-Humblot, 1979, s. 355; **Toroslu, Nevzat/Toroslu, Haluk,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, 26. Baskı, Savaş, 2021, s. 92.

Mezger'e göre görünüşte içtima, özel normun önceliği ve tüketen normun önceliği ilkesinden oluşur. Yazar, asli normun önceliği ilkesi altında incelenen hususları tüketen normun önceliği ilkesine dahil etmektedir. Bkz. **Mezger, Edmund,** Strafrecht: Ein Lehrbuch, 3. Auflage, Duncker-Humblot, 1949, s. 471.

90 **Joecks, Wolfgang/Jaeger, Christian,** Studienkommentar StGB, 12. Auflage, C.H.Beck, 2018, s. 223; **Vogler,** "Funktion und Grenzen der Gesetzeseinheit", s. 715-716.

Çoğunlukla görünüşte içtima kapsamında incelenen çeşitli haller için Türk doktrininde kullanılan muhtelit suç, karma suç gibi kavramların günümüzde geçerliliğini yitirdiği söylenebilir. (Kavramlar için bkz. **Taner, Tahir,** Ceza Hukuku Umumi Kısım, Ahmet Sait Matbaası, 1949, s. 479; **Erem, Faruk,** Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: I, 10. Baskı, Sevinç Matbaası, 1973, s. 365; **Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: I, 11. Baskı, Beta, 1994, s. 402; **İçel,** Suçların İçtimaı, s. 216.)

91 **Roxin,** s. 848; **Mitsch,** "Gesetzeseinheit im Strafrecht", s. 473.

verilecek, suçların içtimaı bağlamında fiil sayısı bakımından önem arz eden hususlar ifade edilecektir.

Görünüşte içtimaın görünüm biçimlerine geçmeden önce ifade etmek gerekir ki, normlar arasındaki ilişki normların yer aldığı kanunların niteliği üzerinden tespit edilemez. Kanunlar arasında, normlardan bağımsız olarak özel kanun-genel kanun ilişkisi kurulabilir. Ancak bu ilişki, söz konusu kanunlarda yer alan ceza normlarına sirayet etmez. Yani özel kanun içinde genel norm niteliğinde bir suç tipi bulunabilir. Bu nedenle görünüşte içtimaın tespiti, normların yer aldığı kanunlar üzerinden değil, bizzat ilgili normlar üzerinden yapılır.

3.5.2. Görünüşte İçtimaın İlkeleri

3.5.2.1. Özel Normun Önceliği İlkesi (Spezialitaet)

Özel norm-genel norm ilişkisinde[92], özel norm ya genel normun tüm unsurlarının yanı sıra en az bir unsur daha içermektedir ya da genel normun bir unsuru bakımından daha sınırlı bir yapıya sahiptir[93]. Bu ilişkinin tespitinde sadece suçun haksızlık içeriğine ilişkin unsurlar belirleyici olduğu için objektif cezalandırılabilme şartları dikkate alınmaz[94]. Özel normun önceliği ilkesi, görünüşte içtimaın tespiti en kolay görünüm biçim olmasına rağmen ilgili normların sadece lafzi yorumunun bu ilişkiyi tespit için yeterli olmadığı ifade edilmektedir. Bu nedenle korunan hukuki değerlerin esas alındığı amaçsal yoruma ihtiyaç duyulur[95]. Lafzi yorum ile sadece aynı hukuki değeri aynı formülasyonla koruyan normlar arasındaki özel norm-genel norm ilişkisi tespit edilebilir. Örneğin, bir suçun temel hali ile nitelikli veya netice sebebiyle ağırlaşmış hali, genel suçlar ile özgü suçlar arasındaki görünüşte içtima ilişkisi sadece lafzi yorumla tespit edilebilir[96]. Ancak

---

BGH'nin de görünüşte içtima ilişkisinin olduğunu kabul ettiği bazı kararlarında hangi ilkeye dayandığını ifade etmediği belirtilmelidir. Bkz. BGH, 19.08.1992, 2 StR 86/92.

Türk doktrininde de görünüşte içtimaın mezkûr üç ilkeden oluştuğu ifade edilmesine rağmen ne bu ilkelerin kapsamına ne de görünüşte içtima ile diğer içtima kurumları arasındaki sınıra ilişkin yeterli tartışma yapılmaktadır. Bu durum, tipik örnekler dışında, aralarında görünüşte içtima ilişkisi olan çeşitli suçlara yönelik tespitlerde kendini göstermektedir. Söz konusu durumlarda, görünüşte içtima ifadesi kullanılmaktan imtina edilerek farklı ifadelerle görünüşte içtimaın öngördüğü sonuca ulaşılmaya çalışılmaktadır.

92 *Lex specialis derogat legi generali*

93 **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 660; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", s. 482.

94 **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 90.

95 **Kühl, Kristian,** Strafrecht Allgemeiner Teil, 8. Auflage, Vahlen, 2017, s. 926; **Roxin,** s. 850.

96 Aynı suça ilişkin birden fazla nitelikli halin (ve/veya neticesi sebebiyle ağırlaşmış halin) birlikte gerçekleşmesi mümkündür. Doktrindeki ağırlıklı görüş, birden fazla daha ağır cezayı gerektiren nitelikli

halin bir araya geldiği durumlarda fikri içtima ilişkisinin olduğu yönündedir. Nitelikli haller arasında özel-genel norm ilişkisinin olması bu durumun istisnasını oluşturur. (**Geppert, Klaus,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB)", JURA, 1882/7-8, s. 422; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 889; **Jakobs,** s. 872-873; **Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2098; **Eschelbach,** Satzger/Schluckebier/Widmaier Kommanter, s. 472; **Vogler,** "Funktion und Grenzen der Gesetzeseinheit", s. 723 vd. Daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hallerin bir araya gelmesi halinde sadece en ağır, daha az cezayı gerektiren nitelikli hallerin bir araya gelmesi halinde ise sadece en az cezayı gerektiren nitelikli halin uygulanması gerektiği, uygulanmayan diğer nitelikli hallerin ise cezanın belirlenmesinde dikkate alınması gerektiği yönündeki görüş için bkz. **Welzel,** s. 236. Hem daha ağır hem de daha az cezayı gerektiren nitelikli hallerin homojen şekilde bir araya gelmesi halinde asli-tali norm ilişkisinin bulunduğundan bahisle sadece ağır cezayı gerektiren nitelikli hal uygulanması gerektiği yönündeki görüş için bkz. **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 91.)

Ayrıca seçimlik nitelikli haller arasında görünüşte içtima veya fikri içtima ilişkisinin olmadığı, birden fazla seçimlik nitelikli halin bir araya geldiği hallerde ilgili normun bir defa ihlal edildiği kabul edilmektedir. (**Samson/Günther,** SK-StGB, § 52, kn. 27; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 905; **Rissing-van Saan,** LK, s. 593.) BGH de seçimlik nitelikli haller arasında fikri içtima ilişkisinin olmadığını kabul etmekte; birden fazla seçimlik nitelikli hale sebebiyet verilmesinin, sadece cezanın belirlenmesinde önem arz ettiğini ifade etmektedir. (BGH, 24.03.1994, 4 StR 656/93; BGH, 04.12.2013, 4 StR 367/13.) Nitelikli hallerin eşdeğerliliğinden hareketle varılan bu sonuç, bazı nitelikli hallerin teşebbüs aşamasında kaldığı haller için de geçerli kabul edilmektedir. (BGH, 05.05.2021, 6 StR 132/21.) Ancak seçimlik nitelikli haller arasında fikri içtima ilişkisinin kabul edildiği kararların da olduğu ifade edilmelidir. (BGH, 10.02.1994, 1 ARs 2/94.)

Diğer yandan, daha az cezayı gerektiren nitelikli hallerle daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hallerin bir araya geldiği durumlara ilişkin görüş birliği yoktur. Bir görüş, daha az cezayı gerektiren nitelikli hallerin öncelikli olduğunu ifade etmektedir. (**Otto,** s. 351; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 468.) Diğer bir görüşe göre bu durumda ne bir genel kaideye varılabilir ne de fikri içtima hükümleri uygulanabilir. Söz konusu durumlar için özel düzenlemeye ihtiyaç vardır. (Bkz. **Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2099.) Bir diğer görüşe göre ise somut haksızlığı karakterize eden hususun hangi nitelikli halde mündemiç olduğunun tespit edilmesi gerekir. Bu tespitin yapılmaması halinde ise daha az cezayı gerektiren nitelikli hal lehine değerlendirme yapılmalıdır. (**Welzel, Hans,** Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie, de Gruyter, 1975, s. 271.)

Birden fazla nitelikli ve netice sebebiyle ağırlaşmış halin gerçekleştiği durumlara ilişkin kanaatimizi ifade etmeden önce belirtmek gerekir ki, aşağıda öncelikle bu duruma ilişkin görüşümüzü ifade edeceğiz. Ancak bu görüşün mevcut içtima hükümleriyle çeliştiği kabul edilmelidir. Bu nedenle kendi görüşümüzü ifade ettikten sonra bu görüşün mevcut içtima hükümleriyle neden çeliştiği, içtima hükümlerinin yerindeliği ve mevcut içtima hükümleri kapsamında nasıl bir değerlendirme yapılması gerektiği ayrıca ifade edilecektir. Bu nedenle görüşümüz, Türk hukuku bakımından de lege ferenda niteliğindedir. Benzer bir durum, birden fazla görünüşte içtima ilkesinin birbirine zıt şekilde bir araya geldiği bazı hallerde de söz konusudur ve ilgili başlık altında bu durum ayrıca değerlendirilecektir.

Türk hukukunda, nitelikli haller ve netice sebebiyle ağırlaşmış hallere ilişkin cezaların tespitinde bağımsız ceza belirleme (alt-üst sınır belirleme) ve oransal artırım olmak üzere iki farklı yöntem benimsenmektedir. Özel-genel norm ilişkisi bakımından değerlendirilmesi gereken ilk husus, özel norm olan nitelikli haller veya netice sebebiyle ağırlaşmış hallerin TCK m. 142, m. 144 veya m. 149'daki gibi bağımsız ceza içerdiği durumlardır. Tek fiil ile aynı suça ilişkin alt-üst sınır belirterek daha ağır ceza öngören birden fazla nitelikli halin ve/veya netice sebebiyle ağırlaşmış halin gerçekleşmesi durumunda, kural olarak fikri içtima ilişkisinin olduğu kanaatindeyiz. Zira her bir norm, sahip olduğu özel unsura veya ağır neticeye bağlı olarak daha ağır bir haksızlığı temsil eder. Aynı suça ait farklı nitelikli veya netice sebebiyle ağırlaşmış hallerden her biri farklı bir özel unsur ihtiva ettiği için bu haller arasında kural olarak görünüşte içtima ilişkisinden bahsedilemeyeceği kanaatindeyiz. Zira bu özel unsur nedeniyle hiçbir nitelikli veya netice sebebiyle ağırlaşmış hal diğer nitelikli veya netice sebebiyle ağırlaşmış halin haksızlık içeriğini karşılayamaz. (Benzer yönde görüş için bkz. **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 244.) Diğer bir deyişle, farklı nitelikli haller arasında suçun temel hali ile nitelikli hali arasındaki gibi bir ilişki yoktur. Bu nedenle söz konusu normlar, hüküm fıkrasında ayrı ayrı yer alarak sonuç cezanın belirlenmesinde etkin bir vazifede olmalıdır. Aynı değerlendirme, daha az ceza gerektiren nitelikli hal ile daha ağır ceza gerektiren nitelikli haller ve netice sebebiyle ağırlaşmış hallerin ya da daha az ceza gerektiren birden fazla nitelikli halin bir araya geldiği haller için yapılamaz. Zira bu durumda fikri içtima değerlendirmesi yapmak, daha az cezayı gereken nitelikli halin konuluş amacına aykırı olur. Olması gereken, kanun koyucunun özel içtima hükmü ihdas ederek söz konusu ilişkide hangi normun

öncelikli olduğunu belirlemesidir. Mevcut kanuni durumda ise daha az cezayı gerektiren nitelikli hallerin daha ağır ceza gerektiren nitelikli haller ve netice sebebiyle ağırlaşmış hallere nazaran tüketen norm niteliğinde olduğu kabul edilmelidir. Örneğin, TCK m. 144, TCK m. 142 karşısında tüketen norm niteliğindedir. (Mezkur durumda sadece daha az cezayı gerektiren nitelikli halin uygulanması gerektiğini ifade eden benzer yönde görüş için bkz. **Akbulut,** s. 1081. Yargıtay da söz konusu durumda sadece daha az cezayı gerektiren nitelikli halin uygulanacağını kabul etmektedir. Bkz. Yargıtay 2. CD, 16.05.2018, E. 2016/648, K. 2018/6391; Yargıtay 13. CD, 04.02.2019, E. 2018/9257, K. 2019/1247.)

Oransal artırım öngören nitelikli ve/veya netice sebebiyle ağırlaşmış birden fazla halin gerçekleşmesi durumda ise söz konusu oransal artırımlarda TCK m. 109/2-3-5'te olduğu gibi birbirine atıf yapılmışsa bu normların hepsi birlikte uygulanır. (Bkz. **Akbulut,** s. 1082; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 726.) Atfın olmadığı hallerde ise kanuni bir düzenleme olmadığı için, yukarıda bağımsız ceza öngören özel normlara ilişkin ifade ettiğimiz görüşe paralel olarak, artırımların her biri tek başına uygulanarak elde edilecek sonuçlar arasında fikri içtima ilişkinin olduğu kabul edilmelidir. Ancak oransal artırım öngören nitelikli ve/veya netice sebebiyle ağırlaşmış haller arasında dışlayan-dışlanan norm ilişkisinin olması halinde sadece dışlayan norm uygulanır. Örneğin; TCK m. 87/2-d ile TCK m. 87/1-c, TCK m. 87/2-a ile TCK m. 87/1-d arasında dışlayan-dışlanan norm ilişkisi vardır. Yargıtay ise TCK m. 87'nin farklı fıkralarında düzenlenen birden fazla neticenin gerçekleşmesi halinde sadece en ağır cezayı gerektiren neticeye ilişkin artırımı uygulamaktadır. (Bkz. Yargıtay 3. CD, 23.09.2020, E. 2020/7330, K. 2020/11541; Yargıtay 3. CD, 27.11.2019, E. 2019/13595, K. 2019/21771.) Bu içtihadın, örtülü şekilde fikri içtima hükümlerini uygulamak anlamına geldiği ifade edilmektedir. (**Özbek/Doğan/Bacaksız,** Genel Hükümler, s. 711.) Esasen Yargıtay da söz konusu duruma ilişkin çeşitli kararlarında fikri içtima hükümlerine atıf yapmaktadır. Ancak bu kararların bazılarında hangi neviden fikri içtimaın olduğu açıkça ifade etmemesine rağmen (Bkz. Yargıtay 3. CD, 24.09.2020, E. 2020/7944, K. 2020/11643; Yargıtay 3. CD, 01.10.2020, E. 2020/8637, K. 2020/12323; Yargıtay 3. CD, 11.12.2018, E. 2018/5958, K. 2018/19246; Yargıtay 3. CD, 04.12.2012, E. 2012/1796, K. 2012/8971; (**Yaşar, Osman/Gökcan, Hasan Tahsin/Artuç, Mustafa,** Türk Ceza Kanunu 1. Cilt, 2. Baskı, Adalet, 2014, s. 1419.)) diğer bazı kararlarında farklı neviden fikri içtimaın olduğunu belirtmektedir. (Bkz. Yargıtay 1. CD, 07.07.2015, E. 2014/3203, K. 2015/4333; Yargıtay 1. CD, 08.06.2015, E. 2015/2486, K. 2015/3717.) Yargıtay'ın iki farklı nitelikli halin tek fiille gerçekleştiği hallerde ne fikri içtima ne de görünüşte içtima ilişkisinin olduğunu, bu durumda sadece en ağır cezayı gerektiren nitelikli halin uygulanması gerektiği yönünde kararları da vardır. (Bkz. Yargıtay CGK, 28.02.2017, E. 2016/833, K. 2017/115.) Oransal artırım ve indirim öngören iki farklı nitelikli hal ise TCK m. 61/4 gereği birlikte uygulanabilir.

Bu görüşün TCK m. 43 ve m. 44'teki içtima hükümleriyle uyumlu olmadığı söylenebilir. Şöyle ki, TCK m. 43/1'de de ifade edildiği gibi bir suçun nitelikli ve netice sebebiyle ağırlaşmış halleri aynı suç olarak kabul edilir. Bu nedenle söz konusu hallerde TCK m. 44'teki düzenlenme biçimi nedeniyle farklı neviden fikri içtima ilişkiden bahsedilemez. TCK m. 43/2'de ise aynı neviden fikri içtima için birden fazla mağdurun bulunması gerektiği ifade edilmiştir. Ancak mevzubahis durumda birden fazla mağdur yoktur. Bu nedenle aynı neviden fikri içtimaın da şartları sağlanmamaktadır. Sonuç olarak mezkur durumda fikri içtimaın bulunduğuna ilişkin görüşümüz TCK'daki içtima hükümlerine aykırıdır. Bu aykırılık mevcut içtima hükümlerinin yanlış formüle edilmesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, Alman CK'da aynı ve farklı neviden fikri içtima kurumları düzenleyen hükümde mağdur sayısına yer verilmediği için Alman hukukunda benzer bir durum bulunmamakta, fikri içtima ilişkisi kabul edilebilmektedir.

Birden fazla nitelikli ve/veya netice sebebiyle ağırlaşmış halin gerçekleştiği hallerde fikri içtimaın kabulü haksızlık içeriği ile orantılı bir cezalandırma için zorunludur. Ayrıca söz konusu durumda fikri içtimaın açıklama fonksiyonu da önem arz etmektedir. Şöyle ki, fikri içtima ilişkisinin kabulü halinde kanun koyucunun suçun temel haline nazaran daha ağır bir ceza öngördüğü ve failin gerçekleştirdiği tüm özel unsurlar hüküm fıkrasında yer alacak ve böylece sonuç cezanın belirlenmesinde etkin rolde olacaktır.

Mevcut hükümler kapsamında söz konusu durum değerlendirilecek olursa, TCK m. 42 vd. düzenlenen içtima kurumlarından ve yorum yoluyla belirlenen görünüşte içtima ilişkisinden herhangi birinin söz konusu olmadığı hallerde gerçek içtima ilişkisi gündeme gelir. Buna göre her bir norma dayalı ayrı bir ceza hükmedilir ve bu cezalar bağımsızlığını korur. Yukarıda da ifade edildiği gibi söz konusu durumda ne görünüşte içtima ne de de lege lata bakımından fikri içtima ilişkisi söz konusudur. (Yargıtay'ın benzer yönde kararı için bkz. Yargıtay CGK, 28.02.2017, E. 2016/833, K. 2017/115.) Bu nedenle gerçek içtima ilişkisi gündeme gelmesine rağmen gerçek içtima ilişkisinin kabulü hem hatalarına rağmen kanunda benimsenen genel içtima sistemine hem de fiilin ağırlığı ile orantılı cezalandırmayı gerekli kılan TCK m. 3/1'deki hükme aykırı olacaktır. Bu nedenle söz konusu durumda mevcut kanuni

özel norm-genel norm ilişkisi söz konusu durum ile sınırlı değildir[97]. Aralarında temel hal-nitelikli veya netice sebebiyle ağırlaşmış hal ilişkisi olmamasına rağmen amaçsal yorum yoluyla suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi (TCK m. 165) ile suçtan kaynaklanan malvarlığı değerinin satın alınması, kabul edilmesi, bulundurulması veya kullanılması suçu (TCK m. 282/2)[98], kasten yaralama suçu (TCK m. 86-87) ile kısırlaştırma suçu (TCK m. 101)[99] arasında genel norm-özel norm ilişkisinin olduğu sonucuna varılabilir[100, 101]. Ancak özel norm-genel norm ilişkisi için özel normun gerçekleştiği her halde genel normun da gerçekleşmesi gerekir[102]. Bu şartın sağlanmadığı hallerde aynı veya benzer hukuki değeri koruyan normlar arasında amaçsal yorum vasıtasıyla özel norm-genel norm ilişkisi kurulamaz. Ancak bu normlar arasında tüketen normun önceliği ilkesi bağlamında görünüşte içtima ilişkisinden bahsedilebilir.

Netice sebebiyle ağırlaşmış haller ile ağır neticeyi bağımsız bir suç olarak düzenleyen norm arasındaki ilişkinin ayrıca irdelenmesi gerekir. TCK m. 23'e göre netice sebebiyle ağırlaşmış suçlardaki ağır neticeye hem kasten hem de taksirle sebebiyet verilmesi mümkündür. Netice sebebiyle ağırlaşmış hallerde özel norm-genel norm ilişkisinin tespitinde ağır neticeye ilişkin manevi unsur üzerinden bir ayrım yapılmalıdır. Ağır neticeye taksirle sebebiyet verilen hallerde, netice sebebiyle ağırlaşmış suç ile ağır

---

düzenleme gereği en ağır cezayı gerektiren norm esas alınarak ceza belirlenmeli, daha az ceza öngören normlar ise cezanın belirlenmesinde dikkate alınmalıdır. (*İçel* ve *Göktürk*, bu çözüm yönteminin mantıki bir zorunluluk olduğunu ifade etmektedir. Bkz. **İçel,** Suçların İçtimaı, s. 189; **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 245.) Bu kabul, daha az ceza öngören normun hüküm fıkrasında yer almamasıyla fikri içtimadan, tüm normların cezanın belirlenmesinde dikkate alınması bakımından görünüşte içtimadan, her bir norma dayalı ayrı bir ceza hükmedilmemesi bakımından ise gerçek içtimadan ayrılmakla birlikte örtülü şekilde fikri içtimaa bağlanan hukuki sonuca ulaşmaktadır. Son olarak ifade etmek gerekir ki, birden fazla nitelikli ve/veya netice sebebiyle ağırlaşmış halin gerçekleştiği somut olaylarda cezai sorumluluğun tespitine ilişkin mevcut içtima hükümleriyle uyumlu görüşlerin tamamı içtima öğretisi bakımından bazı çelişkileri bünyesinde barındırır.

97 **Tiedemann, Klaus,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre", JuS, 1987/3, L 19; **Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2096; **Welzel,** s. 234.

98 **Özgenç, İzzet,** Suç Örgütleri, 12. Bası, Seçkin, 2019, s. 181.

Aksi yönde görüş için bkz. **Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Önok, R. Murat,** Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 19. Baskı, Seçkin, 2021, s. 934.

99 **Koca/Üzülmez,** Özel Hükümler, s. 368.

100 *Schmitt*, özel norm olması amacıyla ihdas edilmesine rağmen genel normun tüm unsurları taşımayan suç tiplerinin lege lata bakımından özel norm olarak değerlendirilemeyeceği, ancak ilgili suçlar arasında tüketen-tüketilen norm ilişkisinin olabileceğini ifade etmektedir. Bkz. **Schmitt,** "Die Konkurrenz im geltenden und künftigen Strafrecht", s. 49.

101 *Puppe*'ye göre sadece suç tipleri üzerinde yapılan değerlendirme suçların içtimaında yanıltıcı sonuçlara sebebiyet verebilir. Bu nedenle suç tipleri, somut olayın şartlarıyla birlikte değerlendirilmelidir. Bkz. **Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2098.

102 Özel norma bu vasfı kazandıran unsurda hata yapılması halinde genel normun uygulanabileceği kabul edilmektedir. Bkz. **Vogel/Bülte,** LK, § 16, kn. 134a; BGH, 17.10.2006, 4 StR 341/06.

neticenin taksirle gerçekleştirilen halini bağımsız olarak düzenleyen suç tipi arasında da özel norm-genel norm ilişkisi vardır[103]. Zira ağır neticeden sorumluluk için en azından taksirin gerekli olması, ağır neticenin taksirli halini bağımsız olarak düzenleyen norma ilişkin haksızlığın netice sebebiyle ağırlaşmış suçta içkin olduğunu gösterir. Örneğin, TCK m. 87/4, TCK m. 85'e göre özel norm niteliğindedir[104]. Ağır neticeye kasten sebebiyet verilmesi halinde ise söz konusu netice sebebiyle ağırlaşmış hal ile kasten gerçekleştirilen ağır neticenin bağımsız olarak düzenlendiği suç tipi arasında fikri içtima ilişkisi söz konusu olur[105]. Böylece en azından taksirin varlığını gerektiren neticeye kasten sebebiyet verildiği hüküm fıkrasında yer alır.

Özel normun önceliği ilkesi kapsamında incelenmesi gereken bir diğer husus bileşik suçtur *(zusammengesetztes Delikt)*. Bileşik suçun görünüşte içtima bahsindeki konumuna ilişkin görüş birliği bulunmamaktadır. Bu kurum, Türk doktrininde ağırlıklı olarak tüketen normun önceliği ilkesi[106], Alman doktrininde ise özel normun önceliği ilkesi altında incelenmektedir[107]. Kanaatimizce, sadece lafzi yoruma dayalı olan ve özel norm-

---

103 **Schmidt, Rolf,** Strafrecht Allgemeiner Teil, 20. Auflage, RS Verlag, 2018, s. 487; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 463; **Jescheck/Weigend,** s. 722; **Bock,** s. 656.

104 Taksirle öldürme suçunu TCK m. 87/4'ün bir unsuru kabul ederek TCK m. 87/4'ü bileşik suç olarak niteleyen görüş için bkz. **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 233; **Hakeri,** s. 573.

105 **Heinrich,** s. 640; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 463; **Jescheck/Weigend,** s. 723.

Kasten yaralama ile kasten öldürme suçları arasında geçit ilişkisi olması nedeniyle TCK m. 87/4'teki ölüm neticesine sadece taksirle sebebiyet verilebileceği kabul edilmelidir. Diğer bir deyişle, TCK m. 87/4, sadece kast-taksir kombinasyonu şeklinde gerçekleşebilir. Hatta söz konusu iki suç arasındaki geçit ilişkisi, üç basamaklı olarak tasvir edilebilir. Bu ilişkinin ikinci basamağını, kasten yaralama suçuna taksirli ölüm neticesinin eşlik ettiği TCK m. 87/4 hükmü oluşturur. Bu nedenle, yukarıdaki görüşe istisna olarak, TCK m. 87/4 ile TCK m. 81-82 arasında fikri içtima ilişkisi olmayacak, görünüşte içtima ilişkisi gereği cezai sorumluluk sadece TCK m. 81-82'ye göre tayin edilecektir.

Doktrindeki bir görüşe göre; netice sebebiyle ağırlaşmış suçlar, gerçek ve görünüşte netice sebebiyle ağırlaşmış suç şeklinde ikiye ayrılır ve ağır neticeye sadece taksirle sebebiyet verilebilen haller (kast-taksir kombinasyonu), gerçek netice sebebiyle ağırlaşmış suç olarak ifade edilir. (Bkz. **Doğan, Koray,** Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar, 2. Baskı, Adalet, 2015, s. 29; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 247; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 483.) Bu ayrımın temelinde, ağır neticeye kasten sebebiyet vermenin bağımsız bir suç tipini oluşturması bulunur. Ancak bu görüş, gerçek netice sebebiyle ağırlaşmış suç kavramını, ölüm neticesi birçok suç tipinde netice sebebiyle ağırlaşmış hal olarak düzenleniyor olmasına rağmen TCK m. 87/4 ile sınırlı kabul etmektedir (Örnek için bkz. **Koca/Üzülmez,** Özel Hükümler, s. 401.) Bu nedenle söz konusu ayrımın işlevsel olmadığı kanaatindeyiz.

106 **Demirbaş, Timur,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, 17. Baskı, Seçkin, 2022, s. 575; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 563; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 801; **Hakeri,** s. 617; **Töngür/Çetintürk,** s. 357; **Önder,** Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: II-III, s. 482; **İçel,** Suçların İçtimaı, s. 204; **Göktürk,** "Türk Hukuku'nda Suçların İçtimaı", s. 41.

Benzer yönde Yargıtay kararı bkz. Yargıtay CGK, 29.09.2015, E. 2015/412, K. 2015/286.

107 **Hilgendorf, Eric/Valerius, Brian,** Strafrecht Allgemeiner Teil, 2. Auflage, C.H.Beck, 2015, s.229; **Jescheck/Weigend,** s. 734; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 889; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 468; **Jaeger,** SK-StGB, s. 235; **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 513; **Welzel,** s. 234.

genel norm tanımına birebir uyan bu kurumun, özel normun önceliği ilkesi altında incelenmesi gerekir. Daha önce de belirtildiği üzere, kanuni bir düzenlemeye gerek olmamasına rağmen TCK m. 42'de bileşik suç hükmüne yer verilmiştir[108]. Bir suçun, diğer bir suçun temel veya daha ağır cezayı gerektiren nitelikli unsuru olması halinde bileşik suç söz konusudur ve unsur haline gelen suç, bileşik suç karşısında bağımsızlığı yitirir. Zira bileşik suç, unsur haline gelen suçla korunan hukuki değeri de korumaktadır. Bileşik suçtan söz edilebilmesi için unsur haline gelen suç tipinin bileşik suçu düzenleyen hükümde açıkça ifade edilmesi gerekir[109]. Ancak bu durum, bileşik suçu düzenleyen hükümde, unsur haline gelen suçun isminin yer alması gerektiği şeklinde değil, bu suçun fiil unsurunun yer alması gerektiği şeklinde anlaşılmalıdır[110]. Örneğin; TCK m. 148'deki yağma suçu, TCK m. 117'deki iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçu, konut dokunulmazlığının ihlali suçunun TCK m. 116/3'teki cebir veya tehdide ilişkin nitelikli hali ve yağma suçunun TCK m. 149/1-d'deki konuta ilişkin nitelikli hali bileşik suç niteliğindedir. Ancak TCK m. 82/1-h[111], m. 82/1-i ve TCK m. 245/1'deki hükümler, unsur haline gelen suç tipleri belirtilmediği için bileşik suç niteliğinde değildir.

Bileşik suçun özellik arz ettiği noktalardan bir diğeri bileşik suçun bölünmezliği ilkesidir[112]. Bu ilkeye göre failin kastının bileşik suça yöneldiği hallerde cezai sorumluluk behemehâl bileşik suça göre belirlenir. Bileşik suçun teşebbüs aşamasında kalması, bileşik suça ilişkin şahsi cezasızlık sebebinin ya da muhakeme engelinin bulunması vb.

---

108 Bileşik suç için kanuni düzenlemenin gerekli olmaması, bileşik suç kurumunun gerekli olmadığı anlamına gelmez.

TCK m. 42'deki *fiil* ifadesinin suç olarak anlaşılması gerektiği yönündeki görüş için bkz. **Özen,** Suçların İçtimaı, s. 60.

109 **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 805; **Öztürk/Erdem,** s. 393.

110 **Mahmutoğlu, Fatih Selami/Karadeniz, Serra,** Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi, Beta, 2017, s. 985; **Özbek/Doğan/Bacaksız,** Genel Hükümler, s. 569.

Yargıtay, TCK m. 102/4'teki *"Cinsel saldırı için başvurulan cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması hâlinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır."* hükmü gereği TCK m. 86/1 kapsamındaki kasten yaralamanın cinsel saldırı suçunun unsuru olduğunu ve bu nedenle cinsel saldırı suçunun bileşik suç olduğunu kabul etmektedir. (Yargıtay CGK, 15.06.2021, E. 2019/16, K. 2021/281.) Kanaatimizce, söz konusu hüküm, cinsel saldırı ile kasten yaralama suçu arasında olan tüketen-tüketilen norm ilişkinin sınırını çizmektedir.

111 Doktrinde, TCK m. 281'in unsur haline gelmesi nedeniyle TCK m. 82/1-h'nin bileşik suç niteliğini de haiz olduğu ifade edilmektedir. Buna göre TCK m. 82/1-h, bileşik suç bakımından hem olumlu hem de olumsuz nitelikte bir örnektir. (Bkz. **Evik, Vesile Sonay,** "Suç Delillerini Yok Etme, Gizleme veya Değiştirme Suçu", BÜHFD, 2016/137-138, s. 26; **Koca/Üzülmez,** Özel Hükümler, s. 1204.) Kanaatimizce, TCK m. 281, TCK m. 82/1-h'nin unsuru değildir. Bir suçu gizlemek veya bir suçun delillerini ortadan kaldırmak amacıyla bir kimsenin öldürülmesi halinde TCK m. 281'deki suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme suçu oluşmaz. Bu nedenle TCK m. 82/1-h hükmü bileşik suça örnek teşkil etmez.

112 Bkz. **Dönmezer/Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: I, s. 412; **Hafızoğulları, Zeki/Özen, Muharrem,** Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Baskı, US-A, 2021, s. 357; **Demirbaş,** s. 577.

durumlarda da bu sonuç değişmez. Görünüşte içtima ilişkisinde dışlayan norma dayalı cezalandırma yapılamadığı hallerde cezalandırmaya engel teşkil eden sebep faile tanınmış bir imtiyaz olarak değerlendirilmiyorsa dışlanan norma dayalı cezalandırmanın yapılabileceği yukarıda ifade edilmişti. Kastın bileşik suça yöneldiği hallerde, bileşik suç faile tanınmış bir imtiyaz olmamasına rağmen bileşik suçun bölünmezliği ilkesi gereği bileşik suça dayalı cezalandırma mümkün olmazsa dışlanan norm niteliğindeki unsur haline gelen suçlara başvurulamaz[113]. Ancak TCK m. 36 gereği gönüllü vazgeçme bir istisna teşkil eder. Diğer yandan bileşik suçun unsuru olan bir suç bağlamında cezai sorumluluğu etkileyen herhangi bir husus, bileşik suça dayalı cezai sorumluluğun tespitinde bağlayıcı değildir[114].

3.5.2.2. Asli Normun Önceliği İlkesi (Subsidiaritaet)

Bir normun, kanundaki açık düzenlemeyle ya da yorum yoluyla başka bir normun uygulanmadığı[115] haller için ihdas edildiği sonucuna varılabiliyorsa iki norm arasında asli-tali norm ilişkisi vardır. Diğer bir deyişle, bir normun uygulanabilirliği başka bir normun uygulanmamasına bağlıysa asli-tali norm ilişkisinden söz edilir[116, 117]. Asli norm ya tali normla aynı veya benzer hukuki değeri korumasına rağmen bu hukuki değeri daha etkin bir şekilde koruduğu ya da tali normdan daha kapsamlı bir hukuki değeri koruduğu için öncelikli olarak uygulanacaktır[118, 119]. Tali norm, sadece asli normun varlığı halinde

---

113 Bu yönde karar için bkz. Yargıtay CGK, 15.06.2021, E. 2019/16, K. 2021/281.

114 Bkz. **Pisapia, Gian Domenico,** İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri Genel Kısım, (Çev.: Atıf Akgüç), Yeni Açık Cezaevi Matbaası, 1971, s. 200.

115 "Daha ağır cezayı gerektiren başka bir norm" görüşü için bkz. **Roxin,** s. 851.

116 *Lex primaria derogat legi subsidiariae*

117 **Rissing-van Saan,** LK, s. 599; **Lackner/Kühl,** s. 439; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB)", s. 423; **Rückert,** "Die Lehre von den Konkurrenzen in der Klausurpraxis", s. 829.
Asli-tali norm kriterlerinin yeterince somut olmadığı ve bu durumun, asli-tali norm ilişkisi ile diğer görünüşte içtima ilişkileri arasındaki sınırın tespitini zorlaştırdığı ifade edilmektedir. (**v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 453.)

118 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 890; **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 867.

119 Tali norm olarak nitelendirilecek bir suç tipinin farklı nitelikteki birden fazla hukuki değeri birlikte korumasına rağmen asli norm olarak nitelendirilecek diğer bir suç tipinin bu hukuki değerlerden sadece birini veya bir kısmını koruması benzerlik için yeterli değildir. Örneğin, trafik güvenliğini tehlikeye sokma suçu farklı nitelikteki birden fazla hukuki değeri korumaktadır. Ancak taksirle yaralama ve kasten mala zarar verme suçları bu hukuki değerlerden sadece bir kısmını korumaktadır. Bu nedenle trafik güvenliğini tehlikeye sokma suçu ne taksirle yaralama ne de mala zarar verme suçu bakımından tali norm niteliğindedir. Ancak asli norm, tali normun koruduğu hukuki değerin yanı sıra başka hukuki değerleri de birlikte koruyabilir. Bu durum, asli-tali norm ilişkisinin kurulmasına engel değildir. Örneğin, asli norm olan cebir suçu kasten yaralama suçuyla korunan hukuki değerin yanı sıra hareket serbestisini de korumaktadır. (Korunan hukuki değere ilişkin bkz. **Yenerer Çakmut, Özlem,** "Cebir Suçu (TCK m. 108)", ERÜHFD, 2013/2, s. 222.)

oluşabilecek istenmeyen cezasızlık boşluklarını doldurmak amacıyla ihdas edilmiştir[120]. Asli normun önceliği ilkesinde, özel normun önceliği ilkesinden farklı olarak, asli normun tali norma ait tüm unsurları ihtiva etmesi gerekmez[121]. Bu nedenle normlar arasında, özel normun önceliği ilkesinde bağlılık ilişkisinin, asli normun önceliği ilkesinde ise çatışma ilişkisinin olduğu ifade edilmektedir[122].

Tali normun iki görünüm biçimi vardır: şekli tali norm *(formelle Subsidiaritaet)* ve maddi (zımni) tali norm *(materielle Subsidiaritaet)*[123]. Bir suç tipinin tali nitelikte olduğu kanunda açıkça belirtilmiş olabilir. Bu durumda şekli asli norm söz konusudur[124]. Şekli tali norm düzenlemesinde daha ağır cezayı gerektiren suçlar *(relative Subsidiaritaet)*, cezası önem arz etmeksizin diğer suçların tamamı *(absolute Subsidiaritaet)* veya açıkça zikredilen belli bir suç ya da suçlar *(spezielle Subsidiaritaet)* asli norm olarak belirlenebilir[125]. Örneğin, TCK m. 244/4'te *"…haksız bir çıkar sağlamasının başka bir suç oluşturmaması halinde…"*, TCK m. 245/3'te *"…fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde…",* TCK m. 257/1'de *"Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında…"* ifadesine yer verilerek tali norm ihdas edilmiştir[126]. TCK m. 244/4'te cezası önem arz etmeksizin başka suçlar, TCK m. 245/3'te daha ağır cezayı gerektiren suçlar asli norm olarak kabul edilmiştir. Sayma yöntemiyle belli suçların asli norm olarak belirlenmesi ise Türk kanun koyucu tarafından Alman CK'dakine benzer şekilde tercih edilen bir yöntem değildir[127]. Diğer iki yöntem kullanılarak ihdas edilen tali normlar genel

---

Korunan hukuki değerlerin kısmi aynılığı halinde de asli-tali norm ilişkisinin oluşabileceği yönündeki görüş için bkz. **Doğan, Koray,** "Tehlike Suçu ile Zarar Suçu Arasındaki Suçların İçtiması Sorunu", TAAD, 2014/16, s. 198.

120 Benzer yönde bkz. **İçel, Kayıhan,** "Görünüşte Birleşme (İçtima) İlkeleri ve Yeni Türk Ceza Kanunu", İTÜSBD, 2008/14, s. 38; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 567.

121 **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 867.

122 **Geppert, Klaus,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Zweiter und letzter Teil: Ideal-, Real- und Gesetzeskonkurrenz", JURA, 2000/12, s. 654.

123 **Frister,** s. 487; **Krey/Esser,** s. 627; **Lackner/Kühl,** s. 439.

Ayrıca bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız,** Genel Hükümler, s. 595; **Öztürk/Erdem,** s. 399.

124 **Heinrich,** s. 641; **Frister,** s. 487; **Hilgendorf/Valerius,** s.229.

125 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 890; **Haft,** s. 276.

"*relative Subsidiaritaet"* için şartlı tali norm, *"absolute Subsidiaritaet"* için mutlak tali norm ve *"spezielle Subsidiaritaet"* için nispi tali norm kavramı kullanılabilir.

126 Şekli tali normun, suçların temel haline ilişkin olması gerekmez. Örneğin, TCK m. 266'daki kamu görevine ait araç ve gereçleri suçta kullanma hükmü tali nitelikli hal olarak değerlendirilebilir.

127 Bu hususta Alman CK m. 145d'deki suç uydurma suçu örnek olarak gösterilebilir: *"… ve fiil 164, 258 veya 258a maddeler uyarınca ceza tehdidi altına alınmış değilse, 3 yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası ile cezalandırılır."* (Bkz. **Yenisey, Feridun/Plagemann, Gottfried,** Alman Ceza Kanunu, 2. Baskı, Beta, 2015, s. 245.)

olarak değerlendirildiğinde; kanun koyucunun bu hususta özenli davranmadığı, söz konusu iki yöntem arasındaki seçimin belli kriterlere bağlanmadığı ve hatta böyle bir ayrımın farkında olunmadan normların düzenlendiği söylenebilir[128]. Kanaatimizce, tali norm ihdas edilirken dikkat edilmesi gereken husus, belli bir korunan hukuki değerler kümesi için asgari cezalandırma mı öngörülmek istendiğinin yoksa sadece asli normların uygulanması sonucu bu hukuki değerler kümesinde ortaya çıkacak boşluklar mı doldurulmak istendiğinin tespitidir. Birinci durumda daha ağır cezayı gerektiren suçlar, ikinci durumda ise cezası önem arz etmeksizin diğer suçlar asli norm olarak belirlenmelidir[129].

Görünüşte içtimada kanuni düzenlemeye ihtiyaç duyulan tek durum şekli tali normdur. Çeşitli cezasızlık boşluklarını doldurmak için ihdas edilen bir norm, aynı zamanda başka normların da (asli norm) uygulama alanı ile kesişmekte ve bu durum fikri içtimaın şartlarının oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bu sonuçtan kaçınmak için söz konusu normların tali niteliğinin kanuna dercedilmesi gerekmektedir.

Daha ağır cezayı gerektiren suçların veya cezası önem arz etmeksizin diğer suçların asli norm olarak belirlendiği hallerde asli normların kapsamına ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, her ne kadar tali normun lafzında herhangi bir sınırlama yer almasa da sadece tali normla benzer hukuki değeri koruyan suç tiplerinin asli norm

---

Farklı bir üslup kullanılmış olmasına rağmen TCK'da da sayma yönteminin kullanıldığı söylenebilir. Örneğin, TCK m. 90/5'te sayma yöntemiyle asli normu belirleme usulünün tercih edildiği kanaatindeyiz. Bu hükme göre insan üzerinde deney suçunun yer aldığı TCK m. 90/1'in uygulanabilmesi için kasten öldürme ve kasten yaralama suçlarının oluşmaması gerekir. Böylece TCK m. 90/1, kasten öldürme ve kasten yaralama suçlarına nazaran tali normu olarak kabul edilmiş ve bu hükmün uygulanması, kasten öldürme ve kasten yaralama suçlarının oluşmaması şartına bağlanmıştır. (TCK m. 90/1 ile kasten yaralama suçu arasında özel-genel norm ilişkisi olduğu yönünde görüş için bkz. **Erman, Barış,** İnsan Üzerinde Deney ve Deneme Suçları, Özel Ceza Hukuku Cilt II - Kişilere Karşı Suçlar, On İki Levha, 2017, s. 277.)

128 Bu durum için TCK m. 244/4 örnek gösterilebilir. TCK m. 244/4'ün kanun metninde başka suçlar cezası önem arz etmeksizin asli norm olarak kabul edilmiş olmasına rağmen gerekçede "*fiilin daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmaması"* gerektiği ifade edilmiştir. Her ne kadar gerekçe bağlayıcı olmasa da bu örnek kanun koyucunun tali norm meselesindeki tutumunu göstermektedir.

129 İki farklı tali normun bir fiilin bünyesinde bir araya gelmesi mümkündür. Bu durumda, tali normların talilik unsurlarından hareketle bir sonuca varılamıyorsa bu unsurlar dikkate alınmaksızın söz konusu normlar arasında görünüşte içtimaın diğer görünüm biçimlerinden birisinin olup olmadığı değerlendirilir. Görünüşte içtima ilişkisinin tespit edilememesi halinde ise iki farklı tali norm arasında fikri içtimaın varlığı kabul edilmelidir. Sözgelimi bir kamu görevlisinin başkasına ait taşınmaz üzerinde zorla tasarrufta bulunması hem TCK m. 261'deki kişilerin malları üzerinde usulsüz tasarruf hem de TCK m. 257'deki görevi kötüye kullanma suçuna sebebiyet verebilir. Mezkûr durumda, normların talilik unsurlarından hareketle TCK m. 257'nin TCK m. 261'e göre de tali nitelikte olduğu söylenebilir. Talilik unsurlarının yanı sıra TCK m. 261, TCK m. 257'ye göre özel norm niteliğini de haizdir. (Yargıtay da görevi kötüye kullanma suçunun tali ve tamamlayıcı niteliğini vurgulamaktadır. Bkz. Yargıtay 5. CD, 07.04.2016, E. 2014/2590, K. 2016/3641; Yargıtay 5. CD, 19.03.2018, E. 2015/12498, K. 2018/1970.) Bu nedenle iki norm arasında görünüşte içtima ilişkisi bulunmaktadır.

olabileceği ifade edilmektedir[130]. Diğer bir görüşe göre ise kanunda yer almayan bir sınırlamanın yorum yoluyla getirilmesi mümkün değildir. Bu nedenle daha ağır cezayı gerektiren tüm suçlar ya da diğer tüm suçlar asli norm olarak değerlendirilmelidir[131]. Kanaatimizce, bu durumda da görünüşte içtimaın temel prensiplerine göre değerlendirme yapmak gerekir. İki suç tipi arasında dışlayan-dışlanan norm ilişkisi kurulabilmesi için kural olarak bu suç tiplerinin en azından benzer hukuki değerleri koruması gerekir. Aksi halde görünüşte içtimadan değil, fikri içtimadan söz edilir. Bu nedenle şekli tali normlar, herhangi bir sınırlamayı bünyesinde bulundurmamasına rağmen sadece benzer hukuki değeri koruyan normlara asli norm niteliği kazandırır. Hemen ifade etmek gerekir ki, görünüşte içtima ilişkisi için korunan hukuki değerlerin benzer olması gerekliliği tüketen-tüketilen norm ilişkisinin bazı görünüm biçimleri için geçerli değildir. Buna göre benzer hukuki değerleri korumasa bile söz konusu suç tipleri arasında tüketen-tüketilen norm ilişkisi kurulabiliyorsa yine görünüşte içtima değerlendirmesi yapılabilir.

Kabahatler Kanunu m. 15/3'teki içtima hükmü, kabahatlerle suçlar arasında asli-tali norm ilişkisi tesis etmektedir[132]. Alman Düzene Aykırılıklar Kanunu *(Gesetz über Ordnungswidrigkeiten)* m. 21/1'de de benzer bir düzenleme yer almaktadır ve aynı değerlendirme Alman hukukunda da yapılmaktadır[133]. Alman hukukunda, bu hükme rağmen istisnai hallerde kabahatin suça nazaran özel norm niteliğini haiz olabileceği ve bu durumda kabahatin suçu dışlayacağı ifade edilmektedir[134].

Şekli tali normlar bakımından değerlendirilmesi gereken bir diğer husus, kanun metninde yer alan *fiil* ifadesidir. Söz konusu fiil ifadesi, suçların içtimaı bağlamında fiil kavramına işaret etmektedir.

---

130 **Rissing-van Saan,** LK**,** s. 599; **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 86; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 661; **Roxin,** s. 854; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Zweiter und letzter Teil: Ideal-, Real- und Gesetzeskonkurrenz", s. 654.

Çatışmaya dayalı görünüşte içtimada kıyaslanabilir olması gerekliliğinin aynı nitelikte haksızlıkların varlığını gerektirdiği yönündeki görüş için bkz. **Jaeger,** SK-StGB, s. 238.

131 **Kühl,** s. 928; **Haft,** s. 276.

BGH, yeni tarihli içtihatlarında söz konusu görüşü benimsemektedir. Bkz. **Rissing-van Saan,** LK**,** s. 599.

132 **Akbulut,** s. 938.

133 **Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2102; **Steinmetz/Laune,** D/D/K/R Handkommentar, s. 531; **Mitsch,** KK-OWiG, § 21 kn. 1; **Krenberger/Krumm,** OWiG Kommentar, § 21 kn. 1a.

134 **Mitsch,** KK-OWiG, § 21 kn. 7; **Krenberger/Krumm,** OWiG Kommentar, § 21 kn. 5 vd.

Benzer yöndeki bir diğer görüş, kabahat hükmünden hareketle kanun koyucunun bazı fiilleri sadece kabahat olarak cezalandırma amacı güttüğü tespit edilebiliyorsa kabahatin suçu dışlayacağını ifade etmektedir. Ancak bu durumun istisnai olduğu kabul edilmektedir. Bkz. **Bohnert, Joachim/Bülte, Jens,** Ordnungswidrigkeitenrecht, 6. Auflage, C.H.Beck, 2020, s. 65.

Tali normun diğer görünüm biçimi olan ve kanunda açıkça düzenlenmeyen maddi (zımni) tali normda ise iki norm, aynı veya benzer hukuki değeri farklı şekillerde veya farklı aşamalarda koruması nedeniyle normlardan birinin varlığı diğer normun varlığını önemsiz kılmaktadır[135]. Zira tek başına asli norm, fiilin haksızlık içeriğini karşılamaya muktedirdir. Önemsiz kalan norm, tali norm olarak nitelendirilmekte ve bu norma, sadece asli norma dayalı cezaya hükmedilemediği hallerde başvurulabilmektedir[136]. Yorum yoluyla varılan bu sonuç bakımından korunan hukuki değerler önem arz etmektedir[137]. Ancak ifade etmek gerekir ki, özel-genel norm ilişkisinin tespitinde salt lafzi yoruma bağlı kalınmaması bu ilkenin ifade ettiği ilişki ile maddi asli normun esaslı şekilde çakışması sonucunu doğurur. Bu nedenle bazı yazarlar, özel-genel norm ilişkisini maddi tali normun negatif unsuru olarak kabul etmektedir[138, 139].

Asli norm-maddi tali norm ilişkisi iki şekilde oluşabilir: normlar arasında geçit ilişkisi olması veya normlardan birinin benzer hukuki değeri daha etkin bir şekilde koruması[140]. İlk olarak, normlar arasında geçit ilişkisi olabilir. Bu durumu bir merdivenin basamaklarına benzetmek mümkündür. İlk basamağı oluşturan tali norm, failin asli normu temsil eden bir üst basamağa çıkması halinde önemini yitirir[141]. Failin cezai sorumluluğunun tespitinde basamaklar toplanmaz. Diğer bir deyişle, normlar arasında geçit ilişkisinin olduğu durumlarda cezai sorumluluk, katedilen basamaklar dikkate alınmaksızın

---

135 **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", s. 483; **Kühl,** s. 928-930; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 890.

136 Maddi tali norma ilişkin kesin kriterlerin olmaması görünüşte içtima ve fikri içtima arasındaki sınır bakımından farklı yönde görüşlerin oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bkz. **Frister,** s. 488.

137 **Tiedemann,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre", L 19.

138 Bkz. **Steinberg, Georg/Bergmann, Andrea**, "Über den Umgang mit den Konkurrenzen in der Strafrechtsklausur", JURA, 2009/12, s. 909; **Schmidhäuser,** s. 732; **Krey/Esser,** s. 628.

139 *Puppe*'ye göre, özel normun önceliği ilkesi görünüşte içtima ilişkisini ifade eden tek ilkedir. (**Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2096.) Ancak özel-genel norm ilişkisi, özel normun genel norma ait tüm unsurları teknik anlamda ihtiva ettiği hallerle sınırlı değildir. Bir suçun unsurları, teknik anlamda farklı unsurlara sahip başka bir suçun da unsurlarını oluşturabilir. Buna göre bir normun varlığının, diğer normun da zorunlu olarak oluşmasına sebebiyet verdiği ampirik olarak tespit edilebiliyorsa yine özel-genel norm ilişkisi söz konusu olur. Örneğin, cinsel saldırı ile kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçlarının unsurları farklı olmasına rağmen cinsel saldırı suçu, ampirik olarak kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçuna da zorunlu olarak sebebiyet verdiği için iki norm arasında özel-genel norm ilişkisi vardır. (**Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2097-2101.) Yazar, ayrıca, maddi tali norm ve tüketen normun önceliği ilkesi altında değerlendirilen hususlara ilişkin çeşitli kriterlerin net olmadığını ve bu hususların fikri içtima ve görünüşte içtima arasındaki sınırı flulaştırdığını ifade etmektedir. (**Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2101.) Yine söz konusu ilkelerin, görünüşte içtimaın kapsamını yersiz şekilde genişlettiği ve bu durumun görünüşte içtima ve fikri içtima arasındaki ayrımı hem teorik hem de pratik bakımından anlamsız kıldığı yazar tarafından ifade edilmiştir. (**Puppe, Ingeborg,** "Die Erfolgseinheit, eine verkappte Form der Idealkonkurrenz", ZIS, 2007/6, s. 257.)

140 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 890; **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 92; **Roxin,** s. 855.

141 **Rissing-van Saan,** LK, s. 603.

varılan son basamağa göre tespit edilir. Bu durum, söz konusu ilişkiyi fikri içtimadan ayırır[142]. Geçit ilişkisi, bir suç tipine ilişkin suç yolunun *(iter criminis)* birbirini izleyen aşamaları arasında olabileceği gibi[143] bağımsız suç tiplerinin aralarında da olabilir. Bağımsız suç tipleri arasında böyle bir ilişkisinin olduğu haller geçitli suçlar *(Durchgangdelikten)* olarak ifade edilir. Ancak geçitli suçlardan bahsedebilmek için söz konusu suç tipleri arasındaki geçit ilişkisinin somut olayın özelliklerinden değil, suç tiplerinin doğasından kaynaklanması ve zorunluluk arz etmesi gerekir[144]. Örneğin, her ne kadar hırsızlık suçunun konutta işlenmesi durumunda iki suç arasında basamak ilişkisi oluşsa da bu ilişki sadece somut olaydan kaynaklandığı ve farklı hukuki değerler korunduğu için hırsızlık ile konut dokunulmazlığını ihlali suçu arasında asli-tali norm ilişkisinden söz edilemez. Bir suç tipinin teşebbüs aşaması ile tamamlanmış hali[145], kasten yaralama ile kasten öldürme suçları arasındaki ilişki geçit ilişkisine örnek olarak gösterilebilir[146].

---

142 Basamak ilişkisinin temelini haksızlığın yukarı doğru giderken artması oluşturur. Aksi halde asli-tali norm ilişkisi oluşmaz. (**Jaeger,** SK-StGB, s. 239.)

143 Alman doktrininde, maddi tali normun söz konusu görünüm biçimi için verilen temel örnekler, Alman CK m. 30 ile bir suç tipinin hazırlık hareketlerinin veya teşebbüs aşamasının ayrı bir suç olarak düzenlendiği hallerdir. (Bkz. **Roxin,** s. 855. Bu hükmü cezalandırılmayan önceki fiil başlığı altında değerlendiren görüş için bkz. **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 467; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", s. 484; **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: die Gesetzeskonkurrenz", s. 469.) Türk hukukunda Alman CK m. 30'a benzer bir düzenleme bulunmamaktadır.

Alman CK m. 30: *"(1) Her kim, bir başkasını bir cürüm işlemek veya bir cürme azmettirmek için sevk etmeye teşebbüs ederse, cürme teşebbüse ilişkin hükümler uyarınca cezalandırılır… (2) Her kim, bir cürüm işlemeye veya bir kişiyi cürme azmettirmeye hazır olduğunu açıklar, bir başkasının önerisini kabul eder veya başka birisi ile bunu yapmak üzere anlaşırsa, aynı şekilde cezalandırılır."* (**Yenisey/Plagemann,** Alman Ceza Kanunu, s. 24.)

144 Zorunluluk şartına ilişkin benzer yönde görüş için bkz. **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB)", s. 422; **İçel,** Suçların İçtimaı, s. 234. Yargıtay'ın kabulü de aynı yöndedir. Bkz. Yargıtay CGK, 23.03.2021, E. 2016/182, K. 2021/135.

İçel'e göre failin baştan itibaren son basamağa yönelik kastının varlığı, geçitli suçların bir diğer unsurunu oluşturur. Örneğin failin baştan itibaren öldürme kastı olması halinde kasten yaralama ve kasten öldürme suçları arasında geçit ilişkisinden söz edilebilir. Yazar, sadece bu şartın sağlanamadığı halleri ise sonradan gerçekleşen kasttan önceki cezalandırılmayan fiiller başlığı altında değerlendirmektedir. Ancak yazarın hem söz konusu başlığı hem de geçitli suçları cezalandırılmayan önceki fiiller başlığı altında değerlendirilmesi, baştan itibaren son basamağa yönelik kastının varlığı şartının cezai sorumluluğu herhangi bir şekilde etkilememesi sonucunu doğurmaktadır. (Bkz. **İçel,** Suçların İçtimaı, s. 220 vd.) Kanaatimizce, baştan itibaren son basamağa yönelik kast geçitli suçlar için gerekli değildir. Önemli olan içtima öğretisi anlamında tek fiilin bulunmasıdır. Tek fiilin varlığı halinde ağır suça yönelik kastın sonradan oluşması geçitli suç kavramının kullanılmasına engel teşkil etmez.

Geçitli suçlar arasında tüketen-tüketilen norm ilişkisi olduğu yönündeki görüş için bkz. **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 249.

145 Bir suçun tamamlanmış hali ile teşebbüs aşamasında kalmış hali arasında özel-genel norm ilişki olduğu yönündeki görüş için bkz. **Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2096.

146 **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", s. 483; **Özbek/Doğan/Bacaksız,** Genel Hükümler, s. 280.

Asli norm-maddi tali norm ilişkisinin ikinci görünüm biçimi ise normlardan birinin aynı veya benzer hukuki değeri diğer norma göre daha etkin bir şekilde korumasından kaynaklanmaktadır. Bu ilişki, muayyen suç tiplerinden ziyade suç grupları arasında söz konusu olur. Örneğin, faillik şerikliğe, azmettirme yardım etmeye, icrai suçlar ihmali suçlara, görünüşte ihmali suçlar gerçek ihmali suçlara, zarar suçları tehlike suçlarına, somut tehlike suçları soyut tehlike suçlarına, kasıtlı suçlar taksirli suçlara nazaran asli norm niteliğindedir[147]. Ancak söz konusu suç grupları arasında böyle bir ilişkinin oluşabilmesi için ilgili suçların koruduğu hukuki değerlerin aynı veya esaslı şekilde benzer olması ve aynı kişiye ait hukuki değerlerin ihlal edilmesi, yani mağdurun aynı olması gerekir[148]. Toplumu oluşturan herkesin mağdur olduğu suç tipleri bakımından da bu durum geçerlidir. Hukuki değerlerin veya mağdurların farklı olması halinde ise fikri içtima değerlendirmesi yapılır.

İçtima öğretisi anlamında tek fiille aynı kişiye karşı işlenen ve farklı hukuki değerleri koruyan suçlardan ya da benzer hukuki değeri korumasına rağmen farklı kişilere karşı işlenen suçlardan birinin kasıtlı suç olmasına rağmen diğerinin taksirli suç olması, birine müşterek fail olarak iştirak edilmesine rağmen diğerine yardım edilmesi, bu suçlardan birinin zarar suçu olmasına rağmen diğerinin tehlike suçu olması asli-tali norm ilişkisinin kurulabilmesi için yeterli değildir. Hem mağdurun, yani korunan hukuki değerin

147 **Kindhaeuser, Urs/Zimmermann, Till,** Strafrecht Allgemeiner Teil, 9. Auflage, Nomos, 2020, s. 420; **Sauer, Wilhelm,** Allgemeine Strafrechtslehre, 3. Auflage, de Gruyter, 1955, s. 232; **Schmidt, R.,** s. 487; **Haft,** s. 276; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 891 vd; **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: die Gesetzeskonkurrenz", s. 470; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", s. 483.

Zarar-tehlike suçları arasında geçit ilişkisi olduğu yönündeki görüş için bkz. **Jescheck/Weigend,** s. 735.

Failliğin şerikliğe nazaran asliliği, bir suça hem fail hem de şerik olarak iştirak eden suç ortağının daha az cezalandırılmasına neden olabilir. Ancak bu durum failliğin şerikliğe asliliği ilkesinin uygulama alanını daraltmaz. Zira dışlayan normun dışlanan normdan daha az ceza öngörmesi görünüşte içtima ilişkisine engel teşkil etmez. Bu yönde karar için bkz. Yargıtay 6. CD, 04.11.2021, E. 2020/3170, K. 2021/17134.

148 Mağdur bakımından aynı yönde görüş için bkz. **Doğan, Koray/Meraklı, Serkan,** Trafik Ceza Hukuku, 2. Baskı, Seçkin, 2020, s. 72.

Mağdurun aynılığına vurgu yapan karar için bkz. BGH, 11.06.1997, 2 StR 231/97; OLG Hamm, 25.02.2016, 3 RVs 11/16.

Alman CK m. 30, akim kalmış azmettirmenin cezalandırılmasını öngörmektedir. Alman hukukunda akim kalmış azmettirmenin de asli norm-tali norm ilişkisi bağlamında önem arz ettiği ifade edilmektedir. Akim kalan azmettirmenin, yine suçun ve mağdurun aynı olması şartıyla, azmettirme ve failliğe nazaran tali norm niteliğinde olduğu; bu sonucun, azmettirme hareketlerinin farklı kişilere yöneldiği hallerde de geçerli olduğu savunulmaktadır. (**Schünemann/Greco,** LK, § 30, kn. 57.) Ancak BGH, bazı hallerde akim kalan azmettirmeyi ayrı bir fiil olarak kabul etmektedir. Bkz. BGH, 05.05.1998, 1 StR 635/96.

sahibinin[149], aynı olması hem de korunan hukuki değerin benzerlik arz etmesi gerekir. Türk doktrininde ise bu hususa önem atfedilmemekte ve görünüşte içtimaın özüne aykırı sonuçlara varılabilmektedir[150]. Söz konusu yerinde olmayan sonuçlar, özellikle zarar ve tehlike suçlarının bir arada bulunduğu olaylar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Örneğin, alkollü bir sürücünün trafik güvenliğini tehlikeye atarak araç kullanırken bir kişinin taksirle ölümüne sebebiyet vermesi halinde trafik güvenliğini tehlikeye sokma suçu (TCK m. 179) ile taksirle öldürme suçu (TCK m. 85) arasında görünüşte içtima ilişkisinden söz edilemez[151]. Zira bu iki suçun hem mağdurları farklıdır hem de korunan hukuki değerleri

---

149 **Toroslu, Nevzat,** Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukuki Konusu, Sevinç Matbaası, 1970, s. 200.

150 Bu sonuçlardan bazıları için bkz. **Önok, R. Murat,** "Trafik Güvenliğini Tehlikeye Sokma Suçu (TCK m. 179)", TBBD, 2015/121, s. 185; **Aksoy Retornaz, Emine Eylem,** "Genel Güvenliğin Kasten Tehlikeye Sokulması Suçu", GalÜHFD, 2012/2, s. 13; **Öztürk/Erdem,** s. 399; **Hakeri,** s. 615; **Demirel,** "Karar Analizi Tehlike Suçları - Zarar Suçları Arasındaki İlişkinin İçtima Kuralları Kapsamında Değerlendirilmesi", s. 1485.

Toplumu oluşturan herkesin mağdur olduğu soyut tehlike suçlarının, mağduru muayyen bir kişi olan somut tehlike ve zarar suçları karşısında bağımsızlığını koruyacağı ifade edilmektedir. (Bkz. **Jescheck/Weigend,** s. 73; **Rissing-van Saan,** LK, s. 601 vd.; **König,** LK, § 315c, kn. 211d; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 892. Benzer yönde görüş için bkz. **Doğan,** "Tehlike Suçu ile Zarar Suçu Arasındaki Suçların İçtiması Sorunu", s. 202.) Kanaatimizce, bu görüşün soyut tehlike suçlarıyla sınırlandırılmaması gerekir. Toplumu oluşturan herkese karşı işlenen somut tehlike suçundaki somut tehlikeden ve hatta bu tehlikenin zarara dönüşmesinden belli gerçek kişiler doğrudan etkilenmiş olsa bile tehlike suçlarıyla korunan ve toplumun tamamını ilgilendiren hukuki değerler varlığı sürdürür. Bu nedenle sadece hukuki değerlerin esaslı şekilde benzer olması ve ihlal edilen hukuki değerlerin aynı kişiye ait olması şartlarının varlığı halinde tehlike suçları bağımsızlığını yitirir.

151 Benzer yönde görüş için bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 602; **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 93; **Roxin,** s. 857; **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: die Gesetzeskonkurrenz", s. 470.

Yargıtay 12. Ceza Dairesi'nin yerleşik içtihadı aksi yöndedir:

"TCK'nın "Trafik güvenliğini tehlikeye sokma" başlıklı 179/3. maddesinde alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle emniyetli bir şekilde araç sevk ve idare edemeyecek olan kişinin araç kullanma hâlinin suç olarak düzenlendiği, maddede belirtilen suçun tehlike suçu olduğu, somut olayda ise bir kişinin yaralanmış olması sebebiyle zarar suçunun oluştuğu, Dairemizin yerleşik uygulamasına göre; tehlikeli eylemin zarara yol açması ve her iki suçun birlikte işlenmesi halinde sanığın hangi suç nedeniyle cezalandırılacağı belirlenirken, suçlar için Kanunda öngörülen cezaların ağırlığının değil, zarar suçu-tehlike suçu ölçütünün esas alınması suretiyle, sanığın taksirle yaralama suçundan cezalandırılmasının mümkün olduğu ahvalde sadece taksirle yaralama suçundan cezalandırılması, ancak kovuşturma şartı olan şikayetin gerçekleşmemesi, şikayetten vazgeçilmesi veya uzlaşma nedeni ile taksirle yaralama suçundan cezalandırmanın mümkün olmadığı ahvalde ise, sanığın TCK'nın 179. maddesinde düzenlenen trafik güvenliğini tehlikeye sokma suçundan cezalandırılması gerektiği…" (Yargıtay 12. CD, 19.10.2021, E. 2020/5258, K. 2021/7045.) Bu yönde karar için bkz. Yargıtay 12. CD, 21.12.2021, E. 2020/9467, K. 2021/9069; Yargıtay 12. CD, 22.12.2020, E. 2019/7714, K. 2020/7373; Yargıtay 12. CD, 10.10.2019, E. 2019/3201, K. 2019/10103; Yargıtay 12. CD, 24.04.2018, E. 2018/781, K. 2018/4701.

Ayrıca Yargıtay'ın zarar suçu ile tehlike suçunun bir araya geldiği hallere ilişkin bazı kararlarında fikri içtima ve görünüşte içtima açıklamalarını birbirine karıştırıldığı, hangi kuruma başvurduğunun belli olmadığı da ifade edilmelidir:

"Olay günü sanığa ait köpeğin müştekiyi bacağından ısırarak basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek şekilde yaraladığı olayda; dosya kapsamına göre; 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 177. maddesinde tanımlanan suçun tehlike suçu olması karşısında, suçun oluşabilmesi için hayvanın bir zarar meydana getirmesi şartı aranmadığı, bu itibarla bir zarar meydana gelmesi durumunda, sanığın en ağır cezayı gerektiren suçtan sorumlu olacağı, somut olayda; sanığın sahibi olduğu köpeğin mağduru yaralamış

esaslı şekilde benzerlik arz etmez. Trafik güvenliğini tehlikeye sokma suçuyla sadece kişilerin yaşam hakkı veya vücut bütünlüğü değil, malvarlığı değerleri ve kamu güvenliği de korunmaktadır[152]. Ancak TCK m. 179/2 ile TCK m. 179/3 arasında, TCK m. 170/1 ile TCK m. 170/2[153] arasında, TCK m. 181'deki çevrenin kasten kirletilmesi suçu ile TCK m. 182'deki çevrenin taksirle kirletilmesi suçu arasında bu suçların benzer hukuki değeri koruması ve mağdurun aynı olması nedeniyle asli-tali norm ilişkisi bulunmaktadır[154].

3.5.2.3. Tüketen Normun Önceliği İlkesi (Konsumtion)

Suç tipleri arasındaki kriminolojik yakınlık şeklinde ifade edilen tüketen-tüketilen norm ilişkisi[155], görünüşte içtimaın en çetrefilli görünüm biçimdir[156]. Aralarında zorunluluk ilişkisi olmamasına rağmen tipiklikten kaynaklanan nedenlerle ya da ilgili suç tiplerinin doğası gereği olağan olarak bir araya gelen normlardan biri tek başına somut olayın haksızlık içeriğini karşılamaya muktedirse tüketen-tüketilen norm ilişkisi söz konusudur [157, 158]. Kanun koyucunun tipikten kaynaklanan nedenleri veya olağan durumları göz önünde bulundurarak tüketen normun yaptırımını belirlediği kabul edilmelidir[159].

---

olması nedeniyle zararın gerçekleştiği ve eylemin taksirle yaralama suçunu oluşturduğu, zarar suçu olan taksirle yaralama suçundan sanığın cezalandırılmasına karar verildiği hallerde, ayrıca tehlike suçu olan hayvanın tehlike yaratabilecek şekilde serbest bırakılması suçundan cezalandırılma imkanı bulunmamakta ise de, herhangi bir nedenle zarar suçundan cezalandırılabilme imkanının ortadan kalktığı durumlarda, koşulları bulunmakta ise tehlike suçundan sanığın cezalandırılmasına karar verilmesi gerekmektedir." (Yargıtay 12. CD, 02.06.2021, E. 2019/11887, K. 2021/4515.)

152 Benzer yönde görüş için bkz. **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB)", s. 424. Korunan hukuki değerler için bkz. **Önok,** "Trafik Güvenliğini Tehlikeye Sokma Suçu (TCK m. 179)", s. 161.

153 **Artuk, M. Emin/Gökcen, Ahmet/Alşahin, M. Emin/Çakır, Ü. Kerim,** Ceza Hukuku Özel Hükümler, 20. Baskı, Adalet, 2022, s. 681.

154 TCK m. 179/2 ile m. 179/3 arasında fikri içtima ilişkisi olduğu yönündeki görüş için bkz. **Centel, Nur,** "Trafik Güvenliğini Kasten Tehlikeye Sokma Suçu (TCK m.179/3)", Hukuk Köprüsü Dergisi, 2012/2, s. 164.

155 Bkz. **Jescheck/Weigend,** s. 736; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 421; **Murmann,** s. 517; **Schmitt,** "Die Konkurrenz im geltenden und künftigen Strafrecht", s. 54; **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: die Gesetzeskonkurrenz", s. 469.

156 **Jescheck,** "Die Konkurrenz", s. 535.

157 *Lex consumens derogat legi consumptae*

158 **Fahl, Christian,** "Anfragebeschluss des 2. Strafsenats des BGH: Zwischen Sachbeschädigung und den verschiedenen Formen des Einbruchsdiebstahls besteht Tateinheit, wenn die Sachbeschädigung beim Einbruch erfolgte", JR, 2019/2, s. 116; **Jaeger,** SK-StGB, s. 242; **Rissing-van Saan,** LK, s. 610; **v. Heintschel-Heinegg,** StGB Kommentar, s. 550; **Otto,** s. 352; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 90.

Tüketen normun önceliği ilkesinin, yukarıda açıklanan iki ilke kapsamında değerlendirilememesine rağmen herhangi bir nedenle görünüşte içtimaın olduğu halleri bir başlık altında toplamaktan başka bir anlam ihtiva etmediği yönündeki görüş ve "tüketme" ifadesine yönelik eleştiri için bkz. **v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 525 vd.

159 **Rissing-van Saan,** LK, s. 613; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 893; **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 97; **Frister,** s. 489.

Diğer bir deyişle, tüketilen normun tipikliği, ihdas edilme amacına hizmet edemeyeceği veya beraberinde gerçekleşen haksızlık karşısında bağımsızlığını koruyamayacağı bir somut olayda gerçekleşmiştir. Amaca aykırılığın temelini de somut olayın haksızlık içeriğini tüketen normun tek başına karşılaması oluşturur. Ancak bu durum, tüketen normun daha ağır ceza öngörmesi gerektiği şeklinde anlaşılmamalıdır. Tüketen normun daha az ceza öngörmesi mümkündür[160]. Böyle bir durumda tüketen normun önceliği ilkesi fiilin haksızlık içeriğinden daha fazla cezalandırılmasına engel teşkil eder. Diğer yandan tüketilen norm, TCK m. 61 kapsamında sonuç cezanın belirlenmesinde dikkate alınabilir[161].

Tüketen-tüketilen norm ilişkisinin kurulabilmesi için mevzubahis normların sadece kanuni düzenlemelerine dayalı yorum yeterli olmamakta, somut olayın özelliklerinin de değerlendirilmesi gerekmektedir[162]. Zira olağanlık ancak bu şekilde tespit edilebilir. Tüketen-tüketilen norm ilişkisi, suçlardan birinin diğerine ait unsurların tamamını içermesinin gerekli olmaması nedeniyle özel-genel norm ilişkisinden, her iki suçun da benzer hukuki değeri korumasının gerekli olmaması nedeniyle asli-tali norm ilişkisinden ayrılır[163]. Ayrıca tüketen ve tüketilen norm arasında zorunluluk ilişkisinin bulunması gerekli değildir[164].

Tüketen-tüketilen norm ilişkisinin diğer görünüşte içtima ilişkilerinden bir diğer farkı, içtima öğretisi anlamında hem tek hem de birden fazla fiilin olduğu hallerde mümkün olabilmesidir. Fiil tekliğine dayanan tüketen-tüketilen norm ilişkisinde[165], tipikten kaynaklanan nedenlerle veya olağan olarak bir araya gelen normlardan birinin haksızlık

---

Tüketilen normun oluşmamasının cezada indirim nedeni olarak değerlendirilebileceği ifade edilmektedir. Bkz. **Montenbruck,** Strafrahmen und Strafzumessung, s. 171.

160 **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 665.

161 Benzer yönde görüş için bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 613-621.

162 Benzer yönde görüş için bkz. **Rengier, Rudolf,** Strafrecht Allgemeiner Teil, 10. Auflage, C.H.Beck, 2018, s. 565; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 893; **Haft,** s. 277; **Schmidhäuser,** s.733; **Sauer,** s. 233; **Rückert,** "Die Lehre von den Konkurrenzen in der Klausurpraxis", s. 829.

Somut olayın özelliklerine dayalı tüketen-tüketilen norm ilişkisinin reddeden görüş için bkz. **Jäger, Christian,** "Das Rechtsinstitut der Konsumtion am Scheideweg", JA, 2019/5, s. 389.

163 **Kretschmer, Joachim,** "Konkurrenzlehre (§§ 52 und 53 StGB) im Strafrecht – Teil II", JA, 2019/9, s. 668; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 421.

164 **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 465; **Fahl,** "Anfragebeschluss des 2. Strafsenats des BGH: Zwischen Sachbeschädigung und den verschiedenen Formen des Einbruchsdiebstahls besteht Tateinheit, wenn die Sachbeschädigung beim Einbruch erfolgte", s. 116.

Bu yönde karar için bkz. BGH, 27.11.2018, 2 StR 481/17.

165 Alman doktrininde bu ilişki için *"typische Begleittat"* kavramı kullanılmaktadır. Bkz. **Frister,** s. 489; **Kühl,** s. 932.

içeriği diğeri tarafından tüketilmektedir. Normların farklı hukuki değerleri koruması[166] veya suçların konusunun farklı olması, görünüşte içtimaın diğer görünüm biçimlerinin aksine, bu ilişkinin kurulmasına engel teşkil etmez[167]. Görünüşte içtimaın bu görünüm biçimi, fikri içtimaın amaca hizmet etmeyen şekli katılığını esnetici niteliktedir[168]. Örneğin, mağdur silahla öldürülürken üzerindeki kıyafete de zarar verilmesi halinde kasten öldürme suçu (TCK m. 81) ile mala zarar verme suçu (TCK m. 151) arasında[169], tıbbi müdahale ile çocuk düşürtülürken kadının tıbbi müdahaleden dolayı acı duyması veya sağlığının bozulması halinde çocuk düşürtme suçu (TCK m. 99/1) ile kasten yaralama suçu (TCK m. 86-87) arasında[170], çalınıp yakıtı bitene kadar kullanıldıktan sonra aracın çalındığı yere geri getirilmesi halinde kullanma hırsızlığı (TCK m. 146) ile hırsızlık suçu arasında (TCK m. 141-142)[171], kaybolmuş malın üzerinde malik gibi tasarrufta bulunma fiilinin mal üzerinde zarara sebebiyet vermesi halinde kaybolmuş eşya üzerinde tasarruf suçu (TCK m. 160) ile mala zarar verme suçu (TCK m. 151) arasında, cinsel saldırı boyunca mağdur hürriyetinden yoksun kalmasına rağmen cinsel saldırı suçu (TCK m. 102) ile kişiyi hürriyetin yoksun kılma suçu (TCK m. 109) arasında[172], cebren malının alınması esnasında mağdur hürriyetinden yoksun kalmasına rağmen yağma suçu (TCK m. 148) ile kişiyi hürriyetin yoksun kılma suçu (TCK m. 109) arasında, başkasına ait bir banka hesabıyla ilişkilendirilerek üretilen sahte kredi kartının sonradan kullanılması halinde TCK

166 **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", s. 483; **Krey/Esser,** s. 628.

Normların farklı hukuki değeri koruması gerektiği ve bu durumun söz konusu ilişki ile asli-tali norm ilişkisi arasındaki farkı oluşturduğu yönündeki görüş için bkz. **Hilgendorf/Valerius,** s.230.

167 **Rissing-van Saan,** LK, s. 611; **Roxin,** s. 859.

168 Fikri içtima ve görünüşte içtima arasındaki sınırın tespiti bağlamında benzer yönde değerlendirme için bkz. **zu Dohna, Alexander Graf,** "Grenzen der Idealkonkurrenz", ZStW, 1942/61, s. 136.

169 Benzer yönde bkz. **Frister,** s. 489.

Puppe, kasten öldürme suçu yanı yanında işlenen mala zarar verme suçunun ihmal edilebilir bir niceliğe sahip olduğunu ifade etmektedir. (**Puppe,** "Funktion und Konstitution der ungleichartigen Idealkonkurrenz", s. 159.) Ancak yazarın, fiil tekliğine ve görünüşte içtimaa ilişkin hakim görüşten esaslı şekilde ayrıldığı ifade edilmelidir.

170 Benzer yönde bkz. **Kienapfel, Diethelm,** Strafrecht Allgemeiner Teil, 4. Auflage, de Gruyter, 1984, s. 583; **Demirtaş, Soner,** Die Konkurrenzlehre im deutschen und türkischen Strafrecht, Duncker-Humblot, 2015, s. 261.

171 Benzer yönde bkz. **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 665.

172 Bkz. BGH, 01.10.1998, 4 StR 347/98.

Mezkûr örnekte asli-tali norm ilişkisi olduğu yönündeki görüş için bkz. **Haft,** s. 277.

Özgenç, söz konusu durumda kişiyi hürriyetin yoksun kılma suçunun cinsel saldırı suçunda mündemiç olduğunu ifade etmektedir. Ancak bu durum için herhangi bir görünüşte içtima ilkesini zikretmemektedir. Bkz. **Özgenç, İzzet,** "Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Suçlar Bakımından İlgilinin Rızasının Ceza Hukuku Sorumluluğu Üzerindeki Etkisi", AHBVÜHFD, 2020/2, s. 265.

m. 245/2 ile TCK m. 245/3'teki hüküm arasında[173] fiil tekliğine dayanan tüketen-tüketilen norm ilişkisi vardır[174]. Ancak örneklerdeki suçların bir araya geldiği tüm durumlar için aynı sonuca varmak mümkün değildir. Zira somut olayın özellikleri, bu ilişkinin kurulması bakımından belirleyici niteliktedir. Somut olayın özelliklerinden, bir normun diğerinin

[173] Yargıtay, söz konusu iki hüküm arasında geçitli suç ilişkisi olduğunu kabul etmekteydi. (Yargıtay CGK, E. 2015/960, K. 2019/467.) Ancak bu içtihadını değiştirerek sahte banka ve kredi kartının üretilmek veya alınmak suretiyle elde edilmesinden sonra kullanılması halinde gerçekleşen TCK m. 245/2 ve TCK m. 245/3'teki suçlar arasında gerçek içtima ilişkisinin olduğuna karar vermiştir. (Yargıtay CGK, 14.01.2020, E. 2016/420, K.2020/7.) İçtihat değişikliğindeki, TCK m. 245/3'teki suçun oluşması için mutlaka TCK m. 245/2'deki suçun işlenmesinin gerekli olmadığı ve bu nedenle iki suç arasında geçitli suç ilişkisinin kurulamayacağına ilişkin açıklamalar yerindedir. Ancak iki suç arasında gerçek içtima ilişkisinin olduğu yönündeki görüşe katılmıyoruz. Yargıtay, cezalandırılmayan önceki fiil kavramını ve bu kavramın geçitli suçlardan ibaret olmadığını kabul etmesine rağmen söz konusu durumda fiil tekliğinin ve geçitli suç ilişkisinin olmadığını ifade ederek gerçek içtima ilişkisinin olduğuna hükmetmiştir. Bu noktada Yargıtay, öncelikle, kabul ettiği cezalandırılmayan önceki fiilin diğer görünüm biçimlerini tüketmesi gerekirdi. Zira Yargıtay'ın da ifade ettiği üzere TCK m. 245/2 ve 3'teki hükümler ceza adaleti yönünden sorunludur. Bu hükümler arasında gerçek içtima ilişkisinin kabulü ise bu sorunları büyütmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, iki suç arasında fiil tekliğine dayalı görünüşte içtima ilişkisi olduğu yönündeki görüşümüz, fiil tekliğine ilişkin görüşümüzden bağımsız şekilde değerlendirilmemelidir.

[174] Alman doktrininde fiil tekliğine dayalı tüketen-tüketilen norm ilişkisi için verilen temel örnek, konutta hırsızlık suçu gerçekleştirilirken sadece buna imkan sağlamaya matuf, çalınan malın dışında bir mala zarar verilmesidir. Örneğin, konutun kapısını zarar vererek açmak, güvenlik önlemlerini bertaraf etmek gb. Bu olayda, failin sadece nitelikli hırsızlık suçundan (Alman CK m. 244/I-3) sorumlu olacağı, konut dokunulmazlığının ihlali (Alman CK m. 123) ve mala zarar verme suçlarının (Alman CK m. 303) tüketilen norm niteliğinde olduğu ifade edilmektedir. (Bkz. **Roxin,** s. 859; **Schmidt, R.,** s. 490; **Hilgendorf/Valerius,** s.230.) Ancak mala zarar verme suçunun tüketilen norm niteliğinde olabilmesi için bu suça ilişkin netice haksızlığının hırsızlık suçuna ilişkin haksızlığın ötesine geçmemesi gerektiği ayrıca ifade edilmektedir. (Bkz. **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 893.) BGH ise yeni tarihli bir kararında, nitelikli hırsızlık ile mala zarar verme suçları arasında behemehâl fikri içtima ilişkisinin olacağını kabul etmektedir. (BGH, 27.11.2018, 2 StR 481/17.) Suçlar arasındaki ilişkinin tespitinde haksızlık içeriklerini mukayese etme gerekliliğini ortadan kaldırdığı için yargı organlarına kolaylık sağladığı ifade edilen (**Kaspar, Johannes,** Strafrecht Allgemeiner Teil, 3. Auflage, Nomos, 2020, s. 273.) bu içtihadın, Alman hukukunda görünüşte içtimaa ilişkin kilometre taşlarından biri haline geldiği söylenebilir. (Bu kararın yerinde olmadığı yönündeki görüş için bkz. **Fahl,** Anfragebeschluss des 2. Strafsenats des BGH: Zwischen Sachbeschädigung und den verschiedenen Formen des Einbruchsdiebstahls besteht Tateinheit, wenn die Sachbeschädigung beim Einbruch erfolgte", s. 117.) Doktrinde, yine bu karara dayanarak tüketen normun önceliği ilkesinden tamamen vazgeçildiği (Bkz. **Grosse-Wilde, Thomas,** "Auftakt zum Abschied von der Konsumtion als „unechter Konkurrenzform (Gesetzeseinheit)"?", HRRS, 2019/5, s. 164.) ve bu kararın tüketen-tüketilen norm ilişkisine dayalı görünüşte içtima kabulü için sonun başlangıcı olabileceği ifade edilmektedir. (**Jäger,** "Das Rechtsinstitut der Konsumtion am Scheideweg", s. 389.)

Bu örneğe ilişkin Türk doktrininde, failin TCK m. 142/4 gereği hırsızlık, mala zarar verme ve konut dokunulmazlığının ihlali suçlarında ayrı ayrı cezalandırılacağı ifade edilmektedir. (**Centel, Nur/Zafer, Hamide/Çakmut, Özlem,** Kişilere Karşı İşlenen Suçlar Cilt: 1, 5. Bası, Beta, 2021, s. 381.) Öncelikle, TCK m. 142/2-h'deki nitelikli hal gereği failin hem konut dokunulmazlığını ihlal hem de nitelikli hırsızlık suçundan cezalandırılması çifte değerlendirme yasağına aykırılık teşkil eder. (Benzer yönde görüş için bkz. **Feyzioğlu, Metin/Güngör, Devrim,** "Bir Suç İçin Bir Ceza Verilir İlkesinin İhlali: TCK md.142-4", AÜHFD, 2007/1, s. 141; **Koca/Üzülmez,** Özel Hükümler, s. 739.) Bu nedenle TCK m. 142/4 hükmü yerinde değildir. Diğer yandan, hırsızlık fiilinin icrası bakımından olağan kabul edilebilecek mala zarar vermenin ayrıca cezalandırılması yerinde değildir. Zira hırsızlık suçunun, olağan nitelikteki mala zarar vermenin ifade ettiği haksızlığı kapsadığı söylenebilir. Bu nedenle TCK m. 142/4'ün, hırsızlık suçuna eşlik eden olağan dışı mala zarar verme niteliğindeki fiillere münhasır olduğunu kabul etmek gerekir. Tekrar ifade etmek gerekir ki, mevzubahis olaydaki hırsızlık ve mala zarar verme suçlarının konusu farklıdır. Bu suçların konularının aynı olması halinde cezalandırılmayan sonraki fiil kavramı gündeme gelebilir.

ifade ettiği haksızlığı tüketemediği, yani her bir normun bağımsız bir haksızlığı temsil ettiği sonucuna varılabiliyorsa görünüşte içtima değerlendirilmesi yapılamaz[175]. Örneğin, çocuk düşürtmek için yapılan tıbbi müdahale kadının iç organlarında hasara neden olursa çocuk düşürtme suçu ile kasten yaralama suçu arasında fikri içtima ilişkisi söz konusu olur.

Tüketen-tüketilen norm ilişkisi, içtima öğretisi anlamında birden fazla fiilin olduğu hallerde de mümkündür. Fiil çokluğu halindeki tüketen-tüketilen norm ilişkisi için cezalandırılmayan önceki veya sonraki fiil kavramları kullanılmaktadır (*mitbestrafte (straflose) Vortat - Nachtat*)[176]. Gerek tüketen normun önceliği gerekse diğer görünüşte içtima ilkelerine ilişkin olarak yukarıda açıklanan hususların tamamında suçların içtimaı bağlamında tek fiil bulunmaktadır. Bu nedenle söz konusu hususlarda görünüşte içtima ilişkisi tespit edilemezse fikri içtima değerlendirmesi yapılır. Ancak cezalandırılmayan önceki veya sonraki fiil kavramıyla ifade edilen hallerde fiil çokluğu olduğu için önceki ve sonraki fiilin cezalandırılmama vasfını haiz olmaması durumunda fikri içtima değerlendirmesi yapılamaz. Her bir fiilin cezalandırabilir olduğu bu durumda gerçek içtima ilişkisi gündeme gelir. Cezalandırılmayan önceki ve sonraki fiil, buradan hareketle görünüşte gerçek içtima *(unechte Realkonkurrenz)* olarak nitelendirilmektedir[177].

Cezalandırılmayan sonraki fiil, cezalandırılan esas fiil ile elde edilen haksız kazanımın korunması, güvence altına alınası, dönüştürülmesi veya değerlendirilmesi

---

175 **Jescheck/Weigend,** s. 737; **Fahl,** Anfragebeschluss des 2. Strafsenats des BGH: Zwischen Sachbeschädigung und den verschiedenen Formen des Einbruchsdiebstahls besteht Tateinheit, wenn die Sachbeschädigung beim Einbruch erfolgte", s. 117.

176 Cezalandırılmayan önceki ve sonraki fiile ilişkin benzer tanımlar yapılmasına rağmen bu kavramların tasnifinde görüş birliği bulunmamaktadır. Bir görüş, sadece cezalandırılmayan sonraki fiili tüketen normun önceliği ilkesi altında incelerken cezalandırılmayan önceki fiili asli normun önceliği ilkesi altında incelemektedir. (**Jescheck/Weigend,** s. 736; **İçel,** Suçların İçtimaı, s. 196.) Cezalandırılmayan önceki fiil kapsamında incelenen hallerden bazılarının asli normun önceliği, diğerlerinin ise tüketen normun önceliği ilkesiyle açıklanabileceği de ifade edilmektedir. (**Jaeger,** SK-StGB, s. 245; **Schmidt, R.,** s. 492.) Bir diğer görüş, cezalandırılmayan önceki ve sonraki fiil bakımından hem tüketen normun önceliği hem de asli normun önceliği ilkesinin söz konusu olabileceğini ifade etmektedir. (**Rengier,** s. 565; **Lackner/Kühl,** s. 441) Diğer bir görüş, cezalandırılmayan önceki ve sonraki fiilleri sadece tüketen normun önceliği ilkesi altında incelemektedir. (**Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 421; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 894; **Frister,** s. 475.) Nihayet bir diğer görüş ise cezalandırılmayan önceki ve/veya sonraki fiilleri söz konusu ilkelerden bağımsız şekilde değerlendirmektedir. (**Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 672; **Heinrich,** s. 645; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 475; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", s. 484.) Kanaatimizce, tüketen normun önceliği ilkesi için yapılan tanım ve somut olayın özelliklerinin gözetilmesi gerekliliği, cezalandırılmayan sonraki fiilleri de izah edici niteliktedir. Bu nedenle cezalandırılmayan sonraki fiillerin tüketen normun önceliği ilkesi altında incelenmesi yerindedir. Cezalandırılmayan önceki fiillere ilişkin değerlendirme ise çalışmanın devamında yapılacaktır.

177 **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB)", s. 427; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 89.

niteliğindeki fiilleri ifade eder[178]. Sonraki fiilin cezalandırılmaması, esas fiilin sebebiyet verdiği ve halen failin egemenliği altında varlığını sürdüren zararı büyütmemesine bağlıdır. Esas fiil ile sebebiyet verilen zararı büyüten veya tamamen başka bir zarara sebebiyet veren sonraki fiil, esas fiilin ifade ettiği haksızlık tarafından tüketilemeyen bağımsız bir haksızlık ihtiva eder[179]. Zararın sonraki fiille somutlaştırıldığı hallerde de sonraki fiilin haksızlık içeriği esas fiil tarafından tüketilmiş olmaz[180]. İfade edilen durumlarda, sonraki fiilin cezasızlık gerekçesi ortadan kalkar ve gerçek içtima ilişkisi söz konusu olur. Sonraki fiilin daha ağır cezayı gerektiren bir suça sebebiyet vermesi tek başına zararın büyütüldüğü şeklinde değerlendirilemez[181]. Ancak ifade etmek gerekir ki, cezalandırılmayan sonraki fiil bir suçun tüm unsurlarını oluşturur ve böylece bir haksızlığa sebebiyet verilmiş olur. Bu nedenle zararın büyütülmemesi, hiçbir ilave zarara sebebiyet verilmemesi şeklinde değil, esas fiilin yanı sıra niteliksel anlamda özgün bir zarara sebebiyet verilmemesi şeklinde anlaşılmalıdır[182]. Bu kabul, sonraki fiille işlenen suçun sadece görünüş itibariyle var

---

178 **Rissing-van Saan,** LK, s. 616; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 894; **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 101.

179 **Juhas, Michael,** Die Privilegierung der Selbstbegünstigung im deutschen und spanischen Strafrecht, Springer, 2020, s. 10; **Lackner/Kühl,** s. 441; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 476.

Puppe'ye göre cezalandırılmayan önceki ve sonraki fiil kavramıyla ifade edilen hallerde netice tekliği bulunmaktadır. Esas fiil ile önceki ve sonraki fiil arasında gerçek içtima ilişkisinin varlığı kabul edilirse netice haksızlığı iki defa cezalandırılmış, önceki ve sonraki fiilin görünüşte içtima ilkeleri bağlamında cezalandırılmaması halinde ise fiillerin haksızlık muhtevaları tüketilmemiş olur. Bu nedenle cezalandırılmayan önceki ve sonraki fiil kavramıyla ifade edilen hallerde netice tekliğine dayanarak fikri içtima ilişkisinin varlığı kabul edilmelidir. Yazar bu görüşü, fiil ve neticenin suçun birbirinden bağımsız unsurları olmasına dayandırmaktadır. Bkz. **Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2103-2104; **Puppe,** "Abschied vom naturalistischen Verbrechensbegriff in der Lehre von den Konkurrenzen", s. 9.

Fiil çokluğuna dayanan görünüşte içtima hallerinde netice tekliği olduğuna ilişkin diğer görüşler için bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 614; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 476; **Frister,** s. 490.

180 **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 476;

Bu durumda cezalandırılmayan önceki fiilin söz konusu olabileceği yönündeki görüş için bkz. **Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2105.

181 Benzer yönde bkz. **Roxin,** s. 863; **v. Heintschel-Heinegg,** StGB Kommentar, s. 551.

182 Zararın büyütülmemesi, önceki fiilin sebebiyet verdiği zararın niteliksel anlamda esaslı şekilde artırılmaması şeklinde ifade edilmektedir. (Bkz. **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 894; **v. Heintschel-Heinegg,** StGB Kommentar, s. 551.) Niceliksel anlamda bir değerlendirmenin yapılması halinde, neticeli suça sebebiyet veren sonraki fiilin hiçbir zaman cezasızlık vasfını haiz olamayacağı şeklinde yerinde olmayan bir sonucuna varılacağı belirtilmektedir. (**Jakobs,** s. 880.)

Cezalandırılmayan sonraki fiilin kavramsal olarak bir olayda değerlendirilebilmesi için öncelikle içtima öğretisi anlamında birden fazla fiilin ve bu fiillerin her biriyle işlenen ayrı suçların tespit edilmesi gerekir. Herhangi bir suçun tipiklik meselesi veya tipik fiil tekliği halleri cezalandırılmayan sonraki fiil kapsamında değerlendirilemez.

Birbiriyle çeşitli yönlerden bağlantılı olan ve kronolojik olarak birbiri ardına icra edilen fiillerden sonraki fiilin sebebiyet verdiği suç için, benimsenen suç siyaseti gereği şahsi cezasızlık sebebi öngörülmüş olabilir. Bu durum, cezalandırılmayan sonraki fiil başlığı altında değerlendirilemez. Zira şahsi cezasızlık sebebi öngörülen suçu oluşturan sonraki fiil, özgün bir zarara sebebiyet vermektedir. Ancak bu zararın cezalandırılması, bazı hallerde, benimsenen suç siyasetine aykırılık teşkil eder. Şahsi cezasızlık sebebine ilişkin kanuni düzenleme gerekliliği de buradan kaynaklanır. Diğer yandan, şahsi

olabilmesi sonucunu doğurur[183]. Yine sonraki fiilin bir suçun tüm unsurlarını oluşturması nedeniyle sadece sonraki fiile iştirak eden kişinin bu fiil nedeniyle cezalandırılması mümkündür[184]. Cezalandırılmayan sonraki fiilin tüketen normun önceliği ilkesi altında incelenmesinin sebebi ise önceki ve sonraki fiilin oluşturduğu suç tiplerinin, zorunluluk arz etmemesine rağmen, tipiklikten kaynaklanan nedenlerle veya olağan olarak bir araya gelmesidir.

Cezalandırılmayan sonraki fiilde, fiil tekliğine dayalı tüketen-tüketilen norm ilişkisinden farklı olarak, korunan hukuki değerlerin benzerlik arz etmesi gerekir. Sonraki fiilin farklı veya ilave bir hukuki değeri ihlal etmesi halinde özgün bir zarar ve dolayısıyla gerçek içtima ilişkisi söz konusu olur[185]. İstisnai hallerde, esas fiil ve sonraki fiil farklı mağdurlara yönelmiş olsa da cezalandırılmayan sonraki fiil söz konusu olabilir[186]. Ancak,

---

cezasızlık sebeplerinin aksine cezalandırılmayan sonraki fiiller için kanuni bir düzenlemeye ihtiyaç yoktur. Örneğin, TCK m. 281/1'deki kendi işlediği suçun delilini yok eden fail için öngörülen şahsi cezasızlık sebebi, cezalandırılmayan sonraki fiil veya genel olarak görünüşte içtima başlığı altında değerlendirilebilecek bir husus değildir. Zira fail, işlemiş olduğu suçun delillerin yok etmesi halinde farklı bir hukuki değeri ihlal ederek niteliksel anlamda özgün bir zarara sebebiyet vermiş olur.

Her ne kadar kanuni bir düzenleme gerekmese de TCK m. 165'teki *"bu suçun işlenmesine iştirak etmeksizin"* ifadesini, cezalandırılmayan sonraki fiil kavramının kanuna yansıması şeklinde değerlendirmek mümkündür. (Bu hükmün şahsi cezasızlık sebebi niteliğinde olduğuna ilişkin görüş için bkz. **Çakır, Kerim,** "Suç Eşyasının Satın Alınması veya Kabul Edilmesi Suçu (TCK m. 165)", Malvarlığına Karşı Suçlar (m. 141-169), Adalet, 2018, s. 331; **Özgenç,** Suç Örgütleri, s. 192.) Failin veya şerikin öncül suçtan elde ettiği eşyayı bu durumu bilen birine satması, eşyayı elde etmekle sebebiyet verdiği zarardan niteliksel anlamda bağımsız bir zarara sebebiyet verme olarak değerlendirilemez. Bu nedenle öncül suça iştirak eden kişinin bilahare suç eşyasını satması cezalandırılmayan sonraki fiil niteliğindedir. İlgili maddeye 5918 sayılı Kanunla eklenen mezkûr ifade, esas fiille işlenen suça iştirak eden kişi bakımından cezalandırılmayan sonraki fiil kapsamında kalacak olan suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi suçunun kapsamını açıkça daraltarak tereddütleri giderme amacı gütmektedir. Ayrıca söz konusu değişiklik sonrasında, her ne kadar bu değişiklik cezalandırılmayan sonraki fiil kavramının kanuna yansıması olsa da, suçtan elde ettiği eşyayı satan kişi bakımından cezalandırılmayan sonraki fiil değerlendirmesi yapılamaz. Zira sonraki fiil olan satma fiili, TCK m. 165 gereği suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi suçunu artık oluşturmamaktadır. Diğer yandan, TCK m. 165'in değişiklikten önceki haline ilişkin madde gerekçesindeki *"Kişinin asıl suçun işlenişine iştirak etmiş olması, bu suç açısından sadece bir şahsî cezasızlık sebebi oluşturmaktadır"* ifadesi, şahsi cezasızlık sebebi ile cezalandırılmayan sonraki fiil kavramlarının karıştırılmasına örnek teşkil etmektedir.

183 Fiil çokluğuna dayanan görünüşte içtima hallerinde de suç çokluğunun görünüşten ibaret olduğu yönündeki görüş için bkz. **İçel,** Suçların İçtimaı, s. 195.

184 **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 678; **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: die Gesetzeskonkurrenz", s. 469.

185 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 895; **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: die Gesetzeskonkurrenz", s. 469; **Fahl,** "Anfragebeschluss des 2. Strafsenats des BGH: Zwischen Sachbeschädigung und den verschiedenen Formen des Einbruchsdiebstahls besteht Tateinheit, wenn die Sachbeschädigung beim Einbruch erfolgte", s. 116.

Sonraki fiilin aynı mağdura ait başka bir hukuki değeri ya da üçüncü kişinin herhangi bir hukuki değerini ihlal ettiği hallerde cezalandırılmayan sonraki fiilden söz edilemeyeceği yönündeki görüş için bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 619; **Murmann,** s. 519.

186 **Jakobs,** s. 880.

önceki ve sonraki fiille işlenen suçların konusunun farklı olması, önceki fiille sebebiyet verilen zararın büyütüldüğünü ifade etmek için yeterlidir[187]. Örneğin çalınan malın bilahare tüketilmesi veya zarara uğratılması halinde mala zarar verme suçunu oluşturan tüketme ve zarara uğratma fiilleri cezalandırılmayan sonraki fiil niteliğindedir[188]. Ancak hırsızlık suçuyla elde edilen menfaatin korunması amacıyla bir süre sonra aynı mağdura karşı cebir veya tehdit uygulanması[189] ya da hırsızlık suçuyla elde edilen eşyanın bilahare dolandırıcılık suçunda kullanılması halinde sonraki fiille özgün bir zarara sebebiyet verildiği için cezalandırılmayan sonraki fiilden söz edilemez. Yine bir silahın çalınması halinde bu silahla veya bu silah üzerinde bilahare icra edilen fiiller, hırsızlık suçundan ayrı bir hukuki değeri ihlal ettiği için cezalandırılmayan sonraki fiil teşkil etmez[190]. Ayrıca ifade etmek gerekir ki, cezalandırılmayan sonraki fiil kurumu malvarlığına karşı işlenen suçlarla sınırlı olmasa da[191] bu kurum için aranan failin egemenliği altında varlığını sürdüren zararın gerekliliği şartı çoğu suç tipinin doğasına aykırıdır. Bu nedenle söz konusu kavramın geniş bir uygulama alanı bulunmamaktadır[192].

Örneğin, esas fiilin teşkil ettiği hırsızlık suçunun mağduru, suç konusu malın mülkiyetini sonraki fiilin icrasından önce üçüncü kişiye devretmesine rağmen fail aynı konu üzerinde devirden sonra mala zarar verme suçunu işlerse her iki suçun mağduru farklı olur. Buna rağmen sonraki fiilin zararı büyüttüğü söylenemez. (Bkz. **Roxin,** s. 861.)

Aksi yönde görüş için bkz. **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB)", s. 428; **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: die Gesetzeskonkurrenz", s. 469.

187 Benzer yönde görüş için bkz. **Jakobs,** s. 880; **Schmidhäuser,** s.733.

188 **Jaeger,** SK-StGB, s. 246; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 563.

Hırsızlık suçunun mülkiyet hakkının değil, sadece eşyaya erişim imkanının engellediği, çalınan eşyanın bilahare yok edilmesi halinde ise mülkiyet hakkı sona erdirildiği için sonraki fiilin zararı büyüttüğü gerekçesiyle söz konusu durumda gerçek içtima ilişkisinin olacağı yönündeki görüş için bkz. **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 676.

Yargıtay, faillerin arabayı çaldıktan sonra bazı parçalarını söküp geri kalanını yaktıkları olayda "…mala zarar verme suçunun konusu ile hırsızlık suçunun konusunun aynı taşınır mal olması durumunda, korunan hukuki yararın tek olması nedeniyle ayrıca mala zarar verme suçunun oluşmayacağı, sanığın eyleminin bir bütün hâlinde hırsızlık suçunu oluşturacağı…"nı kabul etmiştir. Bu kararda, mala zarar verme suçunun oluşmadığı kabul edilmiş, görünüşte içtimaa ilişkin herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır. Bkz. Yargıtay CGK, 18.03.2021, E. 2017/464, K. 2021/123.

189 **Rissing-van Saan,** LK, s. 620.

190 Bkz. BGH, 16.01.1980, 2 StR 692/79; **Heinrich,** MüKoStGB WaffG, § 52, kn. 137.

191 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 895.

192 Cezalandırılmayan sonraki fiil için verilen bir diğer örnek, failin mağduru öldürmek için ateş etmesi ve ölüm neticesi gerçekleşmeden olay yerinden ayrılmasıdır. İhmali nitelikteki mağdura yardım etmeden olay yerinden ayrılma hareketinin cezalandırılmayan sonraki fiil olduğu ifade edilmektedir. (**Erbaş, Rahime,** "İcrai veya İhmali Olarak Somut Olayda Davranışın Gerçekleştiriliş Biçiminin Tespiti Meselesi", DEÜHFD, 2019/1, s. 431; **Hakeri,** s. 619.) Kanaatimizce, söz konusu olaydaki ihmali hareket bağımsız bir fiil olarak değerlendirilemez. Doktrinde de bazı ihmali hareketlerin icrai hareketin bünyesinde doğal olarak bulunacağı ifade edilmektedir. (**Hakeri, Hakan,** Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri, Seçkin, 2003, s. 307.) Bu nedenle somut olayda içtima öğretisi anlamında tek fiil vardır ve cezalandırılmayan sonraki fiil değerlendirmesi yerinde değildir.

Dışlayan norma dayalı cezalandırmanın mümkün olmadığı hallerde dışlanan normun uygulanabileceğine ilişkin yukarıda yapılan açıklamaların tamamı cezalandırılmayan sonraki fiiller için de geçerlidir. Sonraki fiilin cezasızlık vasfı, cezalandırılmakta olan bir haksızlığa bağımlı olmasından kaynaklanır. Önceki fiile dayalı cezalandırmanın herhangi bir nedenle mümkün olmaması halinde sonraki fiilin cezasızlık gerekçesi kural olarak ortadan kalkar[193].

Cezalandırılmayan önceki fiil kavramı, sonraki fiil tarafından önceki fiilin haksızlık içeriğinin tamamen tüketildiği ve böylece her bir fiilin ayrı ayrı cezalandırma gerekliliğinin ortadan kalktığı halleri ifade etmek için kullanılmaktadır[194]. Fiil çokluğuna dayanan cezalandırılmayan önceki ve sonraki fiil hallerindeki fiillerden birinin cezasız kalma gerekçesi benzer olmasına rağmen cezalandırılmayan fiilin yer değiştirmesi nedeniyle bu kurumlara ilişkin şartlar birbirine zıt niteliktedir. Cezalandırılmayan sonraki fiil için aranan zararın büyütülmemesi şartının cezalandırılmayan önceki fiildeki görünüm biçimi, sonraki fiilin sebebiyet verdiği zararın önceki fiille sebebiyet verilen zararı tamamen tüketmesi oluşturur. Failin önce arabanın anahtarını çalması, bilahare çaldığı anahtar yardımıyla arabayı çalması halinde anahtarın çalınması cezalandırılmayan önceki fiile örnek gösterilmektedir[195].

Kanaatimizce, cezalandırılmayan önceki fiil kavramıyla ifade edilen hallerde, bir istisna dışında, görünüşte içtima değerlendirmesi yapılamaz. Somut olayda gerçekleşen ve her biri ayrı bir haksızlığı temsil eden suçlardan hangilerinin bir arada değerlendirilerek somut olayın haksızlık ve kusur muhtevasının niceliksel olarak doğru şekilde tespit edilebileceğinin veya hangi suç tiplerinin diğer bazı suç tipleri tarafından dışlandığının

---

193 Benzer yönde görüş için bkz. **Jaeger,** SK-StGB, s. 246; **Heinrich,** s. 645; **Otto,** s. 352; **Roxin,** s. 868. Aksi yönde görüş için bkz. **Jescheck/Weigend,** s. 736; **Vogler,** "Funktion und Grenzen der Gesetzeseinheit", s. 732; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 93; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB)", s. 429.

Bu hususta tartışılan temel noktalardan biri, esas fiille işlenen suçun dava zamanaşımı süresinin dolduğu hallerde de sonraki fiilin cezasızlık vasfını haiz olup olmayacağıdır. Esas fiilin zamanaşımına uğraması nedeniyle cezalandırılmadığı hallerin yukarıda ifade ettiğimiz görüşe istisna kılınmasını gerektirecek hukuki bir gerekçe yoktur. Esas fiilin zamanaşımına uğradığı hallerde sonraki fiilin cezasızlık gerekçesi kural olarak ortadan kalkmaktadır. Benzer yönde bkz. **Kohlmann, Günter,** "Schließt die Verjährung der Vortat auch die Bestrafung wegen der Nachtat aus?", JZ, 1964/19, s. 494; **Roxin,** s. 868; **Schmidhäuser,** s.734. Aksi yönde görüş için bkz. **Bringewat, Peter,** Die Bildung der Gesamtstrafe, de Gruyter, 1987, s. 81; **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 102.

194 **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 421; **Lackner/Kühl,** s. 442.

195 **Rengier,** s. 567.

Bazı yazarlar, geçitli suçlar gibi maddi asli-tali norm ilişkisinin olduğu çeşitli halleri cezalandırılmayan önceki fiil başlığı altında incelenmektedir. Bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** StGB Kommentar, s. 551.

tespiti için içtima öğretisi anlamında fiil kavramı kullanılır. Bu fiil kavramı söz konusu değerlendirmelerin sınırını oluşturur. Bu nedenledir ki, tek fiille zararın adım adım büyütüldüğü hallerde, geçitli suçlar gibi, her bir adımı ayrı bir değerlenme konusu yapmak yerine kapsayıcı bir değerlendirme yapılır. Failin, farklı fiillerden her biriyle bir öncekinden daha büyük bir haksızlığa sebebiyet vermesi halinde söz konusu sınırların esnediği veya birbirini kapsayacak şekilde ortadan kalktığı söylenemez. Sonraki fiilin daha büyük bir haksızlık muhtevasına sahip olması, önceki fiilin haksızlık muhtevasını sadece şekli bir bağımsızlığa indirgeyemez. Fail, zaten sebebiyet verdiği bir haksızlığın yanı sıra meydana getirdiği diğer bir haksızlıktan ayrıca sorumlu olmalıdır. Bu nedenle önceki fiilin haksızlık muhtevası, niceliksel olarak daha büyük bir haksızlığa sebebiyet veren sonraki fiil karşısında bağımsızlığını yitirmez. Ancak aynı değerlendirme cezalandırılmayan sonraki fiil için yapılamaz. Sonraki fiilin özgün bir zarara sebebiyet vermemesi nedeniyle sadece şekli anlamda bağımsız bir haksızlık muhtevasına sahip olması, ayrıca cezalandırma gerekliliğini ortadan kaldırır. Bu nedenle haksızlık muhtevasının niceliksel olarak tespitinde suçların içtimaı bağlamında fiil kavramının esas alınması gerekliliğinin istisnasını cezalandırılmayan sonraki fiil kavramı oluşturur. Ayrıca ifade etmek gerekir ki, cezalandırılmayan önceki fiil kavramı için verilen örneklerin önemli bir kısmında suçların içtimaı bağlamında tek fiil olduğu kanaatindeyiz. Ancak iştirak bahsinde cezalandırılmayan önceki fiil değerlendirmesi yapılabilir. Şöyle ki, kişinin hazırlık hareketleri aşamasında şerik olarak katkı sağladığı suça müşterek fail olarak da katılması halinde iki ayrı fiilden söz edilebilir. Bu durumda asli-tali norm ilişkisi kapsamında görünüşte içtima ilişkisi söz konusu olur. Kanaatimizce, iştirak bahsinin özgün yapısından kaynaklanan bu durum, önceki fiilin cezalandırılmadığı tek haldir.

3.5.3. Görünüşte İçtima İlkelerinin Bir Araya Gelmesi

Görünüşte içtimaın ilkeleri bağlamında yukarıda yapılan açıklamalar somut olayda sadece bir ilkenin gerçekleştiği durumlara ilişkindir. Ancak somut olayda birden fazla görünüşte içtima ilkesi gündeme gelebilir. Bu halleri ikiye ayırmak mümkündür. Birinci durumda, görünüşte içtima ilkelerin tamamı aynı normu dışlayan norm olarak telakki eder. Bu durum, özellik arz etmez ve normlar arasındaki görünüşte içtima ilişkisi varlığını sürdürür.

Birden fazla görünüşte içtima ilkesinin birbirine zıt şekilde bir araya geldiği ikinci durumun ise ayrıca irdelenmesi gerekir. Birbirine zıt şekilde bir araya gelme ifadesiyle

kastedilen husus, söz konusu ilkelerin farklı normları dışlayan norm olarak nitelendirmesidir. Örneğin, özel norm teşebbüs aşamasında kalmasına rağmen genel norm tamamlanmış olabilir. Tek başına söz konusu ilkelerin zıt şekilde bir araya gelmesi somut olayda görünüşte içtima ilişkisinin bulunmadığı anlamına gelmez. Diğer yandan bu zıt birlikteliklerin tamamına cevap veren genel ilkelerin belirlenmesi de ihtimallerin çeşitliliği ve farklılığı karşısında mümkün değildir[196]. Bu nedenle her somut olayda fiilin haksızlık içeriğini normlardan birinin tamamen karşılayıp karşılamadığı tespit edilmelidir. Fiilin haksızlık içeriğini normlardan birinin tek başına karşılaması halinde görünüşte içtima, aksi halde fikri içtima ilişkisi söz konusu olacaktır. Örneğin, müstakil fail olarak ihmali suretle kasten öldürme suçunun işlenmesi, aynı mağdura karşı işlenen icrai suretle kasten öldürme suçuna yardım etme olarak nitelendirilebilir. Bu durumda icrai suçun ihmali suça asliliği ile failliğin şerikliğe göre asliliği ilkesi birbirine zıt şekilde bir araya gelmektedir. TCK m. 83'ün faili olarak cezalandırılmak, fiilin haksızlık içeriğini tek başına karşıladığı için somut olayda TCK m. 81-82'ye yardım etmenin tali nitelikte olduğu söylenebilir[197].

Görünüşte içtima ilkelerinin zıt şekilde bir araya geldiği ihtimaller, her birinin ayrı ayrı incelenmesine imkan vermeyecek kadar fazladır. Bu nedenle sadece teşebbüs ve iştirakin gündeme geldiği ihtimaller üzerinde durulacaktır. Görünüşte içtima ilkelerinin birbirine zıt şekilde bir araya geldiği hallerin başında teşebbüs bahsi gelir. Öncelikle BGH, dışlayan norm teşebbüs aşamasında kalmış olmasına rağmen dışlanan normun tamamlandığı hallerde kural olarak görünüşte içtimaın değil, fikri içtimaın olduğunu kabul etmektedir[198]. Alman doktrininde, tali norm tamamlanmasına rağmen asli normun teşebbüs aşamasında kalması halinde geçitli suçlar arasında fikri içtimaın söz konusu olacağı ifade edilmektedir[199]. Örneğin, kasten öldürmenin teşebbüs aşamasında kaldığı hallerde vücut bütünlüğü ihlal edilmişse fikri içtimaın açıklama fonksiyonu *(Klarstellungsfunktion)* gereği teşebbüs aşamasında kalmış kasten öldürme ile tamamlanmış kasten yaralama arasında fikri içtima ilişkisi bulunmaktadır[200]. Böylece mağdurun vücut bütünlüğünün ihlal edildiği

---

196 **Rissing-van Saan,** LK, s. 607 vd.
Yine de bazı ilkelere yönelik genel değerlendirmeler yapılmaktadır. Örneğin, kasten işlenen tehlike suçları ile taksirle işlenen zarar suçları arasında görünüşte içtima ilişkisi olmayacağı ifade edilmektedir. Bkz. **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 892.

197 İlkelerin çakışmasından bahsetmeksizin aynı görüş için bkz. **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 464.

198 BGH, 31.08.2004, 1 StR 347/04.

199 **v. Heintschel-Heinegg,** StGB Kommentar, s. 550; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 891.

200 **Kretschmer, Joachim,** "Konkurrenzlehre (§§ 52 und 53 StGB) im Strafrecht – Teil I", JA, 2019/8, s. 581; **Kühl,** s. 929; **Frister,** s. 488.

hüküm fıkrasında yer alır[201]. Bu kabulün, neticeli suçlarda netice haksızlığının hüküm fıkrasında yer alması bakımından önem arz ettiği belirtilmektedir[202]. Teşebbüs aşamasında kalan kasten öldürme fiilinin vücut bütünlüğünü ihlal etmemesi durumda olduğu gibi geçitli suçlardan her ikisinin de teşebbüs aşamasında kaldığı hallerde ise görünüşte içtima ilişkisi varlığını sürdürecektir[203].

Teşebbüs bahsinde yapılan bir diğer tartışma, özel norm teşebbüs aşamasında kalmasına rağmen genel normun tamamlandığı hallere ilişkindir. Bu hususta ağırlıklı görüş, teşebbüs aşamasında kalmış özel norm ile tamamlanmış genel norm arasında fikri içtima ilişkisinin olduğu yönündedir[204]. Aksi halde, failin sadece daha fazlasını gerçekleştirmek istemesi, tamamlanmış genel normun cezai sorumluluğun tespitinde dikkate alınmaması sonucunu doğuracağı ifade edilmiştir[205]. Yani, hem özel-genel norm hem de asli-tali norm ilişkisinde dışlayan normun teşebbüs aşamasında kalmasına rağmen dışlanan normun tamamlanması halinde iki norm arasında fikri içtima ilişkisi olacağı ifade edilmektedir. BGH ise özel normun teşebbüs aşamasında kaldığı bazı hallerde, normlar arasındaki münhasır duruma bağlı olarak görünüşte içtimaın varlığını kabul etmektedir[206]. Kanaatimizce, kural olarak, özel ve asli norm teşebbüs aşamasında kalmasına rağmen genel ve tali normun tamamlandığı hallerde fikri içtima ilişkisi olduğu söylenebilir. Ancak yukarıda yaptığımız değerlendirme bu durum için de geçerlidir. Buna göre somut olaydaki normlardan biri fiilin haksızlık içeriğini tek başına karşılıyorsa görünüşte içtima ilişkisi varlığını sürdürür.

Teşebbüs bağlamında görünüşte içtima ilkelerinin birbirine zıt şekilde bir araya geldiği somut olaylar bakımından tartışılması gereken diğer ihtimal, bir suçun nitelikli

---

BGH de bu görüşü kabul etmektedir. (BGH, 19.06.2012, 3 StR 206/12.) Ayrıca Mahkeme, aksi yönde görüşün, öldürme kastının yaralama kastını dışladığını kabulüne dayandığını ifade etmekte, geçmiş yıllarda bu görüşü destekleyen içtihadın artık terk edildiğini belirtmektedir. Bkz. BGH, 24.09.1998, 4 StR 272/98.

201 **Hilgendorf/Valerius,** s. 230.

202 **Tiedemann,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre", L 19; **Vogler,** "Funktion und Grenzen der Gesetzeseinheit", s. 726.

Hareket ve netice haksızlığı için bkz. **Bulut, İlhan,** Suçta Netice, Adalet, 2022, s. 143 vd.

203 **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 475.

204 **Roxin,** s. 850; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 420; **Hoffmann-Holland,** s. 366; **Lackner/Kühl,** s. 440; **Welzel,** s. 234; **Vogler,** "Funktion und Grenzen der Gesetzeseinheit", s. 724; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB)", s. 422; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", s. 482.

Aksi yönde görüş için bkz. **Jakobs,** s. 882.

205 **Jaeger,** SK-StGB, s. 236.

206 Bkz. BGH, 01.09.2004, 2 StR 313/04.

halinin teşebbüs aşamasında kalmasına rağmen temel halinin tamamlanmasıdır. Türk hukuku için bu ihtimal, aralarında temel hal-nitelikli hal ilişkisi olmayan özel normun teşebbüs aşamasında kalmasına rağmen genel normun tamamlandığı hallerden farklıdır. Zira söz konusu durumda farklı mağdurların olmaması nedeniyle aynı neviden fikri içtima, iki farklı suç olmaması nedeniyle ise farklı neviden fikri içtimaın şartları gerçekleşmemektedir. Aralarında temel hal-nitelikli hal ilişkisi olmayan özel-genel norm ilişkisinde ise bu tür bir ilişkiye rağmen diğer şartların da varlığı halinde farklı neviden fikri içtimaa ilişkisini mümkün kılan iki farklı norm vardır. Somut olay bağlamında görünüşte içtima ilişkisi değerlendirilecek olursa, suçun nitelikli hali temel haline göre özel norm niteliğindedir. Ancak bu durum her iki halin de tamamlandığı veya teşebbüs aşamasında kaldığı durumlar için geçerlidir. Suçun temel hali tamamlanmasına rağmen nitelikli halin teşebbüs aşamasında kaldığı hallerde söz konusu iki norm arasında görünüşte içtima ilişkisi kurulamaz[207]. Zira söz konusu olaylarda suçun nitelikli hali netice haksızlığını, temel hali ise daha ağır cezayı gerektiren nitelikli haldeki özel unsurun temsil ettiği haksızlığı hüküm fıkrasında temsil etmemektedir. Aynı suça ilişkin iki farklı nitelikli halin gerçekleştiği somut olaylardaki içtima ilişkisinin izahında mevcut içtima hükümleri gereği karşılaşılan zorluk, birden fazla görünüşte içtima ilişkisinin birbirine zıt şekilde bir araya geldiği bu durumda da söz konusudur. Diğer bir deyişle bu durumda da ne fikri içtima ne de görünüşte içtima ilişkisi olmasına rağmen gerçek içtimaın kabulü fiilin haksızlık içeriğinden fazla cezalandırmaya sebebiyet verecek niteliktedir. Bu nedenle mevcut hükümler gereği yapılması gereken daha az cezayı gerektiren norm da dikkate alınarak en ağır cezayı gerektiren norma dayalı hüküm kurmaktır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, söz konusu durumda olması gereken, iki farklı nitelikli halin gerçekleştiği durumlarda olduğu gibi, fikri içtima ilişkisinin kabulüdür[208]. Ancak bu görüş, TCK'daki mevcut içtima hükümlerine aykırı olması nedeniyle de lege ferenda olarak kabul edilebilir. Yargıtay, failin mağdura önce yumruk atarak yaraladığı ardından bıçakla yaralamak istemesine rağmen bunu başaramadığı ve böylece suçun temel halinin tamamlanıp nitelikli halinin teşebbüs aşamasında kaldığı olayda aynı ve farklı neviden fikri içtimaın şartlarının oluşmadığını belirterek özel normun önceliği ilkesi gereği teşebbüs aşamasında kalmış

---

207 Bkz. **Kretschmer,** "Konkurrenzlehre (§§ 52 und 53 StGB) im Strafrecht – Teil I", s. 581.
Aksi yönde görüş için bkz. **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 252.

208 Aynı yönde görüş için bkz. **Demirtaş, Soner,** "Suçun Nitelikli Hallerine Teşebbüs", AHBVÜHFD, 2021/3, s. 422.
Mezkur durumda fikri içtima hükümlerinin uygulanması gerektiğine ilişkin görüş için bkz. **Yılmaz, Zahit,** "Türk Ceza Hukukunda Suçların İçtimaı Açısından Fiilin Tekliği Kavramı", ABÜHFD, 2020/16, s. 413.

nitelikli kasten yaralama suçundan (TCK m. 86/2, m. 86/3-e, m. 35), tamamlanmış basit kasten yaralama suçu (TCK m. 86) için öngörülen cezadan daha az olmayacak şekilde, ceza verilmesi gerektiğine karar vermiştir[209]. Esasen bu karar, içtima öğretisi bakımından bizim görüşümüzle sonuç itibariyle örtüşmektedir. Ancak görünüşte içtima ilişkisinin varlığı halinde, dışlanan normun alt sınır bakımından da dikkate alınamayacağını savunduğumuz için mezkûr sonucun görünüşte içtimaa dayanılarak ifade edilmesini yerinde bulmuyoruz. Ayrıca akim kalan silahlı hareketlerin TCK m. 86/2 kapsamında olması halinde mezkûr olayda teşebbüs değerlendirmesi yapılmaması gerektiği kanaatindeyiz.

İştirak, bu bahiste değerlendirilecek diğer husustur. Farklı suç tiplerine farklı şekilde iştirak edilmesi halinde görünüşte içtimaın olabilmesi için söz konusu suç tipleri arasında iştirak biçimlerinden vareste olarak görünüşte içtima ilişkisinin tespit edilebiliyor olması gerekir. Diğer bir deyişle; bir suça müşterek fail, diğer bir suça yardım eden olarak katılmak tek başına asli-tali norm ilişkisi için yeterli değildir[210]. Öncelikle mevzubahis suç tipleri arasındaki görünüşte içtimaın tespiti gerekir. Bu tespit yapılamazsa farklı şekillerde

---

209 Bkz. Yargıtay CGK, 28.01.2020, E. 2015/1206, K. 2020/31. Aynı yönde karar için bkz. 04.06.2020, E. 2016/194, K. 2020/260.

Yargıtay'ın mezkûr kararda dışlanan normu sonuç ceza için alt sınır olarak kabul etmesi Alman hukukundaki hakim anlayışla aynı doğrultudadır.

Ayrıca Yargıtay Ceza Dairelerinin benzer olaylarda failin nitelikli kasten yaralama suçundan sorumlu olması gerektiğini ifade eden kararları vardır:

"Sanığın müştekiye tekme ile vurmak suretiyle basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek nitelikte yaraladığı ve kaçan müştekiyi sallama ile kovaladığı anlaşılmakla, sanığın eylemlerinin bir bütün halinde 5237 sayılı TCK'nin 86/2 ve 86/3-e maddeleri kapsamındaki tek suçu oluşturup eylemlerin bölünemeyeceği ve sanık hakkında tamamlanmış silahla basit kasten yaralama suçundan ceza tayin edilmesi gerektiği düşünülmeden, sanık hakkında hem TCK'nin 86/2 maddesi hem de TCK'nin 86/2, 86/3-e, 35 maddeleri gereğince hükümler kurulması suretiyle sanığın iki kez cezalandırılması … bozmayı gerektirmiş…" (Yargıtay 3. CD, 04.12.2019, E. 2019/15810, K. 2019/22332.)

"Aynı olayın devamı kapsamında ve çok kısa zaman aralığı içerisinde gerçekleştirdiği katılanı tokat atmak suretiyle basit tıbbi müdahale ile iyileşir şekilde yaralama ve silahla yaralamaya teşebbüs eylemlerinin bir bütün halinde 5237 sayılı TCK'nın 86/2 ve 86/3-e maddeleri kapsamındaki tek suçu oluşturup eylemlerin bölünemeyeceği ve sanık hakkında tamamlanmış silahla basit kasten yaralama suçundan alt sınır aşılmak suretiyle ceza tayin edilmesi gerektiği düşünülmeden, sanık hakkında her iki suçtan ayrı ayrı beraatine karar verilmesi, bozmayı gerektirmiş" (Yargıtay 13. CD, 09.10.2018, E. 2017/2993, K. 2018/13488.)

Ayrıca Yargıtay, organ sokmak suretiyle cinsel saldırıda bulunmak isteyen failin, mağdurun vücut dokunulmazlığını ihlal etmesine rağmen organ sokma hareketini gerçekleştirememesi halinde nitelikli hal olarak kabul ettiği teşebbüs aşamasında kalmış TCK m. 102/2'den sorumlu olacağına hükmetmektedir. (Yargıtay CGK, 29.06.2021, E. 2020/93, K. 2021/319.) Söz konusu olayda suçun temel hali tamamlanmış, nitelikli hal teşebbüs aşamasında kalmış olmasına rağmen, yukarıdaki kararların aksine, suçların içtimaına ilişkin herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır. Bu nedenle Yargıtay'ın kasten yaralama suçu için yaptığı değerlendirmeyi diğer suçlar için de kabul ettiğini söylemek güçtür.

210 Aksi yönde kabul için bkz. **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 736; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 477.

iştirak edilen suç tipleri arasında fikri içtima ilişkisi gündeme gelir. Aralarında görünüşte içtima ilişkisi olan suç tiplerine bu ilişkinin zıttı bir ilişki oluşacak şekilde iştirak edilmesi halleri için ise yine genel bir kaide getirilemeyeceği, ancak normlardan birinin fiilin haksızlık içeriğini tamamen karşılaması şartıyla görünüşte içtima ilişkisinin varlığını sürdüreceğine ilişkin yukarıdaki açıklama geçerli olacaktır[211]. Örneğin; TCK m. 204/2, TCK m. 204/1'e göre özel norm olmasına rağmen bir kamu görevlisinin görevi gereği düzenlemeye yetkili olduğu belgenin düzenlenmesi fiili üzerinde fonksiyonel hakimiyet kuran kamu görevlisi olmayan fail; TCK m. 204/2'ye göre yardım eden, TCK m. 204/1'e göre asli fail olacak ve TCK m. 204/1, her ne kadar TCK m. 204/2 karşısında dışlanan norm niteliğinde olsa da söz konusu failin cezai sorumluluğunun tespitinde iştirak biçimlerinin farklılığından dolayı dışlayan norm olarak nitelendirilecektir. Ancak bu tespiti istisnasız olarak kabul etmek somut olayların bazılarında fiilin haksızlık içeriğinin karşılanamaması sonucunu doğurabilir. Bu nedenle somut olayın özelliklerine bağlı söz konusu durumlarda fikri içtima değerlendirmesi yapılabilir.

3.5.4. Değerlendirme

Görünüşte içtima bir suç çokluğu halidir[212]. Ancak diğer suç çokluğu halleri olan fikri içtima ve gerçek içtimadan farklı olarak suç tiplerinin biri diğer suç tiplerini dışlamaktadır. Böylece aralarında görünüşte içtima ilişkisi olan suçlar sonuç cezanın tespitinde birlikte değerlendirilmez. Bir normun dışlama vasfı, kural olarak, bu norma dayalı cezalandırmanın mümkün olduğu hallerde geçerlidir. Ancak yukarıda ifade edilen istisnai hallerde dışlayan norma dayalı cezalandırma mümkün olmasa bile dışlayan-dışlanan norm ilişkisi varlığı sürdürür.

Fiil tekliğine dayanan görünüşte içtima halleri fikri içtimaın, fiil çokluğuna dayanan görünüşte içtima halleri ise gerçek içtimaın sınırı niteliğindedir. Suç çokluğunun olduğu somut olayda fiil sayısına göre fikri içtima ya da gerçek içtima değerlendirmesinden önce görünüşte içtima ilişkisinin olup olmadığı tespit edilmelidir.

Amaçsal yorum yoluyla elde edilen görünüşte içtima ilkeleri bakımından ilgili suç tipleriyle korunan hukuki değerler ve bu suçların haksızlık muhtevaları temel kriter teşkil

---

211 Farklı suç tiplerine farklı iştirak şekilleriyle katılım halinde fikri içtimaın olacağı yönündeki görüş için bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 606.
İlkelere ilişkin çeşitli kombinasyonlar için bkz. **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 892.

212 **Geerds,** s. 157.

eder. Bu ilkeler, kanunilik ilkesinin getirdiği şekilciliği ve bu şekilciliğin neden olabileceği haksızlık içeriğiyle orantısız cezalandırmayı amaçsal yorum yoluyla bertaraf eder. Böylece hüküm fıkrası da sadeleşir. Yukarıda da ifade edildiği gibi görünüşte içtimaı sistematik hale getiren bu ilkelerin kendi aralarındaki sınırlara ilişkin görüş birliği yoktur. Aynı zamanda, ilkeler için bağımsız olarak yapılan tanımlamalar birbiriyle çakışan çeşitli sonuçlara sebebiyet vermektedir. Bu durum, tüm ilkelerin aynı hukuki temele dayanmasının doğal bir sonucudur. Tüm ilkeleri tek başlık altında toplamak söz konusu çakışmayı bertaraf edecek olmasına rağmen görünüşte içtimaın kapsamının belirlemesinde sakıncalı sonuçları da beraberinde getirecektir. Diğer yandan, ilkeler arasındaki sınırın tespitinin ve çakışmanın giderilmesinin pratik bir faydası yoktur[213]. Görünüşte içtimaın tüm ilkelerine aynı sonuç bağlanmıştır. Önem arz eden husus, somut olaydaki iki suç tipi arasında görünüşte içtima ilişkisinin tespitidir. Bu tespit ise ilgili suç tiplerinden sadece birinin uygulanmasının suçların içtimaı bağlamında tek fiilin temsil ettiği haksızlık içeriğini karşılamaya yeterli olup olmadığı veya suçların içtimaı bağlamında birden fazla fiil olmasına rağmen bir fiilin diğerinden bağımsız bir haksızlık meydana getirip getirmediği değerlendirmesine dayanır.

Görünüşte içtimaın varlığı için korunan hukuki değerlerin benzerlik arz etmesinin gerekli olmadığı tek durum, fiil tekliğine dayanan tüketen-tüketilen norm ilişkisidir. Suç tiplerinin formülasyonundan kaynaklanan nedenlerle veya olağan olarak bir araya gelen ve ancak somut olayın özellikleriyle tespit edilebilen bu ilişkinin korunan hukuki değerlere ilişkin söz konusu eksikliğini, kanun koyucunun tipiklikten kaynaklanan nedenleri ve olağan durumları göz önünde bulundurarak tüketen normun soyut cezasını belirlediği ya da belirlemesi gerektiği düşüncesi ikame eder. Sonuç olarak görünüşte içtima, amaçsal yorum yöntemiyle tespit edilebilen mantıksal bir suç çokluğu ile ampirik yöntemle tespit edilebilen olağan bir suç çokluğunu[214] birlikte ifade eden bir ceza hukuku kurumudur. Ancak bu suç çokluğu halleri, söz konusu suçlardan biri içtima öğretisi anlamda tek fiilin haksızlık içeriğini karşılama bakımından tek başına yetkin olduğu için hüküm fıkrasına yansımamakta ve böylece zahiri bir içtima hali olarak vasıflandırılmaktadır.

213 Bkz. **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: die Gesetzeskonkurrenz", s. 469.

214 Benzer yönde görüş için bkz. **Mezger,** s. 475.

3.6. Özel Norm Niteliğindeki İçtima Hükümleri

Suçların içtimaına ilişkin genel hükümler TCK m. 42 ila m. 44 ve KK m. 15'te yer almaktadır. Ancak Türk hukukundaki içtima hükümleri bunlardan ibaret değildir. TCK'da ve suç tipi içeren muhtelif kanunlarda bu hükümlerin yanı sıra suç tiplerine münhasır özel içtima hükümleri de yer almaktadır. Bu özel hükümler, suçların içtimaına ilişkin genel hükümlerle belirlenen cezai sorumluluğu daraltmakta veya genişletmektedir. Kanun koyucu, cezai sorumluluğu bu şekilde etkileyen özel içtima hükümlerini izlediği ceza siyasetinin gerektirdiği şekilde ihdas edebilir. Bu hükümlerin ihdasında, genel norm niteliğindeki TCK m. 43 ve m. 44'teki içtima kurumları kanun koyucuyu bağlayıcı nitelikte değildir. Kanun koyucu, genel hükümlerde yer alan içtima kurumlarına bağlanan sonucu belirlemede sahip olduğu serbestiye[215], bu kurumlara ilişkin istisna hüküm ihdas ederken de sahiptir[216].

TCK'daki özel içtima hükümlerinin çoğu fikri içtimaın kapsamını sınırlandırarak cezai sorumluluğu genişletme amacıyla ihdas edilmiştir. Örneğin, TCK m. 102/4, m. 106/3, m. 109/6, m. 212, m. 236/3, VUK m. 340 vb. hükümler her bir suçun ve kabahatin ayrı ayrı cezalandırılacağını hüküm altına alarak cezai sorumluluğu genişletmektedir. Ancak bu hükümler, kanun koyucunun suçların içtimaı bağlamında fiil kavramı için benimsediği anlayışı yansıtmaz. Zira bu hükümlerin bazıları fiil tekliğine ilişkin bir tespiti değil, içtima hükümlerinin uygulanması hususunda oluşabilecek tereddütleri gidermeyi amaçlar. TCK m. 277/2 ve m. 297 vb. hükümler ise fikri içtima hükümlerine göre belirlenecek cezada artırım öngörerek cezai sorumluluğu genişletmiştir[217]. Bu hükümler,

---

215 Anayasa Mahkemesi, zincirleme suçta ceza artırımı öngören TCK m. 43/1 ile bazı suçların zincirleme suça konu olamayacağını düzenleyen TCK m. 43/3 için, bu hususların kanun koyucunun takdir yetkisi kapsamında kaldığına ve hukuk devleti ilkesine aykırı olmadığına karar vermiştir. Bkz. AYM, 05.03.2015, E. 2014/161, K. 2015/26; AYM, 05.03.2015, E. 2014/167, K. 2015/27.

216 Yine Anayasa Mahkemesi, özel içtima hükümlerinin hukuk devleti ilkesine aykırı olmadığını ifade etmektedir. Bkz. AYM, 04.07.2013, E. 2012/100, K. 2013/84.

217 Daha ağır cezayı gerektiren nitelikli haller ile fikri içtima hükümlerine göre belirlenecek cezada artırım öngörerek cezai sorumluluğu genişleten özel içtima hükümlerinin birbiriyle karıştırılmaması gerekir. Bir hükmün özel içtima hükmü olarak değerlendirilebilmesi için aynı veya farklı neviden birden fazla suça ilişkin olması gerekir. Tek bir suça ilişkin olan ve bu suçun unsurlarına bağlı olarak cezada artırım öngören hükümler özel içtima hüküm olarak nitelendirilemez. Bu nedenle her ne kadar gerekçede özel içtima hükmü olduğu ifade edilse de TCK m. 294/4'teki *"Kaçması sağlanan kişi sayısının birden fazla olması halinde, bu sayı göz önünde bulundurularak, verilecek ceza üçte birden bir katına kadar artırılır."* hükmü birden fazla suça ilişkin olmadığı için özel içtima hükmü değil, daha ağır cezayı gerektiren bir nitelikli haldir. Zira kaçması sağlanan kişiler bu suçun mağduru olmadığı için birden fazla kişinin kaçmasını sağlamak birden fazla kaçmaya imkan sağlama suçunu oluşturmaz. (Benzer yönde görüş için bkz. **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 703.) Aynı şekilde 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu m. 28/A/6'daki *"Maddede düzenlenen suçların birden fazla hayvana karşı aynı anda işlenmesi durumunda verilecek ceza yarı oranında artırılır."* hükmü de *aynı anda* ifadesiyle fiilin tekliği kastedilmesine rağmen özel içtima hükmü değil, daha ağır cezayı gerektiren bir nitelikli haldir.

farklı neviden fikri içtima için benimsenen erime sisteminden vazgeçerek teşdit sistemini kabul etmektedir. Alman CK'da, TCK'ya benzer bir özel içtima hükmü ihdas etme yönteminin benimsenmediği de ifade edilmelidir. Sonuç olarak TCK m. 43, m. 44 ve KK m. 15'te yer alan içtima hükümleri, somut olaya ilişkin özel içtima hükmünün bulunmuyor olması şartıyla uygulanabilir. Özel hüküm ihdas etmek ise kanun koyucunun takdirindedir.

4. CEZA HUKUKUNDAKİ FİİL KAVRAMLARI

Ceza hukukunda üç farklı fiil kavramı bulunmaktadır[218]. Bunlar; suç teorisi bağlamında fiil, suçların içtimaı bağlamında fiil ve ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramlarıdır. Bu üç fiil kavramının her biri farklı bir kapsama sahiptir ve farklı bir amaca hizmet eder[219]. Ancak bu kavramlar için ayrı terimler kullanılmamaktadır. Bu nedenle herhangi bir kanun maddesindeki fiil ifadesi söz konusu üç kavramdan herhangi birine işaret ediyor olabilir. Bu ifadenin hangi fiil kavramına işaret ettiğini tespit edebilmek için normun amacının tespit edilmesi gerekir. Ayrıca bu ifadenin hangi kanunda yer aldığı da tek başına belirleyici nitelik arz etmez.

Suçların içtimaı ve ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramları için teklik ve aynılık önem arz eder. Hemen ifade etmek gerekir ki, teklik ve aynılığın eşanlamlı olduğu kanaatindeyiz. Hatta, bu iki fiil kavramın esas olarak ilgili oldukları alana ilişkin fiil tekliği-çokluğu veya fiil aynılığı-farklılığı ayrımını yapabilmek için ortaya çıktığı söylenebilir[220]. Bu nedenledir ki, tek başına fiil ifadesi yerine hem TCK m. 43/2 ve 44'te *tek bir fiil*, *bir fiil* hem de CMK m. 223/7'de *aynı fiil* ifadeleri kullanılmıştır. Yine bu nedenle söz konusu iki fiil kavramının tanımlanmasından ziyade sınırlarının belirlenmesi önem arz eder. Diğer yandan bu iki fiil kavramının amaçları ve ilişkili olduğu ceza hukuku ilkeleri farklıdır. Yine suç teorisi bağlamında fiil kavramı, içtima öğretisindeki fiil kavramı için ön gelen niteliktedir[221]. Özellikle fiilin sınırlama fonksiyonu gereği suç teorisi

---

218 Bkz. **Seher, Gerhard,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (1)", JuS, 2004/5, s. 392-393; **Rissing-van Saan,** LK, s. 526 vd.; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 478; **Jescheck/Weigend,** s. 710; **Roxin,** s. 799; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 600.

219 Yargıtay, fiil kavramını ceza muhakemesinde fiil ve maddi ceza hukukunda fiil şeklinde ikiye ayırmakta, ceza muhakemesindeki fiilin maddi ceza hukukundaki fiilden daha geniş içeriğe sahip olduğunu ifade etmektedir. Mahkemenin kabul ettiği maddi ceza hukukunda fiil kavramı, bizim savunduğumuz üçlü ayrımda suç teorisi bağlamında fiil kavramına tekabül eder. Bkz. Yargıtay CGK, 06.10.2020, E. 2016/984, K. 2020/400.

220 **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 46.

221 **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 46.

bakımından fiil olarak nitelendirilemeyen bir insan davranışı, suçların içtimaı bağlamında fiil tekliği değerlendirmesine tabi tutulamaz.

Çalışmamızın konusunu oluşturan suçların içtimaı bağlamında fiil tekliği kavramını açıklamadan önce suç teorisi ve ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramlarının temel hatlarıyla açıklanmasında yarar vardır. Böylece üç farklı fiil kavramının varlık sebebi ve söz konusu kavramlar arasındaki fark izah edilebilecektir. Ancak bu noktada fiil, hareket ve davranış ifadelerine ilişkin genel bir açıklama yapmakta yarar vardır. Bu ifadeler, doktrinde ve kanunda farklı anlamlara gelecek şekilde kullanılmaktadır[222]. Bir görüşe göre hareket, netice ve nedensellik bağı fiilin unsurlarını oluşturur[223]. Bu nedenle fiil ve hareket eşanlamlı değildir. Bu görüş, aynı zaman, her suçta harekete bitişik veya hareketten ayrı mutlaka bir neticenin olduğunu kabul ettiği için içtima öğretisi anlamında fiil tekliğinden neticenin tekliğini anlar[224]. TCK m. 22/6'daki *"Taksirli hareket sonucu neden olunan netice…"* ifadesi bu görüşü destekler nitelikte olmasına rağmen bu durum kanunun geneline sirayet etmiş değildir.

Bizim de katıldığımız diğer görüş ise fiil ve neticeyi, suçun birbirinden bağımsız iki maddi unsuru olarak kabul eder[225]. Bu görüşe göre fiil kavramı hareketi kapsayan bir muhtevaya sahip değildir. Her ne kadar fiil, hareket ve davranış kavramları kanunda özenli şekilde kullanılmamış olsa da[226] TCK m. 8/1'deki *"Fiilin kısmen veya tamamen Türkiye'de işlenmesi veya neticenin Türkiye'de gerçekleşmesi…"* ve TCK m. 23/1'deki *"Bir fiilin, kastedilenden daha ağır veya başka bir neticenin oluşumuna sebebiyet vermesi…"*

---

222 Bkz. **Dursun, Selman,** Ceza Hukukunda Hareket Kavram ve Terimi, Seçkin, 2021, s. 153 vd.

Bu kavramların yanı sıra *eylem* kavramını kullanan yazarlar da bulunmaktadır. (Bkz. **İçel,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 265.) Kanaatimizce, eylem kavramı hangi görüşün benimsendiği önem arz etmeksizin o görüşteki fiil kavramıyla eş anlamlıdır.

223 **Kunter, Nurullah,** Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi, İsmail Akgün Matbaası, 1954, s. 8; **Dönmezer/Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: I, s. 369; **Hakeri,** s. 133; **Soyaslan,** Genel Hükümler, s. 281; **Demirbaş,** s. 238; **Özbek/Doğan/Bacaksız,** Genel Hükümler, s. 214.

Fiilin üç unsurdan oluştuğunu kabul etmesine rağmen neticeyi ve dolayısıyla nedensellik bağını fiilin zorunlu unsuru olarak görmeyen bir görüş de bulunmaktadır. Bkz. **Hafızoğulları/Özen,** Genel Hükümler, s. 168.

224 **Kunter, Nurullah,** "Fikri İçtima Sebebi ile Suçların Birleşmesi", İÜHFM, 1948/1-2, s.365-366; **Dönmezer/Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: I, s. 384; **Dönmezer/Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: II, s. 386; **Hakeri,** s. 158-604; **Centel/Zafer/Çakmut,** s. 268-520; **Soyaslan,** Genel Hükümler, s. 281.

Demirbaş ve *Özbek/Doğan/Bacaksız*, fiil tekliğinden hareketin tekliğini anladığı için söz konusu yazarlardan ayrılır. (**Demirbaş,** s. 589; **Özbek/Doğan/Bacaksız,** Genel Hükümler, s. 585.)

225 **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 342; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 129; **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 190; **Akbulut,** s. 358; **Öztürk/Erdem,** s. 212.

226 **Öztürk/Erdem,** s. 202; **Hakeri,** s. 135; **Dursun,** s. 234-235.

hükümleri ışığında fiil ve neticenin ayrı maddi unsurlar olduğu görüşünün TCK'ya hakim olduğu söylenebilir. Ancak bu görüşü benimseyen yazarların fiil ve hareket kavramlarını kullanım biçimi yeknesak değildir. Örneğin, *Koca/Üzülmez* ve *Akbulut*'a göre fiil ve hareket birbirinin yerine kullanılabilir[227]. Ancak *Özgenç*'e göre fiil insana izafe edilebilen bir davranış iken hareket insan dışı varlıklara da izafe edilebilir[228].

Genel olarak davranış kavramına bakıldığında, bu kavramın terim anlamına ilişkin görüş birliği bulunmadığı görülmektedir. Davranış kelimesi, hareket ve fiil arasındaki ilişkiye yönelik yukarıda ifade edilen görüş ayrılığından bağımsız olarak farklı yazarlar tarafından farklı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. Örneğin; davranışı sadece hareketle eş anlamlı[229], hareket ve fiille eş anlamlı[230], netice ve nedensellik bağını kapsamaksızın hareketin (icrai) ve ihmalin üst başlığı[231] şeklinde ve hareketin parçalarını ifade edecek[232] şekilde kullanan yazarlar vardır. 5237 sayılı TCK'da ise davranış ifadesinin icrai ve ihmali hareketleri kapsayan bir üst kavram olarak kullanıldığı komisyon çalışmaları esnasında dile getirilmiştir[233].

Kanaatimizce; fiil, hareket ve davranış kavramları ceza hukukunda eş anlamlı şekilde kullanılabilir. Ancak çalışmamızda bu kavramlar, anlatım kolaylığı sağlamak için farklı anlamlara gelecek şekilde kullanılacaktır. Zira amaç ve kapsamları farklı olan suç teorisi bağlamında fiil, suçların içtimaı bağlamında fiil ve ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramlarından her biri için fiil ifadesinin kullanılması ve suçların içtimaı bağlamında fiilin alt başlıklara ayrılması terminolojik anlamda karışıklığa sebebiyet verebilecek niteliktedir. Bu nedenle içtima bahsinde hareket kavramı, suçların içtimaı bağlamında fiil tekliğinin alt başlığı olan doğal anlamda tek fiile özgülenecektir. Böylece suçların içtimaı bağlamında fiil kavramı hareket kavramından geniş bir kapsama sahip olacaktır[234]. Sadece insana izafe ettiğimiz davranış ise herhangi bir hukuki değerlendirmeye tabi tutulmamış ve

---

227 **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 90; **Akbulut,** s. 283.

228 **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 182.

229 **Demirbaş,** s. 251.

230 **Akbulut,** s. 282; **Zafer,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 197.

231 **Toroslu/Toroslu,** s. 135 vd.; **Öntan,** s. 30.

232 **Özen,** Suçların İçtimaı, s. 63.

233 Bkz. Tutanaklarla Türk Ceza Kanunu, s. 187.
Alman hukukunda benzer bir kullanım için bkz. **Heinrich,** s. 360.

234 Yargıtay'ın da benzer bir yol izlediği söylenebilir. Bkz. Yargıtay 6. CD, 08.12.2021, E. 2021/3317, K. 2021/19091.

bu nedenle henüz herhangi bir başlık altında değerlendirilmeyen aksiyonlar için kullanılacaktır.

4.1. Suç Teorisi Bağlamında Fiil Kavramı

Fiil ceza hukuku anlayışının benimsendiği bir ceza hukuku sisteminde cezalandırılabilirliğin ve ceza hukukunun temelini fiil kavramı oluşturur. Buradaki fiil, suç teorisi bağlamında fiil kavramıdır. Bu fiil kavramı haksızlık ve kusur değerlendirmesinin konusunu oluşturur[235]. Fiil kavramı, tek başına kullanıldığında ceza hukukunun temelini oluşturması nedeniyle kural olarak suç teorisi bağlamından fiili kavramına işaret eder. Ceza hukukunun temeli oluşturan suç teorisi bağlamında fiil kavramı, doğal olarak tüm ceza hukuku kurumları üzerinde etki doğurur. Hatta suç teorisi bağlamında fiil olarak nitelendirilemeyen insan davranışlarının hiçbir maddi ceza hukuku kurumu bakımından önem arz etmeyeceği söylenebilir. Ancak buradan hareketle söz konusu üç fiil kavramının tek çatı altında toplanması mümkün değildir.

Suç teorisi bağlamında fiil kavramının icra ettiği üç fonksiyon vardır: tasnif etme fonksiyonu, tanımlama fonksiyonu ve sınırlama fonksiyonu[236]. Tasnif etme fonksiyonu gereği fiil, ceza hukuku için önemli olabilecek insan davranışlarının tamamını ve tüm suç gruplarını (icrai suç, ihmali suç, taksirli suç gibi) kapsamalıdır. Suç teorisi bağlamında fiil kavramı bu fonksiyonu icra ettiği için ceza hukukunun temeli olarak kabul edilmektedir. Ceza hukukunun omurgası olan fiil, tanımlama fonksiyonu gereği tipiklik, hukuka aykırılık ve kusurluluğu hem birbirine bağlamalı hem de bunların kendisi üzerinden açıklanabilmesine imkan sağlayan maddi içeriğe sahip olmalıdır. Son olarak sınırlama fonksiyonuna göre ise fiilin, cezalandırılamayacak insan davranışlarını herhangi bir suç tipi kapsamında değerlendirmeye gerek olmaksızın tespit etmesi gerekir[237].

Suç teorisi bağlamında fiil kavramına ilişkin birçok teori ileri sürülmüştür. Bu teoriler, söz konusu fonksiyonları icra etmesi beklenen suç teorisi bağlamında fiil kavramını haksızlık ve kusur değerlendirmesinden önceki bir aşamada tanımlamayı amaçlar[238]. Diğer bir deyişle bu teoriler, hangi insan davranışlarının cezalandırılabilirlik

---

235 **Kühl,** s. 12.

236 **Jescheck/Weigend,** s. 219.

237 Suç teorisi bağlamında fiil kavramının icra ettiği fonksiyonlar için bkz. **Otter, Klaus,** Funktionen des Handlungsbegriffs im Verbrechensaufbau, Ludwig Röhrscheid, 1973, s. 41 vd.; **Jescheck/Weigend,** s. 219; **Roxin,** s. 238; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 91.

238 **Krey/Esser,** s. 121.

değerlendirmesine tabi tutulabilmek için gerekli şartları taşıdığını tespit etmeyi amaçlar[239]. Bu bağlamda nedensel hareket teorisi, gai hareket teorisi, sosyal hareket teorisi, kişisel hareket teorisi gibi farklı teoriler ortaya çıkmış ve her bir teori, fiili kendine özgü şekilde tanımlamıştır. Bu teoriler çalışmamızın konusunu oluşturmamaktadır. Bu çalışmada esas alınan tanımı ifade etmek gerekirse; fiil, belli bir neticeyi gerçekleştirmeye yönelik, dış dünyada cereyan eden irade ürünü insan davranışıdır[240].

Suçların içtiması bağlamında fiil kavramı bakımından fiilin sınırlama fonksiyonu önem arz eder. Bu fonksiyon gereği bir filtre vazifesi gören fiil, sadece cezai sorumluluk doğurabilecek insan davranışlarını temsil eder. Bu tespitin temelinde, hangi teorinin benimsendiği önem arz etmeksizin insan davranışının iradi olup olmaması vardır[241]. Sadece bu filtreden geçen insan davranışları haksızlık ve kusur değerlendirmesinin konusunu oluşturabilir. Buna göre insandan kaynaklanmayan aksiyonlar, refleks hareketleri, bilincin yerinde olmadığı esnada meydana gelen hareketler ve mutlak cebir (vis absoluta) altında icra edilen hareketler ceza hukuku bağlamında fiil olarak telakki edilemez[242]. Bu tespit aynı zamanda içtima öğretisindeki fiilin de temelini oluşturur. Zira suç teorisi bağlamında fiil olarak değerlendirilemeyen insan davranışları içtima öğretisindeki tek fiilin bir parçası olamaz[243]. Ancak suçların içtiması bağlamında fiil kavramının ceza hukukuna temel oluşturma vazifesi olmadığı gibi söz konusu üç fonksiyondan farklı bazı amaçlara hizmet eder. Hangi insan davranışlarının cezai sorumluluk değerlendirmesine konu olabilmek için gerekli asgari şartları taşıdığına yönelen bu teorilerin yapmış oldukları tanımlar, içtima öğretisi anlamında fiil tekliğini tespit etme kabiliyetini haiz değildir[244]. Yine suç teorisi bağlamında fiil kavramı için suç

---

239 **Rissing-van Saan,** LK, s. 527.

240 Benzer yönde tanım için bkz. **Maurach, Reinhart/Zipf, Heinz,** Strafrecht Allgemeiner Teil Teilband 1, 8. Auflage, C.F. Müller, 1992, s. 191; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 304; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 101; **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 179.

241 **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 180; **Maurach/Zipf,** s. 194.

242 **Otter**, s. 44; **Maurach/Zipf,** s. 194 vd.; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 49.

243 Benzer yönde görüş için bkz. **Hackmann, Lukas,** Die Konkurrenzkonstellationen bei mehrfacher Verwirklichung des § 370 AO, Duncker-Humblot, 2020, s. 42; **Roxin,** s. 239; **Rissing-van Saan,** LK, s. 528; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 14; **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 246.

244 **Wilhelm, Endrik,** Die Konkurrenz zwischen Begehungs- und Unterlassungsdelikte, Westfälischen Wilhems-Universität zu Münster, 1992, s. 5; **v. Heintschel-Heinegg, Bernd,** "Natürliche Handlungseinheit", JA, 1996/7, s. 537; **Lesch, Heiko H.,** "Natürliche Handlungseinheit", JA, 1996/8-9, s. 629; **Rissing-van Saan,** LK, s. 527; **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 15; **Jescheck/Weigend,** s. 710; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 14; **Waldowski,** s. 25; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 83; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 600; **Puppe,** "Funktion

tiplerinin nasıl düzenlendiği ve fiil unsurunun ne olduğu, suç tipleriyle korunan hukuki değerin ne olduğu önem arz etmez. Zira suç teorisi bağlamında fiil kavramı için ileri sürülmüş teoriler, fiili tipiklikten önceki bir aşamada tanımlar[245]. Ancak içtima öğretisi anlamında fiil kavramının neredeyse tüm görünüm biçimleri için suç tiplerinin düzenlenme biçimi ve suç tipleriyle korunan hukuki değerler önem arz eder[246]. Ayrıca içtima öğretisindeki fiil kavramı için önemli olan fiil kavramının nasıl tanımlandığı değil, fiilin hangi şartlarda tek olduğudur. Sonuç olarak suçların içtimaı bağlamında fiil kavramı, suç teorisi bağlamında fiil kavramından farklıdır. Bu nedenle TCK m. 30/1, m. 23/1 ve m. 8/1'deki *fiil* ifadesi ile suçların içtimaı bölümünde yer alan TCK m. 43/2 ve m. 44'teki *fiil* ifadesi aynı anlama gelmemektedir.

Bu bahiste son olarak suçun maddi unsurlarından biri olan fiil kavramı üzerinde durmakta yarar vardır. Suçun unsuru olan fiil kavramı ile suç teorisi bağlamında fiil kavramı bağlantılı olmakla birlikte eş anlamlı değildir. Suç teorisi bağlamında fiil kavramının tanımı suç tiplerinin kanuni düzenlemesinden bağımsız şekilde yapılır ve suçun maddi unsurlarından biri olan fiil unsuru için filtre vazifesi görür. Suçun unsuru olan fiil kavramı ise tek başına teorik bir önem arz etmez. Bu kavram, suç teorisi bağlamında fiil kavramının şartlarını sağlayan insan davranışlarının suçun kanuni tanımına nakledilmesidir. Diğer bir deyişle, suçun unsurlarından birisi olan fiil kavramı tamamen şekli bir değerlendirme ihtiva eder. Bu nedenle söz konusu kavramı ceza hukukundaki dördüncü fiil kavramı olarak nitelendirmek gereksiz olacaktır. Ancak bu değerlendirme, suç teorisi bağlamında fiil kavramı için ontolojik teorilerden birinin esas alınması halinde

---

und Konstitution der ungleichartigen Idealkonkurrenz", s. 146; **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 246.

Suç teorisi bağlamında fiil kavramının tanımında failin çevre, norm ve diğer insanlarla olan ilişkisinin dikkate alınması halinde bu tanımın içtima öğretisi için de geçerli olabileceği ve böylece iki farklı fiil kavramının bir araya getirilebileceği ifade edilmektedir. Bkz. **Tavares,** "Handlungseinheit und Konkurrenz bei nicht zweckorientiertem Handeln", s. 344.

245 **Krey/Esser,** s. 121; **Roxin,** s. 800.

246 Tipiklik öncesi (doğal) bir fiil tanımının suçların içtimaı bağlamında fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı için yeterli olmadığı yönündeki görüş için bkz. **Jescheck/Weigend,** s. 711.

Bu ifadeden suçların içtimaı bağlamında fiil tekliğinin tespit için tipiklik öncesi, değerden yoksun bir fiil kavramından tamamen vazgeçildiği sonucuna varılmamalıdır. İçtima öğretisi anlamında fiil tekliğinin görünüm biçimlerinden biri olan doğal anlamda fiil tekliği, tipiklik öncesi bir tanıma sahiptir. Değerden yoksun fiil tekliğinin tamamen reddine ilişkin görüş için bkz. **Otter,** s. 187; **Puppe,** "Funktion und Konstitution der ungleichartigen Idealkonkurrenz", s. 146 vd.

geçerlilik arz eder. Normlar üzerinden fiil unsurunu tanımlayan normativist teorinin benimsenmesi halinde böyle bir ayrım yapılamaz[247].

4.2. Ceza Muhakemesi Bağlamında Fiil Kavramı

Ceza muhakemesi hukukunda maddi ceza hukukundan farklı bir fiil kavramı yer almaktadır. Bu kavram, özellikle, muhakeme sonucu verilecek hükmün/hükümlerin sınırını ve non bis in idem ilkesinin uygulama alanını belirlemek bakımından önem arz eder[248]. Muhakemenin konusuyla doğrudan ilişkili olan ceza muhakemesindeki fiil kavramının belirlenmesinde ceza muhakemesi hukukuna hakim ilkeler, ceza muhakemesinin gereklilikleri ve amacı dikkate alınmalıdır.

CMK'nın çeşitli hükümlerinde fiil ifadesi kullanılmakla birlikte bu ifadelerin tamamı ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramına işaret etmez. Örneğin, CMK m. 172/2, m. 223/7 ve m. 225'te ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramına yer verilmiştir. Bu hükümlerdeki fiil ifadelerinin temel özelliği, muhakemenin konusunun objektif unsuruna işaret etmesidir[249]. Ceza muhakemesi bağlamında fiil, muhakemenin konusunun objektif unsurunu oluşturur. Muhakemenin konusunun subjektif unsuru ise faildir[250].

Öncelikle belirtmek gerekir ki, ceza muhakemesindeki fiil kavramının maddi ceza hukukundaki fiil kavramlarından herhangi birine endekslenmesi, söz konusu kavramların amaç ve yöntem farklılığı nedeniyle sakıncalıdır. Bu nedenle ceza muhakemesindeki fiilin

---

247 Ontolojik teoriler, ceza hukukunun amaçlarına hizmet eden bir fiil kavramını ceza hukuku normlarına başvurmadan, hukuk öncesi ve hukuk dışı bir kavram olarak izah etmeyi amaçlar. Fiilin ontolojik boyutunu reddeden normativist teori ise fiil kavramını ceza normlarından hareketle ortaya koyar. Bu teoriye göre fiil, hukuki bir kavramdır ve ceza normunun ihlal edilmesini ifade eder. Bkz. **Keyman, Selahattin,** "Cürmi Fiilin Yapısal Unsuru Olarak Hareket", AÜHFD, 1988/1, s. 143-149; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 322; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 97.

248 **Stuckenberg, Carl-Friedrich,** Löwe-Rosenberg StPO Band 7, 27. Auflage, De Gruyter, 2020, s. 427; **Roxin, Claus/Schünemann, Bernd,** Strafverfahrensrecht, 26. Auflage, C.H.Beck, 2017, s. 141; **Herzberg, Rolf Dietrich,** "Ne bis in idem-Zur Sperrwirkung des rechtskraftigen Strafurteils", JuS, 1972/3, s. 113; **Kretschmer, Joachim,** "Der strafprozessuale Tatbegriff des § 264 StPO in der strafrechtlichen Klausur im Assessorexamen", JA, 2017/2, s. 142; **Kelep Pekmez, Tuba,** Ceza Muhakemesinde Fiil, On İki Levha, 2019, s. 14; BVerfG, 08.01.1981, 2 BvR 873/80; **Kühl,** s. 905.

249 Benzer görüş için bkz. **Şahin, Cumhur/Göktürk, Neslihan,** Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Bası, Seçkin, 2022, s. 75; **Gökcen, Ahmet/Balcı, Murat/Alşahin, M. Emin/Çakır, Kerim,** Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Baskı, Adalet, 2022, s. 130; **Tosun, Öztekin,** Türk Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri Cilt: I, 3. Bası, Fakülteler Matbaası, 1981, s. 295; **Centel, Nur/Zafer, Hamide,** Ceza Muhakemesi Hukuku, 21. Bası, Beta, 2022, s. 694.

250 Ceza muhakemesinin konusunun ne olduğuna ilişkin çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu görüşler temel olarak devletin cezalandırma isteği, davacının netice-i talebi, doğal olarak tarihi bir vaka, hukuki ve normatif biçimde sınırlandırılan fiil ve iddianamede bireyselleştirilen fiil şeklinde ifade edilmektedir. (Görüşler için bkz. **Yurtcan, Erdener,** Ceza Yargılamasında Kesin Hüküm, 2. Bası, Kazancı, 1987, s. 52 vd; **Kelep Pekmez,** s. 99 vd.) Kanaatimizce, ceza muhakemesinin konusu iddianamede bireyselleştirilen fiil ve faildir.

ve fiil tekliğinin tespitinde içtima öğretisi anlamında fiil tekliğinden yararlanılması mümkünse de bu iki kavramın aynı anlam ve kapsamı ihtiva ettiği görüşü kabul edilemez[251]. Ayrıca suç teorisi bağlamında fiil kavramı içtima öğretisi anlamında fiil kavramına temel teşkil etmesine rağmen aynı durum ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramı için geçerli değildir. Yani suç teorisi bağlamında fiil olarak nitelendirilemeyen insan davranışları da ceza muhakemesi bağlamında fiilin bir parçasını oluşturabilir.

Ceza muhakemesi anlamında fiil kavramının temel işlevi, davasız yargılama olmaz ilkesiyle bağlantılı olarak yargılamanın sınırlarını belirlemek ve non bis in idem ilkesiyle bağlantılı olarak muhakeme şartı olan kesin hükmün veya derdest bir davanın bulunup bulmadığının tespitinde belirleyici kriter olmaktır[252]. Yapılacak fiil tanımının da bu işlevleri yerine getirebilecek nitelikte olması gerekir. Buradan hareketle ceza muhakemesinde fiil kavramının sadece ceza muhakemesi alanında fonksiyon icra ettiği ve önemli olanın, muhakeme konusunun tespiti ve fiil aynılığı değerlendirmesi olduğu söylenebilir. Ayrıca kesin hükmün engelleyici etkisinin adalet duygusunu zedeleyici sonuçları ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramına ilişkin görüşlerin şekillenmesinde etkili olduğu da ifade edilmelidir[253].

Esas olarak kovuşturma evresinde fonksiyon icra eden ceza muhakemesinde fiil kavramına ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Türk doktrininin bir kısmı tarafından ceza muhakemesi anlamında fiil kavramının maddi ceza hukukundaki fiil kavramından daha geniş olduğunun söylenmesiyle yetinilmekte, bu kavramın sınırları net bir şekilde çizilmemektedir. Ayrıca bu kıyaslamada, açıkça ifade edilmemekle birlikte, suçların içtimaı bağlamında fiil kavramı esas alınmaktadır. Ceza muhakemesi bağlamında fiilin tanımlanmasında farklı görüşler ileri sürülmüşse de çalışmamızda sadece katıldığımız görüşü ifade etmekle yetineceğiz. Kanaatimizce, ceza muhakemesinde fiil, iddianamede

---

251 Benzer yönde görüş için bkz. **Köhler, Michael,** Strafrecht Allgemeiner Teil, Springer, 1997, s. 687; **Fahl, Christian,** "Der prozessuale Tatbegriff als Hindernis für die Rückholung von IS-Kämpfern aus Syrien?", JR, 2019/7, s. 326; **Hoppen, Charlotte/Jansen, Scarlett,** "Strafklageverbrauch", JuS, 2021/12, s. 1133; **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 430; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 13; **Jescheck/Weigend,** s. 709; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 414; **Heinrich,** s. 628; **Kelep Pekmez,** s. 67.

Bu yönde Alman Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. BVerfG, 11.01.2005, 2 BvR 2125/04; BVerfG, 28.08.2003, 2 BvR 1012/01.

252 **Norouzi, Ali B.**, Münchener Kommentar zur Strafprozessordnung Band 2, C.H.Beck, 2016, s. 1775; **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 427; **Roxin/Schünemann,** s. 141 vd.

253 Bkz. **Kühne, Hans-Heiner,** Strafprozessrecht, 8. Auflage, C.F.Müller, 2010, s. 397; **Peters, Karl,** Strafprozeß, 4. Auflage, C.F.Müller, 1985, s. 506.

yer alan ve ayırt edici noktalarıyla betimlenen olaylar bütünüdür[254]. Buna göre, dış dünyada meydana gelen olaylar iddianame düzenlenirken esaslı unsurlarına yer verilmek suretiyle betimlenir. Fiilin işleniş biçimi ve süresi, suçun konusu, mağdur, kullanılan araçlar, fiilin işlendiği yer ve zaman ayırt edici ve esaslı unsurlarına örnek gösterilebilir[255].

---

254 Benzer yönde görüş için bkz. **Ünver, Yener/Hakeri, Hakan,** Ceza Muhakemesi Hukuku, 19. Baskı, Adalet, 2022, s. 664; **Yenidünya, Ahmet Caner/İçer, Zafer,** Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet, 2016, s. 752; **Çınar, Ali Rıza,** "Hükmün Konusu ve Eylemi (Fiili) Değerlendirmede Mahkemenin Yetkisi", TBBD, 2009/84, s. 41; **Centel/Zafer,** s. 691.

Yargıtay'ın da benzer bir tanım benimsediği kararlar için bkz. Yargıtay CGK, 06.10.2020, E. 2016/984, K. 2020/400; Yargıtay CGK, 26.03.2019, E. 2017/99, K. 2019/264. Ayrıca Yargıtay 6. Ceza Dairesi bazı kararlarında "*Bir ceza davasının konusu, fertlerin hayatlarından alınan belli bir kesitin ceza hukuku ve ceza yargılaması hukuku bakımından değerlendirilmesidir*" ifadesini kullanmaktadır. Bkz. Yargıtay 6. CD, 11.11.2015, E. 2015/638, K. 2015/44731; Yargıtay 6. CD, 24.09.2014, E. 2013/28624, K. 2014/15735.

Yargıtay'ın, ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramını tanımlamaktan imtina edip içtima öğretisindeki fiil tekliğine atıf yaptığı karar için bkz. Yargıtay CGK, 20.11.2018, E. 2017/1138, K. 2018/547.

Ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramı için Alman doktrinindeki ve yargı kararlarındaki yaygın tanımın "doğal bakış açısına göre birlik arz eden bir sürece sahip tarihsel olay" olduğu söylenebilir. Bkz. **Ott, Yvonne,** Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung, 8. Auflage, C.H.Beck, 2019, § 264 kn. 5; **Steinberg, Georg/Stam, Fabian,** "Der strafprozessuale Tatbegriff", JURA, 2010/12, s. 909; **Kühne,** Strafprozessrecht, s. 396; **Steinmetz/Laune,** D/D/K/R Handkommentar, s. 526; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 506; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 450; **Fahl,** "Der prozessuale Tatbegriff als Hindernis für die Rückholung von IS-Kämpfern aus Syrien?", s. 326; **Kretschmer,** "Der strafprozessuale Tatbegriff des § 264 StPO in der strafrechtlichen Klausur im Assessorexamen", s. 140; BGH, 21.10.2008, 4 StR 440/08; BGH, 21.02.2017, 1 StR 296/16; BGH, 09.09.2020, 2 StR 261/20.

BGH'ye göre ceza muhakemesi bağlamında tek fiil için hareketlerin birbiri ardına icra edilmiş olması yeterli değildir. Bunun için hareketlerin, ayrıca, aynı olaya dayanması nedeniyle ceza hukuku bağlamında içerik olarak birbiriyle bağlantılı olması gerekir. Zira, ancak bu şartların varlığı halinde somut olayın haksızlık ve kusur içeriğinin doğru şekilde takdiri için söz konusu hareketlerin ceza muhakemesi bağlamında tek fiil olarak kabul edilmesi ve yargılamanın birlikte yapılması gereklilik arz eder. Hareketlerin harici bakış açısıyla birlik arz ettiği ve içerik olarak bağlantılı olduğu, diğer bir deyişle somut olayın haksızlık ve kusur içeriğinin tespiti için hareketlerin birlikte değerlendirilmesinin gerekli olduğu hallerde bu hareketlerin ayrı yargılamalara konu edilmesi ise birlik arz eden yaşam sürecinin suni olarak bölünmesi anlamına gelir. BGH'nin bu kriterleri, suçların içtiması bağlamında birden fazla fiilin hangi şartlarda ceza muhakemesi bağlamında tek fiil olarak değerlendirileceği hususunu izah etmek için kullandığı da ifade edilmelidir. (Bkz. BGH, 24.11.2004, 5 StR 206/04; BGH, 02.04.2015, 3 StR 642/14; BGH, 09.09.2020, 2 StR 261/20.) BGH'nin bu yaklaşımının, bir yandan suçların içtiması bağlamından birden fazla fiili ceza muhakemesi bağlamında tek fiil kabul ettiği, diğer yandan ise suçların içtiması bağlamında tek fiilin olduğu her durumda ceza muhakemesi bağlamında tek fiilin olduğu sonucunu garanti etmediği ifade edilmektedir. Bkz. **Ranft, Otfried,** "Der Tatbegriff des Strafprozessrechts", JuS, 2003/5, s. 418.

Bu kabul ile içtima öğretisindeki fiil tekliğinin görünüm biçimlerinden birisi olan doğal fiil tekliği arasında esaslı bir benzerlik bulunmaktadır. (Bkz. **Norouzi,** MüKoStPO, s. 1783; **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 452.) BGH'nin de doğal fiil tekliği için benzer açıklamalara yer verdiği kararları vardır. (BGH, 18.12.2002, 2 StR 149/02.) Yine doğal fiil tekliğine yöneltilen normatif kriterlere dayanmadığına ilişkin eleştiriler, BGH'nin ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramı için benimsediği görüşe de yöneltilmiştir. Bkz. **Roxin/Schünemann,** s. 147.

255 **Gubitz, Michael,** "Zum Verhältnis von Fortsetzungszusammenhang und prozessualem Tatbegriff im Rahmen des Handeltreibens mit Betäubungsmitteln", JR, 1998/12, s. 492; **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 434; **Steinberg/Stam,** "Der strafprozessuale Tatbegriff", s. 909; **Yurtcan,** Kesin Hüküm, s. 93.

Benzer yönde karar için bkz. BGH, 16.03.1989, 4 StR 60/89; BGH, 09.09.2020, 2 StR 261/20; Yargıtay CGK, 06.10.2020, E. 2016/984, K. 2020/400.

Bu ayırt edici unsurlar ceza muhakemesi anlamında fiilin sınırlarını oluşturur[256]. Ancak bu kriterlerin hiçbiri ne zorunlu ne de yeterlidir; ceza muhakemesi anlamında fiilin tespitinde bu kriterler toplu şekilde değerlendirilir[257]. Ayrıca, iddianamede yer almasa bile iddianamedeki olaylarla arasında sıkı bağlantı olan bir vaka da ceza muhakemesi anlamında fiilin bir parçasıdır ve dolayısıyla muhakemenin konusuna dahildir[258]. Ancak hareketlerin eşzamanlılığı, ceza muhakemesi anlamında fiilin tespitinde tek başına belirleyici değildir[259]. Ceza muhakemesinin konusunu oluşturan fiil iddianamede izah edilirken başka bir olaydan da söz edilebilir. Bu olayın, açıkça ve bağımsız şekilde iddianamede yer almıyorsa ceza muhakemesine konu edildiği söylenemez[260]. Diğer yandan iddianamedeki betimleme, işlendiği iddia edilen suçun sadece unsurlarının belirtilmesi anlamına gelmez. Zira ceza muhakemesi anlamında fiilin sınırlarının belirlenmesinde suçun unsurları tek başına belirleyici değildir.

Suçların içtiması bağlamında tek fiil olduğu hallerde ceza muhakemesi bağlamında da tek fiilin varlığı kabul edildiği için söz konusu kriterlerin sağlanmadığı birçok durumda da fiil tekliğinin kabul edildiği ifade edilmektedir. Bkz. **Ranft,** "Der Tatbegriff des Strafprozessrechts", s. 419 vd.

256 **Kunter, Nurullah,** Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 7. Bası, Kazancı, 1981, s. 212.

257 **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 434.

258 **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 433; **Centel/Zafer,** s. 694; **Yurtcan,** Kesin Hüküm, s. 65; **Çınar,** "Hükmün Konusu ve Eylemi (Fiili) Değerlendirmede Mahkemenin Yetkisi", s. 40-44.

Yargıtay'ın bu yönde kararları vardır:

"Her ne kadar sanığın söylediği iddia edilen bir kısım sözler iddianame metninde yer almamış ise de haciz tutanağında sanığın aynı mağdura karşı, aynı yerde ve aynı zaman dilimi içerisinde hakaret ettiğinin belirtilmesi, sanık hakkında haciz işlemi için gelindiği sırada mağdura hakaret ettiği gerekçesiyle hakaret suçundan kamu davası açılması ve iddianamenin deliller kısmında tüm dosya kapsamının delil olarak gösterilmesi karşısında, sanığın haciz işlemi sırasında söylediği belirtilen hakaret içerikli tüm sözlerin doğal anlamda birden fazla hareket içerse de hukuki anlamda tek fiil oluşturduğu ve CMK'nın 225. maddesi uyarınca iddianamede unsurları gösterilen hakaret suçuna ilişkin fiil kapsamında değerlendirilmesi gerektiği, sanığın söylediği belirtilen sözlerin bir kısmının iddianame metninde yer almamasının bu suçtan dava açılmadığı anlamına gelmediği anlaşılmakla; iddianamede ifade edilen sözlerin yanı sıra haciz tutanağında sanık tarafından söylendiği belirtilen … şeklindeki sözlerinden dolayı da kamu davası açıldığı kabul edilmelidir…" (Yargıtay CGK, 20.11.2018, E. 2017/1138, K. 2018/547.)

Ancak Yargıtay CGK, farklı bir suçun gündeme geldiği halleri bu kapsamda değerlendirmemektedir. Mahkeme, CMK m. 225/1 gereği farklı bir suçu oluşturan hareketlerin iddianamede açıkça ifade edilmesini aramakta, hatta sevk maddesinde yer almayan bir suçtan dolayı, suçun unsurları değişmeksizin hukuki niteliğin değiştiği haller dışında, hüküm kurulamayacağını kabul etmektedir. (Bkz. Yargıtay CGK, 27.11.2018, E. 2017/328, K. 2018/575; Yargıtay CGK, 17.06.2014, E. 2013/658, K. 2014/330; Yargıtay CGK, 16.04.2013, E. 2013/14-49, K. 2013/146.) Yargıtay'ın bu kararlarına katılmadığımızı ifade etmekle yetiniyoruz.

259 **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 458.

260 Benzer yönde kararlar için bkz. Yargıtay CGK, 12.06.1995, 6-181/208 (**Uygun, Mehmet,** Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararları, Adalet, 1997, s. 499.); Yargıtay CGK, 30.11.1992, 1-308/326 (**Uygun,** s. 501.); Yargıtay CGK, 14.06.2005, E. 2005/6-38, K. 2005/63.

Ceza muhakemesi bağımında fiilin tespitinden sonra derdestlik ve kesin hükmün engelleyici etkisi bakımından fiilin aynılığının ayrıca tespit edilmesi gerektiği ifade edilmektedir[261]. Fiilin aynılığında tabii kriterlerin veya hukuki kriterlerin kullanılması gerektiğini ifade eden görüşlerin yanı sıra bu iki kriteri bir araya getiren karma görüş de bulunmaktadır[262]. Türk doktrinindeki hakim görüşün karma görüş olduğu söylenebilir[263]. Karma görüşe göre fiilin aynılığının tespitinde ceza muhakemesindeki fiilin sınırlarını belirlemeye ilişkin kriterlerin yanı sıra korunan hukuki değerin de dikkate alınması gerekir. Buna göre yargılamada dikkate alınmayan bir olay, iddianamede çizilen sınırlar içinde kalmasına rağmen iddianamedeki olaylardan farklı bir hukuki değeri ihlal ediyorsa muhakeme anlamında farklı bir fiil vardır[264]. Kanaatimizce, fiilin sınırlarının belirlenmesiyle fiilin aynılığı (tekliği) meselesi de çözülmektedir. Bu nedenle, farklı kriterlerin arandığı ayrı bir aynılık değerlendirmesine gerek yoktur. Sonradan ortaya çıkan bir olay ile iddianamedeki olaylar bütününün esaslı unsurları arasında sıkı bir bağlantı varsa ayrı bir fiilden bahsedilemez. Ayrıca, yukarıda örnek olarak verilen fiile ilişkin ayırt edici unsurların önemli bir kısmı ile korunan hukuki değer arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu nedenle iddianamede yer alan olaylar bütününün ilişkili olduğu hukuki değerler de kaçınılmaz olarak fiilin sınırlanmasında ayırt edici noktalardan biri olacaktır[265]. Ancak bu durum ayrı bir değerlendirme aşaması gerektirmez. Ayrıca korunan hukuki değer, fiilin sınırlanması ve/veya aynılığı tespitinin herhangi bir aşamasında tek başına belirleyici değildir. Esas belirleyici kriter, hareketlerin aynı olay örgüsü içinde olup olmadığıdır. Korunan hukuki değer ise özellikle aynı anda gerçekleşen ve birbirinden bağımsız nitelikteki iki olay örgüsünün birbirinden ayırmasında yol göstericidir. Örneğin, B'nin arabasına taş atan ve bu esnada C'nin de yaralanmasına neden olan A hakkında sadece mala zarar verme suçuna dayalı ceza yargılaması yapılmış olması, taksirle yaralama suçuna ilişkin ileride yapılacak ceza yargılamasına engel teşkil eder. Zira bu iki suç aynı olay örgüsüne dahildir. Taksirle yaralama ve mala zarar verme suçlarının farklı hukuki değerleri koruması ise bu sonucu değiştirmez. Ceza muhakemesi bağlamında fiile ilişkin sınırların tespitinden sonra başta non bis in idem ilkesi olmak üzere ceza muhakemesinde fiil

261 **Yurtcan,** Kesin Hüküm, s. 51.

262 Söz konusu görüşler için bkz. **Kelep Pekmez,** s. 80 vd.; **Yurtcan,** Kesin Hüküm, s. 68 vd.

263 Bu görüşteki yazarlar için bkz. **Birtek, Fatih,** "Ceza Muhakemesinde Kısmi Kesinleşme", MÜHF-HAD, 2020/2, s. 582; **Kelep Pekmez,** s. 96; **Yurtcan,** Kesin Hüküm, s. 93; **Centel/Zafer,** s. 693.

264 **Kelep Pekmez,** s. 96.

265 Benzer yönde değerlendirme için bkz. **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 436; **Herzberg,** "Ne bis in idem-Zur Sperrwirkung des rechtskraftigen Strafurteils", s. 118; **Steinberg/Stam,** "Der strafprozessuale Tatbegriff", s. 909; **Hoppen/Jansen,** "Strafklageverbrauch", s. 1133.

aynılığına (tekliğine) bağlanan sonuçların tatbiki için korunan hukuki değere dayalı ayrı bir aşamanın kabulü halinde, bizim kabulümüzün aksine, söz konusu örnekte aksi sonuca varılabilir.

Sonuç olarak içtima öğretisindeki fiil kavramına benzer şekilde ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramı için de önemli olan bu fiil kavramını tanımlamaktan ziyade fiilin sınırlarını tespit etmektir. Ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramı hangi olayların muhakeme konusu yapıldığının tespiti bakımından önem arz etmektedir ve bu olayların tespitinde iddianamedeki çerçeve belirleyici rol oynamaktadır[266]. Ancak iddianame, sınırların tespitinde kilit rolde olmasına rağmen aynı olay örgüsüne dahil hareketlerin ceza muhakemesi bağlamında birbirinden bağımsız fiiller olarak ele alınmasına imkan sağlamaz. Diğer bir deyişle ceza muhakemesi bağlamında tek fiil (olay) iddianame aracılığıyla iki ayrı fiile bölünemez, bu fiilin tek yargılamaya konu edilmesi gerekir.

Ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramının tespitinden sonra non (ne) bis in idem ilkesi üzerinde durmakta yarar vardır. Non bis in idem ilkesi, bir kişinin bir fiil nedeniyle sadece bir defa yargılanabileceğini ve cezalandırılabileceğini ifade eder[267]. Bu ilke, sadece ceza yargılamaları bakımından sınırlayıcı niteliktedir[268]. Bu nedenle aynı fiil hem ceza yargılamasına hem de disiplin yargılamasına konu olabilir. CMK m. 223/7'deki *"Aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davanın reddine karar verilir"* hükmü ile iç hukukta düzenlenen bu ilkenin tanımında kullanılan *fiil* ifadesi ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramına işaret etmektedir[269]. Non bis in idem ilkesine ilişkin bir diğer hüküm AİHS Ek 7 Numaralı

---

266 Bu yönde karar için bkz. Yargıtay CGK, 31.10.2017, E. 2017/586, K. 2017/450.

Aynı iddianameye dayanan aynı sanığa ilişkin yargılamada, şekli anlamda tek olmasına rağmen maddi anlamda birden fazla dava olabilir. Birden fazla davanın varlığı birden fazla yargılama konusuna, yani birden fazla fiile delalet eder. Buradan hareketle bir iddianamede ceza muhakemesi bağlamından birden fazla fiile yer verilebileceği sonucuna varılır. Bu durum fiilin aynılığı değerlendirmesinde özellik arz etmez. Zira bu hallerde de iddianamedeki çerçeve belirleyici niteliktedir. Bir iddianamede birden fazla çerçeve çizilmiş olabilir. Farklı iddianamelere dayanan yargılamaların bağlantı nedeniyle birleştirmesi halinde de aynı durum söz konusudur. Ancak dava sayısının her zaman suç sayısına göre belirlenemeyeceği ifade edilmelidir. (Aksi yönde kabul edilebilecek açıklamalar için bkz. **Birtek,** "Ceza Muhakemesinde Kısmi Kesinleşme", s. 597. Aksi yönde karar için bkz. Yargıtay 6. CD, 14.12.2021, E. 2021/554, K. 2021/19405.) Ayrıca aksi yönde görüşü destekleyici nitelikte olan CMK m. 225/1'deki suç ifadesinin de yerinde olmadığı kanaatindeyiz.

267 **Özen, Mustafa,** "Non Bis In Idem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi", GÜHFD, 2010/1, s. 391; **Şahin/Göktürk,** s. 72 vd.; **Ünver/Hakeri,** s. 670.

268 **Hoppen/Jansen,** "Strafklageverbrauch", s. 1134; **Centel/Zafer,** s. 698.

Anayasa Mahkemesi'nin benzer yönde kararı için bkz. AYM, 05.03.2015, E. 2014/124, K. 2015/24.

269 Benzer yönde görüş için bkz. **Steinberg/Stam,** "Der strafprozessuale Tatbegriff", s. 908.

Protokol m. 4'te yer almaktadır[270]. Bu hükümde non bis in idem ilkesi, fiil kavramıyla değil, suç *(offence)* kavramıyla ifade edilmiştir[271]. Somut olayda ceza yargılamasının olup olmadığını tespit ederken devletlerin iç hukuklarıyla kendini sınırlandırmayan[272] AİHM, AİHS Ek 7 Numaralı Protokol m. 4'teki suç ifadesinden ne anlaşılması gerektiğine ilişkin farklı yönde kararlar vermiştir. Mahkeme, Sergey Zolotukhin/Rusya kararında çeşitlilik arz eden önceki kararlarını özetleyerek AİHS Ek 7 Numaralı Protokol m. 4'teki suç kavramına ilişkin yeni bir yaklaşım ortaya koymuştur. Buna göre suç kavramı dar yorumlanmamalıdır ve mezkûr madde, birebir aynı fiilden veya öz itibarıyla aynı fiilden kaynaklanan suçların söz konusu olduğu hallerde ikinci yargılamaya engel teşkil etmektedir[273]. Böylece AİHM, non bis in idem ilkesi bakımından suç kavramıyla bağlı kalmamış, yukarıda ifade ettiğimiz ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramından farklı kapsama sahip olsa da bir fiil

---

270 AİHS Ek 7 Numaralı Protokol m. 4: *"(1) Hiç kimse, bir devletin hukukuna ve ceza muhakemesi usulüne uygun olarak kesin bir hükümle mahkum edildiği ya da beraat ettiği bir suçtan dolayı aynı devletin yargı yetkisi içindeki ceza yargılaması kapsamında yeniden yargılanamaz veya cezalandırılamaz.*

(2) Yukarıdaki fıkra hükümleri, davanın sonucunu etkileyebilecek yeni veya yakın zamanda ortaya çıkarılmış delillerin mevcut olması veya önceki muhakemelerde temel bir eksikliğin bulunması halinde, ilgili devletin hukukuna ve ceza muhakemesi usulüne uygun olarak davanın yeniden açılmasına engel değildir.

(3) Bu maddeye, Sözleşme'nin 15. maddesine dayanmak suretiyle herhangi bir istisna getirilemez."

271 Uluslararası hukuk metinleri arasında non bis in idem ilkesinde neyin idem (aynı) olması gerektiğine ilişkin terminolojik birlik bulunmamaktadır. Örneğin, farklı metinlerde suç *(offence)*, neden *(cause)*, hareket *(act)* veya fiil *(conduct)* aynı olması gereken unsur olarak ifade edilmektedir. (Bkz. Sergey Zolotukhin/Rusya, 10.02.2009, § 79.) Non bis in idem ilkesinin düzenlendiği Federal Alman Cumhuriyeti Anayasası m. 103/3'te ise fiil ifadesi kullanılmaktadır. (Bkz. BVerfG, 08.01.1981, 2 BvR 873/80.)

272 AİHM, Engel kriterleri vasıtasıyla (Engel ve diğerleri/Hollanda, 08.06.1976) somut olayda bir ceza yargılaması olup olmadığını devletlerin iç hukuklarındaki düzenlemelerden bağımsız şekilde değerlendirmektedir. Bu nedenle suç ve ceza kavramlarının iç hukuktaki sınırları Mahkeme bakımından bağlayıcı değildir. Buna göre, öncelikle iç hukuktaki tasnife bakılmaktadır. İç hukukta suç ve ceza olarak nitelendirilen bir hususu Mahkeme farklı şekilde değerlendirmemektedir. Ancak AİHM, iç hukukta suç ve ceza olarak nitelendirilmeyen bir husus söz konusu ise somut olayda ceza yargılamasının olup olmadığını iki kriterden hareketle tespit etmektedir: haksızlığın niteliği ve cezanın ağırlığı. Bu iki kriteri behemehâl kümülatif değerlendirmeyen Mahkeme (Sergey Zolotukhin/Rusya, 10.02.2009, § 53.), diğer kritere nazaran daha önemli olduğunu ifade ettiği haksızlığın niteliği kriterinin (Jussila/Finlandiya, 23.11.2006, § 38.), temel olarak ilgili normun sadece belirli bir gruba yönelik olup olmadığı, normun tazmin amacı yerine caydırma ve cezalandırma amacı güdüp gütmediği, sözleşmeye taraf diğer devletlerin nasıl bir tasnif yaptığı şeklindeki hiçbiri tek başına belirleyici olmayan alt ölçütlere bağlı olarak değerlendireceğini belirtmektedir. (Öztürk/Almanya, 21.02.1984, § 53; Bendenoun/Fransa, 24/02/1994, § 47.)

Ayrıca ifade etmek gerekir ki, Türk doktrininde, haksızlığın niteliği şeklinde isimlendirdiğimiz kriter için *(very nature of the offence)* suçun niteliği ifadesi tercih edilmektedir. (Bkz. **Bahçeci, Barış,** "İHAM İçtihadında Vergi Cezalarında 'Ne Bis In Idem'", AÜHFD, 2018/2, s. 256; **İnceoğlu, Sibel,** İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı: Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler, 3. Bası, Beta, 2008, s. 86.) Kanaatimizce, doktrindeki bu tercih her ne kadar doğru bir çeviri olsa da mevcut Türk ceza hukuku hükümleriyle uyumlu değildir. Zira Türk hukukunda suç kavramı alt başlıklara ayrılmadığı için suçların tamamı aynı niteliktedir. Bu nedenle suç kavramı yerine bu kavramı da kapsayan haksızlık kavramının kullanılması yerinde olacaktır.

273 Sergey Zolotukhin/Rusya, 10.02.2009, § 82.

kavramını esas almıştır. Diğer bir deyişle AİHM de non bis in idem ilkesinin kapsamını tespit ederken "*idem crimen*"i değil, "*idem factum*"u esas almaktadır[274]. Örneğin AİHM, sarhoş şekilde araç kullandığı gerekçesiyle karakola götürülen failin burada alkol testini reddetmesi, kimliğini açıklamaması, polislere direnme ve hakaret etmesi, karakolu terk etmesi istediğinde bunu yerine getirmemesi şeklindeki hareketleri nedeniyle önce alkol testini reddetme, kolluğun yasal emirlerini yerine getirmeme ve huzuru bozucu davranışlarda bulunma kabahatlerinden idari yaptırım uygulandığı (Mahkeme, bu kabahatleri suç olarak nitelendirmiştir), ardında ise kamu görevlisine karşı cebir ve hakaret suçlarından mahkumiyet kararı verildiği olayda, karakolda cereyan eden olayların aynı (tek) suç (fiil) olduğu ve bunun iki defa ceza yargılamasına konu edildiği gerekçesiyle non bis in idem ilkesinin ihlal edildiğine karar vermiştir[275]. AİHM'in bu ilke için kabul ettiği kriterlerin Anayasa Mahkemesi tarafından da kabul edildiği ifade edilmelidir[276].

TCK m. 44'ün gerekçesinde, fikri içtima halinde sadece en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırma yoluna gidilmesi non bis in idem ilkesiyle açıklanmıştır[277]. İçtima öğretisindeki fiil kavramı ile ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramı arasındaki amaç ve kapsam farklılığı nedeniyle gerekçedeki bu açıklama yerinde değildir[278]. Non bis in idem ilkesi içtima öğretisi anlamında fiil kavramıyla değil, ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramıyla ilişkilidir[279]. Adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirilen non bis in idem ilkesi[280], ceza muhakemesi bağlamında bir fiilin sadece bir defa ceza

---

274 Ramda/Fransa, 09.04.2018, § 87.

Ayrıca bkz. **de Albuquerque, Pinto,** A ve B/Norveç, 15.11.2016, Muhalefet Şerhi.

Almanya, Fransa, İtalya, İspanya gibi Kıta Avrupası devletlerinde de bu anlayış benimsenmesine rağmen Common-Law hukuk sisteminde çoğunlukla aksi anlayışın kabul edildiği belirtilmektedir. Ayrıca karma nitelikte görüşün de kabul gördüğü ifade edilmektedir. Bkz. **Eser, Albin,** "Konkurrierende nationale und transnationale Strafverfolgung – zur Sicherung von „ne bis in idem" und zur Vermeidung von positiven Kompetenzkonflikten", Europäisches Strafrecht (Hrsg. Sieber/Satzger/von Heintschel-Heinegg), 2. Auflage, Nomos, 2014, s. 647.

275 Khmel/Rusya, 12.12.2013.

276 Bkz. AYM, 04.11.2021, E. 2019/4, K. 2021/78.

277 Benzer yönde değerlendirme için bkz. **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 470; **de Albuquerque, Pinto,** Rohlena/Çek Cumhuriyeti, 27.01.2015, Mutabakat Şerhi.

278 Benzer yönde görüş için bkz. **Göktürk,** Fikri İçtima, s.70; **Özen,** Suçların İçtimaı, s. 373.

Fikri içtima-gerçek içtima ayrımına ilişkin pozitif bir düzenlemenin bulunmadığı Fransız hukukunda da non bis in idem ilkesine dayalı olarak, dar bir fiil tekliği anlayışıyla, fikri içtima ilişkisinin olduğu hallerde tek cezanın verilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Bkz. **İşten,** s. 64 vd.

279 **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 649-669.

280 **Bahçeci,** "İHAM İçtihadında Vergi Cezalarında 'Ne Bis In Idem'", s. 275; **Özen,** "Non Bis In Idem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi", s. 391.

muhakemesine konu olabileceğini ifade eder. Aynı fiile dayalı yeni bir yargılama yapılamaması söz konusu fiilin tekrar cezalandırılmasını da engeller[281]. Ancak bu ilkenin yeniden cezalandırılmayı yasaklaması kusur ilkesi ve fiilin haksızlık içeriğine değil[282], failin aynı fiil nedeniyle defaatle ceza yargılamasına muhatap olmasının adil yargılanma hakkını ihlal etmesine dayanır. Farklı bir fiil kavramına dayanan fikri içtimada ise çoğunlukla tercih edilen sistem gereği (erime sistemi) haksızlık içeriğine bağlı olarak her bir suçun ayrı ayrı cezalandırılması yoluna gidilmez. Ayrıca sadece en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılma, fikri içtimaın değiştirilemez veya kanun koyucunun takdirine bağlı olarak istisna getirilemez bir sonucu değildir. Kanun koyucu, bir suçun soyut cezasını serbestçe belirleme yetkisinde olduğu gibi fikri içtima hükümlerine serbestçe istisna getirebilir[283]. Ancak non bis in idem ilkesine istisna getirmek sıkı şartlara bağlıdır. Söz konusu iki fiil kavramının kapsamı, bazı somut olaylarda örtüşmesine rağmen farklıdır. Örneğin, ceza muhakemesi bağlamında tek fiilin olduğu hallerde içtima öğretisi anlamında birden fazla fiil olabilir. Sonuç olarak içtima öğretisi anlamında fiil kavramı ile ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramının birbiri yerine kullanılması hatalı sonuçlara sebebiyet verir.

Anayasa Mahkemesi, hukuk devleti ilkesinde mündemiç kabul ettiği non bis in idem ilkesinin, adil yargılanma hakkının bir unsuru olduğunu ifade etmektedir. Bkz. AYM Genel Kurul, 27.03.2019, B. No.: 2018/9115, § 49.

Yargıtay ise non bis in idem ilkesini "(c)eza muhakemesi yapılabilmesi için … "olmazsa olmaz" (sine qua non) şartlar"dan biri olarak kabul etmekte ve bu ilkeyi adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirmektedir. Bkz. Yargıtay CGK, 02.06.2021, E. 2019/363, K. 2021/242.

Bu ilkenin izahında hem adil yargılanma hakkına hem de aşırı cezalandırmanın önlenmesine atıf yapan görüş için bkz. **Cihan, Erol/Yenisey, Feridun,** "Ne Bis İn İdem" İlkesi", Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı (Ed.: Köksal Bayraktar), Seçkin, 2004, s. 220.

281 Çifte cezalandırmanın yasaklanması, non bis in idem ilkesinin tali sonucu olarak kabul edilebilir. Bu nedenledir ki, ilk yargılamanın beraatla sonuçlanması veya ilk yargılama sonucu verilen cezanın ikinci cezadan mahsup edilmesi (Bkz. Maresti/Hırvatistan, 25.09.2009, § 65.) bu ilkenin ihlal edilmediği anlamına gelmez. AİHM de AİHS Ek 7 Numaralı Protokol m. 4'ün iki defa cezalandırılmamadan ziyade iki defa yargılanmamayı güvence altına aldığını ifade etmektedir. (Bkz. Sergey Zolotukhin/Rusya, 10.02.2009, § 83.) Yine Anayasa Mahkemesi de non bis in idem ilkesi için benzer bir değerlendirme yapmaktadır. Bkz. AYM, 16.12.2021, E. 2021/122, K. 2021/92; AYM, 04.11.2021, E. 2019/4, K. 2021/78.

Federal Alman Cumhuriyeti Anayasası m. 103/3'te, kimsenin aynı fiilden dolayı birden fazla defa cezalandırılamayacağı ifade edilmiş olmasına rağmen bu hükmün aynı zamanda birden fazla defa yargılanmayı da yasakladığı kabul edilmektedir. Bkz. **Hoppen/Jansen,** "Strafklageverbrauch", s. 1134.

282 Benzer yönde görüş için bkz. **Juhas,** s. 17-40.

283 Nitekim Anayasa Mahkemesi, TCK m. 277/2'deki özel içtima hükmü için açılan iptal davasında, kanun koyucunun izlediği ceza siyasetinin gereği olan cezaları ihtiyaç duyduğu şekilde belirleyebileceğini ve bu durumun hukuk devleti ilkesine aykırı olmadığını ifade etmiştir. Bkz. AYM, 04.07.2013, E. 2012/100, K. 2013/84.

Bir suç veya kabahat için birden fazla yaptırım öngörülmesi de non bis in idem ilkesine aykırılık teşkil etmez. AYM de kabahat niteliğindeki bir fiil için idari para cezası, sürücü belgesinin geri alınması ve aracın trafikten menedilmesi yaptırımının öngörülmesini yerinde şekilde non bis in idem ilkesine aykırı bulmamıştır. Bkz. AYM, 01.06.2022, E. 2021/123, K. 2022/65.

4.3. Suçların İçtiması Bağlamında Fiil Kavramı

Suç tipleri bir haksızlığın cezalandırılması için gerekli asgari şartları düzenler. Bu şartların gerçekleştiği hallerde cezaya layık bir haksızlık söz konusudur ve fail, bu haksızlığı gerçekleştirmesinden dolayı kusuruyla orantılı şekilde cezalandırılmalıdır. Buradan hareketle söylenebilir ki, failin bir suç tipi bağlamında cezai sorumluluğunun tespitinde öncelikle gerçekleştirmiş olduğu haksızlığın ne olduğu, ardından ise bu haksızlığa bağlı bir değerlendirme olan kusurunun ne kadar olduğu sorularından hareket edilir. Suç tipleri ve ceza kanununun genel hükümleri de bu iki sorunun cevabını verecek şekilde ihdas edilmiştir. Ancak ihdas edilen bu hükümler, kural olarak, somut olayda sadece bir suç tipinin gerçekleştiği kabulüne dayanır[284]. Bu kabule dayanılması doğaldır. Zira cezai sorumluluk için asgari şartları belirleyen bu hükümler, asgari kriter olarak yine suç tipini esas almak zorundadır. Ancak somut olaylar; kanun koyucunun cezaya layık tüm haksızlıkları herhangi bir suç tipinin kapsamına dahil etme gayesiyle suç tiplerini ihdas etmesinden, suç tiplerinin yapısından ve doğasından, kanun koyucunun tercih ettiği kelimelerden ve insan davranışlarının karmaşıklığından dolayı suç tiplerinde tasavvur edildiği gibi yalın bir şekilde gerçekleşmez[285]. Ayrıca insan ilişkilerinin çeşitlendiği ve çoğaldığı günümüzde bu duruma cevap verebilme gayesiyle yeni suç tipleri ihdas edilmekte ve böylece suç tiplerinin sayısı artmaktadır. Bu artış, suç tiplerini birbirine daha yakın hale getirmekte ve suç tipleri, somut olaylarda daha sık şekilde bir araya gelmektedir. Bu durum, somut olayın suni parçalara bölünerek değerlendirilmesi sonucunu doğurabilmektedir.

Birden fazla suç tipinin bir araya gelmesi, cezalandırmanın temelini oluşturan haksızlık ve kusurluluk değerlendirmesinin farklı şekilde yapılmasını gerektirebilir[286]. Bu gereklilik içtima kurumlarının gerekçesini oluşturur. Ancak suç çokluğu hallerinin tamamı için böyle bir gereklilik söz konusu olmadığı için suç çokluğu halleri arasında bir ayrım yapılmasına ihtiyaç duyulur. Bu ayrım ise söz konusu gerekliliğin amacına hizmet eden bir

---

284 **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 2; **Schnarr,** s. 33.

285 Kanun koyucudan birbiriyle kesişmeyen suç tipleri ihdas etmesinin beklenemeyeceği ifade edilmektedir. Bkz. **Altenhain, Karsten,** "Die Verwirklichung mehrerer Tatbestandsalternativen: Einzelverbrechen oder Idealkonkurrenz?", ZStW, 1995/107, s. 393.

286 BGH'nin doğal fiil tekliği için oluşturduğu kriterlerin, birden fazla hareketin hangi hallerde haksızlık ve kusur içeriği bakımından birlikte değerlendirilmesi gerektiğini tespit etme amacına matuf olduğu ifade edilmiştir. Bkz. **Sowada, Christoph,** "Die natürliche Handlungseinheit - eine Rechtsfigur mit ungewisser Zukunft", NZV, 1995/12, s. 468.

BGH'nin doğal fiil tekliği bahsinde haksızlık ve kusur içeriğine önem atfettiği kararları için bkz. BGH, 18.12.2002, 2 StR 149/02; BGH, 21.11.2017, 4 StR 438/17.

fiil kavramıyla mümkün olmaktadır. Bu fiil kavramı aynı zamanda içtima öğretisine özgüdür. Diğer bir deyişle suç çoklukları arasında, haksızlık ve kusurluluğun tespitinde suç çokluğuna önem atfedilmesi gereken haller ile suç çokluğunun haksızlık ve kusurluluğu etkilemediği haller şeklinde bir ayrım yapılması gerekir. Bu ayrımı yapabilmek için içtima öğretisine özgü bir fiil kavramı gereklidir.

Buraya kadar yapmış olduğumuz açıklamalar içtima öğretisi anlamında fiil kavramının suç çokluğu bahsinde esas olarak hangi fonksiyonu icra ettiğine ilişkin olmasına rağmen bu fiil kavramının da temelini oluşturan bazı suç çokluğu hallerinin haksızlık ve kusurluluk değerlendirmesini neden etkilediği sorusuna cevap vermemektedir. İçtima öğretisine özgü bir fiil kavramının ceza hukukundaki üç farklı fiil kavramından biri olduğunu izah etmek için söz konusu sorunun cevaplanması gerekir ve bu cevap, aynı zamanda suçların içtimaı bağlamında fiil kavramının varlık sebebini oluşturmaktadır.

Bu bahiste öncelikle doktrindeki görüşlerin genel olarak ifade edilmesinde yarar vardır. Doktrindeki görüşler, fikri içtimaın gerekliliğinden, diğer bir deyişle fikri içtima ilişkisinin olduğu hallere daha az ceza verilmesinin hukuken yerinde olduğundan hareket etmektedir. Fiil tekliğinin suç çokluğu halleri arasında ayrım yapma fonksiyonu fikri içtima kurumuyla icra edildiği için fikri içtimaa ilişkin gerekçeler içtima öğretisindeki fiil kavramı için de geçerlilik arz eder. Fikri içtimaın gerekliliğine ilişkin ileri sürülen esas gerekçe, tek fiille birden fazla suçun işlenmesinin birden fazla fiille birden fazla suçun işlenmesine nazaran daha az haksızlık ve kusur içeriğine sahip olduğudur[287]. Söz konusu gerekçe, bazı yazarlar tarafından çifte değerlendirme yasağı ve haksızlık içeriğinin tüketilmesi (karşılanması) kavramlarıyla izah edilmektedir[288]. Yine sonuç cezanın belirlenmesine dayanan Alman Anayasa Mahkemesi, fikri içtimaın, maddi adaletin mümkün olan en iyi şekilde tesisine hizmet ettiğini kabul etmektedir[289].

---

287 **Dorn-Haag, Verena,** "Die Konkurrenzen in der gutachterlichen Fallbearbeitung", JR, 2020/4, s. 323; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 899; **Samson/Günther,** SK-StGB, § 52, kn. 2; **Jaeger,** SK-StGB, s. 250; **Vogler,** LK, § 52, kn. 4; **Waldowski,** s. 102.

Aynı yöndeki bir diğer görüş, fikri içtimaı fiile dayalı kusur ilkesinin *(Tatschuldprinzip)* bir gereği olarak görür. Bkz. **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 649; **Puppe,** "Die Lehre von der Tateinheit", s. 637.

288 Bkz. **El-Ghazi, Mohamad,** Revision der Konkurrenzlehre, Mohr Siebeck, 2020, s. 73; **Rudolphi, Hans-Joachim,** "Zur Subsidiarität einer Bestrafung wegen Landfriedensbruchs", JZ, 1998/9, s. 471; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 440 vd.; **Hackmann,** s. 20; **Puppe,** "Die Lehre von der Tateinheit", s. 637-638; **Rönnau/Wegner,** "Grundwissen - Strafrecht: Konkurrenzen", s. 18.

289 BVerfG, 28.08.2003, 2 BvR 1012/01.

Kusur ilkesiyle bağlantılı olan çifte değerlendirme yasağı, cezanın belirlenmesinde aynı hususun birden fazla defa dikkate alınmamasını ifade eder[290]. Gerek Alman CK'da gerekse TCK'da bir suça ilişkin cezanın belirlenmesinde çifte değerlendirme yasağı açıkça düzenlenmiştir. Bu yasak, ilkesel olarak fikri içtimaın izahında da kullanılmaktadır[291]. Buna göre fikri içtimaa bağlanan hukuki sonuç, farklı suçlara ilişkin icra hareketlerinin ayniyet arz eden kısmının iki defa cezalandırılmasına engel teşkil etmektedir[292].

Haksızlık içeriğinin tüketilmesi veya karşılanması; mahkumiyet kararının, failin sebebiyet verdiği haksızlığı tüm yönleriyle kapsamasını ifade eder[293]. Fikri içtimaın açıklama fonksiyonuyla birlikte ele alınan bu kavram, cezai sorumluluğun tespitinde önem arz eden hiçbir hususun mahkumiyet kararında göz ardı edilmemesi gerektiğini ifade etmektedir[294]. Haksızlık içeriğinin tüketilmesi, çifte değerlendirme yasağının aksine neden fikri içtima halinde gerçek içtimaa nazaran daha az ceza verildiği sorusunu değil, görünüşte içtima ile diğer içtima türleri arasındaki farkın hukuki dayanağını izah etmeye yöneliktir[295]. Şöyle ki, failin sadece daha ağır bir cezayı gerektiren bir suça sebebiyet vermesi, daha az cezayı gerektiren bir suçun mahkumiyet kararında yer almasına her zaman engel teşkil etmez[296]. Diğer bir deyişle daha ağır cezayı gerektiren suç daha az cezayı gerektiren suçun haksızlık içeriğini, ağır ceza öngörmesinin doğal sonucu olarak tüketmez. Böyle bir engelin varlığı için daha ağır cezayı gerektiren suçun, diğer suçun haksızlık içeriğini de karşılıyor olması ve böylece diğer suçların, cezai sorumluluğun tespitinde önemsiz hale gelmesi gerekir[297]. Çifte değerlendirme yasağının ihlali halinde failin aleyhine, haksızlık içeriğinin tüketilmesi (tüketilmemesi veya karşılanmaması) ilkesinin ihlali halinde ise failin lehine bir hata yapıldığı söylenebilir. İçtima kurumlarının

290 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 440; **Puppe,** "Die Lehre von der Tateinheit", s. 638.

291 Doktrinde, dar anlamda çifte değerlendirme yasağı ve geniş anlamda çifte değerlendirme yasağı ayrımı yapılmakta, her ne kadar aynı temele dayansa da söz konusu iki yasak arasında çeşitli farklılıkların olduğu kabul edilmektedir. Buna göre kanundaki düzenleme dar anlamda çifte değerlendirme yasağına ilişkindir. Bkz. **El-Ghazi,** s. 73 vd.

292 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 440; **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 509; **Altenhain,** "Die Verwirklichung mehrerer Tatbestandsalternativen: Einzelverbrechen oder Idealkonkurrenz?", s. 393 vd.

293 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 441; **Rönnau/Wegner,** "Grundwissen - Strafrecht: Konkurrenzen", s. 18.

294 **Puppe,** "Die Lehre von der Tateinheit", s. 638.

295 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 441; **Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2094; **Rönnau/Wegner,** "Grundwissen - Strafrecht: Konkurrenzen", s. 18.

296 **El-Ghazi,** s. 73; **Rudolphi,** "Zur Subsidiarität einer Bestrafung wegen Landfriedensbruchs", s. 471.

297 Bu hususta "Hakim önemsiz ve küçük işlerle uğraşmaz" şeklinde ifade edilen (Bkz. AYM Birinci Bölüm, 28.06.2018, B. No.: 2015/19665, § 29.) *de minimis non curat praetor* ilkesine atıf yapılmaktadır. Bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 441.

ise bu iki ilke ışığında failin haksızlık ve kusur içeriğiyle orantılı cezalandırılmasını amaçladığı kabul edilmektedir. Türk doktrininde de fikri içtima-gerçek içtima ayrımının izahında söz konusu iki kuruma atıf yapılmaktadır[298]. Bu değerlendirmeler Alman hukukunu kaynak almaktadır. Yine bu ayrımı ceza adaleti kavramıyla[299] veya suç siyaseti mülahazalarıyla[300] açıklayan yazarların yanı sıra hukuk düzenine karşı gelme iradesindeki birliğe atıf yapan yazarlar da vardır[301]. Yargıtay ise suç çokluğu halleri arasında ayrım yapmanın hakkaniyet, suç ve cezada orantılılık ile hümanizm ilkelerinin gereği olduğunu kabul etmektedir[302].

Doktrindeki görüşlerden sonra çeşitli noktalarda bu görüşlere paralellik arz eden kendi görüşümüzün izahında yarar vardır. Ayrıca bu hususta açıklamaların fiil tekliğinin kriterlerini tespitte belirleyici olduğu ifade edilmelidir. Yukarıda da ifade edildiği gibi birden fazla suç çeşitli şekillerde bir araya gelebilir. Bu birliktelikleri birbiriyle kesişen suçlar ve ardı sıra işlenen suçlar/hareketler şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Kesişen suçlar ifadesiyle suçların fiil unsurunun ortak olduğu haller, ardı sıra işlenen suçlar ifadesiyle ise aralarında az da olsa zaman farkı olan suçlar kastedilmektedir. Bu ayrım, haksızlık ve kusurluluk üzerinde etki doğuran ve doğurmayan suç çokluğu halleri arasındaki ayrımın izahında önem arz etmektedir.

Birden fazla suçun bir araya gelmesi ilk olarak haksızlığın tespitinde önem arz edebilir. Haksızlık niceliksel olarak tasnif edilebilir. Bu nedenledir ki, suçlar cezaya layık haksızlık olarak tanımlanmakta, farklı suçlara farklı cezalar öngörülmekte ve hatta suçlar için öngörülen soyut ceza alt ve üst sınır içermektedir. Haksızlığın niceliksel boyutu, suçun unsurları ve korunan hukuki değere bağlıdır. Farklı suçlara ait maddi unsurların birbiriyle kesişmesi halinde her bir suç tipine ilişkin bağımsız değerlendirme yapılırsa kesişen unsurlar iki defa değerlendirme konusu yapılmış olur. Bu nedenle suçların birbiriyle kesiştiği bir durumda haksızlık içeriğinin tespiti için somut olayın tamamını kapsayan ayrı bir değerlendirmeye ihtiyaç duyulur. Zira birden fazla suçun kesişmesi halinde meydana gelen haksızlığın niceliksel boyutu ne herhangi bir suç tipine ilişkin değerlendirmeyle ne

298 **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 64 vd.; **İşten,** s. 158 vd.
Benzer yönde görüş için bkz. **Öztürk/Erdem,** s. 394.

299 **Dülger,** "Suçların Birleşmesine İlişkin Tanımlar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri", s. 14.

300 **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 823; **Özen,** Suçların İçtimaı, s. 303.

301 **Dönmezer/Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: II, s. 382; **Toroslu/Toroslu,** s. 374.

302 Yargıtay 6. CD, 22.11.2021, E. 2021/539, K. 2021/17849; Yargıtay 13. CD, 26.10.2020, E. 2020/5686, K. 2020/10285.

de meydana gelen her bir suç tipine özgü değerlendirmelerin toplanmasıyla tespit edilebilir.

Suçların kesişmesi halinde her bir suç tipinin temsil ettiği haksızlığın çeşitli yönlerden birbiriyle bağlı hale gelerek bağımsızlığını yitirdiği söylenebilir. Bu bağ, tek bir değerlendirmeye tabi tutulması gereken bir somut olay haksızlığı meydana getirir. Söz konusu somut olay haksızlığı, sonuç cezanın belirlenmesinde her bir suç tipinin temsil ettiği haksızlıkların ayrı ayrı değil, her bir suç tipinin temsil ettiği haksızlıkların bir araya gelerek oluşturduğu söz konusu somut olay haksızlığına bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşılmasını gerekli kılar[303]. Bu bütüncül bakış açısı ise yalnızca bu amaca matuf olan bir fiil kavramıyla mümkün olmaktadır. İçtima öğretisi anlamında fiil kavramı, bağımsızlığını kaybeden tüm haksızlıkları kapsayan niteliği ile söz konusu bütüncül bakış açısının vasıtası niteliğindedir. Bu fiil kavramı aynı zamanda hangi suç çokluğu hallerinin haksızlığın tespitinde farklı şekilde değerlendirilmesi gerektiğini de ortaya koymaktadır. Diğer bir deyişle içtima öğretisindeki fiil kavramı, somut olaydaki suçların, haksızlığın tespitinde bağımsızlıklarını yitirip yitirmediğini de tespit eder. Buna göre kaç fiil varsa o kadar somut olay haksızlığı vardır ve aynı somut olay haksızlığını oluşturan suçlar haksızlığın tespitinde birlikte değerlendirilmesi gerekir. Ayrıca kesişmenin boyutu somut olay haksızlığından söz edilebilmesi için önem arz eder. Bu hususta kısmi ayniyet ve tam ayniyet gibi kavramlar türetilmiştir. Kesişmenin ne boyutta olması gerektiğine ilişkin görüşümüz çalışmanın ikinci bölümünde izah edilecektir. Bu noktada tesadüf olarak nitelendirdiğimiz kısmi ayniyetin yeterli olmadığını ifade etmekle yetiniyoruz.

Birden fazla suçun bir araya gelmesi ikinci olarak kusurluluğun tespitinde önem arz edebilir. Kusur değerlendirmesinin temelinde gerçekleştirilen haksızlık vardır. Fail, gerçekleştirdiği haksızlık bağlamında kusuruyla orantılı olarak cezalandırılır. Algılama ve irade yeteneğine dayanan TCK'daki kusurluluğa ilişkin hükümler, diğer genel hükümler gibi, bir suçun işlendiği kabulünden hareketle ihdas edilmiştir. Bu hükümler, kusurluluğun azaldığı veya ortadan kalktığı halleri düzenlemektedir. Ancak failin algılama ve irade yeteneğini bağlamında yapılacak değerlendirme, birden fazla suçun bir araya geldiği bazı hallerde tek bir suçun olduğu hallerden farklı şekilde yapılması gerekir. Bu değerlendirme, suç çokluğunun haksızlığın niceliğine olan etkisinin aksine hem kesişen suçlar hem de ardı sıra işlenen suçlar bakımında gündeme gelebilir.

---

303 Bu açıklamalar hareket haksızlığına ilişkindir. İcra hareketlerinin bir araya gelmesi netice haksızlığında bir değişikliğe neden olmaz. Bkz. **El-Ghazi,** s. 548.

Hem suçların kesişmesi nedeniyle haksızlığın niceliksel boyutunu tespit için bir arada değerlendirilen suç çokluğu halleri hem de bu şartı sağlamayan suç çokluğu hallerinde cezai sorumluluğun tespiti için suçların birlikte değerlendirilmesini gerektirecek bir diğer durum söz konusu suçların hukuk düzenine karşı gelmeye ilişkin aynı iradeye veya birbirinden etkilenen iradelere dayanmasıdır[304]. Bu durum, suçların kesişmesi nedeniyle haksızlığın niceliksel boyutu bütüncül bakış açısıyla değerlendirilen haller için ikinci defa, diğer suç çokluğu halleri için ise ilk defa cezai sorumluluğun tespitinde suç çokluğuna önem atfedilmesini gerektirir. Kusurluluk değerlendirmesinin haksızlığa dayanması nedeniyle suçlar kesişmese bile kusurluluk değerlendirmesine temel olması için hukuk düzenine karşı gelme iradesinde birliğin veya birbirinden etkilenen iradelerin olduğu hallerde de bir somut olay haksızlığının olduğu kabul edilmelidir[305]. Ancak buradaki somut olay haksızlığı, kesişen suçlardan farklı olarak, bir araya gelen suçların haksızlık içeriğinin toplanmasından ibarettir. Cezai sorumluluğun tespitindeki farklılık ise kusurluluğa bağlı olarak değişmektedir.

Fail, bir suçun icrasına başlamadan önce hukuk düzenine karşı gelme iradesi oluşturur ve suçun icra hareketlerine başladığı anda bu iradesini dış dünyaya yansıtır. Failin, hukuk düzenine karşı gelme iradesini her oluşturmada bazı subjektif engelleri aşması gerekir. Haksızlık karşılığında öngörülen soyut cezanın belirlenmesinde söz konusu subjektif engeller de belirleyicidir. Ancak bu hususta da yine somut olayda tek bir suçun

---

304 Benzer yönde görüş için bkz. **Wagemann, Christian,** "Natürliche Handlungseinheit bei Angriffen auf höchstpersönlichen Rechtsgüter", JURA, 2006/8, s. 583; **Frister,** s. 476.

Fikri içtimaın olduğu hallerde failin hukuk düzenine karşı gelme iradesinin tek olduğu ve bunun fikri içtimaın temelini oluşturduğu ifade edilmektedir. Bkz. **Dönmezer/Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: II, s. 382; **Toroslu/Toroslu,** s. 374.

305 Fikri içtimada suç tekliği teorisini benimseyen *Baumgarten*'a göre fikri içtimaın hukuki temelini hukuk düzenine karşı gelme iradesinin tüm suçlar bakımından ortak olması oluşturur. (Benzer yönde görüş için bkz. **Köhler,** s. 685.) Kınanabilir irade icra hareketlerinden hemen önce oluşturulur. Şekli anlamda kusura ilişkin söz konusu anda hukuk düzenine karşı gelme iradesi ya vardır ya da yoktur; eğer varsa bu irade, birden fazla suçu kapsayan bir teklik arz eder. Bir suçu işlemeye karar veren fail aynı fiille başka bir suçu daha işlemeye karar verirse her ne kadar kusur içeriğinde artış olsa da bu durumda yeni bir hukuk düzenine karşı gelme iradesinden bahsedilemez. Bu teklik nedeniyle kanun koyucu, cezaların, gerçek içtimada olduğu gibi bağımsız değil, tek bir değerlendirmeye tabi tutulmasına imkan sağlayan hükümler ihdas etmelidir. Hukuk düzenine karşı gelme iradesinin birlik arz ettiği bu hallerde her bir suçun ayrı ayrı cezalandırması, yazara göre suçun özü olan hukuk düzenine karşı gelme iradesi birden fazla olmadığı için mümkün değildir. Ayrıca bu düşüncenin fikri içtimada suç tekliği teorisine bağlı olmadığı da yazar tarafından ifade edilmiştir. Bkz. **Baumgarten, Arthur,** Die Idealkonkurrenz, Festgabe für Reinhard von Frank Band II, J.C.B. Mohr, 1930, s. 192 vd.; **Baumgarten,** Die Lehre von der Idealkonkurrenz und Gesetzeskonkurrenz, s. 83 vd.

Hukuk düzenine karşı gelme iradesinin suçun özü olarak kabulünün, haksızlık yanılgısı ve bilinçsiz taksir gibi ceza hukuku kurumlarını izah edemediği gerekçesiyle günümüzde kabul görmediği ifade edilmiştir. (Bkz. **Puppe,** "Funktion und Konstitution der ungleichartigen Idealkonkurrenz", s. 155.) Kanaatimizce de hukuk düzenine karşı gelme iradesi suçun özü olarak kabul edilemez.

işleneceği varsayımı ve bir suç için söz konusu subjektif engelleri aşmanın getirdiği zorluk esas alınır.

Bazı suç çokluğu hallerinde failin içinde bulunduğu durum nedeniyle bu engeller daha kolay şekilde aşılabilir[306]. Bu durumun da kesişen suçlar ve ardı sıra işlenen suçlar ayrımı üzerinden izahında yarar vardır. Suçların kesiştiği hallerde hukuk düzenine karşı gelme iradesine yönelik subjektif engeller birlikte aşılır ve bu nedenle tek bir hukuk düzenine karşı gelme iradesinden söz edilebilir[307]. Kesişen suçlarda fail, bir suçu işlemek için esasında işlemek istemediği diğer bir suçu zorunlu olduğundan veya önemsemediğinden göze alabilir, diğer bir suça dikkatsizlik sonucu sebebiyet verebilir ya da işlemek istediği iki suçu bir arada gerçekleştirmek isteyebilir. Bu durumların tamamında hukuk düzenine karşı gelme iradesi bu suçların belli zaman aralıklarıyla işlenmiş haline göre daha kolay oluşturulur ve icra edilir[308].

Ardı sıra işlenen suçlarda ise fail, ilk suçun icra hareketlerine başladığı anda hukuka karşı gelme iradesini dış dünyaya yansıtmış olur ve bu durum fail üzerinde geçici bir etki oluşturur. Bu etki, failin, ardı sıra benzer nitelikteki haksız davranışları icra etmesine yönelik iradesini ilk suçun icra hareketlerine başlamakla ortaya koyduğu iradeden daha kolay oluşturmasını ve icra edebilmesini sağlar. Diğer bir deyişle failin ilk suçun icra hareketlerine başlaması ardı sıra işlenen suçlara ilişkin hukuk düzenine karşı gelme iradesinin oluşumu için aşılması gereken subjektif engellerin belli bir süre için daha kolay şekilde aşılmasını sağlar. Hukuk düzenine karşı gelme iradesini oluşturmadaki söz konusu kolaylıkla işlenen suçlar için bu suçlar ayrı ayrı işlenmiş olsaydı, yani hukuk düzenine karşı gelme iradesinin oluşumunda bir kolaylık söz konusu olmasaydı, verilecek cezadan daha az bir ceza ya da daha az bir cezaya hükmetmeye imkan sağlayacak argümanlar

306 Benzer yönde görüş için bkz. **Wagemann,** "Natürliche Handlungseinheit bei Angriffen auf höchstpersönlichen Rechtsgüter", s. 583; **Puppe,** "Die Lehre von der Tateinheit", s. 638.

307 Fikri içtima-gerçek içtima ayrımında hukuk düzenine karşı gelme iradesindeki birliğe atıf yapan görüş için bkz. **Steinberg/Bergmann,** "Über den Umgang mit den Konkurrenzen in der Strafrechtsklausur", s. 907.

308 Söz konusu tespit mutlak olmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Bkz. **Rönnau, Thomas/Wegner, Kilian,** "Grundwissen – Strafrecht: Konkurrenzen", JuS, 2021/1, s. 19.

öngörülmelidir[309]. Zira bu kolaylık failin kınanabilirliğini azaltır. Kınanabilirliğin azalması da kusur bağlamında daha az ceza verilmesini gerekli kılar[310].

Buraya kadar yapılan açıklamalar ışığında söylenebilir ki, suç çokluğu hallerinden bazılarının haksızlık ve/veya kusur içeriği, somut olaydaki her bir suç için yapılan bağımsız değerlendirmelerin bir araya getirilmesiyle tespit edilemez. Bu nedenle söz konusu suç çokluğu hallerine bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşılmalıdır[311]. Hangi suç çokluğu hallerinde bütüncül bir bakış açısının gerekli olduğu ve bu bütüncül bakış açısının nasıl yerine getirileceği şeklindeki birbiriyle bağlantılı sorunlar bu alana özgü bir fiil kavramını gerekli kılar. Zira ancak bu alana özgü ve bu alanın amaçları doğrultusunda oluşturulmuş bir fiil kavramı suç çokluğu halleri arasında bir ayrım yapmaya ve haksızlık ve/veya kusur içeriğini tespitte gerekli olan bütüncül bakış açısına imkan sağlar. Buna göre içtima öğretisi anlamında tek fiille birden fazla suçun işlendiği hallerin (fikri içtima) haksızlık ve/veya kusur içeriği birden fazla fiilin olduğu hallere (gerçek içtima) nazaran farklılık arz eder ve içtima hükümleri aracılığıyla bu farklılığa cezai sorumluluğun tespitinde önem atfedilir. Sonuç olarak içtima öğretisinin amaçlarına hizmet eden ve bu öğretiye özgü bir fiil kavramına ihtiyaç vardır. Bu fiil kavramı temel olarak somut olay haksızlıklarının sınırlarını ve sayısını tespit eder[312]. Ayrıca ifade etmek gerekir ki, tek başına zamansal veya mekânsal birlik, amaç birliği veya karar birliği somut olay haksızlığına, diğer bir değişle cezanın tespitinde birlikte değerlendirilmesi gereken suç topluluğuna sebebiyet vermez[313]. Somut olay haksızlığı, bu hususların hiçbirinin tek başına belirleyici olmadığı içtima öğretisi anlamında fiil tekliğine bağlıdır. Buna göre ne kadar fiil varsa o kadar birbirinden bağımsız somut olay haksızlığından söz edilebilir.

Özetle, suç tipleri haksızlığın hem niteliksel hem de niceliksel boyutuna ilişkin bazı değerlendirmeler içermesine rağmen aynı veya farklı neviden birden fazla suç tipine yönelen insan davranışlarının bir araya geldiği hallerde haksızlığın ve haksızlığa dayalı

---

309 Doğal fiil tekliğinin subjektif şartı için motivasyonel birliği esas alan görüş ile zincirleme fiil tekliğinde zincirleme kastı esas alan görüşün, mezkûr açıklamalarımızla aynı yönde olduğu söylenebilir. Bu görüşler çalışmamızın devamında açıklanacaktır.

310 Bu görüşümüzün, kusuru, failin iradesinin oluşum sürecinin kınanması olarak kabul eden görüşe dayalı olduğu ifade edilmelidir. Kusur ile iradenin oluşu süreci arasındaki ilişkisi için bkz. **Meraklı, Serkan,** Ceza Hukukunda Kusur, Seçkin, 2017, s. 455 vd.; **Welzel,** s. 139 vd.

311 İçtima hükümlerinin bütüncül bakış açısının sonucu olduğuna ilişkin görüş için bkz. **Frister,** s. 473. Benzer yönde görüş için bkz. **Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2095.

312 Benzer yönde görüş için bkz. **Jaeger,** SK-StGB, s. 200.

313 Fikri içtima bakımında benzer yönde değerlendirme için bkz. **Welzel,** s. 231.

kusurluluğun niceliksel boyutunu sadece bir suç tipine bağlı kalarak tespit etmek mümkün değildir. Kesişmeyen ve aralarında hukuk düzenine karşı gelme yönünden irade birliği olmayan suçların bir araya geldiği hallerde suç tipine özel değerlendirmelerin birleştirilmesi haksızlık ve kusur içeriğinin tespitinde doğru sonuca ulaştırabilir. Ancak suçların kesişmesi, hukuk düzenine karşı gelme iradesinin birlik arz etmesi veya bu iradelerin birbirini etkilemesi halinde her suç tipine özel değerlendirme, cezai sorumluluğun tespitinde hatalı sonuçlara sebebiyet verir. Zira bu durumda birbirine bağlı birden fazla haksızlık bir araya gelerek herhangi bir suç tipine ve suç tiplerine ilişkin parçalı değerlendirmelerin birleştirilmesiyle açıklanamayacak bir bütünlük oluşturur. Somut olay haksızlığı olarak ifade edilebilecek bu bütünlüğün niceliksel boyutunu tespit edebilmek için tüm suç tiplerini kapsayan bütüncül bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Zira kesişen suçlar ve hukuk düzenine karşı gelme iradeleri bağlantılı suçlar, hukuk düzenine karşı gelmeye yönelik tamamen farklı iradelerle işlenen suçlardan kural olarak daha az haksızlık ve kusur içeriğine sahiptir[314]. İçtima öğretisi anlamında fiil kavramı ise bu bütüncül bakışa imkan sağlayan bir araç niteliğindedir[315]. Bu fiil kavramına dayalı fikri içtima-gerçek içtima ayrımı yapılmalı ve böylece daha az haksızlık ve kusur ihtiva eden fikri içtima ilişkisi içindeki suçlar gerçek içtima ilişkisi içindeki suçlardan ayrılmalıdır[316].

Somut olay haksızlığı ifadesi ve bu ifade bağlamında haksızlık ve kusur içeriğinin tespiti bakımından yapılan değerlendirmeler suç çokluğu hallerinde tek bir haksızlığın ve bu nedenle tek bir kusurluluk değerlendirmesinin olması gerektiği şeklinde anlaşılmamalıdır. Somut olay haksızlığını oluşturan suçların temsil ettiği haksızlıklar

---

314 Fikri içtima ve gerçek içtima arasında haksızlık ve kusur içeriği bakımından farklılığın olmadığını ifade etmek için şu örnek sıkça kullanılmaktadır: bir babanın iki çocuğunu arka arkaya nehre atması (gerçek içtima) ile çocukların içinde bulunduğu arabayı nehre sürmesi (fikri içtima) arasında ayrım yapmayı gerektirecek bir fark yoktur. (**Geppert, Klaus**, "Neue Perspektiven für ein altes Thema: Muß die Einheitsstrafe kommen?", Zur Rechtswirklichkeit nach Wegfall der "Fortgesetzten Tat", (Hrsg. Claudius Geisler), Kriminologische Zentralstelle, 1998, s. 132; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 436.) Kanaatimizce, bu sonuç doğrudur; zira iki olayın da haksızlık ve kusur içeriği, çocukların arka arkaya atılması olayında zamansal bağlantının olması şartıyla, aynıdır. Ancak bunun sebebi her iki olayda da fiilin tek olmasıdır. Bu örnek de göstermektedir ki, bu hususta temel sorun fiil tekliğinin olması gerekenden dar yorumlanmasıdır.

Birden fazla suçun tek fiille işlenmesi ile birden fazla fiille işlenmesi arasında haksızlık ve kusur içeriği bakımından bir fark olmadığı yönündeki görüş için bkz. **El-Ghazi,** s. 616.

315 1962 tarihli Alman CK Tasarısı'nda fikri içtima-gerçek içtima ayrımının terk edilmesi gerektiği fikri ileri sürülmesine rağmen bu ayrım tasarıda muhafaza edilmiştir. Bu tercihin gerekçelerinden biri olarak haksızlık içeriğiyle ilişkili olarak yapmış olduğumuz değerlendirmeye benzer bir değerlendirmede bulunulmuştur. Buna göre birden fazla suçun tek fiille işlenmesi, birden fazla fiille birden fazla suçun işlenmesine kıyasla daha az haksızlık yoğunluğuna *(verbrecherische Intensität)* sahiptir. Bkz. **Roxin,** s. 799.

316 **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 667; **Murmann,** s. 497; **Waldowski,** s. 102.

sadece olayın tamamına verilecek sonuç (toplam) cezanın belirlenmesi bakımından bağımsızlığını yitirir. Yine her bir haksızlığa (suça, kabahate) dayalı ayrı ayrı kusur değerlendirmesi de yapılacaktır. Ancak somut olay haksızlığının, kendisini oluşturan suçların haksızlık ve kusur içeriğinin toplanmasından ibaret olmaması nedeniyle sadece bu değerlendirmelere bağlı kalınarak sonuç ceza belirlenmemelidir.

Ayrıca ifade etmek gerekir ki, bu açıklamalar, suçların birbirlerine karşı değil, somut olay haksızlığına karşı bağımsızlığını yitirdiği durumlara ilişkindir. İçtima öğretisi anlamında tek fiille işlenen suçların birbirlerine karşı bağımsızlıkları yitirmesi de söz konusu olabilir. Bu durum, normlardan birinin somut olay haksızlığını tek başına karşılamasından kaynaklanır. Normlardan birinin haksızlık içeriğini tek başına karşıladığı hallerde ya farklı suçlar ya da aynı mağdura karşı aynı suçun defaatle işlenmesi söz konusudur[317]. Esasında her iki ihtimalin hukuki sonuçları arasında herhangi bir fark yoktur ve bu hususları sistematik olarak ifade etmek için üç ilkeye dayalı görünüşte içtima kurumu oluşturulmuştur. Ancak görünüşte içtima kurumu ikinci ihtimal bağlamında sadece temel hal-nitelikli hal ilişkisi gibi en azından şekli anlamda iki farklı normun bulunduğu durumları kapsamaktadır. İkinci ihtimalin diğer görünüm biçimlerinde ise şekli anlamda dahi iki farklı norm olmadığı için görünüşte içtima ilkeleriyle açıklanamayan bir durum vardır. Bir normun aynı mağdura karşı içtima öğretisi anlamında tek fiil kapsamında defaatle ihlal edilmesi halinde dışlama ilişkisi değil, birlik arz eden bir yığılma söz konusudur. Aynı mağdura karşı arka arkaya beş defa tokat atılması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Ancak her iki ihtimalde de somut olayın haksızlık içeriği tek norm tarafından karşılandığı için suç çokluğu görünüştedir. Ayrıca ikinci ihtimali ilkesel olarak *"Aynı suç aynı anda aynı kişiye karşı birden fazla işlenemez"*[318] şeklinde ifade etmek mümkündür[319]. Bu ilke, içtima öğretisindeki fiil kavramının bir diğer fonksiyonu olan suç sayısını tespit

317 Bkz. **Tsai, Sheng-Wei,** Zur Problematik der Tatbestandsalternativen im Strafrecht, Duncker-Humblot, 2006, s. 164;

318 **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 536; **İçel,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 612.
Yargıtay, TCK m. 43/1'deki "değişik zamanlarda" ifadesiyle bağlantılı olarak söz konusu ilkeyi kabul etmektedir. Bkz. Yargıtay CGK, 17.06.2021, E. 2017/911, K. 2021/291.

319 Bu formülasyondaki aynı suç ifadesinin dar yorumlanması gerekir. Aynı suç sayılan haller bu formüldeki aynı suç ifadesine dahil değildir. Örneğin, suçun temel hali ve nitelikli hali bu bağlamda aynı suç olarak değerlendirilmez. Bu nedenledir ki, suç temel hali ve nitelikli halleri arasında görünüşte içtima ilişkisinden söz edilebilmektedir. Aksi kabul halinde iki ayrı suç olmadığı için herhangi bir içtima ilişkisi de olmayacaktır.

etme fonksiyonunu ifade etmektedir[320]. Bu ilkedeki *aynı anda* ifadesi içtima öğretisindeki tek fiili temsil etmektedir.

İçtima öğreti bağlamında tek fiille aynı suçun unsurlarının defaatle gerçekleştirilmesi halinde suç çokluğundan söz edebilmek için farklı mağdurların bulunması gerekir[321, 322]. Mağdurun aynı olduğu hallerde suç çokluğundan söz edilemeyeceği için içtima öğretisindeki fiil tekliğinin bu yönüyle fikri içtimaı sınırlandırıcı nitelikte olduğu söylenebilir[323]. Yine bu nedenle TCK m. 43/1'deki zincirleme suç düzenlemesinde *değişik zamanlarda* ifadesine yer verilmiştir. Böylece birden fazla fiilin varlığı zincirleme suçun unsuru haline gelmiş ve fikri içtima ile zincirleme suç arasında fiil sayısı bakımından fark oluşturulmuştur. Ayrıca kanun koyucunun *aynı anda* ifadesini fiil tekliğini kastedecek şekilde kullandığı çeşitli hükümlerin de olduğu ifade edilmelidir[324]. Alman kanun koyucunun da benzer bir yol izlediği söylenebilir[325]. KK m. 15'te aynı neviden fikri içtimaın düzenlenmemesi de aynı nedene dayanmaktadır. Zira kabahatlerin

---

320 Benzer yönde görüş için bkz. **Tsai,** s. 162 vd.; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 86; **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 247.

Tek fiilin suç sayısını tespit etmediği, suç sayısının tespitinde sadece suç tiplerinin formülasyonunun önem arz ettiği yönündeki görüş için bkz. **Mitsch, Wolfgang,** "Konkurrenzen im Strafrecht", JuS, 1993/5, s. 389.

321 Suçların içtimaı bağlamında fiil kavramının suç sayısını tespit etme fonksiyonu, Alman doktrininde genellikle doğal fiil tekliği kapsamında değerlendirildiği söylenebilir. Bu husus, tekrarlayan ve ardışık hareketler bağlamında ayrıntılı şekilde değerlendirilecektir. Bkz. **Maiwald, Manfred,** Die natürliche Handlungseinheit, Carl Winter Universitaetsverlag, 1964, s. 113; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 601.

322 Yargıtay da suçların içtimaı bağlamında fiil kavramının suç sayısını tespit etme fonksiyonuna atıf yapmaktadır:

"Zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi için, suçların mutlaka değişik zamanlarda işlenmesi gereklidir ki, bunun sonucu olarak, aynı mağdura, aynı zamanda, aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda tek suçun oluşacağı kabul edilmiştir." Bkz. Yargıtay CGK, 16.04.2013, E. 2012/15-1407, K. 2013/140.

Yargıtay'ın eski tarihli, tek fiille aynı suçun aynı kişiye karşı birden fazla defa işlendiğini kabul eden bu karar yerinde değildir:

"Maznununun aynı kavgada ve aynı zamanda mağdurun eline ve ayaklarına vurmak suretiyle ika ettiği muhtelif derecedeki yaralardan dolayı TCK. nun 79. maddesi nazara alınmadan ayrı ayrı ceza tayini suretiyle mahkumiyet kararı verilmesi bozmayı gerektirmektedir." Bkz. Yargıtay 4. CD, 21.11.1958, 5620/10934. (**Özütürk, Nejat,** Türk Ceza Kanunu Şerhi ve Tatbikatı Cilt: I, Filiz, 1970, s. 279.)

323 **Warda, Günter,** "Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit", Festschrift für Dietrich Oehler zum 70. Geburtstag, Carl Heymanns Verlag, 1985, s. 248.

324 Bkz. 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu m. 28/A/6: *"Maddede düzenlenen suçların birden fazla hayvana karşı aynı anda işlenmesi durumunda verilecek ceza yarı oranında artırılır."*

325 Bkz. **Steinmetz/Laune,** D/D/K/R Handkommentar, s. 531; **Mitsch,** KK-OWiG, § 21 kn. 2; **Krenberger/Krumm,** OWiG Kommentar, § 21 kn. 2.

mağduru belli bir kişi olmadığından tek fiille aynı kabahatin birden fazla defa işlenemeyeceği kabul edilmiştir[326].

Sonuç olarak ifade edilebilir ki, suçların içtimaı bağlamında fiil kavramının iki temel fonksiyonu vardır: suç çoklukları arasında ayrım yapmak ve suç sayısını tespit etmek. Her hukuk sisteminde, suç çoklukları arasında ayrım yapma fonksiyonuna ilişkin kanuni düzenleme yer almaz. Diğer bir deyişle fikri içtima-gerçek içtima ayrımı tüm ceza kanunlarında yer vermez. Ancak suçların içtimaı bağlamında fiil kavramının suç sayısını tespit etme fonksiyonu ve bunun diğer ceza hukuku kurumları üzerindeki etkisi tüm hukuk düzenlerinde geçerlilik arz eder[327]. Yine söz konusu ayrım benimsenmese bile fiil tekliğine dayalı görünüşte içtima kurumu tüm hukuk sistemlerinde geçerliliğini korur[328]. Bu nedenle suçların içtimaı bağlamında fiil kavramına ilişkin açıklamalar fikri içtima-gerçek içtima ayrımına yer vermeyen hukuk düzenleri için de önem arz etmektedir[329]. Yine bu nedenle TCK'daki fikri içtima-gerçek içtima ayrımının terk edilmesi, suçların içtimaı bağlamında fiil kavramının Türk hukuk sistemi bakımından önemsiz hale gelmesi sonucunu doğurmaz.

Suçların içtimaı bağlamında fiil kavramı bakımından önemli olan tanım değil, sınırlardır. Zira bu kavramın varlık sebebi fiil sayısını tespit etmektir. Sayının belirlenmesinde ise sınırların tespiti önem arz eder. Bu nedenle suçların içtimaı bağlamında fiil kavramı ile suçların içtimaı bağlamında fiil tekliği birbiri yerine kullanılabilecek ifadelerdir. Ayrıca bu fiil kavramının birden fazla boyutu olduğu için tek bir fiil tekliği değerlendirmesi yapılamamakta, farklı boyutlara yönelik farklı fiil tekliği değerlendirmeleri yapılmaktadır. Böylece alt başlıklara ayrılan içtima öğretisindeki fiil kavramı, bu yönüyle ceza hukukundaki diğer fiil kavramlarından ayrılır.

Suçların içtimaı bağlamında fiil tekliği gerçek içtima-fikri içtima ayrımının temelini oluşturur. Ancak söz konusu fiil kavramının kullanım alanı içtima hükümleriyle sınırlı

---

326 Bkz. **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 738.

Özgenç, Kabahatler Kanunu'nun Alman hukukundaki karşılığı olan kanunun Düzene Aykırılıklar Kanunu olarak isimlendirilmesinin, kabahatlerin belirli bir kişinin mağduriyetini önlemeyi amaçlamadığının bir göstergesi olduğunu ifade etmektedir. (Bkz. **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 739.) Ancak Alman Düzene Aykırılıklar Kanunu m. 19/1'de kabahatler için aynı neviden fikri içtima hükmünün yer aldığı ifade edilmelidir. Diğer yandan kabahatlerde aynı neviden fikri içtimaın söz konusu olduğu hallerde, suçlardan farklı olarak, ilgili kararın hüküm fıkrasında aynı neviden fikri içtimaın varlığına çoğunlukla yer verilmediği belirtilmektedir. Bkz. **Sackreuther, Kai,** BeckOK OWiG, 32. Auflage, C.H.Beck, 2021, § 19 kn. 41.

327 Bkz. **Schnarr,** s. 138.

328 **Schnarr,** s. 138.

329 Benzer yönde görüş için bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 436.

değildir. Özellikle somut olay haksızlığının ön plana çıktığı çeşitli ceza muhakemesi hukuku kurumları içtima öğretisi anlamında fiil tekliğine atıf yapılmaktadır. Örneğin, CMK m. 251/8'deki *"Basit yargılama usulü, bu kapsama giren bir suçun, kapsama girmeyen başka bir suçla birlikte işlenmiş olması hâlinde uygulanmaz"* ve CMK m. 253/3'teki *"...Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte aynı mağdura karşı işlenmiş olması hâlinde de uzlaşma hükümleri uygulanmaz"* hükümlerinde yer alan suçların *birlikte işlenmiş olması* ifadesiyle içtima öğretisi anlamında fiil tekliği kastedilmektedir[330]. Bir ceza muhakemesi kurumu kapsamında yer alan herhangi bir suçun, bütüncül bir bakış sonucu diğer bir haksızlıkla bağlantılı olduğu tespit edildiğinde bu suçun söz konusu ceza muhakemesi kurumu kapsamında değerlendirilme vasfını yitirdiği sonucuna varılabilir. Zira bu suçun münferiden işlenmesi halinde temsil ettiği haksızlık, içtima öğretisi anlamında tek fiilin bünyesinde birden fazla suçla bir araya gelmesi halinde bağımsızlığını yitirip daha büyük bir haksızlığın parçası haline gelir. Söz konusu daha büyük haksızlık ise ilgili ceza muhakemesi kurumunun uygulanmasına engel teşkil edebilir veya uygulanmamasını gerektirebilir.

Suçların içtiması bağlamında fiil sayısı ile ceza muhakemesi bağlamında fiil sayısı arasındaki ilişkinin ayrıca irdelenmesi gerekir. Bu hususta görüş birliği yoktur. Bir görüşe göre içtima öğretisi anlamında tek fiilin olduğu hallerde ceza muhakemesi bağlamında da tek fiil vardır. Ancak ceza muhakemesi bağlamında tek fiilin bünyesinde istisnai olarak içtima öğretisi anlamında birden fazla fiil toplanabilir[331]. Bu görüşü benimseyen BGH'ye

---

330 Nitekim Yargıtay'ın CMK m. 253/3'teki birlikte işlenme ifadesinden suçların zaman ve mekan birliği içinde işlenmesinin anlaşılması gerektiğine ilişkin içtihadının da zımnen suçların içtiması bağlamında fiil kavramını işaret ettiği kanaatindeyiz. Bkz. Yargıtay CGK, 13.12.2018, E. 2018/112, K. 2018/635.

331 **Meyer-Goßner, Lutz,** Meyer-Goßner/Schmitt Strafprozessordnung (StPO) Kommentar, 57. Auflage, C.H.Beck, 2014, s. 1174; **Bohnert, Joachim,** "Tatmehrheit, Verfahrensmehrheit und nachträgliche Gesamtstrafenbildung", GA, 1994, s. 99; **Ott,** KK-StPO, § 264 kn. 11-14; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (1)", s. 393.

Bu yönde karar için bkz. BGH, 11.06.1980, 3 StR 9/80; BGH, 19.12.1995, KRB 33/95; BGH, 26.08.2020, 6 StR 115/20; BGH, 09.09.2020, 2 StR 261/20.

Yine bu yönde görüş için bkz. **de Albuquerque,** A ve B/Norveç, Muhalefet Şerhi, § 34.

Suçların içtiması bağlamında fiilin tek olduğu hallerde ceza muhakemesi bağlamında da fiilin tek olduğu kabulü, suçların içtiması bağlamında fiil tekliğinin tespitinde, bu tespitin ceza muhakemesindeki fiilin hukuki sonucu olan kesin hükmün engelleyici etkisi bakımından nasıl bir sonuç doğuracağının da dikkate alınmasına neden olmaktadır. Kesin hükmün engelleyici etkisinden kaçınmak için ise suçların içtiması bağlamında birden fazla fiilin varlığı kabul edilmekte ve böylece fiilin haksızlık içeriğinden daha ağır bir ceza gündeme gelmektedir. (Bkz. **Erb, Volker,** Anmerkung - BGH v. 29.3.1994 - 4 StR 108/94, JR, 1995/4, s. 169-170.)

Suçların içtiması ifadesi yer almamasına rağmen bu yönde kabul edilebilecek Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay CGK, 26.03.2019, E. 2017/99, K. 2019/264.

göre somut olaydaki hareketler, suçların içtimaı bağlamında birden fazla fiil oluşturmasına rağmen bu hareketlerin haksızlık ve kusur içeriği ancak bir arada değerlendirilerek doğru şekilde tespit edilebilecekse ve ceza muhakemesi bağlamında birden fazla fiil kabulü, somut olaydaki birlik arz eden sürecin suni şekilde bölünmesine neden olacaksa suçların içtimaı bağlamında birden fazla fiil, ceza muhakemesi bağlamında tek fiil oluşturur[332]. Ancak eski tarihli kararlarında BGH, örgüt üyeliği suçuna ilişkin kesin hükmün, aralarında fikri içtima ilişkisi olduğunu kabul etmesine rağmen örgüt kapsamında işlenen ve daha ağır cezayı gerektiren suçlar için muhakeme engeli teşkil etmeyeceğini kabul etmekteydi[333]. Mahkeme, yakın tarihli kararlarında, söz konusu hallerdeki içtima ilişkisine müteallik görüşünü değiştirerek ceza muhakemesi bağlamında fiil tekliği ile içtima öğretisindeki fiil tekliği arasındaki paralelliği yeniden sağlamış, bu istisna kabulünden vazgeçmiştir[334].

Diğer görüşe göre her ne kadar kural olarak içtima öğretisi anlamında tek fiilin olduğu hallerde ceza muhakemesi bağlamında da tek fiil olsa da bu durumun istisnaları olduğu için söz konusu iki fiil kavramına ilişkin teklik değerlendirmesi birbirine endekslenemez[335]. Ancak bu görüşün, BGH'nin eski içtihatlarında kabul ettiği istisnalara dayandığı ifade edilmelidir. Benzer yöndeki bir diğer görüşe göre ise suçların içtimaı bağlamında fiil tekliği ile ceza muhakemesi bağlamında fiil tekliği birbirine bağlı şekilde

---

332 BGH, 04.09.2013, 1 StR 374/13; BGH, 15.03.2012, 5 StR 288/11; BGH, 18.03.2009, 1 StR 50/09.

Örneğin, failin sarhoş şekilde araç kullanırken kaza yapıp sürüşe devam etmesi halinde kazanın içtima öğretisindeki fiilde kesinti olarak kabul edilmesine rağmen bu hareketler ceza muhakemesi bağlamında tek fiil kabul edilmektedir. Bkz. **Hoppen/Jansen,** "Strafklageverbrauch", s. 1134.

Ranft, bu durumun suçlar arasında plan birliği olduğu hallerde de söz konusu olabileceğini ifade etmektedir. Bkz. **Ranft,** "Der Tatbegriff des Strafprozessrechts", s. 424.

Suçların içtimaı bağlamından iki fiilin ceza muhakemesi bağlamında tek fiil teşkil ettiği hallerde içtima öğretisi anlamdaki fiillerden birinin yargılama konusu yapılmasının, diğer fiilin yeni bir yargılama konusu yapılmasına engel teşkil edebilmesi için ilgili tarihsel sürecin özünü kapsaması gerektiği, aksi halde diğer fiilin yeni bir yargılamaya konu edilebileceği doktrinde ifade edilmiştir. Bkz. **Peters, Karl,** "BGH, Urteil v. 13.12.1960 - 5 StR 478/60 (LG Oldenburg)", JZ, 1961/13, s. 427.

333 Bkz. **Eroshkina, Natalia,** Die organisationsbezogene Beteiligung im Strafrecht, Duncker-Humblot, 2012, s. 50; **Ranft,** "Der Tatbegriff des Strafprozessrechts", s. 420 vd.

Bu istisnanın kabulü için örgüt kapsamında işlenen suçun örgüt üyeliğine ilişkin iddianamede örgüt üyeliği bağlamında bile yer almamış olması şartı da aranmaktadır. Bkz. BGH, 11.06.1980, 3 StR 9/80.

Alman Anayasa Mahkemesi, söz konusu istisnanın non bis in idem ilkesine aykırı olmadığına karar vermiştir. Bkz. BVerfG, 08.01.1981, 2 BvR 873/80.

334 Bkz. **Kühne,** Strafprozessrecht, s. 396; **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 462; **Kretschmer,** "Der strafprozessuale Tatbegriff des § 264 StPO in der strafrechtlichen Klausur im Assessorexamen", s. 143.

335 **Stratenwerth, Günter/Kuhlen, Lothar,** Strafrecht Allgemeiner Teil, 6. Auflage, Vahlen, 2011, s. 327; **Roxin,** s. 833; **Rissing-van Saan,** LK, s. 526; **Fahl,** "Der prozessuale Tatbegriff als Hindernis für die Rückholung von IS-Kämpfern aus Syrien?", s. 326.

belirlenemez, zira bu iki fiil kavramı arasında amaç birliği bulunmamaktadır[336]. Son olarak ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramının içtima öğretisindeki fiil kavramından daha kapsamlı olduğunu savunan bir görüşün de olduğu ifade edilmelidir[337].

Kanaatimizce, içtima öğretisi anlamında tek fiil kural olarak ceza muhakemesi bağlamında da tek fiil teşkil eder. Ancak iddianamede, içtima öğretisi anlamında tek fiilin sadece bir kısmına yer verilmişse ve fiilin yer verilmeyen kısmı fikri içtima ilişkisi içindeki suçlardan birinin tüm unsurlarına tekabül ediyorsa bu suç için ayrı bir yargılama yapılabilir. Yani ilk yargılama, ikinci yargılama için engel teşkil etmeyebilir. Bu durumda suçların içtimaı anlamında tek fiil, ceza muhakemesi bağlamında iki fiil olarak ele alınmış olur. Ancak bunun oldukça dar yorumlanması gereken bir istisna olduğu ifade edilmelidir. Bu istisnanın kabulü, sadece kesin hükmün önleyici etkisinden kaçınmak amacıyla içtima öğretisi anlamında fiil tekliğini daraltma eğilimini engellemek bakımından önem arz eder. Diğer yandan ceza muhakemesi bağlamında tek fiilin bünyesinde içtima öğretisi anlamında birden fazla fiilin bulunması mümkündür[338]. Bu noktada belirleyici hususlar, somut olay örgüsü ve iddianamedeki betimlemedir. Söz konusu iki fiil kavramının ve tekliğinin birbirine dayalı olarak açıklanamama sebebi ise aralarındaki amaç ve yöntem farklılığıdır[339]. Bu nedenle, her ne kadar bu iki fiil kavramı çoğu durumda benzer sonuca varsa da bu kavramları birbiri üzerinden açıklamaya yönelik genel bir değerlendirme yapılamaz[340]. Diğer bir deyişle söz konusu iki fiil kavramı birbirinden bağımsız olmasına rağmen birbiriyle ilişkilidir[341].

Bu bahiste son olarak ifade edilmesi gereken husus, fikri içtima-gerçek içtima ayrımı ve dolayısıyla fiil sayısına dayalı içtima sisteminin terk edilmesi gerektiğine ilişkin Türk ve Alman hukukundaki görüşlerdir. Bu görüşler çeşitli gerekçelere dayanmaktadır. Ayrıca fikri içtima-gerçek içtima ayrımının terk edilmesi gerektiğine yönelik Alman

336 **Jaeger,** SK-StGB, s. 201; **Kühl,** s. 905; **Erb,** Anmerkung - BGH v. 29.3.1994 - 4 StR 108/94, s. 170; **Kelep Pekmez,** s. 67.

337 **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 450.

338 **Rissing-van Saan,** LK, s. 527; **Steinberg/Stam,** "Der strafprozessuale Tatbegriff", s. 909.

339 Bkz. **Foth, Eberhard,** "Tateinheit/Tatmehrheit in Jugendstrafsachen?", JR, 2014/9, s. 391; **Kühl,** s. 905; BVerfG, 08.01.1981, 2 BvR 873/80.

340 *Erem*, fikri içtimaın olduğu hallerde ceza muhakemesi bağlamında tek fiilin, gerçek içtimaın olduğu hallerde ise ceza muhakemesi bağlamında birden fazla fiil olduğunu ifade ederek iki ayrı fiil kavramını birbirine endekslemektedir. Bkz. **Erem, Faruk,** "Ceza Usulünde Kesin Hüküm", AÜHFD, 1963/1, s. 48.

341 **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 430; **Kretschmer,** "Der strafprozessuale Tatbegriff des § 264 StPO in der strafrechtlichen Klausur im Assessorexamen", s. 140.

hukukundaki görüşler, tüm ceza sisteminden *(Gesamtstrafe)* tek ceza sistemine *(Einheitsstrafe)* geçilmesi gerektiğine ilişkin görüşün bir parçasını oluşturur. Bu nedenle söz konusu ayrımı reddeden görüşlere geçmeden önce tüm ceza sistemi ve tek ceza sistemini kısaca açıklamakta yarar vardır.

Alman pozitif hukuku, birden fazla suçun işlendiği hallerde her fiil için bir ceza belirleme esasına dayanır ve bu cezalar kural olarak toplanmaz[342]. Tüm ceza sistemi, Alman CK'nın cezaların içtimaında kabul ettiği sistemdir. Alman CK m. 53 ve m. 54'te gerçek içtima ilişkisinin olduğu haller için üç aşamalı bir sonuç ceza belirleme süreci öngörmektedir. Buna göre ilk olarak gerçek içtima ilişkisi içindeki her bir suç için tek başına işlenmiş gibi bir ceza belirlenir[343]. Ardından, belirlenen cezalar arasından en ağır olan tespit edilir ve son olarak en ağır ceza ilk aşamada tespit edilen cezaların toplamını geçmeyecek şekilde artırılır[344]. Alman CK m. 52'de düzenlenen fikri içtima için ise tek bir ceza belirlenir. Bu ceza, diğer suçlar için öngörülen cezanın alt sınırından az olmayacak şekilde en ağır cezayı öngören suça göre belirlenir[345].

Tüm ceza sisteminin zıttı olarak kabul edilen tek ceza sisteminde, her bir suç veya fiil için ayrı ayrı ceza belirlenmez; suç ve fiil sayısını önem arz etmeksizin bütün suçlar için tek ceza belirlenir[346]. Bu cezanın nasıl belirleneceği ise tercih edilen sisteme göre farklılık arz eder. Bu noktada çoğunlukla tercih edilen sistem, en ağır cezanın bir miktar artırılmasını ifade eden teşdit sistemidir. Fransa, Avusturya ve İsviçre ceza hukuku ile Alman genç ceza hukukunda tek ceza sistemi benimsenmiştir[347]. Her ne kadar tek ceza sistemini benimseyen günümüz ceza hukuku düzenleri fikri içtima-gerçek içtima ayrımına

---

342 **Jaeger,** SK-StGB, s. 199.

343 Gerçek içtima-fikri içtima kombinasyonun olduğu hallerde ilk aşamanın, her bir fiil için bir ceza belirlenir şeklinde anlaşılması gerekir. Bkz. **Meier, Bernd-Dieter,** Strafrechtliche Sanktionen, 5. Auflage, Springer, 2019, s. 186.

344 **Jescheck/Weigend,** s. 728 vd.; **Roxin,** s. 834.

Birden fazla müebbet hapis cezası veya adli para cezasının olması gibi çeşitli hallere ilişkin farklı düzenlemeler de yer almaktadır. Ancak bu hükümler, tercih edilen sistemin genel olarak izahında gerekli olmadığı için açıklanmayacaktır.

345 Alman CK'nın fikri içtimada tek ceza sistemini benimsediği ifade edilmektedir. Bkz. **Jakobs,** s. 864.

346 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 870; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 600;

Bu iki sisteme ilişkin görüş ayrılıklarının, cezanın amacında kefareti ön plana çıkararak fiil ceza hukukunu benimseyen klasik okul ve özel önlemeyi ön plana çıkararak fail ceza hukukunu benimseyen Uluslararası Ceza Hukuku Birliği'ne dayandırılabileceği ifade edilmektedir. (**Geppert,** "Neue Perspektiven für ein altes Thema: Muß die Einheitsstrafe kommen?", Zur Rechtswirklichkeit nach Wegfall der "Fortgesetzten Tat", s. 119.)

347 **Rissing-van Saan,** LK, s. 524.

yer vermese de tek ceza sisteminde bu ayrımın terkedilmesi zorunlu değildir[348]. Tek ceza sisteminde de fikri içtima ve gerçek içtimaa farklı sonuçlar öngörülerek fiil sayısına dayalı bu ayrım sürdürülebilir. Ancak bu hususiaki genel eğilim, tek ceza sistemine geçilerek fikri içtima-gerçek içtima ayrımının terk edilmesi gerektiği yönündedir.

Tek ceza sistemi benimsenip fikri içtima-gerçek içtima ayrımına kanunda yer verilmese bile bu ayrımın varlığı sürdüreceği de ifade edilmektedir. Diğer bir deyişle söz konusu ayrımın ontolojik olduğu, bu nedenle kanunda yer verilmemiş olmasının bu ayrımın terk edilmesi için yeterli olmayacağı savunulmaktadır[349]. Fikri içtima-gerçek içtima ayrımını ontolojik olarak nitelendirmese bile, tek ceza sistemine geçilmesi gerektiğini savunmasına rağmen fikri içtima-gerçek içtima ayrımının korunması gerektiğini ifade eden yazarlar da vardır[350]. Buna göre adil bir sonuç cezanın belirlenebilmesi için hakimin ilgili suçlar arasındaki söz konusu ilişkiyi tespit etmesi gerekir[351].

Özetle, fikri içtima-gerçek içtima ayrımının terk edilmesi gerektiğini ifade edenlerin tek ceza sistemini savunduğu, ancak tek ceza sistemini savunanların tamamının fikri içtima-gerçek içtima ayrımına karşı çıkmadığı söylenebilir. Fikri içtima-gerçek içtima ayrımının reddi, tek ceza sisteminin olmazsa olmaz şartı değildir[352]. Ayrıca her ne kadar içtima bahsinde hangi sistemin benimsenmesi gerektiğine ilişkin kapsamlı bir tartışma yürütülüyor olsa da Alman CK'nın mevcut içtima hükümleri gereği fikri içtima ile gerçek içtima için belirlenen sonuç cezalar arasında esaslı bir ağırlık farkının olmadığı ve yürürlükteki tüm ceza sisteminin örtülü bir tek ceza sistemi olduğu ifade edilmektedir[353].

Tek ceza sistemi, Alman hukukunda, 20. yüzyılın başından bugüne kadarki ceza kanunu tasarılarında ve kanun değişikliği çalışmalarında birçok defa tartışılmış ve bu

---

348 Bkz. **Geppert,** "Neue Perspektiven für ein altes Thema: Muß die Einheitsstrafe kommen?", s. 120; **Schmitt,** "Die Konkurrenz im geltenden und künftigen Strafrecht", s. 212-219.

349 Bkz. **Niese, Werner,** "Empfiehlt sich die Einführung einer einheitlichen Strafe auch im Falle der Realkonkurrenz?", Materialien zur Strafrechtsreform Band I, Bundesminister d. Justiz, 1954, s. 163; Entwurf eines Strafgesetzbuches (StGB) E 1962, Drucksache IV/650, s. 190.

350 **Schmitt,** "Die Konkurrenz im geltenden und künftigen Strafrecht", s. 211 vd.; **Geppert,** "Neue Perspektiven für ein altes Thema: Muß die Einheitsstrafe kommen?", s. 131; **Jescheck,** "Die Konkurrenz", s. 538 vd.

351 **Jescheck,** "Die Konkurrenz", s. 545.

Bu görüşü savunan yazarların diğer gerekçeleri için bkz. **Schnarr,** s. 128 vd.

352 Bkz. **Schnarr,** s. 138.

353 **Montenbruck, Axel,** "Gesamtstrafe - eine verkappte Einheitsstrafe?", JZ, 1988/7, s. 338; **Rissing-van Saan,** LK, s. 525.

sistemi benimseyen tasarılar ortaya çıkmış olmasına rağmen bu yönde bir kanun değişikliğine gidilmemiştir[354]. Bu tasarıların bazılarında fikri içtima-gerçek içtima ayrımı kabul edilmiş, bazılarında ise bu ayrım benimsenmemiştir[355]. Tek ceza sistemine ve söz konusu ayrıma ilişkin tartışmalar, zincirleme fiil tekliğini reddederek fiil tekliğinin kapsamı sınırlandıran 1994 tarihli BGH kararından sonra tekrar alevlenmiştir[356]. Ayrıca ifade etmek gerekir ki, Alman genç ceza mahkemeleri, Alman Gençlik Mahkemesi Kanunu'nda (*Jugendgerichtsgesetz* (JGG)) fikri içtima-gerçek içtima ayrımı yapılmamış olmasına rağmen ceza muhakemesi bağlamında fiilin ve dolayısıyla kesin hükmün sınırlarını tespit etmek için hüküm fıkrasında bu ayrıma yer vermektedir[357]. Bu durumun, suç çokluğu halleri arasında fikri içtima-gerçek içtima ayrımı yapmanın, Alman ceza hakimlerinin "kanına işlemiş" olmasından kaynaklandığı; suçların içtimaı bağlamında tek fiil ile ceza muhakemesindeki fiil kavramı arasındaki amaç ve yöntem farklılığı nedeniyle yerinde olmadığı ifade edilmektedir[358]. Ancak bu vakıa, kanunen terk edilse bile Alman ceza hukuku uygulamasında fikri içtima-gerçek içtima ayrımının varlığını sürdürebileceğini göstermektedir.

Alman doktrininde, fikri içtima-gerçek içtima ayrımının gerekçesiz, amaca hizmet etmeyen ve vazgeçilebilir bir ayrım olduğu[359]; ayrımın tesadüfi olduğu[360]; fikri içtima ile

---

354 Radbruch tarafından hazırlanan 1922 tarihli Alman Ceza Kanunu tasarısı ilk defa tek ceza sistemi benimseyen tasarı niteliğindedir. (Bkz. **Goltsche, Friederike,** Der Entwurf eines Allgemeinen Deutschen Strafgesetzbuches von 1922 (Entwurf Radbruch), de Gruyter, 2010, s. 183; **Geppert,** "Neue Perspektiven für ein altes Thema: Muß die Einheitsstrafe kommen?", s. 119.) Bu tasarıdaki tutum sonraki tasarılarda da sürdürülmüş; 1925 tarihli Alman CK Tasarısı m. 63'te, 1936 tarihli Alman CK Tasarısı m. 54'te ve 1966 tarihli Alternatif Ceza Kanunu Tasarısı m. 64'te *(Alternativ- Entwurf eines StGB)* tek ceza sistemi kabul edilmiştir. (Bkz. **Honig, Richard,** Studien zur juristischen und natürlichen Handlungseinheit, Bensheimer, 1925, s. 1; **Geppert,** "Neue Perspektiven für ein altes Thema: Muß die Einheitsstrafe kommen?", s. 120, 123.) Yine 1962 tarihli Alman CK Tasarısı ile 1975'te yürürlüğe giren Alman CK'daki mevcut içtima hükümlerin oluşturulması aşamasında da tek ceza sistemi lehine görüşler ileri sürülmüş, ancak bu görüşler kanunda ve tasarıda yer almamıştır. (**Geppert,** "Neue Perspektiven für ein altes Thema: Muß die Einheitsstrafe kommen?", s. 121-123.) Son olarak 2003 yılında yaptırımlara ilişkin kanun tasarısı hazırlık çalışmalarında özellikle cezanın belirlenme sürecini sadeleştirmek amacıyla tek ceza sistemi lehine değerlendirmelerde bulunulmuş ve tek ceza sistemi lehine ağırlıklı bir görüş ortaya çıkmıştır. (Bkz. **Erb, Volker,** "Überlegungen zu einer Neuordnung der Konkurrenzen", ZStW, 2005/1, s. 38. Ayrıca bkz. **Schnarr,** s. 70 vd.)

Her iki sistemin de diğerine nazaran avantaj ve dezavantajlarının olduğu yönündeki görüş için bkz. **Geppert, Klaus,** "Zur straf- und strafverfahrensrechtlichen Bewältigung von Serienstraftaten nach Wegfall der Rechtsfigur der "fortgesetzten Handlung"", NStZ, 1996/3, s. 120.

355 **Geppert,** "Neue Perspektiven für ein altes Thema: Muß die Einheitsstrafe kommen?", s. 119.

356 **Erb,** "Überlegungen zu einer Neuordnung der Konkurrenzen", s. 37.

357 Bkz. BGH, 16.04.2019, 3 StR 48/19.

358 **Foth,** "Tateinheit/Tatmehrheit in Jugendstrafsachen?", s. 391.

359 **Coenders, Albert,** Über die Idealkonkurrenz: ein Vorschlag zum neuen Strafgesetz, Ratsbuchhandlung L.Bamberg, Greifswald, 1921, s. 12 vd.; **Habermaas, H. Fr.,** Die ideale Konkurrenz der Delikte, Verlag von Ferdinand Enke, 1882, s. 83.

gerçek içtima arasındaki sınırın net olmadığı ve bu ayrımın zor olduğu[361]; sade bir çözüm sunduğu, usul ekonomisine uygun olduğu ve yargının yükünü hafifleteceği için tercih edilmesi gereken tek ceza sisteminde gerçek içtima-fikri içtima ayrımının gereksiz olduğu[362] ifade edilmiştir.

Türk doktrininde de birden fazla suçu tek fiille işleyebilme becerisi gösteren fail için fikri içtimaın ödül niteliğinde olduğu, tek fiille birden fazla suç işleyen failin farklı fiillerle birden fazla suç işleyen faile nazaran daha az cezalandırılmasının herhangi bir hukuki temelinin olmadığı, fikri içtimaın hayali ve lüzumsuz bir kurum olduğu ifade edilmektedir[363].

Aksi görüş olarak ise tek ceza sisteminin fiil ceza hukukuna değil, fail ceza hukukuna uygun bir sistem olduğu[364]; her ne kadar tek ceza sistemiyle cezanın belirlenme süreci sadeleştirilse de fiil ceza hukukunun benimsendiği bir sistemde fiil sayısının cezanın belirlenmesinde önem arz ettiği ve her bir suça dayalı bağımsız bir haksızlık ve kusur değerlendirmesi yapma zorunluluğunu ortadan kaldıran tek ceza sisteminin cezanın belirlenmesinde yüzeysel değerlendirmelere yol açacağı[365]; tek ceza sisteminin, ilk derece mahkemesinin verdiği kararın kısmen bozulduğu hallerde muhakeme sürecini uzatacağı ve cezanın belirlenme sürecini anlaşılmaz hale getireceği ifade edilmektedir[366]. Ayrıca, tek

---

360 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 436.

361 Bkz. **Wilhelm, Endrik,** "Zur Konkurrenz zwischen einem Begehungs- und einem Unterlassungsdelikt", NStZ, 2001/8, s. 406; **Roxin,** s. 799.

362 **Erb,** "Überlegungen zu einer Neuordnung der Konkurrenzen", s. 105.

363 **İçel, Kayıhan,** "Fikri İçtima Üzerine Bir İnceleme", İÜHFM, 1964/1-2, s. 193.
Fikri içtimaa şüpheyle yaklaşan görüş için bkz. **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 545.

364 **Freund, Georg/Rostalski, Frauke,** Strafrecht Allgemeiner Teil, 3. Auflage, Springer, 2019, s. 455; **Jakobs,** s. 864; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 600;

365 **Jaeger,** SK-StGB, s. 199; **Rissing-van Saan,** LK, s. 525; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 870; **Jakobs,** s. 864.

366 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 870.
1962 tarihli Alman CK Tasarısı'nın gerekçesinde, neden tek ceza sisteminin benimsenmemesi ve fikri içtima-gerçek içtima ayrımının muhafaza edilmesi gerektiğine ilişkin kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır. Mevcut içtima sisteminin ve fikri içtima-gerçek içtima ayrımının muhafaza edilmesi gerektiğine ilişkin üç temel neden ileri sürülmüştür: her bir suç için ayrı bir cezanın belirlenmesini gerektirmeyen tek ceza sistemi gerçek içtima ilişkisinin olduğu hallerde cezanın belirlenmesi bakımında yüzeysel değerlendirmelere sebebiyet verebilir; kişinin kanun yolu aşamasında kendisini savunabilmesi için her bir suçun nasıl cezalandırıldığını bilmesinin gerekir ve kanun yolu aşamasında sadece bazı suçlara ilişkin bozma karar verilse bile tüm suçların tekrar değerlendirilmesi zorunluluğu doğar; her ne kadar sınırdaki olaylar dikkate alındığında tam olarak anlaşılmasa da fikri içtima ve gerçek içtima arasında doğal bir fark vardır ve birden fazla fiille birden fazla suç işlenmesi, tek fiille birden fazla suç işlenmesine nazaran kural olarak daha büyük haksızlık yoğunluğunun dışa vurumu anlamına gelir ve bu cihetle daha ağır ceza gerektirir. (Bkz. Entwurf eines Strafgesetzbuches (StGB) E 1962, Drucksache

ceza sistemine geçilmesini gerektiğini ifade etmesine rağmen fikri içtima-gerçek içtima ayrımının muhafaza edilmesi gerektiği, zira bu ayrımın fiile dayalı kusur ilkesinin önemli bir parçası olduğu[367], bu sistemde de sonuç cezanın belirlenmesi bakımından fiil sayısının önemli olduğu[368] ifade edilmiştir. Yine fikri içtima-gerçek içtima ayrımının terk edilmesi halinde birden fazla fiille birden fazla suçun işlendiği hallerin tek fiille bir fazla suçun işlendiği hallere nazaran hukuk düzenine karşı gelme iradesinin tekrarlaması nedeniyle kusur ceza hukuku açısından daha ağır cezayı gerektirdiği hususu göz ardı edileceği ifade edilmiştir[369]. Kanaatimizce, fiil sayısına dayalı fikri içtima-gerçek içtima ayrımını savunan görüşler yerindedir.

5. TARİHÇE

Başta fikri içtima ve zincirleme suç olmak üzere suçların içtima kurumları, özel bir fiil tekliği değerlendirmesi yapılmaksızın ortaya çıkmış kurumlar değildir. İçtima kurumlarının suç teorisi kapsamında incelenmeye başlanması ve böylece günümüz anlamına evrilmesi, içtima öğretisine özgü fiil kavramının ve suç tekliği-çokluğu ayrımının üzerine düşülmesiyle mümkün olmuştur. Ayrıca fikri içtima ve bunun bir unsuru olan fiil tekliği birbirlerine sıkı şekilde bağlıdır. Bu nedenle suçların içtimaı bağlamında fiil kavramının tarihi, içtima kurumlarından bağımsız şekilde ele alınamayacağı gibi böyle bir yöntem yarar da sağlamayacaktır. Biz de tarihçe kısmını bağımsız bir fiil kavramı olarak içtima öğretisi anlamında fiil kavramına hasretmeyecek, içtima kurumlarının tarihçesini birlikte ifade edeceğiz.

İçtima kurumlarının tarihçesine geçmeden önce belirtmek gerekir ki, tarihin çeşitli dönemlerinde, birlikte veya art arda infazı mümkün olmayan birden fazla cezanın bir araya

---

IV/650, s. 189 vd; **Roxin,** s. 799; **Geppert,** "Neue Perspektiven für ein altes Thema: Muß die Einheitsstrafe kommen?", s. 121 vd.) Bu gerekçelerin tatmin edici olmadığına ilişkin görüş için bkz. **Roxin,** s. 799.

1962 tarihli Alman CK Tasarısı'nın gerekçesinde yapılan bu değerlendirme, tek ceza sisteminin benimsenmemesi ve fikri içtima-gerçek içtima ayrımının muhafaza edilmesi gerektiğine ilişkin doktrindeki görüşlerin de özeti niteliğindedir.

367 **Geppert,** "Neue Perspektiven für ein altes Thema: Muß die Einheitsstrafe kommen?", s. 131; **Puppe,** "Die Erfolgseinheit, eine verkappte Form der Idealkonkurrenz", s. 254.

368 **Schmitt,** "Die Konkurrenz im geltenden und künftigen Strafrecht", s. 214 vd.

369 **v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 500.

von Hippel, ayrıca, tek ceza sistemine geçmenin geriye gidiş niteliğinde olacağını ifade etmektedir. (**v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 508.)

geldiği durumlar için bazı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır[370]. Bu yaklaşımların sadece mevcut imkansızlığı giderme gayesi güttüğü ve günümüz anlamında sadece cezaların içtimaı hükümlerine benzerlik arz ettiği söylenebilir. Ancak bu yaklaşımlar, günümüz içtima kurumlarından herhangi birinin tarihsel geçmişi olarak kabul edilemez. Zira bir zorunluluk gereği ortaya çıkmış bu yaklaşımlar ile günümüz içtima kurumları arasında esaslı bir amaç benzerliği yoktur. Günümüz içtima kurumlarının ortaya çıkmasındaki temel düşünce, cezaların behemehâl toplanmasının sebebiyet verdiği ağır sonuçların hafifletilmesi isteğidir[371]. Bu nedenle söz konusu yaklaşımlar ayrıntılı şekilde incelenmeyecektir.

5.1. Kıta Avrupası Hukukunda

Roma hukukunda, *"kaç suç varsa o kadar ceza" (quot crimina (delicta), tot poenae)* ilkesi geçerliydi ve suçların içtimaına ilişkin herhangi bir kriter belirlenmiş değildi[372]. Bu durumun, Roma hukukuna hakim birkaç hususun doğal sonucu olduğu söylenebilir. Öncelikle, Roma hukukunda suç, sadece hukukun ihlali olarak kabul edilmekte ve fiilin ne şekilde gerçekleştiğine önem verilmemekteydi[373]. Diğer yandan her bir suç için ayrı bir yargılama öngörülmesi, suçların ve cezaların birlikte değerlendirilmesine engel teşkil etmekteydi[374]. Ayrıca suç ve haksız fiil ilişkisi tam anlamıyla ortaya konulmadığı için tazminat ve ceza kurumları girift vaziyetteydi[375]. Uyuşmazlıklar ise temel olarak özel hukuk yargılamasına ilişkin şahsi davalar aracılığıyla giderilmekte ve yargılama sonucu hükmedilen para cezası, sebebiyet verilen zararın karşılığını teşkil ettiği için somut olaydaki fiil sayısı önem arz etmemekteydi[376]. Ancak yine de kazuistik düzenlemelerin sebep olduğu çeşitli sorunların çözümünde içtimaa ilişkin, genel nitelik arz etmeyen, bazı sonuçlara varılmıştır[377]. Maddi ceza hukuku ve ceza

---

370 Bkz. **Baumgarten, Arthur,** Die Lehre von der Idealkonkurrenz und Gesetzeskonkurrenz, Schletter, 1909, s. 3.

Cezaların infazına ilişkin söz konusu yaklaşımların içtima öğretisinin başlangıçtaki amacı olduğu, ancak bu amacın günümüzde esas amaç olmaktan çıktığı ifade edilmektedir. Bkz. **El-Ghazi,** s. 116.

371 Bkz. **Preiser, Wolfgang,** "Einheitsstrafe für eine Mehrheit gleichartiger Handlungen", ZStW, 1959/71, s. 342.

372 **Meyer, Hugo/Allfeld, Philipp,** Lehrbuch des deutschen Strafrechts, 9. Auflage, A. Deichert, 1934, s. 294; **Mayer, Hellmuth,** Strafrecht Allgemeiner Teil, Kohlhammer, 1953, s. 406; **Buchholz, Lothar,** Die Selbständigkeit der Einzelakte beim fortgesetzten und Kollektivdelikt, Alfred Kurtze, 1940, s. 9.

Söz konusu formülasyonun menşeinin kesin olmadığı ifade edilmektedir. Bkz. **Geerds,** s. 10.

373 **Geerds,** s. 6.

374 **Waldowski,** s. 4.

375 **Türkoğlu, Halide Gökçe,** Roma Hukukunda Suç ve Ceza, 2. Baskı, Seçkin, 2017, s. 25.

376 **Lang,** s. 25.

377 Bkz. **v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 494; **Lang,** s. 28, 46.

muhakemesi hukuku arasında net bir sınırın olmadığı Roma hukukunda içtimaa ilişkin söz konusu sonuçlar davaların içtimaı yoluyla elde edilmiştir[378].

Eski Alman hukuku, neticeye dayalı sorumluluğun esas alındığı, her bir netice için ayrı cezanın öngörüldüğü kazuistik bir yapıya sahipti[379]. Fiil sayısı önem arz etmeksizin sebebiyet verilen her bir netice için ayrı para cezası öngörülmekte ve birden fazla cezanın söz konusu olduğu hallerde bu cezaların toplanılmasıyla yetinilmekteydi[380]. Hatta birden fazla eşyanın çalınması halinde eşya sayısınca hırsızlık suçunun oluşacağı kabul edilmekteydi[381]. Kısaca, içtima kurumları eski Alman hukukuna yabancıydı[382].

Her ne kadar 13. yüzyıl ve sonrası İtalyan hukukunda her bir cezanın bağımsızlığını koruduğu toplama sistemi lehine bilinçli bir çabanın olduğu ifade edilse de toplama sisteminin sebebiyet verdiği sakıncaların farkına varılmış ve yeni arayışlara girilmiştir[383]. İçtima öğretisinin ilk defa esaslı ve ayrıntılı şekilde ele alınması ise 15. ve 16. yüzyılda İtalyan ve İspanyol hukukçular tarafından gerçekleştirilmiştir[384]. Bu dönemde, birden fazla fiil için tek ceza öngören ve günümüzde zincirleme suç olarak isimlendirilen[385], tek fiile birden fazla suçun işlenmesi halinde tek ceza verilmesini öngören ve günümüzde fikri içtimaa tekabül eden kurumlar ortaya çıkmaya başlamıştır[386]. Böylece kanunlarda öngörülen ağır cezalar belli şartlara bağlı olarak hafifletilmiş[387] ve Ortaçağ'a hakim toplama sistemi esnemeye başlamıştır[388]. Bu gelişmeler, günümüz içtima öğretisine ilişkin temelin de başlangıcını teşkil eder[389].

---

378 **Lang,** s. 46; **Geerds,** s. 8 vd.

379 **v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 494; **Lang,** s. 29; **Geerds,** s. 14.

380 **Dahm, Georg,** Das Strafrecht Italiens im ausgehenden Mittelalter, Walter de Gruyter, 1931, s. 237; **Waldowski,** s. 4.

381 **Geerds,** s. 14.

382 **Lang,** s. 30.

383 **Geerds,** s. 22-23.

384 **Waldowski,** s. 4; **Jescheck,** "Die Konkurrenz", s. 531.

385 Zincirleme suç kurumunun ilk olarak üç defa hırsız suçu işleyen kişi için öngörülmüş olan idam cezasının hafifletilmesi için ortaya konulduğu ifade edilmektedir. Bkz. **Tosun, Öztekin,** "Müselsel Suçlar", İÜHFM, 1957/1-4, s. 126.

Bu dönemde zincirleme suç için iki temel kriterin ileri sürüldüğü ifade edilmektedir: suçlar arasında zamansal bağlantı olması ve suçlar arasında amaç veya kast birliğinin olması. Ayrıca zamansal bağlantı kriterinin subjektif kriterin ispatına yönelik olduğu da belirtilmektedir. Bkz. **de Albuquerque,** Rohlena/Çek Cumhuriyeti, Mutabakat Şerhi.

386 **v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 494.

387 **Toroslu/Toroslu,** s. 368.

388 **Mayer,** Strafrecht Allgemeiner Teil, s. 407; **Jescheck,** "Die Konkurrenz", s. 531; **Geerds,** s. 25.

389 **Waldowski,** s. 5.

İtalyan hukukundaki gelişmeler Alman hukukunu da etkilemiş olmasına rağmen döneminin en önemli kanunu olan 1532 tarihli Constitutio Criminalis Carolina'da (CCC) [390] içtimaa ilişkin genel bir düzenleme yer almamaktadır[391]. CCC, suçların içtimaına ilişkin herhangi bir genel hüküm içermemekte, sadece hırsızlık suçunda birden fazla nitelikli halin birlikte meydana geldiği hallere yönelik özel içtima hükmü ihtiva etmektedir[392].

Alman hukukunda suçların içtimaını esaslı şekilde ilk defa ele alan kişi, modern ceza hukukunun kurucusu olarak kabul edilen[393] *Carpzov*'dur[394]. *Carpzov*, 1635'te, fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımına değinmeksizin, cezaların içtimaına ilişkin beş temel kurala dayanan görüşünü ileri sürmüştür[395]. Buna göre birden fazla cezanın olduğu hallerde her bir cezanın bağımsızlığını koruduğu toplama sistemi yerine cezaların birbirine uyumlu olup olmamasına bağlı olarak teşdit veya erime sistemi tercih edilmelidir[396]. *Carpzov*'un görüşleri müşterek ceza hukuku döneminde uzun süre hakim nitelikte olmuştur[397]. Bu görüşlerin oluşumunda, CCC'nin başta idam cezaları olmak üzere çok sayıda farklı türden ceza içermesinin etkili olduğu söylenebilir.

İçtima öğretisi, *Carpzov*'dan bugünkü içtima öğretisinin kurucusu olarak kabul edilen *Koch*'a kadar (1758) geçen sürede İtalyan doktrininde ileri sürülmüş halihazırdaki görüşler etrafında şekillenmekle birlikte bu dönemin dikkate değer çalışması *Becker* (1692) tarafından yapılmıştır[398]. *Becker*, daha sonra *Koch* tarafından da atıf yapılacak olan suçların içtimaına ilişkin değerlendirmelerini fiil sayısı üzerine inşa etmiştir ve fiil çokluğu başlığı altında, sonradan zincirleme suça örnek olarak verilen çeşitli hallerde fiil çokluğu olmasına rağmen tek suçun oluştuğunu kabul ederek tek cezanın söz konusu olması gerektiğini ifade etmiştir[399]. *Becker*'in ileri sürdüğü görüşler, *Carpzov*'un görüşleri

---

390 **Lang,** s. 32; **Geerds,** s. 27.

391 **Geerds,** s. 28.

392 **Wegscheider,** s. 14; **v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 494.
CCC'nin *"dönemi itibarıyla fiil üzerinden şekillenen genel bir içtima öğretisini geliştirmek ve tatbik etmek bakımından prematüre bir kanun"* olduğu ifade edilmektedir. Bkz. **Ozansü, Mehmet Cemil,** Erken Modernlikte Ceza Sorumluluğunun Kamusallaşması ve Rasyonelleşmesi, On İki Levha, 2014, s. 361.

393 **Ozansü,** s. 264.

394 **Waldowski,** s. 5.

395 **v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 495; **Lang,** s. 35; **Wegscheider,** s. 15.

396 **Mayer,** Strafrecht Allgemeiner Teil, s. 407; **Waldowski,** s. 5.

397 **v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 495.

398 **Lang,** s. 43.

399 **Lang,** s. 44.

karşısında yer edinememesine rağmen suçların içtimaında ilk defa fiil sayısına bağlı bir ayrım yapıldığı için içtima öğretisinin tarihçesinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir[400].

Mevcut içtima öğretisinin kurucusu olarak kabul edilen[401] ve suçların içtimaına ilişkin hususları muhakeme hukuku yerine maddi ceza hukukuna ilişkin meseleler olarak kabul eden *Koch*, fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı üzerine kurduğu görüşlerinde; tek fiille birden fazla suçun işlendiği haller ile bugün zincirleme suç olarak ifade edilen hallerde erime sisteminin, birden fazla fiille birden fazla suçun işlendiği hallerde ise toplama sistemiyle birlikte teşdit sisteminin uygulanması gerektiğini belirtmiştir[402]. *Koch*, ilk baskısı 1758'de çıkan eserinin (*Anfangsgründe des peinlichen Rechts*) 1775 tarihindeki dördüncü baskısıyla fiil tekliğini içtima öğretisinin temeline koymuş ve bu görüşler, 1779'da beşinci baskıyla son halini alarak gerçek içtima-fikri içtima ayrımının kilometre taşlarından biri haline gelmiştir[403]. Bu noktada ifade etmek gerekir ki, doktrinde çeşitli görüşler ileri sürülmüş olmasına rağmen 18. yüzyılın neredeyse sonuna kadar hakim görüş tarafından fiil sayısına dayalı bir içtima sistemi benimsenmemiştir. Ancak uygulanagelen cezaları toplama sisteminin sebebiyet verdiği ağır sonuçların hafifletilmesi için cezaların

---

400 **Lang,** s. 45-59.

401 *Koch*'u modern içtima öğretisinin kurucusu olarak kabul eden görüş için bkz. **Mayer,** Strafrecht Allgemeiner Teil, s. 407; **Waldowski,** s. 6.

402 **v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 496; **Waldowski,** s. 6; **Wegscheider,** s. 15.

403 **Lang,** s. 62.

Koch'u döneminin diğer yazarlardan ayıran temel husus, aynı tür-farklı tür suç ayrımına yer vermeksizin fiil sayısı ve suçun konusunun aynılığına dayalı ayrımları esas almasıdır. Kanaatimizce, *Koch*'un görüşleri günümüz içtima öğretisinin kurumlarıyla kıyaslanırsa *Koch*'un fiil tekliği-çokluğu ile suç tekliği-çokluğunu ayrımını birbiriyle harmanladığı söylenebilir. Yazar, suç çokluğu halleri bakımından öncelikle fiil sayısına bağlı temel bir ayrım yaparak eşzamanlılığın olduğu tek hal olarak kabul ettiği bir ve aynı fiille birden fazla suçun işlendiği hallerde sadece en ağır cezanın tatbik edileceğini belirtmekte ve bu durum için hırsızlık ile yağma suçları arasındaki ilişkiyi örnek göstermektedir. Eşzamanlılığın olmadığı fiil çokluğu hallerini ise gerçek ve görünüşte fiil çokluğu olmak üzere ikiye ayırdıktan sonra görünüşte fiil çokluğu hallerini de suçun konusunun aynı olup olmamasına bağlı olarak yine ikiye ayırmaktadır. Bu ayrımlar günümüz içtima öğretisiyle karşılaştırılırsa; fiil tekliği hallerinin görünüşte içtimaa, görünüşte fiil çokluğunu hallerinin suç konusunun farklılığına bağlı olarak fikri içtima ve zincirleme suça, gerçek fiil çokluğu hallerinin ise gerçek içtimaa tekabül ettiği söylenebilir. *Koch*'un görüşlerinde dikkat çeken hususlardan biri, bugünkü anlamıyla görünüşte içtima için yaptığı eşzamanlılık değerlendirmesini yine bugünkü anlamıyla fikri içtima için yapmamasıdır. Bkz. **Koch, Johann C.,** Anfangsgründe des peinlichen Rechts, Krieger, 1790, s. 105 vd.

Koch'un eşzamanlılığı görünüşte içtima ile sınırlı tutması *Klein* tarafından eleştirilmiştir. İçtimaa ilişkin görüşlerini temel olarak aynı tür suç-farklı tür suç ayrımı üzerine kurgulayan *Klein*, eşzamanlılığın birden fazla fiilin olduğu hallerde de mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Bkz. **Klein, Ernst Ferdinand**, Grundsätze des gemeinen deutschen und preussischen peinlichen Rechts, Hemmerde, 1796, s. 119 vd.

içtimaına ilişkin bugün erime, teşdit sistemi vb. şeklinde ifade edilen çeşitli sonuçlara varılmış ve bu sonuçlar kabul görmüştür[404].

19. yüzyılın ilk yarısını, günümüz anlamında içtima öğretisinin oluşmaya ve yerleşik hale gelmeye başladığı dönem olarak telakki etmek mümkündür. *Koch*'un görüşlerini esas alan *Feuerbach*[405], suçların içtimaında fikri (şekli) içtima, objektif içtima ve subjektif içtima şeklinde üçlü bir ayrım yapmış ve fikri içtimaı, tek fiille birden fazla suçun işlenmesi; objektif içtimaı, birden fazla fiille farklı suçların işlenmesi; subjektif içtimaı ise birden fazla fiille aynı suçun birden fazla defa işlenmesi şeklinde tanımlamıştır[406]. Ayrıca subjektif içtimaı da ikiye ayırarak birden fazla fiilin aynı konu üzerinde icra edilmesi halini zincirleme suç *(fortgesetztes Verbrechen)* kavramıyla ifade etmiştir. *Feuerbach*, yaptırım sistemi olarak ise birlikte uygulanması mümkün olmayan cezaların bir araya geldiği ve cezaların toplamının kabul edilemez bir sonuç doğurduğu halleri istisna kabul eden bir toplama sistemini esas almıştır. Ayrıca fikri içtima ve zincirleme suçun istisna olarak kabul edilmesini gerektiğini belirterek zincirleme suçta erime sisteminin, fikri içtimada teşdit sisteminin esas alınması gerektiğini savunmuştur[407].

---

404 **Lang,** s. 83-85.

Her bir cezanın bağımsızlığını koruması anlayışından yasal anlamda ilk defa 1787 tarihli Avusturya Ceza Kanunu (*Josefinische Strafgesetzbuch*) ile vazgeçildiği ifade edilmektedir. (**Mehmed Aziz,** Mufassal Nazariyat-ı Ceza, A. Asodaryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, 1899, s. 109.) Bu kanun, fiil sayısına dayalı bir ayrım yapmamakta; sadece, günümüz anlamında cezaların içtimaına ilişkin genel hüküm ihtiva etmektedir. Bu kanunla ilga edilen 1768 tarihli Avusturya Ceza Kanunu (*Constitutio Criminalis Theresiana*) m. 14'te de ölüm cezasına ve bedensel cezalara ilişkin cezaların içtimaı hükmü niteliğinde yüzeysel bazı hükümler yer almaktadır. (Bkz. **Wegscheider,** s. 5 vd.) Ayrıca bu maddede, aynı suçun defaatle işlenmesinin tek fiil teşkil edeceği ve bu durumda tek ceza verileceği belirtilerek zincirleme suç ifadesi kullanılmaksızın ve subjektif bir kritere yer vermeksizin bir suç tekliği hali olarak zincirleme suç kurumu düzenlenmiştir. Bu hüküm, ihdas edildiği tarih itibarıyla oldukça önemlidir.

405 **Waldowski,** s. 6; **Wegscheider,** s. 15.

406 **Feuerbach, Paul Johann Anselm,** Lehrbuch des gemeinen in Deutschland geltenden peinlichen Rechts, 8. Auflage, C.F.Heyer, 1823, s. 116.

407 **Feuerbach,** s. 118.

Bu dönemde ileri sürülen diğer bazı görüşlere yer vermekte, bu dönemin içtima öğretisi bakımından önemini ortaya koyabilmek için yarar vardır:

Bauer, suç tekliği-çokluğuna ilişkin ayrıntılı açıklamalar yaparak suç tekliği bahsinde bugün tipik fiil tekliği ve görünüşte içtima başlığı altında incelenen çeşitli hallere yer vermiştir. Tek fiille birden fazla suçun işlenmesi hali olan fikri içtima ve birbirinden bağımsız birden fazla suçun art arda işlenmesine rağmen bazı şartlar dahilinde hukuki anlamda tek suç kabul edilen zincirleme suç halinde ise suç çokluğu olduğunu ifade etmiştir. (**Bauer, Anton,** Abhandlungen aus dem Strafrechte und dem Strafprocesse: Band 2, Dieterichsche Buchhandlung, 1842, s. 10.)

Hufnagel, suç çokluğu hallerini fiil sayısına göre ikiye ayırmış ve tek fiille aynı veya farklı türden birden fazla suçun işlenmesi halini fikri içtima; birden fazla suçun ayrı ayrı fiillerle işlenmesi halini ise gerçek içtima olarak adlandırıp gerçek içtimaı, ilgili suçları aynı olup olmamasına göre yine ikiye ayırmıştır. Son ayrımın alt başlıklarından biri olan birden fazla fiille aynı suçun aynı konu üzerinde birden fazla işlenmesini ise zincirleme suç olarak ifade etmektedir. (**v. Hufnagel, Carl F.,** Commentar über das Strafgesetzbuch für das Königreich Württemberg: Band 2, Metzler, 1842, s. 248.) *Abegg* de bu

İçtima öğretisindeki kavramların halen geçerli olan anlamlarının ise 19. yüzyılın ikinci yarısında yerleşik hale geldiği söylenebilir[408].

Döneme ilişkin kanunlara bakıldığında, bölgesel ceza kanunlarının hüküm sürdüğü 19. yüzyılın ilk yarısındaki Alman ceza kanunlarının içtima hükümleri bakımından karmaşık vaziyette olduğu söylenebilir[409]. Ancak bu kanunlarda tek fiille aynı veya farklı suçun birden fazla işlenmesine ve zincirleme suça ilişkin hükümler yer almaktadır. Örneğin, 1813 tarihli Bavyera Ceza Kanunu m. 110/2'de ve 1838 tarihli Sachsen Ceza Kanunu m. 48'de tek fiille birden fazla suçun işlenmesi, 1839 tarihli Württemberg Ceza Kanunu m. 123'te ve fikri içtima başlığını taşıyan 1840 tarihli Hannover Ceza Kanunu m. 105'te tek fiille aynı suçun veya farklı suçların birden fazla işlenmesi hali düzenlenmektedir. 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu ile *Feuerbach*'ın hazırlandığı 1813 tarihli Bavyera Ceza Kanunu'ndan etkilenen[410, 411] ve fikri içtima-gerçek içtima ayrımını esas alan 1851 tarihli Prusya Ceza Kanunu *(preußische StGB)* m. 55 vd. hükümler ile içtima kurumları sade ve yeknesak hale gelmiş ve fikri içtima için erime sistemi, gerçek içtima için ise kural olarak üst sınırın olduğu toplama sistemi kabul edilmiştir[412]. Ancak bu kanunda zincirleme suça yer verilmemiştir.

1851 tarihli Prusya Ceza Kanunu'na dayanan 1870 tarihli Kuzey Almanya Birliği Ceza Kanunu[413] *(Strafgesetzbuch für den Norddeutschen Bund)* m. 73 vd. hükümlerle, 1851 tarihli Prusya Ceza Kanunu'nda olduğu gibi, fikri içtima için erime sistemi, gerçek içtima için kural olarak üst sınırın olduğu toplama sistemi kabul edilmiştir. Yine bu kanunda da zincirleme suç hükmüne yer verilmemiştir. 1870 tarihli Kuzey Almanya Birliği Ceza Kanunu'nun söz konusu içtima hükümlerine, yeni bir kanun olmaktan ziyade bu

---

ayrımı benimsemiş olmasına rağmen bu ayrıma ilaveten yüzeysel bazı değerlendirmelerle bugün görünüşte içtima başlığı altında incelenen çeşitli hallerde suç çokluğu olmadığını ifade etmiştir. (**Abegg, Julius Friedrich Heinrich,** Lehrbuch der Strafrechts-Wissenschaft, J.K.G. Wagner, 1836, s. 241 vd.)

408 **Habermaas,** s. 1 vd.

409 **Wegscheider,** s. 15.

410 **Eser, Albin,** "Son Yüzyıl İçinde Almanya´daki Ceza Düzenlemeleri Geçmişe Bir Bakış ve Gelecekteki Eğilimler", (Çev.: Feridun Yenisey), Yargıtay Dergisi, 1989/15, s. 13.

1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu, 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun da mehaz kanunu niteliğindedir. (**Gökcen, Ahmet,** Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri, 1989, s. 27; **Dönmezer /Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: I, s. 126.)

411 Bavyera Ceza Kanunu, suç çokluğu halleri için kural olarak üst sınırın bulunduğu toplama sistemini esas almaktaydı. Bu durumun istisnalarını ise gerçek içtimada toplanması mümkün olmayan cezaların bir araya gelmesi, fikri içtima ve zincirleme suç oluşturmaktaydı. Bu durumlar için teşdit sistemi ön plana çıkmaktaydı. (**Bauer,** s. 88.)

412 **v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 497; **Wegscheider,** s. 15.

413 **Eser,** s. 13.

kanunun uygulama alanını genişleten 1871 tarihli Alman İmparatorluk Ceza Kanunu[414] *(Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich)* m. 73 vd. değiştirilmeden yer verilmiştir. Bu tarihten sonraki içtima öğretisine ilişkin doktriner çalışmalar fikri içtima ve görünüşte içtima ayrımı ile içtima öğretisi anlamında fiil tekliği üzerine yoğunlaşmıştır[415].

İçtimaa ilişkin Alman hukukundaki mevcut kanuni düzenlemelerin geçmişini kısaca ifade etmek gerekirse, yukarıda da ifade edildiği gibi bölgesel ceza kanunlarında yer alan fiil sayısına dayalı içtima hükümleri, kapsamlı bir değişikliğe uğramadan Prusya Ceza Kanunu aracılığıyla 1871 tarihli Alman İmparatorluk Ceza Kanunu'nda yer bulmuştur[416]. Bu hükümler İkinci Reform Kanunu'nun yürürlüğe girdiği tarih olan 1975'e kadar geçerliliğini sürdürmüştür. Her ne kadar hem daha önce hazırlanan kanun tasarılarında[417] hem de söz konusu reformun hazırlık aşamasında fikri içtima-gerçek içtima ayrımının terkedilmesi gündeme gelmişse de[418] bu ayrım varlığı sürdürmüş ve içtima hükümleri bu reformla birlikte Alman CK m. 52 vd. yer alan bugünkü halini almıştır.

19. yüzyıldan günümüze, Kıta Avrupası'ndaki diğer devletlerin ceza kanunlarının da tarihçe bahsinde kısaca irdelenmesinde yarar vardır. Kıta Avrupası ceza hukuku ile Tanzimat sonrası Türk ceza hukukunu esaslı şekilde etkileyen 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu'nda fiil sayısına dayalı, genel hüküm niteliğinde bir içtima hükmüne yer verilmemiştir. Bu kanunu mehaz kanun olarak alan ülkelerin ceza kanunlarında da fikri içtima-gerçek içtima ayrımına yer verilmediği söylenebilir. 1994 tarihli mevcut Fransız Ceza Kanunu'nda da fikri içtima kurumu yer almamakta, çeşitli haller için cezaların içtimaı hükümleri bulunmaktadır[419].

19. yüzyılda İsviçre, her kantonun ayrı ceza kanununa sahip olduğu parçalı bir ceza hukuku sistemine sahipti[420]. Alman, Fransız veya Avusturya ceza kanunlarına dayanan[421] kantonlara özgü söz konusu ceza kanunlarının içtima hükümleri arasında yeknesaklık bulunmamaktadır. Alman hukukundan etkilenen bazı kanton ceza kanunları fikri içtima-

414 **Jescheck/Weigend,** s. 96.

415 **v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 498.

416 **Jescheck/Weigend,** s. 710.

417 Bkz. **Geppert,** "Neue Perspektiven für ein altes Thema: Muß die Einheitsstrafe kommen?", s. 119-120.

418 **Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2113.

419 **Koch,** Asperationsprinzip und retrospektive Konkurrenz, s. 68.

420 **Trechsel, Stefan/Noll, Peter,** Schweizerisches Strafrecht - Allgemeiner Teil I, 6. Auflage, Schulthess Juristische Medien, 2004, s. 38.

421 **Hafter, Ernst,** Lehrbuch Des Schweizerischen Strafrechts Allgemeiner Teil, Julius Springer, 1926, s. 28 vd.; **Trechsel/Noll,** s. 38.

gerçek içtima ayrımını kabul ederken diğerlerinde bu ayrıma yer vermemiştir. Yine bazı kanton ceza kanunlarında zincirleme suç düzenlemesi yer almaktadır ve bu düzenlemeler arasında da yeknesaklık yoktur. Keza suç çokluğu hallerine bağlanan sonuçlar da kantondan kantona değişiklik göstermektedir[422]. Devletin güvenliğine karşı suçlar ile federal kamu görevlilerine ilişkin suçları düzenleyen ve bu nedenle sınırlı bir kapsama sahip olan[423] 1853 tarihli Federal Ceza Kanunu m. 33'te ise tüm suç çokluğu hallerine aynı hukuki sonuç bağlanmıştır. 1890'da başlayan ortak bir ceza kanunu yapma çalışmaları kapsamında hazırlanan kanun tasarılarında[424] ve 1942 yılında yürürlüğe giren İsviçre Ceza Kanunu'nda fikri içtima-gerçek içtima ayrımına ve zincirleme suça ilişkin genel hükme yer verilmemiştir. İsviçre Ceza Kanunu'ndaki bu tutum, günümüze kadar değişmemiştir. Sonuç olarak 19. yüzyıldan günümüze İsviçre hukukundaki genel eğilimin tüm suç çokluğu hallerine aynı hukuki sonucu bağlamak olduğu söylenebilir[425].

1803 tarihli Avusturya Ceza Kanunu'nda fiil sayısına dayalı fikri içtima-gerçek içtima ayrımına gidilmemiştir. 1803 tarihli Avusturya Ceza Kanunu m. 28'de failin farklı neviden birden fazla suç işlediği hallerde sadece en ağır cezanın tatbik edileceği hüküm altına alınarak suç çokluğunun aynı ve farklı neviden olmasına dayalı bir ayrım yapılmış, ancak bu hükümde fiil sayısına önem atfedilmemiştir. Ayrıca bu kanunda (m. 37), tüm suç çokluğu halleri ve tekerrür bahsi genel bir cezayı ağırlaştıran neden olarak kabul edilmiştir. Esaslı bir değişiklik getirmeyen 1852 tarihli Avusturya Ceza Kanunu[426], suçların nev'ine ilişkin ayrımı kaldırmasına rağmen fiil sayısına önem atfetmeyen anlayışı sürdürmüştür. Bu kanunun halefi olan 1974 tarihli Avusturya Ceza Kanunu da (m. 28) fikri içtima-gerçek içtima ayrımına yer vermeme tutumunu devam ettirmektedir.

İtalyan hukukunda fiil sayısına dayalı fikri içtima kurumu ilk defa 1853 tarihli Toscana Kanunu ile düzenlenmiştir[427]. 1889 tarihli Zanardelli Kanunu m. 78 ve m. 79'da

---

422 **Stooss, Carl,** Die Grundzuge des Schweizerischen Strafrechts, H. Georg, 1892, s. 417 vd.

423 **Pfenninger, Hans Felix,** Das ausländische Strafrecht der Gegenwart Zweiter Band, Duncker-Humblot, 1957, s. 188.

424 Bkz. **Stooss,** Motive zu dem Vorentwurf eines Schweizerischen Strafgesetzbuches, Allgemeiner Teil, s. 78.

425 19. yüzyılın sonunda başlayan ortak bir ceza kanunu yapma çalışmaları kapsamına hazırlanan 1912 tarihli ceza kanunu tasarısında fikri içtima-gerçek içtima ayrımına yer verilmiştir. Doktrinde, bunun İsviçre hukuku için radikal bir karar olduğu ifade edilmiştir. (**Hafter, Ernst,** "Die Arbeiten am schweizerischen Strafgesetzbuch - Zweiter Beitrag", ZStrR, 1914, s. 27.) Bu görüş de İsviçre hukukundaki genel eğilimin suç çokluğu halleri arasında ayrım yapmamak olduğunu göstermektedir.

426 **Lang,** s. 441.

427 **Özen,** Suçların İçtimaı, s. 17.

da tek fiille kanunun muhtelif hükümlerini ihlal etmek şeklinde tanımlanan fikri içtima ve aynı hükmün aynı veya farklı zamanda birden fazla ihlal edilmesini tek suç olarak kabul eden zincirleme suç hükmü yer almaktadır. Bu kanunun halefi olan 1930 tarihli Rocco Kanunu m. 81/1'de tek fiille aynı veya farklı neviden birden fazla suçun işlenmesi haline yer verilmiş olmasına rağmen bu duruma diğer suç çokluğu hallerinden farklı bir hukuki sonuç bağlanmamıştır[428]. Bu nedenle Rocco Kanunu'nda fikri içtima kurumunun yer almadığı söylenebilir[429]. Diğer yandan Rocco Kanunu m. 81/2-3'de aynı suç planı[430] kapsamında birden fazla fiille işlenen aynı neviden birden fazla suçu tek suç olarak kabul eden zincirleme suç hükmüne yer verilmiş ve bu durum için en ağır cezada üç katına kadar artırım öngören teşdit sistemi benimsenmiştir[431]. Böylece İtalyan ceza hukukunda zincirleme suç ile aynı neviden fikri içtima birbirinden ayrılmıştır. Ayrıca fikri içtimaa yer vermeksizin zincirleme suç hükmüne yer verilmiş olması nedeniyle Rocco Kanunu'nun akranı ceza kanunlarından farklı bir yol izlediği söylenebilir. Faşist rejimin yıkılmasından sonra hazırlanan çeşitli kanun tasarılarında fikri içtima düzenlemesi yer almasına rağmen bu tasarılar kanunlaşmamıştır[432]. Nihayet 1974 tarihli kanun değişikliğiyle aynı ve farklı neviden fikri içtimaa yeniden yer verilmiş; zincirleme suçun kapsamı, suçların aynı neviden olması şartı kaldırılarak genişletilmiştir[433]. Sadece subjektif kriterin varlığı halinde birden fazla fiille farklı neviden suçların işlenmesi hali de zincirleme suçun kapsamına dahil edilmiştir. Aynı neviden fikri içtimaın zincirleme suç kapsamında düzenlenmediği de ifade edilmelidir.

---

428 Bkz. **Riz, Roland,** Das italienische Strafgesetzbuch, Walter de Gruyter, 1969, s. 73; **Maiwald,** Einführung in das italienische Strafrecht und Strafprozeßrecht, s. 161.

429 **Erman, Sahir,** "İspanyol ve İtalyan Ceza Kanunlarında Yenileştirme", İÜHFM, 1981/1-4, s. 847; **Özek, Çetin,** "İtalyan Ceza Kanunu Tadil Çalışmaları ve Tadil İçin Kabul Edilen Temel Görüşler", İÜHFM, 1968/1-4, s. 97.

430 Zincirleme suçun subjektif kriteri için Zanardelli Kanunu'ndaki aynı suç işleme kararı yerine aynı suç planının esas alınmasıyla subjektif kriterin somutlaştırıldığı ifade edilmiştir. (**Battaglini, Giulio,** "Fascist Reform of the Penal Law in Italy", Journal of Criminal Law and Criminology, 1933/1, s. 283.)

431 **Riz,** s. 73-74; **Pisapia,** s. 199.

432 Bkz. **Erman, Sahir,** "İtalyan Ceza Kanununun Tadili İçin Hazırlanan Ön-Tasarının Birinci Kitabına Toplu Bir Bakış", İÜHFM, 1950/3-4, s. 676; **Erman,** "İspanyol ve İtalyan Ceza Kanunlarında Yenileştirme", s. 850; **Özek,** "İtalyan Ceza Kanunu Tadil Çalışmaları ve Tadil İçin Kabul Edilen Temel Görüşler", s. 97.

433 **Yalçın Sancar, Türkan,** Müteselsil Suç, Seçkin, 1995, s. 45; **Erman,** "İspanyol ve İtalyan Ceza Kanunlarında Yenileştirme", s. 851.

5.2. İslam Hukukunda

İslam hukukunda fiil sayısına dayalı bir içtima anlayışı bulunmamaktadır ve içtima kaidelerinin ağır noktasını cezaların içtimaı oluşturur[434]. Tek fiille birden fazla suçun işlendiği çeşitli haller ile aynı suçun aynı kişiye karşı birden fazla defa işlenmesi hali bakımından İslam hukuku ve mevcut içtima öğretisi benzer sonuçlara varmasına rağmen İslam hukuku bu sonuçlara fiil tekliğine dayalı bir değerlendirme üzerinden değil, cezaların içtimaı niteliğindeki değerlendirmeler üzerinden varmaktadır. Buradan hareketle mevcut içtima öğretisi ile İslam hukukunun farklı temellere dayandığı söylenebilir. Ancak bu iki hukuk sisteminin içtima bahsinde benzerlik arz ettiği noktalar da bulunmaktadır.

Had suçları bakımından benimsenen temel içtima ilkelerden biri, cezanın infazına kadar işlenen aynı neviden birden fazla suçun tamamına artırım yapılmaksızın tek had cezasının uygulanmasıdır[435]. Bu ilkeye göre ilk suçun işlenmesiyle başlayan ve aynı neviden suçlar için tek ceza öngören birlikte değerlendirilme hali, bu suçlardan biri için verilen hükmün infaz edilmesine kadar devam eder. Aynı neviden suçların farklı türden ceza öngörmesi halinde de bu ilke geçerlidir ve bu durumda sadece en ağır ceza infaz edilir[436]. Bu ilke, mevcut içtima öğretisinde fikri içtima, zincirleme suç ve gerçek içtima ya da cezaları içtimaı kapsamında kalan çeşitli hallere aynı sonucu bağlamıştır. Örneğin, tek fiille birden fazla kişiye zina iftirasında bulunulması, aynı suç işleme kararı kapsamında aynı mağdura karşı farklı zamanlarda hırsızlık suçunun işlenmesi, farklı zamanlarda farklı kişilere karşı hırsızlık suçunun işlenmesi veya farklı zamanlarda sarhoş olunması hallerinde son işlenen suça kadar herhangi bir cezanın infazı gerçekleşmemişse tek ceza söz konusu olacaktır. Bu kabul, 5237 sayılı TCK'ya göre tekerrür kapsamında değerlendirilmesi gereken hükmün kesinleşmesinden sonra yeni bir suçun işlenmesi haline bile tek ceza öngörmektedir. Bu nedenle söz konusu ilkenin günümüz içtima öğretisi için oldukça uzun bir zaman dilimi için tek ceza öngördüğü söylenebilir.

---

434 İslam hukukunda içtima kavramı yerine birbirinin içine girme, birikme anlamına gelen *tedahül* kavramı kullanılmaktadır. (**Erturhan, Sabri,** İslam Ceza Hukukunda İçtima, Rağbet, 2003, s. 70.)

İslam hukukundaki içtimaın temelini Kur'an, sünnet, istihsan ve yerleşik kuralların oluşturduğu ifade edilmektedir. Bkz. **Erturhan,** s. 71.

435 **Çalışkan, İbrahim,** "İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1990/1, s. 385; **Dadaş, Mustafa Bülent,** "Hanefi Fıkhında Tedahül İlkesinin Kapsamına Dair Bir İnceleme", İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, 2017/30, s. 228; **Erturhan,** s. 92.

Bardakoğlu, tek cezanın, başkasının hakkına dokunulmaması ve mali hakların karşılanması şartına bağlı olduğunu ifade etmektedir. (**Bardakoğlu, Ali,** "Ceza", İslam Ansiklopedisi 7. Cilt, Türkiye Diyanet Vakfı, 1993, s. 476.)

436 **Udeh, Abdulkadir,** Mukayeseli İslam Hukuku ve Beşeri Hukuku Cilt: 2, (Çev.: Ali Şafak), 1. Baskı, Rehber, 1990, s. 299.

Bu ilkenin suçların içtimaı bakımından önem arz eden yönlerinden biri, tek fiille aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlenmesi halini kapsamasıdır. Mevcut içtima öğretisinde aynı neviden fikri içtima olarak isimlendirilen bu durum için İslam hukukunda tek ceza öngörülmektedir. Örneğin, Hz. Peygamber, İfk Hadisesinde tek fiille hem Hz. Aişe'ye hem de Safvan b. Muattal'a karşı kazf suçu işlenmiş olmasına rağmen faillere tek had cezası uygulamıştır[437]. Yine bu ilkeyle aynı suçun aynı kişiye karşı farklı zamanlarda işlenmesine haline tek ceza öngörülmüştür. Bu durum, mevcut içtima öğretisinde, bazı ilave şartlarla birlikte, zincirleme suç kurumuna tekabül etmektedir. Doktrinde de failin çaldığı mal mağdura iade edildikten sonra fail tarafından tekrar çalınması halinde tek had cezasının uygulanacağına ilişkin görüşten hareketle zincirleme suç kurumunun İslam hukukuna yabancı olmadığı ifade edilmektedir[438]. Yine bekarken işlediği zina suçunu evlendikten sonra devam ettiren fail için sadece daha ağır cezayı gerektiren evli kişinin zinası için öngörülen had cezası ile yetinileceği yönündeki görüş[439] de zincirleme suç kurumuyla benzerlik arz etmektedir.

Had suçlarına ilişkin bir diğer içtima ilkesi, farklı neviden had suçlarının içtima etmesi halinde aralarında ölüm cezası bulunmaması şartıyla her bir cezanın bağımsızlığını koruması ve ayrı ayrı infazının gerçekleştirilmesidir[440]. Had suçlarından birinin ölüm cezasını öngörmesi halinde ise çoğunluğun görüşüne göre ölüm cezasının infazıyla yetinilecektir[441]. Ancak Hanefi ve Maliki hukukçulara göre ölüm cezasından önce kul hakkının ön plana çıktığı kazf suçunun cezası infaz edilir[442]. Diğer yandan farklı neviden suçlara ilişkin söz konusu içtima ilkesinin sadece farklı menfaati koruyan suçlar bakımından geçerli olduğu, had suçlarıyla sınırlı olmaksızın aynı menfaati koruyan ve yine cezanın infazından önce işlenen farklı neviden suçlar için tek ceza verilmesi gerektiği de

---

437 **Avcı, Mustafa,** Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, Mimoza, 2014, s. 193.

438 **Tosun,** "Müselsel Suçlar", s. 125.

439 **Dadaş,** s. 230; **Erturhan,** s. 102.

440 **Dadaş,** s. 232; **Erturhan,** s. 136.

Bardakoğlu, içtima eden farklı neviden suçların aynı tür cezayı gerektirdiği hallerde sadece en ağır cezanın yeterli görüldüğünü ifade etmektedir. (Bkz. **Bardakoğlu,** "Ceza", s. 476.) Maliki hukukçulara göre ise aynı türden ceza öngören içki içme ve kazf suçlarının bir araya gelmesi halinde sadece bir had cezası uygulanır. (**Avcı,** s. 193; **Erturhan,** s. 139.)

441 **Erturhan,** s. 144.

Şafii hukukçular bu hususta farklı görüş ileri sürmüş ve en son ölüm cezası olmak üzere her bir cezanın ayrı ayrı infaz edileceğini belirtmiştir. (**Bilmen, Ömer Nasuhi,** Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu 3. Cilt, Bilmen, 1967, s. 302; **Erturhan,** s. 143.)

442 **Bilmen,** s. 246; **Erturhan,** s. 142; **Bardakoğlu,** "Ceza", s. 476.

ifade edilmektedir[443]. Korunan hukuki değeri esas alan bu görüşün aynı neviden had suçları için yukarıda ifade edilen ilkeyle bağdaştığı kanaatindeyiz.

Kul hakkına karşı işlenen birden fazla suçun[444] bir araya geldiği hallerde her bir kısasın uygulanmasının mümkün olmamasına da bağlı olarak ihtimaller ve görüşler çeşitlenmektedir. Kul hakkına karşı işlenen kasıtlı ve taksirli suçların bir araya gelmesi halinde, ağırlıklı görüşe göre, tüm cezalar ayrı ayrı infaz edilir[445]. Örneğin, bir kişiyi kasten diğer bir kişiyi ise taksirle öldüren fail hem kısas hem de diyetle cezalandırılır ve bu cezaların her biri infaz edilir[446]. Ancak aynı veya farklı fiille birden fazla kişinin kasten öldürülmesi halinde sadece kısasın yeterli olacağı ifade edilmektedir[447]. Aynı neviden suçlara ilişkin bu görüş, had suçlarına ilişkin görüşle benzerlik arz etmektedir. Yine çoğunluğun görüşüne göre aynı mağdurun farklı organlarına veya farklı mağdurların farklı organlarına yönelik birden fazla kasten yaralama fiilinin gerçekleştirilmesi ya da kasten öldürme ve kasten yaralama suçlarının bir araya gelmesi halinde bu suçların karşılığını oluşturan kısasların de her biri infaz edilecektir[448]. Ayrıca ifade etmek gerekir ki, Hanefi hukukçular, aynı mağdura karşı farklı zamanlarda icra edilen ve manevi unsuru aynı olan öldürme ve yaralama suçlarına ilişkin cezaların bağımsızlığını koruması için ikinci fiilden önce mağdurun iyileşmiş olması şartını aramakta, bu şartın gerçekleşmediği hallerde sadece en ağır cezanın uygulanacağını belirtmektedir[449]. Bu değerlendirmenin hukuksal anlamda fiil tekliğine ilişkin mevcut değerlendirmeyle benzerlik arz ettiği söylenebilir[450].

---

443 **Udeh,** s. 300.

444 Kul hakkına karşı işlenen suçlarla esas olarak kısas ve diyeti gerektiren, kasten veya taksirle işlenen öldürme ve yaralama suçları kastedilmektedir.

445 **Dağcı, Şamil,** "Kısas", İslam Ansiklopedisi 25. Cilt, Türkiye Diyanet Vakfı, 2002, s. 493; **Bilmen,** s. 109; **Erturhan,** s. 151.

446 Bkz. **Bilmen,** s. 108.

447 **Bilmen,** s. 108; **Erturhan,** s. 146.

448 **Erturhan,** s. 154 vd.

Maliki hukukçuların kul hakkına karşı işlenen suçların bir araya geldiği hallere ilişkin yaklaşımı farklıdır. Buna göre fail işkence amacı gütmemişse sadece en ağır cezanın infazı kural olarak yeterlidir. (**Erturhan,** s. 163.) Ayrıca Maliki hukukçular, cezaların birbiri içinde erimesine içtima bahsinde geniş bir uygulama alanı atfetmektedir.

449 Bkz. **Dağcı,** s. 493; **Bilmen,** s. 109; **Erturhan,** s. 150.

450 İslam hukukundaki günümüz hukuksal anlamda fiil tekliğine benzer bir diğer değerlendirme, hırsızlık suçundaki el kesme cezası için gerekli nisap miktarına birden fazla seferde ulaşıldığı haller bakımından yapılmaktadır. Aynı yerdeki mala yönelik farklı zamanlarda gerçekleştirilen hareketlere el kesme cezasının verilebilmesi bahsinde İslam hukukçularının yapmış olduğu değerlendirmeler, mevcut içtima öğretisindeki hukuksal anlamda fiil tekliği ve buna bağlı olarak suç tekliği değerlendirmelerine benzerlik arz etmektedir. Örneğin, fiillerin arasında kısa zaman aralığının bulunması, aynı suç işleme kararının bulunması veya mağdurun hırsızlık fiilinden haberdar olarak gerekli önlemeleri almamış olmasına bağlı olarak nisap miktarına ulaşılmış olacağı ve böylece el kesme cezasının verilebileceği

Had suçları ile kul hakkına karşı işlenen suçların bir araya gelmesi halinde kazf, kasten yaralama gibi kul hakkının ön plana çıktığı suçlara ilişkin cezalar dışındaki cezaların idam cezasının içinde eriyeceği ya da bu cezaların düşeceği ağırlıklı görüştür[451]. Bu cezaların arasında ölüm cezasının olmaması halinde ise kural olarak cezaların tamamı infaz edilecektir[452]. Yine bu görüşe paralel olarak kul hakkına ilişkin tazir cezasını gerektiren suçlarda cezaların tamamının ayrı ayrı infaz edileceği, Allah hakkı kapsamındaki tazir cezasını gerektiren suçlarda ise cezaların bağımsızlığını yitireceği belirtilmektedir[453].

Sonuç olarak İslam hukuku içtima öğretisinin, 19. yüzyılda sistematik hale gelmeye başlayan Kıta Avrupası hukuku içtima öğretisinden çok daha önce oluştuğu söylenebilir. Ancak bazı somut olaylarda benzer sonuçlara varılıyor olsa da fiil sayısına dayalı içtima öğretisi İslam hukukuna yabancıdır. İslam hukuku içtima öğretisi, temel olarak suçların ve cezaların türü ile kul hakkı-Allah hakkı ayrımına dayanmaktadır. Bu bakımdan İslam hukuku içtima öğretisinin esas olarak cezaların içtimaına ilişkin olduğu söylenebilir. Ayrıca İslam hukukunda suç çokluğu halleri arasında haksızlık ve kusur içeriğine dayalı bir ayrım yapılmadığı söylenebilir. Ancak İslam hukukunda da çeşitli hallere mahsus olarak günümüz içtima öğretisindekine benzer nitelikte hukuki anlamda fiil tekliği değerlendirmesinin yapıldığı söylenebilir.

5.3. Tanzimat Sonrası Türk Hukukunda

Tanzimat'ın ilanından[454] Cumhuriyet döneminin ilk ceza kanunu olan 765 sayılı TCK'nın yürürlüğe girdiği 1926 yılına kadar 1840, 1851 ve 1858 tarihli üç farklı ceza kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunlarda hem İslam hukuku hem de Kıta Avrupası

---

yönündeki görüşler İslam hukukçuları tarafından ileri sürülmüştür. (Görüşler için bkz. **Erturhan,** s. 121-126.)

451 **Dadaş,** s. 233; **Udeh,** s. 301; **Erturhan,** s. 191 vd.

Ebu Hanife'ye göre kul hakkına karşı olanlar dışındaki suçların karşılığı olan cezalar arasındaki infaz önceliği diğer cezaların infazını imkansız kılacak cezadadır. Bu görüş *"İmkanınız nispetinde cezaları önleyiniz"* şeklindeki hadise dayanır. (**Udeh,** s. 301.)

452 **Erturhan,** s. 198.

453 **Bilmen,** s. 328; **Avcı,** s. 195.

Aksi yönde görüşe göre tazir gerektiren suçların ve tazir cezalarının içtimaında mağdurun sıfatı üzerinden sınırlama olmaksızın herhangi bir içtima ilkesi uygulanabilir. (**Dadaş,** s. 236.)

454 Tanzimat öncesi Türk hukukunu ayrıca incelemeye lüzum görmemekteyiz. Zira İslam hukukunun esas alındığı bu dönemin içtima anlayışı İslam hukukundan esaslı bir şekilde ayrışmamıştır. (**İçel,** Suçların İçtimaı, s. 53.)

hukukunun etkileri görülmektedir[455]. Ancak bu kanunlardan sadece 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu günümüz anlamında ceza kanunu olma vasfını haizdir. Diğer ceza kanunları suç teorisine ilişkin genel hükümler ihtiva etmemekle birlikte geniş bir kapsama sahip değildir[456]. Diğer yandan bu kanunların hiçbirinde suçların veya cezaların içtimaına ilişkin genel bir hüküm bulunmamaktadır. 765 sayılı TCK'dan önce ilk genel hüküm niteliğindeki içtima düzenlemesi Osmanlı Devleti'nin ilk ceza muhakemesi kanunu olan[457] 1879 tarihli Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Kanun-ı Muvakkatı m. 299'daki *"...Birkaç cinayet ya cünha birleşmiş olduğu halde yalnız en ağır cezayı istilzam eden cürme terettüp eden mücazat tayin olunur."*[458] hükmüdür. Fiil sayısına önem atfetmeyen bu hüküm, cezaların içtimaına ilişkindir. Buna hükümle ister tek fiille ister birden fazla fiille sebebiyet verilmiş olsun içtima eden suçlara aynı sonuç bağlanmıştır. Diğer yandan, aynı dönem yürürlükte olan 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu m. 2'de suçlar cinayet, cünha ve kabahat olarak üçe ayrılmıştır. 1879 tarihli Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Kanun-ı Muvakkatı m. 299'da ise sadece cinayet ve cünhalardan bahsedilmiş, kabahatlerin içtimaına yer verilmemiştir. Bu nedenle söz konusu dönemde, cinayet ve cünhalarla bir araya gelip gelmediğine bakılmaksızın her bir kabahatten dolayı ayrıca cezalandırma yoluna gidilmektedir[459]. 1879 tarihli Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Kanun-ı Muvakkatı m. 299'un oldukça yüzeysel olması nedeniyle içtima bahsindeki birçok hususa cevap verebilecek kabiliyette olmadığı ifade edilmiştir[460]. Ayrıca ifade etmek gerekir ki, 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu m. 174'te[461] taammüden olmayan öldürme suçuyla başka bir cinayet ve cünha arasında amaçsal bağlantı şeklinde ifade edilebilecek bir

---

455 **Taner, Tahir,** Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku, Maarif, 1940, s. 12; **Gökcen,** Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri, s. 27.

456 **Dönmezer/Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: I, s. 126.

457 **Centel/Zafer,** s. 28.

458 **Gökcen, Ahmet,** "1296 (1879) Tarihli Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Kanun-ı Muvakkatı", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1994/1-2, s. 253.

459 **Karaoğlan, Fahreddin,** Memnu Fiillerin ve Cezaların İçtimaı, Yeni Matbaa, 1927, s. 4.

460 **Karaoğlan,** s. 4.

Dönemin ceza kanunu olan 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu'nun esas olarak tazir cezasını gerektiren suçları düzenlemesi (**Akgündüz, Ahmet,** "1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men-i İrtikab Kanunnamesi", Belleten, 1987/199, s. 166.) ve 1879 tarihli Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Kanun-ı Muvakkatı'nın kural olarak nizamiye mahkemelerine ilişkin olması (**Centel/Zafer,** s. 28.) nedeniyle İslam hukukunun öngördüğü içtima ilkelerinin şer'iye mahkemeleri nezdinde varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Bu nedenle söz konusu dönemde geçerli olan tek içtima kaidesinin 1879 tarihli Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Kanun-ı Muvakkatı m. 299 olmadığını söylenebilir.

461 *"Bir kimse mingayri taammüd bir şahsı itlaf etmiş ise onbeş sene müddetle küreğe vaz' olunur. Fakat iş bu telef-i nefs kaziyyesi ahar bir cinayeti icra eder iken ya kable'l-icra veya ba'del icra veyahut bir cünhayı beray-ı icra vuku bulmuş ise itlafı nefs eden şahıs kanunen idam cezası ile mücazat olunur."* (**Gökcen,** Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri, s. 147.)

bağlantı ve zamansal birlikteliğin bulunduğu haller için daha ağır ceza olarak idam cezası öngörülmüştür[462]. Bu hükmün, bugünkü içtima öğretisindeki fiil kavramına benzer bir değerlendirmeyi gerektirdiği ve özel içtima hükmü niteliğinde olduğu söylenebilir[463].

Bu dönemde kaleme alınmış Türk hukukundaki eserlere bakıldığında, fiil sayısına dayalı fikri içtima-gerçek içtima (şekli içtima-hakiki içtima) ayrımına yer verildiği görülmektedir[464]. Ancak fiil tekliğinden ne anlaşılması gerektiği üzerine kapsamlı bir değerlendirme yapılmamış; sadece, bugün doğal anlamda fiil tekliği kavramıyla ifade edilen fiil tekliği üzerinden fikri içtima kurumu tetkik edilmiştir. Bu durum, fiil tekliğine ilişkin verilen örneklere de sirayet etmiştir. Fiil tekliğine ilişkin kapsamlı değerlendirme yapılmamasına ilişkin sebeplerden birinin, fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımının dönemin kanunlarına göre cezai sorumluluk üzerinde değişiklik meydana getirmemesi olduğu söylenebilir. Ayrıca söz konusu fiil tekliği anlayışının netice tekliğine dayanmadığı da belirtilmelidir. Birden fazla neticenin meydana geldiği haller de fiil tekliği kapsamında telakki edilmiştir. Söz konusu eserlerin içtima bahsinde esas olarak üzerinde durduğu husus ise cezaların içtimaı ve tekerrür arasındaki fark ile bu iki kurumun cezai sorumluluğa etkisidir.

Mehaz kanunu 1889 tarihli İtalyan Ceza Kanunu (Zanardelli Kanunu) olan ve 1926'da yürürlüğe giren 765 sayılı TCK'nın suç ve cezaların içtimaı başlığını taşıyan birinci kitabının yedinci babında (m. 68 vd.) içtima kurumları düzenlenmiştir. 765 sayılı TCK m. 79'da farklı neviden fikri içtima kurumu, 765 sayılı TCK m. 80'de ise aynı neviden fikri içtima ve zincirleme suç kurumlarını bir arada düzenleyen bir hüküm yer almaktadır[465]. Türk pozitif hukuku, Kıta Avrupası hukukunda oluşan fiil sayısına dayalı

---

462 Bkz. **Diran Yerganyan,** Kanunu Ceza Dersleri, 2. Bası, Becidyan Matbaası, 1911 (1326), s. 19.

463 Benzer yönde görüş için bkz. **Nugay, Kübra,** XIX. Yüzyıl Ortak Ceza Hukuku Dilinin Oluşumu: Osmanlı'da Ta'zîrin Kalkması, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2020, s. 182 vd.

Mezkur hükmün, suçların içtimaına ilişkin olmadığı, daha ağır cezayı gerektiren bir hal olduğu yönündeki görüş için bkz. **Diran Yerganyan,** s. 19.

464 Bkz. **Krikor Zohrab,** Hukuk-ı Ceza, Ahmed Saki Bey Matbaası, 1910, s. 207; **Servet,** Hukuk-u Ceza, İkdam Matbaası, 1909, s. 242; **Abdülhalik Midhat,** Nazariyat Hukuk-i Ceza, Ahmed Saki Bey Matbaası, 1909, s. 205; **Mehmed Aziz,** s. 104.

465 765 sayılı TCK m. 79: *"İşlediği bir fiil ile kanunun muhtelif ahkamını ihlal eden kimse o ahkamdan en şedit cezayı tazammun eden maddeye göre cezalandırılır."*

765 sayılı TCK m. 80: *"Bir suç işlemek kararının icrası cümlesinden olarak kanunun aynı hükmünün bir kaç defa ihlal edilmesi, muhtelif zamanlarda vaki olsa bile bir suç sayılır. Fakat bundan dolayı terettüp edecek ceza altıda birden yarıya kadar artırılır."*

içtima öğretisini bu kanunla benimsemeye başlamıştır. Söz konusu hükümler, 1 Haziran 2005 tarihinde 5237 sayılı TCK'nın yürürlüğe girmesine kadar yürürlükte kalmıştır.

765 sayılı TCK m. 79'da *bir fiil* ifadesine yer verilmesiyle fiil tekliğinden ne anlaşılması gerektiğine ilişkin doktrinde çeşitli değerlendirmeler yapılmaya başlanmıştır. Alman ve İtalyan doktrininden etkilenen bu değerlendirmeler, temel olarak, "fiil tekliğinden neticenin tekliği mi yoksa hareketin tekliği mi anlaşılmalıdır" sorusu etrafında şekillenmiştir. Doktrindeki ağırlıklı görüşe göre fiil tekliğinden neticenin tekliği anlaşılmalıdır. Tek fiil ile birden fazla neticeye sebebiyet verilmesi halinde fiil tekliğinden bahsedilemez. Zira suçun bir unsuru olan fiil; hareket, netice ve nedensellik bağından oluşur. Birden fazla netice de birden fazla fiile delalet eder. Ancak tek fiille bir neticeye sebebiyet verilmiş olmasına rağmen bu neticenin birden fazla suç bakımından tipik olması mümkündür. Bu durumda tek hareket ve tek netice olmasına rağmen suç çokluğu söz konusu olur[466]. *Bir fiil* ifadesinden neticenin tekliğini anlayan bu görüşün temel dayanak noktası, mehaz kanunun kanunlaşma sürecindeki tartışmalar ve bu süreçte fikri içtimaın düzenlendiği maddedeki hareket *(azione)* kelimesinin fiil *(fatto)* kelimesiyle değiştirilmesidir[467]. Bu değişiklikle birlikte neticenin tekliği fikri içtimaın şartlarından biri haline gelmiştir. Ancak neticeyi esas alan görüş, mehaz kanunun kanunlaşma sürecindeki söz konusu tartışmaya rağmen 765 sayılı TCK'nın yürürlüğe girmesiyle hakim konuma gelmemiştir. Bu görüş, Türk doktrininde ilk olarak 1948 tarihinde *Kunter* tarafından[468] ileri sürülmüş[469] ve sonrasında taraftar toplamıştır. Ancak bu görüşün Yargıtay tarafından benimsendiği söylenemez.

Bu hükümler, 1889 tarihli İtalyan Ceza Kanunu'ndaki içtima hükümlerinin aynen tercümesidir. Bkz. **Majno, Luigi,** Ceza Kanunu Şerhi - Türk ve İtalyan Ceza Kanunları Cilt: 1, Sevinç Matbaası, 1977, s. 410 vd.

466 **Alacakaptan, Uğur,** Suçun Unsurları, 2. Bası, Sevinç Matbaası, 1975, s. 61; **Tuna, Yalçın,** "Suçluların Fikri İçtimaı", AD, 1955/2, s. 141; **İçel, Kayıhan/Sokullu Akıncı, Füsun/Özgenç, İzzet/Sözüer, Adem/Mahmutoğlu, Fatih S./Ünver, Yener,** İçel Suç Teorisi, 2. Bası, Beta, 2000, s. 419; **Dönmezer/Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: II, s. 386; **Erem,** Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: 1, s. 357; **Kunter,** "Fikri İçtima Sebebi ile Suçların Birleşmesi", s. 366.

467 **Kunter,** "Fikri İçtima Sebebi ile Suçların Birleşmesi", s. 364. Ayrıca bkz. **Özen,** Suçların İçtimaı, s. 312 vd.; **Majno,** s. 412.

468 İlgili eser için bkz. **Kunter,** "Fikri İçtima Sebebi ile Suçların Birleşmesi", s. 359 vd.

469 **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 823.

Fiil tekliğine ilişkin söz konusu dönemde kabul gören diğer görüş ise neticenin birden fazla olduğu hallerde de fiil tekliği olabileceğini ifade etmektedir[470]. Bu görüşe göre fiil tekliğinden hareketin tekliği anlaşılmalıdır. Örneğin bir kurşunla bir kişinin öldürülmesi, diğer bir kişinin de yaralanması halinde tek fiil vardır.

Sonuç olarak Türk hukukunda fiil sayısına dayalı içtima hükümlerine ilk defa 765 sayılı TCK'da yer verilmiş olmasına rağmen bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce yazılan ve Fransız ceza hukuku doktrininden etkilenen çeşitli eserlerde fikri içtima-gerçek içtima ayrımına yer verilmekteydi. Ancak bu eserler kapsamlı bir fiil tekliği değerlendirmesi içermemektedir. 765 sayılı TCK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte fiil tekliğinde ne anlaşılması gerektiği irdelenmiş ve İtalyan doktrininin etkisiyle fiil tekliğinden netice tekliğinin anlaşılması gerektiği doktrindeki hakim görüş haline gelmiştir. Ancak bu görüş, 5237 sayılı TCK'nın yürürlüğe girmesinden sonra azınlık görüşü haline gelmiştir.

470 **Koç, Kahraman,** Ceza Tertibinde Gözetilecek Esaslar ve Teselsül, Tekerrür, İçtima Hükümleri Tatbıkatı, Çorum İl Basımevi, 1945, s. 51; **Karaoğlan,** s. 10; **Önder,** Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: II-III, s. 488.

Azınlıkta kalan bir diğer görüşe göre ise fiilin tekliğinden kastta birliği anlamak gerekir. Bkz. **Özütürk,** s. 277.

İKİNCİ BÖLÜM
SUÇLARIN İÇTİMAI BAĞLAMINDA FİİL TEKLİĞİ

1. GENEL OLARAK

Türk hukukunda 765 sayılı TCK'dan beri fiil sayısına önem veren içtima sistemi benimsenmektedir. Bu sistemin temeli fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımıdır. Söz konusu ayrımda neyin esas alınması gerektiğine ilişkin farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu hususta neticeyi esas alan, fiili (hareketi) esas alan[471] ve kastı esas alan üç temel görüş bulunmaktadır. Ağırlıklı görüşün fiili esas alan görüş olduğu ifade edilebilirse de içtima öğretisi anlamında fiil kavramına ilişkin asıl sorun, bu görüşü esas alan görüşlerin kendi içinde yeknesak olmamasıdır. Ayrıca özellikle neticeyi esas alan görüş halen hem Türk doktrininde savunulmakta hem de bazı yargı kararlarında tercih edilmektedir.

İçtima öğretisine özgü fiil kavramının hangi içtima kurumları bakımından önem arz ettiği yukarıda izah edilmiştir. Bu bölümde belli bir içtima kurumuyla bağlı olmaksızın fiil tekliğine ilişkin görüşlere yer verildikten sonra kendi görüşümüz ifade edilecektir. Yine bu bölümde içtima öğretisi anlamında fiil tekliğinin suç çokluğu halleri arasında ayrım yapma fonksiyonu ve suç sayını tespit etme fonksiyonu birlikte ele alınacaktır.

Bu bölüm, suçların içtimaı bağlamında fiil tekliğine münhasır olduğundan anlatım kolaylığı sağlamak adına suçların içtimaı bağlamında fiil tekliği (kavramı) ifadesi için sadece fiil tekliği ifadesi kullanılacaktır. Ceza muhakemesi bağlamında fiil tekliğinin mevzubahis olduğu hallerde ise bu durum ayrıca belirtilecektir.

2. FİİL TEKLİĞİNİNİN ESASINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER

2.1. Neticeyi Esas Alan Görüş

Tarihçe kısmında kısaca belirtildiği gibi fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı Türk pozitif hukukuna 765 sayılı TCK ile girmiştir. Mehaz kanunun ve İtalyan doktrininin etkisiyle fiil tekliğinde neticeyi esas alan görüş 765 sayılı TCK döneminde hakim konumdaydı. Ancak 5237 sayılı TCK'nın yürürlüğe girmesiyle bu görüşün azınlık görüşü haline geldiği

[471] Neticeyi esas alan görüşe göre suçun maddi unsurunu oluşturan fiil; hareket, netice ve nedensellik bağından oluşmaktadır. Bu görüşün terminolojisi kullanılacak olursa söz konusu görüş sadece hareketi esas alan görüş şeklinde ifade edilebilir. Bizim benimsediğimiz görüşe göre ise fiil ve hareket eş anlamlı olduğu için söz konusu görüşün her iki kelimeyle de ifade edilmesi mümkündür. Ayrıca fiil kelimesinin kullanılması halinde fiil tekliğinde fiili esas alan görüş şekilde bir ifade ortaya çıkmaktadır.

söylenebilir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, neticeyi esas alan tek bir görüşten söz edilemez. Her ne kadar aynı temele dayansalar da neticeyi esas alan görüşler arasında birlik bulunmamaktadır.

Fiil tekliğinde neticenin esas alınması, suç teorisi bağlamında fiil kavramının hareket, netice ve nedensellik bağından oluştuğuna ilişkin kabule ve bu kabul üzerinden içtima öğretisindeki fiil kavramını açıklama çabasına dayanır. Fiilin üç alt unsurdan oluştuğuna ilişkin görüşlerin başında nedensel hareket teorisi gelir. Nedensel (doğal, klasik) hareket teorisi; fiili, dış dünyada bir netice meydana getiren iradi insan davranışı olarak tanımlar[472]. Bu tanımı benimseyen Türk doktrinindeki yazarlar, fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımını da suç teorisi bağlamında fiil kavramı için yapılan bu tanım üzerinden tespit eder. Ancak fiil tekliğinde neticeyi esas alan Türk doktrinindeki yazarların tamamının salt nedensel hareket teorisini esas aldığı söylenemez. Bu yazarlardan bazıları, suç teorisi bağlamında fiil kavramının izahında suçların kanuni tanımına da önem atfederek nedensel hareket teorisiyle birlikte normativist teoriye[473] de üstünlük tanımaktadır[474]. Bu farklılığa rağmen neticeye üstünlük tanıyan yazarların ortak özelliği, fiilin hareket, netice ve nedensellik bağından oluştuğunu ifade etmeleridir[475].

Neticeyi fiilin alt unsuru olarak gören görüşe göre suçların, neticesi hareketten ayrı suç (maddi suç)-neticesi harekete bitişik suç (şekli suç) şeklinde ikiye ayrılması mümkünse de bu ayrım, neticesi harekete bitişik suçlarda bir netice olmadığı şeklinde anlaşılmamalıdır. Neticesi harekete bitişik suçların, neticesi hareketten ayrı suçlardan farklı olarak, hareket ve netice unsuru arasında zaman farkı bulunmaz. Sonuç olarak her suçta mutlaka bir netice vardır[476]. Fiilin tanımlanmasında neticeyi ön plana çıkaran bu görüş, ceza hukuku kurumlarına da netice merkezli açıklama getirmektedir. Bu kurumların başında fiil tekliği ve fikri içtima gelir. Bu görüşe göre fiil tekliğinden anlaşılması gereken

---

472 **v. Liszt/Schmidt,** s. 154; **Krey/Esser,** s. 122; **Roxin,** s. 241.

473 Normativist teori, suç teorisi bağlamında fiil kavramına hukuk öncesi ve hukuk dışı temel arayan ontolojik teorilere (nedensel hareket teorisi, gai hareket teorisi, sosyal hareket teorisi gb.) tepki olarak ortaya çıkmıştır. Normativist teori, fiil kavramını normlardan hareketle ortaya koyar. (**Keyman,** "Cürmi Fiilin Yapısal Unsuru Olarak Hareket", s. 149.)

474 Benzer yönde değerlendirme için bkz. **Centel/Zafer/Çakmut,** s. 249.

Bu yazarlar için bkz. **Dönmezer/Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: I, s. 372; **İçel/Sokullu Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver,** İçel Suç Teorisi, s. 55; **Hakeri,** s. 135.

475 **İçel/Sokullu Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver,** İçel Suç Teorisi, s. 44.

476 **v. Liszt/Schmidt,** s. 157; **Dönmezer/Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: I, s. 384; **İçel/Sokullu Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver,** İçel Suç Teorisi, s. 68; **Kunter,** Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi, s. 81; **Centel/Zafer/Çakmut,** s. 268.

neticenin tekliğidir. Netice, fiilin üç alt unsurundan biri olduğu ve fiilin esas kısmını oluşturduğu[477] için birden fazla neticenin varlığı birden fazla fiilin varlığına delalet eder. Dış dünyada meydana gelen tek değişikliğin birden fazla suçun netice unsurunu oluşturması fiil tekliğinin yegâne görünüm biçimidir[478]. Örneğin, bir kurşunla iki kişinin öldürülmesi halinde tek hareket olmasına rağmen iki ayrı netice ortaya çıktığı için fiil tekliğinden söz edilemez. Ancak cinsel saldırının alenen gerçekleştirilmesi halinde dış dünyada bir değişiklik meydana geldiği için tek fiil olmasına rağmen bu değişiklik hem cinsel saldırı (TCK m. 102/2) hem de hayasızca hareketler (TCK m. 225) suçunun netice unsurunu oluşturur ve böylece fikri içtima ilişkisi söz konusu olur.

Fiil tekliğine ilişkin yukarıdaki açıklamalar neticeyi esas alan yazarlar arasındaki ağırlıklı görüşü oluştur. Bazı yazarlar, fiil tekliğinde neticeyi esas almasına rağmen çeşitli noktalarda yukarıdaki görüşten ayrılır. Fikir ayrılıklarının temelini, neticesi harekete bitişik suçların fiil tekliğinde nasıl değerlendirileceği hususu oluşturur. Bir görüşe göre neticesi harekete bitişik farklı suçların bir araya geldiği hallerde fiil tekliği hareket sayısı esas alınarak belirlenir. Ancak neticesi harekete bitişik aynı suçun birden fazla defa işlenmesi halinde fiil sayısı suç sayısına göre belirler. Örneğin, tek sözle birden fazla kişiye hakaret edilmesi halinde iki ayrı hakaret suçu oluştuğu için iki ayrı fiilin varlığı kabul edilmelidir. Neticesi hareketten ayrı suç ile neticesi harekete bitişik suçun bir araya gelmesi halinde ise meydana gelen tek neticenin iki suç için de ortak olması halinde fiil tekliği söz konusu olur[479]. Örneğin, mağdurun evinin taşlanması halinde tek fiille hem mala zarar verme hem de hakaret suçu oluşabilir. Bu görüş, fiil tekliğinin tespitinde bir kritere bağlı kalmamakta, bir araya gelen suçlara bağlı olarak neticenin, hareketin veya suç sayısının esas alınabileceğini kabul etmektedir.

Neticeyi esas almasına rağmen çoğunluğun görüşünden ayrılan bir diğer görüş, neticesi harekete bitişik suçların neticesiz olduğunu kabul eder. Böylece neticeyi esas alan diğer görüşler ile arasında temel bir farklılık meydana gelir. Bu görüş, her suçu neticeli olarak kabul etmediği için fiil sayısını behemehâl netice sayısına göre belirlemez. Fiil

---

477 **Dönmezer/Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: II, s. 385.

478 **Alacakaptan,** Suçun Unsurları, s. 60; **Dönmezer/Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: II, s. 385; **Centel/Zafer/Çakmut,** s. 520; **Hakeri,** s. 604; **Yalçın Sancar,** "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç", s. 251.

Kunter, bu görüşü savunmasına rağmen fiil tekliği için bir araya gelen suçların zorunluluk ilişkisi içinde olması gerektiğini ifade eder. Bkz. **Kunter,** "Fikri İçtima Sebebi ile Suçların Birleşmesi", s. 365-367.

479 **İçel,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 271-272; **İçel,** Suçların İçtimaı, s. 33 vd.

sayısı, neticeli suçlarda netice sayısına, neticesiz suçlarda ise hareket sayısına göre belirlenir[480]. Kısmen de olsa neticeye önem verdiği için bu görüş de neticeyi esas alan görüşler arasında değerlendirilmelidir.

Yargıtay hem 765 sayılı TCK hem de 5237 sayılı TCK döneminde neticeyi esas alan kararlar vermiştir[481]. Ancak inceleyebildiğimiz kararlardan hareketle Yargıtay'ın hiçbir dönemde neticeyi esas alan görüşü ağırlıklı şekilde kabul etmediği söylenebilir. Özellikle 765 sayılı TCK döneminde doktrindeki ağırlıklı görüş neticeyi esas almasına rağmen Yargıtay'ın bu yönde yerleşik içtihadı bulunmamaktaydı. Diğer bir deyişle 765 sayılı TCK döneminde de Yargıtay'ın hareketi esas alan kararları ağırlıklıdır[482]. Günümüzde ise Yargıtay CGK, neticeyi esas alan görüşü terk etmiştir ve ağırlıklı olarak hareketi esas alan kararlar vermektedir[483]. İstisnai olarak ise manevi unsuru esas alan

---

480 **Hafızoğulları/Özen,** Genel Hükümler, s. 356; **Toroslu/Toroslu,** s. 375.

Özen, söz konusu görüşü savunmasına rağmen TCK m. 43/2'deki aynı neviden fikri içtima hükmündeki fiil ifadesinden hareketin anlaşılması gerektiğini ifade etmektedir. Böylece sadece aynı neviden fikri içtima kurumunda neticeye üstünlük tanıyan görüşten tamamen ayrılmaktadır. Bkz. **Özen,** Suçların İçtimaı, s. 38-335.

Öntan da mezkûr görüşü savunmakla birlikte aynı neviden neticesiz suçlarda mağdur sayısının fiil sayısını belirlediğini ifade etmektedir. Bkz. **Öntan,** s. 287.

481 "[U]yuşmazlık konusu olan husus: Av tüfeği ile yapılan tek atışla birden çok kişinin yaralanması halinde, sanık hakkında TCK.'nun 79. Maddesinin uygulanıp uygulanmayacağıdır. … Olayımızda ise, av tüfeğiyle yapılan atış tek olmakla birlikte değişiklik ve netice iki tanedir. Ortada "bir fiil yoktur. Ve "fikri içtima" söz konusu edilemez." (Yargıtay CGK, 18.10.1982, 4-296/365. (**Savaş, Vural/Mollamahmutoğlu, Sadık,** Türk Ceza Kanununun Yorumu 1. Cilt, Seçkin, 1995, s. 1103.)); "…grup halinde kaçan çocukların arkasından … bir kez ateş ettiği, bu atışın mağdur ...'in sol omuzunu sıyırdıktan sonra mağdur ...'ın sol sırt bölgesinden girip göğüs sol tarafından çıkarak, kot kırığına, ... yaralanmasına ve hayati tehlike geçirmesine neden olduğu anlaşılan olayda; sanığın eylemi ile iki ayrı mağdura zarar verdiği, bu nedenle dış dünyada iki farklı netice meydana getirdiği, TCK'nin 44. maddesinde düzenlenen fikri içtima hükmünün uygulanabilmesi ve tek bir fiilden söz edilebilmesi için yalnızca hareketin değil, neticenin de tek bir netice olması gerektiği, somut olayda iki ayrı mağdur çeşitli vasıflarda yaralandığına göre, olayda fikri ictima koşullarının bulunmadığı anlaşılmakla…" (Yargıtay 1. CD, 24.09.2019, E. 2019/1908, K. 2019/3880.)

Benzer yönde kararlar için bkz. Yargıtay CGK, 12.03.1984, E. 1983/1-176, K. 1984/87 (**Göktürk,** Fikri İçtima, s. 41.); Yargıtay 1. CD, 20.05.2019, E. 2019/1600, K. 2019/2858; Yargıtay 8. CD, 20.06.2012, E. 2009/18262, K. 2012/21120.

482 Benzer yönde görüş için bkz. **Malkoç, İsmail/Güler, Mahmut,** Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler 1, Adil Yayınevi, 1996, s. 576; **Önder,** Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: II-III, s. 491; **İçel,** "Fikri İçtima Üzerine Bir İnceleme", s. 192.

483 "…sanığın sadece ...'i öldürme kastıyla hareket ederek tek atış yaptığı av tüfeğinden çıkan saçma tanelerinin isabet etmesiyle yaralanan mağdur ...'a yönelik eylemini olası kastla gerçekleştirdiği kabul edildiğinden, sanığın av tüfeği ile inceleme dışı davanın katılanı ...'i öldürme amacıyla ona doğru bir kez ateş etme eyleminin hukuki anlamda tek fiil sayılması gerektiği ve bu suretle tek olan eylem sonunda hem ...'e karşı kasten öldürme suçuna teşebbüsün, hem de katılan ...'e yönelik olası kastla yaralama suçunun meydana geldiği sonucuna ulaşılmakla birlikte…" (Yargıtay CGK, 05.02.2019, E.2018/310, K.2019/62.); "…Yerden aldığı parke taşını katılanın arabasının arka camına doğru atan sanığın eylemi sonucunda, camın kırılmasına ve içeri düşen taşın arabanın ön koltuğunda oturan mağdurun kafasına isabet ederek yaralanmasına neden olduğu somut olayda, sanığın katılanın arabasına taş atması eyleminin tek fiil olduğu ve bu suretle, tek olan eylem sonucunda hem katılana karşı mala zarar verme suçunun, hem de mağdura karşı yaralama suçunun meydana geldiği sabit olup bir fiil ile

kararları bulunmaktadır. Aynı zamanda Yargıtay CGK, 765 sayılı TCK döneminde verilen ve neticeyi esas alan içtihatların 5237 sayılı TCK'nın yürürlüğe girmesiyle geçerliliğini yitirdiğini ifade etmektedir. Ceza daireleri ise halen neticeyi esas alan kararlar verebilmektedir[484].

Neticeyi esas alan görüşler genel olarak değerlendirilecek olursa, bu görüşe göre fiil tekliği sınırlı bir kapsama sahiptir. Bu görüşü savunan yazarlar fiil tekliği ve fikri içtima için sadece birkaç örnek verebilmektedir. Zira bir neticenin iki farklı suçun netice unsurunu oluşturması oldukça zordur[485]. Bu derece sınırlı yapıya sahip bir kurumun neden kanunun genel hükümler kitabında düzenlendiğine ilişkin mantıklı bir açıklama getirmek mümkün değildir[486]. Ayrıca neticeyi esas alan yazarlar arasındaki çoğunluk görüşün kabulü halinde aynı neviden fikri içtima kurumu izah edilemez. Zira tek bir netice, birden fazla aynı suçun netice unsurunu oluşturamaz. Tek neticenin varlığı halinde aynı suç kapsamında sadece suç tekliği değerlendirmesi yapılabilir[487]. Buna göre fikri içtima, sadece farklı neviden suçların bir araya geldiği hallerde mümkün olur. Bu görüş, aynı neviden fikri içtima ve zincirleme suç arasında ayrım gözetmeyen 765 sayılı TCK[488] ile uyumlu olsa da aynı neviden fikri içtimaı ayrı bir kurum olarak kabul eden 5237 sayılı TCK hükümlerine cevap verememektedir.

Fiil tekliğinde neticenin esas alınması gerektiği, her suçta mutlaka bir neticenin olduğunu kabul eden görüşün mutlak bir sonucu olarak telakki edilemez. Örneğin,

---

birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren sanık hakkında 5237 sayılı TCK'nun 44. maddesinin uygulanması ve meydana gelen suçların en ağırından ceza verilmesi gerekmektedir…" (Yargıtay CGK, 16.09.2014, E.2013/431, K.2014/377.).

Benzer yönde karar için bkz. Yargıtay CGK, 28.01.2020, E.2019/350, K.2020/30; Yargıtay CGK, 18.10.2018, E.2015/158, K.2018/444; Yargıtay CGK, 03.12.2013, E. 2012/1-1569, K. 2013/575.

Hareketin esas alınması gerektiği yönündeki karar Yargıtay CGK'da oyçokluğuyla alınmakta, bazı üyeler neticenin esas alınması gerektiği savunmaktadır. Bkz. Yargıtay CGK, 28.01.2020, E.2019/350, K.2020/30; Yargıtay CGK, 22.10.2019, E. 2016/1435, K. 2019/624.

484 Bkz. Yargıtay 1. CD, 24.09.2019, E. 2019/1908, K. 2019/3880; Yargıtay 1. CD, 20.05.2019, E. 2019/1600, K. 2019/2858; Yargıtay 8. CD, 20.06.2012, E. 2009/18262, K. 2012/21120.

485 Benzer yönde görüş için bkz. **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 824; **Önder,** Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: II-III, s. 488.

486 Benzer yönde görüş için bkz. **Yılmaz,** "Türk Ceza Hukukunda Suçların İçtimaı Açısından Fiilin Tekliği Kavramı", s. 432.

487 Netice tekliğini esas almasına rağmen neticesiz suç olabileceği kabul eden *Hafızoğulları/Özen*, aynı neviden fikri içtima kavramının olmadığını ifade etmektedir. (**Hafızoğulları/Özen,** Genel Hükümler, s. 359.) Halbuki bu yazarların savunduğu görüşe göre neticesiz suçlar arasında aynı neviden fikri içtima ilişkisinin kurulması mümkündür.

488 765 sayılı TCK m. 80: *"Bir suç işlemek kararının icrası cümlesinden olarak kanunun aynı hükmünün bir kaç defa ihlal edilmesi, muhtelif zamanlarda vaki olsa bile bir suç sayılır. Fakat bundan dolayı terettüp edecek ceza altıda birden yarıya kadar artırılır."*

nedensel hareket teorisinin kurucularından biri olan ve her suçta bir netice olması gerektiğini ifade eden *von Liszt*[489], tek taşla iki kişinin öldürülmesi ya da bir kişinin öldürülüp bir kişinin yaralanması hallerinde olduğu gibi tek hareketle birden fazla neticeye sebebiyet verilmesi halinde fiilin tek olduğunu ifade etmektedir[490]. Yine Türk doktrininde de neticesiz suç olmayacağını kabul etmesine rağmen fiil tekliğinde neticeyi esas almayan yazarlar vardır[491].

TCK m. 44'ün gerekçesindeki örnekler, kasten öldürme ve kasten yaralama gibi bazı neticeli suçlarda aynı neviden fikri içtima hükmünün uygulanmaması için TCK m. 43/3'teki istisna hükmün ihdas edilmesi ile TCK m. 8/1 ve m. 23/1 gibi neticenin fiile ait bir alt unsur olarak kabul edilmediğini gösteren muhtelif hükümler kanun koyucunun neticeyi esas alan görüşü benimsemediğini ve neticeyi esas alan görüşten hareketle mevcut içtima hükümlerinin açıklanamayacağını ortaya koymaktadır. Yine TCK m. 85/2 ve m. 89/4'teki taksirli-neticeli suçlara ilişkin özel içtima hükmü niteliğindeki hükümler de fiil tekliğinde neticenin esas alınmadığına delalet eder.

Neticeyi esas alan görüşün kabul edilemeyeceğine ilişkin Alman hukukunda neredeyse fikir birliği vardır[492]. Ancak Alman doktrininde de fiil tekliğini tespitte neticeye önem atfeden istisnai nitelikte görüş bulunmaktadır. Bu görüşe göre tek hareketle birden fazla neticeye sebebiyet verilen haller sahte fikri içtima ya da gizli gerçek içtima olarak isimlendirilebilir. Tek hareketle birden fazla neticenin gerçekleştirilmesi halinde sadece bir araya gelen suçların icrası teknik anlamda kısalmaktadır. Sıkıştırılmış bir suç işleme enerjisiyle icra edilen ve birden fazla tipik neticeye sebebiyet veren tek hareketin bulunduğu bir somut olay, kusur içeriği ve meydana getirdiği zarar bakımından gerçek içtimaa fikri içtimadan daha yakındır[493]. Üç ayrı neticenin üç basit darbeyle

---

489 **Roxin,** s. 241.

490 **v. Liszt/Schmidt,** s. 350.

491 Bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız,** Genel Hükümler, s. 231-585.

492 **Merkel, Adolf,** Lehrbuch des deutschen Strafrechts, F. Enke, 1889, s. 265; **Hartmann, Hans-Dieter,** Die Entbehrlichkeit des fortgesetzten Delikts im materiellen und formellen Recht, 1977, s. 36; **Jescheck/Weigend,** s. 710; **Welzel,** s. 225; **Mezger,** s. 457; **v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 502; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 900; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 480; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 464; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 478; **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 15; **Roxin,** s. 821; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 451; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 651; **Otter,** s. 190; **Habermaas,** s. 12; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 82; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Zweiter und letzter Teil: Ideal-, Real- und Gesetzeskonkurrenz", s. 651.

493 **Sauer,** s. 234-243.
Bu görüşün Alman CK'nın lafzına uygun olmadığı ifade edilmiştir. Bkz. **Waldowski,** s. 25.

gerçekleştirilmesi ile aynı üç neticenin bir şiddetli darbeyle gerçekleştirilmesi eşdeğerdir. Bu nedenle tek bir bomba ile on kişinin öldürüldüğü bir olayda gerçek içtima ilişkisi söz konusudur[494].

Alman doktrininde, fiil tekliğini netice tekliğine hasretmemekle birlikte netice tekliğine önem atfeden görüşün de olduğu ifade edilmelidir. Bu görüşe göre aynı veya farklı zamanlarda icra edilen hareketler aynı netice haksızlığına hizmet ediyorsa fiil tektir *(Erfolgseinheit)*. Bu hareketlerin aynı suçu veya farklı suçları oluşturması önem arz etmez. Netice tekliği hem suç tekliğini tespit etmek hem de fikri içtima ilişkisi tesis etmek için kullanılmaktadır. Bu görüşe göre, örneğin, cezalandırılmayan önceki ve sonraki fiil başlığı altında ele alınan hallerde netice haksızlığı ortak olduğu için tek fiil vardır. Yine hakim görüşün fiil tekliği bahsinde ele aldığı çeşitli hallerin de bu görüş tarafından netice tekliğine dayandırıldığı ifade edilmelidir[495]. Bu görüş, birden fazla neticenin meydana geldiği hallerde de fiil tekliğinin olabileceğini kabul ettiği için salt neticeyi esas alan bir görüş olarak kabul edilemez.

Kanaatimizce, fiil; hareket, netice ve nedensellik bağından oluşmaz. Fiil de netice gibi suçun maddi unsurlarından birini teşkil eder. Ayrıca içtima öğretisindeki fiil kavramı bu alana özgüdür. Her ne kadar suçun unsurları olan ve haksızlığı temsil eden hareket ve netice içtima öğretisi anlamında fiil tekliği bakımından önem arz etse de bu kavram, netice ve/veya harekete özgülenemez. Aksi halde suç teorisi bağlamında fiil kavramı içtima öğretisine taşınmış olur ve böylece içtima öğretisine özgü bir fiil kavramından söz edilemez. Bu sonuç ise ancak içtima öğretisine özgü bir fiil kavramı ile bu öğretinin amaçlarına hizmet edilebileceği için sakıncalıdır[496]. Ayrıca fiil tekliğinde neticenin esas alınması, içtima kurumlarının kapsamını kanunların genel hükümler kitabında

---

494 **Sauer,** s. 234.

Fiil tekliğinde neticeyi esas alan bir diğer yazar *Pfefferle*, eski tarihli kabul edilebilecek eserinde, failin tek atışla bir kişiyi öldürüp bir kişiyi yaralaması ile bu iki neticeyi iki ayrı atışla sebebiyet vermesi arasında bir farkın olmadığını, aksi yöndeki hakim görüşün adalet duygusunu zedelediğini savunmaktadır. Ayrıca yazar, şahsi (kişiye sıkı sıkıya bağlı) hukuki değerlerin ihlal edildiği haller ile malvarlığı gibi maddi (kişiye sıkı sıkıya bağlı olmayan) hukuki değerlerin ihlal edildiği haller arasında ayrım yaparak farklı kişilere ait maddi hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde netice tekliğinin söz konusu olabileceğini kabul etmektedir. Bunun için ise suçun üzerinde işlendiği eşyalar arasında suç tipine göre değişen çeşitli bağlantılar aramaktadır. Bkz. **Pfefferle, Wilhelm,** Über Ideal- und Realkonkurrenz, C. Lehmann, 1902, s. 25 vd.

495 **Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2118; **Puppe,** Strafrecht Allgemeiner Teil im Spiegel der Rechtsprechung, s. 403-411; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 478.

Hareketin veya neticenin tek olduğu hallerde fiil tekliğinin olabileceğine ilişkin benzer yönde görüş için bkz. **v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 502.

496 Benzer yönde görüş için bkz. **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 45.

düzenlenmesini anlamsız kılacak derecede sınırlandırmaktadır. Neticeyi esas alan görüş, hareket haksızlığını temel alan günümüzdeki hakim anlayışın[497] aksine netice haksızlığını temel alan ve günümüzde benimsenmeyen[498] nedensel hareket teorisinin[499] Türk hukukunda hâlâ tutunmaya çalışan son kalelerinden biridir.

2.2. Subjektif Bir Kriteri Esas Alan Görüşler

Fiil tekliğinde subjektif bir kriteri esas alan çeşitli görüşler hem Alman hukukunda hem de Türk hukukunda ileri sürülmüştür. Aralarındaki çeşitli farklılıklar nedeniyle bu görüşlerin ayrı ayrı incelemede yarar vardır.

Her ne kadar fiil tekliğine ilişkin Türk hukukundaki tartışmalar hareketin mi yoksa neticenin mi esas alınacağı noktasında yoğunlaşsa da bir diğer görüşe göre fiil tekliğinin tespitinde failin kastı esas alınmalıdır. Türk hukukundaki subjektif kriter esaslı görüşleri ikiye ayırmak mümkündür. Fiil tekliğinde subjektif kriteri esas alan birinci görüşü sadece içtima öğretisi anlamında fiil tekliğine özgülemek mümkün değildir. Bu görüş, esas aldığı subjektif kriteri doğrudan fiil sayısını belirlemede kullanmamakta, fikri içtimaın ayrı bir şartı olarak telakki etmektedir. Söz konusu görüş, fiil tekliğinde hareketi esas almasına rağmen fiile teklik karakterini veren hususun kasttaki, diğer bir deyişle suç işleme kararındaki, teklik olduğunu ifade ederek bu durumun fikri içtimaa ilişkin ayrı bir şart olduğunu kabul etmektedir[500]. Bu görüş, tek fiili karakterize eden hususun suç işleme kararındaki teklik olduğunu ifade etmesine rağmen birden fazla suç işleme kararının tek fiille icra edilmesi halinde de fiilin tek olduğunu kabul eder. Ancak bu durumda, fikri içtimaın suç işleme kararındaki birlik şartı sağlanmadığı için fikri içtima ilişkisinin olmadığını ifade eder[501]. Bu görüşe göre, örneğin, tek atışla iki kişinin kasten öldürülmesi halinde tek fiil olmasına rağmen fikri içtima ilişkisi yoktur.

Fiil tekliğinde subjektif kriteri esas alan diğer bir görüş yine failin kastını esas almasına rağmen bunu fikri içtimaın ayrı bir şartı olarak değil, fiil tekliğini belirleyici

---

497 Bkz. **Ceyhan, Murat,** Ceza Hukukunda Netice, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2021, s. 266.

498 **Krey/Esser,** s. 122.

499 **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 520; **Bulut,** s. 357.

500 **Yüce, Turhan Tufan,** Ceza Hukuku Dersleri Cilt: 1, Şafak Basım ve Yayınevi, 1982, s. 377.

501 **Yüce,** s. 378.

kriter olarak kabul etmektedir[502]. Ancak subjektif nitelikte bu görüşün de salt fiil tekliğine ilişkin olduğu söylenemez. Zira bu görüşün temelinde fikri içtimadaki suç çokluğunun görünüşte olduğu düşüncesi yer alır. İki farklı kastın varlığı ise ayrı ayrı cezalandırılması gereken iki suça delalet eder ve bu nedenle fiil tek olmasına rağmen fikri içtima ilişkisi söz konusu olmaz.

Subjektif kriterin konumlandırılmasındaki farklılığa rağmen her iki görüş de aynı subjektif kriteri esas aldığı için fikri içtima ilişkinin varlığı bakımından bu görüşlerin aynı sonuca vardığı ifade edilmelidir. Bu nedenle subjektif kriteri esas alan Türk hukukundaki bu görüşlerin tamamını kapsayacak genel bir değerlendirilmede bulunulabilir.

Subjektif kriteri esas alan yazarlar bu kriter için ya sadece kastta birlik ifadesini[503] ya da kastta birlik ifadesiyle birlikte suç işleme kararında birlik ifadesini kullanmaktadır[504]. Ancak bu farklılık sadece terminolojik boyuttadır. Bu görüşlerin tamamı fiil tekliğinde suçun manevi unsuru olan kastı esas alır. Diğer bir deyişle, suç işleme kararında birlik de suçun manevi unsuru olan kasta işaret eder. Ayrıca bu hususta olası kast-doğrudan kast ayrımına önem atfedilmemektedir[505].

Subjektif kriteri esas alan görüşler fiil tekliği için temel olarak hareketin tek olması gerektiğini ifade eder. Ancak hareketi esas alan görüşün fiil tekliğini genişleten sonucunu sınırlandırmak için ayrıca kastta birlik şartını arar. Yukarıda da ifade edildiği gibi subjektif kriteri esas alan yazarlar bu kriteri fiil tekliği değerlendirmesine hasretmeksizin fikri içtimaın kapsamını sınırlandıracak şekilde kullanmaktadır. Böylece fiil tekliği şartı sağlanmasına rağmen fikri içtima ilişkisinden söz edilememektedir. Ayrıca kastın bu sınırlayıcı fonksiyonuna sadece kasten işlenen iki neticeli suçun bir araya geldiği hallerde

---

502 **Gözübüyük, Abdullah Pulat,** Türk Ceza Kanunu Açıklaması Cilt: I, 4. Bası, Kazancı, 1980, s. 319; **Taner,** Ceza Hukuku Umumi Kısım, s. 478; **Erem,** Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: 1, s. 362; **Özütürk,** s. 277.

Soyaslan ise fiil tekliği için hem neticenin hem de kastın tek olması gerektiğini ifade etmektedir. Bkz. **Soyaslan,** Genel Hükümler, s. 281.

Dönmezer, sonraki eserlerinde neticeyi esas almasına rağmen daha eski tarihli bir eserinde fiil ve hareketin eşanlamlı olmadığını, aynı suçu işlemeye yönelik kast kapsamında icra edilen çok sayıda hareket birden fazla neticeye sebebiyet verse bile bu hareketlerin tek fiil sayılacağını kabul etmiştir. Bkz. **Dönmezer, Sulhi,** "Kasten Müessir Fiil Halinde Fikri İçtima", İÜHFM, 1944/3-4, s. 813.

503 **Gözübüyük,** Türk Ceza Kanunu Açıklaması Cilt: I, s. 319; **Taner,** Ceza Hukuku Umumi Kısım, s. 478; **Özütürk,** s. 277.

504 **Yüce,** s. 378; **Özbek/Doğan/Bacaksız,** Genel Hükümler, s. 587.

505 **Yüce,** s. 381.

başvurulmaktadırlar[506]. Örneğin, mağdurlardan birini öldürmek diğerini yaralamak isteyen failin bunu tek atışla gerçekleştirmesi halinde iki farklı kast olduğu için fikri içtima ilişkisinin olmayacağı ifade edilmesine rağmen alenen cinsel saldırı suçunun işlenmesi halinde hem cinsel saldırı hem de hayasızca hareketler suçu kasten işlenmesine rağmen fikri içtimaın varlığı kabul edilir[507]. Yargıtay'ın da fiil tekliğinde kastı esas alan kararları bulunmaktadır[508].

Sonuç olarak subjektif kriteri esas alan Türk hukukundaki görüşlerin yegâne gayesi birden fazla neticeli suçun kasten ve tek fiille işlenmesi halinde fikri içtima ilişkisini reddetmeye imkan sağlayan argüman ortaya koyabilmektir. Neticeyi esas alan görüşü reddederek bu amaca ulaşmaya çalışan söz konusu görüşler kendi içinde tutarlı bir sonuç

---

506 Sadece olası kastla birden fazla neticeye sebebiyet verilen hallerde fiil sayısının suç işleme kararına göre belirlenmesi gerektiği, aksi halde adil olmayan sonuçlara sebebiyet verileceği yönündeki görüş için bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız,** Genel Hükümler, s. 587.

507 Bkz. **Taner,** Ceza Hukuku Umumi Kısım, s. 478-479; **Yüce,** s. 381.

508 "Ancak oluşa uygun kabule göre, av tüfeği ile yakınanlar K ve N'nin içinde bulunduğu araca doğru ateş eden ve saçma tanelerinin dağılması sonucu her ikisinin de yaralanabileceğini bilmesi gereken sanığın eyleminin tüm sonuçlarından ayrı ayrı sorumlu tutulması gerekirken TCK.nın 79. maddesi uygulanarak tek yaralama suçundan ceza verilmesi" (Yargıtay CGK, 30.01.1995, 9487/420 (**Malkoç/Güler,** s. 586.))

"TCY.nın 79. Maddesinin uygulanabilmesi için, hareket tek olmakla birlikte neticeler de ayrı ayrı öngörülerek istenmemelidir. Bir başka anlatımla, burada amaç, tek eylem ile istemediği birden çok netice elde eden failin bütün neticelerden cezalandırılmasını engellemektir. Eğer kast birden çok suça yönelmiş ise, eylem tek olsa da TCY.nın 79. maddesi uygulanamaz." (Yargıtay CGK, 27.05.2003, E. 2003/5-133, K. 2003/168 (**Göktürk,** Fikri İçtima, s. 211.))

İçtima bahsinde önem arz eden ve Yargıtay'ın da sonraki tarihli kararlarında atıf yaptığı bir karar olan Yargıtay CGK'nın 10.12.2013 tarihli ve E. 2012/1-1572, K. 2013/600 numaralı kararının bu hususta ayrıca incelenmesi gerekmektedir. Karar şu şekildedir:

"Doğal anlamda birden fazla hareketin hukuki anlamda tek bir fiil olarak kabul edilip edilemeyeceği işlenen suçun özelliği de göz önüne alınarak yapılacak hukuki değerlendirme sonucunda belirlenmelidir. Bu bakımdan korunan hukuki menfaatler arasında en üstte yer alan yaşam hakkı ve vücut dokunulmazlığına yönelik eylemlerde eğer fail doğal anlamda birden fazla hareketle bir ya da birkaç kişiyi öldürmek ya da yaralamak amacıyla, öldürmek ya da yaralamak istediği kişinin yanında veya yakınında bulunan başka kişilerin de ölebileceğini veya yaralanabileceğini öngörmesine rağmen bunu göze alarak hareket ediyorsa artık ortada tek bir fiil değil, mağdur sayısınca birden çok fiil bulunduğunu kabul etmek gerekir. Ancak bunun için failin doğrudan ya da olası kastla hareket ettiğinin belirlenmesi gereklidir. … Sanığın kardeşi E.K..'ı öldürmek amacıyla iki el ateş ettiği, ancak onun yerine hedefte sapma sonucu yanında bulunan yengesi L. K..'ın olası kastla yaralanmasına neden olduğu somut olayda kardeşini öldürmek amacıyla iki el ateş eden sanığın kardeşinin hemen yakınında bulunan yengesinin de ölebileceğini ya da yaralanabileceğini öngörmesine karşın, bunu göze alarak birden çok kez ateş etmesi eyleminin suçla korunan hukuki menfaatler göz önünde bulundurulduğunda hukuki anlamda tek fiil sayılması mümkün olmayıp, TCK'nun 44. maddesinin uygulanma şartları oluşmamıştır."

Bu kararda önem arz eden husus, Yargıtay'ın korunan hukuki değer ve failin kastından hareketle hukuki anlamda fiil tekliğini dar yorumlayarak birden fazla fiil olduğu sonucuna varmasıdır. Her ne kadar fiil sayısının tespitinde failin kastı tek ve esas kriter olarak değerlendirilmemiş olsa da bu karar failin kastına önem atfedilen yakın tarihte verilmiş bir karar niteliğindedir. Bu nedenle *Özgenç*'in mezkûr kararda neticenin esas alındığına yönelik görüşünün yerinde olmadığı kanaatindeyiz. (Bkz. **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 722.) Yargıtay'ın somut olayda fiil çokluğu olduğu yönündeki kararını doğal anlamda birden fazla hareketin olduğuna dayandırması da neticeyi esas almadığını gösteren hususlardan biridir.

elde edememiştir. Kasten işlenen tüm suçlarda aynı sonuca varılmaması bu görüşlerin kendi içindeki çelişkilerinin başında gelir. Diğer yandan suç sayısını tespit için önem arz eden kastın fiil sayısını tespitte esas alınması suç çokluğu ile fiil çokluğunun birbirine karıştırılması anlamına gelir[509]. Ayrıca fiil tekliğinde failin kastını esas alan görüş, neticeyi esas alan görüş gibi, içtima öğretisine özgü bir fiil kavramı oluşturmamış, haksızlığın sadece bir parçasını temsil eden suçun manevi unsurunu esas almıştır. Böylece bu görüş de ancak içtima öğretisine özgü bir fiil kavramıyla bu alanın amaçlarına ulaşılabileceğini gözden kaçırmıştır. Yine tarihsel veya amaçsal yorum yoluyla fiil tekliğini tespitte failin kastının esas alınması gerektiği sonucuna varılamaz. Bu nedenlerle kastı esas alan Türk hukukundaki görüşün yerinde olmadığı kanaatindeyiz.

Alman hukukunda subjektif kriteri esas alan görüşler, ağırlıklı olarak, Türk hukukundaki görüşlerin aksine suçun bir unsuru olan kastı değil, bundan daha geniş bir kavram olan failin suç planını esas almaktadır. Bu görüş, objektif kriterlerle fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımının yapılamayacağını ifade etmektedir. Özellikle doğal fiil tekliğinin objektif kriterlere dayandırılması nedeniyle çelişkili sonuçlara sebebiyet verdiğini belirterek fiil tekliğinde ancak subjektif kriter esas alınırsa bir sonuca ulaşılabileceği ifade edilmiştir. Örneğin, iki kişinin arka arkaya öldürülmesi halinde bu hareketlerin objektif gözlemci nazarında hem tek fiil hem de birden fazla fiil şeklinde anlaşılması mümkündür. Bu ayrımı net şekilde ortaya koyabilecek kriter, failin amacıdır[510]. Örneğin, yapmış olduğu plan doğrultusunda camı kırarak mağdurun evine giren ve mağduru öldüren fail, aynı plan dahilinde hareket ettiği için tek fiille üç ayrı suç işlemiştir. Alman İmparatorluk Mahkemesi'nin (RG) de fiil tekliğinde suç işleme planını esas alan istisnai nitelikte kararları bulunmaktadır[511].

Suç planını esas alan görüş, Alman hukukunda azınlık görüşü olarak kalmıştır. Bu görüş, failin iradesine bağlı kaldığı için fiil tekliğini bazı hallerde çok geniş, bazı hallerde ise çok dar yorumladığı ve amaç-araç suç ilişkisinin olduğu tüm durumlarda fiilin tek

---

509 Benzer yönde görüş için bkz. **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 148.

510 Bkz. **Schlosky,** "Über Tateinheit und fortgesetztes Verbrechen", ZStW, 1942/61, s. 257.
Subjektif kriteri esas alan eski tarihli bir diğer görüş de fiil sayısını failin amacından hareketle belirlemektedir. Bu görüşe göre hareketlerin aynı veya farklı zamanda icra edilmesi fiil sayısının tespitinde önem arz etmez. Fiil sayısını tespitte esas olan faildir. Örneğin, farklı amaçlara yönelik hareketler aynı zamanda icra edilirse fiil çokluğu, aynı amaca yönelik hareketler farklı zamanlarda icra edilirse fiil tekliği söz konusudur. Bkz. **Haelschner, Hugo,** Das preußische Strafrecht 2. Teil, Marcus, 1858, s. 497-498.

511 Bkz. **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 69; **Honig,** Studien zur juristischen und natürlichen Handlungseinheit, s. 16.

olduğu sonucuna vardığı için eleştirilmiştir. Örneğin, suç planını esas alan görüşe göre, üç kişiyi önüne gelen fırsatları değerlendirerek öldürmeye karar veren fail mağdurları birkaç yıl içinde farklı zamanlarda öldürse bile aynı suç işleme planı çerçevesinde hareket ettiği için tek fiil söz konusu iken sadece bir kitabı çalmaya karar veren failin icra hareketlerini gerçekleştirdiği esnada olay yerinde bulduğu paraları da çalması halinde başlangıçtaki plan ve isteğinin dışına çıktığı için birden fazla fiil söz konusudur[512]. Suç işleme planını esas alan görüşe yöneltilen bir diğer eleştiri ise bir plan çerçevesinde hareket eden failin ani bir kararla suç işleyen faile nazaran hukuki bir dayanak olmaksızın ödüllendirilmesi anlamına gelen bir sonucun ortaya çıkmasına sebebiyet vermesidir[513]. Gerçekten de sadece faile bağlı subjektif kriterin esas alınması halinde, tamamen aynı şekilde gerçekleşen iki olayda, failin başlangıçtaki planı nedeniyle farklı sonuçlara varmak mümkün olacaktır. Yine objektif niteliği haiz olan fiilin kapsam ve sayısını subjektif bir kriterle tespit etmenin mümkün olmayacağı da benzer yönde bir eleştiri olarak ifade edilmiştir[514]. Kanaatimizce, subjektif kriteri esas alan görüşe yöneltilen eleştiriler yerindedir.

2.3. Hareketi Esas Alan Görüş

"Fiil tekliğinde hareketi esas alan görüş" ifadesi, bu görüşün neticeyi esas alan görüşe ait terminolojiyle isimlendirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Bu başlık altında incelenecek olan görüşe göre fiil ve hareket kavramları eş anlamlıdır ve bu kavramlar neticeyi ve nedensellik bağını kapsamaz. Bu nedenledir ki, içtima hükümlerinde tek fiil ifadesine yer verilmesi ile tek hareket ifadesine yer verilmesi arasında bir fark yoktur ve her iki durumda da netice sayısı fiil sayısının tespitinde başvurulan kriter değildir. Söz konusu isimlendirme bu görüşün terminolojisiyle değerlendirilecek olursa, fiil ve hareket eş anlamlı olduğu için fiil tekliğinde fiili esas alan görüş şekilde bir sonuç da ortaya çıkacaktır. Ayrıca bu görüşe göre fiil kavramı netice ve nedensellik bağı gibi unsurlardan oluşan bir yapıya sahip olmadığı için fiil tekliğinde fiili (hareketi) esas almaktan başka bir seçenek de yoktur. Ancak fiil tekliğine ilişkin farklı görüşlerin izahında neticeyi esas alan görüşün terminolojisi farklı görüşlerin daha kolay ifade edilmesine imkan sağlamaktadır. Bu nedenle neticeyi esas alan görüş benimsenmemesine rağmen bu üst başlık altında incelenen farklı görüşlerin izahında neticeyi esas alan görüşün terminolojinden yararlanılmıştır.

---

512 **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 69.
Benzer yönde görüş için bkz. **Honig,** Studien zur juristischen und natürlichen Handlungseinheit, s. 18.

513 **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 70.

514 **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 152.

Bu görüşü kendi terminolojisiyle objektif kriteri esas alan görüş olarak ifade etmek mümkündür[515]. Netice de objektif nitelikte olmasına rağmen neticeyi esas alan görüş içtima öğretisine özgü bir fiil kavramı ortaya koy(a)madığı için bu iki görüşün aynı başlık altında değerlendirilmesi yerinde değildir. Ayrıca, yukarıda da ifade edildiği gibi, neticeyi esas alan görüş günümüzde geçerliliğini yitirmiştir. Hem Alman hem de Türk doktrini ve yargı kararlarındaki hakim görüş hareketi esas almaktadır.

Bu görüşe göre fiil tekliğinin tek bir görünüm biçimi yoktur. Fiil tekliği değerlendirmesi çeşitli alt başlıklara ayrılmaktadır. Yine bu görüşü benimseyen yazarlar, netice gibi kesin ve sınırları net bir ölçütü esas almadığı için ayrıca ayniyet değerlendirmesi yapmaktadır. Bu bağlamda kısmi ayniyetin yeterli olup olmadığı hususunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

Suçların içtimaı bağlamında fiil kavramı için esas aldığımız bu görüş, çalışmamızın temelini oluşturmaktadır. İçtima öğretisi anlamında fiil kavramına ilişkin ileri süreceğimiz fikirlerimiz de bu görüşe dayanmaktadır. Bu nedenle söz konusu görüş ve buna yönelik değerlendirmelerimiz ayrı bir başlık altında ele alınacaktır. Ancak bu noktada, hareketi esas alan görüşün kendi içinde fikir ayrılıklarının olduğu ifade edilmelidir. Ayrıca fiil tekliğine ilişkin diğer görüşlere çalışmanın devamında önem atfedilmeyecektir.

2.4. Haksızlıklar Arasındaki İlişkiyi Esas Alan Görüş

Puppe, tipiklik öncesi ve değerden yoksun bir fiil kavramı bünyesinde birden fazla suçun bir araya gelmesini fikri içtima için yeterli kabul ettiği gerekçesiyle harekete ve hareketin ayniyetine dayalı hakim görüşü eleştirmiştir. Yazara göre hakim görüş, birbirine tamamen uzak suç tipleri arasında dahi fikri içtima ilişkisinin kurulmasına imkan vermektedir ki bu yanlış bir sonuçtur. *Puppe* tarafından ileri sürülen görüşe göre sadece haksızlık tekliği oluşturabilecek benzer haksızlıklar *(Unrechtsverwandtschaft)* arasında fikri içtima ilişkisi kurulabilir. Fikri içtima kurumu tüm suçlar bakımından aynı olan ve değerden yoksun bir fiil tekliği değerlendirmesine değil, suç tipleri özelinde yapılan haksızlık tekliği değerlendirmesine dayanmaktadır. Hangi haksızlıkların birbirine benzerlik arz ettiğine ilişkin tüm suç tiplerini kapsayan genel bir kriter getirilemez, ancak yine de benzerlik için en az bir haksızlık unsurunun her bir suçta ortak olması gerektiği söylenebilir. Ayrıca benzer olmayan suç tiplerinin ortak bir subjektif kritere sahip olması fikri içtima ilişkisi için yeterli değildir. Örneğin, aldatma unsuru ortak olan dolandırıcılık

[515] Benzer yönde görüş için bkz. **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 99.

ve belgede sahtecilik suçları, trafik güvenliğini tehlikeye sokma gibi tehlike suçları ile tehlikenin somutlaşmış hali olan taksirle yaralama suçu benzer haksızlıklardır. Yine malvarlığına karşı suçlar da kendi içinde benzerlik arz eder. Diğer yandan aynı neticeyi gerçekleştirmeye yönelmiş hareketler arasında kısmi veya tam ayniyet olmasa bile netice tekliği nedeniyle fikri içtima ilişkisi söz konusudur. Örneğin, hakim görüşün cezalandırılmayan önceki ve sonraki fiil olarak değerlendirdiği fiil çokluğu hallerinde netice tekliğine dayalı haksızlık tekliği söz konusudur ve bu nedenle hakim görüşün fiil çokluğu olarak kabul ettiği bu hallerde de fikri içtima ilişkisi bulunmaktadır[516].

Puppe tarafından ileri sürülen ve haksızlık arasındaki ilişkiye dayanan bu görüş mevcut içtima hükümlerine ve içtima kurumlarının tarihsel gelişimine uygun olmadığı; benzer haksızlıklar kavramının muğlak olduğu; haksızlıkların benzer değil, aynı olduğu aynı neviden fikri içtimaa cevap veremediği gerekçesiyle eleştirilmiş[517] ve taraftar toplayamamıştır[518]. *Puppe* ise yapmış olduğu değerlendirmede fikri içtimaın şartlarından biri olan fiil tekliğinden ne anlaşılması gerektiğini ifade ettiğini, kanunda fiil tekliğinden ne anlaşılması gerektiğinin açıklanmaması nedeniyle bu değerlendirmenin mevcut kanuni düzenlemelere aykırı olduğunun ileri sürülemeyeceğini ve mevcut kanuni düzenlemelerin fiil tekliğini tespitte tamamen doğal bir anlayışa dayanmadığını karşı argüman olarak ileri sürmüştür[519]. *Puppe*'nin, kanunda fiil tekliğinin tanımlanmadığı ve bu nedenle görüşünün kanunilik ilkesine aykırı olduğunun ileri sürülemeyeceği yönündeki açıklamalarının yerinde olduğu kanaatindeyiz.

3. SUÇLARIN İÇTİMAI BAĞLAMINDA FİİL TEKLİĞİNİN GÖRÜNÜM BİÇİMLERİ

Hareketi esas fiil tekliği anlayışına göre fiil tekliğinin birden fazla görünüm biçimi bulunmaktadır. Ancak fiil tekliğinin doğal anlamda fiil tekliği dışındaki görünüm biçimlerinin kapsamı ve gruplandırılmasına ilişkin görüş birliği bulunmamaktadır[520].

---

516 Bkz. **Puppe, Ingeborg,** "Zur Konkurrenzform der „Bewertungseinheit"", JZ, 2000/14, s. 736 vd.; **Puppe,** "Funktion und Konstitution der ungleichartigen Idealkonkurrenz", s. 154 vd.; **Puppe,** Idealkonkurrenz und Einzelverbrechen, s. 302 vd.

517 **Roxin,** s. 819-820; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 508; **Rissing-van Saan,** LK, s. 528; **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 20.

518 Bu görüşü çeşitli yönlerden destekleyen görüş için bkz. **Grosse-Wilde, Thomas**, "Was ist eine Tat und was sind ihre verschuldeten Auswirkungen?", ZStW, 2021/1, s. 95 vd.

519 **Puppe,** "Funktion und Konstitution der ungleichartigen Idealkonkurrenz", s. 163 vd.; **Puppe,** "Abschied vom naturalistischen Verbrechensbegriff in der Lehre von den Konkurrenzen", s. 23.

520 **Kretschmer,** "Konkurrenzlehre (§§ 52 und 53 StGB) im Strafrecht – Teil I", s. 584.

Doktrindeki ağırlıklı görüş, fiil tekliğini üç temel başlığa ayırmaktadır: doğal anlamda fiil tekliği, tipik (hukuki) fiil tekliği ve doğal fiil tekliği[521]. Bu üç başlığa değerlendirme tekliğini ekleyen yazarlar da bulunmaktadır. Ayrıca tipik fiil tekliği kendi içinde çeşitli alt başlıklara ayrılmaktadır. Çalışmamızda ise temel olarak doğal anlamda fiil tekliği-hukuki anlamda fiil tekliği ayrımı esas alınacaktır. Buna göre fiil tekliğinin tespitinde hukuki bir kritere yer verilemeyen haller doğal anlamda fiil tekliği, hukuki bir kriter yardımıyla fiil tekliğinin tespit edildiği haller ise hukuki anlamda fiil tekliği başlığı altında incelenecektir[522]. Bu noktada doğal fiil tekliğinin konumu önem arz etmektedir. Kanaatimizce, doğal fiil tekliği, tespitinde hukuki kriterlerin de kullanıldığından ve kullanılması gerektiğinden dolayı hukuki anlamda fiil tekliğinin bir alt başlığı olarak incelenmelidir. Ayrıca çalışmamızdaki başlık ve açıklamalarda suç kavramı esas alınmış olmasına rağmen fiil tekliğine ilişkin değerlendirmelerin kural olarak kabahatler için de geçerli olduğu tekrar ifade edilmelidir[523]. Zira suçlara ve kabahatlere özgü iki ayrı içtima öğretisinden söz edilemez; tek bir içtima öğretisi vardır ve bu öğretinin temel kurumları hem suçlar hem de kabahatler için geçerlidir. Bu nedenledir ki, bir fiille hem suç hem de kabahat işlenebilir ve bu ihtimale ilişkin hükümler kanunlarda yer almaktadır[524].

Bu başlık altında, öncelikle doktrindeki ve yargı kararlarındaki görüşler ile bu görüşlerin özellik arz eden suç tiplerine yansımasına yer verilecektir. Bu yapılırken çeşitli hususlara ilişkin kanaatimiz ifade edilecektir. Ancak özellikle hukuki anlamda fiil tekliğine ilişkin genel kanaatimiz söz konusu açıklamalardan sonra ayrı bir başlık altında ifade edilecektir.

3.1. Doğal Anlamda Fiil Tekliği

Fiil tekliğinin en küçük görünüm biçimi olan doğal anlamda fiil tekliği (*Handlung im natürlichen Sinne*), bir iradi karar sonucu gerçekleştirilen tek vücut hareketini ifade

---

521 **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 871; **Kühl,** s. 905; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 870; **Roxin,** s. 800; **Krey/Esser,** s. 625 vd.; **Kienapfel,** s. 586 vd.; **Otto,** s. 346.

Bu üç görünüm biçiminin yanı sıra zincirleme fiil tekliği de dördüncü görünüm biçimi olarak kabul eden yazarlar bunulmaktadır. (Bkz. **Heinrich,** s. 634; **Frister,** s. 482; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 418; **Steinberg/Bergmann,** "Über den Umgang mit den Konkurrenzen in der Strafrechtsklausur", s. 906.)

522 Benzer yönde görüş için bkz. **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 451 vd.; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", s. 393; **Dorn-Haag,** "Die Konkurrenzen in der gutachterlichen Fallbearbeitung", s. 332.

523 Bkz. **Klesczewski, Diethelm,** Ordnungswidrigkeitenrecht, 2. Auflage, Franz Vahlen, 2016, s. 188 vd.; **Sackreuther,** BeckOK OWiG, § 19 kn. 8 vd.; **Mitsch,** KK-OWiG, § 19 kn. 4.

524 Bkz. Kabahatler Kanunu m. 15/3, Alman Düzene Aykırılıklar Kanunu m. 21.

eder[525]. Doğal anlamda fiil tekliği, içtima öğretisi anlamında fiil tekliğinin çekirdeğini oluşturur. Doğal anlamda tek fiilin olduğu hallerde hukuki anlamda da tek fiil söz konusudur[526]. Fiil tekliğinin diğer görünüm biçimleri doğal anlamda birden fazla fiilin hangi hallerde tek fiil olarak kabul edileceğine ilişkindir.

Doğal anlamda fiil tekliğinin tespitinde hangi korunan hukuki değerlerin ihlal edildiği veya kaç neticeye sebebiyet verildiği önem arz etmez[527]. Örneğin, bir defa tokat atmak, bir taş atmak, silahla bir el ateş etmek, bir bomba atarak birden fazla kişiyi öldürmek, birden fazla kişi yönelik hakaret içeren bir cümleyi telaffuz etmek doğal anlamda tek fiil niteliğindedir[528]. Ancak ifade etmek gerekir ki, doğal anlamda fiil tekliği ile doğa bilimleri bağlamında değil, sosyal anlamda bir fiil tekliği kastedilmektedir[529]. Örneğin, failin, mağdura tokat atabilmek için çok sayıda kasını hareket ettirmesi gerekir.

---

525 **Hoffmann-Holland,** s. 364; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 451; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 14; **Steinberg/Bergmann,** "Über den Umgang mit den Konkurrenzen in der Strafrechtsklausur", s. 906; **Mitsch,** "Konkurrenzen im Strafrecht", s. 388.

526 **Mezger,** s. 458; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 451.

Yargıtay da kararlarında bu durumu vurgulamaktadır. Bkz. Yargıtay CGK, 03.12.2013, E. 2012/1-1569, K. 2013/575; Yargıtay CGK, 14.03.2019, E. 2018/95, K. 2019/207; Yargıtay CGK, 01.12.2020, E. 2018/247, K. 2020/494.

527 **Ebert, Udo,** Strafrecht Allgemeiner Teil, 3. Auflage, C.F.Müller, 2001, s. 221; **Blei, Hermann,** "Die natürliche Handlungseinheit", JA, 1972 (JA, 1973), s. 98; **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 15; **Rissing-van Saan,** LK, s. 528; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 871; **Haft,** s. 279; **Joecks/Jaeger,** s. 220; **Heinrich,** s. 628; **Kühl,** s. 906; **Eser/Burkhardt,** s. 224; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 14; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (1)", s. 393; **Lesch,** "Natürliche Handlungseinheit", s. 630.

528 "[O]lay günü mağdur ...'in, yakınlarını ziyaret etme amacıyla aracın arka kısmında bulunan maktul ... ve katılan ... ile birlikte seyir halindeyken, üzerine araç sürülmesine sinirlenen sanık ...'nin yakın mesafeden mağdur ...'i hedef gözeterek atmış olduğu taşın aracın arka kısmına ve araç içerisinde bulunan maktul ...'nin başına isabet etmesi nedeni ile maktulün künt kafa travmasına bağlı gelişen beyin kanaması ve kafa tası kemik kırıklarına bağlı solunum ve dolaşım durması neticesinde hayatını kaybettiği, mağdur ...'in ise isabet almadığı anlaşılan olayda; Ceza Genel Kurulunun 18.10.2018 tarih, 2015/1-158 Esas ve 2018/444 Karar sayılı kararı dikkate alındığında, sanığın eyleminin tek bir taş atımı ile maktul ...'ye yönelik olası kastla öldürme, mağdur ...'e yönelik kasten yaralamaya teşebbüs eylemi olduğu, sanığın 5237 sayılı TCK'nin 44. maddesinde düzenlenen fikri içtima nedeniyle tek bir fiille birden fazla farklı suçun işlenmesine sebep olduğu…" (Yargıtay 1. CD, 14.12.2021, E. 2021/12108, K. 2021/14960.)

"[S]anık ...'ın katılan ...'ın yüzüne yumruk vurarak basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek nitelikte yaralanmasına ve gözlüğünün kırılmasına sebep olduğu olayda; sanık hakkında yapılan yargılama sonucunda sanığın, … 5237 sayılı TCK'nın 44. maddesinde düzenlenen fikri içtima hükümleri gereğince en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı sanık hakkında hüküm verilmesi gerektiği…" (Yargıtay 2. CD, 29.11.2021, E. 2021/15485, K. 2021/20107.)

Mezkûr olaylar doğal anlamda fiil tekliğinin klasik örnekleridir.

529 **Mitsch, Wolfgang,** Karlsruher Kommentar zum Gesetz über Ordnungswidrigkeiten, 5. Auflage, C.H.Beck, 2018, § 19 kn. 8; **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 871; **Frister,** s. 477; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 415; **Wilhelm,** Die Konkurrenz zwischen Begehungs- und Unterlassungsdelikte, s. 7.

Doğallık ifadesinden ceza hukuku anlamında bir doğallığın anlaşılması gerektiği yönündeki görüş için bkz. **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 651.

Bu kas hareketlerinin her birine hukuki anlamda değer atfetmek ne mümkündür ne de gereklidir. Diğer bir deyişle, vücut hareketleri, doğal anlamda fiil tekliğinin tespitinde toplumsal-gündelik kriterlere dayalı olarak değerlendirilir. Bu değerlendirme sonucunda çok sayıda kas hareketi doğal anlamda tek fiil olarak telakki edilebilir.

Doğal anlamda fiil tekliği için eşzamanlılık yeterli değildir. Failin eşzamanlı olarak birden fazla iradi kararla farklı hareketleri icra etmesi mümkündür ve bu hareketler doğal anlamda birden fazla fiil teşkil eder. Örneğin, failin sağ ve sol elindeki tabancalarla aynı anda ateş etmesi ya da ateş ederken mağdura aynı zamanda hakaret etmesi halinde eşzamanlılık olmasına rağmen birden fazla doğal anlamda fiil vardır[530].

Doğal anlamda fiil tekliğinin hem icrai hem de ihlali davranışlar bakımından mümkün olabileceği ifade edilmektedir[531]. Aynı icrai hareketle birden fazla garanti yükümlülüğünün yerine getirilmesinin mümkün olduğu hallerde sergilenen ihmali davranış doğal anlamda tek fiil kabul edilmektedir[532]. Yine doğal anlamda tek fiilin bünyesinde kasten ve taksirle işlenen suçlar bir araya gelebilir. Ancak BGH'nin bir kararında, doğal anlamda tek fiille aynı mağdura karşı kasten ve taksirle yaralama suçlarının birlikte işlenemeyeceği kabul edilmiştir[533].

İştirak halinde fiil tekliğinin tespiti çalışmanın devamında kapsamlı şekilde yapılacak olmasına rağmen bu noktada kısa bir değerlendirme yapılmasında yarar vardır. İştirak halinde işlenen suçlarda kaç tane doğal anlamda fiil icra edildiğine ilişkin değerlendirme her bir fail ve şerik için ayrı ayrı yapılır. Bu nedenle fail(ler) ve şerik(ler)in farklı sayıda doğal anlamda fiil icra ettiği sonucuna varılabilir[534]. Örneğin, dolaylı failin araç konumundaki kişiyi doğal anlamda tek fiille kandırıp onun iki ayrı fiille iki ayrı suç işlemesine sebebiyet vermesi halinde araç konumundaki fail iki doğal anlamda fiil, dolaylı

---

530 **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 21; **Roxin,** s. 801; **Haft,** s. 279; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 651; **Jakobs,** s. 887; **El-Ghazi,** s. 331.

Hareketlerin eşzamanlılığı, fiil tekliğinin diğer görünüm biçimleri ve ayniyete dayalı fikri içtima için de yeterli kabul edilmemektedir. Bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 632; **Jaeger,** SK-StGB, s. 256; RG, 28.04.1899, 1158/99; BGH, 25.11.1997; 5 StR 526/96; BGH, 24.10.2018, 5 StR 73/18.

531 **Roxin,** s. 801; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 651; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 415; **Heinrich,** s. 628; **Jaeger,** SK-StGB, s. 219.

532 **Kühl,** s. 907.

533 BGH, 11.06.1997, 2 StR 231/97.

534 **Heinrich,** s. 628; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 451; **Jakobs,** s. 887; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 479; **Steinberg/Bergmann,** "Über den Umgang mit den Konkurrenzen in der Strafrechtsklausur", s. 906.

fail ise tek doğal anlamda fiil icra etmiş olur[535]. Yine failin farklı fiillerine tek fiil ile yardım eden şerik de fail birden fazla doğal anlamda fiil icra etmiş olmasına rağmen doğal anlamda tek fiil icra etmiştir[536]. Müşterek faillerden her birinin ayrı bir fiil icra etmesi halinde de doğal anlamda tek fiilin söz konusu olabileceği ifade edilmiştir[537].

Doğal anlamda fiil tekliği tipiklik öncesi ve değerden yoksun bir tanıma sahiptir. Bu fiil tekliğinin tanımlanmasında suç tiplerinin düzenlenme biçimi ve ihlal edilen hukuki değerler önem arz etmez. Hukuki kritere dayanmayan ve değerden yoksun bir fiil tekliği değerlendirmesine genel olarak çeşitli eleştiriler yöneltilmiştir[538]. Ancak hukuki anlamda fiil tekliğinin yapı taşı olan bu fiil kavramının tek olduğu hallerde içtima öğretisi anlamında fiilin tek olduğu sonucuna varılmalıdır[539]. Fiil tekliğinin diğer görünüm biçimleri, doğal anlamda fiil tekliğinin içtima öğretisi için yetersiz kalması sonucu ortaya çıkmıştır ve birden fazla doğal anlamda fiilin hangi şartlarda tek fiil olarak telakki edileceğine ilişkindir. Ancak fiil tekliğini genişleten bu görünüm biçimleri doğal anlamda fiil tekliğini dışlayıcı nitelikte değildir.

Doğal anlamda fiil tekliği için suç teorisi bağlamında fiil kavramının sayılabilirlik vasfı ön plana çıkartılarak içtima öğretisine aktarılmış hali olduğu söylenebilir[540]. Her iki fiil kavramının da hukuk öncesi bir tanıma sahip olması bu görüşü destekler niteliktedir. Bu nedenledir ki, yukarıda da belirtildiği gibi, suç teorisi bağlamında fiil kavramı içtima öğretisindeki fiil kavramının temeli oluşturur. Bu iki fiil kavramının esas olarak ayrıldığı ve içtima öğretisine özgü bağımsız fiil kavramını oluşturan husus ise fiil tekliğinin diğer görünüm biçimi olan hukuki anlamda fiil tekliğidir.

---

535 **Kühl,** s. 906.

536 **Hoffmann-Holland,** s. 364; **Gropp/Sinn,** s. 666.

537 **Jaeger,** SK-StGB, s. 220.

538 Bkz. **Otter,** s. 187; **Wegscheider,** s. 35; **Puppe,** "Funktion und Konstitution der ungleichartigen Idealkonkurrenz", s. 146 vd.

539 Doğal ve hukuki anlamda fiil tekliği arasındaki ilişki kimyasal bir benzetmeyle açıklanmıştır. Buna göre doğal anlamda tek fiil atoma *(hidrojen, oksijen gibi)*, hukuki anlamda tek fiil ise birden fazla atomun (doğal anlamda tek fiilin) bir araya gelerek oluşturduğu moleküle *(su gibi)* benzemektedir. Hem atomlar hem de moleküller fikri içtimaın fiil tekliği şartını sağlamaya muktedirdir. Aralarında herhangi bir bağ olmayan birden fazla atomun ve/veya molekülün bir araya gelmesi ise fiil çokluğuna benzemektedir. Bkz. **Lippold, Rainer**, Die Konkurrenz bei Dauerdelikten als Prüfstein der Lehre von den Konkurrenzen, R.v.Decker-C.F. Müller, 1985, s. 8-9; **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 246.

540 Doğal anlamda fiil tekliği ile suç teorisi bağlamında fiil tekliğinin aynı olduğu yönündeki görüş için bkz. **Keller, Christoph,** Zur tatbestandlichen Handlungseinheit, Duncker-Humblot, 2004, s. 22; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 478.

Doğal anlamda tek fiille birden fazla suçun işlenmesi halinde kesişen suçlar söz konusudur ve bu suçlara ilişkin sonuç cezanın belirlenmesi için bütüncül bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Bu durumda fiil sayısının tespiti bakımından hukuki bir değerlendirmeye ihtiyaç duyulmaz. Ancak bütüncül bakış açısına olan gereksinim, doğal anlamda tek fiilin olduğu hallerden ibaret değildir. Haksızlık ve/veya kusur içeriği bakımından birbiriyle bağlantılı suçların bütüncül bakış açısıyla değerlendirilebilmesi için doğal anlamda fiil tekliği ile yetinilemez. Fiil tekliğinin hukuki bir değerlendirme ile genişletilmesi gerekir. Bu nedenle doğal anlamda fiil tekliğinin yanı sıra hukuki anlamda fiil tekliği kavramına ihtiyaç vardır[541]. Hukuki anlamda fiil tekliğinin tespitinde ise suç tiplerinin düzenlenme biçimi, korunan hukuki değerler ve sosyal kriterler önem arz etmektedir[542]. Doktrindeki görüşlerin ve içtihatların çeşitlendiği nokta da hukuki anlamda fiil tekliği bahsidir. Sonuç olarak fiil tekliğinin tespitinde ne sadece tipiklik öncesi bir fiil tanımına ne de sadece suç tiplerine ve korunan hukuki değere bağlı bir fiil tanımına bağlı kalınabilir. İçtima öğretisinin varlık sebeplerinden hareketle bu iki yaklaşımın sentezi bir fiil tekliği anlayışının ortaya konulması gerekmektedir.

3.2. Hukuki Anlamda Fiil Tekliği

Doğal anlamda fiil tekliği içtima öğretisi için oldukça dar bir kapsama sahiptir[543]. Fiil tekliğinin tespitinde fiilin sadece doğal anlamda tekliğine bağlı kalınması fikri içtimaın kapsamını kurumun amacına aykırı şekilde daraltır. Ayrıca doğal anlamda fiil tekliği, içtima öğretisi anlamda fiil tekliğinin suç sayısını tespit etme fonksiyonuna cevap veremez. Örneğin, failin mağdura arka arkaya üç tokat attığı olayın tek fiil kabul edilmesi doğal anlamda fiil tekliğiyle mümkün değildir. Bu nedenle doğal anlamda birden fazla fiilin tek fiil olarak değerlendirilmesine imkan sağlayan çeşitli kriterlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda doğal anlamda fiil tekliğinin yanı sıra hukuki anlamda fiil tekliği kabul edilmiştir. Hukuki anlamda fiil tekliği, doğal anlamda birden fazla fiilin hangi şartlarda tek fiil olarak değerlendirileceğine ilişkindir. Diğer bir deyişle doğal anlamda farklı fiiller, hukuki anlamda tek fiilin parçalarını oluşturur[544].

---

541 Benzer yönde görüş için bkz. **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 870;

542 **Jescheck/Weigend,** s. 711.

543 **Tiedemann,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre", L 18.

544 Birden fazla fiil olduğu için teklik ifadesinin doğru olmadığı yönündeki görüş için bkz. **Struensee, Eberhard,** Die Konkurrenz bei Unterlassungsdelikten, Ludwig Röhrscheid, 1971, s. 22 vd.

Hukuki anlamda fiil tekliğinin tespitinde başvurulan hukuki kriterler birbirine alternatif niteliktedir. Bu nedenle hukuki anlamda fiil tekliği çeşitli alt başlıklara ayrılarak incelenmelidir. Tekrar ifade etmek gerekir ki, anlatım kolaylığı için doğal anlamda fiil tekliği ifadesi yerine hareket kavramı kullanılacaktır. Böylece fiil, hareketten daha geniş kapsamlı bir kavram haline gelecektir.

Hukuki anlamda fiil tekliğinin görünüm biçimlerine ve görünüm biçimlerinin kapsamına ilişkin görüş birliği bulunmamaktadır. Hatta bazı yazarlar hukuki anlamda fiil tekliği şeklinde bir üst başlık kullanmamakta, bu kavramı tipik fiil tekliğinin yanı sıra fiil tekliğinin bir görünüm biçim olarak kabul etmektedir[545]. Biz ise doğal anlamda fiil tekliği-hukuki anlamda fiil tekliği ayrımını esas alıp hukuki anlamda fiil tekliğini çeşitli alt başlıklara ayırarak inceleyeceğiz.

3.2.1. Tipik Fiil Tekliği

Hukuki anlamda fiil tekliğinin en alt basamağını[546] normatif fiil tekliği ve tipik değerlendirme tekliği olarak da adlandırılan[547] tipik fiil tekliği *(tatbestandliche Handlungseinheit)* oluşturur. Suç tiplerinin fiil unsuru birden fazla hareketi gerektirecek şekilde formüle edilebilir. Bu formülasyonda açıkça birden fazla hareket zikredilebileceği gibi birden fazla hareketi gerekli kılan tek bir ifade de kullanılabilir. Böyle bir suç tipinin gerçekleşebilmesi için birden fazla hareketin varlığı zorunludur. Bu durumda fiil sayısı hareket sayısına göre belirlenemez. Zira cezai sorumluluğun tespitinde birden fazla suçu fiil tekliği kavramıyla birbirine bağlamayı amaçlayan içtima öğretisinin bir suçun asgari şartlarını fiil çokluğu hali olarak kabul etmesi mümkün değildir. Bu noktada doğrudan doğruya suç tipine ilişkin kanuni düzenlemeyle birden fazla hareketin birlikte değerlendirilmesi gerektiği tayin edilmiştir[548]. Diğer bir deyişle tipik fiil tekliği kapsamında incelenen hususlarda birden fazla hareketten oluşan bir haksızlık tekliği söz konusudur[549].

---

545 Bkz. **Weber,** W/K/M BtMG Kommentar, Vor § 29, kn. 565 vd.

546 **Rissing-van Saan,** LK, s. 537.

547 **Roxin,** s. 801.

548 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 871; **Otto,** s. 346; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 602;
Tipik fiil tekliğinin hukuki-sosyal bir değerlendirme tekliği olduğu ifade edilmektedir. Bkz. **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 654; **Steinmetz/Laune,** D/D/K/R Handkommentar, s. 526.

549 **Rissing-van Saan,** LK, s. 537.

Kanun koyucu suç tiplerinin ihdasında birçok farklı yöntem kullanmaktadır. Bu durum tipik fiil tekliği kapsamında değerlendirilecek suç tipleri için de geçerlidir ve bu nedenle tipik fiil tekliğinin birden fazla görünüm biçimi bulunmaktadır. Bu görünüm biçimlerinin ortak noktası, birden fazla hareketin suç tipinin düzenlenme biçimi gereği tek fiil olarak değerlendirilmesi ve tek fiilin tek bir suça sebebiyet vermesidir.

Tipik fiil tekliği kapsamında hem fiil tekliği hem de suç tekliği tespit edilmektedir[550]. Diğer bir deyişle tipik fiil tekliği başlığı altında salt fiil tekliğinin değil, işlenebilmesi için birden fazla hareketin zorunlu olduğu suç tiplerinin çeşitli kategorilere ayrılarak incelendiği söylenebilir. Bu nedenledir ki, tipik fiil tekliğinin alt başlıklarda "suç" ifadesi yer alır. Tipik fiil tekliğinin aynı zamanda suç tekliğine dayalı olması nedeniyle bu hallerde fikri içtima ilişkisinin olmayacağı söylenebilir. Bu gerekçeyle doktrindeki bir görüş, tipik fiil tekliğinin fikri içtimaın şartlarının incelenmesinden önce tüketilmesi gereken bir aşama olduğunu ifade etmektedir[551]. Çalışmanın devamında izah edileceği üzere doğal fiil tekliğinin bulunduğu hallerde de suç tekliği sonucuna varılabilir. Hemen belirtmek gerekir ki, tipik fiil tekliğinin olduğu hallerde suç tekliğinin olması, fikri içtimaın şartı olan fiil tekliği ile tipik fiil tekliğinin farklı kavramlar olduğu anlamına gelmez. Sadece tipik fiil tekliğinin fikri içtima için yeterli olmadığı anlamına gelir[552].

Tipik fiil tekliğinin görünüm biçimlerinin tamamında ilgili suçun oluşabilmesi için birden fazla hareketin bulunması zorunludur[553]. Bu nedenledir ki, tipikliğin sadece asgari kriterlerinin sağlandığı hallerde birden fazla hareketin bulunması sonuç cezanın belirlenmesinde ilgili suç için öngörülen cezanın alt sınırından uzaklaşılması için haklı bir gerekçe sunmaz. Yine bu nedenle suçun oluşabilmesi için birden fazla hareket gerekli olmamasına rağmen failin aynı suça yönelik tekrarlayan veya ardışık hareketleri arka arkaya icra ettiği haller ile asgari şart niteliği kazandırılmaksızın kanuni tanımında birden fazla harekete yer verilen suç tiplerinin tipik fiil tekliği başlığı altında incelenmemesi gerekir[554]. Söz konusu durumlarda, tipik fiil tekliği hallerinin aksine, birden fazla hareketin

---

550 Benzer yönde görüş için bkz. **Steinberg/Bergmann,** "Über den Umgang mit den Konkurrenzen in der Strafrechtsklausur", s. 907.

551 **Jaeger,** SK-StGB, s. 201.

552 **Geerds,** s. 264.

553 Aksi yönde görüş için bkz. **Keller,** s. 33.

554 Benzer yönde görüş için bkz. **Kühl,** s. 914; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 416; **Heinrich,** s. 629; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 84.

Aksi yönde görüş için bkz. **Blei, Hermann,** Strafrecht Allgemenier Teil, 6. Auflage, C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1970, s. 166; **Walter, Tonio,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen

varlığı ilgili suç için öngörülen cezanın alt sınırından uzaklaşılmasını gerektirir[555]. Doktrindeki bir görüş tipik fiil tekliğini dar anlamda ve geniş anlamda tipik fiil tekliği şeklinde ikiye ayrılmakta, dar anlamda tipik fiil tekliği başlığı altında suçun gerçekleşmesi için birden fazla hareketin zorunlu olduğu suç tiplerine, geniş anlamda tipik fiil tekliği başlığı altında ise işlenmesi için tek hareketin yeterli olduğu bir suçun tekrarlayan ve ardışık birden fazla hareketle işlendiği hallere yer vermektedir[556]. Bu görüşün temel güdüsü, tekrarlayan ve ardışık hareketlerin de tipik fiil tekliğinin diğer görünüm biçimleri gibi tek suça sebebiyet vermesi[557] ve hareketlerin tek suça dayalı normatif anlamda değerlendirilmesini mümkün kılmasıdır[558]. Böylece tek fiille tek suça sebebiyet verilen hallerin tamamı tipik fiil tekliği başlığı altında toplanmış olur. Ayrıca bu görüşü savunanların önemli bir kısmı doğal fiil tekliğini tamamen reddetmektedir. Ancak tekrarlayan veya ardışık hareketler olarak ifade edilen hallerde fiilin tek olduğuna ilişkin görüş birliği vardır. Buna göre tekrarlayan veya ardışık hareketler tipik fiil tekliği kapsamında ele alınmalı, doğal fiil tekliğinin diğer görünüm biçimleri reddedilmelidir. Çalışmamızda ise birden fazla hareketin bir suç tipi için zorunlu olması tipik fiil tekliğini karakterize eden unsur olarak kabul edilecek ve suçun gerçekleşmesi için böyle bir zorunluluğun olmadığı haller diğer başlıklar altında incelenecektir. Ayrıca doğal fiil tekliğini kategorik olarak reddetmediğimizi ifade etmekte yarar vardır. Yine somut olayda tipik fiil tekliği ve doğal fiil tekliğinin bir araya gelmesinin de mümkün olduğu ifade edilmelidir. Bu durum çalışmanın devamında açıklanacaktır.

Tipik fiil tekliğinde her ne kadar kanuni düzenlenmeden kaynaklanan bir birliktelik söz konusu olsa da icra edilen hareketlerin birlik arz edip etmediğinin tespitinde somut olayın şartlarının da dikkate alınması gerekir. Zira tek başına normatif bir değerlendirme, aralarında uzun zaman zarfı olan iki hareketin de tek fiil olarak değerlendirilmesine

---

Handlungseinheit und Handlungsmehrheit", JA, 2004/7, s. 574; **Kaspar,** s. 272; **Krey/Esser,** s. 623; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 480; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 871; **Steinberg/Bergmann,** "Über den Umgang mit den Konkurrenzen in der Strafrechtsklausur", s. 907; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 453; **Jescheck/Weigend,** s. 712.

555 Benzer yönde görüş için bkz. **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 871.

556 **Jescheck/Weigend,** s. 711 vd.; **Rissing-van Saan,** LK, s. 538 vd.; **Keller,** s. 31.

Keller, doğal fiil tekliği ve zincirleme fiil tekliğinin uygulama alanının, tipik fiil tekliğinin kapsamını oldukça daralttığını, ancak yargı kararları ve doktrinin bir kısmı tarafından zincirleme fiil tekliğinin son zamanlarda reddedilmesiyle oluşan boşluğun kısmen tipik fiil tekliği ile doldurulmaya çalışılması ve doğal fiil tekliğinin tipik fiil tekliği lehine sınırlanması sonucunda tipik fiil tekliği kavramının önem kazandığını ifade etmektedir. Bkz. **Keller,** s. 30-31.

557 Bkz. **Roxin,** s. 805.

558 Bkz. **Murmann,** s. 502.

sebebiyet verebilir. Bu nedenle doğal fiil tekliği için oluşturulan kriterlerin, genel olarak ve başta zamansal birliktelik olmak üzere daha esnek şekilde tipik fiil tekliğinin tespitinde de dikkate alınması bir gerekliliktir[559]. Söz konusu kriterler doğal fiil tekliği başlığı altında incelenecek olup bu inceleme esnasında tipik fiil tekliğine ilişkin önem arz eden hususlar ayrıca belirtilecektir.

3.2.1.1. Çok Hareketli Suç

Tipik fiilin tekliğinin klasik görünüm biçimi çok hareketli suçtur (*mehraktiges Delikt)*[560]. Çok hareketli suçlar, tipikliğin gerçekleşebilmesi için birden fazla hareketin tipikliğin düzenlenme biçimi nedeniyle zorunlu olduğu suç tipleridir[561]. Kanun koyucunun bir suçu çok hareketli suç olarak düzenlemesinin nedeni ilgili hareketlerin tek başına cezaya layık olmaması ya da daha az cezaya layık olmasıdır. Birbirini tamamlayan hareketlere birlik arz edecek şekilde kanunda yer verilmesiyle tipikliğin temsil ettiği haksızlığın niceliksel boyutu artmakta ve böylece (daha ağır) cezaya layık bir haksızlık oluşmaktadır. Örneğin, TCK m. 207/1'deki özel belgede sahtecilik suçu için bir özel belgenin sahte olarak düzenlenmesi veya başkalarını aldatacak şekilde değiştirilmesinin yanı sıra bu belgenin kullanılması gerektiği için özel belgede sahtecilik çok hareketli bir suçtur[562]. İcrai ve ihmal hareketlerin bir araya gelerek çok hareketli suçu oluşturması da mümkündür[563]. Sözgelimi TCK m. 160'taki kaybolmuş eşya üzerinde tasarruf suçu için eşyayı iade etmeme veya yetkili mercileri durumdan haberdar etmeme şeklindeki ihmali hareket ve eşya üzerinde malik gibi tasarrufta bulunma şeklindeki icrai veya ihmali hareketin birlikte gerçekleştirilmesi gerekir.

Çok hareketli suçun varlığı için asgari kaç hareketin bulunması gerektiğinin kanunda açıkça düzenlenmesi zorunlu değildir. Bazı hukuki değerleri benzer şekilde ihlal etmeye yönelik insan davranışlarının ilk defa ya da daha ağır bir cezaya layık olması için

559 Benzer yönde görüş için bkz. **Warda,** "Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit", s. 258.

560 Bu suçları birleşmiş hareketli suç olarak isimlendiren yazarlar da vardır. Bkz. **Erem,** Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: 1, s. 268; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 326.

561 **Jescheck/Weigend,** s. 711; **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 511; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 602.

562 **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 131; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 326.

563 **Kunter,** Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi, s. 17; **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 184.

en az kaç hareketin bulunması gerektiği önceden belirlenemez[564]. Bu durumda da tipikliğin temsil ettiği haksızlık için birden fazla hareket zorunludur ancak ilgili suçun oluşması için gerekli hareket sayısı somut olayın özelliklerine bağlıdır. Bu nedenle söz konusu suçlar da çok hareketli suç niteliğindedir. Ayrıca mevzubahis durumda gerekli hareketler, yukarıda verilen örneklerin aksine, aynı nevidendir. Asgari hareket sayısının belirlenememesi hareketlerin aynı neviden olmasından kaynaklanır. Örneğin, TCK m. 123'teki kişilerin huzur ve sükununu bozma suçu için kanunda sayılan seçimlik hareketlerin ısrarla gerçekleştirilmesi gerekir. Israr, bu suça kesintisiz suç vasfı kazandırmamakla birlikte[565] birden fazla hareketin belli bir zamansal birliktelik içinde icrasını zorunlu kılar. Buna binaen kişilerin huzur ve sükununu bozma suçunun çok hareketli suç olduğu söylenebilir. Bu açıklamalar TCK m. 123/A'daki ısrarlı takip suçu için de geçerlidir[566]. Yine hareketlerin sistematik olmasının gerekli olduğu TCK m. 94'teki işkence suçu da bu duruma örnek teşkil eder. Her ne kadar bu suça ilişkin sistematik gereklilik madde metni yerine madde gerekçesinde ifade edilse de söz konusu suçun karakteristik unsuru kanuni tanıma uygun hareketlerin sistematikliğidir[567]. Madde metnindeki *"yol açacak davranışlar"* ifadesinin de bu hususa vurgu yaptığı ifade edilmektedir[568]. Böylece işkence suçu kasten yaralama, hakaret gibi suçlardan ayrılır ve bu suçlardan daha ağır bir haksızlığı temsil eder. Sistematiklik, ısrar gibi, birden fazla hareketi zorunlu kılar. Bu nedenle

---

564 Münferit hareketin başka bir suçu oluşturması çok hareketli suç bakımından önem arz etmez. (**Kunter,** Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi, s. 18.) Bu nedenle birden fazla hareketin sadece ilk defa cezaya layık olmasından değil, aynı zamanda daha ağır cezaya layık olmasından söz edilmektedir.

565 **Kocasakal, Ümit,** "Kişilerin Huzur ve Sükûnunu Bozma Suçu (TCK 123)", Ankara Barosu Dergisi, 2015/2, s. 135; **Özen, Muharrem/Köksal, Atacan,** "Kişilerin Huzur ve Sükûnunu Bozma Suçu", AÜHFD, 2019/2, s. 490.

566 Benzer bir suç tipi Alman CK m. 238'de *(Nachstellung)* bulunmaktadır. Bu suç tipinde 01.10.2021 tarihinden önce yer alan ısrar unsurunun söz konusu suça kesintisiz suç vasfını kazandırmadığı, ancak bu suçun tipik fiil tekliğine örnek teşkil ettiği ifade edilmeydi. (Bkz. **Gazeas, Nikolaos,** "Der Stalking-Straftatbestand – § 238 StGB (Nachstellung)", JR, 2007/12, s. 504; **Frister,** s. 478; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 654; BGH, 19.11.2009, 3 StR 244/09.) Suç tipinin uygulama alanını genişletmek ve mağduru daha iyi koruyabilmek için 01.10.2021 tarihindeki kanun değişikliğiyle "ısrar" unsuru, "defaatle" unsuru ile değiştirilmiştir. "Defaatle" kavramının kesin bir sayıyı ifade etmediği, bu unsurun sağlanıp sağlanmadığının somut olayın özelliklerine bağlı olduğu değişiklik gerekçesinde ifade edilmiştir. (BT-Drucksache 19/28679, s. 12.) Bu değişikliğin, suçun söz konusu vasfını değiştirmediği ifade edilmektedir. Bkz. **Kretschmer, Joachim,** "Der neue § 238 StGB: Cyberstalking und andere Änderungen", JA, 2022/1, s. 46.

567 **Bayraktar, Köksal/Erman, Barış,** İşkence, Özel Ceza Hukuku Cilt II - Kişilere Karşı Suçlar, On İki Levha, 2017, s. 346; **Koca/Üzülmez,** Özel Hükümler, s. 340; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Özel Hükümler, s. 341.

Aksi yönde görüş için bkz. **Tezcan/Erdem/Önok,** s. 316.

Yargıtay da işkence suçu için sistematiklik şartını aramaktadır. Bkz. Yargıtay 8. CD, 07.07.2020, E. 2020/978, K. 2020/15091.

568 **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Özel Hükümler, s. 340; **Bayraktar/Erman,** İşkence, s. 350.

işkence suçu çok hareketli suç niteliğindedir[569]. İşkence suçunda bazı yöntemlerin doğası gereği sistematik bir nitelik arz ettiği ve bu durumlarda tek hareketin de yeterli olduğu gerekçesiyle işkence suçunun karma nitelikte bir suç olduğu ifade edilmiştir[570]. Kanaatimizce, karma nitelikte suç ifadesi yerinde değildir. Zira bir suçun tek hareketle işlenebilmesi ihtimal dahilinde ise bu suç tipik fiil tekliği kapsamında değerlendirilemez. Ayrıca Filistin askısı, falaka gibi mevzubahis yöntemler için de birden fazla hareket zorunludur. Bu yöntemlerin farklılaştığı tek nokta, bunlar için zorunlu olan hareketlerin daha sıkı bir zamansal birliktelik arz etmesidir. İşkence suçu için yapılan açıklamalar, sistematik hareketlerin gerekli olduğu[571] TCK m. 96'daki eziyet suçu için de geçerlidir ve eziyet suçunun da çok hareketli suç olduğu ifade edilebilir[572]. Çok hareketli suçlara bir diğer örnek ise TCK m. 232/1'deki kötü muamele suçudur. Yargıtay'ın da kararlarında ifade ettiği üzere kötü muamele suçu için hareketlerin süreklilik arz etmesi gerekir[573]. Süreklilik ise birden fazla hareketi zorunlu kılar.

---

569 İşkence suçunun kesintisiz suç olduğu yönündeki görüş için bkz. **Soyaslan, Doğan,** Ceza Hukuku Özel Hükümler, 13. Baskı, Yetkin, 2020, s. 214; **Koca/Üzülmez,** Özel Hükümler, s. 340; **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 189; **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 230.

Kanaatimizce bu görüş yerinde değildir. Kesintisiz suç tipik fiil tekliğinin diğer bir görünüm biçimidir ve çok hareketli suçtan farklılık arz eder. İşkence suçu kesintisiz şekilde de işlenebilir ancak bu durum bir suçun kesintisiz suç olarak nitelendirilebilmesi için yeterli değildir.

570 **Bayraktar/Erman,** İşkence, s. 351.

571 **Yokuş Sevük, Handan,** "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Eziyet Suçu", İÜHFM, Prof. Dr. Füsun Sokullu-Akıncı'ya Armağan, 2013/1, s. 1283; **Tezcan/Erdem/Önok,** s. 329.

572 Eziyet suçunun kesintisiz suç niteliğinde değil, itiyadi suç niteliğinde olduğu ifade edilmektedir. (Bkz. **Altunç, Sinan,** Eziyet, Özel Ceza Hukuku Cilt II - Kişilere Karşı Suçlar, On İki Levha, 2017, s. 377. Aksi yönde görüş için bkz. **Tezcan/Erdem/Önok,** s. 329; **Soyaslan,** Özel Hükümler, s. 222.)

Ayrıca ifade etmek gerekir ki, eziyet suçu ile kasten yaralama, hakaret, kötü muamele gibi çeşitli suçlar arasındaki içtima ilişkisi fiil sayısının tespitinden vareste olarak muğlak ve içtima öğretisinin amacına aykırı sonuçlar doğurmaya elverişlidir. (Benzer yönde görüş için bkz. **Yokuş Sevük,** "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Eziyet Suçu", s. 1283; **Tezcan/Erdem/Önok,** s. 337.) TCK m. 96'daki düzenleme suç tipinin amacını gerçekleştirmeye elverişli olmamasının yanı sıra içtima hükümleri gereği failin gerçekleştirdiği haksızlıktan daha az cezalandırılmasına sebebiyet verecek niteliktedir. Olması gereken, çok hareketli suç vasfı korunarak ve suçun fiil unsuru somutlaştırılarak, ya eziyet suçuna ilişkin özel içtima hükmü ihdas edilmesi ya da bu suçun cezasının artırılmasıdır.

Mevcut durumda, eziyet suçu ile kasten yaralama, hakaret, tehdit, cinsel taciz gibi eziyetin bir unsuru olabilecek suçlar arasında tüketen-tüketilen norm ilişkisi vardır. Yargıtay da mağdura cinsel organ gösterilmesi ve mağdurun ayaklarını yakılması (Yargıtay 8. CD, 07.07.2020, E. 2020/669, K. 2020/15070.); mağdurun ellerinin ve ayaklarının ters askıyla bağladıktan sonra üzerinde sigara söndürmesi, ayak altlarına sopayla vurularak darp edilmesi hareketlerinin (Yargıtay 8. CD, 09.12.2019, E. 2019/2449, K. 2019/14546.) sadece eziyet suçunun oluşturacağını ifade etmiştir. Ancak özellikle netice sebebiyle ağırlaşmış kasten yaralamanın söz konusu olduğu hallerde eziyet suçu somut olayın haksızlık içeriğini tek başına karşılayamayabilir. Bu durumda fikri içtima değerlendirmesi yapmak gerekir. (Benzer yönde görüş için bkz. **Altunç,** Eziyet, s. 386. Ayrıca bkz. BGH, 30.03.1995, 4 StR 768/94.)

573 Yargıtay 3. CD, 01.07.2020, E. 2020/4106, K. 2020/8310; Yargıtay 18. CD, 23.06.2020, E. 2019/10162, K. 2020/7890; Yargıtay 18. CD, 23.01.2018, E. 2015/43451, K. 2018/615.

Doktrinde bir görüş, asgari hareket sayısı belli olmaksızın çok hareketli suç olarak düzenlenen ısrarlı takip gibi suçlar için dereceli (tedricî) suç (*sukzessives Delikt*) şeklinde ifade edilebilecek ayrı bir kategorinin kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır[574]. Her ne kadar bu kavramla tipik fiil tekliğine yeni bir görünüm biçimi kazandırmak amaçlansa da bunun çok hareketli suçlar başlığı altında incelenebileceği kanaatindeyiz. Söz konusu kavramla ancak aynı neviden çok sayıda hareketin bir araya gelmesi halinde cezaya layık haksızlığın oluştuğu haller kastedilmektedir ve bu kapsamdaki suçların teşebbüs ve iştirak bahsinde tipik fiil tekliğinin diğer görünüm biçimlerinden ayrıldığı belirtilmektedir[575]. Yine dereceli suç kapsamında ele alınan suçların icra hareketleri arasında birkaç hafta gibi uzun bir zaman zarfının olabileceği ifade edilmektedir[576]. Kanaatimizce de özellikle teşebbüsün başladığı anın tespiti bakımından çok hareketli suçlar ikiye ayrılabilir, dereceli suçlarda ilk icrai hareket suça teşebbüs için yeterli kabul edilmeyebilir.

Doktrindeki bir diğer görüş aynı neviden birden fazla hareketin zorunlu olduğu suç tiplerini çok hareketli suçların bir görünüm biçimi olarak itiyadi suç başlığı altında incelemekte, böylece aynı ve farklı neviden hareketlerin zorunlu olduğu suçlar birbirinden ayrılmaktadır[577]. İtiyadi suç kavramının çok hareketli suçlara ilişkin bir alt başlık olarak kullanılabileceği ve hatta yukarıda zikredilen dereceli suç kavramı yerine suçu meslek veya alışkanlık haline getirme kriteri aranmaması şartıyla itiyadi suç kavramının kullanılabileceği kanaatindeyiz. Ancak itiyadi suçun, günümüz Türk ve Alman ceza hukuku doktrininde kabul gören bir kavram olduğu söylenemez[578].

Amaç unsuruna yer verilen suçlarda, tipik hareketten sonra bu amacı gerçekleştirmeye yönelik ayrı bir hareketin icrası halinde tipik hareket ile amaç unsurunu

---

574 **Hochmayr, Gudrun,** "Das sukzessive Delikt – ein neuer Deliktstypus", ZStW, 2010/4, s. 784.

575 **Hochmayr,** s. 772 vd.

576 **Hochmayr,** s. 764.

577 Bkz. **Dönmezer/Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: I, s. 375; **Kunter,** Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi, s. 18; **Kocasakal,** "Kişilerin Huzur ve Sükûnunu Bozma Suçu (TCK 123)", s. 136.

Hafızoğulları/Özen'e göre itiyadi suç, tek hareketin değil, alışkanlık kazandırmaya yetecek sayıda hareketin gerekli olduğu suçlardır. Bkz. **Hafızoğulları/Özen,** Genel Hükümler, s. 190.

Göktürk'e göre itiyadi suç kavramı, klasik suç teorisine dayanan bir kavramdır. Bkz. **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 141.

578 Türk doktrinindeki itiyadi suçun Alman doktrinindeki karşılığına ilişkin farklı görüşler ileri sürülmüştür. İtiyadi suçun Alman doktrinindeki karşılığı, bir görüşe göre kolektif suç *(Kollektivdelikt - Sammelstraftat)* iken (Bkz. **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 141 vd.) diğer görüşe göre kolektif suçun üç görünüm biçiminden biri olan alışkanlık haline getirilen suçtur *(gewohnheitsmäßiges Verbrechen)*. Bkz. **İçel,** Suçların İçtimaı, s. 110 vd.

gerçekleştiren hareketin hukuki anlamda tek fiil teşkil ettiği ve bu suçların da çok hareketli suç kapsamında değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir[579]. BGH, amaç unsurunu gerçekleştirmeye yönelik hareketlerin başka bir suçu oluşturduğu hallerde, iki suçun icra hareketleri arasında kısmi ayniyetin olması şartıyla tipik fiil tekliği ilişkisinin olacağını, amaç unsurunun varlığının tek başına fiil tekliği için yeterli olmadığını ifade etmektedir[580]. Buna göre farklı suçları oluşturan hareketler arasında da tipik fiil tekliği ilişkisi mümkündür. Kanaatimizce, suçun kanuni tanımında sadece amaç unsuruna yer verilmesi suçun gerçekleşmesi için birden fazla hareketi zorunlu kılmadığı için söz konusu suçların çok hareketli olarak kabul edilmesi yerinde değildir.

3.2.1.2. Bileşik Suç

Bileşik suç ve çok hareketli suç birbirine yakın iki hukuki kurumdur. Çok hareketli suç için yapılan tanım ve açıklamalar bileşik suç için de geçerlidir. Buna binaen doktrinde bu iki kavram çoğunlukla birlikte açıklanmaktadır[581]. Ancak iki kurum arasında, bileşik suçu oluşturan hareketlerin aynı zamanda başka bir suçu oluşturması[582], TCK m. 42'de bileşik suç düzenlemesine yer verilmesi gibi çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle bileşik suç ayrı başlık olarak ele alınacaktır.

Bileşik suçun iki görünüm biçimi vardır. İlk olarak birden fazla suç bir araya gelerek yeni bir suçu oluşturabilir. Bu durumda bir araya gelen suçlar bağımsızlığı yitirir ve yeni oluşan suçun unsurları haline gelir. İkinci olarak ise bir suç diğer bir suçun nitelikli halini oluşturabilir. Her iki durumda da bileşik suç ile unsur haline gelen suç arasında görünüşte içtima ilişkisi vardır. Bu başlık altında bileşik suçun tipik fiil tekliği bakımından önem arz eden boyutu incelenecektir.

Bileşik suç, çok hareketli suç gibi, tipikliğin gerçekleşebilmesi için birden fazla hareketin zorunlu olduğu suçtur[583]. Çok hareketli suç ve bileşik suç ayrı başlıklar halinde

---

579 **Jescheck/Weigend,** s. 711; **Rissing-van Saan,** LK, s. 538; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 871; **v. Heintschel-Heinegg,** StGB Kommentar, s. 554; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 602.

Bu suçları eksik çok hareketi suç olarak ifade eden görüş için bkz. **Haft,** s. 280.

580 Bkz. BGH, 01.08.2019, 5 StR 304/19; BGH, 15.01.2020, 2 StR 321/19.

581 Bkz. **Haft,** s. 280; **Hoffmann-Holland,** s. 365; **Krey/Esser,** s. 625; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 871; **Kienapfel,** s. 587; **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 511; **Demirtaş,** Die Konkurrenzlehre im deutschen und türkischen Strafrecht, s. 36; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (1)", s. 393; **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: Handlungseinheit und Handlungsmehrheit", s. 573.

582 **Kunter,** Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi, s. 17.

583 **Jaeger,** SK-StGB, s. 202; **Mezger,** s. 461.

incelense bile tüm bileşik suçlar aynı zamanda çok hareketli suç niteliğindedir. Bu nedenle çok hareketli suç için verilen klasik örneklerden biri de yağma suçudur[584]. Ancak böyle bir ayrım yapıldığında, çok hareketli suç kapsamında incelenen suçlar bileşik suç niteliğini haiz olmaz. Zira bileşik suçta tipikliği oluşturan hareketler aynı zamanda başka suçları oluşturur. Çok hareketli suçlar için ise bu durum geçerli değildir.

Suçların bağımsızlığını yitirerek bileşik suçun bir parçasını oluşturabilmesi için bu suçların en azından fiil unsuruna bileşik suçta yer verilmesi gerekir[585]. Diğer bir deyişle, fiil unsuru bileşik suça aktarılmamış suç, unsur haline gelmemiştir. Bu nedenle bileşik suçun fiil unsurunu birden fazla suça ait fiil unsurları birlikte oluşturur. Bileşik suç kapsamında bir araya gelen bu suçların fiil unsurları hukuki anlamda tek fiil olarak kabul edilir. Örneğin, TCK m. 148'e göre cebir veya tehdide ilişkin hareket ile hırsızlık suçuna ilişkin hareket, TCK m. 149/1-d'ye göre yağma suçunun temel haline ilişkin hareketlerle konut dokunulmazlığının ihlaline ilişkin hareket hukuki anlamda tek fiil niteliğindedir.

Hem görünüşte içtima hem de tipik fiil tekliği boyutuyla kanuni bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmamasına rağmen TCK m. 42'de bileşik suç düzenlenmiştir[586]. Buna göre bileşik suç *"Biri diğerinin unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla tek fiil sayılan"* suçtur. Bu tanımda tek fiil sayılan suç ifadesine yer verilerek tipik fiil tekliğine vurgu yapılmıştır[587]. Ancak bu tanım bileşik suçun özüne aykırı nitelikte olduğu için kanuni tanım gereği tipik fiil tekliği kapsamında değerlendirilemeyecek suçlar da bileşik suçun kapsamına dahil edilmiştir.

Doktrinde, TCK m. 42'deki *"Biri diğerinin unsurunu ... oluşturması"* ifadesinin bileşik suçu yanlış tanımladığı ifade edilmektedir[588]. Bizim de katıldığımız bu görüşe göre, bileşik suçun söz konusu görünüm biçiminde, kanundaki tanımın aksine, bir suç diğer bir suçun unsuru olmamakta, iki suç bir araya gelerek bir başka suçun unsurlarını

---

584 Bkz. **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 872; **Steinmetz/Laune,** D/D/K/R Handkommentar, s. 526; **Steinberg/Bergmann,** "Über den Umgang mit den Konkurrenzen in der Strafrechtsklausur", s. 907.

585 **Özbek/Doğan/Bacaksız,** Genel Hükümler, s. 569; **Mahmutoğlu/Karadeniz,** s. 985.

586 İtalyan CK'da da görünüşte içtimaa ilişkin çeşitli genel hükümler yer almaktadır. Bkz. **Maiwald,** Einführung in das italienische Strafrecht und Strafprozeßrecht, s. 159 vd.

587 Benzer yönde görüş için bkz. **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 132.

588 **Aksoy İpekçioğlu, Pervin,** "Türk Ceza Kanunu'nda Bileşik Suç", AÜHFD, 2012/1, s. 50; **Toroslu/Toroslu,** s. 365.

TCK m. 42'deki hükmün 1997 tarihli TCK Öntasarısı m. 52'den aynen alındığı ayrıca ifade edilmelidir. Bkz. Türk Ceza Kanunu Öntasarısı (1997), T.C. Adalet Bakanlığı, s. 38.

oluşturmaktadır[589]. Böylece bileşik suçların tamamında birden fazla doğal anlamda fiil gerekli hale gelir ve bu bunlar tipik fiil tekliği bağlamında tek fiil olarak değerlendirilir. Bu nedenle bileşik suçta tek fiil sayılmayı gerektiren bir durum vardır. Ancak kanun koyucunun yanlış tanımlaması nedeniyle tek fiil sayılan suç ifadesi tipik fiil tekliğinin olmadığı durumları da kapsayıcı bir nitelik arz etmiştir. Buna göre fiil unsuru tanımlanmamış neticeli suçların fiil unsurunu sınırlandırmak için başka bir suçun tek başına fiil unsuru olarak tanımlandığı suç tipleri de bileşik suçun kapsamına dahil edilmiştir. Sonuç olarak TCK m. 42'deki düzenleme ile suçun gerçekleşmesi için birden fazla hareketin zorunlu olmadığı bazı özel-genel norm ilişkisi kapsamındaki suç tipleri de bileşik suç olarak nitelendirilerek bileşik suçun kapsamını kurumun özüne aykırı şekilde genişletmiştir. Sözgelimi bu düzenleme nedeniyle bileşik suç niteliğini haiz olmayan TCK m. 112, 113, 114/2, 115/2, 117/1, 118/2, 223/1-2-3, 224/1'deki hükümler bileşik suç olarak kabul edilebilecektir.

Diğer yandan, TCK m. 42'deki bileşik suç düzenlemesine rağmen kanuni tanımında cebir ve tehdidin yer aldığı suç tiplerinin tamamı bileşik suç olarak telakki edilemez. Şöyle ki, eğer bir suçun fiil unsurunu cebir ve/veya tehdit tek başına oluşturuyorsa ve bu suç sırf hareket suçu olarak düzenlenmişse bileşik suçtan söz edilemez. Zira bu durumda suçun haksızlık içeriğini tek başına cebir ve tehdit fiili oluşturmaktadır. Cebir ve tehdidin bu suç tiplerinden çıkarılması halinde ne netice ne de fiil unsuru kalacağı için başka bir suçtan söz edilemeyecektir. Bu nedenle cebir ve tehdit başka bir suçun unsuru olmadığı sonucuna varılır. Örneğin, siyasi hakların kullanılmasının engellenmesine ilişkin TCK m. 114/1 ve sendikal hakların kullanılmasının engellenmesine ilişkin TCK m.118/1 hükümleri bileşik suç değil; sadece, cebir ve tehdit suçuna nazaran özel norm niteliğindedir. Bu hükümler, cebir ve tehdit suçlarının amaç unsurunu özelleştirmekte ve bu hükümlerin fiil unsurunu tek başına cebir veya tehdit oluşturmaktadır[590]. Bu değerlendirme, görevi yaptırmamak için direnme suçu için de geçerlidir. Görevi yaptırmamak için direnme suçu (TCK m. 265), bileşik suç değil, cebir ve tehdit suçuna göre özel norm niteliğindedir[591].

Bileşik suça ilişkin söz konusu kapsam tartışmasının görünüşte içtima ilişkisi bakımından önem arz etmediği söylenebilir. Ancak bileşik suçun iki farklı suçtan oluşması

589 Benzer yönde tanım için bkz. **Zafer,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 602.

590 Mezkûr örneklerin bileşik suç olduğu yönündeki görüş için bkz. **Artuç, Mustafa,** Kişilere Karşı Suçlar, 2. Baskı, Adalet, 2018, s. 1238; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 565.

591 Aksi yönde görüş için bkz. **Özbek/Doğan/Bacaksız,** Özel Hükümler, s. 1137.

tipik fiil tekliği ve suçun konusu bakımından özellik arz etmektedir. Kanaatimizce, iki suçun bir araya gelerek oluşturduğu bileşik suçların iki farklı konusu vardır ve bu durum, başta teşebbüs olmak üzere çeşitli ceza hukuku kurumları bakımından önem arz eder. Bileşik suçun bu görünüm biçimi için fazlaca örneğin olmadığı da ifade edilmelidir. Yine bileşik suçlar tipik fiil tekliğine örnek teşkil eder ve bu suçların gerçekleşebilmesi için birden fazla hareketin varlığı zorunludur. Bu nedenle bileşik suç kavramı, çalışmamızda, kurumun özüne uygun olan iki suçun bir araya gelerek yeni bir suç oluşturduğu ya da bir suçun diğerinin nitelikli unsurunu oluşturduğu haller için kullanılmaktadır.

3.2.1.3. Kesintisiz Suç

Kesintisiz suç (mütemadi suç) *(Dauerdelikt)*, failin hukuka aykırı bir durum oluşturup bu durumu kesintisiz şekilde koruduğu ya da devam ettirdiği suç tipleridir[592]. Kesintisiz suçla cezalandırılmak istenen husus sadece hukuka aykırı duruma sebep olunması değil, aynı zamanda bu durumun sürdürülmesidir[593]. Bu suçlardaki temadi failin iradesi dahilindedir ve fail, her an temadiyi sona erdirme iktidarına sahiptir[594]. Kesintisiz suçlarda hukuka aykırı durumun oluşturulmasından sonra icra edilen hareketlerle yeni bir suça sebebiyet verilmez, sadece hukuka aykırı mevcut durumun devamı sağlanır[595]. Hukuka aykırı durumu oluşturan ve kesintisiz şekilde devam ettirmeye yönelen hareketler tipik anlamda birlik arz eder[596]. Temadinin süresi suç ve fiil sayısı bakımında önem arz etmez. Bir kesintinin olmaması şartıyla sürenin uzunluğu önem arz etmeksizin tek fiil ve tek suç vardır. Ancak temadinin süresi ne kadar uzarsa fiilin haksızlık içeriği de o derecede artar[597]. TCK m. 109'daki kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu, TCK m. 116'daki konut dokunulmazlığını ihlal suçunun girilen konuttan çıkmamak suretiyle işlenen hali, bilişim sistemine girme başlığını taşıyan TCK m. 243/1'deki hükmün bilişim sisteminde kalmaya

---

592 **Roxin,** s. 802; **Schmidt, R.,** s. 482; **Lackner/Kühl,** s. 433; **Rissing-van Saan,** LK, s. 539; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 24; **Keller,** s. 32.

593 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 483.

594 **Alacakaptan,** Suçun Unsurları, s. 52; **Dönmezer/Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: I, s. 386; **Önder,** Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: II-III, s. 70; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 339; **Öztürk/Erdem,** s. 215.

595 **v. Heintschel-Heinegg,** StGB Kommentar, s. 554.

596 **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 49; **Jescheck/Weigend,** s. 712; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (1)", s. 394.

597 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 483; **Demirtaş,** Die Konkurrenzlehre im deutschen und türkischen Strafrecht, s. 36; **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 137.

Kanun koyucu, temadinin süresine paralel olarak artan haksızlık içeriğini karşılamak amacıyla temadinin süresine göre farklı suç tipleri ya da nitelikli haller ihdas edebilir. Bu durumda farklı suç tipleri arasında geçitli suç ilişkisi söz konusu olur. Örneğin, Askeri CK m. 66'daki firar ve izin tecavüzü ile Askeri CK m. 68'deki mehil süresi içinde yakalanma suçları temadinin süresine göre ayrılmış iki ayrı suç niteliğindedir.

devam etmek suretiyle işlenen hali, trafik güvenliğini tehlikeye sokma başlığını taşıyan TCK m. 179/3'teki hüküm kesintisiz suça örnek teşkil eder[598]. Ayrıca suç işlemek amacıyla kurulmuş örgüte üye olma suçu Türk hukukunda kesintisiz suç olarak kabul edilmesine rağmen BGH tarafından da kabul edilen Alman hukukundaki hakim görüş, kanundaki düzenlenme biçimi nedeniyle suç veya terör örgütüne üye olma suçlarını kesintisiz suç olarak kabul etmez[599]. Alman hukukunda bu suçlar, tipik fiil tekliğinin ayrı bir görünüm biçimi olarak kabul edilen fiil unsuru bir faaliyeti genel olarak kapsayacak şekilde formüle edilen suçlar (*pauschalierende Handlungsbeschreibungen*) başlığı altında incelenmektedir[600]. Bu farklılık, kesintisiz suçlar için kesinti olarak kabul edilen bazı hususların örgüt üyeliği suçunda kesintiye sebebiyet vermemesi sonucunu doğurur. Ayrıca örgüt üyeliği suçu ile diğer suçlar arasındaki içtima ilişkisinin tespitinde, kesintisiz suçlarla ani suçlar arasındaki içtima ilişkisinden farklı sonuçlara sebebiyet verebilmektedir. Bu kavram aşağıda incelenecektir.

Kesintisiz suçlar, birçok yönüyle ani suçlardan farklıdır. Bu farklılıklar kesintisiz suçun tamamlanabilmesi için sebebiyet verilen hukuka aykırı durumun belli bir süre devam etmesinin zorunlu olması ile kesintisiz suçlarda suçun tamamlanma anı ve sona erme anının farklı olmasından kaynaklanır. Öncelikle belirtmek gerekir ki, bir suçun kesintisiz suç vasfını haiz olması ile kesintisiz şekilde işlenebilir olması aynı anlama gelmez. Kural olarak tüm suçların kesintisiz bir fiille belli bir zamana yayılmış şekilde işlenebilmesi mümkündür[601]. Böylece söz konusu suçlarda da tamamlanma anı ve sona erme anı farklılaşır. Ancak bu suçlar yine de kesintisiz suç olarak telakki edilemez. Zira bu duruma rağmen kesintisiz suç ile bir suçun kesintisiz bir fiille işlenmesi arasında çeşitli farklar

---

598 **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 338; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 126; **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 189; **Önok,** "Trafik Güvenliğini Tehlikeye Sokma Suçu (TCK m. 179)", s. 76.

599 Alman CK m. 129 vd.'da örgüte üye olma fiili değil, üye olarak katılma fiili suç olarak düzenlenmekte; kanun koyucunun bu tercihine örgüt üyeliği suçunun hukuki niteliği tespit edilirken önem atfedilmektedir. Bkz. **Dürr, Andreas,** Funktionelle Äquivalente der strafrechtlichen Konkurrenzlehre im Common Law, Mohr Siebeck, 2019, s. 10.

600 **Rissing-van Saan,** LK, s. 540; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 482; **Jaeger,** SK-StGB, s. 203; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 452; **Rönnau/Wegner,** "Grundwissen - Strafrecht: Konkurrenzen", s. 20; BGH, 09.07.2015, 3 StR 537/14.

601 Ani suçların kesintisiz şekilde işlenmesinin kural olarak mümkün olması nedeniyle ani suç kavramı, kesintisiz suç kavramının mutlak bir zıttı olmadığı yönündeki görüş için bkz. **Werle, Gerhard,** Die Konkurrenz bei Dauerdelikt, Fortsetzungstat und zeitlich gestreckter Gesetzesverletzung, Duncker-Humblot, 1981, s. 33; **Ke, Yaw-Cheng,** Idealkonkurrenz und Fortsetzungszusammenhang im Strafrechtssystem, 1993, s. 73.

vardır. Şöyle ki, kesintisiz suçun ani şekilde işlenmesi mümkün değildir[602] ve kesintisiz suçların tamamlanabilmesi için sebebiyet verilen hukuka aykırı durumun hukuken önem arz eden bir süre boyunca devam etmesi gerekir[603]. Ancak ani suçlar kesintisiz bir fiille işlenseler bile bu suçların tamamlanabilmesi için hukuka aykırı durumun belli bir süre devam etmesi gerekli değildir[604]. Kesintisiz suç, hukuka aykırı duruma sebebiyet verildiği

602 **Werle,** s. 32; **Kunter,** Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi, s. 100; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Özel Hükümler, s. 448.

603 **Zafer,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 262; **Toroslu/Toroslu,** s. 278.

Benzer görüş için bkz. **Werle,** s. 32 vd; **Keller,** s. 33.

Bu görüşü, çeşitli kesintisiz suç tipleri özelinde dile getiren yazarlar için bkz. **Küpper, Georg/Börner, René,** Strafrecht Besonderer Teil 1, 4. Auflage, Springer, 2017, s. 101; **Demirel, Muhammed,** "Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma Suçu", AHBVÜHFD, 2020/4, s. 509; **Karakehya, Hakan,** "Türk Ceza Kanunu'nda Bilişim Sistemine Girme Suçu", TAAD, 2009/81, s. 14; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Özel Hükümler, s. 477; **Koca/Üzülmez,** Özel Hükümler, s. 499.

Yargıtay'ın da çeşitli kesintisiz suçlar bağlamında benzer yönde kararı vardır:

"…hürriyetten yoksun bırakma kavramı, anlık olmayan bir süreyi zorunlu olarak içerir ve fiil ile sonucun hukuken kabul edilebilecek bir zaman müddetince sürmesini gerektirir. Bu bakımdan, her olayda sürenin, hem fail hem mağdur açısından kişiyi hürriyetinden yoksun kılma niteliğini taşıyıp taşımadığının, hareketin ağırlığı, önemi ve ciddiyeti ile birlikte hakim tarafından değerlendirilerek belirlenmesi gerekir…" (Yargıtay CGK, 08.07.2021, E. 2020/454, K. 2021/362; Yargıtay CGK, 25.09.2012, E. 2011/5-447, K. 2012/1789.)

BGH de kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun tamamlanabilmesi için kısa süreli alıkoymanın kural olarak yeterli olduğunu, ancak sadece mağdurun hareketlerinde gecikmeye neden olan çok kısa ve önemsiz sınırlamaların suçun oluşması için yeterli olmadığını kabul etmektedir. (BGH, 21.01.2003, 4 StR 414/02; BGH, 23.03.2021, 3 StR 68/21.) Örneğin, dakikalarca süren itişmeden sonra failin mağduru arabaya bindirdiği, akabinde failin sürücü koltuğuna yönelmesiyle mağdurun kaçtığı olayda kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun teşebbüs aşamasında kaldığı kabul edilmiştir. (BGH, 25.03.2010, 4 StR 594/09.) Bu kararlar, görüşümüzle aynı yöndedir.

Aksi yönde görüş için bkz. **Katoğlu, Tuğrul,** Kesintisiz Suç (Mütemadi Suç), Seçkin, 2022, s. 88; **Lackner/Kühl,** s. 433; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 654; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 24.

604 Doktrindeki, kesintisiz suçları zorunlu ve muhtemel kesintisiz suç şeklinde ikiye ayıran görüşe yukarıda açıklanan nedenlerle katılmıyoruz. (Bkz. **Kunter,** Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi, s. 100; **Önder,** Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: II-III, s. 72; **Dönmezer/Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: I, s. 388; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 340; **Centel/Zafer/Çakmut,** s. 275; **Katoğlu,** s. 91 vd.) Kanaatimizce, muhtemel kesintisiz suç başlığı altında incelenen suçlar kesintisiz suç değil, kesintisiz bir fiille işlenmiş ani suç niteliğindedir.

Ayrıca ifade etmek gerekir ki, seçimlik hareketli suçların sadece bazı seçimlik hareketler bakımından kesintisiz suç niteliğinde olması mümkündür. Bu kabul, kesintisiz suçlara ilişkin ikili ayrımı reddeden görüşümüzle çelişmez. Seçimlik hareketli suçlarda aynı suçu oluşturabilecek birden fazla hareket birbirinden bağımsız şekilde tanımlanır. Seçimlik hareketlerin birbirine bağlayan tek şey aynı hukuki değeri benzer nicelikte haksızlığa sebebiyet verecek şekilde ihlal etmeleridir. Bu bağımsızlık nedeniyle fiilin niteliğine göre suç tiplerinin tasnifinde seçimlik hareketlerin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir.

Diğer yandan doktrinde ve Yargıtay içtihatlarında kullanılan "kesintisiz suç şeklinde işlenen suç" ifadesinin irdelenmesinde yarar vardır. (Bkz. **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 126; **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 189. İlgili içtihatlar için bkz. Yargıtay 11. CD, 09.06.2020, E. 2019/11269, K. 2020/2879; Yargıtay CGK, 28.05.2019, E. 2016/491, K. 2019/455.) Her ne kadar bu ifadeyle neyin kastedildiği belli olsa da bu ifadenin yerinde olmadığı kanaatindeyiz. Kesintisiz suç bir yöntemi değil, belli bir yöntemle işlenebilen suçları ifade eder. Bu nedenle bir suçun kesintisiz suç şeklinde işlenmesi mümkün değildir. Bunun yerine kesintisiz fiille işlenmiş suç ifadesinin kullanılması yerinde olacaktır. Ayrıca yukarıda da ifade edildiği gibi kesintisiz bir fiille işlenmiş ani suç ile kesintisiz suç arasında çeşitli farklar vardır. "Kesintisiz suç şeklinde işlenen suç" ifadesi ise bu farklılıkları göz ardı eden bir ifadedir.

anda değil, sebebiyet verilen hukuka aykırı durumun hukuken önem arz eden bir süre devam ettirildiği anda tamamlanmış olur[605]. Hukuken önem arz eden süre ise gerçekleştirilen hareketlerin niteliği ve somut olayın özelliklerinin birlikte değerlendirilmesiyle tespit edilir[606]. Ayrıca her bir suçun özgün nitelikleri de bu sürenin tespitinde önem arz eder. Bu veçhile failin sadece hukuka aykırı duruma sebebiyet verme kastıyla hareket etmesi halinde kesintisiz suç oluşmayacak[607], failin sebebiyet verdiği hukuka aykırı durumu devam ettirmek istemesine rağmen elinde olmayan bir nedenle bunu gerçekleştirememesi halinde ise teşebbüs değerlendirmesi yapılacaktır[608].

Suçun tamamlanabilmesi için hukuka aykırı durumun hukuken önem arz eden bir süre devam etmesinin zorunlu olması nedeniyle kesintisiz suçları tipik fiil tekliği kapsamında değerlendirmek mümkün olmaktadır. Zira hukuka aykırı duruma sebebiyet vermek ve bu durumu bir süre devam ettirmek birden fazla hareketi zorunlu kılar. Eğer kesintisiz suçların sadece hukuka aykırı duruma sebebiyet verildiğinde tamamlandığı kabul edilecek olursa suçun oluşması için birden fazla hareket zorunlu olmayacağı için bu suçlar tipik fiil tekliği başlığı altında değerlendirilemez.

Kesintisiz suçlara ilişkin hem TCK hem de CMK'da çeşitli hükümler yer almaktadır. Bu hükümlerin ortak özelliği, kesintisiz suçlardaki tamamlanma anı ve sona erme anının farklılığına ilişkin olmalarıdır. Kesintisiz suçun ani suçtan ayrıldığı diğer hususlar, bu hükümler bakımından önem arz etmez. Yukarıda ifade edildiği gibi ani suçların kesintisiz bir fiille işlenmesi halinde bu suçlarda da tamamlanma anı ile sona erme anı farklı olacak ve bu hususla sınırlı olarak kesintisiz suç ile ani suç arasındaki fark ortadan kalkacaktır. Bu itibarla kesintisiz suç ile ani suçun aynı hukuki değerlendirmeye tabi tutulması gerekir. Bunun için ise TCK ve CMK'daki söz konusu hükümlerin kesintisiz suç kavramı üzerinden değil, suçun sona erme anı üzerinden formüle edilmesi gerekmektedir. Mevcut durumda kesintisiz fiille işlenen ani suçlara bu hükümlerin tatbik edilmesi kanunilik ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Böyle bir sonuca sebebiyet

605 Sürdürmenin, kesintisiz suçun unsuru olduğuna ilişkin açıklama için bkz. BGH, 07.08.1996, 3 StR 318/96.

606 Bkz. **Demirel,** "Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma Suçu", s. 510.

607 Aşağıdaki karar bu kapsamda ele alınabilir:

"Olay sırasında kardeşi ...'un yaralanması üzerine yere düşen silahını alıp eylemlerini gerçekleştiren silahı taşıma kastı bulunmayan sanık ...'un, üzerine atılı "ruhsatsız silah taşıma" suçunun manevi unsurlarının oluşmadığı anlaşıldığı halde, CMK'nin 223/2-c maddesi uyarınca beraati yerine, delillerin takdirinde yanılgıya düşülmek suretiyle yazılı biçimde mahkumiyetine karar verilmesi…" (Yargıtay 1. CD, 08.06.2021, E. 2021/7769, K. 2021/10121.)

608 Teşebbüse ilişkin benzer yönde görüş için bkz. **Zafer,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 262.

vermemek için ise kesintisiz suçların kapsamı kurumun özüne aykırı şekilde genişletilmektedir[609].

Kesintisiz suçlarda neyin süreklilik arz ettiği Türk doktrininde tartışmalıdır. Bir görüşe göre bu suçlarda netice devam etmektedir[610]. Diğer bir görüş temadi eden unsurun hareket olduğunu ifade etmektedir[611]. Nihayet bir diğer görüş ise hem hareketin hem de neticenin devam ettiğini ifade etmektedir[612]. Buradaki görüş ayrılığı, fiil tekliğinde neyin esas alınacağına ilişkin görüş ayrılığına dayanmaktadır. Kanaatimizce, kesintisiz suçlarda süreklilik arz eden unsur harekettir. Ancak kesintisiz suçun aynı zamanda neticeli bir suç olması halinde hareketle birlikte neticenin de temadi edeceği ifade edilmelidir[613].

Kesintisiz suçu oluşturan hareketler salt icrai veya ihmali nitelikte oluşabileceği gibi icrai ve ihmali hareketlerin bir araya gelerek bir kesintisiz suçu oluşturması da mümkündür[614]. Örneğin, mağdurun icrai hareketle bir odaya kapatılıp orada belli bir süre tutulması halinde kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu hem icrai hem de ihmali hareketlerin bir araya gelmesiyle işlenmiş olur. Ancak kesintisiz suç niteliğini haiz ihmali suçlarda fail tarafından yükümlülüğün yerine getirilme imkanının varlığı temadiyi sınırlayan kriterler arasında yer alır[615]. Bu göre ihmali suçlar, sadece failin yükümlülüğünü yerine getirmesinin mümkün olduğu süre boyunca temadi eder.

---

609 Yargıtay'ın iddianamenin düzenlenmesini hukuki kesinti olarak kabul ettiği içtihadında da benzer bir durum söz konusudur. Yargıtay, iddianamenin fiili kesintiye uğratacağına ilişkin içtihadını tamamlanma anı ve sona erme anı farklılığı üzerinden değil, kesintisiz suçlar üzerinden açıklamaktadır. Ancak bu içtihat kesintisiz bir fiille işlenen tüm suçlar için geçerli olması gerektiği için kesintisiz suçların kapsamını yine bu kurumun özüne aykırı şekilde genişletmektedir. Yargıtay'ın parada sahtecilik suçunu kesintisiz suç kabul eden içtihadı bu duruma örnek teşkil eder. Bkz. Yargıtay 8. CD, 11.03.2020, E. 2019/18890, K. 2020/11310; Yargıtay 8. CD, 03.06.2014, E. 2014/333, K. 2014/13574.

610 **Dönmezer/Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: I, s. 385; **Hakeri,** s. 162; **Özbek/Doğan/Bacaksız,** Genel Hükümler, s. 234; **İçel,** Suçların İçtimaı, s. 41; **Özen,** Suçların İçtimaı, s. 262.

611 **Yerdelen, Erdal,** "Mütemadi (Kesintisiz) Suç", TAAD, 2014/5, s. 124; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 338; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 125; **Akbulut,** s. 308.

612 **Kunter,** Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi, s. 99; **Centel/Zafer/Çakmut,** s. 274.

613 Bu nedenle doktrindeki kesintisiz suçların tamamının sırf hareket suçu olduğu yönündeki görüşe katılmıyoruz. Kesintisiz suçların tamamının sırf hareket suçu olduğu yönündeki görüş için bkz. **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 338. Aksi yönde görüş için bkz. **Koca/Üzülmez,** Özel Hükümler, s. 503; **Demirel,** "Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma Suçu", s. 510.

Kesintisiz suçların neticeli suç olabileceğini savunan görüş için bkz. **Roxin, Claus/Greco, Luis,** Strafrecht Allgemeiner Teil Band I: Grundlagen. Der Aufbau der Verbrechenslehre, 5. Auflage, C.H.Beck, 2020, s. 429.

614 **Önder, Ayhan,** "Mütemadi Suç", İÜHFM, 1963/1-2, s. 85 vd.; **Kühl,** s. 915; **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 511; **Werle,** s. 32; **Keller,** s. 32; **Wilhelm,** Die Konkurrenz zwischen Begehungs- und Unterlassungsdelikte, s. 80; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 127.

615 **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 873.

Kesintisiz bir suçun hem kasten hem de taksirle işlenebilen hali kanunda düzenlenmişse hareketlerin maddi anlamda kesintisiz şekilde devam etmesi şartıyla manevi unsurun değişmesi tipik fiil tekliğine engel teşkil etmez[616]. Örneğin, failin kesintisiz hareketlerin icrasına taksirle başlayıp bu durumun farkına vardıktan sonra hareketlerine kasten devam etmesi halinde tipik anlamda tek fiil ve kasten işlenmiş tek bir kesintisiz suç söz konusudur. Suçun taksirle işlenmiş hali ise cezanın belirlenmesinde dikkate alınabilir.

Kesintisiz suçlarda fiil tekliği, fiili ve hukuki kesintiyle sınırlıdır. Bu nedenle nelerin fiili veya hukuki kesinti sayılacağı fiil sayısının tespitinde önem arz eder. Fiili kesinti, failin fiili sona erdirme iktidarını kaybetmesi şeklinde ifade edilebilir. Failin bu iktidarı tekrar kazanması kesintinin varlığı bakımından önem arz etmez. Fiili kesintinin tespitinde herhangi bir hukuki kurumdan yararlanılmaz. Bu tür bir kesinti failin fiili kendiliğinden sona erdirmesi, mağdurun ölmesi, üçüncü kişinin olaya müdahale etmesi gibi tabi kriterlere göre belirlenir. Yargıtay da askere gitmesi veya uzun süre hastanede yatması gibi nedenlerle failin fiili sürdürmemesi hallerinin fiili kesinti olabileceğini belirtmektedir[617]. Failin elinde olan veya olmayan nedenlerden kaynaklanan kısa süreli kesintiler ise kesintisiz suçun ve fiil sayısının tespitinde önem arz etmez[618]. Örneğin, failin dokunulmazlığını ihlal ettiği konuttan kısa süre ayrılıp geri dönmesi, alıkonulan mağdurun bir anlığına kaçmasına rağmen kısa bir süre sonra tekrar yakalanması, sarhoş olması nedeniyle emniyetsiz şekilde araç kullanan failin kırmızı ışıkta durup ardından aynı şekilde aracı kullanmaya devam etmesi halinde hukuken önem arz eden bir kesinti yoktur[619]. Ancak söz konusu kesintinin yeni bir karardan söz edilemeyecek kadar kısa olması gerekir. Bu nedenle kısa süreli kesinti dar yorumlanmalıdır[620]. Ayrıca kısa süreli olmayan bir kesintinin olduğu hallerde birden fazla kesintisiz fiil, doğal fiil tekliği bağlamında yine tek

---

616 **Rissing-van Saan,** LK, s. 559; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 883; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 481.

617 Yargıtay CGK, 22.10.2019, E. 2016/1435, K. 2019/624; Yargıtay 8. CD, 21.11.2013, 8138/27905. (**Artuk, Mehmet Emin/Gökcen, Ahmet/Yenidünya, A. Caner,** Türk Ceza Kanunu Şerhi 4. Cilt, 2. Baskı, Adalet, 2014, s. 5798.)

618 **Roxin,** s. 802; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 655; **Mitsch,** KK-OWiG, § 19 kn. 31.

619 Alman mahkemeleri; yakıt almak, sigara içmek veya tuvalet ihtiyacını gidermek için durmanın sarhoş vaziyette araç kullanma fiilinde kesintiye sebebiyet vermediğini kabul etmektedir. Bkz. OLG Hamm, 08.08.2008, 2 Ss OWi 565/08.

620 Örneğin, bir saatlik ara, sarhoş vaziyette araç kullanma fiilinde kesinti olarak değerlendirilmiştir. (OLG Köln, 16.08.1988, Ss 469/88.) Yine failin durdurulup alkol testi için polis merkezine götürüldüğü için araç kullanmaya yaklaşık yarım saat ara verdiği olayda alkol testi prosedürünün araç kullanma fiilinde kesintiye sebep olduğu kabul edilmiştir. (OLG Hamm, 08.08.2008, 2 Ss OWi 565/08.) Ayrıca bu iki olayda hem suçların içtiması hem de ceza muhakemesi bağlamında iki ayrı fiil olduğu kabul edilmiştir.

fiil olarak telakki edilebilir[621]. Bu nedenle söz konusu durumlarda fiil çokluğu olduğu gerekçesiyle doğrudan zincirleme suç veya gerçek içtima değerlendirmesi yapmak yerinde değildir.

BGH, bazı kesintisiz suçların icrası esnasında işlenen ani suçun kesintisiz suç için bir kesinti olduğunu kabul etmektedir[622]. Mahkeme, failin sarhoşken araç kullandığı ve bu nedenle kaza yaptıktan sonra ara vermeksizin yola devam ettiği olaylarda, kazanın hem objektif anlamda hem de failin zihinsel ve ruhsal durumunda değişikliğe sebebiyet verdiğini, bu nedenle kazanın kesinti olarak değerlendirilmesi gerektiği gerekçesiyle iki farklı fiil ve iki ayrı trafikte sarhoş vaziyette araç kullanma suçunun (Alman CK m. 316) oluştuğunu kabul etmektedir. Ancak bu görüş, doktrinde eleştirilmekte[623]; tüm kazaların kesinti olarak değerlendirilemeyeceği, araç sürme fiilinin kazayla kesintiye uğrayabilmesi için kazadan sonra sürüşe bir süre ara verilmiş olması ve sürüşe devam etmenin yeni bir iradi karara dayanması gerektiği savunulmaktadır[624]. Yine kesintisiz suç niteliğindeki ruhsatsız silah bulundurma ve taşıma fiillerinin, sonradan alınan bir kararla bu silahın bir suçun işlenmesinde araç olarak kullanılması halinde kesintiye uğrayacağı BGH tarafından kabul edilmektedir[625]. BGH'nin, kesintisiz suçun icrası esnasında işlenen diğer bir suçu kesinti olarak kabul ederken subjektif kriterlere dayanması dikkate değerdir.

Bazı hukuki kurumlar her ne kadar hukuki kesinti kapsamında değerlendirilemeyecek olsa da fiili kesintiye sebebiyet verebilir. Bu kurumların başında koruma tedbiri niteliğindeki yakalama ve tutuklama gelir. Failin yakalanması veya tutuklanması hukuki kesinti olarak kabul edilemese de bu koruma tedbirlerinin uygulanması failin fiil üzerindeki hakimiyetini ve fiili sona erdirme iktidarını elinden alabilir. Bu durumda söz konusu koruma tedbirleri kesintisiz suçu fiili anlamda kesintiye uğratır. Ancak fiili kesinti sebepleri hukuki kesinti sebepleri gibi mutlak nitelikte değildir. Bir hususun kesintisiz suçta fiili anlamda kesintiye sebebiyet verebilmesi için sadece gerçekleşmesi yeterli değildir. Ayrıca fiilin gerçek anlamda kesintiye uğradığının, diğer bir

621 Benzer yönde görüş için bkz. **Albrecht, Frank,** "Tateinheit und Tatmehrheit bei mehreren nacheinanderbegangenen gleichartigen Straßenverkehrsordnungswidrigkeiten", SVR, 2007/4, s. 126; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 84.

622 Bkz. **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (1)", s. 394.

623 Bkz. **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 25.

624 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 883; **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 50. Yeni bir iradi kararın gerekli olmadığı yönündeki görüş için bkz. **Mitsch,** KK-OWiG, § 19 kn. 35.

625 BGH, 20.10.2015, 4 StR 343/15; BGH, 13.01.2009, 3 StR 543/08.

deyişle failin fiili sona erdirme iktidarını kaybettiğinin, somut olay bağlamından tespit edilmesi gerekir[626]. Sonuç olarak fiili kesintinin tespitinde hukuki kesintide olduğu gibi kesin kriterler getirilemez. Bu noktada somut olaya özgü değerlendirme yapılmalıdır[627].

Kesintisiz suçlarda fiili sınırlandıran bir diğer husus hukuki kesintidir. Hukuki kesintide fail, hareketlerini fiili anlamda devam ettirmesine veya devam ettirme imkanına sahip olmasına rağmen hukuki bir gerekçeyle fiilin kesintiye uğradığı kabul edilir. Hukuki kesintide failin fiili sona erdirme iktidarının varlığı ayrıca incelenmez[628]. Zaten bu durumda bir fiili kesinti olmadığı için ayrı bir hukuki kesinti kavramına ihtiyaç duyulmaktadır. Kesintisiz suçlarda hukuki kesintiye ilişkin değerlendirmeler, esas olarak, yargılamanın konusu ile kesin hükmün engelleyici etkisini belirlemek ve ceza hukukundaki sürelerin hesaplanmasındaki başlangıç noktasını tespit etmek amacıyla ceza muhakemesi bağlamından fiil kavramıyla irtibatlı şekilde yapılmaktadır. Ancak kesintisiz suçlar hem

---

626 Benzer yönde görüş için bkz. **Şen, Ersan/Eryıldız, H. Sefa,** Suç Örgütü, 2. Baskı, Seçkin, 2019, s. 394; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 340.

Herhangi bir hukuki işlemin temadiyi kesintiye uğratacağına ilişkin görüş için bkz. **Demirbaş,** s. 265.

627 Bu nedenle Yargıtay'ın yakalamayı örgütlü suçlarda mutlak bir fiili kesinti nedeni olarak kabul eden bu kararlarına katılmıyoruz:

"…özellikle terör örgütü üyeliği suçunun temadi eden suçlardan olması, temadinin yakalanma ile sona erecek olması, suç tarihi bakımından iddianame tarihi (hukuki kesinti) yanında yakalanma tarihinin de (fiili kesinti) tespitinin zorunlu olması bakımından yukarıda belirtilen davaların sonuçlanıp sonuçlanmadığı araştırılıp…" (Yargıtay 16. CD, 27.03.2018, E. 2018/368, K. 2018/815.)

"…Nitekim Yargıtayın istikrar bulan ve süregelen kararlarında açıklandığı üzere; suç işlemek amacıyla kurulmuş örgüte üye olma suçunda, daha önce örgütün kendisini feshetmesi, failin örgütten ihracı veya ayrılması gibi bazı özel durumlar hariç olmak üzere yakalanma ile temadi kesilmektedir." (Yargıtay CGK, 04.04.2017, E. 2016/790, K. 2017/214.)

Ayrıca Yargıtay'ın yukarıda ifade ettiğimiz görüşe paralel kararları da vardır:

"…failin eylemine son verebilme iktidarını kaybetmesi de temadinin bitmesine neden olmaktadır. Failin yakalanması veya tutuklanması hâlinde temadinin bitmesi için, bu işlemlerin aynı zamanda onun temadiye son verme olanağını da ortadan kaldırmış olmasına bağlıdır…" (Yargıtay CGK, 02.07.2019, E. 2019/312, K. 2019/514.) Benzer yönde karar için bkz. Yargıtay CGK, 22.10.2019, E. 2016/1435, K. 2019/624.

Yargıtay bazı kararlarında ise fiili ve hukuki kesintiyi bir arada değerlendirerek "torba" bir kesinti değerlendirmesi yapmaktadır:

"…Temadi; ya failin iradi fiiliyle ya da gayri iradi bir müdahale ile fiilen, veya fail hakkında düzenlenen iddianame ile dava açılması ya da mahkumiyet kararı verilmesi ile hukuken sona erer. Failin bu suç nedeniyle tutuklanmaya evrilen yakalanması, tutuklanması ya da hakkında verilen hapis cezasının infazına başlanması fiili/hukuki kesinti, iddianame ve mahkumiyet hükmü ise hukuki kesinti oluşturacaktır…" (Yargıtay 16. CD, 18.02.2020, E. 2020/8, K. 2020/1625.)

628 Bu nedenle Yargıtay'ın aşağıdaki kararına katılmıyoruz:

"…Mardin Cumhuriyet Başsavcılığının iddianamesi ile hukuki kesintinin gerçekleştiği ancak temadinin kesilmesi için hukuki kesinti ile birlikte fiili kesintinin de gerçekleşmesi gerektiği, silahlı terör örgütüne üye olma suçunun temadi eden suçlardan olması ve temadinin yakalanma ile kesileceği dikkate alınarak…" (Yargıtay 16. CD, 26.02.2018, E. 2017/3936, K. 2018/573.)

suçların içtimaı hem de ceza muhakemesi bağlamında tek fiil teşkil ettiğinden[629] fiili ve hukuki kesintiye ilişkin açıklamalar her iki fiil kavramı için kural olarak ortak niteliktedir.

Hukuki kesintiden ne anlaşılması gerektiğine ilişkin farklı yönde görüşler bulunmaktadır. Öncelikle Yargıtay; şikayetten vazgeçme üzerinde verilen düşme kararını[630], af yasasını[631], mahkûmiyet kararını[632] ve iddianamenin düzenlenmesini[633] hukuki kesinti olarak kabul etmektedir[634]. Yargıtay'ın mahkûmiyet kararıyla neyi kastettiği açık değildir. Bu ifadeden kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararının anlaşılması gerektiği kanaatindeyiz[635].

Yargıtay, iddianamenin düzenlenmesinin hukuki kesinti oluşturabilmesinin mahkeme tarafından kabul edilmiş olmasına bağlı olduğunu; iddianamenin, kabul edilmesi şartıyla düzenlenme tarihi itibariyle kesintiye neden olduğunu kabul etmektedir[636]. Yine Yargıtay, örgütlü suçlarda kişinin yakalanmış olması şartıyla iddianamenin düzenlenmesinin hukuki kesinti olarak kabul edilebileceğini ifade etmektedir[637]. Buna göre

---

629 Benzer yönde görüş için bkz. **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 452; **Ott,** KK-StPO, kn. 17; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 506; **Kelep Pekmez,** s. 205.

630 Yargıtay CGK, 12.03.1996, 6-24/34 (**Uygun,** s. 85.); Yargıtay 4. CD, 11.11.1946, 9568/11404 (**Perinçek, Sadık/Özden, Cahit,** Türk Ceza Kanunu ve Buna Ait Seçilmiş Temyiz Mahkemesi Kararları, 2. Bası, Desen Matbaası, 1953, s. 550.); Yargıtay CGK, 18.09.2012, E. 2012/14-1244, K. 2012/1775; Yargıtay 8. CD, 11.01.2018, E. 2016/12916, K. 2018/199; Yargıtay 8. CD, 02.07.2020, E. 2018/10341, K. 2020/14859.

Öztürk/Erdem, Yargıtay'ın düşme kararını kesinti olarak kabul etmediğini ifade etmektedir. Ancak bu husus ifade edilirken hangi karara dayanıldığı belirtilmemiştir. Bkz. **Öztürk/Erdem,** s. 215.

631 Yargıtay CGK, 12.03.1996, 6-24/34 (**Uygun,** s. 85.); Yargıtay CGK, 18.09.2012, E. 2012/14-1244, K. K. 2012/1775; Yargıtay 8. CD, 02.07.2020, E. 2018/10341, K. 2020/14859; Yargıtay 8. CD, 11.01.2018, E. 2016/12916, K. 2018/199.

632 Yargıtay CGK, 18.09.2012, E. 2012/14-1244, K. K. 2012/1775; Yargıtay 8. CD, 02.07.2020, E. 2018/10341, K. 2020/14859; Yargıtay 16. CD, 18.02.2020, E. 2020/8, K. 2020/1625.

633 Yargıtay CGK, 13.12.2011, E. 2011/8-342, K. 2011/271; Yargıtay CGK, 18.09.2012, E. 2012/14-1244, K. K. 2012/1775; Yargıtay CGK, 03.11.2020, E. 2018/56, K. 2020/438; Yargıtay CGK, 09.11.1964, E. 371, K. 449 (Adalet Dergisi, 1965/4, s. 524 vd.); Yargıtay 16. CD, 28.09.2015, E. 2015/5330, K. 2015/2684; Yargıtay 1. CD, 02.04.2018, E. 2017/3001, K. 2018/1510; Yargıtay 16. CD, 17.04.2019, E. 2018/3918, K. 2019/2665; Yargıtay 12. CD, 22.01.2020, E. 2017/460, K. 2020/850; Yargıtay 16. CD, 18.02.2020, E. 2020/8, K. 2020/1625; Yargıtay 8. CD, 02.03.2020, E. 2018/3912, K. 2020/10693; Yargıtay 5. CD, 29.04.2020, E. 2020/2444, K. 2020/10888.

634 Yargıtay söz konusu hukuki kesinti sebeplerine zincirleme suçta da önem atfetmekte ve bu kesinti sebeplerinden önce ve sonra işlenen suçlar arasında zincirleme suç ilişkinin kurulamayacağını ifade etmektedir. Bkz. Yargıtay CGK, 30.06.2020, E. 2018/142, K. 2020/329; Yargıtay CGK, 20.05.2014, E. 2013/465, K. 2014/276; Yargıtay CGK, 18.09.2012, E. 2012/14-1244, K. 2012/1775.

635 Yargıtay, eski tarihli kararlarında hükmün kesinleşmesini hukuki kesinti olarak kabul etmektedir. Bkz. Yargıtay CGK, 21.02.1955, E. 78, K. 77 (Adalet Dergisi, 1955/6, s. 612.); Yargıtay CGK, 09.11.1964, E. 371, K. 449 (Adalet Dergisi, 1965/4, s. 524 vd.).

636 Yargıtay CGK, 03.11.2020, E. 2018/56, K. 2020/438.

637 Yargıtay 16. CD, 18.07.2017, E. 2016/7162, K. 2017/4786; Yargıtay 16. CD, 26.02.2018, E. 2017/3936, K. 2018/573; Yargıtay 16. CD, 05.07.2019, E. 2019/521, K. 2019/4769.

kişinin yakalanamamış olması halinde fiil, iddianameyle hukuki kesintiye uğramayacaktır. Doktrinde de iddianamenin hukuki kesintiye sebebiyet vereceğini ifade eden yazarlar vardır[638]. Ancak doktrindeki hakim görüş, iddianamenin değil, kesin hükmün kesintisiz suçlarda hukuki kesinti olarak kabul edilebileceği yönündedir[639].

Fiili kesinti bahsinde, Türk ve Alman hukukunda benzer değerlendirmeler yapılmasına rağmen hukuki kesinti bahsinde farklılıkların olduğu söylenebilir. Alman hukukunda sadece hükmün hukuki kesinti olabileceği kabul edilmektedir. Hüküm ile yargılama konusu fiilin maddi boyutunun son olarak değerlendirildiği karar kastedilir[640]. Bu görüşün oluşmasında, kesintisiz suçun ceza muhakemesi bağlamında da tek fiil olması[641] etkili olmuştur. Aynı değerlendirme, içtima öğretisindeki fiil tekliğinin diğer görünüm biçimleri için de yapılmaktadır. Bu nedenle söz konusu hususa ilişkin ayrıntılı açıklama zincirleme fiil tekliği bahsinde yapılacaktır. Bu noktada kısaca ifade etmek gerekirse, Alman hukukunda Türk hukukuna nazaran dar bir hukuki kesinti anlayışının olduğu, kabul edilen hukuki kesintinin ise hukuki mülahazalardan ziyade yargılama konusunun gelecekteki hareketleri kapsayamayacağı hususuna dayandığı söylenebilir[642]. Bu nedenle Alman hukukunda hukuki kesinti kavramının sıkça tercih edilmediği söylenebilir.

Kanaatimizce, sadece kesin hüküm fiilin hukuki anlamda kesintiye uğramasına sebebiyet verir. Hukuki kesinti için faile kesin bir ikazda bulunulmuş olması ve fiilin hukuki sonuçlarının kesin olarak ortaya konulmuş olması gerekir. Ayrıca hukuki kesintinin fail için yeni bir sayfa açma anlamı taşımalıdır. Yine hukuki kesinti, fiilin haksızlık

---

638 **Çınar,** "Hükmün Konusu ve Eylemi (Fiili) Değerlendirmede Mahkemenin Yetkisi", s. 56.

639 **Kavlak, Cihan,** Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu, 3. Baskı, Seçkin, 2017, s. 342; **Şen/Eryıldız,** s. 394; **Kunter,** Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi, s. 100; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 339.

Göktürk, hükmün verilmesiyle hukuki kesintinin gerçekleşeceğini ifade etmektedir. (**Göktürk,** Fikri İçtima, s. 140.) *Erem* de hukuki kesinti için hükmün kesinleşmesinin gerekmediğini, kesin olmayan hükmün de kesintiye sebep olacağını belirtmektedir. Ayrıca yazar, verilen hükümden failin haberdar olup olmadığının kesinti için önem arz etmediğini ifade etmektedir. (**Erem,** "Ceza Usulünde Kesin Hüküm", s. 50-51.) Yine *Katoğlu*, failin haberdar olması gerekmeksizin ilk derece mahkemesinin hükmü verdiği an fiilin hukuki kesintiye uğrayacağını; ancak bunun, kararının kesinleşmesi şartına bağlı olduğunu savunmaktadır. Ayrıca yazar, hükmün konusunun iddianamenin düzenlendiği anla sınırlı olduğunu ifade ederek kesintinin gerçekleştiği anın iddianameye bağlı olduğunu belirtmektedir. (**Katoğlu,** s. 188.)

640 **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 482; **Vogler,** LK, Vor § 52, kn. 22; **Meyer-Goßner,** StPO Kommentar, s. 1177; **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 452.

641 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 506; **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 452.

642 Bkz. **Jung, Heike,** "Die fortgesetzte Handlung", JuS, 1989/4, s. 292; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 482; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 884; **Meyer-Goßner,** StPO Kommentar, s. 1177.

içeriğini sınırlandırmaya elverişli olmalıdır. Ceza hukukunda bu sonuçları gerçekleştirmeye muktedir tek kurum kesin hükümdür. İddianamenin düzenlenmesi veya hükmün ilk defa kurulması da faile verilen bir ikaz olarak değerlendirilebilirse de bunlar fiilin hukuki niteliğine ilişkin kesin bir yargı içermez. Yine bu kriterlerin hukuki kesinti olarak kabul edilmesi halinde fiil suni şekilde parçalara bölüneceği için sebebiyet verilen haksızlıktan daha ağır bir sonuç ceza gündeme gelir[643]. Ayrıca iddianamenin düzenlenmesi gibi ceza muhakemesi sürecinin sonunda yer almayan bir aşamanın hukuki kesinti olarak kabul edilmesi çeşitli ceza hukuku kurumlarıyla irtibatlı bazı hukuki sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu nedenledir ki, Yargıtay, örgütlü suçlarda sanığın yakalanamaması örneğindeki gibi[644] bazı hallerde iddianamenin düzenlenmesini hukuki

643 Yargıtay, aşağıdaki kararda fiilin haksızlık içeriğinden fazla bir cezaya sebebiyet vermemek için iddianamenin düzenlenmesini hukuki kesinti olarak kabul etmemiştir. Bu kararını ikinci iddianamenin içeriğine dayandırsa da bu gerekçenin tatmin edici olmadığı ifade edilmelidir. Bu karar, iddianamenin, fiili haksızlık içeriği bakımından suni parçalara böldüğüne ilişkin örnek niteliğindedir:

"…Hakkı olmayan yere tecavüz suçundan sanık M. V.ın aynı eylem nedeniyle daha önceden hakkında hüküm kurulduğundan bahisle mükerrer olarak açılan kamu davasının 5271 sayılı CYY'nın 223/7. maddesi uyarınca reddine ilişkin, Çiçekdağı Asliye Ceza Mahkemesince verilen 07.06.2006 gün ve 88-118 sayılı hükmün o yer Cumhuriyet savcısı tarafından temyiz edilmesi üzerine, dosyayı inceleyen Yargıtay 8. Ceza Dairesince 18.07.2011 gün ve 902-6527 sayı ile onanmasına karar verilmiştir. Yargıtay C. Başsavcılığı ise 10.10.2011 gün ve 254100 sayı ile; "Sanığın cezalandırılmasına karar verildiği meraya tecavüz suçundan sonra, ekmiş olduğu ürünü toplamak için meraya girmesinde, meranın aynına yönelik başlangıçtaki zapt ve tasarruf kastı yenilenmiş olduğundan, bu eylemi ile ilgili olarak suçun oluştuğu ve sanığın cezalandırılması gerektiği gözetilmeden CYY'nın 223/7. maddesi gereğince davanın reddine karar verilmesi ve bu kararın da Yargıtay 8. Ceza Dairesi tarafından onanmasının usul ve yasaya aykırı olduğu" görüşüyle itiraz yasa yoluna başvurarak, Özel Daire kararının kaldırılmasına ve yerel mahkeme hükmünün bozulmasına karar verilmesi isteminde bulunmuştur…

Ceza Genel Kurulu Kararı: 31.03.2005 tarihinde açılan ilk iddianame ile 24.04.2006 günü açılan ikinci iddianamede, sanığa isnat edilen eylem aynı olup, isnat konusu da "sanığın aynı merayı sürüp ekmesi"dir. Düzenlenmiş olan ikinci iddianamede içerik itibarıyla, sanığın ilk iddianamede belirtilen eyleminden ayrık ve hukuki kesinti oluşturacak biçimde yeni bir eyleminden bahsedilmemiştir. Her iki iddianamede de sanığın geçmişten iddianame tarihine (ikinci iddianame için: Temmuz 2005 yılı) kadar anılan yerdeki merayı "sürüp ektiği" vurgulanmıştır. Dolayısıyla CYY'nın 223/7 ve 225/1. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde, aynı eylem nedeniyle açılan ikinci dava "mükerrer dava" niteliğindedir. Bu itibarla, yerel mahkemenin mükerrer açılan davanın reddi kararı ile bu hükmü onayan Özel Daire kararı isabetli bulunduğundan Yargıtay C. Başsavcılığı itirazının reddine karar verilmelidir…" (Yargıtay CGK, 13.12.2011, E. 2011/8-342, K. 2011/271.)

644 Yargıtay'ın iddianamenin düzenlenmesini hukuki kesinti olarak kabul etmesinin yol açtığı hukuki sorunlardan biri halen işlenmekte olmasına rağmen bir suçun zamanaşımına uğrama ihtimalinin gündeme gelmesidir. Yargıtay, özellikle örgütlü suçlarda söz konusu olan bu ihtimali bertaraf etmek için sanığın yakalanmaması halinde iddianamenin hukuki kesintiye sebebiyet vermeyeceğini kabul etmektedir. Esasen Yargıtay da iddianamenin iadesi kararına karşı kanun yararına bozma yoluna başvurulmasıyla önüne gelen uyuşmazlıkta bu sorunu dile getirmiştir:

"…Mütemadi suçlarda iddianame düzenlemekle hukuki kesintinin gerçekleştirilmesi halinde dava zamanaşımı süresi de işlemeye başlayacaktır. Bir taraftan suç işlenmeye devam ederken iddianameyle kamu davası açılması nedeniyle bu suçun dava zamanaşımına uğrama tehlikesi ortaya çıkacaktır. Bu nedenle kamu davası açılması için yeterli delil bulunan hallerde savunma alınmaksızın dava açılamasına engel hal yok ise de, mütemadi suçlardan olan örgüt üyeliği suçunda yakalamanın gerçekleşmediği durumda dava açılması bir yarar sağlamayacaktır…" (Yargıtay 16. CD, 30.10.2018, E. 2016/7218, K. 2018/3954.)

kesinti olarak değerlendirmekten sarfınazar etmektedir. Kanaatimizce, Yargıtay'ın, iddianamenin düzenlenmesini hukuki kesinti olarak kabul etmesi sadece usul ekonomisine ve pratik kaygılara yöneliktir. Bu gerekçeler, usul hukukuna yönelik bir içtihat oluşturmak için yeterli olmadığı gibi hukuki kesintinin maddi ceza hukukunda da fonksiyon icra eden boyutunu göz ardı etmek anlamına gelir. Bu içtihadın yol açtığı sorunların somut olaya özgü çözüm yöntemleriyle aşılması mümkün değildir. Yapılması gereken, iddianameyi hukuki kesinti kabul eden içtihadı değiştirmektir. Ayrıca kesin hükmün hukuki kesinti için aranan nitelikleri taşıdığından söz edebilmek için hükmün kesinleştiği anın değil, kesin hükmün fail tarafından öğrenildiği anın esas alınması gerektiği kanaatindeyiz.

Genel affın, Türk doktrinindeki hakim görüşün aksine[645], fiilde hukuki kesintiye sebebiyet vermediği kanaatindeyiz. Hukuki niteliğine ilişkin farklı görüşler olan genel af, bir tarih esas alınarak geçmişe cezai açıdan sünger çekmek anlamına gelir[646]. Genel af için esas alınan tarihten sonra da icra hareketleri devam eden bir suç, o tarihte "geçmiş" olarak nitelendirilemez. Zira tek fiil teşkil eden bir suçun icra hareketleri bir bütünün parçalarıdır ve fiil sona erinceye kadar bu hareketler bir bütün olarak güncelliğini korur. Geçmişte kalmamış, diğer bir deyişle sona ermemiş, bir fiilin genel af kapsamında kaldığı ya da genel affın kesintiye neden olduğu kabulü genel affın geçmişe yönelik olma vasfına[647] aykırıdır. Ayrıca aksi kabulün, genel af için kanunun yürürlüğe girdiği anın esas alındığı hallerde sakıncalı sonuçlara neden olabileceği de ifade edilmelidir.

3.2.1.4. Alışılagelmiş Olarak Tipik Fiil Tekliği Kapsamında İncelenen Haller

Tipik fiil tekliği kapsamında incelenen suçların ayırt edici özelliği, bu suçların tamamlanabilmesi için birden fazla hareketin zorunlu olmasıdır. Bir suçun tamamlanma anı ve sona erme anının çeşitli hallerde farklılık arz etmesi bu suçun tipik fiil tekliği bağlamında incelenmesi için yeterli değildir. Bu noktada önem arz eden husus suçun tamamlanabilmesi için zorunlu olan hareket sayısıdır. Bu nedenle tipik fiil tekliği

645 **Keyman, Selâhattin,** Türk Hukukunda Af, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1965, s. 107; **Sözüer, Adem,** "Türk Hukukunda Af, 4454 ve 4616 Sayılı Kanunlarda Öngörülen Şartla Salıverilme ve Ertelemeye İlişkin Hükümlerin Hukuksal Niteliği ile Bu Hükümlerin Anayasa'ya Uygunluğu Sorunu", Anayasa Yargısı, 2001/1, s. 246; **Katoğlu,** s. 148.

İtalyan doktrinindeki farklı yönde görüşler için bkz. **Katoğlu,** s. 144 vd.

646 Ancak bu ifade, fiilin suç olmaktan çıkarıldığı anlamına değil, ceza verme yetkisinin ortadan kaldırılması anlamına gelir. Bkz. **Kunter, Nurullah,** "Müselsel Suç ve Af", İÜHFM, 1951/3-4, s. 903.

647 Bkz. **Keyman,** Türk Hukukunda Af, s. 24-64.

kapsamında incelenebilecek suçların çok hareketli suçlar, bileşik suçlar ve kesintisiz suçlardan ibaret olduğu kanaatindeyiz[648].

Bazı suçların tamamlanabilmesi için birden fazla hareket zorunlu olmamasına rağmen bu suçlar da alışılagelmiş şekilde tipik fiil tekliği kapsamında incelenmektedir. Bu suçların fiil sayısını tespitte nevi şahsına münhasır özellikleri yok değildir. Ancak bu suçlar tek hareketle tamamlanabildiği için bu suçların oluştuğu hallerde fiil sayısı, doğal fiil tekliği kapsamında yapılan açıklamalar ışığında tespit edilmelidir. Söz konusu suçların başında seçimlik hareketli suçlar ve fiil unsurunun çoğul olarak ifade edildiği suçlar gelir[649]. Her ne kadar bu suçların tipik fiil tekliği kapsamında yer almadığını kabul etsek de bu noktada söz konusu suçlara ilişkin kısa bir değerlendirme yapmakta yarar vardır.

Bu kapsamda ele alınacak ilk husus seçimlik hareketli suçtur. Bu kavram, Türk ve Alman hukukunda farklı şekilde ele alınmaktadır. Türk hukukunda seçimlik hareketli suç kavramı, fiil unsuru için kanuni tanımında birbirine alternatif birden fazla harekete yer verilen ve tamamlanması için bu hareketlerden birinin yeterli olduğu suçları ifade eder[650]. Birden fazla hareketin birbirine alternatif şekilde yer aldığı hükümlerin tamamının seçimlik hareketli suç olarak değerlendirilemeyeceği, aynı maddede ve hatta aynı fıkrada birden fazla suç tipinin düzenlenebileceği kabul edilmektedir. Buna göre seçimlik hareketli suçun varlığı için hareketlerin konusunun aynı olması gerekir[651].

Türk hukukunda seçimlik hareketli suç, tipik fiil tekliğinin görünüm biçimlerinden biri olarak kabul edilmekte; aynı konu üzerinde, farklı zamanlarda icra edilen seçimlik hareketlerin tek fiil ve buna bağlı olarak tek suç teşkil edeceği ifade edilmektedir[652]. Buna

---

648 Tipik fiil tekliği dar anlamda ve geniş anlamda olmak üzere ikiye ayırıp söz konusu halleri dar anlamda fiil tekliği, suçun oluşması için zorunlu olmamasına rağmen normatif kriterin esas alındığı diğer halleri geniş anlamda fiil tekliği başlığı altında inceleyen görüş için bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 537 vd.; **Keller,** s. 31 vd.

649 Bkz. **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: Handlungseinheit und Handlungsmehrheit", s. 574; **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 133; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 522 vd.; **Akbulut,** s. 880.

650 **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 124; **Özbek/Doğan/Bacaksız,** Genel Hükümler, s. 228; **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 133.

651 **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 186; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 125.

652 **Çetintürk, Ekrem,** "Farklı Neviden Fikri İçtimanın Ceza Adaletine Zarar Veren Sonuçlarına İlişkin Değerlendirmeler", Yargıtay Dergisi, 2019/1, s. 236; **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 188; **Mahmutoğlu/Karadeniz,** s. 1011.

Seçimlik hareketlerin farklı zamanlarda icra edildiği hallerde bu sonucun geçerli olmadığı yönündeki görüş için bkz. **Öntan,** s. 252; **Özen,** Suçların İçtimaı, s. 217.

Yargıtay da seçimlik hareketlerin farklı zamanlarda icra edildiği hallerde fiilin tek olmadığını kabul etmektedir. Bkz. Yargıtay CGK, 18.02.2021, E. 2017/935, K. 2021/43; Yargıtay CGK, 10.03.2020, E. 2017/850, K. 2020/161.

göre aynı konu üzerinde birden fazla seçimlik hareketin gerçekleştirilmesi, aralarında zamansal bağlantı olmasa bile içtima öğretisi anlamında fiil sayısını ve suç sayısını artırmaz; hareket sayısının çokluğu sadece cezanın belirlenmesinde dikkate alınır[653].

Benzer bir tanım yapılmasına rağmen Alman hukukunda bu kavramın ele alınış biçimi farklıdır. Öncelikle Alman hukukunda, bu hususa ilişkin seçimlik unsurlu suç kavramının *(Tatbestandsalternativen)* kullanıldığı söylenebilir[654]. Buna göre fiil, netice[655] ve hatta suçun diğer unsurları[656] seçimlik olabilir. Diğer bir deyişle sadece hareketin seçimlik olmasıyla sınırlı bir değerlendirme yapılmamaktadır. Seçimlik unsurlu suçlar, fiil tekliğinin bir görünüm biçimi olarak ele alınmamakta; tek fiille birden fazla seçimlik unsurun sağlanması halinde suçun tek olduğu kabul edilmektedir[657]. Diğer bir deyişle seçimlik unsurlu suçlar, fiil tekliğini tespit etmek için değil, fiil tekliğinin tespitinden sonraki aşamada suç tekliğini tespit etmek için kullanılmaktadır. Bu nedenle seçimlik unsurların eşzamanlı olduğu veya aralarında birlik arz eden bir irade olduğu ihtimalinden ya da seçimlik unsur dışındaki unsurların bir defa gerçekleştiği ihtimalinden hareket edilmektedir[658]. Böylece seçimlik unsurlar arasında fikri içtima ve görünüşte içtima ilişkisinin olmadığı kabul edilmektedir[659]. Ancak birçok halde suç tipine özgü değerlendirme yapıldığı, bazı suç tiplerindeki seçimlik unsurlar arasında fikri içtima ilişkisinin kabul edildiği de ifade edilmelidir[660]. Ayrıca seçimlik hareketlerin aynı konu üzerinde icra edilmesi fiil tekliği için yeterli kabul edilmemektedir[661]. Bu doğaldır, çünkü

---

653 **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 124; **Özbek/Doğan/Bacaksız,** Genel Hükümler, s. 228.

Seçimlik hareketli suçları cezalandırılmayan sonraki fiil kapsamında ele alan görüş için bkz. **İçel,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 645; **Zafer,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 249.

654 **Heinrich,** s. 483; **Tsai,** s. 24; **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: Handlungseinheit und Handlungsmehrheit", s. 574.

655 **Jescheck/Weigend,** s. 266.

656 **Mayer,** Der allgemeine Teil des deutschen Strafrechts, s. 124; **Tsai,** s. 29.

657 Bkz. **Samson/Günther,** SK-StGB, § 52, kn. 27; **Altenhain,** "Die Verwirklichung mehrerer Tatbestandsalternativen: Einzelverbrechen oder Idealkonkurrenz?", s. 401; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 87.

Suç tekliğine ilişkin farklı görüşler ileri sürülmektedir. Ancak bu görüşler de fiil tekliğinin tespitinde özellik arz etmemektedir. Bkz. **Tsai,** s. 182 vd.

658 Bkz. **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: Handlungseinheit und Handlungsmehrheit", s. 574; **Altenhain,** "Die Verwirklichung mehrerer Tatbestandsalternativen: Einzelverbrechen oder Idealkonkurrenz?", s. 401.

659 **Geerds,** s. 161.

660 **Altenhain,** "Die Verwirklichung mehrerer Tatbestandsalternativen: Einzelverbrechen oder Idealkonkurrenz?", s. 382.

661 Örneğin, failin, sahte olarak düzenlediği belgeyi yeni bir kararla kullanması halinde, düzenleme ve kullanma hareketleri belgede sahtecilik suçunun seçimlik hareketlerini oluşturmasına rağmen fiil tek kabul edilmemektedir. Bkz. BGH, 05.09.2018, 2 StR 400/17.

seçimlik unsurlu suç zaten fiil tekliğinden sonraki aşamada değerlendirme konusu yapılmaktadır. Nitelikli haller için ise haksızlık içeriğine dayalı eşdeğerlilik değerlendirmesi yapılmakta, eşdeğer olduğu kabul edilen seçimlik nitelikli haller arasında aynı veya farklı neviden fikri içtima ilişkisinin olmayacağı kabul edilmektedir[662]. Tek fiille birden fazla seçimlik unsura sebebiyet verilmesinin ise Türk hukukunda olduğu gibi cezanın belirlenmesinde dikkate alınacağı kabul edilmektedir[663].

Kanaatimizce, seçimlik unsurlu suç kavramı Türk hukukunda da kullanılabilir[664]. Herhangi bir unsuru veya unsurları için seçenek öngörülen suçlar, seçimlik unsurlu suçları oluşturur. Bu noktada fiil ve netice unsurunun öne çıktığı söylenebilir. Hatta fiil ve neticenin birbirine alternatif olarak düzenlenmesi de mümkündür. Bu kavramın kabul edilmesi halinde, seçimlik hareketli suç kavramının yanı sıra seçimlik neticeli suç vb. kavramlar bu kavramın alt başlığı haline gelir. Örneğin, TCK m. 86/1'deki kasten yaralama suçunun seçimlik neticeli suç olduğu söylenebilir. Ancak bu kavramın kabul edilmesi halinde ilgili normun/normların seçimlik unsurlu suç mu yoksa farklı suçlar mı ihdas ettiğinin tespitinde farklı kriterlere ihtiyaç duyulur. Bu noktada unsurların birbirine alternatif olması, aynı hükümde yer alması, aynı hukuki değeri koruması, unsurlar için aynı cezanın öngörülmesi ve öngörülen ceza bakımından unsurların eşdeğer olması seçimlik unsurlu suçun belirleyici kriterleridir[665].

Kanun koyucu, bir suçun kapsamını genişletmek veya kanunilik ilkesinin bir gereği olan belirlilik ilkesine[666] riayet etmek amacıyla seçimlik hareketli suç ihdas edebilir[667]. Ancak seçimlik hareketli suç ihdasının çoğunlukla suçun kapsamını genişletme amacına matuf olduğu söylenebilir. Ceza tehdidi ile korunmak istenen hukuki değeri benzer şekilde ihlal eden insan davranışlarının tamamını veya ceza tehdidiyle yasaklanmak istenen bir sürecin tüm aşamalarını ilgili hükümde sadece bir neticeye veya harekete yer vererek suç

662 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 905; **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: Handlungseinheit und Handlungsmehrheit", s. 574.

663 **Samson/Günther,** SK-StGB, § 52, kn. 27; **Meier,** Strafrechtliche Sanktionen, s. 200; **Altenhain,** "Die Verwirklichung mehrerer Tatbestandsalternativen: Einzelverbrechen oder Idealkonkurrenz?", s. 384, 401.

664 Türk hukukunda *Önder*, seçenekli (seçimlik) unsurlu suç kavramını kullanmış, ancak açıklamalarını hareketin seçimlik olmasına hasretmiştir. Bkz. **Önder,** Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: II-III, s. 58.

665 Bkz. **Samson/Günther,** SK-StGB, § 52, kn. 27; **Tsai,** s. 26 vd.

666 Bkz. **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 60 vd.; **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 129.

667 Seçimlik unsurlu suçların yasama faaliyetinde tasarrufu sağlamak, haksızlıklar arasındaki sıkı ilişkiyi vurgulamak, kanunilik ilkesinin gereklerini yerine getirmek ve/veya dilsel engelleri aşmak amacıyla tercih edilebileceği ifade edilmektedir. Bkz. **Mayer, Max Ernst,** Der allgemeine Teil des deutschen Strafrechts, C. Winter, 1915, s. 124; **Tsai,** s. 41 vd.

haline getirmek mümkün olmayabilir. Bu durumda ya ilgili hükümde birden fazla harekete yer verilerek hükmün kapsamı genişletilebilir ya da her bir hareket için ayrı suç tipi ihdas edilebilir olmakla birlikte çeşitli sakıncaları olduğu için ikinci seçenek tercihe şayan değildir. Şöyle ki, her bir hareket için ayrı suç tipi ihdas etmek öncelikle ekonomik değildir[668]. Bu seçenek, madde sayısını oldukça artırır. Diğer yandan her bir hareketi ayrı suç olarak düzenlemek, aynı fail tarafından aynı suçun birden fazla işlendiği hallere sonuç bağlayan aynı neviden fikri içtima, zincirleme suç, önödeme, nedensellik bağı ve hata gibi ceza hukuku kurumlarının kapsamını ve fiil tekliğinin suç tekliğini tespit etme fonksiyonunu yerinde olmayan şekilde daraltır. Bu nedenle aynı hukuki değeri benzer şekilde ihlal eden insan davranışlar için seçimlik hareketli suç ihdas edilmelidir.

Seçimlik hareketli suç ihdasındaki bir diğer amaç belirlilik ilkesine uygun hüküm ihdas edebilmektir. Bazı suç tiplerini tek bir hareketle düzenlemek, yukarıdaki ihtimalin aksine, istenilen kapsamı sağlasa da bu hareketten ne anlaşılması gerektiğine ilişkin tereddüt hasıl olabilir. Bu durum ise belirlilik ilkesinin ve dolayısıyla kanunilik ilkesinin ihlal edildiği anlamına gelir. Kanun koyucu, bu aykırılığı engellemek amacıyla söz konusu tek hareketten ne anlaşılması gerektiğini ayrıca ifade edebilir. Böylece ilgili suç, seçimlik hareketli hale gelir. Bu durum, aynı zamanda, suçun kapsamını daraltıcı niteliktedir. Bu nedenle bir suçun seçimlik hareketli olarak düzenlenmesi her zaman suçun kapsamının genişletildiği anlamına gelmez. Örneğin, TCK m. 235'teki ihaleye fesat karıştırma ve TCK m. 236'daki edimin ifasına fesat karıştırma suçları belirlilik ilkesi gereği seçimlik hareketli olarak düzenlenmiş ve böylece fesat karıştırma fiili hem açık ve belirli hale getirilmiş[669] hem de fesat karıştırma fiilinin kapsamı sınırlandırılmıştır. Ayrıca bu açıklamaların, kural olarak seçimlik unsurlu tüm suçlar için geçerli olduğu söylenebilir.

Seçimlik hareketli suçu tipik fiil tekliği kapsamında inceleyen Türk doktrinindeki yazarlar failin aynı konu üzerinde farklı seçimlik hareketleri icra etmesi halini ön plana çıkarmaktadır. Ancak seçimlik hareketli suçun varlık amacına da bakıldığında; tek netice veya harekete dayalı olarak formüle edilmiş bir suçun, aynı hareketi defaatle icra etmek ya da aynı neticeye sebebiyet veren aynı veya farklı hareketleri art arda gerçekleştirmek suretiyle işlenmesi ile seçimlik hareketli suçun aynı veya farklı birden fazla seçimlik hareket icra edilerek farklı zamanlarda işlenmesi arasında herhangi bir fark olmadığı

668 Benzer yönde görüş için bkz. **Önder,** Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: II-III, s. 58.

669 **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 129.

görülecektir. Ayrıca her ne kadar seçimlik hareketli suçlarda birden fazla hareketin tek suça sebebiyet vermesi mümkünse de bu durum suçun seçimlik hareketli olarak düzenlenmesinden kaynaklanmamaktadır. Bu hususta doğal fiil tekliği değerlendirmesi yapılmalıdır. Bu nedenle seçimlik hareketli suçların kural olarak fiil tekliğinin tespitinde önem arz etmediği kabul edilmelidir. Yine seçimlik hareketli suçlarda suçun tamamlanması için birden fazla hareket zorunlu değildir. Bu nedenlerle seçimlik hareketli suçların tipik fiil tekliği kapsamında incelenmesi yerinde değildir. Ancak ifade etmek gerekir ki, seçimlik hareketli suçun, bir faaliyetin veya sürecin farklı aşamalarını cezalandırma amacıyla ihdas edildiği durumlar fiil sayısını tespitte farklılık arz eder. Bu amaca hizmet eden bir seçimlik hareketli suçun olduğu hallerde fiil tekliği için aranan zaman birliği şartı başka bir amaca hizmet eden seçimlik hareketli suça veya seçimlik hareketli olmayan bir suça nazaran daha geniş yorumlanmalıdır. Örneğin, TCK m. 188/3'teki uyuşturucu veya uyarıcı madde ticareti ile 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu m. 30/1'deki marka hakkına tecavüz suçu[670] bakımından fiil tekliğinin tespitinde zamansal bağlantı kriteri daha geniş yorumlanmalıdır.

Bu kapsamda değerlendirilecek diğer husus, fiil unsurunun çoğul olarak ifade edildiği suçlardır. Fiil unsurunun çoğul olarak ifade edildiği suçlar deyimiyle suçun gerçekleşmesi için tek hareket yeterli olmasına rağmen suçun kanuni tanımında fiil unsurunun çoğul olarak ifade edildiği suçlar kastedilir[671]. Örneğin, TCK m. 102'de cinsel davranışlarla bir kişinin vücut dokunulmazlığını ihlal etme fiiline yer verilmişse de failin tek bir cinsel davranışta bulunması bu suçun gerçekleşmesi için yeterlidir[672]. Bu suçlardaki çoğul ifade tercihinin, zaman ve mekan birliği içindeki tüm hareketlerin tek suça sebebiyet vereceğine ilişkin bir vurgu olduğu ifade edilmektedir[673]. Kanaatimizce, hem bir suçun fiil unsurunu söz konusu sebeple çoğul olarak ifade etmek hem de bu suçları ayrı başlık olarak değerlendirmek lüzumsuzdur. Zira fiil unsuru tekil olarak ifade edilse bile aralarında sıkı birliktelik olan ve aynı mağdura yönelen hareketler tek suça sebebiyet verir. Bu nedenle bazı suçlarda bu durumun ayrıca vurgulanması herhangi bir amaca hizmet etmemektedir.

---

670 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu m. 30/1: "Başkasına ait marka hakkına iktibas veya iltibas suretiyle tecavüz ederek mal üreten veya hizmet sunan, satışa arz eden veya satan, ithal ya da ihraç eden, ticari amaçla satın alan, bulunduran, nakleden veya depolayan kişi bir yıldan üç yıla kadar hapis ve yirmi bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır."

671 **Roxin,** s. 804; **Keller,** s. 44.

672 **Koca,** "Fikri İçtima", s. 206.

673 **Roxin,** s. 804.

Bu suçların ayrıca ele alınması halinde ise suçun işlenmesi için tek hareket yeterli olduğundan bu suçlar tipik fiil tekliği kapsamında değerlendirilemez.

Alman doktrininde, fiil unsuru bir faaliyeti genel olarak kapsayacak şekilde formüle edilen suçlar için "*pauschalierende Handlungsbeschreibungen*" şeklinde ifade edilen tipik fiil tekliğinin ayrı bir görünüm biçimi kabul edilmektedir[674]. Bu kapsamda ele alınan suçların fiil unsurunun tanımlanmasında gramatik olarak tekil bir ifade kullanılmasına rağmen esasen birden fazla hareket işaret edilir[675]. Bu suçların oluşması için tek hareket yeterli olmasına rağmen normun esas amacı tekrarlayan nitelikteki çok sayıda muhtemel hareketi bir bütün olarak yaptırım altına almaktır[676]. "Faaliyette bulunmak" ifadelerinin yer aldığı Alman CK m. 98 ve m. 99'daki ajanlık faaliyeti suçları, "ilişki sürdürme" ifadesinin yer aldığı Alman CK m. 100'deki barışı tehlikeye düşüren ilişkiler suçu, "üye olarak katılma" ifadesinin yer aldığı Alman CK m. 129 ve m. 129a'daki suç ve terör örgütüne üye olma suçları[677] ile soykırım suçu bu hususa ilişkin temel örneklerdir[678]. Yine "unvanı kullanmak (taşımak)" ifadesinin yer aldığı Alman CK m. 132a'daki unvanın kötüye kullanılması suçu, "yasak mesleği icra etmek" ifadesinin yer aldığı Alman CK m. 145c'deki meslek icra yasağının ihlali suçu, "bir işletmeyi yürütmek veya yönetmek" ifadesinin yer aldığı Alman CK m. 180a'daki fuhuş yapan kişilerin sömürülmesi suçu, "ticaret yapmak" ifadesinin yer aldığı uyuşturucu madde ticareti suçu (BtMG m. 29)[679] ile bizim çok hareketli suçlar kapsamında ele aldığımız Alman CK m. 238'deki ısrarlı takip suçu (*Nachstellung*) ve Alman CK m. 225'teki himayesi altındaki kişiye kötü muamele suçu da bu kapsamda ele alınmaktadır[680].

---

674 Bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 540 vd.; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 871; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 482; **Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2117; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 654; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (1)", s. 394.

Söz konusu ifade yerine "*Delikte mit Sammelbegriffen*" ifadesi de kullanılmaktadır. (**Geerds,** s. 266; **Werle,** s. 29; **Ke,** s. 75.) Her iki ifadenin de eşanlamlı olduğu ve "fiil unsurunun tanımlanmasında birden fazla hareketi kapsayan ifadelerin yer aldığı suçlar" anlamına geldiği söylenebilir.

675 **Rissing-van Saan,** LK, s. 540.

676 **Rissing-van Saan,** LK, s. 540; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 482; **Lackner/Kühl,** s. 430; **Geerds,** s. 266; **Ke,** s. 75; **Werle,** s. 29.

677 BGH, 09.07.2015, 3 StR 537/14.

678 **Rissing-van Saan,** LK, s. 540; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 872; **Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2117; **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 512; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 452; **Werle,** s. 29.

679 **Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2117; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 482.

680 **Jaeger,** SK-StGB, s. 203; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 452.

Normatif niteliğe atıf yapan "*pauschalierende Handlungsbeschreibungen*" ifadesinin karşılığı olarak değerlendirme tekliği kavramı kullanılabilir[681]. Her ne kadar çalışmamızda değerlendirme tekliği ayrı bir başlık olarak ele alınsa da değerlendirme tekliği ile bu bahiste ele alınan suçlar arasında herhangi bir fark yoktur. Her iki fiil tekliği halinin de kriterleri ve sonuçları aynıdır. Sadece, değerlendirme tekliği kavramı BGH tarafından aşağıda incelenecek belli başlı suçlar için kullanıldığı ve bu nedenle iki kavramın farklı olduğu söylenebilir. Ancak doktrinde de bu iki meselenin değerlendirme tekliği ya da "*pauschalierende Handlungsbeschreibungen*" ifadesi altında ele alındığı belirtilmelidir[682]. Kanaatimizce de değerlendirme tekliği kavramı, suçun oluşması için birden fazla hareketin zorunlu olmadığı bu iki hususu birlikte ve tipik fiil tekliğinden bağımsız şekilde ele almak için tercihe şayan bir kavramdır[683]. Değerlendirme tekliğinin sıfır noktası olarak telakki edilebilecek uyuşturucu madde ticareti suçunun "*pauschalierende Handlungsbeschreibungen*" bahsinde örnek olarak gösterilmesi[684] bu görüşü destekler niteliktedir[685].

Benzer nitelikte olmasına ve hatta benzer hukuki sonuçlar bağlanmasına rağmen değerlendirme tekliği kapsamında ele alınan suçların kesintisiz suç olmadığı ifade edilmelidir. Zira icra hareketlerinin kesintisiz şekilde en azından bir süre devam etmesi veya sebebiyet verilen hukuka aykırı durumun muhafaza edilmesi bu suçların bir unsuru değildir[686]. Örneğin, Alman CK m. 99/1'deki hükmün düzenlenme biçimi gereği[687], ajanlık

---

681 Bkz. **Hackmann,** s. 35.

Göktürk, söz konusu ifade için "hareketin çoğul olarak ifade edildiği suçlar" kavramını kullanmış ve bu bağlamda, "cinsel davranışlarla" ifadesi nedeniyle TCK m. 102'deki, "ısrar" unsuru nedeniyle ise TCK m. 123'teki hükmü örnek göstermiştir. (**Göktürk,** Fikri İçtima, s. 134-135.) Alman doktrininde de bu yönde görüş vardır. (Bkz. **Jaeger,** SK-StGB, s. 203; **Ke,** s. 76.) Kanaatimizce, ilk örneğin bu kapsamda ele alınması yerinde değildir ve yazarın tercih ettiği ifade esas olarak birinci örneğine vurgu yapmaktadır.

682 **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 511; **Stratenwerth/Kuhlen,** s. 328; **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: Handlungseinheit und Handlungsmehrheit", s. 573.

Aşağıda açıklanacağı üzere değerlendirme tekliğinin iki şartı vardır. Hareketlerin ortak bir nirengi noktasına sahip olması şartının "*pauschalierende Handlungsbeschreibungen*" kavramıyla ifade edilen haller için gerekli olmadığı; bu nedenle söz konusu iki kavramın, tipik fiil tekliğinin farklı görünüm biçimlerini oluşturduğu da ifade edilmektedir. Bkz. **Patzak,** s. 53.

683 Her iki kavramı bağımsız ele alan görüş için bkz. **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 482 vd.; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 489;

684 **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 452; **Keller,** s. 44; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (1)", s. 394; **Rönnau/Wegner,** "Grundwissen - Strafrecht: Konkurrenzen", s. 20.

685 Aksi yönde görüş için bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 489.

686 **Rissing-van Saan,** LK, s. 540.

687 Alman CK m. 99/1: "Her kim, 1. yabancı bir gücün istihbarat teşkilatı için Almanya Federal Cumhuriyeti aleyhine olarak, olay, eşya veya bilgi açıklamasına veya teslim edilmesine yönelik olarak,

faaliyeti yürüten failin bu kapsamdaki tüm hareketleri hukuki anlamda tek fiil ve dolayısıyla tek suç teşkil etmesine rağmen bu hareketlerin kesintisiz şekilde icra edilmesi suçun oluşması için bir zorunluluk olmadığından bu hüküm kesintisiz suç niteliğinde değildir[688]. Hareketlerin arka arkaya icra edilmesi, kesintisiz suç kabulü için yeterli değildir. Değerlendirme tekliği kapsamında ele alınan suçların icra hareketleri arasında, kesintisiz suçların aksine, bir zaman aralığı olabilir. Ayrıca değerlendirme tekliği için aranan zamansal bağlantı, doğal fiil tekliği için aranandan daha gevşektir[689]. Bu nedenlerle kesintisiz suçlarda kesinti olarak kabul edilen fiili veya hukuki nedenler değerlendirme tekliği kapsamındaki suçlarda kesintiye sebebiyet vermeyebilir. Değerlendirme tekliğinin, bu yönüyle zincirleme fiil tekliğine benzediği söylenebilir. Son olarak burada yapılan açıklamaların, değerlendirme tekliği başlığı altındaki açıklamalarla birlikte ele alınması gerektiği ifade edilmelidir.

3.2.2. Değerlendirme Tekliği

Değerlendirme tekliği *(Bewertungseinheit)*, doktrinde bazı yazarların bağımsız bir başlık olarak ele almasına rağmen[690] çoğunluk tarafından (geniş anlamda) tipik fiil tekliği başlığı altında incelenen[691] ve bizim bir üst başlıkta yer verdiğimiz çeşitli halleri kapsayan bir kavramdır. Değerlendirme tekliğini ayrıca ele almakta yarar vardır. Zira bu kavram kapsamında, alışılagelmiş şekilde tipik fiil tekliği kapsamında ele alınmasına rağmen ilgili suçun oluşması için birden fazla hareketin zorunlu olmadığı ve bu nedenle doğal fiil tekliği kapsamında incelenmesi gerektiğini veya fiil tekliği için zamansal birliktelik şartının daha geniş yorumlanması gerektiğini ifade ettiğimiz haller için özgün kriterlerin ileri sürüldüğü söylenebilir.

Değerlendirme tekliği, kriterlere ilişkin kapsayıcı irdeleme yapılmaksızın BGH'nin içtihatlarıyla oluşturulmuş bir kavramdır[692]. Bu nedenle söz konusu kriterlerin muğlak olduğu belirtilmektedir[693]. Değerlendirme tekliği, her biri tek başına aynı suçu oluşturan

---

bir istihbarat teşkilatı adına ajanlık faaliyeti yapar veya … beş yıla kadar hapis cezası veya adli para cezasıyla cezalandırılır." (**Yenisey/Plagemann,** Alman Ceza Kanunu, s. 181.)

688 Bu yönde karar için bkz. BGH, 07.08.1996, 3 StR 318/96.

689 **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 512.

690 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 487 vd.

691 **Rissing-van Saan,** LK, s. 551; **Stratenwerth/Kuhlen,** s. 328; **Roxin,** s. 804; **Keller,** s. 53 vd.

692 **Puppe,** "Zur Konkurrenzform der „Bewertungseinheit"", s. 735.

693 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 488.

birden fazla hareketin tek fiil ve tek suç sayılabilmesi amacına matuftur[694]. Hemen belirtmek gerekir ki, birden fazla hareketin varlığı, değerlendirme tekliği kapsamında ele alınan suçların asgari şartı değildir[695]. Bu kavram için iki kriterin olduğu söylenebilir. İlk olarak kapsamlı bir yapıya sahip suç tipinin varlığı gerekir. Kapsamlı yapı ifadesiyle ilgili suç tipinin lafzı veya amacı gereği çok sayıda hareketi bünyesinde barındırabilen bir yapıda olması kastedilir. Örneğin, bir faaliyetin çeşitli boyutlarını tek çatı altında toplamayı amaçlayan seçimlik hareketli suçun kapsamlı yapıya sahip olduğu söylenebilir. Diğer şart ise hareketlerin ortak bir nirengi noktasına sahip olmasıdır. Objektif nitelikteki bu nirengi noktası, hareketlerin aynı neticeye veya aynı konuya yönelik olmasını ya da aynı hareket noktasına sahip olmasını ifade eder. Bu bağlamda suçun konusunun nesnel olarak aynılığı ön plana çıkar[696, 697]. Değerlendirme tekliğinin tespitinde subjektif nitelikte bir kritere başvurulmaz[698]. Bu yönüyle değerlendirme tekliği, doğal fiil tekliği ve zincirleme fiil tekliğinden ayrılır. Değerlendirme tekliği için hareketler arasında sıkı zamansal ve mekânsal bağlantının bulunması da gerekli değildir[699]. Ancak değerlendirme tekliğini tipik fiil tekliği ve doğal fiil tekliğinden ayıran sınır, yargı kararlarıyla henüz net şekilde çizilmemiştir[700]. BGH'ye göre değerlendirme tekliği, en azından kısmen ayniyet arz etmeyen veya aralarında sıkı zamansal ve mekânsal bağlantı olmayan hareketlerin tek fiil sayılmasına imkan sağlamaktadır[701].

Değerlendirme tekliğinin çıkış noktasını ve tipik örneğini uyuşturucu madde ticaretine ilişkin suçlar oluşturur[702]. BGH'ye göre satın aldığı belli bir miktar uyuşturucu

694 Bkz. **Weber,** W/K/M BtMG Kommentar, Vor § 29, kn. 595.

695 **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 511; **Roxin,** s. 804.

696 Kriterler için bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 489; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 462; **Keller,** s. 63 vd.; **Demirtaş,** Die Konkurrenzlehre im deutschen und türkischen Strafrecht, s. 41 vd.

697 *Puppe*'ye göre BGH'nin değerlendirme tekliği olarak isimlendirdiği hallerde netice tekliği vardır ve netice tekliğine dayalı fikri içtima ilişkisi kabul edilmelidir. Bu görüşe göre söz konusu hallerde gerçek içtima ilişkisi kabul edilirse aynı netice birden fazla cezalandırılmış olacak, görünüşte içtimaın kabulü halinde ise her bir hareketin temsil ettiği haksızlık göz ardı edilmiş olacaktır. (Bkz. **Puppe,** "Zur Konkurrenzform der „Bewertungseinheit"", s. 735 vd.) Ancak bu görüşün, çoğunluk tarafından kabul görmediği ifade edilmelidir.

698 **Weber,** W/K/M BtMG Kommentar, Vor § 29, kn. 592; **Keller,** s. 65.

699 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 489; **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 512.
Bu yönüyle değerlendirme tekliğinin, tipik fiil tekliğinin ötesine geçtiği ifade edilmektedir. Bkz. **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 483.

700 **Rissing-van Saan,** LK, s. 550; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 489.

701 BGH, 26.05.2021, 2 StR 439/20.

702 **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 511; **Puppe,** "Zur Konkurrenzform der „Bewertungseinheit"", s. 735.

maddeyi parça parça satan, satışa sunan, nakleden, bulundurun failin ticari nitelikteki bu hareketleri tek fiil niteliğindedir. Bu olayda hareketlerin tek fiil olarak nitelendirilmesi, tüm hareketlerin belli bir miktarda ve ortak nitelikte uyuşturucu maddeye yönelmesinden (suç konusunun nesnel aynılığı) ve ilgili suç tipinin ticarete yönelik bu hareketleri kapsayıcı nitelikte olmasından kaynaklanır[703]. Ayrıca uyuşturucu maddenin üretilmesi, nakit akışının sağlanması, sözleşme yapılması, satıştan sonra tahsilatın yapılması, teslim edilen düşük kaliteli uyuşturucunun iade edilerek istenilen evsafta uyuşturucunun alınması[704] gibi hareketlerin de uyuşturucu ticaretiyle bağlantılı olarak değerlendirme tekliği kapsamında ele alınabileceği ifade edilmektedir[705]. Kısaca, belli miktar uyuşturucu maddenin elde edilmesinden kazanca çevrilmesine kadarki süreci oluşturan hareketler ticaret yapma ifadesine dayalı olarak değerlendirme tekliği teşkil eder[706]. Bu fiilin sona erdiği an uyuşturucu maddenin ticari karşılığının tahsil edildiği andır[707]. Belli miktar uyuşturucunun bir kısmının yetişkinlere, bir kısmının ise çocuklara satılması da değerlendirme tekliği kapsamında ele alınmıştır[708]. Doktrinde ise farklı tüketicilere yönelik uyuşturucu satışı niteliğindeki tüm hareketleri değerlendirme tekliği kapsamında ele alan yakın tarihli içtihatlar eleştirilmektedir. Bu görüşe göre uyuşturucu madde suçlarında değerlendirme tekliği, uyuşturucu ticareti kavramı ekseninde gelişmiştir. Gerçekten de Alman hukukunda seçimlik hareket olarak düzenlenen "ticaret yapmak", sadece tek bir hareketi değil, aynı zamanda çok sayıda hareketten oluşan kompleks olayları ifade etmektedir[709]. Suç konusunun aynılığı ise gerekli olmakla birlikte ticaret kavramına nazaran tali niteliktedir. Yeni tarihli BGH kararlarında ise eksenin suç konusunun aynılığına kaydığı ve uyuşturucu madde satışına ilişkin tüm hareketlerin değerlendirme

---

Alman hukukunda uyuşturucu suçları ayrı bir kanun olan Gesetz über den Verkehr mit Betäubungsmitteln (BtMG) m. 29 vd. düzenlenmektedir. BtMG m. 29'daki uyuşturucu ticaretine ilişkin suç tipinin, suç teorisi bakımından TCK m. 188'deki düzenlemeye benzerlik arz ettiği söylenebilir. Ancak Alman hukukundaki uyuşturucu madde suçlarının değerlendirme tekliği kapsamında ele alınan temel kısmı seçimlik hareketlerden birini oluşturan ticaret yapma hareketidir.

703 BGH, 07.01.1981, 2 StR 618/80; BGH, 18.05.1994, 2 StR 169/94; BGH, 06.10.1995, 3 StR 346/95.

Bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 551; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 490; **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 71; **Weber,** W/K/M BtMG Kommentar, Vor § 29, kn. 603 vd.; **Roxin,** s. 804.

Benzer bir değerlendirme ateşli silah ticaretinde de yapılmaktadır. Bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 557; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 493.

704 BGH, 24.10.2006, 3 StR 388/06.

705 **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 483; **Jaeger,** SK-StGB, s. 208.

706 **Zschockelt, Alfons,** "Die Auswirkungen der Entscheidung des Großen Senats für Strafsachen zum Fortsetzungszusammenhang", JA, 1997, s. 414; **Weber,** W/K/M BtMG Kommentar, Vor § 29, kn. 590.

707 BGH, 01.06.2016, 2 StR 355/15.

708 BGH, 17.10.2019, 3 StR 536/18; BGH, 08.05.2003, 3 StR 123/03.

709 **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 71.

tekliği kapsamında ele alınmaya başladığı, böylece ilgili suç tipinin düzenlenme biçiminin geri plana itildiği, bu kabulün hukuki bir dayanağının olmadığı dile getirilmektedir[710].

Üzerinde anlaşılan belli miktar uyuşturucu maddenin faile parça parça teslim edilmesi suç konusunun aynılığı şartının sağlanması için yeterli görülmektedir[711]. Suç konusunun nesnel olarak aynılığı, kural olarak elde edilme sürecinin birliğinden kaynaklanır. Birlik arz eden bir süreç sonunda elde edilen uyuşturucu maddelerin farklı nitelikte olması, değerlendirme tekliğine engel değildir[712]. Ancak failin, satmak için arka arkaya ve birbirinden bağımsız şekilde uyuşturucu madde almasının, aynı kişiden ve kaynaktan alınsa bile değerlendirme tekliği bağlamında tek fiil olmayacağına hükmedilmektedir[713, 714]. Bu kabule göre satıcı için değerlendirme tekliği bağlamında tek fiil teşkil eden karşılıklı hareketler, aynı şekilde uyuşturucu ticareti yapmak isteyen alıcı için değerlendirme tekliğinin şartlarını taşımamaktadır. Zira bu durumda alıcının hareketleri, alıcı için ortak bir suç konusuna yönelmemektedir[715]. Ancak sistematiklik ve eşzamanlılık gibi çeşitli kriterlere dayanılarak suç konusunun nesnel olarak aynılığı kriteri esnetilmekte ve farklı zamanlarda satın alınan uyuşturucu maddeler değerlendirme tekliği kapsamında ele alınabilmektedir[716].

Her ne kadar uyuşturucu madde ticaretine ilişkin olmasa ve değerlendirme tekliği kapsamında ele alınmasa da belirtmek gerekir ki, kullanmak için farklı zamanlarda uyuşturucu madde temin edilmesinin, bu uyuşturucu maddeler farklı nitelikte olsa ve farklı yerlerde tutulsa bile aynı anda bulundurulmaları şartıyla tek fiil ve tek suç teşkil ettiği

---

710 **Rissing-van Saan,** LK, s. 556; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 492.
Suçtan kaynaklanan malvarlığı değerini aklamaya yönelik farklı zamanlarda icra edilen hareketlerin aynı suçtan elde edilen değerlere yönelmesi, bu hareketlerin tek fiil olarak kabul edilmesi için yeterli kabul edilmemiştir. BGH, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerini aklamaya suçuna ilişkin değerlendirme tekliği incelemesi yapmamış, farklı zamanlarda icra edilen her bir aklama hareketi arasında doğal fiil tekliği ilişkisinin olabileceğini kabul etmiştir. Bkz. BGH, 15.08.2018, 5 StR 100/18.

711 **Weber,** W/K/M BtMG Kommentar, Vor § 29, kn. 605; BGH, 25.06.1998, 1 StR 68/98; BGH, 25.11.2020, 5 StR 435/20.

712 **Weber,** W/K/M BtMG Kommentar, Vor § 29, kn. 616 vd.

713 BGH, 14.01.2010, 1 StR 587/09; BGH, 21.08.2012, 2 StR 277/12.

714 Somut olaydaki hareketlerin belli bir miktar uyuşturucu maddeye yönelik olup olmadığına, diğer bir deyişle suç konusunun nesnel olarak aynı olup olmadığına, ilişkin sadece şüphenin varlığı, değerlendirme tekliğinin kabulü için yeterli görülmemektedir. Aksi kabulün hukuken kabul edilemeyecek keyfi sonuçlar doğurabileceği ifade edilmektedir. Buna göre değerlendirme tekliği için hareketlerin ortak bir konuya yöneldiğinin somut dayanaklarla ortaya konulması gerekir. Ancak bu hususta bir kesinlik de aranmamaktadır. Bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 491; **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 512; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 462; BGH, 05.03.2002, 3 StR 491/01; BGH, 23.05.2012, 5 StR 12/12.

715 Bkz. **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 484; **Jaeger,** SK-StGB, s. 209.

716 Bkz. **Weber,** W/K/M BtMG Kommentar, Vor § 29, kn. 634 vd.

kabul edilmektedir[717]. Yine tüketim için uyuşturucu madde bulundurmak ile uyuşturucu madde ticareti yapmanın içtima bahsinde farklı ilkelere tabi olduğu belirtilmiş ve aynı zamanda hem kullanmak için uyuşturucu madde üretmenin hem de uyuşturucu madde bulundurmanın tek fiil ve tek suç teşkil edeceği ifade edilmiştir[718]. Kısaca söz konusu hallerde, değerlendirme tekliğinin aksine[719], eşzamanlılık fiil tekliği için yeterli kabul edilmektedir.

Failin uyuşturucu maddelere aynı anda sahip olması değerlendirme tekliği için gerekli olan suç konusunun aynılığı şartı bakımından tek başına yeterli değildir[720]. Fail, aynı anda sahip olduğu uyuşturucu maddeleri birbirinden ayrı faaliyetlere hasretmiş olabilir ve bu durumda değerlendirme tekliğinden söz edilemez[721]. BGH, ticaret yapmak ve kullanmak için bulundurulan bir miktar uyuşturucudan kalan kısım ile yeni elde edilen başka bir uyuşturucunun karıştırılmasını, bu işlemden önceki ve sonraki hareketlerin değerlendirme tekliği kapsamında ele alınmasına beis telakki etmemiştir[722]. Diğer yandan "silo teorisi" olarak isimlendirilen, failin, uhdesindeki uyuşturucu madde tamamen bitmeden yeni uyuşturucu maddeleri mevcudun üzerine ekleyerek faaliyetlerini sürdürdüğü olaylarda değerlendirme tekliğinin olup olmadığına ilişkin ne yargı kararları arasında ne de doktrinde birlik vardır[723]. Ancak doktrindeki ağırlıklı görüşün mevzubahis olaylarda değerlendirme tekliğini reddettiği söylenebilir[724]. Gerekçe olarak ise aksi kabulün yıllarca süren hareketlerin tek fiil ve tek suç olarak değerlendirilmesine sebep olabileceği ve bunun

---

717 Bkz. BGH, 12.10.2004, 4 StR 358/04; BGH, 08.04.1997, 1 StR 65/97.

Bu hususu doğal fiil tekliği kapsamında ele alan görüş için bkz. **Fischer,** StGB Kommentar, s. 457.

718 BGH, 07.07.2020, 1 StR 242/19.

719 **Weber,** W/K/M BtMG Kommentar, Vor § 29, kn. 619.

720 BGH, 28.09.1994, 3 StR 261/94; BGH, 10.10.2002, 4 StR 233/02; BGH, 21.08.2012, 2 StR 277/12.

Bkz. **Fischer,** StGB Kommentar, s. 462.

721 Bu durumda değerlendirme tekliğini reddederek kısmi ayniyete dayalı fikri içtima ilişkisinin kurulabileceği ifade eden görüş için bkz. **Jaeger,** SK-StGB, s. 208.

722 BGH, 25.06.1998, 1 StR 68/98.

Bu kararın yerinde olmadığı yönündeki görüş için bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 491.

Uyuşturucu maddelerin karıştırılmasını fiilde kesinti kabul eden aksi yönde görüşün, non bis in idem ilkesi gereği bazı hareketlerin ceza yargılamasına konu yapılamaması ihtimalini bertaraf edici bir avantaja sahip olduğu ifade edilmektedir. Bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 555.

723 Farklı görüş ve yargı kararları için bkz. **Keller,** s. 64.

724 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 491; **Rissing-van Saan,** LK, s. 553; **Weber,** W/K/M BtMG Kommentar, Vor § 29, kn. 621; **Keller,** s. 64.

BGH'nin yakın tarihli içtihatlarında da bu görüşün savunulduğu ifade edilmektedir. Bkz. **Fischer,** StGB Kommentar, s. 462.

Bu yönde karar için bkz. BGH, 22.01.1997, 3 StR 608/96; BGH, 21.08.2012, 2 StR 277/12. Aksi yönde karar için bkz. BGH, 12.07.1994, 5 StR 374/94.

cezai sorumluluğun tespitine elverişli bir kabul olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca uyuşturucu madde ticaretine yönelik hareketlerin değerlendirme tekliğine dayalı tek fiil sayılamadığı bu gibi hallerde, hareketlerin kısmi ayniyetine dayalı fikri içtima ilişkisinin kabul edilebileceği ifade edilmektedir[725]. Bu noktada fikri içtima ilişkisinin kabul edildiği hususu önem arz etmektedir. Zira değerlendirme tekliğinde suçun tek olduğu kabul edilirken kısmi ayniyetin kabul edildiği hallerde iki ayrı uyuşturucu ticareti suçunun olduğu ve bu suçlar arasında aynı neviden fikri içtima ilişkisi olduğu kabul edilmektedir[726]. Ancak bu durumda da hareketlerin eşzamanlılığı fiil tekliği için yeterli değildir[727]. Uyuşturucu madde ticaretindeki değerlendirme tekliğine ilişkin açıklamaların, kanuna aykırı şekilde piyasaya ilaç sürmeyi cezalandırılan benzer nitelikteki suç tipi için de geçerli olduğu belirtilmektedir[728].

Parada sahtecilik suçu, Alman hukukunda değerlendirme tekliğine dayalı fiil tekliği incelemesinin yapıldığı bir diğer suç tipidir[729]. Failin, tek seferde elde ettiği sahte paraları parça parça tedavüle koyması birden fazla fiile sebebiyet vermez. Uyuşturucu madde ticareti suçunda olduğu gibi parada sahtecilik suçlarında da fiil sayısı, hareketlerin nesnel olarak aynı konuya yönelik olup olmadığına bağlıdır. Belirli miktardaki bütünlük arz eden sahte paralara yönelik hareketler tek fiil teşkil eder[730]. Her biri parada sahtecilik suçunu tek başına oluştursa bile bu paraların parça parça tedavüle konulması veya satılması değerlendirme tekliği bağlamında tek fiil olarak telakki edilir. Suç konusunun nesnel olarak aynılığı ise sahte paraların birlik arz eden şekilde elde edilip edilmediğine göre

---

725 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 491; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 459; **Jaeger,** SK-StGB, s. 208; **Weber,** W/K/M BtMG Kommentar, Vor § 29, kn. 674 vd.

Fail, tedarikçiden aldığı uyuşturucunun ücretini satıştan sonra ödemeyi taahhüt eder. Ancak fail ücreti ödeyemez ve aynı tedarikçiden bir miktar daha uyuşturucu alır. Failin bu ücreti de ödeyememesi üzerine tedarikçi parasının ödenmesi hususunda ısrar eder. Sonrasında taraflar, satıştan elde edilen gelirin düşük olması nedeniyle iki satış için kararlaştırılan bedelin yaklaşık yarısının ödenmesine karar verir. BGH, yapılan son anlaşmanın toplam borcun ödenmesine hizmet ettiğini ve iki satış arasında bağ kurduğunu ifade ederek iki satış arasında kısmi ayniyete dayalı fiil tekliği ilişkisi olduğuna karar vermiştir. Ayrıca söz konusu kısmi ayniyete dayalı aynı neviden fikri içtima ilişki kurulmuştur. Bu iki satışın değerlendirme tekliği kapsamında tek fiil olarak telakki edilemeyeceği de ifade edilmiştir. Bkz. BGH, 22.04.2020, 1 StR 641/19.

Uyuşturucu madde ticaretinde kısmi ayniyete dayalı fikri içtimaın kabul edildiği bir diğer karar için bkz. BGH, 09.11.2022, 2 StR 328/22.

726 Bkz. BGH, 07.07.2015, 3 StR 190/15.

727 **Rissing-van Saan,** LK, s. 554.

728 BGH, 14.12.2011, 5 StR 425/11.

729 Parada sahtecilik suçu, Alman CK m. 146'da düzenlenmektedir. Bu hükmün değerlendirme tekliği kapsamında ele alınan boyutu, TCK m. 197/1'deki hükme tekabül etmektedir.

730 **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 484; BGH, 22.07.2014, 3 StR 314/14.

belirlenir[731]. Diğer yandan suç konusunun nesnel olarak aynılığı tek bir sahte parayla sınırlı değildir, çok sayıda sahte para bütünlük arz edebilir[732]. Ayrıca parada sahtecilik suçuna ilişkin değerlendirme tekliği de ilgili hükmün düzenlenme biçimine dayanmaktadır[733].

Değerlendirme tekliği kapsamında ele alınan bir diğer husus, Alman CK m. 283 vd. yer alan ticari defter tutma yükümlülüğünün ihlaline ilişkin suçlardır[734]. Bu hükümlerle tutulması zorunlu ticari defterlerin tutulmaması, malvarlığının anlaşılmasını zorlaştıracak şekilde tutulması veya değiştirilmesi suç olarak düzenlenmiştir. Genel olarak hatalı veya malvarlığının anlaşılmasını zorlaştırıcı nitelikteki defter tutma yükümlülüğüne aykırı hareketler, aynı ticari defterler üzerinde icra edilmişse değerlendirme tekliği kapsamında tek fiil olarak kabul edilmektedir[735]. BGH, söz konusu hallerde değerlendirme tekliği için ayrıca hareketler arasında zamansal birliktelik şartı aramasına rağmen[736] bu şartı somutlaştırmamaktadır[737].

Değerlendirme tekliğinin kapsamı, örnek kabilinden verilen yukarıdaki suçlarla sınırlı değildir. Benzer nitelikteki çeşitli hallerde de değerlendirme tekliği kabul edilmektedir[738]. Değerlendirme tekliği için genel olarak kazuistik nitelikte olduğu, henüz tüm olaylara ve suçlara yönelik genel ve kapsayıcı kriterlere sahip olmadığı söylenebilir. Özellikle zamansal bağlantı kriteri bakımından BGH'nin farklı suç gruplarında farklı sonuçlara vardığı, değerlendirme tekliği için genel nitelikte belli bir zamansal bağlantı kriterinin olup olmadığının henüz net olmadığı ifade edilmelidir. Bu nedenle değerlendirme tekliği ile başta tipik fiil tekliği olmak üzere fiil tekliğinin diğer görünüm biçimleri arasında kesin bir sınır yoktur[739]. Yine doktrinde de değerlendirme tekliği kavramının kullanımına ve bu kavramın kapsamına ilişkin birlik yoktur.

Türk hukukunda değerlendirme tekliği kavramı kullanılmamaktadır. Ancak nesnel olarak aynı konu üzerinde farklı seçimlik hareketlerin icra edildiği olayların tek fiil ve tek

731 BGH, 09.03.2011, 3 StR 51/11; BGH, 03.12.1998, 4 StR 569/98.

732 **Roxin,** s. 804.

733 **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 484; **Roxin,** s. 804; **Geerds,** s. 267.

734 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 490; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 2181.

735 BGH, 18.01.1995, 2 StR 693/94; BGH, 05.11.1997, 2 StR 462/97.

736 BGH, 18.01.1995, 2 StR 693/94.

737 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 490.

738 Bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 492 vd.

739 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 494.

suçtan müteşekkil olduğu doktrinde ifade edilmektedir[740]. Bu görüşe paralel olarak Yargıtay da aynı uyuşturucu madde üzerinde icra edilen TCK m. 188'deki seçimlik hareketlerin tek fiil ve tek suç teşkil edeceğini kabul etmektedir[741]. Buna göre hareketler

740 **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 186 vd.

741 "Sanığın, hakkında kullanmak için uyuşturucu madde bulundurma suçundan ayrı işlem yapılan ...'e 28.09.2015 tarihinde esrar sattığı hususunda Özel Daire ile Yerel Mahkeme arasında bir uyuşmazlık ve bu kabulde dosya içeriği itibariyle de herhangi bir isabetsizlik bulunmamaktadır. … 8.09.2015 tarihinde esrar sattığı anlaşılan sanığın ikametinde o tarih itibarıyla suçun delillerinin tespiti amacıyla herhangi bir arama işlemi yapılmadığı dikkate alındığında; 23.12.2015 tarihinde evinde ele geçirilen suç konusu net 12,5 gram esrarı, 2-3 ay kadar önce 300-350 gram olarak Diyarbakır'dan aldığını ve 28.09.2015 tarihinde ...'e verdiği esrardan kalanlar olduğunu söyleyen sanığın savunmalarının aksine, 28.09.2015 tarihinden sonra temin ettiğine dair somut bir delil bulunmadığı, bu konuda oluşan şüphenin de sanık aleyhine değerlendirilemeyeceği, bu hâliyle sanığın 28.09.2015 ile 23.12.2015 tarihleri arasında süre gelen eyleminin bütünüyle "uyuşturucu maddeyi satışa arz etme" suçunu oluşturduğu, aynı suçun değişik zamanlarda birden fazla işlenmesinin söz konusu olmaması nedeniyle sanık hakkında TCK'nın 43. maddesinde düzenlenen zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı…" (Yargıtay CGK, 27.02.2020, E. 2017/344, K. 2020/140.)

"Sanığın, tanık ...'a 09.03.2009 tarihinde esrar sattığı, 12.03.2009 tarihinde ise yere (5) paket esrar atarak olay yerinden kaçtığı hususunda Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ile Özel Daire arasında bir uyuşmazlık ve bu kabulde dosya içeriği itibariyle de herhangi bir isabetsizlik bulunmamaktadır.

09.03.2009 tarihinde tanık ...'a esrar sattığı anlaşılan sanığın, teslim olduğu 16.03.2009 tarihine kadar yakalanamaması nedeniyle üzerinde ve tespit edilebilecek olan ikamet veya iş yerinde suçun delillerinin tespiti amacıyla herhangi bir arama işlemi yapılmadığı dikkate alındığında; 12.03.2009 tarihinde kaçarken yere attığı görülen (5) fişek hâlindeki suç konusu net 7,4493 gram esrarı, 09.03.2009 tarihinden sonra temin ettiğine dair somut bir delil bulunmadığı, 09.03.2009 ile 12.03.2009 tarihleri arasındaki zaman aralığının da çok kısa olduğu hususları birlikte değerlendirildiğinde; sanığın ticaret amacıyla bulundurduğu uyuşturucu maddenin bir kısmını 09.03.2009 tarihinde tanık ...'a satmasının ardından geri kalan maddelerin 12.03.2009 tarihinde ele geçirildiğinin, 09.03.2009 ile 12.03.2009 tarihleri arasında süre gelen eyleminin bütünüyle "uyuşturucu maddeyi satışa arz etme" suçunu oluşturduğunun, aynı suçun değişik zamanlarda birden fazla işlenmesinin söz konusu olmadığının anlaşılması nedeniyle sanık hakkında TCK'nın 43. maddesinde düzenlenen zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı kabul edilmelidir." (Yargıtay CGK, 18.02.2021, E. 2017/935, K. 2021/43.)

Her iki kararda da seçimlik hareketli suçlara ilişkin ortak bir açıklamaya yer verilmiştir:

"Seçimlik hareketli suçlarda, hareketlerden birkaçının birden yapılması birden çok suç işlenmesi anlamına gelmez. Bu gibi hâllerde de ortada tek bir suç vardır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, suçun konusunu oluşturan maddenin aynı olmasıdır. Hareketlerin seçimlik olma özelliği aynı uyuşturucu veya uyarıcı madde için geçerlidir. Failin, değişik zamanlarda aynı veya farklı kişilere maddede öngörülen seçimlik hareketlerden herhangi birisini gerçekleştirmesi hâllerinde zincirleme suç hükümlerinin uygulanması söz konusu olacaktır. Failin işlemeyi kast ettiği uyuşturucu madde ticareti yapma suçunun konusunu oluşturan maddenin, öngörülen seçimlik hareketlerden herhangi birisinin gerçekleştirilmesi sonrasında tüketilmesinin ardından, yeniden uyuşturucu madde temin etmesi hâlinde zincirleme suçun değil, gerçek içtima kuralı gereğince ayrı ayrı suçların oluştuğunun kabulü gerekmektedir." (Yargıtay CGK, 27.02.2020, E. 2017/344, K. 2020/140; Yargıtay CGK, 18.02.2021, E. 2017/935, K. 2021/43.)

Yargıtay bu kararlarında, aynı konu üzerinde birden fazla seçimlik hareketin tek fiil ve tek suç oluşturması hususunu TCK m. 43/1'de düzenlenen zincirleme suç kurumuyla sınırlandırmıştır. Bu kabule göre hareketlerin zincirleme suçun şartlarından biri olarak kabul edilen farklı zamanda işlenmiş olması halinde hareketler aynı konu üzerinde icra edilmiş olsa bile tek suç teşkil etmez. Kanaatimizce, Yargıtay'ın mezkur kararları, birden fazla seçimlik hareketin tek fiil sayılması gereken haller ile zincirleme suç arasındaki farkı açıklamaktan uzaktır. İki ihtimal arasındaki sınır açıkça izah edilmemiştir. Ayrıca failin sahip olduğu uyuşturucu maddeyi tükettikten sonra yeni uyuşturucu madde temin ettiği hallerde zincirleme suçun behemehâl reddi yerinde değildir. Yargıtay, benzer açıklamalara başka kararlarında da yer vermektedir:

"Seçimlik hareketli suçlarda, hareketlerden birkaçının birden yapılması birden çok suç işlenmesi anlamına gelmez. Bu gibi hâllerde de ortada tek bir suç vardır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta,

aynı bütünün parçaları niteliğindeki uyuşturucu maddelere yönelmiş ise suç konusunun nesnel olarak aynılığı ve dolayısıyla fiil tekliği söz konusu olur. Uyuşturucu maddelerin bütünlük arz etmesi ise birlikte elde edilip edilmediğine göre belirlenmektedir[742]. Bu bağlamda Yargıtay, öncelikle, suç konusunun nesnel aynılığına dayalı fiil ve suç tekliği incelemesi yapmakta, suç tekliğinin olmadığına kanaat getirirse zincirleme suç değerlendirmesi yapmakta, bu kurumun da şartlarının sağlanmaması halinde gerçek içtimaın varlığını kabul etmektedir[743]. Bu noktada zincirleme suça oldukça sınırlı bir uygulama alanı tanındığı söylenebilir. Yargıtay'ın bu hususta ki suç konusunun nesnel olarak aynılığına ilişkin incelemesi BGH'nin değerlendirme tekliği içtihatlarına paralellik arz eder.

Yargıtay, benzer bir değerlendirmeyi belgede sahtecilik suçlarının seçimlik hareketi olan "kullanma" fiili için yapmaktadır. Kullanmanın bir devamlılık içerdiği kabul edilerek aynı sahte belgenin defaatle kullanıldığı hallerin tek fiil ve tek suç teşkil ettiğine karar verilmiştir[744]. Böylece fiil tekliğinin tespitinde, değerlendirme tekliği ifadesi kullanılmasa bile BGH'nin içtihatlarında olduğu gibi suç tipinde kapsayıcı ifadenin yer almasına ve suç konusunun nesnel olarak aynı olmasına dayanılmıştır.

Yargıtay'ın parada sahtecilik suçuna ilişkin içtihadı da çeşitli yönlerden Alman hukukundaki değerlendirme tekliğine benzerlik arz etmektedir. Yargıtay, parada sahtecilik suçunun tedavüle koyma şeklindeki seçimlik hareketinin kesintisiz suç niteliğinde olduğunu, aynı anda temin edilen sahte paraların peydarpey piyasaya sürülmesinin tek fiil

---

suçun konusunu oluşturan maddenin aynı olmasıdır. Hareketlerin seçimlik olma özelliği aynı uyuşturucu veya uyarıcı madde için geçerlidir. Failin, değişik zamanlarda aynı veya farklı kişilere maddede öngörülen seçimlik hareketlerden herhangi birisini gerçekleştirmesi hâllerinde zincirleme suç hükümlerinin uygulanması söz konusu olacaktır. Ancak bunun için de öncelikle bu suçların her birinin cezalandırılabilir nitelikte olması ve suçlar arasında hukuki kesinti bulunmaması gerekir. Suçlar arasındaki sürenin ne kadar olması gerektiği konusunda ise kesin bir ölçüt bulunmamaktadır. Suçlar arasında çok kısa bir zaman aralığı olsa dahi suç işleme kararının yenilenmiş olması hâlinde zincirleme suçtan söz edilemeyecektir. Diğer bir anlatımla failin işlemeyi kast ettiği uyuşturucu madde ticareti yapma suçunun konusunu oluşturan maddenin, öngörülen seçimlik hareketlerden herhangi birisinin gerçekleştirilmesi sonrasında tüketilmesinin ardından, yeniden uyuşturucu madde temin etmesi hâlinde zincirleme suçun değil, gerçek içtima kuralı gereğince ayrı ayrı suçların oluştuğunun kabulü gerekmektedir." (Yargıtay CGK, 18.06.2020, E. 2017/1127, K. 2020/298.)

742 Yargıtay CGK, 29.05.2018, E. 2017/184, K. 2018/251; Yargıtay 10. CD, 24.06.2021, E. 2020/21854, K. 2021/8072; Yargıtay 10. CD, 01.11.2017, E. 2014/13891, K. 2017/5324; Yargıtay 10. CD, 16.06.2016, E. 2016/727, K. 2016/1881.

743 Bkz. Yargıtay CGK, 29.05.2018, E. 2017/184, K. 2018/251; Yargıtay CGK, 20.02.2018, E. 2016/928, K. 2018/48.

744 Yargıtay 11. CD, 19.02.2020, E. 2019/2729, K. 2020/1514; Yargıtay 11. CD, 22.05.2019, E. 2019/2245, K. 2019/4923.

ve tek suç oluşturacağını kabul etmektedir[745]. Sahte paraların aynı anda temin edilmesi, hareketlerin yöneldiği sahte paraların bütünlük arz etmesini ve dolayısıyla suç konusunun nesnel olarak aynı olmasını ifade eder. Yine aynı anda üretilen, nakledilen, ülkeye sokulan paralar da Yargıtay'a göre bütünlük arz eder[746] ve bu hallerde birden fazla sahte paranın varlığı ya da bu paraların peyderpey piyasaya sürülmesi fiil tekliğine engel teşkil etmez. Özetle, parada sahtecilik suçunda da fiil sayısının tespiti, öncelikle sahte paraların birlikte elde edilip edilmediği üzerinden tespit edilir. Söz konusu içtihatlar bu yönüyle değerlendirme tekliğine benzer niteliktedir. Ancak tedavüle koymanın kesintisiz suç niteliğinde olmadığı ifade edilmelidir[747]. Ayrıca sahte paraların peyderpey piyasaya sürülmesi şeklindeki birden fazla hareketin tek fiil olarak telakki edilebilmesi için kesintisiz suç kabulü bir zorunluluk arz etmez. Zira birden fazla hareketin tek fiil ve tek suç teşkil ettiği haller kesintisiz suçtan ibaret değildir.

Suç konusunun aynılığı üzerinden fiil tekliği tespit edildiği için değerlendirme tekliğine benzer incelemenin yapıldığı diğer suç tipi edimin ifasına fesat karıştırma suçudur. Yargıtay, aynı ihale sözleşmesine dayanan edimin parça parça teslîminde, birden fazla parçanın ifasına hileli hareketlerle fesat karıştırılırsa suç konusunun aynılığı nedeniyle bu hareketlerin hukuki anlamda bütünlük arz edeceğini, bu nedenle tek fiil ve tek suçun olacağını kabul etmektedir[748].

3.2.3. Doğal Fiil Tekliği

Doğal fiil tekliği (*natürliche Handlungseinheit*), içtima öğretisindeki en tartışmalı konudur. İçtima öğretisindeki fiil tekliğinde hareketi esas alan görüşler arasında doğal anlamda fiil tekliği ve tipik fiil tekliğine ilişkin esaslı bir fark yoktur. Doğal anlamda fiil tekliği, hukuken esas alınabilecek en küçük parçadır ve neredeyse tüm somut olaylarda birden fazla doğal anlamda fiil vardır. Tipik fiil tekliği ise kanundan kaynaklanmaktadır ve fiil tekliğinde hareketi esas almayan görüş tarafından bile kabul edilmektedir. Ayrıca tipik fiil tekliği, sadece görünüşte içtima ilişkisi içindeki suç çokluğu hallerine cevap verebilecek niteliktedir. Fiil tekliğinin bu iki görünüm biçimi, ayniyet değerlendirmesiyle

745 Yargıtay CGK, 22.10.2019, E. 2016/1435, K. 2019/624; Yargıtay CGK, 10.10.2019, E. 2016/190, K. 2019/593.

746 Yargıtay 8. CD, 16.12.2020, E. 2019/11449, K. 2020/19673; Yargıtay 8. CD, 18.06.2020, E. 2018/11418, K. 2020/13686.

747 Benzer yönde görüş için bkz. **Meraklı, Serkan,** "Parada Sahtecilik Suçu (TCK m. 197)", MÜHF-HAD, 2020/2, s. 766.

748 Bkz. Yargıtay 5. CD, 16.09.2021, E. 2019/942, K. 2021/3742; Yargıtay 5. CD, 05.04.2021, E. 2018/475, K. 2021/1576.

birlikle ele alınarak birden fazla suçun birlikte değerlendirilmesine imkan sağlanmakta ve böylece görünüşte içtima ilişkisinin ötesine geçilerek fikri içtimaın kapsamı genişletilmektedir. Ayniyet değerlendirmesiyle esasında birden fazla fiilin varlığını kabul edilmesine rağmen ayniyete dayalı olarak fikri içtimaın tek fiil şartının sağlanması amaçlanmaktadır. Ancak fiil tekliğinin tespitinde kısmi ayniyet yeterli görülse bile sadece söz konusu iki görünüm biçimiyle sınırlı kalınması dar kapsamlı bir fiil tekliği ve fikri içtima sonucunu doğurmaktadır. Alman yüksek mahkemeleri, fiil tekliğinin ve fikri içtimaın kapsamını genişletmek amacıyla doğal fiil tekliği olarak isimlendirilen fiil tekliği için ayrı bir görünüm biçimi kabul etmiştir[749]. Fiil tekliğinin içtihatla oluşmuş bu görünüm biçimi, doktrindeki çoğunluk tarafından içtihatlarda kabul edilen kapsamıyla kabul görmemiş ve birçok yönden eleştirilmiştir[750]. Türk hukukunda ise fiil tekliğinin bu görünüm biçiminin çeşitli eserlerde yer aldığı[751] ve Yargıtay'ın da bazı kararlarında Alman hukukundaki kriterlere atıf yaptığı görülmektedir[752]. Ancak Yargıtay bu kriterleri ayrıntılı şekilde açıklamamaktadır. Ayrıca Yargıtay, doğal fiil tekliğinin kriterlerine doğrudan atıf yapmadığı kararlarında da doğal anlamda fiil tekliği ile hukuki anlamda fiil tekliğinin farklı olduğunu ifade ederek içtima bahsinde hukuki anlamda tekliğinin esas alınması gerektiğini kabul etmekte[753] ve böylece Alman hukukundaki doğal fiil tekliğine benzer

749 **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 23.

Alman İmparatorluk Mahkemesi (RG 1879-1945) tarafından geliştirilen doğal fiil tekliği, Alman Federal Yüksek Mahkemesi (BGH) tarafından benimsenmiş ve devam ettirilmiştir. Bkz. BGH, 27.11.1968, 3 StR 226/68.

750 Bkz. **Klumpe, Gerhard,** Probleme der Serienstraftat, Peter Lang, 1998, s. 140; **Kühl,** s. 910; **Jakobs,** s. 900; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 15.

751 **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 525 vd.; **Akbulut,** s. 862; **Mahmutoğlu/Karadeniz,** s. 1013; **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 103 vd.; **İşten,** s. 42 vd; **Çetintürk,** s. 245.

Doğan/Meraklı, doğal fiil tekliğinin (hareketin doğal tekliği) yanı sıra "hareketin olağan tekliği" şeklinde ayrı bir kavram kabul etmekte, bu kavram ile çalışmamızda doğal fiil tekliği kapsamında ele alınan tekrarlayan hareketler fiil tekliğinin ayrı bir görünüm biçimi olarak kabul edilmektedir. Bkz. **Doğan/Meraklı,** s. 70 vd.

752 Yargıtay CGK, 19.12.2017, E. 2014/268, K. 2017/561; Yargıtay CGK, 18.11.2014, E. 2013/663, K. 2014/498; Yargıtay 16. CD, 10.10.2019, E. 2019/5420, K. 2019/6841; Yargıtay 18. CD, 15.10.2019, E. 2018/4048, K. 2019/14417; Yargıtay, 4. CD, 02.06.2021, E. 2020/19728, K. 2021/17372; Yargıtay, 4. CD, 23.11.2021, E. 2021/11441, K. 2021/27348.

753 "Doğal anlamda gerçekleştirilen her bedensel eylem ayrı bir hareketi oluşturmakta ise de, hukuki anlamda hareketin tek olması ile ifade edilmek istenen husus, doğal anlamda birden fazla hareket bulunsa dahi, bu hareketlerin, hukuki nedenlerden dolayı değerlendirmede birlik oluşturması suretiyle tek hareket olarak kabulüdür. Diğer bir anlatımla, doğal anlamda fiilin tek olduğu her hâlde hukuki anlamda da fiilin tek olduğu söylenebilirse de, doğal anlamda fiilin çok olduğu her hâlde hukuki anlamda da fiilin çok olduğu her zaman söylenemeyecektir. Bazen bir hareketler kümesi, hukuki açıdan tek bir fiil olarak kabul edilecektir. Bu hâlde suç tipinin birden fazla hareketle ihlal edilebilir olması hareketin hukuken tekliğini etkilemeyecek, doğal hareketler hukuken tek kabul edilecektir. Fikri içtimada da, fiil ya da hareketin tekliği, doğal anlamda değil hukuki anlamda tek olmayı ifade etmektedir." (Yargıtay CGK, 18.10.2018, E. 2015/158, K. 2018/444.)

sonuçlara ulaşabilmektedir. Bu nedenle Alman hukukunda içtihatla oluşturulmuş doğal fiil tekliğinin Türk ceza hukukuna yabancı olmadığı söylenebilir. Ancak Yargıtay'ın, fiil tekliğine ilişkin tam anlamıyla yerleşik bir içtihadının olmadığı ifade edilmelidir. Ayrıca fiil tekliğine ilişkin Türk hukukundaki genel kabul, Alman hukukundakine nazaran oldukça sınırlı bir kapsama sahiptir[754]. Yine de Yargıtay'ın hukuki anlamda fiil tekliğini esas aldığı kararların doğal fiil tekliği başlığı altında ele alınmasının yerinde olacağı kanaatindeyiz. Zira mahkemenin hukuki anlamda fiil tekliği kabulü, icra hareketlerinin ayniyeti esasına dayanmamakta; bu kavrama hem suç sayısını tespit etmek hem de fikri içtima ilişkisi tesis etmek için başvurulmaktadır. Ayrıca BGH de özellikte suç tekliğinin olduğu bazı hallerde *doğal fiil tekliği* ifadesi yerine *hukuki anlamda tek fiil* ifadesini kullanmaktadır[755]. Ancak bu farklılık doğal fiil tekliğinin kriterlerine veya kapsamına sirayet etmemektedir.

İçtihatlarla oluşturulmuş doğal fiil tekliğinin herhangi bir kanuni dayanağı bulunmamaktadır. Bu nedenle doğal fiil tekliğinin kanunilik ilkesine aykırı olduğu ifade edilmiştir[756]. Kanaatimizce bu görüş yerinde değildir. Fikri içtima-gerçek içtima ayrımına yer veren hiçbir kanun fiil tekliğinden ne anlaşılması gerektiğini, isabetli olarak, açıklamamaktadır. Fiil tekliğinden ne anlaşılması gerektiği yargı kararları ve doktrin tarafından tespit edilmelidir[757]. Bu tespitin yerindeliği ve doğruluğu tartışılırken ise kanunilik ilkesi kural olarak bir argüman olamaz.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, doğal anlamda fiil tekliği ile doğal fiil tekliği birbiriyle karıştırılmamalıdır. Alman doktrininden alınan bu isimlendirmede doğal anlamda fiil tekliği, fiil tekliğinin diğer görünüm biçimlerinin temel yapı taşını oluşturur ve yine fiil

---

Ayrıca bkz. Yargıtay CGK, 08.12.2020, E. 2019/44, K. 2020/510; Yargıtay 13. CD, 26.10.2020, E. 2020/5686, K. 2020/10285; Yargıtay 13. CD, 09.03.2020, E. 2019/12287, K. 2020/3462.

Yargıtay'ın hukuki anlamda fiil tekliğini esas almasına rağmen bu kavramı dar yorumladığı kararları da vardır. Bkz. Yargıtay CGK, 11.06.2013, 293-297; CGK, 11.06.2013, 303-296. (**İlhan, Abdulkadir/Erel, Kemalettin/Fazla, Yüksel ve diğerleri,** Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararları (2005-2015), Adalet, 2015, s. 248.)

754 Benzer yönde görüş için bkz. **Demirtaş,** Die Konkurrenzlehre im deutschen und türkischen Strafrecht, s. 92.

755 BGH, 05.05.2021, 6 StR 132/21; BGH, 24.01.2019, 5 StR 480/18.

756 Doğal fiil tekliğine ilişkin içtihadın, kanun koyucunun fikri içtima kurumunu düzenlemek suretiyle tek ceza sistemini reddeden ve fiil ceza hukukunu kabul eden iradesini tadil etmek anlamına geldiği ifade edilmektedir. Bkz. **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 653.

757 Doğal fiil tekliğinin fikri içtimaı düzenleyen Alman CK m. 52'nin lafzına uygun olmadığı, ancak failin lehine sonuç doğurduğu için bu durumun kanuni ilkesine aykırılık olarak değerlendirilemeyeceği ifade edilmektedir. Bkz. **Schroeder, Friedrich-Christian,** "Die natürliche Handlungseinheit in der Übungsarbeit", JURA, 1980/5, s. 241.

tekliğinin en küçük görünüm biçimidir. Ayrıca Alman doktrininde bu kavram için çoğunlukla sadece "doğal anlamda fiil" ifadesi kullanılmasına rağmen Türk doktrininde buna "teklik" ifadesi eklenmiştir[758]. İsmiyle müsemma olmayan doğal fiil tekliği ise hukuki anlamda fiil tekliğinin görünüm biçimlerinden birini oluşturur ve her zaman birden fazla doğal anlamda fiilden oluşur. Elbette doğal fiil tekliği için ayrı bir terim türetme imkanımız olmasına rağmen terminolojik bir karmaşaya neden olmamak için mevcut terimleri kullanmayı tercih ediyoruz.

Doğal fiil tekliği çeşitli kriterler aracılığıyla tespit edilmekte ve birçok yönden hem eleştirilmekte hem de görüş ayrılıklarının konusunu oluşturmaktadır. Bu nedenle doğal fiil tekliğini çeşitli başlıklara ayırarak incelemekte yarar vardır. Bu cihetle öncelikle doğal fiil tekliğinin kriterleri incelenecek, ardından doğal fiil tekliğinin niteliğine ve kapsamına ilişkin tartışmalara yer verilecektir.

3.2.3.1. Doğal Fiil Tekliğinin Kriterleri

Doğal fiil tekliği hem suç sayısını tespit etmek hem de fikri içtima ilişkisi tesis etmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu kavram, aralarında kısmi ayniyetin bile olmadığı birden fazla hareketin, suç tiplerinin düzenlenme biçiminden kaynaklanmamasına rağmen tek fiil olarak kabul edilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Ardı sıra icra edilen hareketlerin tek fiil olarak kabul edilebilmesi için gerekli kriterlere ilişkin iki farklı görüş vardır. Bir görüşe göre doğal fiil tekliğinin; birlik arz eden irade, hareketler arasında sıkı zaman ve mekan birliği, objektif gözlemci tarafından hareketlerin tek fiil olarak algılanması şeklinde üç kriteri vardır[759]. Diğer bir görüş ise bu kriterlere hareketlerin aynı türden olmasını da

---

758 Alman hukukundaki istisna için bkz. **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 14.

759 **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 652; **Schmidt, R.,** s. 480; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (1)", s. 395; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 601.

İsviçre Ceza Kanunu'nda fikri içtima-gerçek içtima ayrımı yer almamasına rağmen İsviçre Federal Yüksek Mahkemesi, aşağıda açıklanan nedenlerle suç tekliğine ilişkin boyutuyla sınırlı olacak şekilde doğal fiil tekliği değerlendirmesi yapmaktadır. Mahkemeye göre birden fazla hareketin hukuki anlamda tek fiil olarak kabul edilebileceği haller ikiye ayrılır: tipik fiil tekliği ve doğal fiil tekliği. Doğal fiil tekliği için hareketlerin birlik arz eden iradeye dayanması ve hareketler arasındaki sıkı zamansal ve mekânsal birlik nedeniyle bunların objektif bakış açısıyla tek bir olay olarak algılanması gerekir. (Bkz. BGer, 10.11.2004, 6S-163/2004; BGer, 15.08.2007, 6S-101/2007; BGer, 03.04.2019, 6B-520/2018.) Ayrıca yüksek mahkeme, geçmişte kabul ettiği zincirleme suç (BGer, 27.04.1990, BGE 116 IV 121; BGer, 08.03.1991, BGE 117 IV 408.) ve zamanaşımı tekliği (BGer, 10.11.2004, 6S-163/2004.) kavramlarını günümüzde reddetmekte; doğal fiil tekliğinin, söz konusu kavramları yeniden kabul etme anlamına gelecek şekilde geniş yorumlanmaması gerektiğini ifade etmektedir. (BGer, 09.06.2006, 6S-158/2005.) Yüksek mahkeme, zincirleme suçu, aynı hukuki değerin birlik arz eden iradi karar kapsamında aynı veya benzer nitelikte hareketlerle ihlal edilmesi; zamanaşımı tekliğini ise aynı hukuki değeri ihlal eden benzer nitelikteki süreklilik arz eden norma aykırı hareketlerin kesintisiz suç teşkil etmemesine rağmen zamanaşımı değerlendirmesinde tek fiil olarak kabul edilmesi şeklinde

ekleyerek dört kriterin olduğunu ifade eder[760]. BGH, hareketlerin aynı türden olması gerektiğini bazı kararlarında belirtmektedir[761]. Diğer kararlarında ise bu ifadeye yer vermemekte[762] veya farklı türden hareketleri de tek fiil olarak kabul etmektedir. Bu nedenle doktrinde böyle bir görüş ayrılığı oluşmuştur. Diğer bir deyişle bu görüş ayrılığı, esas olarak, kriterlerin ifade edilen şekilde olması gerektiğinin savunmasından değil, BGH'nin içtihatlarının genel olarak farklı şekilde yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca bu kriterlerin kabahatler için de kullanıldığı ifade edilmelidir[763].

Doğal fiil tekliğinin varlığı için söz konusu kriterlerin kümülatif olarak sağlanmasının gerekli olup olmadığı tartışmalıdır[764]. Kriterlerin bireysel olarak öneminin ve birbiriyle olan ilişkisinin içtihatlarda açıkça izah edilmediği ifade edilmektedir[765]. Ancak bu kriterlerin çeşitli yönlerden birbiriyle bağlantılı olduğu ve bir kriterin sağlanamamasının diğer bir kriteri de etkileyeceği ifade edilmelidir. Diğer yandan, bir kriterin açık şekilde gerçekleştiği bir somut olayda diğer kriterlerden bazılarının da gerçekleştiği ayrıca irdelenmeksizin kabul edilebilmektedir[766]. Bu durum, kriterlerin birbiriyle bağlantılı olmasından kaynaklanmaktadır. Doğal fiil tekliği, çalışmamızda, dört

---

tanımlamaktaydı. (Bkz. BGer, 10.11.2004, 6S-163/2004.) Zincirleme suç, gerçek içtimaın kapsamını daraltmayı; zamanaşımı tekliği ise hareketlerin sadece zamanaşımı hesabı için birlikte değerlendirilerek sürenin son hareketle birlikte başlamasını sağlamayı amaçlamaktaydı. (Bkz. **Simmler, Monika/Selman, Sine,** StGB Annotierter Kommentar, Stämpfli, 2020, s. 290; **Wolfgang, Wohlers,** Schweizerisches Strafgesetzbuch Handkommentar, 4. Auflage, Stämpfli, 2020, s. 337 vd.; **Trechsel, Stefan/Thommen, Marc,** Schweizerisches Strafgesetzbuch Praxiskommentar, 3. Auflage, Dike, 2018, s. 313 vd.) Son olarak mahkemeye göre tipik fiil tekliği, suç tipinin kavramsal, fiili veya tipik olarak birden fazla hareketi gerektirmesini ifade eder. (Bkz. BGer, 24.11.2021, 6B-368/2020.)

760 **Jaeger,** SK-StGB, s. 221; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 496; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 486; **Roxin,** s. 805; **Heinrich,** s. 629; **Murmann,** s. 501; **Kühl,** s. 909; **Stratenwerth/Kuhlen,** s. 329; **Bock,** s. 672.

Zaman ve mekan birliği kriteri ile objektif gözlemciye ilişkin kriterlerin RG tarafından geliştirildiği, hareketlerin aynı türden olması ve birlik arz eden irade kriterinin ise BGH tarafından sonradan eklendiği ifade edilmektedir. Bkz. **Hackmann,** s. 46.

761 Bkz. BGH, 23.01.1957, 2 StR 565/56; BGH, 6.05.1990, 2 StR 143/90; BGH, 19.09.2019, 3 StR 180/19.

762 Bkz. BGH, 10.02.2016, 2 StR 391/15; BGH, 17.11.2016, 3 StR 402/16, BGH, 10.07.2017, GSSt 4/17.

763 BayObLG, 16.01.1997, 1 ObOWi 801/96; OLG Düsseldorf, 07.02.2001, 2a Ss (OWi) 284/00; OLG Brandenburg, 30.05.2005, 1 Ss (OWi) 87 B/05; OLG Koblenz, 24.09.2018, 1 OWi 6 SsBs 99/18; **Klesczewski,** s. 189; **Bohnert/Bülte,** s. 63.

764 **Roxin,** s. 805.

Doğal fiil tekliği için söz konusu kriterlerin kural olarak hepsinin sağlanması gerektiği, aksi halde doğal fiil tekliğinin Alman hukukunda kural olarak reddedilen zincirleme fiil tekliğine tekabül edeceği yönündeki görüş için bkz. **Albrecht, Frank,** "Gleichzeitiger Gurt- und Geschwindigkeitsverstoß", SVR, 2006/1, s. 3.

Doğal fiil tekliği için kriterlerin kümülatif olarak sağlanması gerektiğine yönündeki görüş için bkz. **Beulke, Werner/Satzger, Helmut,** "Zur Annahme natürlicher Handlungseinheit - Fall Onkel Dagobert", NStZ, 1996, s. 432.

765 **Werle,** s. 98; **Lesch,** "Natürliche Handlungseinheit", s. 630.

766 Bkz. **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 486.

kriter üzerinden açıklanıp hareketlerin nev'ine ilişkin kriter bağlamında görüş ayrılıklarına yer verilecektir.

3.2.3.1.1. Birlik Arz Eden İradi Karar

Birlik arz eden irade, doğal fiil tekliğinin subjektif unsurunu oluşturur. Bu unsura ilişkin yeknesak bir ifade kullanılmamaktadır. Subjektif kriteri açıklamak için "birlik arz eden iradi karar", "aynı neviden hareket isteği", "amaç birliği", "motivasyonel birlik" gibi ifadelere yargı kararlarında yer verilmektedir[767]. Bazı kararlarda ise sadece, hareketler arasında ortak bir subjektif bağlantıdan bahsedilmektedir[768]. Bu farklılık, kesin olarak tanımlanmayan subjektif unsurun somut olaya göre değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Subjektif unsurdan ne anlaşılması gerektiğine ilişkin farklı ifadelere ve kapsam bakımından farklı kararlara rağmen bu kritere ilişkin iki hususun açık olduğu ifade edilmektedir. Öncelikle subjektif anlamda kısa süreli kesintiler doğal fiil tekliğine engel teşkil etmez[769]. Failin kararından vazgeçtikten kısa süre sonra yeniden karar alması halinde birlik arz eden irade şartı gerçekleşebilir. Örneğin, BGH, bir dükkandan eşya çalmaya karar vermesine rağmen polisin gelmesi üzerinde olay yerinden uzaklaşıp polis gittikten sonra yeni bir kararla hırsızlığı gerçekleştiren kişilerin hareketlerini, doğal fiil tekliği için kesintisiz bir iradenin zorunlu olmadığı gerekçesiyle tek fiil olarak değerlendirmiştir[770]. Ancak teşebbüs aşamasında kalan yağma suçunun üç gün sonra ilk plana göre yeniden icra edilip yine teşebbüs aşamasında kaldığı olay için ise iki suç arasında üç gün bulunduğu ve bu nedenle birlik arz eden iradeden söz edilemeyeceği gerekçesiyle birden fazla fiilin bulunduğu ifade edilmiştir[771]. İkinci olarak ise doğal fiil tekliğinin subjektif kriteri için kastta birlik veya genel kast gerekli değildir[772]. Bu husus, doğal fiil tekliği ile Alman

---

767 **Wolter, Jürgen,** "Natürliche Handlungseinheit, normative Sinneinheit und Gesamtgeschehen", StV, 1986/7, s. 320; **Klumpe,** s. 139; **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 251; BGH, 06.07.2022, 5 StR 85/22.

Birlik arz eden iradenin doğal fiil tekliği için zorunlu olmamasına rağmen güçlü bir belirti olduğu yönündeki görüş için bkz. **Rückert,** "Die Lehre von den Konkurrenzen in der Klausurpraxis", s. 828.

768 Bkz. BGH, 08.12.2021, 4 StR 347/21.

769 **Bosch, Nikolaus,** "Die Bewertung von Einzelakten einer natürlichen Handlungseinheit", JURA, 2017/7, s. 745; **Maiwald, Manfred,** BGH v. 18.12.1984 - l StR 596/84, JR 1985/12, s. 513; **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 251.

Roxin'e göre bu durumda doğal fiil tekliğinden söz edilebilmesi için hareketler arasında durum ve motivasyon ayniyetinin olması gerekir. Bkz. **Roxin,** s. 811.

770 BGHSt. 4, 219.

Aksi yönde görüş için bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 497.

771 BGH, 3.11.1993, 4 StR 583/93.

772 **Rissing-van Saan,** LK, s. 530-531; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 877; **El-Ghazi,** s. 368; **Ke,** s. 62; **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 251.

hukukundaki zincirleme fiil tekliği arasındaki önemli farklardan birini oluşturur. Ayrıca failin yaralama kastıyla icra hareketlerine başlayıp mağduru kasten öldürmesi halinde sadece kastın değiştiğinden bahisle birden fazla fiilin bulunduğunun kabul edilemeyeceği savunulmaktadır[773]. Doktrinde, iradi birlik için failin en geç bir önceki hareketin icrası esnasında sonraki hareketlere ilişkin karar almasının gerekli olduğu da ifade edilmektedir[774].

---

773 Bkz. **Mannzen, Walter,** Die Handlungseinheit im Strafrecht, Jensen, 1934, s. 13.

Benzer yönde açıklamalar için bkz. BGH, 08.07.1969, 5 StR 228/69.

Aksi yönde görüş için bkz. **Jescheck/Weigend,** s. 713; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 416.

Failin kastındaki söz konusu değişikliğin somut olayın şartlarındaki veya failin motivasyonundaki değişiklikten kaynaklanması halinde doğal fiil tekliğinden söz edilemeyeceği yönündeki görüş için bkz. **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 509.

BGH'nin, söz konusu değişikliğin, hareketlerde hiçbir duraklamanın olmadığı hallerde fiil tekliğine engel teşkil etmediğini kabul ettiği söylenebilir. (Bkz. BGH, 04.12.2008, 4 StR 438/08.) Örneğin, bir olayda, mağdur rızaya dayalı başlayan cinsel birliktelikten vazgeçip faile karşı direnmeye başlar ve faile tokat atar. Bu duruma sinirlenen fail mağdurun yüzüne yumruk atar. Bunun üzerine kusmaya ve hırıltı çıkarmaya başlayan mağdurun kendisiyle dalga geçtiğini düşünen fail, boş bir şişeyle mağdurun kafasına iki defa vurur. Mağdurun bu durumu başkalarına haber vermesinden endişelenen fail, son olarak kırılan şişeyle ve öldürme kastıyla mağdurun yüzünde ve boynunda kesiklere neden olur. Ancak mağdur ölmez. BGH, hareketler arasında zaman ve mekan birliği olmasına rağmen fiil tekliği için gerekli subjektif unsurun eksikliği nedeniyle somut olaydaki kasten öldürme ve kasten yaralama suçları arasında gerçek içtima ilişkisinin olduğunu kabul etmiştir. (Bkz. BGH, 21.09.1983, 2 StR 19/83.) *Kindhaeuser*'e göre ise somut olayda üç ayrı iradi karar vardır ve bu nedenle üç ayrı fiil söz konusudur. Failin, cinsel ilişkiyi reddetmesi sonucu mağdura attığı yumruk ile kendisiyle dalga geçtiği düşüncesiyle mağdura boş şişeyle vurulması arasında hukuk düzenine karşı gelme iradesi bağlamında birliktelik yoktur. Bu nedenle fail, iki ayrı kasten yaralama ve teşebbüs aşamasında kalmış bir kasten öldürme suçundan sorumludur ve bu suçlar arasında gerçek içtima ilişkisi vardır. (Bkz. **Kindhaeuser, Urs,** "Normverstoß und natürliche Handlungseinheit", JuS, 1985/2, s. 105.) Yazarın, doğal fiil tekliğini yukarıda ifade edilen kriterler bağlamında reddettiği, hukuk düzenine karşı gelme iradesindeki birliği birden fazla hareketin birlikte değerlendirilmesini sağlayan kriter olarak kabul ettiği ve bu kabulün fiil tekliğinin kapsamını daralttığı ifade edilmelidir.

Benzer bir olayda karısıyla tartışmaya başlayan fail, karısının artık kendisini muhatap almaması üzerine sinirlenir ve sürekli "beni dinle" diyerek karısının boğazını iki eliyle sıkmaya başlar. Bunun üzerine kadın, herhangi bir yaşam belirtisi göstermeden bayılır. Başta ne olduğunu anlamayan fail, kadını kanepeye yatırır. Fail, tepkisiz kalmaya devam etmesi üzerine kadının üzerindeki ceketi çıkartır. Bu esnada ceketin cebinden failin üvey babasının fotoğrafı ve kadın tarafından failin üvey babasına yazılan aşk mektubu düşer. Bunu göre fail, öfke ve kıskançlıkla zaten hayat belirtisi göstermeyen mağdurun boğazını ölüm neticesine kayıtsız kalarak tekrar sıkmaya başlar. Mağdur, her ikisi de ölüm neticesini meydana getirebilecek hareketlerin sonucunda ölür. Mahkeme, failin boğaz sıkma şeklinde ilk hareketini kasten yaralama, benzer nitelikteki ikinci hareketini ise kasten öldürme suçu kapsamında değerlendirmiştir ve bu hareketler arasında doğal fiil tekliği ilişkisinin olmadığına karar vermiştir. (Hüküm, teşebbüs aşamasında kalmış kasten öldürme suçundan kurulmuş olmasına rağmen teşebbüs değerlendirmesi içtima bahsinde önem arz etmediği için bu husus değerlendirilmeyecektir.) Bu karara gerekçe olarak failin ilk hareketi mağdurun kendisini dinlemesi için, ikinci hareketi ise somut durumun ve motivasyonunun değişmesi sonucu öfke ve kıskançlığa dayalı olarak icra etmesi gösterilmiştir. Mezkur olayda da doğal fiil tekliğine ilişkin subjektif kriterin dar yorumlandığı söylenebilir. Bkz. BGH, 17.12.1998, 4 StR 563/98.

774 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 497.

İradi karardaki kısa süreli kesintiler doğal fiil tekliğinin yanı sıra gönüllü vazgeçme bakımından da özellik arz edebilir[775]. Failin kararından gönüllü olarak vazgeçip kısa süre sonra eski kararına geri dönmesi halinde gönüllü vazgeçmenin uygulanıp uygulanmayacağının tespit edilmesi gerekir. Bu bağlamda suçların içtimaı bağlamında fiil tekliğinin suç sayısını tespit etme fonksiyonu önem arz eder. Failin suç işlemekten vazgeçip kısa süre sonra tekrar eski kararına döndüğü bir olayda tek fiilin varlığı tespit edilirse söz konusu vazgeçmenin bağımsız bir hukuki değerlendirmeye tabi tutulması önemsiz hale gelir[776]. Zira bu durumda gönüllü vazgeçmenin tespiti bakımından önem arz eden an kısa süreli vazgeçme anı değil, söz konusu tek fiilin sona erdiği andır. İradi karardaki kesintinin fiil sayısına etki edip etmediği, diğer bir deyişle kesintinin kısa olup olmadığı, ise fiil tekliğinin diğer kriterleriyle birlikte somut olayın özelliklerine göre tespit edilecektir. Ancak doğal fiil tekliğinin, ceza hukuku bakımından önem arz eden birden fazla hareketi sadece içtima öğretisi bağlamında bir araya getirdiği ve bu nedenle her bir hareketin ceza hukukuna ilişkin diğer hususlarda ayrıca değerlendirilmesi gerektiğini ifade eden yargı kararlarının da olduğu ifade edilmelidir[777].

Doğal fiil tekliğinin subjektif kriteri bakımından önem arz eden bazı içtihatlara, BGH'nin subjektif kritere olan genel yaklaşımını ortaya koymak için değinmekte yarar vardır. BGH, belli bir eşyaya zarar vermek amacıyla değil, kişisel rahatlama ve diğer kişilerin dikkatini çekmek amacıyla birkaç saniye aralıklarla ve art arda birden fazla arabanın kundaklandığı[778] olayda birlik arz eden iradenin olduğuna karar vermiştir. Müşterek faillerin konutta işledikleri yağma suçu sonucu buldukları bir miktar para ve eşya ile evden evden ayrıldıktan sonra parayı evde düşürdüklerini anlayıp yeni bir kararla kısa bir süre içinde eve geri dönerek mağdura tekrar cebir uygulayıp parayı aldığı ve evden ayrılırken polise haber vermemesi için mağduru tehdit ettiği bir başka olayın doğal anlamda tek fiil oluşturduğuna karar verilmiştir[779]. Bu kararda, hareketler arasındaki sıkı zaman ve mekan birliği ile sonradan alınan kararın başlangıçtaki hareketlerle nesnel olarak aynı konuya yönelmesine vurgu yapılmıştır. Failin, mağdura kesici aletle ve öldürme

775 Bkz. **Schroeder,** "Die natürliche Handlungseinheit in der Übungsarbeit", s. 241; **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 251; **Steinberg/Bergmann,** "Über den Umgang mit den Konkurrenzen in der Strafrechtsklausur", s. 908.

776 Benzer yönde değerlendirme için bkz. **Bosch,** "Die Bewertung von Einzelakten einer natürlichen Handlungseinheit", s. 745.

Aksi yönde görüş için bkz. **Fischer,** StGB Kommentar, s. 456.

777 Bkz. BGH, 17.11.2016, 3 StR 402/16.

778 BGH, 11.07.2017, 5 StR 202/17.

779 BGH, 23.09.1997, 4 StR 450/97.

kastıyla saldırdığı, mağdurun aldığı yaralar sonucu hareketsiz kalması üzerine hareketlerini sona erdirdikten yarım saat sonra mağdurun ölmediğini anlayıp aynı aletle mağduru öldürdüğü olaydaki hareketlerin doğal fiil tekliği teşkil ettiğine karar verilmiştir[780]. Bu karar için hareketler arasında amaç ve karar birliği olması ile doğal bakış açısıyla olayın bütünlük arz etmesi gerekçe olarak gösterilmiştir. Yine failin yağmayla elde ettiği eşyaları kendi motosikletiyle kaçırması engellenince olay yerinden kaçmak için başka birine ait arabayı tehditle ele geçirdiği olayın doğal fiil tekliği teşkil ettiğine karar verilmiştir[781]. Doktrinde ise derbi maçın kaybedilmesine sinirlenen failin eve dönüş yolunda altı arabanın dikiz aynalarına arka arkaya zarar verilmesinin doğal fiil tekliği teşkil edeceği ifade edilmiştir[782].

BGH, bazı somut olaylarda subjektif kritere dayalı olarak doğal fiil tekliğinin kapsamını genişletmekte ve bu durum doktrinde eleştirilmektedir[783]. Özellikle "polisten kaçış olayı" *(Polizeiflucht)* olarak bilinen olayda/olaylarda[784] polisten kurtulmak için arabayla kaçan failin ardı sıra işlediği mala zarar verme, kasten yaralama, trafik güvenliğini tehlikeye sokma, ehliyetsiz araç kullanma ve görevini yerine getiren memura direnme gibi suçlar arasında amaç birliği olduğundan bahisle fiil tekliği ve fikri içtima ilişkisi olduğu BGH tarafından kabul edilmektedir[785]. Örneğin, failin, ehliyetsiz araç kullanırken polisler tarafından durdurulması üzerine araçla kaçmaya başladığı ve bu esnada önünü kesen polis arabalarına kasten çarpıp yola devam ettiği, karşısına çıkan polis barikatını kırarak bir polisin yaralanmasına kasten neden olduktan sonra trafik güvenliğini tehlikeye sokacak şekilde yola devam ettiği olayın da "polisten kaçış olayı"na benzerlik arz

780 BGH, 16.05.1990, 2 StR 143/90.

781 BGH StrVert 1983, 413. (**Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 20.)

782 **Steinberg/Bergmann,** "Über den Umgang mit den Konkurrenzen in der Strafrechtsklausur", s. 908.

783 Bkz. **Lackner/Kühl,** s. 428; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 877; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (1)", s. 395; **Warda,** "Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit", s. 248 vd; **Beulke/Satzger,** "Zur Annahme natürlicher Handlungseinheit - Fall Onkel Dagobert", s. 432.

Aksi yönde görüş için bkz. **Deiters, Mark,** Strafzumessung bei mehrfach begründeter Strafbarkeit, Nomos Verlagsgesellschaft, 1999, s. 128.

Aksi yönde kabul edilebilecek bir diğer görüşe göre fiil sayısı, irade karar sayısına göre belirlenir. Zira içtima öğretisi kusurla orantılı cezalandırmayı amaçlar ve kusur değerlendirmesi iradi kararın tek olup olmamasına bağlıdır. Örneğin, bir suç işlemek için konut dokunulmazlığının ihlal edilmesi halinde tek fiil söz konusudur. Ayrıca bu görüş, fiil sayısının ayniyet esasına göre tespitini şekli ve müşkülpesent olarak nitelendirmektedir. Bkz. **Mayer,** Strafrecht Allgemeiner Teil, s. 408.

784 BGH VRS 28, 359; BGHSt 22, 67 (BGH, 15.12.1967, 4 StR 441/67.); BGH, 03.10.1972, 4 StR 404/72; BGH, 07.09.2016, 4 StR 221/16.

785 Bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 534; **Roxin,** s. 812.

ettiği ve bu nedenle kül olarak doğal fiil tekliği oluşturduğuna hükmedilmiştir[786]. Ancak BGH, bu içtihadını failin araçla kaçtığı hallerle sınırlandırmakta, failin yaya şekilde kaçtığı hallerde fiilin tek olmadığını kabul etmektedir[787]. Gerekçe olarak ise failin hareket kabiliyetinin kullanılan araca bağlı ve araçla sınırlı olduğu, bu nedenle aracın olduğu hallerde objektif gözlemci nazarında hareketlerin tek fiil olarak algılanacağı belirtilmektedir.

Faillerin bankayı silahla yağmalayıp kaçmaya başladığı, peşlerine düşen polislere hedef gözeterek ateş ettiği ve bunun sonucunda olay yerinde bulunan bir kişinin ölümüne neden olduğu, ardından kaçabilmek için bir kişinin arabasına silah zoruyla el koyduğu olayın da doğal fiil tekliği teşkil ettiğine karar verilmiştir. Polisten kaçış kararına atıf yapılan bu kararda, hareketlerin yağma suçuna ve yağma suçunu sona erdirmeye yönelik olduğu, bu nedenle amaç birliğinin yanı sıra birlik arz eden bir iradenin olduğu ifade edilmiştir[788]. Ayrıca BGH, hırsızlık ile hırsızlığa ilişkin delilleri yok etmek için gerçekleştirilen kundaklama arasında motivasyon birliği olduğundan bahisle fiil tekliği olduğuna karar vermiştir[789]. Bu kararlarda BGH'nin, doğal fiil tekliğinin tespiti için subjektif kritere ağırlık verdiği söylenebilir[790]. Özellikle aralarında sıkı bir zaman ve

---

786 BGH, 23.08.1979, 4 StR 392/79.

BGH, failin sivil kişilerden kaçtığı hallerde de aynı yönde karar vermektedir. Bkz. BGH, 23.05.1989, 4 StR 190/89.

Kesintisiz sürüş esnasında arka arkaya trafik kurallarının ihlal edilmesinin, sebebiyet verilen kabahatler aynı neviden olsa bile kural olarak doğal fiil tekliği teşkil etmeyeceği yönündeki görüş için bkz. **Sackreuther,** BeckOK OWiG, § 19, kn. 11.

787 BGH, 05.06.1973, 4 StR 234/73; BGH, 01.02.2017, 4 StR 401/16.

Ancak BGH'nin aksi yönde istisnai kararlarının da olduğu ifade edilmelidir. Bkz. BGH, 10.03.1993, 2 StR 56/93.

788 BGH, 15.05.1992, 3 StR 535/91.

BGH'nin, malvarlığına karşı suç ile bu suçun konusunu oluşturan malvarlığını değerini güvenceye almak ya da kaçmak, dolayısıyla bu suçu sona erdirmek, amacıyla işlenen suçlar arasında fikri içtima ilişkisi olduğunu kabul ettiği diğer kararlar için bkz. BGH, 11.11.2014, 3 StR 455/14; BGH, 27.08.2002, 1 StR 287/02.

789 BGH, 20.02.1997, 4 StR 642/96.

BGH, failin, öldürdüğü mağduru ertesi gün mağdurun arabasına bindirdiği, mağduru öldürürken kullandığı ruhsatsız silahı da yanına aldığı, ehliyeti olmamasına rağmen arabayı kullandığı, kaza süsü vermek için arabayı yakıp yokuş aşağı saldığı ve nihayet silahı bulunamayacak bir yere fırlattığı olayda ölüm neticesinin ertesi günü icra edilen hareketlerin tek fiil teşkil ettiğini ve bu nedenle ruhsatsız ateşli silaha ilişkin suç, ehliyetsiz araç kullanma suçu ve mala zarar verme suçu arasında fikri içtima ilişkisinin olduğunu kabul etmiştir. Her ne kadar doğal fiil tekliği ifadesine yer verilmese de bu kapsamında ele alınabilecek söz konusu kararda, tüm hareketlerin delilleri karartmak için icra edildiği ve bu nedenle suçlar arasında eşzamanlılığın ötesinde bir ilişkinin olduğu ifade edilmiştir. Bu karar da BGH'nin subjektif kriteri belirleyici rolde kullandığı kararlara örnek teşkil eder. Bkz. BGH, 23.02.1999, 1 StR 640/98.

790 Bkz. **Mitsch,** "Konkurrenzen im Strafrecht", s. 388; **Maiwald,** BGH v. 18.12.1984 - l StR 596/84, s. 513.

mekan birliği olmayan hareketler, subjektif kritere öncelik verilerek doğal fiil tekliği kapsamında değerlendirilebilmektedir. Bu bağlamda, hareketler arasında ayniyet ilişkisinin aranmadığı da ifade edilmelidir[791].

BGH'nin doğal fiil tekliğini geniş yorumladığı yukarıdaki kararlara aksi yönde kararlarının da olduğu ifade edilmelidir. Bu kararlarda, doğal fiil tekliği için subjektif kriter yeterli görülmemiş ya da subjektif kriter dar yorumlanmıştır. Yine bu bağlamda genel bir iradi karar tekliği ya da ortak amacın fiil tekliği için yeterli olmadığı, birlik arz eden iradi kararın aynı nitelikte hareketlere yönelik olması gerektiği, zamansal ve mekânsal bağlantı kriteri sağlanmadığı hallerde birlik arz eden iradenin doğal fiil tekliği için yeterli olmadığı belirtilmiştir[792]. Böylece benzer olaylarda farklı sonuçlara varıldığı söylenebilir. Doktrinde de amaç birliğinin subjektif kriter için yeterli olmadığı görüşü hakimdir[793]. Örneğin, çaldığı arabayla giderken caddede duran diğer arabalara zarar vermeye karar veren failin arka arkaya altı arabaya zarar verdiği olayda, zarar verme hareketlerinin aynı sürüş esnasında gerçekleşmesi ve ortak bir karara dayanması fiil tekliği için yeterli görülmemiştir[794]. Ayrıca, BGH bu kararında polisten kaçış olayına atıf yapmış ve bu iki olayın birbiriyle mukayese edilemeyeceğini ifade etmiştir. Cinsel saldırıda bulunmak için mağdura cebir uygulayan failin, boğuşma esnasında ereksiyon sorunu yaşaması üzerine cinsel birleşmeye yönelik amacından vazgeçerek öfkeyle mağdura defaatle vurduğu olaydaki teşebbüs aşamasında kalan cinsel saldırıya yönelik hareketler ile kasten yaralama suçunu oluşturan sonraki hareketler arasında zamansal ve mekânsal bağlantı olmasına rağmen ortak bir subjektif unsurun olmadığı gerekçesiyle fiil tekliğinin olmadığına karar

---

Doktrinde, ağırlık verilmesi gereken kritere ilişkin görüş birliği olmadığı ifade edilmektedir. Bkz. **Werle,** s. 99.

Objektif kriterlerin ön planda olması gerektiği yönündeki görüş için bkz. **Weber,** W/K/M BtMG Kommentar, Vor § 29, kn. 572.

791 Bkz. BGH, 11.07.2019, 1 StR 683/18.

Bir kararında BGH, doğal fiil tekliğinin tespitinde icra hareketlerinin ayniyetine de önem atfetmiştir. Bkz. BGH, 06.10.2020, 6 StR 244/20.

792 BGH VRS 36, 354; BGH, 07.03.2017, 1 StR 41/17; BGH, 21.09.2000, 4 StR 284/00.

793 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 877; **Geerds,** s. 287; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", s. 395.

794 BGH, 12.01.1995, 4 StR 742/94.

İsviçre Federal Yüksek Mahkemesi, failin bulduğu banka kartıyla 10 gün içinde çok sayıda ödeme yaptığı ve hesaptan para çektiği olayın doğal fiil tekliği teşkil etmediğine karar vermiştir. Mahkemeye göre hareketler arasında birlik arz eden iradi bir karar yoktur. Failin, kartı elde ederken olabildiğince çok yararlanma iradesine sahip olması; farklı yer, zaman ve şekilde kartla yapılan işlemlerin tek fiil sayılması için yeterli kabul edilmemiş, bu işlemlerin her birinin ayrı bir iradi karara dayandığı ifade edilmiştir. Bu kararda ayrıca hareketlerin ödeme yapma ve para çekme olmak üzere iki farklı nitelikte olduğu, hareketlerin 10 günlük zaman zarfında ve farklı yerlerde icra edilmesi nedeniyle aralarında sıkı zamansal ve mekânsal bağlantının olmadığı kabul edilmiştir. Bkz. BGer, 24.11.2021, 6B-368/2020.

verilmiştir[795]. Failin, tartıştığı mağduru öldürme kastıyla bıçaklarken mağduru ziyaret etmeye gelen başka birinin olayı görüp bağırmaya başlaması üzerine arkada tanık bırakmak istemeyen failin bu kişiyi de bıçakla öldürdüğü olayda ikinci mağdura yönelen hareketlerin yeni bir karara dayandığı gerekçesiyle iki ayrı fiilin olduğuna karar verilmiştir[796]. Yine daha önce tartıştığı mağdurlardan intikam almak için yolun kenarında yürüyen mağdurların üzerine hızla araba süren ve iki mağdurun yaralanmasına sebebiyet verdikten sonra olay yerinden ayrılan failin söz konusu hareketleriyle sebebiyet verdiği trafik güvenliğini tehlikeye sokma ve kasten yaralama suçları arasında fikri içtima ilişkisinin olduğuna, ancak izinsiz olarak kaza yerinden ayrılma suçunun bu ilişkiye dahil edilemeyeceğine ve böylece iki ayrı fiilin olduğuna karar verilmiştir. Buna gerekçe olarak ise her ne kadar bu iki fiil arasında karar birliği olsa da bu fiillerin aynı neviden olmadığı, bu fiillerin anlam ve amacının farklı olduğu ifade edilmiştir[797, 798].

Doktrinde, doğal fiil tekliğinin subjektif kriteri olarak motivasyon birliğinin esas alınması gerektiğine yönelik görüşler vardır. *Maiwald*'a göre birden fazla hareketin tek fiil olarak değerlendirilmesini gerektiren kriter iradi kararın tekliği değil, hareketler arasındaki motivasyon birliğidir[799]. Aynı psikolojik durumunun dışa vurumu olarak görünen hareketler arasında motivasyon birliği vardır. Buna göre aynı motivasyon birliği içindeki tek ve aynı ahvalde gerçekleştirilen hareketler bağımsızlığını kaybederek doğal fiil tekliğini oluşturur[800]. Birden fazla iradi kararın varlığı motivasyon birliğine engel teşkil etmez[801]. Birden fazla iradi karara rağmen durum, amaç veya sebep birliği nedeniyle doğal

795 BGH, 15.10.1985, 1 StR 385/85.

796 BGH, 28.10.2004, 4 StR 268/04.

797 BGH, 10.01.1969, 4 StR 506/68.

798 PKK üyesi failler, ticaretle uğraşan mağduru Aralık 1997'nin ilk yarısında üç defa ziyaret eder ve mağduru tehdit ederek örgüte yıllık bağış olarak 3000 DM, ocak ayından itibaren ise aylık bağış olarak her ay 150 DM vermesi gerektiğini söylerler. Faillerin tehditlerinden korkan mağdur, Aralık 1997'de 3000 DM'yi faillere verir. Ayrıca yine tehditlerin etkisiyle farklı "bağış toplayıcılarına" ocak ayından ağustos ayına kadar aylık 150 DM verir. Yerel mahkeme, somut olaydaki planın birlik arz ettiğinden bahisle söz konusu hareketler arasında doğal fiil tekliği ilişkisi olduğuna karar vermiştir. Ancak BGH bu görüşe katılmayarak 3000 DM'yi almak için üç defa gelinmesinin tipik fiil tekliği kapsamında değerlendirilmesi gerektiği, aylık ödemelere ilişkin hareketlerin ise bağımsızlığını koruyacağını ifade etmiştir. Tipik fiil tekliği değerlendirmesi ise çalışmamızda doğal fiil tekliği kapsamında ele alınacak olan ardışık hareketlere dayandırılmıştır. Bkz. BGH, 24.05.2000, 3 StR 551/99.

Bu karar da subjektif kriterin geniş yorumlandığı kararlara aksi yönde bir karar olarak değerlendirilebilir.

799 **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 75 vd.

800 **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 76-90.

801 **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 90.

fiil tekliğinden söz edilebilir[802]. Örneğin, hırsızlık yapmak için uzattığı elini suç işleme kararından vazgeçerek geri çeken failin, kısa bir süre içinde yeniden karar vererek hırsızlığı gerçekleştirmesi halinde birden fazla iradi karar olmasına rağmen fiil tekliği söz konusudur[803]. Kendisine hakaret ettiği için mağdura beş defa vuran failin, hareketlerini sona erdirme iradesiyle mağdurdan uzaklaşmaya başladıktan hemen sonra aniden tekrar öfkelenerek mağdura bir kere daha vurması halinde iki iradi karar olmasına rağmen hareketler arasında motivasyon birliği vardır ve bu nedenle doğal fiil tekliği söz konusudur[804]. Yine hareketler arasındaki zaman birliği, motivasyon birliği için belirti niteliğinde olmakla birlikte tek başına belirleyici değildir. Örneğin, her gün az miktarda zehir vererek mağduru bir sene sonra öldürmeyi amaçlayan failin hareketleri arasında birer gün olması fiil çokluğuna sebebiyet vermez[805].

Benzer görüşü savunan *Deiters*'e göre ise suçların içtimaı bağlamında fiil tekliğinin tespitinde esas kriter, hareketler arasındaki motivasyon birliğidir[806]. Buna göre devamlılık arz eden ve aynı motivasyona dayanan hareketler tek fiili oluşturur[807]. Ayrıca *Deiters,* doktrindeki hakim görüşün kabul ettiği fiil tekliği için hareketlerin ayniyeti değerlendirmesini reddederek motivasyon ayniyetini kabul etmiştir. Buna göre aralarında fiili bir ayniyet ilişkisi olmayan hareketler de motivasyonun aynı olması şartıyla doğal fiil tekliğini oluşturabilir[808]. Böylece yazar, doğal fiil tekliği bağlamında ayniyet değerlendirmesinden vazgeçen BGH'nin içtihatlarıyla benzer yönde bir görüşü benimsemektedir. Ayrıca ifade etmek gerekir ki, motivasyon birliğini esas alan yazarlar arasında motivasyon birliğinden ne anlaşılması gerektiğine ilişkin fikir birliği olduğu söylenemez[809].

802 Bkz. **Roxin,** s. 806.

803 **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 90.

804 **Maiwald, Manfred,** "Die Feststellung tatmehrheitlicher Deliktsbegehung", NJW, 1978, s. 302.

805 **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 90.

806 **Deiters,** Strafzumessung bei mehrfach begründeter Strafbarkeit, s. 124.

807 **Deiters,** Strafzumessung bei mehrfach begründeter Strafbarkeit, s. 143.

808 **Deiters,** Strafzumessung bei mehrfach begründeter Strafbarkeit, s. 126.

809 Motivasyon birliğinin benzer motivasyonla hareket etmekten farklı olduğu ifade edilmiştir. Örneğin, zenginleşmek için işlenen birden fazla hırsızlık suçu benzer motivasyonlarla icra edilmiştir. Ancak bu durum motivasyon birliği için yeterli değildir. Motivasyon birliğinin ise tek bir ortak amaca ulaşmak için icra edilmiş hareketler ile yine bu amaca ulaşmak için icrasına hazır olunan hareketler arasında söz konusu olacağı ifade edilmektedir. Ayrıca fiil tekliği için gerekli ortak amacın tek başına cezaya layık olmasının zorunlu olmadığı belirtilmektedir. Bkz. **El-Ghazi,** s. 372-373.

Yargıtay da fiil sayısının tespitinde subjektif kritere değer atfetmektedir. Örneğin, mahkeme, failin aynı gün içinde kısa aralıklarla aynı mağduru birden fazla tehdit ettiği[810], failin aynı gün içerisinde çok kısa aralıklarla mağdura yönelik hakaret içerikli birden fazla mesaj gönderdiği[811] ve failin çok kısa aralıklarla mağdura yönelik hakaret ve tehdit içerikli sözler söylediği[812] olaylarda suç kastının yenilenmediği; failin mağdur A'ya hakaret ettikten sonra kamu görevlisi B'ye de hakaret etmesinin aynı kasıt altında ve kısa aralıklarla icra edildiği[813]; muayene için gittiği hastanede çıkan tartışma sırasında önce doktora sonra hemşireye hakaret eden failin iki mağdura yönelik hareketlerinin aynı suç işleme kararı ve kastıyla gerçekleştirildiği[814]; failin aynı taşınmaz üzerine ruhsata aykırı ve farklı zamanlarda yapıldığı tespit edilemeyen iki bina inşa ettiği olayda aynı suç işleme kararının olduğu[815] gerekçesiyle fiilin tek olduğunu kabul etmiştir. Keza Yargıtay 9. Ceza Dairesinin POS tefeciliği olarak adlandırılan, tefecilik suçu ile 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu m. 36'daki sahte belge düzenlenmesi suçunun işlendiği hallerde fiil sayısını tespit için başvurduğu esas kriter, suçlar arasındaki amaç birliğidir[816].

Yargıtay'ın, failin, icra hareketlerine başlamadan önce belirlediği miktarı mağdurdan peyderpey aldığı hallerde fiil tekliğini daha geniş yorumladığı söylenebilir. Bu hallerde amaçlanan miktar alınıncaya kadar icra edilen hareketler tek fiil kabul edilmektedir. Örneğin, aynı mağdura yönelen ve yağma suçunu oluşturan hareketler arasında yirmi bir gün olmasına rağmen faillerin iradesinin baştan itibaren belli bir miktar para almaya yönelik olduğundan bahisle söz konusu hareketlerin tek fiil oluşturduğu ifade

---

810 Yargıtay 4. CD, 24.11.2020, E. 2017/15472, K. 2020/17656.

811 Yargıtay 4. CD, 09.12.2020, E. 2020/22816, K. 2020/19097.

812 Yargıtay 18. CD, 26.06.2018, E. 2016/10067, K. 2018/10144.

813 Yargıtay 18. CD, 15.10.2019, E. 2018/4048, K. 2019/14417.

814 Yargıtay 18. CD, 12.11.2018, E. 2016/13089, K. 2018/14805.

815 Yargıtay CGK, 19.12.2017, E. 2014/268, K. 2017/561.

Ayrıca bu kararda, doğal fiil tekliğinin BGH tarafından oluşturulan tüm kriterlerine atıf yapıldığı ifade edilmelidir.

816 "POS tefeciliğinde failin kastı, tefecilik suretiyle yarar sağlamaya dönük olup, amaç suç tefeciliktir. Fail, amaçladığı bu suçu işleme yolunda birden fazla hareket gerçekleştirmekte ve bu hareketlerden alacağını teminatlı hale getirmeye dönük bir kısım hareketlerle 5464 s. Yasa'nın 36. maddesinde tanımlanan suçu da işlemekte ise de; söz konusu birden fazla hareket, hukuksal anlamda "Tek bir fiili" oluşturmaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun … vurgulandığı üzere "TCK 44 maddesi ile kanun koyucu 'Erime sistemini' benimsemiş olup", POS tefeciliğinde failin suç yolunda gerçekleştirdiği bir kısım hareketlerle işlediği 5464 sayılı Yasa'nın 36. maddesine muhalefet suçu, kastının dönük olduğu tefecilik fiilindeki teklik nedeniyle, bu fiilin içinde erimektedir." (Yargıtay 9. CD, 25/03/2021, E. 2020/7118, K. 2021/1691.)

Aynı yönde karar için bkz. Yargıtay 9. CD, 03.02.2021, E. 2020/4726, K. 2021/451; Yargıtay 9. CD, 17.11.2020, E. 2020/4628, K. 2020/2031.

edilmiştir[817]. İnternete satılık araç ilanı koyan ve dolandırıcılık kastıyla hareket eden faille iletişime geçen mağdurun önce kaparo yatırdığı, ertesi gün failin söylediği yeni yalan beyanlara inanarak yaklaşık bir buçuk saat arayla faile iki defa daha para gönderdiği olaydaki hareketlerin de başlangıçta planlanan senaryoya dayandığı gerekçesiyle tek fiil teşkil ettiğine karar verilmiştir[818]. Yine malvarlığına karşı bir suç işlemeye yönelik başarısız girişimden kısa süre sonra failin hareketlerini yinelediği hallerde, hareketlerin aynı kaynaktan belli miktar parayı almaya yönelik olduğu gerekçesiyle tek fiilin bulunduğu Yargıtay tarafından kabul edilmiştir[819].

---

817 "Sanıkların ilk olayda mağdura zorla kadın çamaşırları giydirip görüntülerini cep telefonuna kaydettikten sonra kendilerine 2.000 Lira vermediği takdirde görüntülerini ailesine gösterip, internet ortamında yayacaklarını söyledikleri, mağdurun ancak 500 Lira ödeyebileceğini söylemesi üzerine talep edilen miktarı 500 Liraya düşürdükleri, bu sırada sanıkların mağdurun üzerindeki 150 Lirasını, cep telefonunu, iki adet montunu, bir şişe votkasını, fotoğraf makinesini, tıraş makinesini, mağdurun daha önce cinsel birliktelik yaşadığı şahıslarla ilgili görüntülerin bulunduğu VHS video kasetini ve güvenlik kamerasını alarak evden ayrıldıkları, bu olaydan yaklaşık on gün sonra sözünü aldıkları parayı elde edebilmek için mağdura ulaşmaya çalıştıkları, bu kapsamda mağdurun kız kardeşini telefonla arayıp mağduru sordukları, mağdurun annesinin evine gidip mağdurun kendilerine borcu olduğunu söyledikleri, sanıkların önceki eylemlerinden sonra şikayetçi olmayan mağdurun ailesinin rahatsız edilmesinden tedirgin olması üzerine sanıklar hakkında şikayetçi olduğu, Cumhuriyet savcılığınca yapılan koordine sonucu mağdurun sanıklarla irtibata geçip parayı vermek üzere davet ettiği, ilk olaydan yirmi bir gün sonra sanıkların daha önce kararlaştırılan parayı almak üzere mağdurun evine geldiklerinde kolluk görevlilerince yakalandığı olayda, sanıkların iradesi baştan itibaren mağdurdan belirli bir miktar parayı almaya özgülenmiş olup, ilk eylemden sonra gerçekleştirdikleri fiillerin en başta aldıkları diğer eşyalar ile birlikte almayı hedefledikleri 500 Lirayı da mağdurdan almaya yönelik olduğu anlaşıldığından, sanıkların eylemlerinin tek nitelikli yağma suçunu oluşturduğunun kabulü gerekmektedir." (Yargıtay CGK, 20.05.2014, E. 2012/6-617, K. 2014/271.) *Özgenç*, Yargıtay'ın yağma suçuna ilişkin mezkur içtihatlarına katılmamaktadır. Bkz. **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 705 vd.

Ancak Yargıtay'ın özellikle hareketler arasındaki zamansal bağlantı ve ihlal edilen hukuki değerler bakımından benzer nitelikteki olaylara ilişkin farklı yönde kararları da vardır:

"Sanık ...'un dini kitap satmak amacıyla mağdurun evine gittiği, mağdura dini hikayeler anlatarak kendisinin peygamberden haber getirdiğini belirttiği, daha sonra mağdurdan kendisine ait ziynet eşyalarından vermesi gerektiğini söylediği, bunun üzerine mağdurun 1 adet çeyrek altın ve 10 TL para verdiği, mağdura parmağında yüzük olan Hz. ... A.s'nin gelerek dertlerini sonlandıracağını belirttiği, kısa bir süre sonra sanık ...'ın mağdurun evine geldiği, mağdura parmağındaki siyah yüzüğü gösterdiği ve dini konulardan bahsettiği, mağdurdan altın istediği, bunun üzerine mağdurun sanık ...'a bir adet tam altın, bir adet yarım altın ve 200 TL para verdiği, sanığın bunların yetmeyeceğini, ...'de bir deve kurban etmesi gerektiğini, bunun için 60.000 TL para biriktirmesi gerektiğini belirterek mağdurun yanından ayrıldığı, sanıkların mağdurun cep telefonunu sık sık arayarak 60.000 TL parayı biriktirip biriktirmediğini sordukları bilahare sanık ...'ın mağdurun evine geldiğinde kolluk kuvvetleri tarafından yakalandığı, bu suretle sanıkların fikir ve eylem birliği içerisinde üzerlerine atılı suçu işlediklerinin iddia edildiği olayda; … sanıkların kısa aralıkla birden çok kez mağdurdan menfaat sağlamaları karşısında, eylemlerine zincirleme suç hükümleri uyarınca TCK'nın 43/1 maddesinin tatbik edilmeksizin eksik ceza tayin edilmesi aleyhte temyiz olmadığından bozma nedeni yapılmamıştır." (Yargıtay 15. CD, 17.02.2021, E. 2017/30936, K. 2021/1522.)

818 Yargıtay CGK, 16.04.2013, E. 2012/15-1407, K. 2013/140.

Benzer yönde karar için bkz. Yargıtay CGK, 13.03.2012, E. 2011/15-488, K. 2012/97.

819 "28.02.2015 günü gece saat 20.00 sularında, alkollü vaziyette olan sanık ...'ün, daha önceden kavga ettiği ve ailesi ile birlikte yaşayan tanık...'ın ikametine gidip, kapıyı açan yakınan ...'a "2000 TL para vereceksiniz, yoksa öldürürüm, evinizi bombalarım" diyerek tehdit etmesi üzerine eşi olan yakınan ...'ı arayarak eve çağırdığı, kapı önünde elinde bıçakla bekleyen sanık ...'ün, işten çıkıp eve gelen yakınan

Bu kararlar, fiil tekliğinin tespitinde subjektif kritere önem atfedildiğini göstermekle birlikte Yargıtay'ın hukuki anlamda fiil tekliğine özgü ve yeknesak bir subjektif kriter geliştirdiği söylenemez. Kanaatimizce, Yargıtay, fiil tekliğinin subjektif kriteri için kural olarak dar bir motivasyon birliğini esas almaktadır. Buna göre Yargıtay, failin içinde bulunduğu aynı psikolojik durumun dışa vurumu niteliğindeki hareketler arasında zaman birliği ve niteliksel benzerliğin de olması şartıyla fiil tekliği ilişkisi olduğunu kabul etmektedir. Ayrıca ifade etmek gerekir ki, fiil tekliğinin tespitinde subjektif kriter olarak kast ifadesinin kullanılması yerinde değildir. Kast, suçun manevi unsurudur ve her suç için ayrıca tespit edilir. Somut olayda birden fazla kasıtlı suç işlendiği tespit edilirse birden fazla kastın varlığı da kabul edilmiş olur. Yargıtay'ın ise kasten işlenen iki suç arasında da fikri içtima ilişkisinin olabileceğini kabul ettiği açıktır. Her ne kadar fiil tekliğinin tespitinde kullanılan suç işleme kastının birliği kriteriyle suçun manevi unsuru doğrudan işaret edilmemekteyse de fiil tekliğinin subjektif kriteri için başka bir ifadenin kullanılması yerinde olacaktır.

Bu açıklamalar bağlamında ifade edilebilir ki, subjektif kriter olarak iradi karar esas alınırsa fiil tekliği için icra hareketlerine başlamadan önce alınmış ve daha sonra icra edilecek hareketlerin ve suçların tamamını kapsayan bir kararın varlığı gerekir. Hareketlerin icrası esnasında veya icrasından hemen sonra iradi kararın genişletilmesi halinde kural olarak fiil tekliğinden söz edilemez[820]. Ancak subjektif kriter olarak motivasyon birliği ya da amaç birliği gibi iradi karardan daha geniş değerlendirilebilecek olan[821] bir unsur esas alınır ise icra hareketlerinin başlamasından önce işlenecek tüm suçları kapsayan bir subjektif kriter gerekli olmayacaktır. Bu durumda hareketlerin icrası esnasında veya icrasından hemen sonra aynı amaç veya motivasyonla hareketlerin devam ettirilmesi veya yeni hareketlerin icra edilmesi halinde de fiil tekliği söz konusu

...'a "2000 TL para vereceksin, yoksa cinayet çıkar, sizi vurup öldürürüm, …" diyerek tehditlerini sürdürdüğü, durumun kolluk kuvvetlerine bildirilmesi üzerine sanığın olay mahalinden uzaklaştırıldığı, 15 dakika sonra sanığın tekrar yakınanların ikametine gelip, zorla içeri girip, elindeki bıçakla para isteğini yineleyip, öldürmekle tehdit etmesi şeklinde gelişen sanığın eyleminin, aynı kaynaktan belli miktar parayı almaya yönelik olduğu dikkate alındığında, sanık hakkında tek bir yağma suçundan hüküm kurulması gerektiği gözetilmeden…" (Yargıtay 6. CD, E. 2017/2356, K. 2019/6050.)

820 BGH'nin kararına konu olan bir olayda, fail, karısını yatakta boğarak öldürmeye çalışırken sesleri duyup odaya gelen ve annesine bakmaya çalışırken ağlamaya başlayan dört yaşındaki çocuğunu da olayın verdiği etkiye boğarak öldürür. BGH, failin başlangıçtaki kararının sadece karısını öldürmek olduğu, çocuğu öldürmeye sonradan karara verildiği gerekçesiyle tek iradi kararın olmadığı ve bu nedenle iki ayrı fiilin olduğuna karar vermiştir. Bu kararda ayrıca failin çocuğunu boğmaya başladığında kadının ölüp ölmediği ve çocuğu öldürdükten sonra kadına yönelik hareketlerin devam edip etmediğinin açık olmadığı ancak olayın muğlak kalan bu kısmı nasıl gerçekleşmiş olursa olsun bunun fiil sayısını etkilemeyeceği ifade edilmiştir. Bkz. BGH, 26.07.1977, 1 StR 348/77.

821 Benzer yönde görüş için bkz. **El-Ghazi,** s. 372.

olabilecektir[822]. Ayrıca hangi kriter esas alınırsa alınsın hareketlerin icrası esnasında bir zorlukla karşılaşılması nedeniyle veya daha kolay bir yol tespit edildiği için kararlaştırılan suçlarda bir değişikliğe gidilmeksizin başlangıçtaki suç planında veya yönteminde değişikliğe gidilmesi ya da bunların genişletilmesi tek başına fiil çokluğuna sebebiyet vermez[823].

Sonuç olarak ifade edilebilir ki, BGH, doğal fiil tekliği için zorunlu bir subjektif kriter öngörmesine rağmen kararlar arasında bu kriterden ne anlaşılması gerektiğine ve bu kriterin kapsamına ilişkin yeknesaklık yoktur[824]. BGH, subjektif kriteri bazı kararlarında geniş yorumlayarak zaman birliği şartını esnetmektedir. Doktrinde ise mahkemenin bu kabulü eleştirilmektedir.

3.2.3.1.2. Hareketler Arasında Sıkı Zaman ve Yer Bağlantısı

Hareketler arasında sıkı zamansal ve mekânsal bağlantı kriteri, doğal fiil tekliğinin objektif nitelikteki kriterlerinden biridir ve yargı kararlarında subjektif kriterle birbirini tamamlayıcı nitelikte kullanılmaktadır[825]. Somut olayda doğal fiil tekliğinin varlığına ilişkin ilk tutamak noktası hareketler arasındaki zamansal bağlantıdır. Her ne kadar subjektif unsura dayalı olarak hareketler arasındaki zamansal bağlantının geniş yorumlandığı kararlar olsa da aralarında zamansal bağlantının olmadığı hareketler tek fiil teşkil etmez[826]. Söz konusu hallerde sadece diğer hallerden daha gevşek bir zamansal bağlantı vardır. Doğal fiil tekliğinin kabulü için icra edilen hareketler arasında olması gereken süre veya mesafeye ilişkin genel bir ölçütün belirlenmesi mümkün değildir.

---

822 Benzer yönde açıklama için bkz. BGH, 27.05.2009, 5 StR 187/09.

823 Benzer yönde görüş için bkz. **Fischer,** StGB Kommentar, s. 456; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 83.

BGH'nin kararına konu olan bir olayda, failler, para almak için mağduru darp ederek mağdurun kaşının açılmasına ve dişlerinin zarar görmesine neden olur. Ancak mağdurun yanında para yoktur. Mağdur, cebrin etkisiyle saatini faillere verir. Bunun üzerine failler mağduru daha tenha bir yere çeker ve mağdurun karnına bıçak dayayarak 100.000 DM'yi yarın belirttikleri yere getirmesini ister. Ancak mağdur parayı getirmez. BGH, faillerin baştan itibaren bir miktar para alma amacına matuf hareket ettikleri gerekçesiyle söz konusu hareketlerin tamamının tek fiil teşkil ettiğine karar vermiştir. Bkz. BGH, 23.02.1999, 4 StR 25/99.

BGH, bu kararında subjektif kriter olarak birlik arz eden iradeyi esas almasına rağmen hareketlerin icrası esnasında başlangıçtaki iradenin kapsamına dahil olmayan bazı hareketlerin de tek fiil kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine karar vermiştir.

824 Bkz. **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 509; **Werle,** s. 102.

825 Hareketler arasındaki zamansal ve mekânsal bağlantının fiil tekliği için bir gerekçe olmadığı, hareketler arasındaki subjektif bağlantıyı tespit için bir araç niteliğinde olduğu ifade edilmektedir. Bkz. **Werle,** s. 101.

826 Çoğu zaman hareketler arasındaki zaman ve yer bağlantısının birlik oluşturmada tek başına etkin olduğu ifade edilmektedir. Bkz. **Werle,** s. 99.

Hareketler arasında sıkı bir zamansal ve mekânsal bağlantının olup olmadığı somut olaya özgü değerlendirmeyle tespit edilebilir. Hareketler arasındaki zaman aralığı ne kadar artarsa doğal fiil tekliğinin varlığı o kadar şüpheli hale gelir[827]. Ancak hareketler arasındaki zaman farkının fazla olması behemehâl fiil çokluğuna sebebiyet vermez[828]. Bu değerlendirmede somut olaydaki suç tiplerinin de önem arz ettiği ifade edilmektedir[829]. BGH'nin de zamansal bağlantı kriterinin sağlanıp sağlanmadığının tespitinde ihlal edilen hukuki değerleri dikkate aldığı belirtilmelidir. Bu yaklaşım, özellikle farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği olaylarda ön plana çıkmaktadır. Ayrıca hareketlerin eşzamanlılığının veya sıkı zamansal birlikteliğinin fiil sayısını tespitte tek başına bir anlam ihtiva etmediği de ifade edilmelidir[830].

Kısa süreli kesintilerin, subjektif kriterde olduğu gibi yer ve zaman birliği kriteri bağlamında da doğal fiil tekliğine engel teşkil etmediği kabul edilmektedir[831]. Hareketlerin icrasındaki kesinti sadece icrai nitelikte olabileceği gibi hem icrai hem de iradi nitelikte olabilir. Sadece iradi kesintiden ise bahsedilemez. Birlik arz eden irade başlığı altında incelenen kısa süreli kesintide esasen hem iradenin hem de hareketlerin icrasının kesintiye uğraması söz konusudur. Ayrıca hareketlerin sadece icrasının kesintiye uğraması da mümkündür. Bu ihtimalde, failin iradesinde veya motivasyonunda bir değişiklik olmaksızın hareketlerin icrasına herhangi bir nedenle ara verilmektedir. Ancak yukarıda ifade edildiği gibi doğal fiil tekliğinin kriterleri arasındaki yakınlık nedeniyle bu kriterlerin kümülatif olarak değerlendirilmesinin gerekliliği her iki ihtimal için de benzer açıklamaları zorunlu kılmaktadır. Diğer bir deyişle subjektif kriterin kısa süreli kesintisinin doğal fiil tekliğine etkisi, zaten genel olarak hareketler arasındaki zaman ve mekan birliği üzerinden değerlendirilmektedir. Bu nedenle kesintilere ilişkin söz konusu iki ihtimal için benzer bir

827 **Warda, Günter,** "Konstruktive Möglichkeiten und Grenzen der Zusammenfassung eines mehraktigen Geschehens zu einer Tat, dargestellt am Beispiel des Tatbestandsmerkmals „quälen" in § 225 StGB", Festschrift für Hans Joachim Hirsch zum 70. Geburtstag, de Gruyter, 1999, s. 398.

828 **Fischer,** StGB Kommentar, s. 456.
Örneğin BGH, eşyaların farklı günde çalınması halinde prensip olarak doğal fiil tekliğinin olmadığını ifade etmiş, bu durumun behemehâl fiil çokluğuna sebebiyet vereceğini kabul etmemiştir. BGH, 26.5.2021, 2 StR 439/20.

829 **Werle,** s. 101-103; **Blei,** "Die natürliche Handlungseinheit", s. 96.

830 **Mitsch,** KK-OWiG, § 19 kn. 29; **Albrecht,** "Gleichzeitiger Gurt- und Geschwindigkeitsverstoß", s. 3-9.

831 **Rissing-van Saan,** LK, s. 530; **Roxin,** s. 810; **Geerds,** s. 286.
Kısa süreli kesintilerin, iradi kararın muhafaza edilmesi şartıyla doğal fiil tekliğine engel teşkil etmeyeceği yönündeki görüş için bkz. **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 83. Bu yönde karar için bkz. BGH, 03.12.1998, 4 StR 606/98.

değerlendirmenin yapılması gerekir ve birlik arz eden irade başlığı altında yapılan değerlendirmeler bu kriter için de geçerlidir.

Hareketlerin sadece objektif anlamda kesintiye uğradığı haller teşebbüs bahsinde önem arz eder. Gönüllü vazgeçme kapsamında yapılan açıklamalara paralel olarak bir suçun teşebbüs aşamasında kalıp kalmadığı tek doğal fiilin sona erdiği an üzerinden doğal fiil tekliğini oluşturan hareketlerin sebebiyet verdiği tüm neticeler dikkate alınarak belirlenir. Ayrıca suçun tamamlanmış sayılması için neticenin icra edilen son hareketten kaynaklanması gerekmez[832]. Diğer yandan aynı mağdura karşı işlenen aynı suçun belli zaman aralıklarıyla birden fazla defa teşebbüs aşamasında kalması bu hareketler arasında doğal fiil tekliği ilişkisinin kurulmasına engel teşkil etmez, yeter ki bu hareketler doğal fiil tekliğine ilişkin kriterleri sağlanmış olsun[833]. BGH'ye göre bu durumun sınırını, failin mevcut şartlar altında belli bir süre ara vermeksizin suçu tamamlayamayacağını anlaması üzerine hareketlerine ara vermesi ve böylece gönüllü vazgeçme hükümlerinin uygulanma imkanının ortadan kalkması oluşturur[834]. Örneğin, fail, mevcut araçlarla esaslı bir plan değişikliği yapmaksızın neticeye sebebiyet veremeyeceğini, yeni bir nedensel sürece ihtiyaç olduğunu anlayarak ara verebilir[835]. Bu ve benzeri gerekçelerle ara verme anından sonra icra edilen hareketler yeni bir fiil teşkil eder. Bu içtihada göre gönüllü vazgeçme, suçların içtimaı bağlamında fiilin sınırını oluşturur ve tek fiille işlenen tek suça gönüllü vazgeçme hükümlerinin sadece bir defa uygulanması mümkün hale gelir. Şöyle ki, suçun tamamlanmasını sağlamak amacıyla aralarında fiil tekliği ilişkisi olan doğal anlamda birden fazla hareketle birden fazla girişimde bulunulmuş olmasına rağmen suç

832 Örneğin, failin hukuka aykırı olarak elinde bulundurduğu başkasına ait kredi kartını olabildiğince fazla para çekmek amacıyla aynı ATM'de kısa süre içinde birden fazla defa kullanmasına rağmen sadece ilk denemede para çekebildiği olayda, ilk denemeden sonraki para çekme denemelerinin teşebbüs aşamasında kalması fiil tekliği ve suçun tamamlanmış olarak kabul edilebilmesi bakımından önem arz etmez. Bkz. BGH, 19.12.2007, 2 StR 457/07.

833 Bu kapsamda ele alınabilecek bir olayda fail, evini tahliye etmeye gelen itfaiye aracına daha önce hazırladığı iki molotof kokteylinin birini atar ve çıkan yangın sonucu bir kişi yaralanır. İtfaiyecilerin yangını söndürdüğünü gören fail ikinci molotof kokteylini de araca atar, ancak herhangi bir neticeye sebebiyet vermez. BGH bu olayda iki defa molotof kokteyli fırlatmanın doğal fiil teşkil ettiğine karar vermiştir. Mahkeme, gerekçe olarak ise hareketler arasında zamansal ve mekânsal bağlantı olduğunu, failin önceden hazırladığı silahları kullandığını ve her iki hareketin de aynı konuya (itfaiye aracı) yöneldiğini ve hareketlerin önceden yapılmış bir planın parçası olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca ilk hareketin başarısız olduğunun (itfaiye aracının yakılamadığının) fail tarafından anlaşılmasının bir kesinti olarak değerlendirilemeyeceği ve böylece teşebbüs aşamasında kalmış iki ayrı kundaklama suçunun olmadığı kabul edilmiştir. Bkz. BGH, 08.12.2021, 4 StR 347/21.

834 BGH, 24.01.2019, 5 StR 480/18; BGH, 25.11.2004, 4 StR 326/04; BGH, 30.11.1995, 5 StR 465/95. Ayrıca bkz.; **Roxin,** s. 810; **Dorn-Haag,** "Die Konkurrenzen in der gutachterlichen Fallbearbeitung", s. 326.

835 Bkz. BGH, 19.05.2010, 2 StR 278/09.

tamamlanamamış olabilir. Söz konusu çok sayıda girişim, hareketler arasında fiil tekliği ilişkisi olduğu ve aynı mağdura karşı aynı suçun işlenmesi amaçlandığı için teşebbüs aşamasında kalmış tek suça sebebiyet verir. Birden fazla girişimden sonra failin icra hareketlerinden gönüllü olarak vazgeçmesi halinde bu vazgeçme, tek fiil kapsamında tüm girişimler üzerinde etki doğurur ve fail, gönüllü vazgeçmeye ilişkin diğer şartların da varlığı halinde teşebbüsten sorumlu olmaz[836]. Özetle, BGH'ye göre aynı suça yönelik ardışık hareketlerden oluşan fiil tekliği, failin gönüllü vazgeçmeden yararlanmasının mümkün olduğu sürece söz konusu olur[837]. BGH'nin bu görüşü hem aralarında sıkı zamansal birliktelik olmayan hareketlerin de tek fiil olarak kabul edilmesine imkan sağlamakta hem de gönüllü vazgeçmenin kapsamını genişletmektedir[838].

Her ne kadar bu kriter zamansal ve mekânsal bağlantı şeklinde ifade edilmekteyse de mekânsal bağlantının geri planda kaldığı söylenebilir. Mekânsal bağlantıdan ne anlaşılması gerektiği yargı kararlarında açıklanmamaktadır. Hareketler arasında zamansal bağlantı kriterinin sağlandığını hallerde mekânsal bağlantının olup olmadığı kural olarak ayrıca incelenmemekte, bu kriterin de sağlandığı kabul edilmektedir[839]. Önemsiz mekânsal değişikliğin de doğal fiil tekliğine engel teşkil etmeyeceği ifade edilmektedir[840]. Ayrıca bilişim suçlarında mekânsal bağlantının kural olarak anlamsız ve önemsiz olduğu da ifade edilebilir.

Genel açıklamalardan sonra BGH'nin bu kritere ilişkin çeşitli kararlarını ele almakta yarar vardır. BGH, öldürme kastıyla mağdurun bıçaklandığı ancak mağdurun ölmemesi üzerine ilk hareketin icra edildiği yerden dört kilometre uzakta ve ilk hareketten yarım saat sonra aynı suç aletiyle mağdurun öldürüldüğü olayda, hareketlerin objektif üçüncü gözlemci nazarında tek fiil olarak nitelendirilmesinin mümkün olduğu ve bu

836 **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 454; **Steinberg/Bergmann,** "Über den Umgang mit den Konkurrenzen in der Strafrechtsklausur", s. 907.

837 **Keller,** s. 43; **Lesch,** "Natürliche Handlungseinheit", s. 631.

Benzer yönde görüş için bkz. **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 509; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 456; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 417; **Beulke/Satzger,** "Zur Annahme natürlicher Handlungseinheit - Fall Onkel Dagobert", s. 433.

İçtima öğretisi ile gönüllü vazgeçme öğretisinin farklı amaçlara hizmet ettiği ve bu nedenle ortak bir fiil kavramının sakıncalı olduğu görüşü de doktrinde dile getirilmektedir. Bu görüş için bkz. **Beulke/Satzger,** "Zur Annahme natürlicher Handlungseinheit - Fall Onkel Dagobert", s. 433.

838 **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 92.

839 **Demirtaş,** Die Konkurrenzlehre im deutschen und türkischen Strafrecht, s. 48.

840 **Geerds,** s. 286.

nedenle somut olayda tek fiilin bulunduğuna karar vermiştir[841]. Metro duraklarındaki otomatlarda biriken paraları çalmaya karar veren iki failin iş gereği kendilerinde bulunan anahtarla farklı duraklardaki birçok otomattan çok defa ve farklı zamanlarda paraları aldıkları iki aydan uzun süre devam olayda, aynı durakta bulunan otomatlardan zaman birliği içinde alınan paraların doğal fiil tekliği teşkil ettiğine karar verilmiştir. Buna göre aynı duraktaki farklı otomatlardan aynı zamanda paraların alınması tek fiil sayılmış, fakat aynı gece farklı duraklardaki otomatlara yönelen hareketler tek fiil sayılmamıştır. Bu kararda hem zamansal hem de mekânsal bağlantıya önem atfedilmesi dikkat çekmektedir[842]. Yine birkaç saatten uzun bir süre boyunca bir odaya kilitlenen mağdura üç defa cinsel saldırıda bulunulması[843] ile yaklaşık altı saat içinde birlik arz eden cebir ve tehditle iki müşterek fail tarafından mağdura iki defa cinsel saldırıda bulunulması tek fiil olarak değerlendirilmiştir[844]. Ancak failin cinsel saldırıda bulunduktan sonra mağduru serbest bıraktığı ve mağdurun üstünü giyip eşyalarını topladıktan sonra failin yeni bir kararla mağdura tekrar cinsel saldırıda bulunduğu olayda ikinci cinsel saldırının yeni bir karara dayandığı ve iki saldırı arasında bir kesinti olduğu gerekçesiyle iki ayrı fiilin olduğuna karar verilmiştir[845]. Yine aynı otoparkta bulunan farklı kişilere ait birden fazla arabadan aynı gece eşya çalınmasının[846] ve iki müşterek failin, anahtarların bir şirket tarafından toplu şekilde tutulduğu yerden üç araba anahtarını alıp hemen ardından etrafta arabaları arayarak ardı sıra arabaları çalmalarının[847] doğal fiil tekliği kapsamında değerlendirileceği ifade edilmiştir. Son olarak failin hukuka aykırı yollarla elde ettiği kredi kartı bilgileriyle bir hafta içinde internetten çok defa alışveriş yaptığı olayda aynı gün

841 BGH, 13.11.1973, 1 StR 346/73.

Failin öldürme kastıyla hareket ettiği benzer bir olayda da fiilin tek olduğu kabul edilmiştir: Fail, sırtüstü yatan mağduru öldürme kastıyla boyun bölgesinden birkaç defa bıçaklar. Mağdurun öleceğini varsayarak bir üst kata çıkar ve P'ye mağduru bıçakladığını söyler. P, mağdurun dairesine girer ve mağdurun hâlâ hayatta olduğunu görünce yardım çağırmak için daireden çıkar. Bu esnada fail mağdurun dairesine tekrar girer ve mağduru kalbinden bıçaklar. İki saldırı arasında birkaç dakika vardır. BGH, mezkûr olaydaki hareketler arasında fiil tekliğine engel teşkil edecek bir zaman aralığının olmadığını, failin bir üst kata çıkması ve P'nin olaya dahil olmasının kasten öldürme suçunun teşebbüs aşamasında kalmasına sebebiyet verecek nitelikte olmadığını ve bu nedenle kesinti olarak değerlendirilemeyeceğini ifade etmiştir. Bkz. BGH, 24.01.2019, 5 StR 480/18.

842 BGH, 01.09.2020, 2 StR 264/20.

843 BGH, 01.04.2004, 5 StR 566/03.

844 BGH, 01.10.1998, 4 StR 347/98.

845 BGH, 06.07.1999, 1 StR 216/99.

BGH, failin, cinsel saldırıyı sonlandırdıktan bir süre sonra aynı mağdura karşı tekrar cinsel saldırıda bulunduğu olaylardaki fiil tekliğinin tespitinde cebrin süreklilik arz edip etmediğine önem atfetmekte; cebrin kesintiye uğraması halinde sonraki cinsel saldırının yeni bir karara dayalı ayrı bir fiil olduğunu kabul etmektedir. Bkz. BGH, 19.04.2007, 4 StR 572/06.

846 BGH, 27.06.1996, 4 StR 166/96.

847 BGH, 27.05.2009, 5 StR 187/09.

içinde yapılan harcamaların, aralarında sıkı zamansal birlikteliğin olması şartıyla farklı firmalardan yapılsa bile doğal fiil tekliği teşkil edeceği belirtilmiştir[848]. Bu kararda, zamansal bağlantı kriteri güne dayalı sınırlanmış, ancak hareketlerin aynı gün icra edilmesi fiil tekliği için yeterli kabul edilmemiştir.

Diğer yandan, azmettirenin faili azmettirmesinden yaklaşık bir hafta sonra işlenen yağma suçu ile azmettirenin hedeflediği miktardaki paranın alınamaması üzerine azmettirmeye ilişkin ilk hareketten yaklaşık bir ay sonra failin tekrar azmettirildiği olayda azmettirmeye ilişkin hareketler arasında zaman birliği olmadığı gerekçesiyle doğal fiil tekliğinin olmadığına karar verilmiştir[849]. Bir başka olayda, aralarında bir buçuk saat olan ve aynı dükkanda hırsızlık suçunu işlemeye yönelik hareketler arasındaki zaman farkının doğal fiil tekliğinin kabulüne imkan vermeyecek kadar uzun olduğuna karar verilmiştir[850]. Failin, aralarında sorun olan ve tekrar birlikte yaşamak istediği karısının evden çıkmasını engelleyip altı gün içinde ve farklı günlerde dört defa cinsel saldırıda bulunduğu olayda, zaman birliği şartının sağlanmadığı gerekçesiyle cinsel saldırı teşkil eden hareketler arasında doğal fiil tekliği ilişkisinin olmadığına karar verilmiştir[851]. Failin, pornografik içerik üretmek için dört gün boyunca iki çocuğa yurtdışında cinsel istismarda bulunup Almanya'ya geri döndüğü ve istismarın sona ermesinden iki gün sonra ürettiği içerikleri çeşitli kişilerle paylaştığı olayda cinsel istismara yönelik hareketler ile pornografik içerikleri yayma hareketleri arasında sıkı zamansal ve mekânsal bağlantı olmadığı gerekçesiyle doğal fiil tekliği ilişkisinin olmadığına karar verilmiştir[852]. Yine yaklaşık üç buçuk saat içinde yirmi ila elli dakika aralıklarla yedi defa hız sınırının aşılmasının hareketler arasında zamansal ve mekânsal bağlantı olmadığı gerekçesiyle doğal fiil tekliği teşkil etmediğine karar verilmiştir[853].

---

848 BGH, 20.08.2020, 3 StR 94/20.

849 BGH, 18.02.1997, 1 StR 675/96.

850 BGH, 11.10.1967, 2 StR 506/67.

İsviçre Federal Yüksek Mahkemesi, failin, evinde işlenen hırsızlık sonucu çalındığını iddia ettiği eşyaların listesini sigorta şirketine bildirdikten yaklaşık bir ay sonra aynı olayda çalınan başka eşyaların da olduğundan bahisle ilave bildirimde bulunulduğu olayda, bildirimler aynı olaya dayanmasına ve birbirini tamamlayıcı nitelikte olmasına rağmen aralarındaki sürenin uzunluğu nedeniyle gerçeğe aykırı bildirimlerin doğal fiil tekliği teşkil etmediğine karar vermiştir. Bkz. BGer, 22.09.2016, 6B-543/2016.

851 BGH, 25.10.2001, 4 StR 262/01.

852 BGH, 15.02.2020, 2 StR 321/19.

Ayrıca ifade etmek gerekir ki, yaymak için pornografik bir içerik üretme amacıyla cinsel istismar suçunun işlenmesi, Alman CK m. 176a'da çocuğun cinsel istismarının nitelikli hali olarak düzenlenmiştir.

853 BayObLG, 16.01.1997, 1 ObOWi 801/96.

Hareketler arasında zaman birliğinin bulunması hem doğal fiil tekliği hem de tipik fiil tekliğinin (ve değerlendirme tekliğinin) tespitinde önem arz eder. Ancak bu kriter, tipik fiil tekliğinde daha geniş yorumlanır[854]. Örneğin, BGH, 1957'den 1975'e kadar ajanlık yapan ancak 1964 ve 1968 yılları arasında herhangi bir ajanlık faaliyetinde bulunmayan fail ile yurtdışından satın alıp ertesi gün Almanya'ya getirdiği uyuşturucuyu yaklaşık bir ay sonra satan failin hareketlerini tipik fiil tekliği kapsamında ele almıştır[855]. Bu somut olaylardaki hareketler arasındaki zaman farkı, BGH'nin doğal fiil tekliği için aradığı zamansal bağlantı şartını sağlayamayacak kadar uzundur. Örneğin, 15 ay boyunca aynı amaç doğrultusunda aynı mağdurdan aynı temele dayanan hileli davranışlarla çok defa eşya alınan olaydaki hareketlerin doğal fiil tekliği teşkil etmeyeceğine karar verilmiştir[856]. Ancak ajanlık faaliyetine ve uyuşturucu maddeye ilişkin olaylar tipik fiil tekliği kapsamında ele alınarak fiilin tek olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer yandan BGH, teşebbüs aşamasında kalmış ardışık hareketleri tipik fiil tekliği başlığı altında ele alarak aralarında zayıf bir zamansal bağlantı bulunan hareketlerin de tek fiil teşkil edeceğini kabul etmektedir. Örneğin, firmaları, şubelerinde bomba patlatarak maddi hasar vermek ve tehdit mektupları göndermek suretiyle korkutarak talep ettiği parayı almak isteyen failin, altı yıl içindeki çoğu teşebbüs aşamasında kalan on altı girişiminin dört fiil teşkil ettiği ifade edilmiştir[857]. Böylece aynı mağdura yönelmiş, aralarında birkaç hafta olan ve farklı şehirlere yayılmış hareketlerin tek fiil oluşturduğu kabul edilmiştir. Son olarak ifade etmek gerekir ki, tipik fiil tekliği bahsinde zamansal bağlantının ne kadar geniş yorumlanacağı suç tipine bağlı olarak değişmektedir.

Yargıtay, bir önceki başlıkta yer verilen kararlarda da görüleceği üzere, fiil tekliğinin tespitinde subjektif kriterle birlikte hareketler arasındaki zamansal bağlantıya önem atfetmektedir[858]. Mahkeme, fiil sayısını işaret eden TCK m. 43/1'deki "değişik zaman" ifadesinin zıttı olarak "aynı zaman" ifadesini kullanmakta ve "aynı zaman"

---

854 **Dürr,** s. 11; **Warda,** "Konstruktive Möglichkeiten und Grenzen der Zusammenfassung eines mehraktigen Geschehens zu einer Tat, dargestellt am Beispiel des Tatbestandsmerkmals „quälen" in § 225 StGB", s. 405; **Kretschmer,** "Der neue § 238 StGB: Cyberstalking und andere Änderungen", s. 46.
BGH de bu durumu kararlarında açıkça ifade etmektedir. Bkz. BGH, 19.11.2009, 3 StR 244/09; BGH, 26.02.1997, 3 StR 525/96.

855 Kararlar için bkz. **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 250.

856 BGH, 07.03.2017, 1 StR 41/17.

857 BGH, 30.11.1995, 5 StR 465/95.
Bu kararda fiil tekliğinin oldukça geniş yorumlandığı yönündeki görüş için bkz. **Beulke/Satzger,** "Zur Annahme natürlicher Handlungseinheit - Fall Onkel Dagobert", s. 433.

858 Bkz. Yargıtay 4. CD, 24.11.2020, E. 2017/15472, K. 2020/17656; Yargıtay 18. CD, 26.06.2018, E. 2016/10067, K. 2018/10144.

ifadesinin dar yorumlanmaması, çok kısa veya kısa zaman aralıklarının da aynı zaman dilimi olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedir[859]. Söz konusu "aynı zaman" ifadesiyle suçların içtiması bağlamında tek fiil kastedilmektedir. Örneğin, aynı ATM'den birer dakika arayla üç defa para çekilmesi[860], elli adet biranın aynı marketten üç dakika arayla birden fazla defada alınması[861], reşit olmayan mağdurla aynı mekanda kısa aralıklarla iki kez cinsel ilişkiye girilmesi[862], aynı yerde ve çok kısa zaman aralığı kabul edilen bir süre zarfında birden fazla kez tehdit içeren sözlerin söylenmesi[863], failin evinin lambasının yandığını gördüğü mağduru önce telefonla tehdit edip beş dakika sonra evinde silahla tehdit etmesi[864] hukuki anlamda tek fiil kabul edilmiştir. Ancak bu kararlar, Yargıtay'ın sadece bazı olaylarda fiil tekliği için eşzamanlılık aramadığını göstermektedir. Bu kararlarda fiil tekliğin suç tekliğini tespit etme amacına matuf olduğu ve geniş yorumlamada bu hususun da etkili olduğu ifade edilebilir. Zira Yargıtay, özelikle fikri içtimaın gündeme geleceği hallerde zamansal bağlantıyı kural olarak dar yorumlanmakta[865]

---

859 Bkz. Yargıtay CGK, 08.06.2010, E. 2010/11-98, K. 2010/143; Yargıtay 6. CD, 08.12.2021, E. 2021/3317, K. 2021/19091.

860 Yargıtay 8. CD, 27.10.2020, E. 2020/3149, K. 2020/17558.

Yine yedi dakika içinde üç defa havale yapılarak bilişim sistemlerinin kullanılması suretiyle hırsızlık suçunun işlendiği olayın hukuki anlamda tek fiil oluşturduğu kabul edilmiştir. Bkz. Yargıtay 8. CD, 25.10.2021, E. 2021/10794, K. 2021/19628.

861 Yargıtay 2. CD, 22.10.2019, E. 2019/3602, K. 2019/16076.

862 Yargıtay 14. CD, 23.03.2021, E. 2016/12861, K. 2021/2301.

Yargıtay, eski kabul edilebilecek içtihatlarında ardı ardına farklı yollarla icra edilen cinsel saldırıların ayrı fiiller olduğuna ve zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiğine hükmetmekteydi. Bkz. Yargıtay 5. CD, 02.12.2008, E. 2005/19512, K. 2006/1058; Yargıtay 5. CD, 31.03.2008, 1490-2964.

863 Zamansal ve mekânsal bağlantı bakımından özellik arz eden bu olay şu şekilde gerçekleşmiştir:

"Katılanın kuzeni olan tanık Didem'in, sanığın iş yerinde kısa bir süre çalıştıktan sonra sanık tarafından işten çıkarıldığı, olay günü saat 19.15 sıralarında katılanla birlikte sanığın bir alışveriş merkezinde bulunan iş yerine giden tanık Didem'in çalıştığı günlerin karşılığı olan ücretini istediği, sanık ödeme yapmayacağını söylediğinde tartışmaya başladıkları, katılanın da tartışmaya dahil olması üzerine sanığın, katılana "sen kim oluyorsun, kız olduğuna bakmam, ayağımın altına alırım, üçe kadar sayıyorum, iş yerimi terk edin" dediği, ardından iş yerinden çıkan katılan ile tanık Didem'in alışveriş merkezinin içindeki masalara oturduklarını gören sanığın, katılan ile tanık Didem'in yanına giderek katılana "sen kime güveniyorsun, seni Burhaniye'de o evde yaşatmam..." diyerek tehdit ettiği olayda…" (Yargıtay CGK, 05.12.2017, E. 2015/327, K. 2017/520.)

Benzer yönde olay ve karar için bkz. Yargıtay 4. CD, 26.10.2021, E. 2021/30788, K. 2021/25557.

864 Yargıtay CGK, 23.06.2020, E. 2016/793, K. 2020/348.

865 Hareketler arasında yirmi bir gün olmasına rağmen fiilin tek olduğu kabul edilen ve bu nedenle diğer kararlardan daha geniş bir fiil tekliği değerlendirmesi içeren karar için bkz. Yargıtay CGK, 20.05.2014, E. 2012/6-617, K. 2014/271.

"Sanıkların her aşamada birbirleriyle uyumlu savunmalarına göre, Hyundai panelvan araç ile bir düğünden dönerken yolun hemen kenarındaki depoda gördükleri fındıkları çalmaya karar verip, aracın alabildiği kadar olacak şekilde ve araçta yer kalmadığı için 15 çuval fındığı araca yükleyip TEM Hendek yolu üzerinde mısır tarlasının içine görünmeyecek şekilde bırakıp anlaşıldığına göre, somut olayda yol süresi hariç hiç ara vermeden tekrar suç konu yere dönüp 10 torba kadar daha fındığı tekrar araca yükleyerek diğer fındıkların yanına bıraktıkları, bu şekilde gerçekleştirilen eylemin TCK'nun 43/1. fıkrasında düzenlenen "değişik zamanlarda" şartına uyacak nitelikte zaman farkı bırakılmadan,

ve hatta bazı somut olaylarda fiil tekliği için sıkı zamansal bağlantının da ötesinde eşzamanlılık aramaktadır. Bu bağlamda Yargıtay'ın iki olaydaki yaklaşımı örnek gösterilebilir. Yargıtay, ilk olarak farklı kişilere ait aynı mekandaki eşyaların aynı zaman dilimi içinde çalındığı olaylarda fiilin tek olmadığını kabul etmektedir. Örneğin, spor salonunun soyunma odasında asılı vaziyette bulunan kıyafetlerin karıştırılıp üç ayrı kıyafette bulunan para ve cep telefonlarının çalındığı[866], soyunma odasındaki bankların üzerinde ve dolaplarda bulunan ve basketbol antrenmanı yapan mağdurlara ait olan dört ayrı çantadaki cep telefonlarının çalındığı[867], bodrum katında bir arada bulunan ve farklı kişilere ait on ayrı su sayacının aynı anda çalındığı[868] olaylardaki hareketlerin gerçekleştiriliş şekli itibariyle fiilin tek olmadığına karar verilmiştir. Ancak Yargıtay CGK'nın daha yakın tarihli bir kararında bu türden bir olayın tek fiil teşkil ettiğine karar verdiği de ifade edilmelidir[869].

önce aracın alabildiği kadar çalıp yükleyip, bunları gizleyebileceği yol kenarındaki en yakın ve uygun yere gizleyip, ara vermeden tekrar gidip 10 çuvalı da yüklemeleri şeklindeki eylemde TCK'nun 43/1. maddesindeki zincirleme suç hükümlerinin değil TCK'nun 61/a,f de düzenlenen suçun işleniş biçimi, faillerin fındıkların tamamını çalmaya yönelik oluşan kastlarının ağırlığı, aracın küçüklüğü sebebiyle kastettikleri eylemi iki seferde gerçekleştirmeleri karşısında; temel cezanın tesbitinde asgari hadden uzaklaşma sebebi olarak değerlendirilmesi gerektiği halde, olaya uymayan TCK'nun 43/1. kapsamında artırım sebebi olarak değerlendirilmesi … bozmayı gerektirmiş…" (Yargıtay 17. CD, 06.02.2019, E. 2017/3662, K. 2019/1199.)

Hareketler arasında birkaç dakikadan daha uzun bir sürenin olduğu (muhalefet şerhinde yarım saat olduğu ifade edilmektedir) yukarıdaki karar da fiil tekliğinin tespitinde Yargıtay'ın birkaç dakika ile sınırlı değerlendirme yapmadığı başka bir karar niteliğindedir.

866 Yargıtay CGK, 01.12.2020, E. 2018/247, K. 2020/494.

867 Yargıtay CGK, 14.11.2019, E. 2019/98, K. 2019/661.

868 Yargıtay CGK, 06.06.2017, E. 2017/566, K. 2017/317.

869 "Sanık ...'ın, mağdurların antrenman yaptıkları spor salonuna hırsızlık amacıyla gelerek soyunma odasındaki askıda asılı vaziyette bulunan mağdurlara ait kıyafetleri karıştırıp her bir mağdurun kıyafetleri üzerinden para ve cep telefonlarını çaldığı olayda; sanığın, tek bir iradi karara bağlı olarak soyunma odasına hırsızlık amacıyla gelip duvardaki askıda asılı bulunan mağdurlara ait kıyafetleri, aynı zaman ve mekan birliği içinde ve birbirini takip eden ardışık hareketlerle karıştırarak suça konu eşyayı çalması şeklindeki eyleminin, hukuki anlamda tek bir fiili oluşturduğu, sanık, kıyafetlerin farklı kişilere ait olduğunu bilebilecek durumda ise de, mağdur sayısının birden fazla olmasının, sanığın tekrarlanan her bir hareketi bir bütün olarak değerlendirildiğinde ayrı ayrı suçların oluşmasına sebebiyet vermeyeceği anlaşıldığından Özel Daire kararında herhangi bir isabetsizlik bulunmamaktadır." (Yargıtay CGK, 17.03.2022, E. 2018/301, K. 2022/182.)

Ancak Yargıtay 6. ve 13. Ceza Daireleri de benzer olaylarda fiilin tek olduğunu kabul etmektedir:

"Sanığın, katılanların cami şadırvanında askıda bulunan paltolarının cebinden paralarını çalmasında kuşku bulunmadığından, doğal olarak tek olmayan bu fiillerin, hukuken tek bir fiil olarak kabul edilmesi, bu fiilin birden fazla kişiye karşı işlenmesi nedeniyle 5237 sayılı TCK'nın 142/2-h maddesinden verilecek cezanın Aynı Kanun'un 43. maddesinin 2. fıkrasının yollamasıyla, aynı maddenin 1. fıkrası uyarınca artırılması yerine, mağdur sayısınca hırsızlık suçundan mahkûmiyet kararı verilmesi, Bozmayı gerektirmiş …" (Yargıtay 6. CD, 08.12.2021, E. 2021/3317, K. 2021/19091.)

"Suça sürüklenen çocuğun üç ayrı müştekiye ait olup, düğün evindeki yatak odasında bulunan çantaları çaldığında kuşku bulunmadığından, doğal olarak tek olmayan bu fiillerin, hukuken tek bir fiil olarak kabul edilmesi, bu fiilin birden fazla kişiye karşı işlenmesi nedeniyle suç tarihi itibariyle 5237 sayılı

İkinci örnek olay ise aralarında iştirak ilişkisi olan birden fazla failin bir mağdura sırayla cinsel saldırıda bulunmasıdır. Yargıtay, bu tür olaylarda da fiilin tek olmadığını ve faillerin zincirleme suç hükümlerine göre cezalandırılması gerektiğini ifade etmektedir. Örneğin, mağdurun araçla ıssız bir yere götürülüp cebir ve tehditle direncinin kırılmasından sonra iki failin art arda nitelikli cinsel saldırıda bulunduğu olaydaki hareketlerin değişik zamanlarda icra edildiğinden bahisle fiilin tek olmadığına karar verilmiştir[870]. Ayrıca Yargıtay, birlikte suç işleme iradesinin bulunduğu gerekçesiyle TCK m. 43/1'deki zincirleme suç hükmünün mezkûr olaylarda uygulanması gerektiğine karar vermektedir[871]. Bu noktada, Yargıtay'ın söz konusu iki içtihadına katılmadığımızı ifade etmekle yetiniyoruz.

TCK'nın 142/2-h maddesinden verilecek cezanın aynı Kanun'un 43. maddesinin 2. Fıkrasının yollamasıyla, aynı maddenin 1. fıkrası uyarınca artırılması yerine, müşteki sayısınca hırsızlık suçundan mahkûmiyet kararı verilmesi bozmayı gerektirmiş…" (Yargıtay 13. CD, 26.10.2020, E. 2020/5686, K. 2020/10285.)

"Suça sürüklenen çocuğun iki ayrı mağdura ait olup, öğretmenler odasında masanın üzerine bırakılan çantalardan birinden cüzdan diğerinden telefon ve para çaldığında kuşku bulunmadığından, doğal olarak tek olmayan bu fiillerin, hukuken tek bir fiil olarak kabul edilmesi, bu fiilin birden fazla kişiye karşı işlenmesi nedeniyle suç tarihi itibariyle 5237 sayılı TCK'nın 142/1-b maddesinden verilecek cezanın aynı Kanun'un 43. maddesinin 2. fıkrasının yollamasıyla, aynı maddenin 1. fıkrası uyarınca artırılması yerine, mağdur sayısınca hırsızlık suçundan mahkûmiyet kararı verilmesi bozmayı gerektirmiş…" (Yargıtay 13. CD, 09.03.2020, E. 2019/12287, K. 2020/3462.)

"Sanığın, öğrenci yurdunun etüt odası içerisinden katılanların ayrı masalarda bulunan dizüstü bilgisayarlarını çalmasında kuşku bulunmadığından, doğal olarak tek olmayan bu fiillerin, hukuken tek bir fiil olarak kabul edilmesi, bu fiilin birden fazla kişiye karşı işlenmesi nedeniyle 5237 sayılı TCK'nın 142/1-b maddesinden verilecek cezanın Aynı Kanun'un 43. maddesinin 2. fıkrasının yollamasıyla, aynı maddenin 1. fıkrası uyarınca artırılması yerine, mağdur sayısınca hırsızlık suçundan mahkûmiyet kararı verilmesi, bozmayı gerektirmiş…" (Yargıtay 13. CD, 03.03.2020, E. 2019/10863, K. 2020/3048.)

Yargıtay 6. Ceza Dairesi'nin şu kararında ise mekânsal bağlantı olmadığından bahisle iki ayrı fiilin olduğunu kabul etmiştir:

"Sanığın önce erkek soyunma odasındaki iki müştekinin kilitli olmayan dolabından, daha sonrada kadın soyunma odasına girerek iki kadın müştekinin aynı şekilde kilitli olmayan dolaplarından hırsızlık yaptığının anlaşılması karşısında iki ayrı soyunma odasındaki hırsızlık suçlarının kendi içinde aynı neviden fikri içtima halini oluşturması nedeniyle iki kez 5237 sayılı TCK'nın 142/2-h ve 43/2 maddelerinden hüküm kurulması yerine mağdur sayısınca suçun varlığı kabul edilip mahkumiyet kararı verilmesine dair yerel mahkeme kararın "Bozulmasına" karar verilmesi yerindedir." (Yargıtay 6. CD, 26.05.2021, E. 2021/13003, K. 2021/9777.)

870 Yargıtay CGK, 28.05.2013, E. 2013/14-35, K. 2013/266.

Benzer yönde kararlar için bkz. Yargıtay CGK, 28.05.2013, E. 2012/14-1371, K. 2013/267; Yargıtay CGK, 04.12.2018, E. 2016/1430, K. 2018/602; Yargıtay 14. CD, 20.06.2019, E. 2018/10295, K. 2019/10168.

871 Tek fail ve mağdur olmasına rağmen hareketler arasında daha uzun bir zaman diliminin olduğu başka bir olayda da fiilin tek olmadığı kabul edilmiştir:

"Olay günü evine çağırdığı mağdureyle sanığın akşam saat 21.00 sularına kadar oturdukları, mağdurenin gitmek istemesi üzerine sanığın engel olarak mağdureyi yaraladığı ve evde bulunan yatağa zincirlediği, devamında mağdureye cinsel saldırıda bulunduğu, bir müddet sonra mağdurenin kurtulabilmek için sanıktan yemek istediği, bunun üzerine sanığın mağdureyi çözdüğü ve yiyecek bir şeyler almak için evden ayrılmakta olduğu sırada mağdurenin "kapıyı kilitleme" demesi üzerine sanığın evden ayrılmaktan vazgeçtiği ve tekrar mağdureyi yatağa zincirleyip ikinci defa cinsel saldırıda

Yine failin kardeşini öldürmek amacıyla iki el ateş ettiği ve hedefte sapma sonucu kardeşinin yanında bulunan yengesini olası kastla yaraladığı olayda failin öldürme veya yaralama kastıyla arka arkaya ateş ettiği için mağdur sayısınca fiilin olduğu[872], failin yeğenini rahatsız eden çocuklar için araçla okula gidip önce mağdurlardan birini araca bindirip ardından diğer mağduru zorla yakalayıp araca bindirdiği ve mağdurları evlerinin yakınına bıraktığı olayda mağdur sayısınca fiilin olduğu[873], faillerin sokakta oyun oynayan 4 ve 6 yaşındaki çocukların yanında araçla durarak çocukları araca aldığı benzer nitelikteki olayda mağdur sayısınca fiilin olduğu[874] yönündeki Yargıtay içtihatları da fiil tekliğinin dar yorumlandığı kararlara örnek teşkil eder. Ancak failin hedeflediği miktarda malvarlığı değerini mağdurdan parça parça aldığı ve yağma da dahil olmak üzere malvarlığına karşı suçların işlendiği hallerde Yargıtay'ın zamansal bağlantı kriterini geniş yorumladığı burada da ifade edilmelidir[875].

Diğer yandan, özellikle Yargıtay ceza dairelerinin zamansal bağlantı şartını geniş yorumladığı istisnai nitelikte kararları da vardır. Örneğin, failin, ihbar üzerine olay yerine gelen polislere hakaret ettiği, hakkında yasal işlem yapılması için polis merkezine getirilip nezarethaneye konulduktan sonra ise polis merkezinde bulunan polislere hakaret ettiği olaydaki hareketlerin, aynı olay ve zaman dilimi içerisinde, aynı suç işleme kararı ve kastıyla gerçekleştirildiğinden bahisle hukuki anlamda tek fiil teşkil ettiğine karar verilmiştir[876]. Bu karar; hareketler arasında nispeten uzun bir zaman dilimi olması, hareketlerin farklı mekanlarda icra edilmesi ve farklı mağdurlara yönelmesi, hareketler arasında fiili kesinti olarak kabul edilebilecek başka olayların cereyan etmesine rağmen fiil tekliği kabul edildiği için önemlidir.

---

bulunduğu, daha sonra yatağın kenarında 1-2 saat kadar uyuya kaldığı ve uyandıktan sonra bağlı olan mağdureye karşı üçüncü defa cinsel saldırıda bulunduğu olayda, sanığın bir suç işleme kararının icrası kapsamında, aynı mağdura karşı, değişik zamanlarda, aynı suçu, birden fazla kez işlediğinin anlaşılması karşısında, mahkemenin TCK.nın 43/1. maddesinin uygulamasında bir isabetsizlik bulunmadığından…" (Yargıtay 14. CD, E. 2013/7469, K. 2013/10638.)

872 Yargıtay CGK, 10.12.2013, E. 2012/1-1572, K. 2013/600.

Yargıtay'ın söz konusu kararda, fiil tekliğinin tespitinde hareketi esas almadığına ilişkin yukarıdaki açıklamalarımıza atıf yapmakta yarar görüyoruz.

873 Yargıtay 8. CD, 19.10.2021, E. 2019/4105, K. 2021/19242.

874 Yargıtay 8. CD, 01.12.2021, E. 2019/4463, K. 2021/22030.

875 "Mağdurların sanık ile daha önceden anlaştıkları bedeli parçalar halinde sanığa vermelerinin her bir mağdura karşı ayrı ayrı tek suç oluşturduğu gözetilmeden sanık hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanması suretiyle fazla ceza tayini…" (Yargıtay 15. CD, 25.04.2019, E. 2018/6684, K. 2019/4268.)

Ayrıca bkz. Yargıtay CGK, 20.05.2014, E. 2012/6-617, K. 2014/271; Yargıtay CGK, 16.04.2013, E. 2012/15-1407, K. 2013/140.

876 Yargıtay 18. CD, 24.04.2018, E. 2016/4787, K. 2018/5951.

Sonuç olarak gerek BGH gerekse Yargıtay, hareketler arasındaki zaman ve mekan birliğine ilişkin kesin bir yargıda bulunmamaktadır. Her iki yüksek mahkeme de hareketler arasındaki zamansal ve mekânsal bağlantının fiil tekliği için yeterli olup olmadığının tespitinde ihlal edilen hukuki değerler ile mağdur/suç sayısı başta olmak üzere somut olayın özelliklerini dikkate almaktadır. Bu bağlamda her iki mahkemenin de hareketlerin aynı mağdura karşı aynı suçu oluşturduğu somut olaylarda diğer olaylara kıyasla daha geniş bir fiil tekliği kabulünün olduğu belirtilmelidir.

3.2.3.1.3. Objektif Gözlemci Nazarında Hareketlerin Tek Fiil Olarak Algılanması

Bu kriter, somut olaydaki hareketlerin harici bir gözlemcinin doğal bakış açısıyla tek fiil olarak algılanmasını ifade eder. Buna göre hareketlerin harici nazardan nasıl göründüğüne bakılır ve diğer kriterler de dikkate alınarak doğal bir bakış açısıyla bütünlük arz eden hareketler tek fiil olarak değerlendirilir[877]. Bu kriter, doğal fiil tekliğini oluşturan içtihatların başından beri var olan bir kriterdir[878]. Hatta doğal fiil tekliğinin tespitinde subjektif kriterin sonradan bu kriterin yanına eklendiği söylenebilir[879]. Yine bu kriter, Alman yüksek mahkemelerinin, doğal fiil tekliğine ilişkin temel yaklaşımını ortaya koyar niteliktedir. Buna göre doğal fiil tekliği, doğal bakış açısıyla veya doğal yaklaşımla birlik arz eden hareketleri ifade eder[880]. Objektif nitelikteki diğer kriterlerin bu kriteri somutlaştırma amacıyla oluşturulduğu da söylenebilir. Diğer objektif kriterlerin de yerleşik hale geldiği günümüzde ise bu kriterin, tek başına bir anlam ihtiva etmemekle birlikte diğer kriterlerin toplu olarak değerlendirilmesine imkan sağlayan bir kriter olduğu söylenebilir.

Hareketlerin objektif gözlemci nazarında birlik arz edip etmediği başta sıkı zaman ve mekan birliği olmak üzere diğer kriterlerle birlikte belirlenir. Genel değerlendirme imkanı sunan bu kriterin, ayrıca, herhangi bir kriterin kesin olarak sağlanmadığı olaylarda bu eksikliğe rağmen tek fiil kabulüne imkan sağladığı söylenebilir. Buna göre eksik kritere

---

877 Doğal bakış açısına göre hareketlerin bütünlük arz etmesi, ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramının sınırlarını tespit etmek için de başvurulan bir kriterdir. (Bkz. BGH, 16.03.1989, 4 StR 60/89; BGH, 21.10.2008, 4 StR 440/08; BGH, 21.02.2017, 1 StR 296/16; BGH, 09.09.2020, 2 StR 261/20.) Ancak BGH'ye göre söz konusu kriter, ceza muhakemesi bağlamında fiil tekliğinin tespitinde daha geniş bir kapsama sahiptir. (Bkz. BGH, 19.11.1997, 3 StR 574/97.) Bu bağlamda hareketlerin farklı yargılamaya konu edilmesinin suni bir ayrıma sebebiyet verip vermediğinin tespit edilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

878 Bkz. RGSt 58, 113, 116; BGH, 26.04.1960, 5 StR 75/60; BGH, 10.01.1969, 4 StR 506/68.

879 Bkz. **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 16-17; **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 45; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB)", s. 362.

BGH kararlarının bu yöndeki gelişimi için bkz. **Blei,** "Die natürliche Handlungseinheit", s. 712 vd.; BGH, 10.01.1969, 4 StR 506/68.

880 Bkz. **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 16; **Hackmann,** s. 50.

rağmen hareketler objektif bakış açısıyla bütünlük arz ediyorsa aralarında doğal fiil tekliği ilişkisi olduğu kabul edilir. Örneğin, yukarıda da değinilen bir olayda fail, öldürme kastıyla mağdura saldırır ve mağdurun aldığı yaralar sonucu hareketsiz kalması üzerine hareketlerini sona erdirir, ancak yarım saat sonra mağdurun ölmediğini anlayıp aynı aletle mağduru öldürür. Bu olayda, hareketler arasındaki zaman farkına rağmen doğal bakış açısıyla olayın bütünlük arz ettiği ve birlik arz eden bir kararın olduğu gerekçesiyle doğal fiil tekliğinin varlığı kabul edilmiştir[881]. Ancak yaklaşık dokuz aylık zaman zarfında kendisinden istendiği ve parasının olduğu zamanlarda terör örgütüne dört defa bağışta bulunan failin hareketleri arasında düzensiz zaman aralıklarının bulunduğu ve doğal bakış açısıyla bu hareketlerin tek fiil olarak algılanmasına imkan sağlayacak nitelikte bir sıkı birlikteliğin olmadığı gerekçesiyle doğal fiil tekliğinden söz edilemeyeceğine karar verilmiştir[882]. Yine ekonomik olarak zor durumda olan failin, mağdurun evine gidip ondan para istemesi üzerine ikilinin tartışmaya başladığı, kendisine tokat atılmasıyla sinirlenen failin, mağdurun boğazını şiddetli şekilde sıkarak onu bitkin duruma getirdiği ve mağdurun bu durumunu gördükten sonra ise üzülerek onu banyoya götürüp kendine gelebilmesi için yardım ettiği, bilinci yerine gelen mağdurun faile hakaret etmesi üzerine ise failin mağduru boğarak öldürdüğü olayda BGH, failin ilk hareketlerinden sonra mağduru banyoya götürerek yardım etmesinin, somut olayın doğal bakış açısıyla tek fiil olarak telakki edilmesine engel teşkil ettiğine, diğer bir deyişle yardım etmenin kesinti niteliğinde olduğuna, karar vermiştir[883]. Ayrıca BGH söz konusu kararında, bu kesinti nedeniyle doğal fiil tekliğinin subjektif kriterinin somut olayda değerlendirmesinin gerekli olmadığını ifade etmiştir. Yine failin organ sokmak suretiyle cinsel saldırıda bulunduktan sonra mağduru serbest bıraktığı, mağdurun banyoya giderek kendisine çeki düzen verip tamamen giyinik şekilde çıktıktan sonra evden ayrılmak isterken failin mağdura tekrar organ sokmak suretiyle cinsel saldırıda bulunduğu olayda, iki cinsel saldırı arasındaki sükûnet aşamasının, objektif gözlemci nazarında fiilin tek olarak algılanmasına engel teşkil

881 BGH, 16.05.1990, 2 StR 143/90.

882 Bu kararda, ayrıca, ilgili suç tiplerinin düzenlenme biçimi nedeniyle tipik fiil tekliğinden de söz edilemeyeceği belirtilmiştir. Bkz. BGH, 19.11.1997, 3 StR 574/97.

883 BGH, 28.08.1984, 1 StR 427/84.

edebileceği ifade edilmiştir[884]. Doktrinde ise bu kriterin yeteri kadar somut olmadığı belirtilmektedir[885].

Yargıtay, herhangi bir kararında BGH tarafından ortaya konulan doğal fiil tekliğinin tüm kriterlerini açıkça zikretse bile fiil tekliğinin tespitinde subjektif kriter ile zamansal ve mekânsal bağlantı kriterini esas almaktadır. Öte yandan mahkeme, çok sayıda hareketin hukuki anlamda tek fiil teşkil ettiğini kabul ettiği bazı kararlarında hiçbir kritere doğrudan atıf yapmamaktadır. Bu kararlarda, zımni olarak hareketlerin objektif gözlemci nazarında birlik arz etmesi kriterine dayanıldığı söylenebilir[886].

3.2.3.1.4. Hareketlerin Aynı Türden Olması

BGH'nin, doğal fiil tekliği için temel olarak iki farklı tanım kullandığı söylenebilir. Bu tanımlardan ilkine göre doğal fiil tekliği, yukarıda açıklanan üç kritere göre belirlenir[887]. Diğer tanıma göre ise hareketlerin aynı türden olması dördüncü kriter niteliğindedir[888]. Bu farklılığa paralel olarak doktrinde de bazı yazarlar tarafından hareketlerin aynı türden olması doğal fiil tekliğinin ayrı bir kriteri olarak kabul edilmemektedir.[889] Aksi yönde görüş ise hareketlerin aynı türden olması gerektiğini

---

884 BGH, 19.04.2007, 4 StR 572/06.

Bu kararda ayrıca cebrin kesintisiz olmadığı gerekçesiyle ikinci cinsel saldırının yeni bir karara dayandığı ve bu nedenle fiilin tek olmadığı da ifade edilmiştir.

885 **Haft,** s. 282; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", s. 395.

886 "Sanığın polis memuru olan mağdurlara yakalanmamak için arabası ile kaçtığı, kendisini takip eden mağdurlar ... ve ...'nın içinde bulunduğu sivil polis aracına hedef gözetmeksizin 4-5 kez ateş ettiği, arabası durdurulduğunda diğer mağdurlar olan polis memurları ..., ..., ...'ye karşı havaya ateş etmeye devam ettiği, yakalandığı sırada da mağdur ...'a tekme attığı olayda; sanığın hukuki anlamda tek fiil kabul edilmesi gereken tüm eylemlerin sadece görevi yaptırmamak için direnme suçunu oluşturduğu…" (Yargıtay 8. CD, 18.02.2020, E. 2019/11891, K. 2020/9949.)

"[S]anığın, müştekisi olduğu kasten yaralama olayı ile ilgili olarak hastaneye giderek kardeşi ...'in nüfus cüzdanını görevlilere vermek suretiyle onun adına adli rapor tanzim ettirmek ve daha sonra hastane polisi tarafından ifadesi alınırken aynı kimlik bilgilerini bildirip düzenlenen ifade tutanağını imzalamaktan ibaret fiilinin, hukuki anlamda tek fiil olduğu ve müşteki ifade tutanağını da TCK'nin 206/1, maddesindeki "resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyanda bulunmak" suçunu oluşturduğu ve zincirleme suç koşullarının da bulunmadığı gözetilmeden, belirtilen suçtan yazılı şekilde iki ayrı mahkumiyet hükmü kurulması…" (Yargıtay 11. CD, 13.05.2019, E. 2017/3791, K. 2019/4629.)

887 Bkz. BGH, 04.09.1990, 1 StR 301/90; BGH, 08.02.2012, 1 StR 427/11; BGH, 17.11.2016, 3 StR 402/16; BGH, 08.02.2018, 1 StR 228/17.

BGH'nin doğal fiil tekliği için hareketler arasında zamansal, mekânsal ve motivasyonel bağlantı kriterleriyle yetindiği karar için bkz. BGH, 06.07.2022, 5 StR 85/22.

888 Bkz. BGH, 12.01.1995, 4 StR 742/94; BGH, 19.03.2013, 1 StR 647/12; BGH, 10.02.2015, 1 StR 488/14.

889 **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 652; **Schmidt, R.,** s. 480; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (1)", s. 395; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 601.

bağımsız bir kriter olarak kabul etmektedir[890]. Azınlıktaki bir diğer görüş ise objektif gözlemci nazarında hareketlerin tek fiil olarak algılanması kriteri yerine hareketlerin aynı türden olması gerektiği kriterini kabul etmekte ve böylece yine üç kriterin olduğunu savunmaktadır[891]. Doktrindeki görüş ayrılığının, BGH'nin kararlarının genel olarak farklı şekilde yorumlanmasından kaynaklandığı söylenebilir. Ancak yargı kararlarındaki formülasyon çeşitliliğinin, doğal fiil tekliğinin içeriğinde bir farklılığa sebebiyet vermediği de ifade edilmektedir[892].

Aynı tür hareket kriteriyle ne kastedildiği yargı kararlarında izah edilmemektedir. Öncelikle bu kriterin net olmadığı belirtilmektedir[893]. Bu kriter ile hareketlerin dış görünüşünün, sosyal anlamının veya hukuki niteliğinin aynı türden olması gerektiğinin kastedildiği söylenebilir. Doktrinde bir görüş, hareketlerin aynı türden olup olmadığının tespitinde suç tiplerinin düzenlenme biçiminin de önem arz ettiğini, hareketlerin aynılığının eşdeğerlik olarak anlaşılması gerektiğini, hareketlerden birinin haksızlık ve kusur içeriği bakımından bağımsız değerlendirmeyi gerektirecek içeriğe sahip olduğu hallerde eşdeğerliliğin olmadığını ve bu nedenlerle söz konusu kriterin, doğal fiil tekliğinin tespitini hukuki bir süreç olmaktan çıkartıp doğal bir süreç niteliği kazandırmadığını ifade etmektedir[894]. Bu görüşe göre hareketlerin aynı türden olması hareketlerin dıştan nasıl göründüğüyle değil, hareketlerin hukuki niteliğiyle alakalıdır. Bu görüşe benzer diğer bir görüşe göre ise bu kriter, hareketlerin benzer türden suçlara yönelik olmasını ifade eder[895]. Buna göre doğal fiil tekliği bağlamında farklı neviden fikri içtima ilişkisi sadece istisnai hallerde kabul edilebilir[896].

Yargı kararları genel olarak değerlendirildiğinde, BGH'nin, somut olayda doğal fiil tekliğinin olmadığına hükmettiği kararlarında hareketlerin aynı türden olup olmadığı hususunu genellikle geri planda tuttuğu ya da bir önceki kriter kapsamında değerlendirdiği söylenebilir[897]. Bu bağlamda BGH'nin, fiil çokluğu bahsinde esas olarak subjektif kriterin

---

890 **Jaeger,** SK-StGB, s. 221; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 486; **Roxin,** s. 805; **Heinrich,** s. 629; **Murmann,** s. 501; **Kühl,** s. 909; **Stratenwerth/Kuhlen,** s. 329.

891 **Ke,** s. 62.

892 **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: Handlungseinheit und Handlungsmehrheit", s. 572.

893 **Murmann,** s. 501.

894 **Werle,** s. 104; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 496.

895 **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 487.

896 **Albrecht,** "Gleichzeitiger Gurt- und Geschwindigkeitsverstoß", s. 3.

897 Benzer yönde görüş için bkz. **El-Ghazi,** s. 401.

sağlanmadığı, hareketler arasında sıkı zaman ve yer bağlantısının olmadığı ya da olayın objektif olarak bütünlük arz etmediği gerekçesine/gerekçelerine dayandığı söylenebilir. Örneğin, failin, daha önceden planladığı şekilde öldürme kastıyla mağdurun evinde mağdura baltayla saldırıp onu ağır şekilde yaraladığı ve mağdurun baygın şekilde yerde yatarken kan kaybından öldüğü; failin, öldürmeye yönelik hareketlerinden sonra yaklaşık kırk beş dakika daha evde kaldığı, bu süre zarfında kahve ve sigara içerek telefon görüşmesi yaptığı, bu aşamada verdiği yeni bir kararla evdeki bazı değerli eşyaları ve mağdurun arabasını alarak evden uzaklaştığı olayda öldürmeye yönelik hareketler ile eşyaları almaya yönelik hareketler arasında doğal fiil tekliği ilişkisinin olmadığına karar verilmiştir[898]. Gerekçe olarak ise hareketler arasında subjektif bağın olmadığı ve zaman farkı nedeniyle hareketlerin objektif olarak bütünlük arz etmediği ifade edilmiştir. Bu kararda, hareketlerin farklı türden olmasının fiil çokluğuna ilişkin gerekçeye dahil edilmemiş olması söz konusu kriterin geri planda kaldığını göstermektedir. Zira mevzubahis hareketler arasındaki temel farklardan biri de hareketlerin doğal veya hukuki anlamda aynı türden olmamasıdır. Yine bir arabanın çalınması ile plaka ve şasi numarasının değiştirilmesi hareketleri arasında zaman birliği başta olmak üzere yukarıda ifade edilen üç kriterin sağlanması halinde doğal fiil tekliği ilişkisinin olacağına karar verilmiştir[899]. Bu olayda da hareketlerin farklı türden olması doğal fiil tekliğine engel kabul edilmemiştir. Doktrinde de BGH'nin, subjektif kriterin ve objektif gözlemci nazarında hareketlerin tek fiil olarak algılanması kriterinin şüphe götürmez şekilde sağlandığı hallerde hareketlerin aynı türden olmasına ilişkin kriterden vazgeçtiği ifade edilmektedir[900]. Yine hareketlerin aynı türden olması kriterinin sadece bazı kararlarda arandığı[901], neredeyse hiçbir kararda bu kriterin sağlanmadığından bahisle doğal fiil tekliğinin dışlanmadığı da doktrinde belirtilmektedir[902].

BGH'nin söz konusu kriteri subjektif esaslara dayalı olarak değerlendirdiği kararı da vardır. Bkz. **Blei,** "Die natürliche Handlungseinheit", s. 98.

898 BGH, 30.11.2005, 2 StR 393/05.

899 Bkz. BGH, 04.09.1990, 1 StR 301/90.

Yine failin, başka bir araçtan çaldığı plakayı kısa süre içinde belgede sahtecilik suçunu oluşturan kendi aracında kullanmaya başladığı benzer nitelikteki olayda da zamansal ve mekânsal bağlantı kriteri ile objektif gözlemci nazarında hareketlerin tek fiil olarak algılanması kriterine dayanarak doğal tekliğinin olduğuna karar verilmiştir. Bkz. BGH, 19.09.2021, 4 StR 137/21.

900 **Albrecht,** "Gleichzeitiger Gurt- und Geschwindigkeitsverstoß", s. 3.

901 **Roxin,** s. 812.

902 **El-Ghazi,** s. 401.

Bu açıklamalara rağmen söz konusu kriterin tamamen dışlanmasına, BGH'nin istisnai nitelikteki kararları engel teşkil eder. Örneğin, failin, mala zarar verme ve tehdit suçlarını işlediği somut olayda bu suçların farklı hukuki değerleri koruduğu, bu suçları oluşturan hareketlerin içerik ve dış görünüş itibarıyla aynı türden olmadığı gerekçesiyle doğal fiil tekliğinden söz edilemeyeceğine hükmedilmiştir[903]. Yine arabayla işlenen kasten yaralama suçunun akabinde izinsiz olarak kaza yerinden ayrılma suçunu işleyen failin hareketlerinin aynı türden olmadığından bahisle doğal fiil tekliği teşkil etmediğine karar verilmiştir[904].

Sonuç olarak hareketlerin aynı türden olması gerektiği kriterine kararda yer verilse bile bu kriterin kural olarak fiil sayısının tespitinde belirleyici rol oynamadığı, hareketlerin aynı tür olup olmadığının objektif gözlemci nazarında hareketlerin tek fiil olarak algılanması kriteri kapsamında değerlendirildiği söylenebilir[905]. Bu nedenle mevzubahis kritere ilişkin içtihatlardaki formülasyon farklılığının doğal fiil tekliğinin içeriği bakımından bir farklılığa sebebiyet vermediği görüşünün yerinde olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca hareketlerin hukuki anlamda aynı türden olması gerektiği kabul edilirse doğal fiil tekliği kapsamında farklı neviden fikri içtima ilişkisinden söz edilemeyeceği görüşü de yerindedir. BGH ise farklı suçlar arasında doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima ilişkisini kabul etmektedir. Buradan hareketle BGH'nin bu kriteri, hareketlerin doğal veya sosyal anlam itibariyle aynı olması gerektiği şeklinde yorumladığı söylenebilir. Ancak doğal fiil tekliğinin kapsamını genişleten bu durum doktrinde eleştirilmekte, doğal fiil tekliğinin kapsamının aynı suçu oluşturan tekrarlayan ve ardışık hareketlerle sınırlandırılması gerektiği savunulmaktadır.

3.2.3.2. Doğal Fiil Tekliğinin Niteliği

Doğal fiil tekliğinin sınırına ve kapsamına ilişkin tartışmaların yanı sıra niteliği de tartışmalıdır. Bu nedenle doğal fiil tekliğinin niteliğini ortaya koymada yol gösterici olan kriterlerden sonra bu kurumun niteliğine ilişkin görüş farklılıklarına değinmekte yarar vardır. BGH'ye göre doğal fiil tekliği, doğal bakış açısıyla sınırları tespit edilmiş hareketler bütünüdür[906]. Mahkemenin, "objektif gözlemci nazarında hareketlerin tek fiil olarak

903 BGH, 03.05.1972, 3 StR 203/71.

904 BGH, 10.01.1969, 4 StR 506/68.

905 Bkz. BGH, 24.10.2018, 5 StR 73/18.

906 Bkz. BGH, 10.07.2017, GSSt 4/17; BGH, 27.05.2009, 5 StR 187/09; BGH, 11.07.2017, 2 StR 220/17; BGH, 22.08.2018, 3 StR 59/18; BGH, 01.09.2020, 2 StR 264/20; BGH, 16.09.2020, 2 StR 529/19; BGH, 06.07.2022, 5 StR 85/22.

algılanması" kriterini ön plana çıkarması da bu bakış açısından kaynaklanmaktadır[907]. Diğer bir deyişle BGH'ye göre bu kurum, ismiyle müsemmadır ve doğal bir nitelik arz eder[908]. Buna göre doğal fiil tekliği kural olarak normatif kriter içermez[909], hareketlerin sosyal anlamda birlik arz etmesi yeterlidir[910]. Böylece suç tipinin kanuni formülasyonu doğal fiil tekliğinin tespitinde önem arz etmez, hareketlerin farklı mağdurlara yönelmesi fiil tekliğine engel teşkil etmez, doğal fiil tekliğine dayalı farklı neviden fikri içtima ilişkisi kurulabilir. Söz konusu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere doğal niteliği haiz doğal fiil tekliği oldukça geniş bir kapsama sahiptir. Ancak "doğal" ifadesiyle tabii bilimlerin kastedilmediği, fiil tekliğinin tespitinde normatif kriterleri dışlamak amacıyla bu ifadenin kullanıldığı ve bu ifadenin sosyal anlamda birliği işaret ettiği ayrıca vurgulanmalıdır[911].

Doğal fiil tekliğine yönelik eleştiriler, doğal fiil tekliğinin muğlak ve geniş kapsamlı olduğu hususunda yoğunlaşmaktadır. Bu argümanlar, doğal fiil tekliğinin hiçbir normatif kriter içermediği, yani salt doğal niteliği haiz olduğu gerekçesine dayanır[912]. Doktrindeki ağırlıklı görüş, doğal fiil tekliğinin normatif niteliği (de) haiz olduğunu veya olması gerektiğini ifade etmektedir[913]. Ayrıca bu görüşü savunan yazarların gerekçeleri,

---

BGH'nin geçmişten beri tipiklik öncesi bir fiil kavramını esas alma eğilimde olduğu ifade edilmektedir. Bkz. **Mannzen, Walter,** "Zur Theorie der erweiterten Handlungseinheit", ZStW, 1935/54, s. 218; **Grosse-Wilde,** "Was ist eine Tat und was sind ihre verschuldeten Auswirkungen?", s. 61.

Benzer yönde açıklama için bkz. **Mannzen,** "Zur Theorie der erweiterten Handlungseinheit", s. 218.

907 Bkz. BGH, 29.03.2012, 3 StR 422/11; BGH, 15.11.2016, 3 StR 236/15.

908 BGH, 18.12.1984, 1 StR 596/84.

909 Bkz. **Geppert, Klaus,** "Tatbestandsverwirklichung bei Gefährdung mehrerer Personen", NStZ, 1989/7, s. 321; **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 114; **Rissing-van Saan,** "Die Behandlung rechtlicher Handlungseinheiten in der Rechtsprechung nach Aufgabe der fortgesetzten Handlung (unter besonderer Berücksichtigung des Staatsschutz-Strafrechts)", s. 478.

910 Doğal bakış açısı ifadesinin, hareketlerin tabiatını, doğasını değil; toplumsal içeriğini kastettiği yönündeki görüş için bkz. **Mannzen,** "Zur Theorie der erweiterten Handlungseinheit", s. 224.

911 **Hackmann,** s. 50.

912 **Rissing-van Saan,** LK, s. 536 vd.; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 494-495; **Haft,** s. 282; **Blei,** "Die natürliche Handlungseinheit", s. 100.

913 **Zieschang, Frank,** "Das Konkurrenzverhältnis von Zustands- und Dauerdelikt", Festschrift für Ruth Rissing-van Saan zum 65. Geburtstag, De Gruyter, 2011, s. 803; **Jaeger,** SK-StGB, s. 220; **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 33; **Jescheck/Weigend,** s. 711; **Roxin,** s. 812; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 16; **Wegscheider,** s. 35; **Otter**, s. 187; **Hackmann,** s. 51; **Maiwald,** BGH v. 18.12.1984 - l StR 596/84, s. 515; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 83; **Warda,** "Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit", s. 257; **Kretschmer,** "Konkurrenzlehre (§§ 52 und 53 StGB) im Strafrecht – Teil I", s. 589.

Benzer yönde görüş ileri süren *Welzel*'e göre fiil tekliği kümülatif nitelikteki iki kritere göre belirlenir: amaç birliği ve tipikliğe dayalı hukuki-sosyal değerlendirme (**Welzel,** s. 224.).

Wolter, fiil tekliğinin tespitinde doğal bakış açısının terkedilerek hukuki anlamda fiil tekliğinin kapsamının genişletilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Buna göre aralarında sıkı zaman ve mekan birliği ile zincirleme subjektif birlik olan hareketler tek fiil olarak değerlendirilir. Yazar, söz konusu kriterleri Alman doktrinindeki zincirleme fiil tekliği kriterleri ile mukayese etmekte; zaman ve mekan birliğinin zincirleme fiil tekliğine göre daha sıkı, subjektif kriterin ise daha gevşek nitelikte olduğunu

benzer nitelikte olmasına rağmen çeşitlilik arz etmektedir. Bir görüşe göre doğal bakış açısından ya da doğal yaşam anlayışından doğa bilimlerine benzer bir fiil kavramı anlaşılmamalıdır. Zira bu anlayış ve doğal fiil tekliğinin yukarıda açıklanan kriterleri normatif niteliği de bünyesinde barındırmaktadır[914]. Başka bir görüşe göre doğal yaşam anlayışı, fiil tekliğinin tespitinde yol gösterici değildir ve sadece fiil tekliğinin gerçek nedenini gizler. Bu nedenle fiil tekliğinin tespitinde somut olaydaki suç tiplerinin kanundaki düzenlenme biçimi esas alınmalıdır[915]. Diğer bir görüş ise doğal fiil tekliğinin tamamen hukuki değerlendirmeye dayandığını, hiçbir yönüyle doğal nitelik arz etmediğini ifade etmektedir[916].

Doğal fiil tekliğine normatif nitelik atfeden yazarların doğal fiil tekliğine ilişkin temel refleksi, bu kurumun kapsamını suç tekliği halleriyle, yani tekrarlayan ve ardışık hareketlerle, sınırlandırmaktır. Böylece somut olaydaki suç tipine ilişkin kanuni düzenleme doğal fiil tekliği için normatif bir kriter haline gelir[917]. Yine doğal fiil tekliğinin normatif nitelikte olduğu kabul edilirse farklı neviden suçların subjektif kritere dayalı olarak aynı fiil çatısı altında bir araya getirilemeyeceği belirtilmektedir[918].

3.2.3.3. Doğal Fiil Tekliğinin Kapsamı

Suçların içtimaı bağlamında fiil kavramının suç sayısını tespit etme ve suç çoklukları arasında ayrım yapma fonksiyonu olduğu ifade edilmişti. BGH, doğal fiil tekliğini geniş yorumlayarak fiil tekliğinin bu görünüm biçiminin söz konusu iki fonksiyonu da icra ettiğini kabul etmektedir[919]. Buna göre doğal fiil tekliğinin kapsamını, suçun tek olduğu haller ile suç çokluğunun olduğu haller olarak ikiye ayırmak

---

ifade etmektedir. Buna göre failin suçu işlemekten vazgeçip tekrar işlemeye karar vermesi veya kararları ardı sıra alması fiil tekliğine engel teşkil etmez. Yine hareketlerin icrasındaki kısa süreli kesintiler fiil tekliğine engel teşkil etmemekle birlikte kesintinin kısa süreli olup olmadığı somut olaydaki suç tiplerine bağlıdır. Bkz. **Wolter,** "Natürliche Handlungseinheit, normative Sinneinheit und Gesamtgeschehen", s. 320 vd.

914 **Jaeger,** SK-StGB, s. 220; **Wegscheider,** s. 35; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 16; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 83.

915 **Jescheck/Weigend,** s. 711.

Benzer yönde görüş için bkz. **Otter**, s. 193.

916 **Maiwald,** BGH v. 18.12.1984 - l StR 596/84, s. 515.

917 Bkz. **Roxin,** s. 812; **Warda,** "Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit", s. 252 vd.

918 **Sowada,** "Die natürliche Handlungseinheit - eine Rechtsfigur mit ungewisser Zukunft", s. 467.

919 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 495; **Murmann,** s. 501; **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 113 vd.; **Dürr,** s. 14; **Hartmann,** s. 27; **Kindhaeuser,** "Normverstoß und natürliche Handlungseinheit", s. 101; **Sowada,** "Die natürliche Handlungseinheit - eine Rechtsfigur mit ungewisser Zukunft", s. 466; **Rönnau/Wegner,** "Grundwissen - Strafrecht: Konkurrenzen", s. 20; **Wolter,** "Natürliche Handlungseinheit, normative Sinneinheit und Gesamtgeschehen", s. 319.

mümkündür[920]. Suç tekliğinin olduğu haller kendi içinde ardışık hareketlerle suçun gerçekleştirilmesi ve tekrarlayan hareketlerle suçun gerçekleştirilmesi şeklinde, suç çokluğunun olduğu haller ise aynı neviden fikri içtima ilişkisinin olduğu haller ile farklı neviden fikri içtima ilişkisinin olduğu haller şeklinde ikiye ayrılabilir.

3.2.3.3.1. Suç Tekliği Olan Haller

Doğal fiil tekliğini oluşturan birden fazla hareketin aynı mağdura karşı aynı suçu gerçekleştirmeye yönelik olduğu hallerde fiil tekliği aynı zamanda bir suç tekliği meydana getirir. Bu halleri tekrarlayan hareketler ve ardışık hareketler olarak ikiye ayırmak mümkündür[921]. Hemen belirtmek gerekir ki, doğal fiil tekliğinin temel görünüm biçimi olarak kabul edilen[922] tekrarlayan ve ardışık hareketlerin hukuki sonuçları arasında fark yoktur. Bu iki durumun sadece şartlarında farklılık vardır. Ayrıca ardışık veya tekrarlayan hareketlerden bazıları aynı mağdura karşı bir suçun temel halini teşkil ederken diğer hareketler aynı suçun daha az veya daha ağır cezayı gerektiren nitelikli halini teşkil edebilir[923]. Bu hususun, görünüşte içtima ilkeleri kapsamında değerlendirilmesi gerekir.

Tekrarlayan ve ardışık hareketlerle suçun gerçekleştirildiği hallerin, fiil tekliğinin hangi alt başlığı altında inceleneceğine ilişkin doktrinde görüş birliği yoktur. Bir görüş, bu iki hususu tipik fiil tekliği kapsamında[924]; diğer bir görüş ise doğal fiil tekliği kapsamında ele almaktadır[925]. Yargı kararlarında ise her ne kadar ardışık hareketleri tipik fiil tekliği kapsamında ele alan kararlar olsa da[926] bu kavramların doğal fiil tekliği kapsamında ele

---

920 Söz konusu iki görünüm biçiminin farklı hukuki sonuçları olduğu ve bu nedenle her iki görünüm biçiminin aynı kavramla ifade edilmesinin yerinde olmadığı yönündeki görüş için bkz. **Warda,** "Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit", s. 250.

Kabahatlere ilişkin aynı yönde değerlendirme için bkz. **Albrecht,** "Tateinheit und Tatmehrheit bei mehreren nacheinanderbegangenen gleichartigen Straßenverkehrsordnungswidrigkeiten", s. 129.

921 **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 247; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 601.

922 **Heinrich,** s. 629.

923 **Warda,** "Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit", s. 246.

924 **Jescheck/Weigend,** s. 711 vd.; **Rissing-van Saan,** LK, s. 539 vd.; **Keller,** s. 31; **Krey/Esser,** s. 625; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 453; **Demirtaş,** Die Konkurrenzlehre im deutschen und türkischen Strafrecht, s. 63; **Dorn-Haag,** "Die Konkurrenzen in der gutachterlichen Fallbearbeitung", s. 326.

925 **Heinrich,** s. 629; **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 247; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 601.

926 Bkz. **Fischer,** StGB Kommentar, s. 458; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 496; **Keller,** s. 41; BGH, 24.05.2000, 3 StR 551/99. BGH'nin bu kararlar ile doğal fiil tekliğine hukuki bir nitelik de kazandırmayı amaçlamasına rağmen fiil tekliği kriterlerini geniş yorumlaması nedeniyle bu çabanın işlevsiz kaldığı yönündeki görüş için bkz. **Beulke/Satzger,** "Zur Annahme natürlicher Handlungseinheit - Fall Onkel Dagobert", s. 433.

Aksi yönde karar için bkz. BGH, 11.02.1999, 1 StR 528/98.

alındığı söylenebilir[927]. Kanaatimizce, her ne kadar tekrarlayan ve ardışık hareketlerde tipik fiil tekliğinde olduğu gibi hem fiil sayısı hem de suç sayısı tek olsa da bu hallerde suçun tamamlanması için birden fazla hareket gerekli değildir. Bu nedenle tekrarlayan ve ardışık hareketlerin doğal fiil tekliği kapsamında incelenmesi gerekir. Tekrarlayan ve ardışık hareketleri tipik fiil tekliği başlığı altında ele alan yazarların çoğunluğu, doğal fiil tekliğinin reddedilmesi gerektiğini görüşündedir. Tekrarlayan veya ardışık hareketlerde ise fiilin tek olduğu hususunda görüş birliği vardır. Bu nedenle doğal fiil tekliğini reddeden yazarlar tekrarlayan ve ardışık hareketleri doğal fiil tekliğinin kapsamından çıkartarak doğal fiil tekliğini reddetme yolunu seçmektedir[928]. Ayrıca tekrarlayan ve ardışık hareketlerin hangi başlık altında incelendiği bu kavramların kapsamında değişikliğe sebebiyet vermemektedir.

Tekrarlayan hareketlerle suçun işlenmesi *(iterative Tatbestandsverwirklichung)*, birden fazla hareketten her birinin tek başına aynı mağdura karşı aynı suçun tüm unsurlarını benzer şekilde gerçekleştirmesini ifade eder[929]. Tekrarlayan hareketleri karakterize eden hususlar, her bir hareketin mevzubahis suçun tüm maddi unsurlarını tek başına gerçekleştirmesi ve tüm hareketlerin aynı mağdura yönelmesidir. Örneğin, bir mağdura arka arkaya on defa tokat atılması halinde kasten yaralama suçu, failin aynı mağdura karşı arka arkaya çok defa küfretmesi halinde hakaret suçu tekrarlayan hareketlerle işlenmiştir. Kasten yaralama örneğinden gidilecek olursa, kasten yaralama suçu için bir defa tokat atılması yeterlidir. Failin birden fazla tokat atması ne suçların içtimaı bağlamında fiil sayısında ne de suç sayısında artışa neden olur[930]. Hareketlerin birden fazla olması ise somut olayda gerçekleşen tek suça ilişkin sonuç cezanın belirlenmesinde dikkate alınır. Bu nedenle tekrarlayan hareketlerle suçun gerçekleştirildiği hallerde fikri içtima ilişkisinden söz edilemez[931].

BGH'nin ardışık hareketleri tipik fiil tekliği kapsamında değerlendirme eğilimi, aralarında sıkı zamansal bağlantı olmayan birden fazla teşebbüsü de tek suç olarak değerlendirebilme gayesinden kaynaklandığı söylenebilir. Bkz. **Keller,** s. 42 vd.

927 **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 454.

928 Bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 498.

929 **Krey/Esser,** s. 625; **Roxin,** s. 805; **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 247.
Benzer suçlara yönelik hareketleri de tekrarlayan hareket olarak kabul eden görüş için bkz. **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 487.

930 Bkz. **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 652.

931 **Klumpe,** s. 139; **Steinberg/Bergmann,** "Über den Umgang mit den Konkurrenzen in der Strafrechtsklausur", s. 907.

Ardışık hareketlerle suçun işlenmesi *(sukzessive Tatbestandsverwirklichung)*, suçun tamamlanma anına birden fazla hareketle adım adım ulaşıldığı haller[932] ile her bir hareket tek başına aynı suçu tamamlanmaya yönelik ve elverişli olmasına rağmen bu hareketlerden sadece sonuncusuyla suçun tamamlanabildiği halleri ifade eder[933]. Buna göre ardışık hareketlerin iki görünüm biçimi vardır. Birinci görünüm biçiminde suçun son hareketle tamamlanması failin planı dahilindedir. Örneğin, failin mağduru öldürme kastıyla önce boğazını sıkarak bilinçsiz hale getirmesi, ardından yerdeyken tekmelemesi ve son olarak taşla kafasına vurarak öldürmesi halinde kasten öldürme suçu ardışık hareketlerle gerçekleştirilmiştir. İkinci görünüm biçiminde ise hareketlerin ardışık olarak icra edilmesi bir önceki hareketle istenen amaca (neticeye) ulaşılamamasından kaynaklanmaktadır. Örneğin, öldürme kastıyla hareket eden failin ilk iki atışta isabet kaydedemeyip üçüncü atışta mağduru vurması ve öldürmesi olayındaki üç el ateş etmek ardışık hareket niteliğindedir.

Ardışık hareketlerden her biri mevzubahis suçun tüm maddi unsurlarını gerçekleştirmez[934]. Bu hareketler bir bütün olarak suçun maddi unsurlarını gerçekleştirir. Bu nedenle, örneğin, ardışık hareketlerle işlenen suçun neticeli olması halinde hareket sayısınca netice meydana gelmez[935]. Ayrıca ardışık hareketlerden söz edebilmek için failin amacına ulaşmış olması veya neticenin meydana gelmesi gerekli değildir. Diğer bir deyişle ardışık hareketlerin tamamı teşebbüs aşamasında kalabilir[936]. Bu durumda tek fiil ve teşebbüs aşamasında kalmış tek suç söz konusudur. Ancak BGH'ye göre bu kabul için failin, zamansal ve mekânsal bağlantı kriteri kapsamında da ifade edildiği gibi, son ardışık hareketten önceki bir aşamada belli bir süre ara vermeksizin mevcut şartlar altında suçu tamamlayamayacağını düşünerek hareketlerine ara vermemiş olması gerekir[937]. Diğer bir deyişle failin, elinde olmayan nedenlerle suçu tamamlayamayacağını anlayıp hareketlerine başarısızlık sonucu ara vermemiş olması gerekir. Yine azmettirenin faile bir suç işleme kararı aldırabilmek için birden fazla girişimde bulunması halinde de ardışık azmettirme

---

932 **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 601; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", s. 395.

933 **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 417; **Kühl,** s. 916; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 454.

934 **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 247.

935 Bkz. **Steinberg/Bergmann,** "Über den Umgang mit den Konkurrenzen in der Strafrechtsklausur", s. 907.

936 **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 454.

937 **Rissing-van Saan,** LK, s. 547; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 458; **Keller,** s. 43.
Benzer yönde karar için bkz. BGH, 30.11.1995, 5 StR 465/95.

hareketleri söz konusudur ve azmettiren tek azmettirmeden sorumlu olur. Ancak bu durumda da teşebbüs bahsinde olduğu gibi son azmettirme hareketinden önce başarısızlıkla sonuçlanmış bir azmettirmeden (akim kalmış azmettirme) söz edilemiyor olması gerekir[938]. Hem teşebbüs hem azmettirme bahsinde kesinti olarak kabul edilen başarısızlık, faili gönüllü vazgeçmeden yararlanamayacağı aşamaya gelmesini ifade eder[939]. Bu değerlendirmeler, aynı suça birden fazla hareketle yardım eden şerik için de geçerlidir[940].

Tekrarlayan veya ardışık hareketlerin fiil tekliği oluşturup oluşturmadığı doğal fiil tekliğine ilişkin yukarıda açıklanan dört kriterden bağımsız olarak tespit edilemez[941]. Bu kavramlar tipik fiil tekliği başlığı altında ele alınsa bile bu durum değişmez[942]. Söz konusu dört kriter kapsamında yapılan değerlendirme sonucunda birden fazla harekete rağmen tek fiille tek suç işlendiği sonucuna varılırsa tekrarlayan veya ardışık hareket değerlendirmesi yapılabilir. Örneğin, aynı mağdura karşı aynı suçu gerçekleştiren hareketler arasında subjektif bağlantı ile sıkı yer ve zaman bağlantısı yoksa tek fiilden ve dolayısıyla tek suçtan söz edilemez. Ayrıca doktrinde tekrarlayan hareketler ile ardışık hareketlerin zamansal bağlantı bakımından ayrıştığı ifade edilmektedir. Buna göre tekrarlayan hareketlerin tek fiil sayılabilmesi için hareketler arasında ardışık hareketlere nazaran daha sıkı bir zamansal bağlantının olması gerekir[943].

Tekrarlayan ve ardışık hareketlerle sadece fiil tekliğinin değil, aynı zamanda suç tekliğinin de tespit ediliyor olması, bu kavramlara bağlanan hukuki sonuçların içtima

---

938 **Rissing-van Saan,** LK, s. 547.

Bu yönde karar için bkz. BGH, 05.05.1998, 1 StR 635/96.

Akim kalmış azmettirme (teşebbüs aşamasında kalmış azmettirme-sonuçsuz kalmış azmettirme) kavramı, azmettirenin azmettirme hareketlerine başlamasından azmettirilenin suçun icra hareketlerine başladığı ana kadar geçen süreçte gündeme gelir ve azmettirilenin, herhangi bir nedenle suçun icra hareketlerine başlamamasını ifade eder. Kişiye suç işleme kararı aldırılamaması, kişinin suç işleme kararı almasına rağmen daha sonra vazgeçmesi akim kalmış ya da teşebbüs aşamasında kalmış azmettirmeye örnek teşkil eder. Akim kalmış azmettirme Alman CK m. 30'daki hüküm gereği cezalandırılır. Bu açıklamalar da akim kalmış azmettirmenin cezalandırıldığı durumlara ilişkindir. Bkz. **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 631.

939 BGH, 14.10.1997, 1 StR 635/96.

Yine bu yönde görüş için bkz. **Beulke, Werner,** "Anstiftung zur Tötung als selbständige Handlung", NStZ, 1999/1, s. 28.

940 Bkz. **Fischer,** StGB Kommentar, s. 458.

941 Bkz. **Kühl,** s. 916; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 601; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", s. 395; **Beulke/Satzger,** "Zur Annahme natürlicher Handlungseinheit - Fall Onkel Dagobert", s. 432.

942 Bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 544 vd.

943 **Roxin,** s. 809.

bahsiyle sınırlı olmaması sonucunu doğurur. Tekrarlayan ve ardışık hareketler her şeyden önce somut olayda suçların içtimaı değerlendirmesi için elzem olan suç çokluğunun olup olmadığını ortaya koyar. Suç sayısının tespiti, fikri içtima-gerçek içtima ayrımına yer vermeyen hukuk sistemleri için de önem arz eder. Zira cezai sorumluluğun tespiti için ilk olarak somut olayda hangi suçun/suçların kaç defa işlendiğinin tespit edilmesi gerekir. Tekrarlayan ve ardışık hareketler ise bu tespitin kavramsal olarak ifade edilmiş halidir. Diğer yandan fikri içtima-gerçek içtima ayrımına yer vermeyen hukuk sistemleri suç çokluğu halleri için genellikle cezaların içtimaı hükmü ihdas etmektedir ve bu hükmün uygulanabilmesi için suç tekliği halleri ile suç çokluğu hallerinin ayrılması gerekir ki doğal fiil tekliğinin bu başlık altında incelenen boyutu söz konusu fonksiyonu icra eder. Ayrıca tek fiil niteliğindeki tekrarlayan ve ardışık hareketlerin sona erdiği an, bu hareketlerle işlenen tek suçun icra hareketlerinin de sona erdiği andır. Bu nedenle suçun sona erme anına önem atfeden ceza hukuku kurumları için de doğal fiil tekliğinin doğru şekilde tespit edilmesi gerekir. Bu durumun tipik örneğini, yukarıda izah edilen teşebbüs ve gönüllü vazgeçme bahsi oluşturur. Zamanaşımı gibi sürelerin hesabında da tekrarlayan veya ardışık hareketlerin sona erdiği an dikkate alınır[944]. Yine suç tekliğini tespit eden boyutuyla doğal fiil tekliği, sebebiyet verilen zarar veya tehlikenin ağırlığına dayalı nitelikli hallerin oluşup oluşmadığı hususunda da önem arz eder. Daha az veya daha ağır cezayı gerektiren bu türde bir nitelikli halin varlığı, doğal fiil tekliği teşkil eden hareketlerin bir bütün olarak değerlendirilmesiyle tespit edilir[945]. Diğer bir deyişle doğal fiil tekliği, tek suçla sebebiyet verilen zarar ve tehlikenin büyüklüğünü de tespit eder. Örneğin, TCK m. 145'teki suç konusu malın değerinin azlığına ilişkin daha az cezayı gerektiren nitelikli halin somut olayda oluşup oluşmadığı doğal fiil tekliği teşkil eden hareketlerle çalınan tüm mallar dikkate alınarak belirlenir. Sonuç olarak doğal fiil tekliğinin bu görünüm biçimi, fikri içtima-gerçek içtima ayrımı yapmayan hukuk sistemlerinde de önem arz etmektedir[946]. Bu nedenle İsviçre Federal Yüksek Mahkemesi, İsviçre Ceza Kanunu'nda fikri içtima-gerçek içtima ayrımı yer almamasına rağmen Alman doktrinine paralel bir doğal fiil tekliği

944 **Jaggi, Emanuel,** StGB Annotierter Kommentar, s. 687.
Bu yönde İsviçre Federal Yüksek Mahkemesi kararı için bkz. BGer, 28.10.2019, 6B-1256/2018.

945 Bkz. **Konopatsch, Cathrine/Ehmann, Susanne,** StGB Annotierter Kommentar, s. 1041.

946 Hukuki anlamda fiil tekliğinin görünüm biçimi olan doğal fiil tekliğinin uygulama alanı suç ve kabahatlere sınırlı değildir. Bu kavrama, farklı nitelikteki ihlalin ve yaptırımın söz konusu olduğu hallerde de başvurulabilir. İhlal sayısının (tekliğinin) ve dolayısıyla yaptırım sayısının (tekliğinin) tespitinde her zaman çeşitli kriterlere ihtiyaç duyulur. Yukarıda yer verilen doğal fiil tekliği kriterleri, hukukun diğer alanlarında da kullanılabilir niteliktedir. BGH de özel hukuka ilişkin ihlalin ve dolayısıyla yaptırımın tekliğini tespit ederken doğal fiil tekliği kavramını ve yukarıdaki kriterleri kullanmaktadır. Bkz. BGH, 18.12.2008, I ZB 32/06.

değerlendirmesi yapmaktadır. İsviçre Federal Yüksek Mahkemesi'ne göre doğal fiil tekliği, hareketlerin birlik arz eden iradeye dayandığı ve hareketler arasındaki sıkı zamansal ve mekânsal birlik nedeniyle bunların objektif bakış açısıyla tek bir olay olarak algılandığı hallerde söz konusu olup tekrarlayan ve ardışık hareketler olmak üzere iki görünüm biçimine sahiptir[947]. Görüldüğü üzere İsviçre Federal Yüksek Mahkemesi, BGH'ye benzer bir doğal fiil tekliği tanımı yapmasına rağmen İsviçre Ceza Kanunu'nda fikri içtima hükmü yer almadığı için bu kavramı, suç tekliğini tespit etme fonksiyonuyla sınırlamaktadır.

Özetle, tekrarlayan ve ardışık hareketlerin tek fiil sayılması gerektiğine ve bu hallerde fikri içtima ilişkisinden söz edilemeyeceğine ilişkin fikir birliği olduğu söylenebilir[948]. Ancak bu kavramların hangi başlık altında ele alınması gerektiği tartışmalıdır. Bu kavramların doğal fiil tekliği kapsamında ele alınması gerektiği, ancak doğal fiil tekliğinin bu görünüm biçimi ile tipik fiil tekliği arasında esaslı benzerliğin de yadsınamayacağı kanaatindeyiz.

3.2.3.3.2. Suç Çokluğu Olan Haller

BGH, kriterleri izah ederken yer verilen örnek içtihatlardan da anlaşılacağı üzere doğal fiil tekliğinin kapsamını suç tekliği olan hallerle sınırlandırmamaktadır[949]. Mahkeme, farklı mağdurlara karşı aynı suçu oluşturan hareketler ile aynı veya farklı mağdura karşı farklı suçları oluşturan hareketler arasında da doğal fiil tekliği ilişkisi olabileceğini kabul etmektedir. Hareketlerin farklı suçlara veya mağdurlara yönelik olması doğal fiil tekliği ilişkisinin olmayacağı sonucunu doğurmaz. Önemli olan, hareketler arasında yukarıda ifade edilen kriterlerin sağlanmasıdır. Böylece doğal fiil tekliğine dayalı aynı ve farklı neviden fikri içtima ilişkisi kurulabilmektedir[950]. Örneğin, bir arabanın çalınıp şasi ve motor numarasının değiştirildiği olaydaki hırsızlık ve belgede sahtecilik suçları arasında

---

947 Bkz. BGer, 15.08.2007, 6S-101/2007; BGer, 22.09.2016, 6B-543/2016; BGer, 06.03.2019, 6B-783/2018.

948 **Keller,** s. 30; **Ke,** s. 60; **Stratenwerth,** Schweizerisches Strafrecht Allgemeiner Teil I, s. 488; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", s. 395; **Mitsch,** "Konkurrenzen im Strafrecht", s. 388; **Warda,** "Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit", s. 243 vd.

Bu nedenle tekrarlayan ve ardışık hareket kavramlarının, fiil tekliğinin gerçek bir görünüm biçimi olmadığı ifade edilmiştir. (Bkz. **Seher,** "Studien- und Examenswissen zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – zugleich eine Werbung für eine unbeliebte Materie", s. 8.) Kanaatimizce, bu görüş yerinde değildir. Zira fiil tekliği değerlendirmesi suç çokluğu hallerine hasredilemez.

949 Bkz. BGH, 18.12.1984, 1 StR 596/84.

950 Bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 534; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 454.

doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima ilişkisinin olabileceği ifade edilmektedir[951]. Failin mağdura önce vurduğu ardında ise hakaret ettiği olayın doğal fiil tekliği teşkil ettiğine ve kasten yaralama ile hakaret suçu arasında fikri içtima ilişkisinin olduğuna karar verilmiştir[952]. Yine iki müşterek failin, mağdurun arabasının camlarını kırdıktan sonra arabadan çıkan mağdurun gözüne biber gazı sıkarak mağduru yaralanmasına sebep olup olay yerinden kaçarken çıkmaz sokağa girmeleri nedeniyle olay yerinden tekrar geçmek zorunda kaldıkları, bu esnada mağdurun kaçmalarını engellemek için arabasıyla yolu kapatması nedeniyle faillerin hem mağdurun hem de yol kenarındaki üçüncü kişinin arabasına çarptıkları olayın doğal fiil tekliği teşkil ettiğine ve kasten yaralama suçu ile mala zarar verme suçu arasında fikri içtima ilişkisinin olduğuna karar verilmiştir[953]. Failin, kendi aleyhine tanıklık yapan kişinin yargı mercileri nazarındaki güvenini sarsmak amacıyla bu kişinin şifresini hileyle elde ettiği e-mail hesabına girip iki dakika içinde bu kişi aleyhine olacak bir maili plandan haberdar olan üçüncü kişiye attığı ve ardından mailin mahkeme dosyasına sunulduğu bir başka olayda mail hesabına girmenin Alman CK m. 202a'daki veri casusluğu, söz konusu amaçla mail atmanın ise Alman CK m. 269'daki ispat açısından önemli verilerde sahtecilik suçunu oluşturduğu kabul edilerek bu olayın doğal fiil tekliği teşkil ettiğinden bahisle söz konusu suçlar arasında fikri içtima ilişkisinin olduğuna karar verilmiştir[954].

Doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima ilişkisi ile doğal fiil tekliğine dayanmayan fikri içtima ilişkisi arasında ayniyet değerlendirmesi bakımından fark vardır. Doğal fiil tekliği, doğal bir bakış açısıyla hangi hareketlerin maddi ceza hukuku bakımından birlik arz ettiğini ortaya koymayı amaçlar. Doğal fiil tekliğinin varlığı için hareketler arasında yukarıda ifade edilen kriterlerin sağlanıyor olması yeterlidir. BGH'ye göre bu tespit, başka hiçbir değerlendirme gerektirmeksizin fikri içtimaın *tek fiil* şartını sağlar. Ancak bu tespitte, hareketlerin aynı türden olması gerektiği kriterinin geri plana itildiği ifade edilmelidir. Bu kriterlere dayalı değerlendirme sonucunda birden fazla hareketi bir araya getiren bir sınır çizilir. Bu sınır içinde kalan suçlar arasında ise fikri içtima ilişkisi söz

951 Karar için bkz. **Warda,** "Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit", s. 248.

952 BGH, 03.02.2015, 3 StR 555/14.

953 BGH, 03.03.2021, 2 StR 218/20.

954 BGH, 24.10.2018, 5 StR 73/18.

konusu olur. Doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima ilişkisi için doğal fiil tekliğini oluşturan hareketler arasında ayniyet ilişkisinin olup olmadığı önem arz etmez[955].

Doğal fiil tekliğinin kriterleriyle çizilen sınırlar içindeki tüm hareketlerin ayniyet ilişkisi dikkate alınmaksızın tek fiil sayılması, fikri içtimaın kapsamını genişletir. Zira doğal fiil tekliğinin kriterleri kesin sınırlar çizmez. Hatta bu kriterlerin muğlak olduğu ve bu nedenle benzer olaylarda farklı sonuçlara imkan sağladığı ya da bu kriterlerin istenilen sonuca göre yorumlanabileceği[956] söylenebilir. Ayniyet değerlendirmesi ise kesin ve somuttur[957]. Bu nedenle fikri içtimaın tek fiil şartı kapsamında ayrıca ayniyet değerlendirmesi yapılması fikri içtimaın kapsamını sınırlandıracaktır. Zaten doğal fiil tekliğinin bu kesinlikten kaçınmak için oluşturulduğu söylenebilir. Sonuç olarak BGH, doğal fiil tekliğini suç çokluğu olan hallerde de kabul ederek fikri içtimaın tek fiile dayalı ayrı bir şartı olan fiiller arasında kısmi veya tam ayniyetin bulunması şartından kısmen vazgeçmektedir. Böylece BGH, fikri içtima ilişkisinin iki şekilde olabileceğini kabul etmektedir: farklı suçların icra hareketleri arasında en azından kısmi ayniyetin varlığına dayalı fikri içtima ilişkisi ya da ayniyetin önem arz etmediği doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima ilişkisi[958]. Ayrıca BGH'nin bu iki görünüm biçimi arasında öncelik-sonralık ilişkisi kurduğu, ilk olarak fiiller arasında ayniyet ilişkisinin olup olmadığını incelediği, ayniyet ilişkisi yoksa doğal fiil tekliği incelemesi yaptığı ifade edilmektedir[959]. Bu durumun da ayniyet ilişkisinin daha somut olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Diğer yandan BGH, her iki görünüm biçiminin de şartlarının sağlandığı hallerde hem icra hareketlerinin ayniyet arz ettiğini ifade etmekte hem de doğal fiil tekliği kriterlerine atıf yapmaktadır[960]. BGH'nin

---

955 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 497; **Warda,** "Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit", s. 251.

956 **Stratenwerth/Kuhlen,** s. 329; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 16.

957 Bkz. **Kühl,** s. 922; **Eser/Burkhardt,** s. 226; **Wilhelm,** Die Konkurrenz zwischen Begehungs- und Unterlassungsdelikte, s. 10; **Warda,** "Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit", s. 251; **Blei,** "Die natürliche Handlungseinheit", s. 95.

958 **Rissing-van Saan,** LK, s. 536 vd.; **Dürr,** s. 40 vd.; **Maiwald,** "Die Feststellung tatmehrheitlicher Deliktsbegehung", s. 302; **Blei,** "Die natürliche Handlungseinheit", s. 95; **Albrecht,** "Gleichzeitiger Gurt- und Geschwindigkeitsverstoß", s. 2; **Dorn-Haag,** "Die Konkurrenzen in der gutachterlichen Fallbearbeitung", s. 327.

Bkz. BGH, 01.06.2016, 2 StR 355/15; BGH, 28.10.2004, 4 StR 268/04; BGH, 27.04.2004, 1 StR 466/03; BGH, 06.07.1999, 1 StR 216/99.

Puppe, Alman İmparatorluk Mahkemesi'nin (RG) oluşturduğu ve uygulanagelen ayniyet değerlendirmesinden BGH'nin artık vazgeçtiğini, fiil tekliği ve fikri içtima kabulünde hareketler arasındaki zamansal bağlantının esas alındığını ifade etmektedir. Bkz. **Puppe,** "Abschied vom naturalistischen Verbrechensbegriff in der Lehre von den Konkurrenzen", s. 18.

959 **Kindhaeuser,** "Normverstoß und natürliche Handlungseinheit", s. 101.

960 Bkz. BGH, 24.11.2010, 2 StR 519/10; BGH, 12.04.2011, 4 StR 80/11.

böyle bir yol izlemesinin, somut olayda fikri içtimaın olduğuna ilişkin gerekçeyi güçlendirme amacına matuf olduğu söylenebilir.

BGH'nin, doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima ilişkisini kabul etmesi doktrindeki çoğunluk tarafından eleştirilmektedir[961]. Doktrinde, hareketler arasında ayniyet şartı aramayıp doğal fiil tekliğini fikri içtima ilişkisi için yeterli gören içtihatlar; fikri içtimaın kapsamını kurumun özüne ve içtima hükümlerinin lafzına aykırı şekilde genişlettiği[962], kanun koyucunun tek ceza sistemini reddeden iradesini tadil ettiği[963], doğal fiil tekliği kriterlerinin yeterince somut olmadığı ve bu durumun fikri içtima ile gerçek içtima arasındaki sınırı belirlemede sakıncalı olduğu[964], doğal fiil tekliğinin kazuistik olduğu ve bunun benzer olaylar arasında anlaşılması zor ayrımlara sebebiyet verdiği[965], doğal bakış açısına dayanarak fikri içtima ilişkisini kabul etmenin denetlenmesi mümkün olmayan bir hukuki sezgiye dayandığı[966] ve keyfi uygulamalara yol açabilecek nitelikte olduğu[967], haksızlığın münferit suç tipleriyle ifade edilmesinden vazgeçme anlamına geldiği[968], ayniyet şartını genişleten kısmi ayniyet ve parantez etkisinin fikri içtima için aranan tek fiil şartını yeterince esnek hale getirdiği ve bu nedenle doğal fiil tekliğine ihtiyaç olmadığı gerekçeleriyle eleştirilmektedir[969, 970]. Ayrıca doğal fiil tekliğinin tekrarlayan ve ardışık hareketler aracılığıyla suç çokluğu kabulünden kaçınma esasına dayandığı, doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima kabulünün ise bu esasa tamamen ters olduğu da ifade edilmektedir[971]. Doktrindeki eleştirilere rağmen BGH'nin bu içtihadını devam ettirme

---

961 **Rissing-van Saan,** LK, s. 536 vd; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, 498; **Kühl,** s. 911; **Haft,** s. 282; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 653; **Blei,** "Die natürliche Handlungseinheit", s. 95.

962 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 498; **Roxin,** s. 813.

963 **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 653; **Roxin,** s. 813.

964 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 498.

965 **Schnarr,** s. 38.

BGH'nin cadde üzerindeki araçların arka arkaya soyulmasını tek fiil olarak kabul etmemesine rağmen aynı garajda bulunan araçların arka arkaya soyulmasının doğal fiil tekliği teşkil ettiğine karar vermesi, ayrımın zorluğunu ve kurumun kazuistik yapısını göstermek amacıyla verilen temel örneklerden biridir. Bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, 495; **Hackmann,** s. 40.

966 **Rissing-van Saan,** LK, s. 535; **Maiwald,** "Die Feststellung tatmehrheitlicher Deliktsbegehung", s. 303; **Wilhelm,** Die Konkurrenz zwischen Begehungs- und Unterlassungsdelikte, s. 6.

967 **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 455; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 653; **Roxin,** s. 813.

968 **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 114.

969 **Warda,** "Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit", s. 252-254; **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 253.

Ayrıca bkz. **Wagemann,** "Natürliche Handlungseinheit bei Angriffen auf höchstpersönlichen Rechtsgüter", s. 581.

970 Bu eleştirileri, doğal fiil tekliğinin tüm görünüm biçimlerine yönelten yazarların olduğu da ifade edilmelidir. Bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 494.

971 **Roxin,** s. 814; **Warda,** "Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit", s. 249 vd.

sebeplerinin başında, cezanın belirlenmesi sürecini sadeleştirme gayesinin[972] ve hakkaniyet gereği daha az cezaya hükmetme isteğinin[973] olduğu ifade edilmektedir. Zira Alman CK'da sonuç cezanın belirlenmesi bakımından fikri içtima için gerçek içtimaa nazaran daha kolay bir usul öngörülmektedir.

Söz konusu eleştiriler, doğal fiil tekliğine dayalı farklı neviden fikri içtima kabulü ile kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima kabulü noktalarında yoğunlaşmaktadır[974]. Her ne kadar yukarıda yer verilen eleştiriler doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima ilişkilerinin tamamını kapsayacak nitelikte olsa da eleştirilerin bu iki noktada yoğunlaşması, söz konusu iki halde haksızlığının ardı sıra icra edilen hareketlerle sadece niceliksel olarak değil, aynı zamanda niteliksel olarak arttığı görüşüne[975] ve bu hallerin kabulü halinde doğal fiil tekliğinin normatif bir niteliği haiz olmaktan tamamen soyutlanacak olmasına dayanır. Ancak birden fazla kişiye ait malvarlığı gibi kişiye sıkı sıkıya bağlı olmayan aynı hukuki değerlerin ihlal edilmesi halinde, tartışmalı olmakla birlikte, doğal fiil tekliğinin kabul edilebileceği ifade edilmektedir[976]. Bu görüşe göre kişiye sıkı sıkıya bağlı olmayan bir hukuki değeri koruyan suçlarda mağdurun kim olduğu meydana gelen haksızlık bakımından önem arz etmez, bu nedenle doğal fiil tekliği için korunan hukuki değere dayalı böyle bir ayrımın yapılması gerekir[977]. Böylece tekrarlayan hareketlerin doğal fiil tekliği teşkil edebilmesi için aynı mağdura yönelmesi şartı kaldırılmakta; ancak bu esneklik, hareketlerin kişiye sıkı sıkıya bağlı olmayan bir hukuki değerlere yönelmesi şartına bağlanmaktadır. Örneğin, aynı yerde bulunan ve farklı kişilere ait birden fazla cep telefonunun zaman birliği içinde çalınması doğal fiil tekliği teşkil eder. Bunun yanı sıra hukuki değere dayalı bir ayrım yapmanın teorik bir zorunluluk arz etmediği, doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima ilişkisinin

---

972 **Wagemann,** "Natürliche Handlungseinheit bei Angriffen auf höchstpersönlichen Rechtsgüter", s. 581.

973 **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 101; **Warda,** "Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit", s. 253.

974 Bkz. **Wolter,** "Natürliche Handlungseinheit, normative Sinneinheit und Gesamtgeschehen", s. 319; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 653; **Roxin,** s. 812; **Kühl,** s. 910 vd; **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 102-114; **Warda,** "Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit", s. 256; **Mitsch,** "Konkurrenzen im Strafrecht", s. 388.

975 Bkz. **Roxin,** s. 812; **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 80 vd; **Warda,** "Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit", s. 247 vd.

976 Bkz. **Roxin,** s. 805; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 421; **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 80.

977 **Werle,** s. 100; **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 80-82.

tamamen reddedilmesinin teorik açıdan daha tutarlı olduğu da ifade edilmektedir[978]. Bu görüşe göre doğal fiil tekliği, suç tekliğini tespit eden boyutuyla sınırlı olmalıdır.

Bu noktada tartışılması gereken bir diğer husus, son verilen örnekte aynı neviden fikri içtima ilişkisinin olup olmadığıdır. Her ne kadar çalışmamızın konusu fikri içtima olmasa da bu hususdaki görüş farklılığına değinmekte yarar vardır. Doktrindeki bir görüş, kişiye sıkı sıkıya bağlı olmayan ve farklı kişilere ait hukuki değerlerin tek fiille ihlal edilmesi halinde, hareketler farklı mağdurlara ait farklı konulara yönelmesine rağmen, suç çokluğu olmadığından bahisle aynı neviden fikri içtima ilişkisinin oluşmayacağını savunmaktadır. Bu görüşe göre söz konusu örnekte farklı mağdurlara ait birden fazla eşya çalınmış olmasına rağmen hem fiil tekliği hem de suç tekliği bulunmaktadır[979]. BGH'nin ise hem bu görüşü kabul eden[980] hem de aksi yönde[981] kararları vardır. Bu görüşün dayanağı, kişiye sıkı sıkıya bağlı olmayan hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde mağdurun kimliğinin önem arz etmemesi ve bu hallerde haksızlığın sadece niceliksel olarak artmasıdır. Böylece kişiye sıkı sıkıya bağlı olmayan hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde doğal fiil tekliğinin olması gerektiğine ilişkin görüşün gerekçesi, bu görüşün bir adım daha ötesi olan söz konusu hallerde suç tekliği nedeniyle fikri içtimaın olmayacağını ifade eden görüş için de temel teşkil etmektedir. Bu görüş, doğal fiil tekliğinin suç sayısını tespit etme fonksiyonunu hatalı bir şekilde genişletmekte ve hatta suçların içtimaı bağlamında fiil tekliğinin görünüm biçimleri arasında tutarsız sonuçlara sebebiyet vermektedir[982]. Doğal fiil tekliği, aynı mağdura karşı işlenen aynı suç bakımından suç

---

978 **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 487.

979 **Vogler,** LK, § 52, kn. 35; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 905; **Ebert,** s. 228; **Dürr,** s. 21 vd.; **Hartmann,** s. 34; **Habermaas,** s. 19; **Jescheck,** "Die Konkurrenz", s. 546; **Maiwald,** "Die Feststellung tatmehrheitlicher Deliktsbegehung", s. 301; **Honig,** Studien zur juristischen und natürlichen Handlungseinheit, s. 70 vd.; **Kretschmer,** "Konkurrenzlehre (§§ 52 und 53 StGB) im Strafrecht – Teil I", s. 588.

Aynı neviden fikri içtimaa ilişkin söz konusu ayrım İtalyan hukukunda da yapılmaktadır. Bkz. **Maiwald,** Einführung in das italienische Strafrecht und Strafprozeßrecht, s. 159-166.

980 BGH, 11.12.2018, 2 StR 48/17; BGH, 12.05.2016, 4 StR 487/15; BGH, 10.02.2009, 3 StR 3/09; BGH, 25.02.2003, 1 StR 474/02.

BGH, doğal fiil tekliğinin şartlarının sağlandığı hallerde, hırsızlık kastıyla hareket eden failin hareketlerin icrası esnasında suç konusunu daraltması, genişletmesi veya değiştirmesinin; eşyaların farklı kişilere ait olmasının; bazı eşyalara yönelik hareketlerin teşebbüs aşamasında kalmasının fiil ve suç sayısına tesir etmediğini kabul etmiştir. Bkz. BGH, 11.12.2018, 2 StR 48/17; BGH, 08.05.2012, 3 StR 72/12.

981 BGH, 31.05.2016, 3 StR 54/16; BGH, 27.06.1996, 4 StR 166/96.

982 **Jaeger,** SK-StGB, s. 259; **Mitsch,** "Konkurrenzen im Strafrecht", s. 388-389.

Benzer yönde görüş için bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 515.

Aynı neviden fikri içtimada korunan hukuki değere dayalı ayrım yapmayan görüş için bkz. **Samson/Günther,** SK-StGB, § 52, kn. 26; **Jescheck/Weigend,** s. 720.

sayısını tespit etme fonksiyonunu haizdir[983]. Bunun ötesinde bir kabul, fiil sayısı ile suç sayısını birbiriyle karıştırma anlamına gelir ve bu durum fikri içtima kurumunun özüne aykırıdır[984]. Haksızlığın sadece niceliksel olarak arttığı hallerde doğal fiil tekliğinin mümkün olduğu kabulü, doğal fiil tekliğine daima suç tekliği sonucunun bağlanmasına kapı araladığı da ifade edilmelidir. Yani bu meseledeki sorunun varılan sonuçta değil, gerekçede aranması gerektiği söylenebilir.

Tek fiil teşkil eden ardışık ve tekrarlayan hareketler, yukarıdaki dört kriterin yanı sıra ilgili suç tipinin düzenlenme biçimiyle sınırlıdır. Söz konusu dört kriter ne kadar geniş yorumlanırsa yorumlansın doğal fiil tekliğinin bu görünüm biçiminde ilgili suç tipinin düzenlenme biçimini aşan bir fiil tekliği değerlendirmesi yapılamaz. Bu durum, doğal fiil tekliğine normatif bir boyut kazandırır[985]. Ancak böyle bir sınır, farklı neviden suçlardan oluşan suç çokluğu halleri için söz konusu değildir[986]. Farklı neviden fikri içtimaı dışlamayan doğal fiil tekliğinin hiçbir normatif sınırının bulunmadığı, şekilsiz ve oldukça geniş bir fiil tekliğine sebebiyet vererek belirliliğe ket vurduğu ve böylece fikri içtimaın kapsamını gerçek içtima aleyhine genişlettiği ifade edilerek doğal fiil tekliğinin farklı neviden fikri içtimaa imkan sağlayan boyutunun reddedilmesi gerektiği savunulmaktadır[987]. Doğal fiil tekliğinin bu boyutunun reddedilmesi gerektiğini savunan yazarlar, bu görüşü, genellikle polisten kaçış olayı[988] olarak anılan BGH içtihadı üzerinden izah etmektedir. Ancak yargı kararlarına paralel şekilde, doğal fiil tekliğine dayalı farklı neviden fikri içtima ilişkisinin kurulabileceğini savunan yazarlar da vardır[989].

BGH'nin doğal fiil tekliğinin tespitinde korunan hukuki değere önem atfettiği tek nokta, farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerdir.

---

983 Benzer yönde görüş için bkz. **Jaeger,** SK-StGB, s. 259; **Rönnau/Wegner,** "Grundwissen - Strafrecht: Konkurrenzen", s. 19.

984 Benzer yönde görüş için bkz. **Frank, Elisa,** Der Irrtumsnachweis beim Massenbetrug, Duncker-Humblot, 2017, s. 86.

985 **Murmann,** s. 502; **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 114.

986 **Jakobs,** s. 900.

987 **Roxin,** s. 814; **Murmann,** s. 507; **Warda,** "Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit", s. 252; **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 253.

988 BGHSt 22, 67, 75.

989 **Frister,** s. 480; **Heinrich,** s. 630; **Ebert,** s. 221.

Heinrich, vermiş olduğu bu örneğin doğal fiil tekliği teşkil ettiğini kabul etmektedir: Fail, mağduru yere sererken hakaret eder. Ardından mağdur yerdeyken bluzunu yırtar ve mağdurun olay esnasında düşürdüğü çantayı alıp kaçar. (**Heinrich,** s. 630.)

Doğal fiil tekliğinin temel fonksiyonunun, farklı neviden fikri içtima ilişkisine imkan sağlayacak bir fiil tekliği tesis etmek olduğu yönündeki görüş için bkz. **El-Ghazi,** s. 356.

Kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değer, kişinin sırf insan olduğu için sahip olduğu ve başkasına devredilemeyen hukuki değerdir[990]. Yaşam hakkı, vücut dokunulmazlığı, şeref, hareket hürriyeti, cinsel dokunulmazlık kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlere örnek teşkil eder[991]. BGH, farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde de doğal fiil tekliği ilişkisinin olabileceğini kabul etmektedir. Ancak bunun için doğal fiil tekliğinin diğer kriterlerinin yanı sıra hareketler arasında olağanüstü sıkı zamansal ve mekânsal birlikteliğin olması ya da failin mağdurları bireyselleştirerek hedef almamış olması gerekir[992]. Böylece BGH, farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin arka arkaya ihlal edildiği hallerde de doğal fiil tekliğinin daha katı kriterlerle kabul edilebileceğini, ancak bu durumun istisnai nitelikte olduğunu ifade etmektedir[993]. Mahkeme, söz konusu hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde sebebiyet verilen haksızlıkların kural olarak birlik arz eden bir yığın olarak değerlendirilemeyeceğini kabul etmektedir. Diğer bir deyişle mevzubahis hallerde, her bir suç tipinin temsil ettiği haksızlık, diğer haksızlıklardan bağımsız şekilde cezalandırılmalıdır. Örneğin, söz konusu hukuki değerleri ihlal etmek amacıyla silahla birden fazla defa ateş edilen olaylarda, failin atışlar arasında mevzi değiştirmesinin kesinti olabileceği ifade edilmektedir[994]. Bu hususun, diğer hukuki değerlerin ihlal edildiği olaylardaki sıkı zamansal ve mekânsal bağlantı kriterine engel teşkil etmeyeceği aşikardır. Ayrıca BGH, yaşam hakkını kişiye sıkı sıkıya bağlı diğer hukuki değerlerden ayırmakta, yaşam hakkının ihlal edildiği hallerde daha sınırlayıcı bir tutum sergilemektedir[995]. Söz konusu istisnai durumun vuku bulması halinde ise somut olaydaki suçlar arasında aynı veya farklı neviden fikri içtima ilişkisinin olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca yüksek mahkemenin, mağdurların bireyselleştirilerek hedef alınmamış olması kriterini tüm olaylarda değil, sadece bu kriterin gündeme gelebileceği olaylarda değerlendirdiği ifade edilmelidir.

---

990 **Schmidhäuser,** s. 724.

991 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 495; **Jaeger,** SK-StGB, s. 222; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB)", s. 364.

992 BGH, 11.10.2005, 1 StR 195/05; BGH, 22.10.2015, 4 StR 262/15; BGH, 10.02.2016, 2 StR 391/15; BGH, 22.08.2018, 3 StR 59/18; BGH, 13.02.2019, 2 StR 301/18; BGH, 19.09.2019, 3 StR 180/19.

Bu hususta, hukuki değerlerin farklı kişilere ait olması önemlidir. Zira aynı kişiye ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde kriterler daha esnek değerlendirilmektedir. Bkz. **Schnarr,** s. 39.

993 BGH, 18.12.2002, 2 StR 149/02; BGH, 21.08.2012, 2 StR 199/12; BGH, 13.02.2019, 2 StR 301/18.

994 BGH, 24.10.2000, 5 StR 323/00; BGH, 09.09.2003, 5 StR 126/03.

995 BGH, 24.02.1994, 4 StR 683/93.

Özetle, BGH'ye göre kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edilmiş olması doğal fiil tekliğine engel teşkil etmez. Örneğin, öldürme kastıyla ve basit yön değişikliğiyle yan yana duran ve fail için bireysel olarak belirlenmiş hedef niteliğindeki iki kişiye ateş etme şeklindeki hareketlerin tek fiil oluşturduğu ifade edilmiştir[996]. Failin, öldürme kastıyla iki kişinin üst karın bölgesine arka arkaya ve mağdurların, saldırının bıçakla gerçekleştirildiğini ilk anda anlayamayacakları kadar hızlı bir şekilde saldırdığı olayın doğal fiil tekliği teşkil ettiğine hükmedilmiştir[997]. Yine Afganistan'da bir terör örgütü üyesi olan failin, katıldığı karakol baskınları esnasında polislere doğru ve havaya çok defa ateş ettiği olayda, birden fazla polis ölse bile, failin mağdurları bireyselleştirmediği gerekçesiyle fiilin tek olduğuna karar verilmiştir[998]. Bu kararlar, farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği olaylarda doğal fiil tekliğinin kabulü için hareketler arasında olağanüstü sıkı birliktelik ile mağdurların bireyselleştirilerek hedef alınmamış olmasının BGH tarafından kümülatif nitelikte kabul edilmediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca mahkeme, iki kriterin de sağlandığı olaylarda iki kritere de doğal fiil tekliği kabulüne ilişkin gerekçede yer vermektedir. Örneğin, ölüm neticesine yönelik olası kastla hareket eden failin belli bir kişiye yönelik olmaksızın, yani mağdurları bireyselleştirmeksizin, topluluk içinden rastgele belirlediği üç mağdura aynı iradi kararla seri şekilde ateş ettiği olayın tek fiil olduğuna karar verilmiştir[999]. Yine yorgun, alkollü ve eşiyle kavga ettiği için kızgın olan, içinde bulunduğu psikolojik durum nedeniyle ölüm ve yaralanma neticelerini en azından kabullenen failin, aracını toplam 86 metre boyunca yayaların olduğu kaldırımda sürdüğü, cadde üzerindeki iki farklı kafeye çarptığı ve böylece çok sayıda kişinin yaralanmasına sebebiyet vererek farklı kişilere ait hukuki değerleri art arda ihlal ettiği olayda, failin mağdurları bireysel olarak hedef almadığı ve hareketlerinin hem aynı iradi karara dayandığı hem de olağanüstü sıkı zamansal birlikteliğin olduğu gerekçeleriyle doğal fiil tekliğinin olduğuna karar verilmiştir[1000].

Kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde doğal fiil tekliği için sıkı şartlar arandığından, hareketler aralarında zamansal ve mekânsal bağlantı olan

---

996 BGH, 09.03.2003, 5 StR 126/03.
Ancak BGH'nin benzer olaylara ilişkin farklı yönde kararları da vardır. Örneğin, failin, öldürme kastıyla üç kişiye pusu kurduğu ve peş peşe bu üç kişiye saldırdığı olayın tek fiilden müteşekkil olmadığına karar verilmiştir. Bkz. BGH, 16.01.1962, 1 StR 524/61.

997 BGH, 12.02.1990, 2 StR 34/90.

998 BGH, 22.08.2018, 3 StR 59/18.

999 BGH, 18.12.1984, 1 StR 596/84.

1000 BGH, 16.08.2005, 4 StR 168/05.

birçok olayda BGH tarafından fiil tekliği kabul edilmemiştir. Örneğin, failin ilk mağduru ölümcül şekilde bıçakla yaraladıktan sonra aynı evin farklı odasında bulunan diğer mağdura da bıçakla saldırdığı olayda birlik arz eden iradi bir karar olmasına rağmen hareketler arasında olağanüstü sıkı birliktelik olmadığı gerekçesiyle fiilin tek olmadığına karar verilmiştir[1001]. Failin mağdur L'ye yaralama kastıyla saldırdığı esnada diğer mağdur K'nın olay yerine gelip faile L'yi rahat bırakmasını söylemesi üzerine failin K'yı yan odaya götürüp ona çok defa yumruk attığı olayda, hem birlik arz eden iradenin olmadığı hem de hareketler arasında olağanüstü sıkı birlikteliğin olmadığı gerekçeleriyle iki ayrı fiilin olduğuna hükmedilmiştir[1002]. Yine eşinin kötü bir anne olduğunu düşündüğü için iki kız çocuğunu öldürmeye karar veren ve kız çocuklarına sırayla bıçakla saldıran babanın hareketlerinin, mağdurları bireyselleştirerek hedef aldığı ve hareketler arasında olağanüstü sıkı bir birlikteliğin olmadığından bahisle tek fiil oluşturmadığına karar verilmiştir[1003]. Aracına binen iki kadına karşı cinsel davranışta bulunmaya karar veren taksi şoförü failin, kadınların gidecekleri yere kısa mesafe kala taksiyi tenha bir yerde durdurduğu, huzursuz oldukları için ücreti ödeyip araçtan inen kadınların yanına hızlıca giderek önce kadınlardan birinin kafasını tutarak dudağından öptüğü, hemen ardından ise yanında duran diğer kadını belinden tutarak taksiye bastırdığı ve yine dudağından öptüğü, müteakiben mağdurların kaçtığı olayda farklı mağdurlara yönelik hareketler kısa bir süre içinde icra edilmiş olsa bile iradeyi ifsada uğratan hareketlerin arka arkaya ve birbirinden bağımsız olarak icra edildiği, ikinci mağdura yönelik cinsel saldırının başladığı esnada birinci mağdura yönelik cinsel saldırının sona erdiği gerekçeleriyle fiilin tek olmadığına karar verilmiştir[1004].

Ayrıca belirtmek gerekir ki, BGH'nin farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerdeki yaklaşımını ortaya koymaya yönelik yukarıda

---

1001 BGH, 19.09.2019, 3 StR 180/19.

Ancak BGH, benzer olaya ilişkin daha eski tarihli bir kararında doğal fiil tekliğinin şartlarının oluştuğuna ve somut olayda fikri içtima ilişkisinin olduğuna karar vermiştir: İki fail (A ve B), dövmeye karar verdikleri iki mağdurun (H ve W) bulunduğu eve gider. Failler önce H'ye saldırır, başka bir odaya kaçan H bu odada yere yatırılır ve A tarafından tekmelenir. Ardından B, H'yi kontrolü altında tutarken A, sarhoş olduğu için olayların farkına varamayan W'nin uyuduğu odaya gider ve ona vurur. Son olarak ise failler birlikte H'ye tekrar saldırır. (BGH, 29.11.1984, 4 StR 661/84.)

1002 BGH, 18.03.2009, 1 StR 50/09.

Benzer şekilde cereyan eden bir başka olayda fail, mağdurun kafasına ve vücudunun üst bölgesine yumruk atar ve ardından cebindeki bıçağı çıkartır. Bu esnada mağdurun hayatından endişe eden mağdurun kız arkadaşı olaya müdahale eder. Bunun üzerine fail, mağdurun kız arkadaşını üst karın bölgesinden öldürmeye yönelik olası kastla bıçaklar. BGH, bu olayda da kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde doğal fiil tekliği için aradığı kriterlerin sağlanmadığına karar vermiştir. Bkz. BGH, 16.04.2019, 3 StR 48/19.

1003 BGH, 24.02.1994, 4 StR 683/93.

1004 BGH, 13.02.2019, 2 StR 301/18.

yer verilen kararlardaki hareketler, her bir mağdura karşı ayrı ayrı icra edilmiştir ve hareketler arasında ayniyet ilişkisi bulunmamaktadır. Ancak doğal fiil tekliği kapsamında ele alınabilecek bir olaydaki hareketler aynı zamanda ayniyet arz edebilir. Bu durum, BGH tarafından ayrıca değerlendirilmektedir. BGH'nin kararına konu olan şu olay söz konusu duruma örnek teşkil eder: Fail, evli çift T ve J ile apartmanın zemin katında tartışır. T, faile yumruk atarak ön dişlerine zarar verir. Failin yerde yattığını gören çift birinci kattaki dairelerine çıkmaya başlar. Fail, intikam almak için T'yi öldürmeye karar verir, fark edilmeden kendi dairesindeki tabancayı alır ve dairesine girmek üzere olan T'ye ateş eder. T, göğsünden yaralanmasına rağmen yürümeye devam eder. Bunun üzerine fail bir el daha ateş eder. Ancak mermi sekerek J'nin kalçasını sıyırır. T ve J daireye girer. J, yerde yatan T'ye yardım eder ve acil çağrıda bulunur. Fail ise daha etkili bir silah kullanmaya karar verip evindeki av tüfeğini ve iki fişeği alarak çiftin kapısı açık dairesine girer; T'nin yerde yattığı, J'nin de ona yardım ettiğini görür ve T'yi öldürme kastıyla bir el daha ateş eder. Atış boşa gider. Akabinde J, bulundukları odanın kapısı kapatır ve arkasına dayanır. Kapıyı açamayan fail, camdan bir el daha T'yi öldürme kastıyla ateş eder. Bu atış sonucu J tekrar yaralanır. Olayı devam ettiremeyeceğini anlayan fail olay yerinden ayrılır. T olay sonucu ölür. Failin, üçüncü ve dördüncü atışta J'nin ölebileceğini kabullendiğine karar veren BGH, somut olaydaki T'yi öldürme kastıyla dört el ateş etmenin doğal anlamda tek fiil teşkil ettiğine karar vermiştir. Mahkeme, birden fazla mağdurun olmasının fiil tekliğine engel teşkil etmeyeceğini; somut olaydaki doğal fiil tekliği kabulünün, hareketlerin farklı mağdurlara karşı ayrı ayrı icra edilmemiş olması nedeniyle kişiye sıkıyı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde kural olarak fiil çokluğu olduğuna ilişkin yerleşik içtihada aykırı olmadığını ifade etmiştir[1005]. Kısaca BGH, farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde fiil tekliğine ilişkin sınırlayıcı yaklaşımını hareketlerin ayniyet arz etmesi şartıyla genişletmektedir. Bu nedenle yukarıdaki açıklamalar, hareketler arasında ayniyet ilişkisinin olmadığı hallere mahsustur. Yine bu olay, doğal fiil tekliği ve ayniyet değerlendirmesinin bir araya gelebileceğini göstermektedir.

Doktrindeki baskın görüşe göre farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde ardı sıra icra edilen haksızlıklar, tek bir haksızlığın niceliksel artışı şeklinde değerlendirilemez; bu haksızlıkların her biri muhteviyatları itibariyle bağımsız bir niteliği haizdir. Bu nedenle farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı

[1005] BGH, 21.08.2018, 2 StR 300/18.

hukuki değerleri ihlal eden hareketler arasında doğal fiil tekliği ilişkisi kurulamaz[1006]. Farklı mağdurlara ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerleri ihlal eden hareketler arasında, bu hukuki değerlerin niteliği gereği birlik arz eden bir subjektif kriterden söz edilemeyeceği ve bu nedenle doğal fiil tekliğinin reddedilmesi gerektiği ayrı bir gerekçe olarak ileri sürülmüştür[1007]. Özellikle mağdurların bireyselleştirilmemiş olması kriterine, bu durumun mağdurların bireyselliğini daha az zarar vermediği gerekçesiyle karşı çıkılmaktadır[1008]. Korunan hukuki değerin nev'ine göre ayrım yapan görüşün temelinde, doğal fiil tekliğinin olduğu hallerde behemehâl tek suçun olduğu kabulü yer alır. Buna göre doğal fiil tekliğini oluşturan hareketler farklı mağdurlara karşı aynı suçu oluştursa bile bu hareketler tek bir haksızlığa, ilgili hukuki değerin bir defa ihlal edilmesine ve dolayısıyla tek bir suça sebebiyet verir. Mağdurların birden fazla olması, söz konusu tek haksızlıkta sadece niceliksel artış olarak ele alınır[1009]. Örneğin, yukarıda da ifade edildiği üzere, üç farklı kişiye ait eşyaların peş peşe çalınması halinde tek bir hırsızlık suçu vardır ve üç farklı kişinin mağdur olması tek haksızlıkta niceliksel artışa neden olur. Böylece doğal fiil tekliğinde aynı neviden fikri içtima ilişkisi dışlanmış olur. Farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği halleri ise bu hukuki değerlerin niteliği gereği tek bir haksızlıktaki niceliksel artış olarak değerlendirmek mümkün değildir. Bu nedenle kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde doğal fiil tekliği olmayacağı kabul edilmektedir.

Bu bahiste doğal fiil tekliğinin behemehâl suç tekliği anlamına geldiği kabul ediliyorsa farklı mağdurlara ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde doğal fiil tekliğinin reddedilmesi gerektiği, ancak doğal fiil tekliği suç tekliği halleriyle sınırlandırılmıyorsa farklı mağdurlara ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edilmesinin doğal fiil tekliğine engel teşkil etmeyeceği ve böylece söz konusu hallerde fikri içtima ilişkisi olabileceği haklı olarak dile getirilmiştir[1010]. Ancak

---

1006 **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 872; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 653; **Roxin,** s. 807; **Murmann,** s. 506; **Gropp/Sinn,** s. 669; **Schmidhäuser,** s. 724; **Lackner/Kühl,** s. 430; **Jaeger,** SK-StGB, s. 223; **Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2120; **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 80 vd.; **Steinberg/Bergmann,** "Über den Umgang mit den Konkurrenzen in der Strafrechtsklausur", s. 908; **Maiwald,** BGH v. 18.12.1984 - l StR 596/84, s. 514; **Mitsch,** "Konkurrenzen im Strafrecht", s. 388; **Tavares,** "Handlungseinheit und Konkurrenz bei nicht zweckorientiertem Handeln", s. 342; **Kindhaeuser,** "Normverstoß und natürliche Handlungseinheit", s. 103; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 84.

1007 **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 81.

1008 **Murmann,** s. 506; **Maiwald,** BGH v. 18.12.1984 - l StR 596/84, s. 514.

1009 Bkz. **Dürr,** s. 21 vd.

1010 Bkz. **Jakobs,** s. 901; **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 253.

farklı mağdurlara ait kişiye sıkı sıkıya bağlı olmayan hukuki değerlerin doğal fiil tekliğiyle ihlal edildiği hallerde suç tekliğinin fiil tekliğine bağlı tabii bir sonuç olduğu kabulü, Alman hukukundaki zincirleme fiil tekliğinden bağımsız şekilde değerlendirilemez[1011]. Zira söz konusu hallerdeki suç tekliği kabulü, zincirleme fiil tekliğinin Alman hukukundaki kapsamıyla kabul edildiği dönemde tercihten ziyade zorunluluktur. Her ne kadar Alman hukukundaki zincirleme fiil tekliği, bu kavram 1994 tarihli bir BGH kararı ile kural olarak reddedilmiş ve henüz herhangi bir istisna kabul edilmediği için günümüzde uygulanmamaktadır[1012], ayrı bir başlık olarak ele alacak olsa da bu bahiste kısaca ele alınmasında yarar vardır. Zincirleme fiil tekliği, aynı hukuki değeri benzer şekilde ihlal eden, aralarında hem zamansal ve mekânsal hem de genel kast şekilde subjektif bağlantı bulunan hareketlerin tek fiil olarak değerlendirilmesini ifade eder[1013]. Aynı hukuki değeri benzer şekilde ihlal eden hareketlerle sınırlı bir fiil tekliği kabulüne dayanan zincirleme fiil tekliğinde de korunan hukuki değerin nev'ine göre bir ayrım yapılmaktadır. Kişiye sıkı sıkıya bağlı olmayan bir hukuki değerin mevzubahis olduğu hallerde hareketlerin farklı mağdurlara yönelmesi zincirleme fiil tekliğine engel teşkil etmezken hareketlerin kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hukuki değere yöneldiği hallerde zincirleme fiil tekliği için hareketlerin tamamının aynı mağdura yönelmesi gerekir[1014]. Bu ayrım da doğal fiil tekliğindekine benzer gerekçelere dayanmaktadır. Zincirleme fiil tekliğine bağlanan ve bu bahiste önem arz eden hukuki sonuç, hareketler farklı mağdurlara yönelse bile zincirleme fiil tekliğini oluşturan hareketlerin behemehâl tek suç olarak kabul edilmesidir[1015]. Buna göre aralarında daha gevşek bir bağ bulunan[1016] ve farklı mağdurlara yönelen hareketler zincirleme fiil tekliği çatısı altında toplanabilirse tek suç olarak telakki edilecek olması; farklı mağdurlara yönelen, aynı suça sebebiyet veren ve doğal fiil tekliği çatısı altında toplanan hareketlerin de tek suça sebebiyet verdiğinin kabul edilmesini zorunlu kılar. Zira doğal fiil tekliği için zincirleme fiil tekliğine nazaran daha sıkı bir zamansal-mekânsal bağlantı aranır ve dolayısıyla aynı suçun işlendiği hallerde daha sınırlı bir kapsama sahiptir. Günümüz Alman hukukunda ise zincirleme fiil tekliği kural olarak reddedildiği için farklı mağdurlara ait kişiye sıkı sıkıya bağlı olmayan hukuki değerlerin ihlal edilmesinin tek suç olarak kabul

1011 Bkz. **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 252.

1012 **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 457.

1013 **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 58; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 499; **Jescheck/Weigend,** s. 715 vd.; **Heinrich,** s. 635; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 602.

1014 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 499 vd.; **Roxin,** s. 872; **Jescheck/Weigend,** s. 716.

1015 **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 58; **Roxin,** s. 871.

1016 Bkz. **Blei,** "Die natürliche Handlungseinheit", s. 97.

edilmesi mantıksal bir zorunluluktan kaynaklanmaz. Ancak zincirleme fiil tekliğinin suç tekliği olarak kabul edilmesinin temelinde yatan anlayış ve bu anlayışın fiil tekliğinin diğer görüşüm biçimlerine yansıması halen savunulabilir. Ayrıca hemen belirtmek gerekir ki, doğal fiil tekliği; zincirleme fiil tekliğine göre çeşitlilik bakımından daha geniş, zamansal bağlantı bakımından daha dar bir uygulama alanına sahiptir.

Doktrindeki azınlık görüş ise hukuki değerin nev'ine göre ayrım yapan görüşün tatmin edici gerekçelere dayanmadığından bahisle BGH'nin içtihatlarını desteklemekte, kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerler ihlal edilse bile istisnai hallerde doğal fiil tekliği ilişkisinin olabileceğini kabul etmektedir[1017]. Bu görüş, doğal anlamda fiil tekliği, yani tek hareket, tespit edilirken korunan hukuki değerin nev'ine önem atfedilmemesine rağmen doğal fiil tekliğinin tespitinde bu hususa sınırlayıcı vazife atfedilmesini eleştirmektedir[1018]. Gerçekten de farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde doğal fiil tekliğini reddeden görüşün gerekçeleri, bu hallerde fiil tekliğini ve fikri içtima ilişkisini behemehâl reddetmeyi gerektirecek niteliktedir. Ancak farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edilmesinin doğal anlamda tek fiile engel teşkil etmediği kabul edilmektedir. Örneğin, bir bombayla iki kişinin öldürüldüğü olayda iki kasten öldürme suçunun doğal anlamda tek fiille işlendiği ve fikri içtima ilişkisinin olduğu, fiil tekliğinde hareketi esas alan herkes tarafından kabul edilmektedir.

Kişiye sıkı sıkıya bağlı bazı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde zincirleme suç ve aynı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanmasını yasaklayan TCK m. 43/3'teki düzenlemenin, Alman hukukundaki hakim anlayışın Türk hukukundaki yansıması olduğu söylenebilirse de bu hüküm, Alman hukukundaki hakim anlayışla tam anlamıyla uyuşmamaktadır. Öncelikle kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hukuki değeri koruyan suç tipleri, TCK m. 43/3'te zikredilen suç tiplerinden ibaret değildir. Bu nedenle söz konusu hüküm, farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde fiil tekliğini reddeden yazarların görüşüne uygun değildir. Bu görüşe, fikri içtima ve

---

1017 **Hellmer, Joachim,** "Das Zusammentreffen von natürlicher Handlungs- und rechtlicher Tateinheit bei Verletzung höchstpersönlicher Interessen", GA, 1956, s. 69; **Frister,** s. 480; **Jescheck/Weigend,** s. 712; **Heinrich,** s. 631; **Otto,** s. 348; **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 35; **Bußmann,** M/R StGB Kommentar**,** s. 510; **Deiters,** Strafzumessung bei mehrfach begründeter Strafbarkeit, s. 130; **Wagemann,** "Natürliche Handlungseinheit bei Angriffen auf höchstpersönlichen Rechtsgüter", s. 583; **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 253; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (1)", s. 396.

1018 **Frister,** s. 480; **Deiters,** Strafzumessung bei mehrfach begründeter Strafbarkeit, s. 131.
Aynı yönde görüş için bkz. **Heinrich,** s. 631.

zincirleme suç kapsamı dışında tutulacak suç tiplerinin tek tek sayıldığı bir düzenlemeyle kanuni dayanak oluşturmak hem yerinde değildir hem de kanun yapma tekniğine aykırıdır. Ayrıca Alman hukukundaki farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde doğal fiil tekliğini ve zincirleme fiil tekliğini reddeden görüş, söz konusu hukuki değerlerin doğal anlamda tek fiille (tek harekete) ihlal edilebileceğini ve bu durumda fikri içtima ilişkisinin kurulabileceğini kabul etmektedir. Ancak TCK m. 43/3'teki hüküm, ilgili suçların işlendiği her durumda zincirleme suç ve aynı neviden fikri içtima ilişkisini dışlamaktadır.

TCK m. 43/3'teki istisna hükmün kapsamı tartışmaya açıktır. Her ne kadar belli ağırlıkta suçların seçildiği söylenebilirse de söz konusu suçların tespitinde hangi kriterlerin esas alındığı belli değildir[1019]. Örneğin, TCK m. 43/3'te kasten yaralama ve işkence suçlarına yer verilmiş olmasına rağmen cebir ve eziyet suçlarına yer verilmemiştir. Kanaatimizce, korunan hukuki değere dayalı bir sınırlama getirilecekse kapsam dışında tutulacak suç tiplerinin içtihatla belirlenmesi daha sağlıklı bir yöntem olacaktır. Böylece hem içtihatların önünde yasal bir sınır ve zorunluluk yer almaz hem istisnalar belirlenirken suç tiplerinin sui generis yapısı daha sağlıklı şekilde değerlendirilebilir hem de yeni ihdas edilen suç tiplerine içtima hükümlerinde kanuni değişikliğe gitmeden cevap verilebilir. Diğer yandan TCK m. 43/3'teki hükmün farklı neviden fikri içtimaı kapsamaması, benzer somut olaylara farklı hukuki sonuçlar bağlanmasına sebep olmaktadır[1020]. Söz konusu hükmün farklı neviden fikri içtimaı kapsamamasına makul bir gerekçe göstermek mümkün değildir. Ayrıca fiil tekliğine ve suçların içtimaı kurumlarına korunan hukuki değere dayalı kesin bir sınırın konulmaması gerektiği kanaatindeyiz ve bu görüşümüz çalışmanın devamında izah edilecektir.

3.2.4. Zincirleme Fiil Tekliği (Zincirleme Suç)

Zincirleme fiil tekliği (*fortgesetzte Handlung - Fortsetzungszusammenhang*) (zincirleme suç - *fortgesetztes Delikt*) hususunda öncelikle kavramsal bir izaha yer vermek gerekir. TCK m. 43/1'deki hüküm, zincirleme suçu bir fiil çokluğu hali olarak

1019 Benzer yönde görüş için bkz. **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 204.

1020 *Özgenç*, TCK m. 43/3'teki istisna hükmün TCK m. 44'te düzenlenen farklı neviden fikri içtima kurumu için de uygulanması gerektiğini savunmaktaydı. Ancak yazarın, olası kastla işlenen suçlara teşebbüsün mümkün olacağını kabul ederek bu görüşünü revize ettiği söylenebilir. (Bkz. **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 713 vd. Eski görüş için aynı eserin 14. baskısının 631. sayfasına bakınız.) Ayrıca bu görüş, kanunilik ilkesine aykırı olduğundan bahisle haklı olarak kabul görmemiştir. Bkz. **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 556; **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 207. Bu yönde karar için bkz. Yargıtay CGK, 28.01.2020, E. 2019/350, K. 2020/30.

düzenlemiştir. Bu nedenle zincirleme fiil tekliği kavramı Türk pozitif hukukuna uygun değildir. Alman CK'da ise zincirleme suç düzenlemesi yer almamaktadır. Alman hukukunda bu kurum, içtihatlarla oluşturulmuş bir fiil tekliği hali olarak 1994 yılına kadar kabul edilmekteydi. Bu nedenle zincirleme fiil tekliği ve zincirleme suç kavramlarının Alman hukukunda eşanlamlı olarak kullanılması mümkündür[1021]. Yeni tarihli eserlerde zincirleme fiil tekliği kavramının tercih edildiği de ifade edilmelidir. Ancak bu durum Türk hukuku için geçerli değildir. Bu başlık altında TCK m. 43/1'deki düzenlemenin şartları değil, Alman hukukundakine benzer şekilde fiil tekliğinin bir görünüm biçimi ele alınacaktır. Zira zincirleme suç, Alman hukukunda bir fiil tekliği hali olarak ele alınmış ve fiil tekliğinin yukarıda zikredilen diğer görünüm biçimlerinin şartlarını ve kapsamını etkilemiştir. Dolayısıyla diğer fiil tekliği hallerinin yorumlanmasında zincirleme fiil tekliği önem arz etmektedir. Bu nedenle zincirleme fiil tekliği ifadesini kullanmakta ve bu kurumu fiil tekliği başlığı altında bağımsız olarak ele almakta beis görmüyoruz. Diğer yandan bu başlık altında söz konusu iki kavram eşanlamlı olarak kullanılacaktır. Ayrıca bu açıklamalara rağmen zincirleme fiil tekliğinin Alman hukukundaki kabulü ile TCK m. 43/1'deki düzenleme arasında önemli bir benzerliğin olduğu da ifade edilmelidir.

Tarihçe kısmında da ifade edildiği gibi içtima öğretisinin çıkış noktası ve temel amacı, geçmişte mutlak suretle geçerli olan her bir cezanın bağımsızlığını koruduğu toplama sistemini yumuşatarak bu sistemin sebep olduğu sakıncaları gidermektir. Müşterek hukuk döneminde ortaya çıkan[1022] İtalyan hukuku menşeli zincirleme suçun[1023], Kıta Avrupası'ndaki bu amaca matuf görüşlerin ilk kavramsal meyvesi olduğu söylenebilir[1024]. Zincirleme suç kavramının temelinde, her biri tek başına aynı suçu oluşturan farklı zamanlarda icra edilmiş hareketleri ayrı ayrı cezalandırmama düşüncesi yer alır[1025]. Diğer bir deyişle zincirleme fiil tekliği, gerçek içtimaın kapsamını daraltmayı

1021 Bkz. **v. Heintschel-Heinegg, Bernd,** "Fortsetzungszusammenhang", JA, 1993/5, s. 136.

1022 **Timpe, Gerhard,** "Fortsetzungszusammenhang und Gesamtvorsatz", JA, 1991, s. 12; **Stratenwerth/Kuhlen,** s. 330.

1023 **v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 534; **Mayer,** Strafrecht Allgemeiner Teil, s. 408.

1024 Bu gelişimin kanunlara da yansıdığı söylemek mümkündür. Örneğin, 1768 tarihli Avusturya Ceza Kanunu (Constitutio Criminalis Theresiana) m. 14'te aynı suçun defaatle işlenmesinin suç çokluğu hali olmadığı, bu durumda ilgili suça ilişkin cezanın sadece bir defa verilmesi gerektiği belirtilerek zincirleme suç düzenlemesine yer verilmiştir. (Bkz. **v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 535.) Bu tarihte yürürlükte bulunan kanunların, genel hüküm niteliğinde fikri içtima düzenlemesi içermediği de ifade edilebilir.

1025 **Geppert, Klaus,** "Die „fortgesetzte Tat" im Spiegel jüngerer Rechtsprechung und neuerer Literatur", JURA, 1993/12, s. 649; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 136.

amaçlamaktadır[1026]. Bu kavramın oluştuğu dönemde ise söz konusu sonuca sadece somut olayda tek suçun var olduğu kabulüyle ulaşmak mümkün olduğundan zincirleme suçu oluşturan hareketlerin tek fiil ve tek suç teşkil ettiği kabul edilmiştir.

Tarihsel süreçte cezaların içtimaı hükümlerinin ihdas edilmesiyle toplama sisteminden vazgeçilmiş olmasına rağmen zincirleme fiil tekliğinden hemen veya hiç vazgeçilmemiştir. Böylece zincirleme fiil tekliğinin esas varlık sebebi ortadan kalkmış olmasına rağmen bu kurum varlığını sürdürmüştür[1027]. Bu durum, bazı ülkelerin ceza kanunlarında zincirleme suç düzenlemesinin yer almasından ve bu hususta herhangi bir değişiklik yapılmamasından, bazı ülkelerde ise yüksek mahkemelerin yerleşik içtihadını değiştirmemesinden kaynaklanmıştır. Türk hukuku birinci duruma, Alman ve İsviçre hukuku ikinci duruma örnek teşkil eder. Ancak 1990 yılında İsviçre hukukundaki[1028], 1994 yılında ise Alman hukukundaki yerleşik içtihat[1029] değiştirilerek zincirleme fiil tekliği reddedilmiştir. Esasen BGH'nin 1994 tarihli söz konusu kararında zincirleme fiil tekliği kural olarak reddetmiş, tipikliğe dayanan nedenlerle haksızlık ve kusur içeriğinin doğru şekilde tespiti için birden fazla hareketin tek fiil olarak kabul edilmesinin zorunluluk arz ettiği hallerde zincirleme fiil tekliğinin kabul edilebileceği belirtilmiştir[1030]. Ancak bu kararda belirtilen şekilde tipikliğe dayalı ve hukuki anlamda fiil tekliğinin diğer görünüm biçimleriyle karşılanamayan bir zorunluluktan söz edilemeyeceği için bunun içi boş bir istisna kabulü olduğu doktrinde dile getirilmiştir[1031]. Ayrıca şimdiye kadar herhangi bir istisna kabul edilmemesinin yanı sıra vergi kaçakçılığı gibi zincirleme fiil tekliğinin klasik uygulama alanı olan birçok suç tipinde zincirleme fiil tekliğinin kabul edilemeyeceğine müstakilen karar verilmiştir[1032]. Bu nedenle BGH'nin zincirleme fiil tekliğini tamamen reddettiğinin kabul edilebileceği ifade edilmektedir[1033]. Diğer yandan TCK m. 43/1'deki

---

1026 **Geerds,** s. 90.

1027 **Mayer,** Strafrecht Allgemeiner Teil, s. 408; **Buchholz,** s. 76; **Timpe,** "Fortsetzungszusammenhang und Gesamtvorsatz", s. 13; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 136.

1028 BGer, 27.04.1990, BGE 116 IV 121; BGer, 08.03.1991, BGE 117 IV 408.

1029 BGH, 03.05.1994, GSSt 2/93. (BGHSt 40, 138)

1030 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 500; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 457.

1031 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 500; **Murmann,** s. 513; **Kühl,** s. 917; **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: Handlungseinheit und Handlungsmehrheit", s. 576.

1032 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 501; **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: Handlungseinheit und Handlungsmehrheit", s. 576.

1033 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 881; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 488; **Roxin,** s. 875; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 457; **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: Handlungseinheit und Handlungsmehrheit", s. 576.

Zincirleme fiil tekliğinin kategorik olarak reddinin kesin olmadığı yönündeki görüş için bkz. **Haft,** s. 284.

düzenlemenin zincirleme suç kavramının aslına ne kadar uygun olduğu da ayrıca irdelenmelidir. Zira bu düzenleme, zincirleme fiil tekliğinden kısmen de olsa vazgeçildiği şeklinde yorumlanmaya müsaittir ki bu husus çalışmanın devamında ele alınacaktır. Yine de zincirleme fiil tekliğinin diğer hukuk düzenlerinde ileri sürülen kriterleri, TCK m. 43/1'deki hükmün yorumlanmasında önem arz ettiği ifade edilmelidir. Ayrıca gerçek içtima için toplama sisteminin kabul edildiği Türk pozitif hukukunda, zincirleme suçun asıl varlık amacına uygun fonksiyon icra etmeye devam ettiği söylenebilir.

Zincirleme fiil tekliği; doğal fiil tekliği ve değerlendirme tekliği başta olmak üzere fiil tekliğinin diğer görünüm biçimlerinden daha önce oluşmuş ve kendisinden sonra kabul edilen fiil tekliği hallerini etkilemiştir. Özellikle doğal fiil tekliği kapsamında ele alınan tekrarlayan hareketler ile zincirleme fiil tekliği arasında esaslı bir benzerlikler vardır. Hatta zincirleme fiil tekliğinde zamansal bağlantı kriterinin daha esnek olması dışında iki kavram arasında bir farkın olmadığı ifade edilmektedir[1034]. Yine zincirleme fiil tekliğinin, aynı neviden fikri içtimaın kapsamını da etkilediği söylenebilir. Bu nedenle hem zincirleme fiil tekliğinin kapsamı hem de terkedilme gerekçeleri fiil tekliğinin diğer görünüm biçimlerinin tespitinde yol göstericidir. Bu nedenle zincirleme fiil tekliğini, Türk hukukunda fiil tekliğinin bir görümün biçimi olarak kabul edilemeyecek olmasına rağmen, Alman hukukunda kabul edildiği biçimiyle fiil tekliği kapsamında ele almakta yarar vardır.

Bu noktada ayrıca ifade etmek gerekir ki, zincirleme fiil tekliğine ancak fiil tekliğinin diğer görünüm biçimlerinin sağlanmadığı hallerde başvurulabileceği kabul edilmekteydi[1035]. Yani zincirleme fiil tekliği, fiil tekliğinin diğer görünüm biçimlerine nazaran tali nitelikteydi.

3.2.4.1. Zincirleme Fiil Tekliğinin Kriterleri

Zincirleme fiil tekliği; her biri aynı hukuki değeri benzer şekilde ihlal eden, aralarında hem objektif nitelikte zamansal ve mekânsal bağlantı hem de genel kast olarak ifade edilen subjektif bağ bulunan birden fazla hukuki değer ihlalinin tek fiil olarak kabul edilmesini amaçlayan hukuki anlamda fiil tekliğinin görünüm biçimlerinden biridir[1036]. Zincirleme fiil tekliğini oluşturan hareketlerin doğal bakış açısına göre birlik arz etmesi

---

1034 **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 249.

1035 **Rissing-van Saan,** LK, s. 562.
Bu yönde karar için bkz. BGH, 17.10.1958, 5 StR 296/58.

1036 **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 488; **Kühl,** s. 917.

gerekmez[1037]. Yine ilgili suç tipinin düzenlenme biçimi de zincirleme fiil tekliğinin tespitinde önem arz etmez[1038]. Bu nedenle zincirleme fiil tekliği, tipik fiil tekliği kapsamında ele alınamaz ve kural olarak tüm suç tiplerinde söz konusu olabilir. Bu kurum, Alman hukukunda çoğunlukla malvarlığına karşı suçlar, cinsel özgürlüğe karşı suçlar, uyuşturucu madde suçları ve vergi suçlarında uygulanmaktaydı[1039].

Zincirleme fiil tekliğinin kriterleri doktrinde farklı şekilde ifade edilmektedir. Bu görüş ayrılığına değinmeksizin zincirleme fiil tekliğinin şu kriterlere göre belirlendiği söylenebilir: aynı hukuki değerin benzer şekilde birden fazla defa ihlal edilmesi, ihlaller arasında zamansal ve mekânsal bağlantı olması, ihlaller arasında genel kast olarak ifade edilen subjektif bağlantının bulunması[1040]. Bu kriterleri objektif ve subjektif kriterler olarak üzere ikiye ayırmak mümkündür[1041]. Objektif kriterlerle aynı neviden suçlardan oluşan bir suç çokluğu oluşturulur. Subjektif kriter ise bu suç çokluğunun bileşenleri arasında subjektif bir bağlantı kurarak bunların tek fiil ve tek suç sayılmasına imkan sağlar. Bu nedenle zincirleme fiil tekliğine dayalı fikri içtima ilişkisi kurulamaz[1042].

Hemen ifade etmek gerekir ki, zincirleme fiil tekliğinin kriterleri net şekilde ortaya konulmamıştır[1043]. Bu kriterler, somut olayda zincirleme fiil tekliği kabulünün avantajları

1037 **Otto,** s. 350; **Otter**, s. 190; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 85; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 602; **Mitsch,** "Konkurrenzen im Strafrecht", s. 389.

Aksi yönde görüş için bkz. **Schönke, Adolf,** Strafgesetzbuch Kommentar, 5. Auflage, C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1951, s. 254; **Jähnke, Burkhard,** "Grenzen des Fortsetzungszusammenhang", GA, 1989, s. 383; **Rissing-van Saan,** "Die Behandlung rechtlicher Handlungseinheiten in der Rechtsprechung nach Aufgabe der fortgesetzten Handlung (unter besonderer Berücksichtigung des Staatsschutz-Strafrechts)", s. 475.

Doğal bakış açısının, zincirleme fiil tekliğinin kriterlerini somutlaştırmak bakımından önemli olduğu yönündeki görüş için bkz. **Werle,** s. 36.

1038 **Otter**, s. 190; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 85.

1039 **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 56.

1040 **Lackner/Kühl,** s. 433 vd.; **Jescheck/Weigend,** s. 715 vd; **Otto,** s. 350; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 418; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 137; **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: Handlungseinheit und Handlungsmehrheit", s. 576.

BGH'nin görüşü de bu yöndedir. Bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 562.

İsviçre hukukunda da benzer kriterler kabul edilmekteydi. Bkz. **Trechsel/Thommen,** s. 314; **Koch,** Asperationsprinzip und retrospektive Konkurrenz, s. 23; BGer, 14.05.1976, BGE 102 IV 74.

1041 Nispeten eski tarihli eserlerde, zincirleme suçun sadece objektif kriterlere göre belirleneceği savunularak daha geniş kapsamlı bir zincirleme suç kavramı kabul edilmektedir. Bu görüşteki yazarların ayrıca benzer fırsattan yararlanma kriterini ön plana çıkardığı söylenebilir. (Bkz. **v. Liszt/Schmidt,** s. 352; **Mezger,** s. 466; **Honig,** Studien zur juristischen und natürlichen Handlungseinheit, s. 137 vd.) Alman yüksek mahkemeleri ise uzun zamandan beri zincirleme suçun tespitinde objektif ve subjektif kriterleri birlikte kullanmaktadır. (**Schmidhäuser,** s. 727.)

1042 **Jung,** "Die fortgesetzte Handlung", s. 289.

1043 **Geppert,** "Die „fortgesetzte Tat" im Spiegel jüngerer Rechtsprechung und neuerer Literatur", s. 651.

ve dezavantajları dikkate alınarak geniş veya dar yorumlanabilmektedir[1044]. Böylece kazuistik bir durumun oluşmasına sebep olunmuştur[1045].

3.2.4.1.1. Objektif Kriterler

Zincirleme fiil tekliğinin objektif nitelikteki ilk kriteri, aynı hukuki değerin birden fazla defa ihlal edilmesidir. Söz konusu ihlaller, zincirleme fiil tekliği çatısı altında hem tek fiil hem de tek suç olarak telakki edilir ve böylece gerçek içtimaın kapsamı sınırlandırılır[1046]. Zincirleme fiil tekliğinin parçalarını oluşturan bu ihlaller doğal anlamda tek fiille (tek hareketle) ya da doğal veya tipik fiil tekliğiyle gerçekleştirilebilir[1047]. Bu nedenle zincirleme fiil tekliği için birden fazla hareketin zorunlu olduğu söylenebilirse de her bir hukuki değer ihlalinin tek hareketle gerçekleştirilmesi zorunlu olmadığı için, hukuki anlamda fiil tekliğinin diğer görünüm biçimlerinin aksine, zincirleme fiil tekliğinin temel parçalarını hareket kavramıyla ifade etmek yerinde değildir. Zincirleme fiil tekliğini oluşturan parçaların her biri, tek başına ilgili suçun unsurlarını sağlaması ve cezalandırılabilir nitelikte olması gerekir[1048]. Bazı suçların teşebbüs aşamasında kalması da önem arz etmez. Bu nedenle zincirleme fiil tekliğinin temel parçaları suç kavramıyla ifade edilmelidir.

Zincirleme fiil tekliği için ilgili suçların aynı hukuki değeri koruması gerekir. Bir suçun temel hali ve nitelikli hali arasında zincirleme fiil tekliği ilişkisi kurulabilir. Ancak aynı hukuki değerin farklı şekillerde ihlalini yaptırım altına alan suçlar arasında zincirleme fiil tekliği ilişkisinin olmayacağı ifade edilmektedir[1049]. Korunan hukuki değerin aynılığı, suç konusunun veya mağdurun aynılığını gerektirmez[1050]. Her bir suç farklı mağdura karşı işlenmiş olsa bile zincirleme fiil tekliği ilişkisi kurulabilir. Ancak kasten öldürme, çocuk düşürme, cebir, şantaj, konut dokunulmazlığının ihlali suçlarında olduğu gibi[1051] kişiye sıkı

1044 **Jescheck/Weigend,** s. 715.

1045 **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 58.
Kanunlaşmayan 1962 tarihli Alman CK Tasarısı'nda zincirleme suç kavramına bilinçli olarak yer verilmediği ifade edilmiştir. Gerekçe olarak, zincirleme suçun uygulama alanının çeşitliliği karşısında bu kuruma özgü bir kanuni tanımın mümkün olmadığı, kanuni tanımın aşılamayan sınırlar oluşturacağı veya adil olmayan bir genişlemeye neden olabileceği ifade edilmiş; bu kavramın içtihatlarla ve doktrindeki görüşlerle şekillenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bkz. Entwurf eines Strafgesetzbuches (StGB) E 1962, Drucksache IV/650, s. 191.

1046 **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 456; **Hartmann,** s. 37.

1047 **Werle,** s. 35.

1048 **Geppert,** "Die „fortgesetzte Tat" im Spiegel jüngerer Rechtsprechung und neuerer Literatur", s. 651.

1049 **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 138.

1050 **Jakobs,** s. 901; **Ke,** s. 219.

1051 **Tiedemann,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre", L 21.

sıkıya bağlı bir hukuki değerin söz konusu olduğu hallerde tüm suçların aynı mağdura yönelmesi gerekir[1052]. Bu ayrım, doğal fiil tekliğindekine benzer gerekçelere dayanmaktadır.

Suçların önemli ölçüde benzer şekilde işlenmesi, zincirleme fiil tekliğinin diğer objektif kriterini oluşturur. Bu kriter, hukuki değerlendirme içermez, suçların dış dünyadaki görünüşleri itibariyle benzerliğini ifade eder[1053]. Diğer bir deyişle suçların işlenme sürecinin benzer olmasını ifade eder. Failin ortak bir amacının olup olmadığı bu kriter bakımından önem arz etmez[1054]. Kural olarak sadece suçların aynı olduğu veya temel hal-nitelikli hal kombinasyonunun olduğu hallerde sağlandığı ifade edilen[1055] bu kriterin sıkı şartlara bağlı olmadığı belirtilmektedir[1056]. Bazı yazarlar ise bu kriterin malvarlığına karşı suçlarda esnek değerlendirildiğini ifade etmektedir[1057].Yine bu kriterin bağımsız bir anlam mı ihtiva ettiğinin yoksa subjektif kriter için bir gösterge mi olduğunun belli olmadığı da dile getirilmiştir[1058]. Bu bağlamda bir suçun temel hali ile nitelikli halinin aynı suç olduğu hususunda görüş birliği olduğu söylenebilir. Ancak bu kriterin, somut olayın özelliklerine bağlı olduğu da ifade edilmelidir. Örneğin, araba hırsızlığı yapan bir örgütün, arabalar üzerinde icra ettiği hırsızlık suçları ile dükkanlardan çeşitli eşyalar çalmak suretiyle işlediği hırsızlık suçlarının benzer şekilde işlenmediğine hükmedilmiştir[1059].

BGH, aynı hukuki değeri koruyan farklı suç tipleri arasında zincirleme fiil tekliği ilişkisinin kurulabileceğini kabul etmektedir. Örneğin, failin kızıyla 13 yaşından 18 yaşına kadar cinsel ilişkiye girdiği ve mağdurun yaşıyla da bağlantılı olarak üç farklı suçun oluştuğu somut olayın zincirleme fiil tekliği kapsamında değerlendirilebileceğine karar verilmiştir[1060].

1052 **Jescheck/Weigend,** s. 716; **Schönke,** Strafgesetzbuch Kommentar, s. 259; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 456; **Eser/Burkhardt,** s. 227; **Jung,** "Die fortgesetzte Handlung", s. 290; **Geppert,** "Die „fortgesetzte Tat" im Spiegel jüngerer Rechtsprechung und neuerer Literatur", s. 651.

Bu yönde karar için bkz. BGH, 17.10.1958, 5 StR 296/58.

1053 **Jakobs,** s. 902; **Geppert,** "Die „fortgesetzte Tat" im Spiegel jüngerer Rechtsprechung und neuerer Literatur", s. 652.

1054 **Ke,** s. 216.

1055 **Jaeger,** SK-StGB, s. 212; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 138.

1056 **Jung,** "Die fortgesetzte Handlung", s. 291.

1057 **Keller,** s. 68; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 138.

1058 **Jung,** "Die fortgesetzte Handlung", s. 291.

1059 BGH, 13.12.1960, 5 StR 478/60.

1060 BGH, 13.07.1989, 4 StR 297/89.

Bazı suçların teşebbüs aşamasında kalması suçların işleniş şeklinin benzerliğine engel teşkil etmez. Ancak icrai ve ihmali suçlar arasında suçun işleniş şeklinin benzer olmaması nedeniyle zincirleme fiil tekliği ilişkisinin kurulamayacağı kabul edilmektedir[1061]. BGH'nin vergi kaçakçılığı suçlarına ilişkin aksi yönde kararları vardır[1062]. Ancak bu kararın vergi suçlarına özgü bir istisna olarak kabul edilmesi gerektiği savunulmaktadır. Yine aynı gerekçeyle fail olarak iştirak edilen suç ile şerik olarak iştirak edilen suç arasında da zincirleme fiil tekliği ilişkisinin olmayacağı kabul edilmektedir[1063].

Objektif nitelikteki son kriter ise suçlar arasında zamansal ve mekânsal bağlantının varlığıdır. Zincirleme fiil tekliğinde de doğal fiil tekliğinde olduğu gibi zamansal ve mekânsal bağlantıya ilişkin kesin sınırlar yoktur[1064]. Bu kriter, zincirleme fiil tekliğinin tespitinde oldukça geniş yorumlanmaktadır[1065]. Bu noktada zincirleme fiil tekliği ile doğal fiil tekliği birbirinden ayrılır[1066]. Zamansal ve mekânsal bağlantı kriteriyle suçların eşzamanlılığına değil, birbirine yakın şekilde devamlılığına vurgu yapılmaktadır. Ayrıca zamansal bağlantı kriterinde ilk hareket ile son hareket arasındaki zaman farkı değil, ardışık hareketler arasındaki zaman farkı dikkate alınır[1067]. Örneğin, yaklaşık 12 yıl boyunca birlikte yaşadığı kızına karşı iki farklı ülkede cinsel istismarda bulunan babanın hareketleri, zincirleme fiil tekliği kapsamında ele alınmıştır[1068]. Yine bu kriter, benzer mekanlarda arka arkaya işlenen suçlar arasında zincirleme fiil tekliği ilişkisinin kurulmasını değil, zamansal ve mekânsal olarak tamamen birbirinden bağımsız suçlar arasında bu ilişkinin dışlanmasını amaçlamaktadır[1069]. Bu nedenle zincirleme fiil tekliğinin tespitinde belirleyici nitelikte olmadığı söylenebilir[1070].

1061 **Jescheck/Weigend,** s. 716; **Vogler,** LK, Vor § 52, kn. 53; **Eser/Burkhardt,** s. 227; **Ke,** s. 217; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 35.

1062 Bkz. BGH, 18.09.1981, 2 StR 358/81.

1063 **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 35; **Ke,** s. 217; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 139.

Bu yönde karar için bkz. BGH, 25.03.1981, 2 StR 130/81.

Bizim de katıldığımız Türk hukukundaki aksi yönde görüş için bkz. **Çelen, Ömer,** Bir İştirak Şekli Olarak Yardım Etme (Asli Fail - Yardım Eden Ayrımı), Adalet, 2020, s. 402.

1064 **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 139.

1065 **Jaeger,** SK-StGB, s. 212; **Rutkowsky,** s. 102.

1066 **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 875; **Schmidhäuser,** s. 727; **Hartmann,** s. 30; **Mitsch,** "Konkurrenzen im Strafrecht", s. 390.

1067 **Roxin,** s. 872.

1068 BGH, 24.03.1992, 1 StR 594/91.

1069 **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 35.

1070 **Ke,** s. 216.

İlk iki objektif kriterin girift vaziyette olduğu ifade edilmelidir. Bu kriterlerin anlam ve kapsamına ilişkin farklı görüşler ileri sürülmüştür. Aynı değerlendirmenin farklı yazarlar tarafından farklı kriterle irtibatlandırılması ikirciğe mahal vermektedir. Özellikle suçların aynı hukuki değeri koruması gerektiğine ilişkin kriter net şekilde ortaya konulamamıştır. Bu kriterin yerine veya yanı sıra suçların aynı neviden olması şartının da aranacağı yönündeki görüşler de vardır ve bunlar çelişkili değerlendirmeler içermektedir[1071]. Objektif kriterlerin, esasında, olumlu veya olumsuz istisna getirilebilir bir aynı neviden suç çokluğu oluşturma amacına matuf olduğu söylenebilir. Suçların aynı hukuki değeri koruması gerektiğine ilaveten suçların benzer şekilde işlenmesi şartı aranarak dolaylı şekilde suçların aynı olması gerektiği kabul edilmektedir[1072]. Doğrudan suçların aynı olması gerektiği ifade edilmeyerek kesin sınırlar çizilmemesine rağmen zincirleme fiil tekliğinin neredeyse yegane uygulama alanı, temel hal ve nitelikli hal kombinasyonunun da dahil olduğu ve suçların aynı olduğu hallerdir[1073]. Ayrıca ifade etmek gerekir ki, doktrinde, BGH'nin herhangi bir objektif kriterin eksikliğini diğer bir objektif kriterin kesin varlığı ile ikame ettiği ifade edilmektedir[1074]. Bu durum, objektif kriterlerin ve zincirleme fiil tekliğinin kapsamını genişletmektedir.

3.2.4.1.2. Subjektif Kriter

Zincirleme fiil tekliğini oluşturacak suçlar arasında subjektif bir bağlantının olması gerektiğine ilişkin günümüzde fikir birliği olmasına rağmen[1075] bu subjektif bağlantıdan ne anlaşılması gerektiği hususunda fikir birliği bulunmamaktadır. Bu bağlamda iki temel görüşün olduğu söylenebilir. BGH'ye ve doktrindeki bazı yazarlara göre zincirleme fiil tekliği için genel kast (genel karar) *(Gesamtvorsatz)* olarak ifade edilen subjektif kriterin sağlanması gerekir. Doktrindeki ağırlıklı görüşe göre ise zincirleme fiil tekliği için zincirleme kast (tekrarlayan kast) *(Fortsetzungsvorsatz)* şeklinde ifade edilebilecek olan subjektif kriter yeterlidir[1076]. Bu noktada önem arz eden husus, söz konusu iki görüşün hangi kavramla ifade edildiği değil, bu görüşlerin kapsamıdır. Ayrıca söz konusu kast kavramlarının içtima öğretisine özgü kavramlar olduğu söylenebilir.

1071 **Keller,** s. 66.

1072 Benzer yönde görüş için bkz. **Keller,** s. 67.

1073 Zincirleme fiil tekliğinin aynı hukuki değeri koruyan bazı farklı suçlar arasında da olabileceği yönündeki görüş için bkz. **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 32.

1074 **Fischer, Thomas,** "Entwicklungslinien der fortgesetzten Handlung -"Tatbestand" und "Typus" in der Rechtsprechung des BGH-", NStZ, 1992, s. 416.

1075 **Jung,** "Die fortgesetzte Handlung", s. 291.

1076 Bkz. **Roxin,** s. 872; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 36 vd.; **Geppert,** "Die „fortgesetzte Tat" im Spiegel jüngerer Rechtsprechung und neuerer Literatur", s. 652 vd.

BGH'nin eski içtihatlarına göre zincirleme fiil tekliğinin subjektif kriterini oluşturan genel kast, hareketlerin icrasına başlamadan önce işlenecek suçların zaman, mekan, mağdur ve suçun işlenme biçimi gibi ana hatlarını ve adım adım ulaşılacak genel neticeyi kapsayan bir kararı ifade eder[1077]. Böylece en azından yaklaşık olarak belirlenen genel neticeye ulaşmak amacıyla işlenen suçlar bir bütünün bağımsızlığını yitirmiş parçaları haline gelir[1078]. Genel kastın varlığı için her ne kadar işlenecek suçların tüm ayrıntılarına başlangıçta karar verilmiş olması gerekmese de tek başına gelecekteki fırsatlardan benzer şekilde yararlanma iradesi ya da ana hatlar somutlaştırılmaksızın iradenin sadece genel olarak belirlenmesi yeterli kabul edilmemektedir[1079]. Yine sadece amaç birliği ya da belli bir miktar kazanç elde etme kararı genel kast için yeterli görülmemektedir[1080]. Subjektif kriter kapsamındaki genel neticenin yorumlanmasında malvarlığına karşı suçlar ile diğer suçlar arasında farklılığın olduğu da söylenebilir[1081].

BGH, genel kasta ilişkin söz konusu görüşünü genişletme eğiliminde olmuş ve daha yeni tarihli içtihatlarında failin planı kapsamındaki son suçun sona ermesinden önce başlangıçtaki genel kastın genişletilebileceğini kabul etmiştir[1082]. Böylece zincirleme fiil tekliği, açık uçlu bir fiil tekliği haline gelmiştir[1083]. Bu içtihat değişikliğiyle genel kastın yukarıda ifade edilen şartlarından vazgeçilmemiş, bu şartlar esnetilmiştir[1084]. Yine bu içtihat değişikliği, gelecekte de aynı şekilde suç işlemeye yönelik genel nitelikteki kararın ya da yeni fırsatlardan aynı şekilde yararlanmaya yönelik genel iradenin tek başına genel kast için yeterli olduğu sonucunu doğurmamıştır[1085]. Ayrıca zincirleme fiil tekliğinin

---

1077 **Geppert,** "Die „fortgesetzte Tat" im Spiegel jüngerer Rechtsprechung und neuerer Literatur", s. 652; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 139; **Jung,** "Die fortgesetzte Handlung", s. 291.

Doktrindeki bir görüşe göre genel kastın suçun unsuru olan kasttan ayrıldığı tek nokta genel neticeyi de kapsaması gerektiğidir. Bunun dışındaki hususlarda iki kavram aynı anlama sahiptir. Bkz. **Jähnke,** "Grenzen des Fortsetzungszusammenhang", s. 386.

1078 **Schmidhäuser,** s. 727; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 36.

1079 **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 37; **Geppert,** "Die „fortgesetzte Tat" im Spiegel jüngerer Rechtsprechung und neuerer Literatur", s. 652; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 139.

Bu yönde karar için bkz. BGH, 12.08.1992, 3 StR 304/92.

1080 **Jakobs,** s. 903.

1081 BGH, 12.08.1992, 3 StR 304/92.

1082 **Roxin,** s. 872; **Rissing-van Saan,** "Die Behandlung rechtlicher Handlungseinheiten in der Rechtsprechung nach Aufgabe der fortgesetzten Handlung (unter besonderer Berücksichtigung des Staatsschutz-Strafrechts)", s. 475; **Fischer,** "Entwicklungslinien der fortgesetzten Handlung - "Tatbestand" und "Typus" in der Rechtsprechung des BGH-", s. 417.

1083 **Ke,** s. 222-225; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 139.

1084 **Geppert,** "Die „fortgesetzte Tat" im Spiegel jüngerer Rechtsprechung und neuerer Literatur", s. 653.

1085 Bkz. BGH, 09.09.1992, 3 StR 364/92; BGH, 23.06.1993, 5 StR 326/93.

subjektif kriterine ilişkin yargı kararları arasında bir birliğin olmadığı, kazuistik değerlendirmelerin bu hususa ilişkin genel ilkelerden bahsetmeye engel teşkil ettiği ifade edilmiştir[1086]. Örneğin, BGH, kişiye sıkı sıkıya bağlı olmayan bir hukuki değerin ihlal edildiği olayda failin aynı hukuki değeri aynı yöntemlerle mümkün olduğunca sık ve sürekli ihlal etme kararını genel kast için yeterli görmüştür[1087]. Son olarak BGH, genel kastın istisnai nitelikte olduğu gerekçesiyle subjektif kriterin tespitinde şüpheden sanık yararlanır ilkesini uygulamamaktadır[1088].

Doktrinin bir kısmı, zincirleme fiil tekliğinin subjektif kriteri için zincirleme kast (tekrarlayan kast) görüşünü savunmaktadır[1089]. Zincirleme kast, yeni kararın, daha önceki kararların devamı niteliğinde olmasını ve böylece tüm kararların devamlılık arz eden psikolojik bir süreç oluşturmasını ifade eder[1090]. Zincirleme kast için hareketlerin icrasına başlanmadan önce kapsamlı bir kararın alınması gerekli değildir. Bir suçun sona ermesinden sonra işlenen suçu da zincirleme fiil tekliğine dahil eden bir zincirleme kasttan söz edilebilir[1091]. Böylece daha geniş kapsamlı bir zincirleme fiil tekliği kabul edilir. Bu görüşün, özellikle başarılı şekilde tamamlanan bir suçtan sonra benzer şekilde suç işleme yönünde failin cesaretlendiği olayların zincirleme fiil tekliği kapsamında ele alınmasına imkan sağladığı ifade edilmektedir[1092]. Ayrıca genel kast görüşünün, plan dahilinde hareket eden faili ani kararlarla hareket eden faile nazaran haklı bir neden olmaksızın ayrıcalıklı hale getirdiği; her iki fail için de zincirleme fiil tekliğinin uygulanabilmesine imkan sağlayan zincirleme kast görüşünde ise böyle bir ayrıcalığın olmadığı ifade edilmektedir[1093].

Zincirleme kast görüşünün kriminolojik realiteye daha uygun olduğu; zira failin genel kast kriteri için aranan bir plan dahilinde hareket etmesinin istisnai nitelikte olduğu

---

1086 **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 140; **Fischer,** "Entwicklungslinien der fortgesetzten Handlung -"Tatbestand" und "Typus" in der Rechtsprechung des BGH-", s. 417 vd.

1087 Bkz. **Jaeger,** SK-StGB, s. 212.

1088 BGH, 12.10.1988, 3 StR 194/88; BGH, 12.10.1988, 3 StR 194/88.
Aynı yönde görüş için bkz. **Jähnke,** "Grenzen des Fortsetzungszusammenhang", s. 391.
Doktrindeki aksi yönde görüşler için bkz. **Lackner/Kühl,** s. 436.

1089 Bu görüşü savunan yazarlar için bkz. **Jescheck/Weigend,** s. 716; **Schmidhäuser,** s. 728.

1090 **Kienapfel,** s. 588; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 37; **Jung,** "Die fortgesetzte Handlung", s. 291; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 140.

1091 **Geppert,** "Die „fortgesetzte Tat" im Spiegel jüngerer Rechtsprechung und neuerer Literatur", s. 652.

1092 **Jakobs,** s. 903; **Eser/Burkhardt,** s. 227; **Ke,** s. 226; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 37.

1093 **Jakobs,** s. 903; **Jung,** "Die fortgesetzte Handlung", s. 291; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 140.

belirtilmektedir[1094]. Genel kastın, suç işleme yönündeki süreklilik arz eden kesin kararlılığı ortaya koymak suretiyle daha yoğun bir enerjiyi temsil ettiği ve bu nedenle genel kast kapsamındaki suçların tek suç olarak telakki edilmesinin yerinde olmayacağı da ifade edilmektedir[1095]. Ayrıca failin, başlangıçta tüm suçları planladığını söylemesi halinde daha ağır şekilde cezalandırılacağı kanısında olacağı ve bu nedenle genel kastın fiktif nitelikte olduğu belirtilmektedir[1096]. BGH'nin yukarıda zikredilen içtihat değişikliği de genel kast kabulünü zincirleme kasta yaklaştırmıştır[1097]. Bunun yanı sıra BGH, çeşitli suç gruplarına özgü bazı istisnalar kabul ederek de genel kast kriterini esnetmiştir[1098]. Sonuç olarak iki görüş arasında esaslı bir farkın kalmadığı ifade edilmektedir[1099].

Taksirli suçlar arasında zincirleme fiil tekliği ilişkisinin kurulup kurulamayacağı hususunda farklı görüşler vardır. Genel kast görüşüne göre taksirli suçlarda zincirleme fiil tekliği söz konusu olamaz. Çünkü taksirli suçlar arasında birlik arz eden bir karardan söz edilemez[1100]. BGH'nin görüşü de bu yöndedir[1101]. Zincirleme kast görüşünü savunan yazarların bazıları ise taksirli suçlar arasında zincirleme fiil tekliği ilişkisinin olabileceğini kabul etmektedir[1102]. Ancak bu görüşün çelişkili olduğu ifade edilmektedir[1103]. Doktrindeki hakim görüş ise taksirli suçlarda zincirleme fiil tekliği ilişkisini reddetmektedir[1104].

1094 **Dietrich, Dres./Mann, Ulrich,** "Materielle Rechtskraft und fortgesetzte Handlung", ZStW, 1963/75, s. 253; **Jakobs,** s. 903; **Jung,** "Die fortgesetzte Handlung", s. 291.

Zincirleme fiil tekliğinin, genel kast kabulüyle anlamsız hale geleceğine ilişkin benzer yönde görüş için bkz. **v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 542.

1095 **Mayer,** Der allgemeine Teil des deutschen Strafrechts, s. 170.

Benzer yönde görüş için bkz. **v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 542 vd.

İtalyan doktrininde de benzer değerlendirmeler yapılmaktadır. Bkz. **Maiwald,** Einführung in das italienische Strafrecht und Strafprozeßrecht, s. 164.

1096 **Mayer,** Der allgemeine Teil des deutschen Strafrechts, s. 170.

1097 **Geppert,** "Die „fortgesetzte Tat" im Spiegel jüngerer Rechtsprechung und neuerer Literatur", s. 653.

1098 Uyuşturucu madde ticareti suçları, vergi suçları ve cinsel suçlara ilişkin bu amaca matuf kararlar için bkz. **Geppert,** "Die „fortgesetzte Tat" im Spiegel jüngerer Rechtsprechung und neuerer Literatur", s. 653.

1099 **Wegscheider,** s. 39.

1100 **Ke,** s. 224; **Jung,** "Die fortgesetzte Handlung", s. 291; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 140.

1101 Bu yöndeki kararlar için bkz. **Ke,** s. 224.

1102 Bu görüşü savunan yazarlar için bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 140, dn. 75.

Her iki görüşün de taksirli suçlarda zincirleme fiil tekliğini reddettiği yönündeki görüş için bkz. **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: Handlungseinheit und Handlungsmehrheit", s. 576.

1103 **Jung,** "Die fortgesetzte Handlung", s. 291.

1104 **Roxin,** s. 872; **Jescheck/Weigend,** s. 717; **Jung,** "Die fortgesetzte Handlung", s. 291; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 140; **Blei,** "Die natürliche Handlungseinheit", s. 95.

Yukarıda izah edilen objektif ve subjektif kriterler ışığında, zincirleme fiil tekliği ile doğal fiil tekliği arasında esaslı bir benzerliğin olduğu aşikardır[1105]. Buna rağmen söz konusu müesseseler birbirinden bağımsız niteliktedir. Zincirleme fiil tekliğini, doğal fiil tekliği ile fiil çokluğu (gerçek içtima) arasına konumlandırmak mümkündür[1106]. Yine doğal fiil tekliğinin, özellikle hareketler arasında zamansal ve mekânsal bağlantı kriteri bağlamında zincirleme fiil tekliğiyle sınırlı olduğu söylenebilir[1107]. Bu nedenle doğal fiil tekliğinin, zincirleme fiil tekliği için negatif kriter niteliğinde olduğu ve sadece doğal fiil tekliğinin oluşmadığı hallerde zincirleme fiil tekliğinin söz konusu olabileceği ifade edilebilir[1108].

3.2.4.2. Zincirleme Fiil Tekliğinin Sonuçları

Kanuni dayanağı olmamasına rağmen Alman hukukunda uzun süre kabul edilen zincirleme fiil tekliğinin (suçun), failin hem lehine hem de aleyhine hukuki sonuçları vardır[1109]. Zincirleme fiil tekliğinin temel hukuki sonucu, teselsül eden hareketlerin ve suçların tek fiil ve tek suç kabul edilmesidir[1110]. Her biri tek başına aynı hukuki değeri koruyan bir suçu oluşturan zincirleme fiil tekliğinin bileşenleri, tek suç olarak telakki edildiği için aynı neviden fikri içtima ilişkisinde söz edilemez[1111]. Ancak zincirleme fiil tekliğinin farazi bir suç tekliği olduğu söylenebilir. Bu nedenle zincirleme fiil tekliği kapsamında kalan suçların tek suç sayılması, her bir suça özgü hiçbir değerlendirme yapılmayacağı anlamına gelmez. Bir suçun zincirleme fiil tekliği kapsamında ele alınabilmesi için cezalandırılabilirliğin tüm şartlarını taşıması gerekir[1112]. Örneğin, şikayet

---

Aksi yönde görüş için bkz. **v. Hippel,** Deutsches Strafrecht Band 2, s. 543.

Kast-taksir kombinasyonunda zincirleme fiil tekliğinin olabileceği kabul edilmektedir. Bkz. **Vogler,** LK, Vor § 52, kn. 73.

1105 **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 79; **Hartmann,** s. 29 vd.; **Blei,** "Die natürliche Handlungseinheit", s. 100.

Bu benzerlik nedeniyle doğal fiil tekliği, zincirleme fiil tekliğinin küçük kardeşi ve sıkıştırılmış zincirleme fiil tekliği olarak nitelendirilmiştir. Bkz. **Sowada,** "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", s. 249; **Blei,** "Die natürliche Handlungseinheit", s. 100.

1106 **Hartmann,** s. 33; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 85.

1107 **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 77; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 85.

1108 Benzer yönde görüş için bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 562; **Blei,** "Die natürliche Handlungseinheit", s. 100.

1109 **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 59.

1110 **Jescheck/Weigend,** s. 717; **Hartmann,** s. 29; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 141.

1111 **Kühl,** s. 924; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 141.

1112 **Lackner/Kühl,** s. 436; **Jakobs,** s. 905; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 141; **Jung,** "Die fortgesetzte Handlung", s. 291; BGH, 02.03.1962, 2 StR 9/62.

şartı sağlanmayan suçlar zincirleme fiil tekliğine dahil edilemez[1113]. Bu değerlendirme, her bir suç için ayrı ayrı yapılır. Yine iştirak ve teşebbüs değerlendirmesi de her bir suç özelinde yapılır. Teselsül eden suçların şekli anlamda birlik arz etmesine rağmen esas anlamda bağımsız olmaları ikiliğe neden olmaktadır. Zincirleme fiil tekliğine bağlanan ve geniş yelpazeye sahip hukuki sonuçlar da bu iki uç arasında gidip gelmektedir[1114]. Bu nedenle zincirleme fiil tekliğine bağlanan hukuki sonuçları, fiil tekliğinin diğer görünüm biçimlerine bağlanan hukuki sonuçlardan, benzerlik arz etmesine rağmen, ayrı şekilde ele almakta yarar vardır.

Zincirleme fiil tekliğini oluşturan suçlar tek suç sayıldığı için bunların tamamına tek ceza verilmekle yetinilir. Bu ceza, en ağır cezayı gerektiren suç için öngörülen ceza üzerinden belirlenir. Diğer suçlar ise bu cezanın belirlenmesinde göz önünde bulundurulur[1115]. Ancak daha ağır ve daha az cezayı gerektiren nitelikli hallerin bir araya geldiği ve teşebbüsün söz konusu olduğu bazı hallerde fikri içtima değerlendirmesi yapılmaktadır[1116]. Zararın azlığına veya çokluğuna dayalı daha az veya daha ağır cezayı gerektiren bir nitelikli hali gündeme geldiği hallerde bu nitelikli halin varlığı, teselsül eden tüm suçların sebebiyet verdiği toplam zarar üzerinden değerlendirilir[1117]. Bu hallerde zincirleme fiil tekliği, failin aleyhine sonuç doğurabilir.

Zincirleme fiil tekliğini bağlamında ekseriyetle tartışılan husus zamanaşımıdır[1118]. Hakim görüşe göre zincirleme fiil tekliği kapsamındaki her bir suç için ayrı ayrı zamanaşımı değerlendirmesi yapılmaz. Söz konusu suçlar için zamanaşımı hesabı, zincirin son halkasını oluşturan suçun sona erdiği an üzerinden yapılır[1119]. BGH tarafından da

---

1113 **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 141.

1114 **Jung,** "Die fortgesetzte Handlung", s. 291.

1115 **Jescheck/Weigend,** s. 717; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 142.

1116 **Lackner/Kühl,** s. 436; **Jescheck/Weigend,** s. 717.

1117 **Lackner/Kühl,** s. 436; **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 875; **Jung,** "Die fortgesetzte Handlung", s. 292; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 141.

1118 **Fischer,** "Entwicklungslinien der fortgesetzten Handlung -"Tatbestand" und "Typus" in der Rechtsprechung des BGH-", s. 420.

Zincirleme suç, İsviçre hukukunda da zamanaşımına ilişkin sonuçları bakımından ön plana çıkmaktadır. İsviçre Federal Yüksek Mahkemesi, zincirleme suçu reddettikten sonra zamanaşımını teselsülün son halkasını oluşturan suçla birlikte başlatmaya devam etmek amacıyla zamanaşımı tekliğini kabul etmiştir. Zamanaşımı tekliği, zincirleme suçun objektif kriteriyle tespit edilmektedir. (Bkz. BGer, 08.03.1991, BGE 117 IV 408.) Ancak daha sonra zamanaşımı tekliği de zincirleme suçun reddine benzer gerekçelerle reddedilmiştir. (BGer, 10.11.2004, 6S-163/2004.)

1119 **Jescheck/Weigend,** s. 717; **Jakobs,** s. 905; **Otto,** s. 350.

benimsenen[1120] ve failin aleyhine olan bu görüşün, bazı suçlar için fiilen zamanaşımının kaldırılması anlamına geldiği ifade edilmektedir[1121]. Aksi yöndeki bu görüşe göre ise zamanaşımının her bir suç için ayrı ayrı hesaplanması gerekir[1122]. Birinci görüş fiilin tek olduğu, ikinci görüş ise suçların bağımsızlığını yitirmediği gerekçesine dayanır[1123].

Zincirleme fiil tekliği, maddi ceza hukuku normlarının zaman bakımından uygulanması hususunda da önem arz eder. Zincirleme fiil tekliğini oluşturan suçlara, teselsülün sona erdiği an yürürlükte bulunan hükümlerin uygulanacağı; teselsül esnasında kanunun fail aleyhine değiştirilmesinin bu sonucu değiştirmeyeceği kabul edilmektedir[1124]. Gerek bu nedenle gerekse zamanaşımı ve af gibi ceza hukuku kurumlarının uygulanması bakımından teselsülün sona erme anının tespiti ayrıca önem arz etmektedir[1125].

Zincirleme fiil tekliğinin hem suçların içtimaı hem de ceza muhakemesi bağlamında tek fiil teşkil ettiği kabul edilmektedir[1126]. Bu nedenle teselsül eden hareketlerden sadece bazılarının ceza yargılamasına konu edilmesi, zincirleme fiil tekliğini oluşturan tüm hareket ve suçların yeni bir yargılamaya konu edilmesine, kesin hükmün engelleyici etkisi gereği, engel teşkil eder[1127]. Bu kabulden hareket eden BGH, teselsülün

---

1120 BGH, 23.09.1971, 4 StR 207/71; BGH, 01.02.1989, 3 StR 450/88.

1121 **Roxin,** s. 874; **Fischer,** "Entwicklungslinien der fortgesetzten Handlung -"Tatbestand" und "Typus" in der Rechtsprechung des BGH-", s. 420.

1122 **Jung, Heike,** "Fortgesetzte Handlung und Verjährung", Gedächtnisschrift für Dietrich Schultz, Heymann, 1987, s. 191.

1123 Bkz. **Jung,** "Fortgesetzte Handlung und Verjährung", s. 184.

1124 **Jähnke,** "Grenzen des Fortsetzungszusammenhang", s. 376.

1125 **Welzel,** s. 229.

1126 **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 452; **Vogler,** LK, Vor § 52, kn. 90; **Klumpe,** s. 189; **Kienapfel,** s. 589; **v. Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 142.

Bu yönde karar için bkz. BGH, 17.07.1979, 1 StR 261/79; BGH, 16.01.1985, 2 StR 590/84.

BGH'nin ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramı için kabul ettiği görüşe göre teselsülün her bir parçasının ceza muhakemesi bağlamında bağımsız fiil olarak kabul edilmesi gerektiği ve böylece teselsülü ceza muhakemesi bağlamında tek fiil kabul etmenin sebep olduğu sakıncaların giderilebileceği yönündeki görüş için bkz. **Dietrich/Mann,** "Materielle Rechtskraft und fortgesetzte Handlung", s. 258 vd.

1127 **Rissing-van Saan,** LK, s. 568; **Jaeger,** SK-StGB, s. 213; **Jescheck/Weigend,** s. 717; **Heinrich,** s. 636; **Welzel,** s. 230.

İkinci yargılamayı yapan mahkemenin, yargılama konusu olay ile kesin hükme konu edilmiş olayın tek fiil teşkil edip etmediğine karar vereceği; iki olayın, aynı teselsülün parçalarını oluşturduğuna karar vermesi halinde yeni yargılama bakımından kesin hükmün engelleyici etkisinin gündeme geleceği ifade edilmektedir. Bkz. BGH, 16.01.1985, 2 StR 590/84; BGH, 13.12.1960, 5 StR 478/60.

Zincirleme fiil tekliğinde kesin hükmün engelleyici etkisi bakımından birçok problemle karşılaşıldığı, bu problemlerin ise ancak zincirleme fiil tekliğini reddetmekle tatmin edici şekilde çözülebileceği yönündeki görüş için bkz. **Gössel, Karl Heinz,** "Zur Überprüfung der angenommenen Rechtskraftwirkung bei Verurteilung wegen fortgesetzter Taten in einem nachfolgenden Verfahren", JZ, 1986/1, s. 48.

iddianamede yer almayan parçalarının da hükme konu edilebileceğini kabul etmektedir[1128]. Türk hukukunda hukuki kesinti başlığı altında ele alınan bu hususta iki ihtimal gündeme gelir. Birinci ihtimal, teselsülün kovuşturma evresine geçilmeden önce sona ermiş olmasıdır. Bu durumda kesin hüküm, yargılama konusu yapıl(a)mamış olsa bile zincirleme fiil tekliğinin parçalarını oluşturan tüm hareket ve suçları kapsar[1129]. Yine bu ihtimalde, teselsül zaten sona erdiği için hükmün hukuki kesinti olma vasfına ihtiyaç yoktur. İkinci ihtimal ise teselsülün kovuşturma evresinde de devam etmesidir. Bu ihtimalde zincirleme fiil tekliğine ilişkin hükmün kesinleşmesi, hüküm konusu olayın maddi boyutunun son olarak değerlendirildiği karardan önce icra edilen tüm hareketlerin yeni bir yargılamaya konu edilmesine engel teşkil eder. Buna göre zincirleme fiil tekliğinin hukuki anlamda kesintiye uğradığı an, zincirleme fiil tekliğini oluşturan hareketlerin en azından bir kısmını konu edinen ceza yargılamasında, yargılama konusu hareketlerin maddi boyutunun son olarak değerlendirildiği kararın verildiği andır[1130]. Bu karar, ilk derece mahkemesi veya istinaf mahkemesi kararı olabileceği gibi[1131] temyiz başvurusu sonucu bozulan kararın yerine tesis edilen yeni karar da olabilir[1132]. Bu kararın kesinleşmesi ise karardan önceki tüm hareketler üzerinde birinci ihtimaldeki sonucu doğurur. Yine bu karara kadar herhangi bir kesinti olmadığı için iddianamenin kabulünden söz konusu kararın verilme anına kadar işlenen ve yargılama konusu zincirleme tek fiilin devamı (parçası) niteliğindeki suçların da yargılamaya dahil edilmesi gerektiği ifade edilmektedir[1133]. Kesinleşen kararın beraat kararı olması ile mahkumiyete kararı olması arasında ise bir fark yoktur[1134]. Ayrıca zincirleme fiil tekliği için kabul edilen bu sonuçlar, kesintisiz suç ve değerlendirme tekliği gibi uzun süre devam eden hareketleri tek fiil olarak telakki eden diğer fiil tekliği halleri için de geçerli kabul edilmektedir[1135]. Örneğin, failin satın aldığı belli miktar uyuşturucuyu

---

1128 BGH, 25.01.1994, 1 StR 691/93.

1129 BGH, 15.10.1985, 4 StR 518/85.

1130 **Meyer-Goßner,** StPO Kommentar, s. 49-1177; **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 452; **Vogler,** LK, Vor § 52, kn. 94.

Bu yönde karar için bkz. BGH, 31.10.1979, 2 StR 484/79; BGH, 20.09.1977, 1 StR 513/77.

Kesintiyi sadece kesin hüküm üzerinden değerlendiren görüş için bkz. **Welzel,** s. 230; **Jung,** "Die fortgesetzte Handlung", s. 292.

1131 **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 453.

1132 **Vogler,** LK, Vor § 52, kn. 94.

1133 BGH, 02.02.1977, 2 StR 307/76.

Bkz. **Vogler,** LK, Vor § 52, kn. 92-94.

1134 BGH, 20.08.1953, 2 StR 520/52.

1135 **Rissing-van Saan,** LK, s. 561; **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 453; **Meyer-Goßner,** StPO Kommentar, s. 1177; **Norouzi,** MüKoStPO, s. 1785.

Bu yönde karar için bkz. BGH, 12.01.2010, 3 StR 466/09; BGH, 23.10.2008, 1 StR 526/08.

parça parça satması değerlendirme tekliği kapsamında tek fiil olarak kabul edilmesine rağmen tek seferde satın aldığı uyuşturucunun tamamını satamadan mahkum olan failin sakladığı kalan uyuşturucuyu mahkumiyetten sonra satması ayrı bir fiil olarak kabul edilmiştir[1136].

Zincirleme fiil tekliği, yargılama faaliyetini sadeleştirme aracı olarak da kullanılmaktadır[1137]. Ancak bu durum, zincirleme fiil tekliğine bağlanan hukuki bir sonuç olmaktan ziyade zincirleme fiil tekliğinin doğal bir sonucudur. Suç çokluğu halleri için behemehâl toplama sisteminden vazgeçilmesiyle asıl amacı ortadan kalkan zincirleme fiil tekliğinin muhafaza edilmesindeki esas sebebin de bu sadeleşme olduğu ifade edilmiştir[1138]. Uzun zamana yayılmış ve çeşitlilik arz eden hareketleri bir teselsülün parçaları olarak kabul etmek, bu hareketlerin tespitinde ve hukuki değerlendirmesinde yargılama faaliyetini sadeleştirmektedir[1139]. Alman hukukunda zincirleme fiil tekliği kabulünün, özellikle sonuç cezanın belirlenme sürecini sadeleştirdiği ifade edilmelidir[1140]. Söz konusu kolaylıklardan yararlanmak isteyen Alman yerel mahkemeleri, zincirleme fiil tekliğine başvurma ve zincirleme fiil tekliğini genişletme eğiliminde olmuştur[1141]. BGH'ye göre ise teselsül eden her bir suç hem iddianamede hem de hükümde, tek bir suça dayalı ceza yargılamasında olduğu gibi, açıkça tespit ve izah edilmelidir[1142]. Bu durumda zincirleme fiil tekliği, sadece sonuç cezanın belirlenme aşamasında bir sadeleşme sağlar[1143]. Ancak BGH'nin cinsel suçlar başta olmak üzere çeşitli suçlar bakımından bu kabulünü esnettiği de ifade edilmelidir[1144].

Bu bahiste ele alınması gereken son husus zincirleme fiil tekliği kabulünün aynı neviden fikri içtima üzerindeki etkisidir. Zincirleme fiil tekliği kapsamındaki farklı

1136 OLG Hamm, 22.06.2010, 2 RVs 31/10.

1137 **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 78.

1138 **Rissing-van Saan,** LK, s. 563; **Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 136; **Geppert,** "Die „fortgesetzte Tat" im Spiegel jüngerer Rechtsprechung und neuerer Literatur", s. 650.

1139 BGH, 01.02.1989, 3 StR 450/88.

1140 **Heintschel-Heinegg,** "Fortsetzungszusammenhang", s. 136.

1141 **Rissing-van Saan,** LK, s. 564.

1142 BGH, 09.09.1992, 3 StR 364/92.
Bu kabulün, zincirleme fiil tekliği ile doğal fiil tekliği arasındaki hukuki sonuçlara ilişkin esaslı farklardan biri olduğu ifade edilmektedir. **Blei,** "Die natürliche Handlungseinheit", s. 100.

1143 **Timpe,** "Fortsetzungszusammenhang und Gesamtvorsatz", s. 16.

1144 BGH, 11.01.1994, 5 StR 682/93.
Zincirleme fiil tekliğinin reddinden sonra bu kolaylığın ortadan kalması nedeniyle uygulamada zorlukların ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Bkz. **Heinrich,** s. 636.

zamanlarda işlenmiş suçlar, tek fiil ve tek suç olarak kabul edilir. Aynı neviden fikri içtima ise bir suç çokluğu halidir[1145]. Bu nedenle zincirleme fiil tekliğine dayalı aynı neviden fikri içtima ilişkisi tesis edilemez. Ancak bu durum, çelişkili sonuçlar doğurmaya müsaittir. Şöyle ki, aynı suç farklı mağdurlara karşı farklı zamanlarda işlenirse zincirleme fiil tekliğine dayalı suç tekliği sonucuna varılabilirken aynı suç farklı mağdurlara karşı aynı anda (tek hareketle/fiille) işlenirse suç çokluğu hali olan aynı neviden fikri içtima ilişkisi söz konusu olabilecektir. Bu durumda fiil tekliğinin en geniş kapsamı haiz olan tali nitelikteki görünüm biçimine fiil tekliğinin diğer görünüm biçimlerinden daha lehe sonuç bağlanmış olur. Diğer bir deyişle suçların farklı zamanlarda işlemesi, aynı zamanda işlenmesine nazaran failin lehine sonuç doğurur. Bu nedenledir ki, doğal fiil tekliği kapsamında yer verilen açıklamalarda da izah edildiği gibi, aynı neviden fikri içtima ilişkisinin olabileceği, kişiye sıkı sıkıya bağlı olmayan hukuki değerlerin ihlal edildiği fiil tekliği hallerinde suçun tek olduğu kabul edilerek tek fiilin tek suça sebebiyet verdiği sonucuna varılmaktadır. Böylece zincirleme fiil tekliğine bağlanan sonuç, diğer fiil tekliği halleri için de kabul edilmektedir[1146]. Her iki kurumun birlikte kabul edilmesi halinde aynı neviden fikri içtima oldukça dar bir kapsama sahip olacak ve hatta doğal anlamda tek fiille (tek hareketle) kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değeri koruyan bir suçun farklı mağdurlara karşı birden fazla defa işlendiği hallerle sınırlı bir kapsamı haiz olacaktır[1147].

3.2.4.3. Zincirleme Fiil Tekliğinin Reddedilme Nedenleri

Zincirleme fiil tekliği, her ne kadar BGH tarafından 1994'te terk edilmiş olsa da doktrinde uzun bir süre boyunca eleştiri konusu olmuştur[1148]. Doktrindeki eleştiriler BGH'nin mezkûr kararını[1149] da etkilemiştir. Bu nedenle doktrindeki eleştiriler ve BGH'nin mezkûr kararı paralellik arz eder. BGH'nin ret gerekçelerine geçmeden önce ifade etmek gerekir ki, cinsel suçlar ve dolandırıcılık suçuna ilişkin olan bu kararda BGH, zincirleme fiil tekliğini tamamen reddetmemiş, zincirleme fiil tekliğinin her bir suç tipi özelinde tek tek değerlendirilmesinin söz konusu kararda mümkün olmadığını belirtmiştir. Ancak mahkeme, bugüne kadar herhangi bir istisna da kabul etmemiştir.

1145 Aynı neviden fikri içtima, doktrinde ve içtihatlarda kabul edilmesine rağmen 1975'ten önce Alman CK'da düzenlenmemekteydi. (**Olshausen, Justus,** Kommentar zum Strafgesetzbuch für das deutsche Reich, F. Vahlen, 1892, s. 353; **Jescheck/Weigend,** s. 720.)

1146 Bkz. **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 82.

1147 Bkz. **Hartmann,** s. 33 vd.

1148 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 500.

1149 BGH, 03.05.1994, GSSt 2/93, GSSt 3/93.

BGH'nin zincirleme fiil tekliğinin reddine ilişkin gerekçeleri şu şekildedir: zincirleme fiil tekliği özellikle ilk derece mahkemeleri tarafından çok uzun yıllara yayılan hareketleri tek fiil olarak kabul eden toptancı yaklaşım için bir araç olarak kullanılmakta ve bu durum hem hükmün kanun yolu aşamasında denetlenmesini hem de failin savunma hakkını kullanmasını zorlaştırmaktadır[1150]; zincirleme fiil tekliğine bağlanan failin lehine ve aleyhine olan sonuçlar adalet duygusunu zedelemektedir; teselsülün küçük bir kısmının dahi ceza yargılamasına konusu edilmesinin teselsülün tamamı için muhakeme engeli teşkil etmesi, etkili ve adil cezalandırmaya engel olmaktadır; zincirleme fiil tekliğinin ceza muhakemesi bağlamında da tek fiil olarak kabul nedeniyle teselsülün sonradan tespit edilen parçaları kovuşturma evresinde yargılama konusuna doğrudan dahil edilebilmektedir ve böylece iddianamenin yargılama konusunu belirleme (sınırlama) fonksiyonu ve faile suçlamanın içeriği ve kapsamı hakkında bilgilendirmede bulunma fonksiyonu zayıflamaktadır; zincirleme fiil tekliğinin toptancı kabulü, ilgili suç tipinin kanuni düzenlemesinde niceliğe dayalı bir unsur yer alıyorsa bu suç tipinin düzenlenme amacına aykırı sonuçlar doğurabilmektedir; zincirleme fiil tekliği bazı suç tipleri için zamanaşımının fiili olarak kaldırılması anlamına gelmektedir; her ne kadar kanun koyucu zincirleme fiil tekliğinin tanımlanmasını içtihatlara bırakmışsa da yüksek mahkemenin içtihatlarıyla genel nitelikte kriterler net şekilde ortaya konulamamıştır. Yine bu kararda, söz konusu dezavantajların ve diğer çeşitli sakıncaların, faile veya kriminolojik benzerliğe dayalı fiil tekliği kabulünden kaynaklandığı ifade edilmiştir. Yıllara yayılmış hareketlerin tek fiil olarak kabul edilmesi halinde hukuki çelişkilerin kaçınılmaz olduğu; bunun önüne, BGH tarafından da denenen, zincirleme fiil tekliğinin bazı hukuki sonuçları için istisna kabul edilerek geçilemeyeceği; istisnaların çoğalması halinde zincirleme fiil tekliğinin "kuşa döneceği", tutarlılık amacıyla istisna kabulüne ne kadar çok mecburiyet hissedilirse kurumun kanunun ruhuna uygunluğunun da o kadar çok sorgulanır hale geleceği ifade edilerek zincirleme fiil tekliğine bağlanan sonuçların törpülenmesinin çözüm olmadığı savunulmuştur[1151]. BGH'nin bu kararı vermesinde, bundan kısa süre önce İsviçre Federal

---

[1150] Bu karardan önce BGH'nin, zincirleme fiil tekliğini sıkı şartlara bağlayarak mahkemelerin genişletme eğiliminin önüne geçmeyi amaçladığı ifade edilmektedir. Bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 500.

Bu tutumun, sebebiyet verilen haksızlığın ve failin kusurunun tespitini olanaksız kıldığı ifade edilmektedir. Bkz. **Geppert, Klaus,** "Zur straf- und strafverfahrensrechtlichen Bewältigung von Serienstraftaten nach Wegfall der Rechtsfigur der "fortgesetzten Handlung"", NStZ, 1996/2, s. 58.

[1151] BGH, 03.05.1994, GSSt 2/93, GSSt 3/93.

Yüksek Mahkemesi'nin zincirleme suçu reddeden kararının da etkili olduğu ifade edilmektedir[1152].

Zincirleme fiil tekliğine yönelik doktrindeki eleştirilerden bazıları ise failin aleyhine de sonuçları olmasına rağmen kanuni bir düzenlemenin olmadığı[1153], kriterlerin net şekilde belirlenemediği[1154], kurumun çok geniş yorumlanması nedeniyle failin savunma hakkına ket vurduğu[1155], çok sayıda suç işlenmesine rağmen bunlar tek fiil kabul edilerek haklı bir neden olmaksızın faile ayrıcalık tanındığı[1156], genel bir karara dayanarak birden fazla suç işleyen failin bu suçları önceden alınan genel bir karar olmaksızın işleyen faile nazaran daha yoğun suç işleme enerjisine sahip olmasına rağmen daha az cezalandırılmasının haklı bir gerekçesinin olmadığı[1157], teselsülün bir kısmına ilişkin kesin hükmün teselsülün tamamını kapsamasının kabul edilebilir bir sonuç olmadığı[1158], bazı suçlarda zamanaşımının fiili olarak kaldırılması sonucunu doğurduğu[1159], teselsülü oluşturan her bir suçun hükümde ayrı ayrı ele alınması gerektiği yönündeki BGH'nin yerinde kabulü nedeniyle zincirleme fiil tekliğinin sağladığı usuli kolaylığın zaten sınırlı olduğu[1160], BGH'nin bu kabulüne rağmen faile somutlaştırılmış bireysel fiiller yerine olaylar bütününün isnat edilme tehlikesine sebep olduğu[1161] ve hatta cezai sorumluluğu tespitinde yüzeysel değerlendirmelere yol açtığı[1162] yönündedir[1163].

1152 **Roxin,** s. 872.
Karar için bkz.BGer, 27.04.1990, BGE 116 IV 121; BGer, 08.03.1991, BGE 117 IV 408.

1153 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 500; **Roxin,** s. 873.

1154 **Jaeger,** SK-StGB, s. 212; **Gropp/Sinn,** s. 670.

1155 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 500; **Roxin,** s. 873.

1156 **Rissing-van Saan,** LK, s. 564; **Roxin,** s. 873; **Jakobs,** s. 907; **Jescheck/Weigend,** s. 714; **Stratenwerth/Kuhlen,** s. 330.

1157 **Geppert,** "Die „fortgesetzte Tat" im Spiegel jüngerer Rechtsprechung und neuerer Literatur", s. 650.

1158 **Roxin,** s. 873; **Gropp/Sinn,** s. 670.

1159 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 500; **Roxin,** s. 873.

1160 **Schmidhäuser,** s. 728; **Jescheck/Weigend,** s. 715; **Timpe,** "Fortsetzungszusammenhang und Gesamtvorsatz", s. 16.

1161 **Jähnke,** "Grenzen des Fortsetzungszusammenhang", s. 390.

1162 **Rissing-van Saan,** "Die Behandlung rechtlicher Handlungseinheiten in der Rechtsprechung nach Aufgabe der fortgesetzten Handlung (unter besonderer Berücksichtigung des Staatsschutz-Strafrechts)", s. 475.

1163 *Zieschang*, zincirleme fiil tekliğinin tamamen reddedilmesi yerine subjektif kriter başta olmak üzere kriterlerin sınırlandırılarak bu kurumun klasik uygulama alanlarında varlığını devam ettirmesi gerektiğini savunmaktadır. Bkz. **Zieschang, Frank,** "Tendenzen in der Rechtsprechung seit der Entscheidung des Großen Senats für Strafsachen zur fortgesetzten Handlung", GA, 1997, s. 467.
Benzer görüşler için bkz. **Lackner/Kühl,** s. 435; **Joecks/Jaeger,** s. 222.

Zincirleme fiil tekliğinin reddinden sonra bu kapsamda değerlendirilen hallerin tamamı gerçek içtima kapsamına dahil edilmemiştir. BGH, zincirleme fiil tekliği kapsamındaki çeşitli halleri doğal fiil tekliği, değerlendirme tekliği ve tipik fiil tekliği kapsamında ele almaya başlamıştır[1164]. Yine BGH, zincirleme fiil tekliğinin reddinden sonra birden fazla suç ortağının periyodik şekilde işlediği suçların tek fiil olarak kabul edilmesine imkan tanıyan gerçek olmayan örgütlü suç *(uneigentliches Organisationsdelikt)* kavramını da fiil tekliğinin bir görünüm biçimi olarak kabul etmeye başlamıştır[1165]. Diğer bir deyişle zincirleme fiil tekliğinin reddinden sonra hukuki anlamda fiil tekliğinin diğer görünüm biçimlerinin kapsamı genişlemiştir. Zincirleme fiil tekliğinin reddinden sonra fiil tekliğinin diğer görünüm biçimlerinden birine dahil edilemeyen haller ise gerçek içtimaın kapsamına dahil edilmiştir[1166]. Ayrıca BGH'nin bu kararından sonra gerçek içtima-fikri içtima ayrımı yapmayan bir tek ceza sisteminin tartışılması gerektiği doktrinde yeniden dile getirilmiştir[1167].

3.2.4.4. Türk Hukukunda Zincirleme Suç

Öncelikle, bu başlık altında zincirleme suçun unsurlarının ayrıntılı şekilde incelenmeyeceği, Türk hukukundaki zincirleme suç kabulünün sadece fiil tekliği bakımından önem arz eden boyutunun değerlendirileceği ifade edilmelidir. Alman

---

1164 **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 488; **Jaeger,** SK-StGB, s. 213; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 471; **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 874; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 457; **Zieschang,** "Tendenzen in der Rechtsprechung seit der Entscheidung des Großen Senats für Strafsachen zur fortgesetzten Handlung", s. 467; **Rissing-van Saan,** "Die Behandlung rechtlicher Handlungseinheiten in der Rechtsprechung nach Aufgabe der fortgesetzten Handlung (unter besonderer Berücksichtigung des Staatsschutz-Strafrechts)", s. 480.

Kabahatlerde de benzer bir eğilim vardır. Bkz. **Sackreuther,** BeckOK OWiG, § 19, kn. 22 vd.; **Mitsch,** KK-OWiG, § 19 kn. 45 vd.

1165 **Heinrich,** s. 634; **Frank,** Der Irrtumsnachweis beim Massenbetrug, s. 81.

1166 Bkz. **Zieschang,** "Tendenzen in der Rechtsprechung seit der Entscheidung des Großen Senats für Strafsachen zur fortgesetzten Handlung", s. 463.

Zincirleme fiil tekliğinin reddinden sonra fiil tekliğinin diğer görünüm biçimlerinde esaslı bir genişleme olmadığı yönündeki görüş için bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 501.

Bu yönde bir BGH kararı için bkz. **Sowada,** "Die natürliche Handlungseinheit - eine Rechtsfigur mit ungewisser Zukunft", s. 465 vd.

Zincirleme fiil tekliğinin reddeden kararın maddi ceza hukukuna ilişkin olduğu, zincirleme fiil tekliğinden daha geniş kapsamı haiz ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramı üzerinde etkili olmadığı ifade edilerek uyuşturucu ticareti suçlarının işlendiği hallerde ceza muhakemesi bağlamında tek fiilin tespiti için zincirleme fiil tekliği kriterlerinin dikkate alınmaya devam edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu görüş, uyuşturucu madde ticareti suçlarının nevi şahsına münhasır olduğu ve zincirleme fiil tekliğinin reddinden sonra uyuşturucu madde ticareti suçlarında fiil tekliğinin tespiti için başvurulan tipik fiil tekliği ve değerlendirme tekliğinin söz konusu münhasırlığa cevap veremediği gerekçelerine dayanır. Bkz. **Gubitz,** "Zum Verhältnis von Fortsetzungszusammenhang und prozessualem Tatbegriff im Rahmen des Handeltreibens mit Betäubungsmitteln", s. 491 vd.

1167 Bkz. **Schnarr,** s. 32.

hukukundaki zincirleme fiil tekliği kabulü ile Türk hukukundaki zincirleme suç düzenlemeleri arasında özellikle hukuki sonuçlar bakımından çeşitli farkların olduğu ifade edilmelidir. İki hukuk sistemi arasındaki temel fark, Türk pozitif hukukunda hem zincirleme suçun şartlarına hem de zincirleme suça bağlanan sonuçlara ilişkin çeşitli düzenlemelerin yer almasıdır. Söz konusu kurum, Alman hukukunda ise kanuni bir dayanağı olmamasına rağmen uzun yıllar yargı kararları ve doktrindeki görüşler doğrultusunda varlığını sürdürmüştür. Bu nedenle Türk hukukunda zincirleme suçun şartları ve sonuçları bakımından Alman hukukundakine benzer dalgalanmaların birçoğu gözlemlenmez.

Türk hukukunda zincirleme suça, Alman hukukundaki kadar geniş hukuki sonuçlar bağlanmamıştır. TCK m. 43/1'de *değişik zamanlarda* ifadesine yer verilerek zincirleme suçun bir fiil çokluğu hali olduğu kabul edilmiş[1168]; zincirleme suç için cezanın belirlenmesi, zamanaşımı ve yetkili mahkemenin tespitinde fiil tekliğine benzer sonuçlar öngörülmüştür[1169]. Özellikle zamanaşımı meselesinin kanunla çözülmesi, Alman ve İsviçre hukukundakine benzer tartışmaları önleyici mahiyettedir. Bu sonuçlar, zincirleme suçun fiil çokluğu ve suç çokluğu hali olduğu gerçeğini değiştirmez[1170]. Fiil tekliği hali olan TCK m. 43/2'deki hüküm ise bir zincirleme suç düzenlemesi değildir[1171].

1168 Benzer yönde görüş için bkz. **Mahmutoğlu/Karadeniz,** s. 1063.

1169 Zincirleme suçta ceza kanunlarının zaman bakımından uygulanmasına ilişkin farklı yönde görüşler vardır. Bir görüşe göre teselsülü oluşturan suçların birlikte değerlendirilmesi gereken haller kanunda belirtilenlerden ibarettir. Bu nedenle ceza kanunlarının zaman bakımından uygulanmasında teselsülü oluşturan her bir suçun ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekir. (**İçel,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 628; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 84; **İşten,** s. 142.) Diğer görüşe göre ise teselsülün sona erdiği an yürürlükte bulunan kanun teselsülü oluşturan tüm suçlara uygulanır. Bu görüşe göre teselsülü oluşturan tüm suçlar teselsülün sona erdiği an işlenmiştir ve bu an yürürlükte bulunan kanunun aleyhe olması söz konusu sonucu değiştirmez. (**Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 223; **Hakeri,** Genel Hükümler, s. 82; **Centel/Zafer/Çakmut,** s. 116.)

AİHM, teselsülün tamamına son suçun işlendiği an yürürlükte olan kanunun uygulanmasını, bu durum teselsülün başındaki bazı suçlar için aleyhe hükmün geriye yürümesi anlamına gelse bile AİHS m. 7'de yer alan "kanunsuz ceza olmaz" ilkesine aykırı bulmamıştır. Bu kabulde, Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin zincirleme suçu bir fiil tekliği hali olarak görmesinin etkili olduğu söylenebilir. Bkz. Rohlena/Çek Cumhuriyeti, 27.01.2015.

1170 **İçel,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 628; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 529.

1171 Bu yönde görüş için bkz. **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 698; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 550; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 831; **Akbulut,** s. 928; **Mahmutoğlu/Karadeniz,** s. 1096.

Yargıtay'ın görüşü de bu yöndedir. Bkz. Yargıtay CGK, 08.12.2020, E. 2019/44, K. 2020/510; Yargıtay CGK, 01.12.2020, E. 2018/247, K. 2020/494.

Aksi yönde görüş için bkz. **Zafer,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 613; **İçel,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 612; **Hafızoğulları/Özen,** Genel Hükümler, s. 364; **Yalçın Sancar,** "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç", s. 251.

İçtima öğretisinde fiil tekliğini reddetmenin doğal sonucu, fiil çokluğunu kabul etmektir[1172]. Bu nedenle gerçek içtimaın kapsamı, fiil tekliğinin kapsamını genişletmek suretiyle daraltılır. Zincirleme suç da tarihsel süreçte fiil çokluğu kapsamından çıkarılıp fiil tekliğine dahil edilmiş ve böylece gerçek içtimaın kapsamı daraltılmıştır. Zincirleme suçun Türk ve Alman hukuk sisteminde aynı yere konumlandırıldığı söylenebilir. Her iki hukuk sisteminde de zincirleme suç, fiil tekliği ve fiil çokluğu arasında yer almaktadır. Ancak bu kurum, Alman hukukunda sınırın fiil tekliği tarafında, Türk hukukunda ise fiil çokluğu tarafında yer almaktadır. Bu nedenle Alman hukukunda suçların içtimaı bağlamında tek fiile bağlanan hukuki sonuçlar kaçınılmaz olarak zincirleme suç için geçerli kabul edilerek zincirleme suça çok sayıda hukuki sonuç bağlanmışken Türk hukukunda zincirleme suçun hukuki sonuçlar bakımından gerçek içtima ilişkisi içindeki diğer suç çokluklarından ayrılması için hukuki dayanağa ihtiyaç duyulmaktadır[1173]. Şüphesiz kanunda tanınacak hukuki sonuçların başında zincirleme suç için fikri içtimaa benzer şekilde gerçek içtima için kabul edilenden daha az ceza öngörülmesi gelir. Böylece Türk hukukunda gerçek içtimaa bağlanan sonuçlar hem fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı yapılarak hem de fiil çokluğu hallerinden bazıları yine bu başlık altında zincirleme suç ismiyle ayrı şekilde değerlendirilerek sınırlandırılmaktadır.

Zincirleme suç, Türk hukukunda bir fiil tekliği hali olarak kabul edilmediği için Alman hukukunda bu kuruma bağlanan hukuki sonuçlar Türk hukuku için yol gösterici olmaktan uzaktır. Yine Alman hukukundaki zincirleme suç kriterlerinin fiil tekliğini tespit etme fonksiyonunun da Türk hukukunda herhangi bir karşılığı yoktur. Ancak TCK'nın zincirleme suçu gerçek içtima ilişkisi içindeki diğer suç çokluğu hallerinden ayırmak için kullandığı subjektif kriterin tespitinde gerek Alman hukukundaki gerekse zincirleme suçun kabul edildiği diğer hukuk sistemlerindeki görüşler yol gösterici niteliktedir. Diğer yandan Alman ve İsviçre yüksek mahkemelerinin zincirleme suçu reddeden içtihatları da Türk hukuku için yol gösterici değildir. Zira bu kararlara ilişkin gerekçelerin başında zincirleme suçun kanuni bir dayanağının olmaması ve zincirleme suçun tek fiil kabul edilmesinden kaynaklanan failin lehine ve aleyhine olan geniş hukuki sonuçlar gelir. Her iki gerekçenin de Türk hukukunda bir karşılığı yoktur. Bu noktada özellikle teselsülün bir kısmına ilişkin kesin hükmün teselsülün tamamı için non bis in idem ilkesi gereği muhakeme engeli teşkil

---

1172 Bkz. **Hartmann,** s. 34; **Eser/Burkhardt,** s. 228; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 477.

1173 *Kunter*'e göre zincirleme suç, kendisine sonuç bağlanan haller dışında da bir bütün olarak tek suç teşkil eder. (Bkz. **Kunter,** "Müselsel Suç ve Af", s. 897 vd.) Bu görüş, Alman hukukundaki zincirleme fiil tekliği görüşüyle aynı doğrultudadır.

etmesinin ayrıca irdelenmesinde yarar vardır. BGH'ye göre suçların içtimaı bağlamında tek fiil, ceza muhakemesi bağlamında da tek fiildir. Bu nedenle teselsülün tamamı ceza muhakemesi bağlamında tek fiil niteliğindedir. BGH, zincirleme suçun reddinde bu durumun sebep olduğu tasvip edilemeyen hukuki sonuçları da gerekçe göstermiştir. Türk hukukunda ise teselsülün bir kısmına ilişkin kesin hükmün teselsülün tamamı için muhakeme engeli teşkil etmediği kabul edilmektedir[1174]. Ayrıca bu açıklamalar, kural olarak 765 sayılı TCK'nın yürürlükte olduğu dönem için de geçerlidir. Ancak 765 sayılı TCK m. 80'de hem birden fazla fiille hem de tek fiille aynı suçun birden fazla defa işlendiği hallerin bir arada düzenlendiği ifade edilmelidir[1175].

5237 sayılı TCK, zincirleme suç ve aynı neviden fikri içtimaı birbirinden ayırarak zincirleme suçu salt bir fiil çokluğu hali olarak düzenlemiştir. Buna göre suçların içtimaı bağlamında tek fiilin olduğu hallerde zincirleme suçtan söz edilemez. Bu düzenleme hem Alman hukukunda karşılaşılan zincirleme suç ile aynı neviden fikri içtima ayrımındaki zorluğu gidermekte hem de yukarıda bahsedilen çelişkili sonuçların önüne geçmektedir. Diğer yandan TCK m. 43/2'deki hükmün TCK m. 44'teki farklı neviden fikri içtima hükmü ile birlikte düzenlenmesi gerektiği haklı olarak doktrinde ifade edilmiştir[1176]. Ayrıca Alman doktrinindeki korunan hukuki değere göre ayrım yaparak malvarlığına karşı suçlar başta olmak üzere bazı suçların farklı mağdurlara karşı tek fiille işlendiği hallerde aynı neviden fikri içtima kabulü yerine suç tekliği kabulüyle ortaya çıkan fiil tekliğine aşkın bir suç sayısını tespit etme fonksiyonu atfetme hatası, TCK m. 43'ün gerekçesinde de gözlemlenmektedir. TCK m. 43/2'ye ilişkin *"Örneğin bir sözle birden fazla kişiye sövülmüş olması durumunda, her bir mağdur bakımından ayrı sövme suçları değil, bir sövme suçu oluşur. Ancak, bu durumda suçun cezası birinci fıkrada belirtilen oranlarda*

1174 **Centel/Zafer,** s. 705; **Yalçın Sancar,** Müteselsil Suç, s. 148; **Kelep Pekmez,** s. 214; **Yurtcan,** Kesin Hüküm, s. 100.

Bu yönde karar için bkz. Yargıtay CGK, 22.10.2019, E. 2016/1435, K. 2019/624.

de Albuquerque, çeşitli AİHM kararı şerhlerinde teselsülün bir kısmına ilişkin yargılamanın non bis in idem ilkesi gereği geri kalan kısmın yargılanmasına engel teşkil edeceğini savunmaktadır. (Bkz. **de Albuquerque,** A ve B/Norveç, Muhalefet Şerhi; **de Albuquerque,** Rohlena/Çek Cumhuriyeti, Mutabakat Şerhi.) Aynı zamanda *de Albuquerque*, zincirleme suçun, adalet ilkesinin bir gereği olduğunu ifade eder. Bkz. **de Albuquerque,** Rohlena/Çek Cumhuriyeti, Mutabakat Şerhi.

1175 Her ne kadar 765 sayılı TCK ve 5237 sayılı TCK zincirleme suçun hukuki sonuçlarına ilişkin aynı hususlarda düzenleme içerse de 765 sayılı TCK döneminde zincirleme suç için fiil tekliğinin bazı hukuki sonuçları da kabul edilmiştir. Örneğin, Yargıtay, zincirleme suçu oluşturan suçların işlenme anının teselsülün sona erme anı olduğunu ve söz konusu tüm suçlara teselsülün sona erme anında yürürlükte bulunan kanunların uygulanacağını kabul etmiştir. Bkz. Yargıtay CGK, 20.02.1995, 5-6/26 (**Uygun,** s. 90.)

1176 **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 551; **Özbek/Doğan/Bacaksız,** Genel Hükümler, s. 581; **Demirbaş,** s. 590.

artırılır." şeklindeki açıklamada fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı ile suç tekliği-suç çokluğu ayrımı birbirine karıştırılmış, TCK'nın suçların içtimaına ilişkin genel anlayışıyla çelişen bir açıklamaya yer verilmiştir. Zira söz konusu örnekte tek fiille işlenen iki ayrı hakaret suçu vardır ve bu nedenle bir suç çokluğu hali olan aynı neviden fikri içtimaın şartları gerçekleşmiştir.

Bu bahiste, Türk doktrinindeki TCK m. 43 ile zincirleme suçun doğasına aykırı değişiklikler yapıldığı eleştirisine değinmekte yarar vardır[1177]. Kanaatimizce, bu eleştiriler yerinde değildir. Zincirleme suç tarihsel süreçte çokça değişikliğe uğramış, farklı hukuk sistemlerinde farklı kriterler geliştirilmiş ve hatta aynı hukuk sistemi içinde birbirine tamamen zıt görüşler ileri sürülmüştür. Bu nedenle günümüzde, zincirleme suçun herkes tarafından kabul edilen bir doğasından veya alametifarikasından söz etmek mümkün değildir. Örneğin, 1813 tarihli Bavyera Ceza Kanunu m. 110/1'de zincirleme suç, aynı suçun aynı konu üzerinde veya aynı kişiye karşı birden fazla işlenmesi şekilde tanımlanmışken mevcut İtalyan CK m. 81/2'de zincirleme suç için suçların aynı neviden olması şartı aranmayıp sadece subjektif kriter esas alınmıştır. Yine kanuni bir dayanağı olmamasına rağmen Alman hukukunda uzun süre kabul edilen zincirleme suçun tespitinde subjektif kriterin gerekliliğine ilişkin farklı görüşler ileri sürülmüştür. Gelinen noktada zincirleme suçun, fikri içtimaın yanı sıra gerçek içtimaa bağlanan sonuçların uygulama alanını daraltma vazifesi gördüğü ve bu kuruma ilişkin kriterler belirlerken kanun koyucudan dikkat etmesi beklenecek alametifarikaların olmadığı söylenebilir.

Son olarak ifade etmek gerekir ki, her ne kadar bir fiil çokluğu hali olduğu ifade edilse de zincirleme suçun Türk hukukunda da Alman hukukundaki gibi usul ekonomisine katkı sağlayan ve yargılamayı sadeleştiren bir tarafının olduğu göz ardı edilemez. Cinsel suçların TCK m. 43/3'teki istisna hükmün kapsamından çıkarma ihtiyacı duyulması bu durumun bir göstergesidir. Ayrıca Türk hukukundaki eleştirilere rağmen haksızlık ve kusur içeriğiyle orantılı, hakkaniyete uygun bir cezalandırma için zincirleme suç kurumuna ihtiyaç duyulduğunun en somut ve güncel göstergesi, 08.04.2022 tarihli ve 7394 sayılı Kanun m. 4 ile 213 sayılı Vergi Usul Kanunu m. 359'a eklenen hükümdür[1178]. Bu hüküm

---

1177 Bu yönde eleştiriler için bkz. **Keskinsoy, Ömer,** "Yeni Ceza Kanunu'nun Müteselsil Suçla Alakalı Hükümlerinin Değerlendirilmesi", TBBD, 2005/61, s. 350; **Hafızoğulları/Özen,** Genel Hükümler, s. 363; **Yalçın Sancar,** "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç", s. 252.

1178 *"Bu maddede düzenlenen suçların birden fazla takvim yılı veya vergilendirme dönemi içinde aynı suç işleme kararının icrası kapsamında işlenmesi halinde, Türk Ceza Kanununun 43 üncü maddesi uygulanır."*

ile Yargıtay'ın yerleşik içtihadı kanunla değiştirilmiş, takvim yılı veya vergilendirme dönemiyle sınırlı olmaksızın vergi suçlarında zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceği kabul edilmiştir. Böylece zincirleme suçun vergi suçlarındaki kapsamı genişletilmiş ve kanunla güvence altına alınmıştır.

3.2.5. Kolektif Suç

Kolektif suç *(Kollektivdelikt – Sammelstraftat)*, eski tarihli Alman yargı kararlarında fiil tekliğinin görünüm biçimlerinden biri olarak kabul edilmektedir[1179]. Kolektif suçun üç görünüm biçimi vardır: failin düzenli gelir elde etme amacıyla hareket ettiği haller *(Gewerbsmäßigkeit)*, failin suçu meslek haline getirdiği haller *(Geschäftsmäßigkeit)* ve failin suçu alışkanlık haline getirdiği haller *(Gewohnheitsmäßigkeit)*[1180]. Fiil tekliğinde kolektif suç kavramına ihtiyaç duyulma sebebi ve kolektif suçun hukuki sonuçları zincirleme fiil tekliğiyle aynıdır. Farklı zamanlarda icra edilen hareketler, arasında bu üç ilişkiden birinin olması şartıyla kolektif suça dayalı tek fiil ve tek suç olarak kabul edilir. Böylece benzer türden çok sayıda harekete toplu şekilde hukuken cevap verilmiş olur[1181]. Ancak kolektif suçu fiil tekliğinin görünüm biçimi olarak kabul eden içtihat uzun süre önce terk edilmiştir[1182]. Bu içtihat değişikliği, doktrindeki çoğunluk tarafından da savunulmaktadır[1183]. Bu nedenle kolektif suçun günümüzde fiil tekliğinin görünüm biçimi olarak kabul edilmediği söylenebilir[1184]. Kolektif suçun reddinden sonra kolektif suç kapsamında kalan hallerin zincirleme fiil tekliğinden hareketle yine tek fiil sayılabileceği ifade edilmiş[1185], ancak daha sonra zincirleme fiil tekliği de yukarıda açıklandığı üzere reddedilmiştir.

Fiil tekliğinin bir görünüm biçimi olarak kolektif suçun reddedilme gerekçeleri zincirleme fiil tekliğindekilere paraleldir. Düzenli gelir elde etme amacıyla aynı suçu çok defa işleyen fail bir defa cezalandırılmasına rağmen bu amaçla hareket etmeyen failin çok defa cezalandırılmasının adil olmadığı, kolektif suçun tek fiil sayılmasının kesin hükmün önleyici etkisi nedeniyle istenmeyen sonuçlara sebep olduğu, fail tehlikelilik arz etmesine

---

1179 Kararlar için bkz. **Geerds,** s. 269.

1180 **Rissing-van Saan,** LK, s. 576; **Roxin,** s. 879; **Lackner/Kühl,** s. 437; **Welzel,** s. 230.

1181 **Geerds,** s. 270.

1182 RG, 21.04.1938, GSSt 2/37; BGH, 16.08.1951, 3 StR 466/51; BGH, 21.09.2000, 4 StR 284/00.

1183 **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 78; **Rissing-van Saan,** LK, s. 576; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 886; **Roxin,** s. 880; **Schmidhäuser,** s. 729; **Geerds,** s. 270.

1184 **Stratenwerth/Kuhlen,** s. 331; **Werle,** s. 35.

1185 **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB)", s. 368.

rağmen kolektif suçun tek suç sayılması nedeniyle çok sayıda suç işleyen fail için öngörülen güvenlik tedbirlerinin uygulanamıyor olması kolektif suçun reddinde ileri sürülen temel gerekçelerdir[1186].

Doktrindeki bir görüş ise kolektif suçun, zincirleme fiil tekliği yeterli görülerek fiil tekliğinin görünüm biçimi olmaktan çıkarılıp sadece faili niteleyen bir kurum olarak kabul edilmesinin yerinde olmadığını savunmaktadır. Yaşam tarzı kusuruna dayanan bu görüşe göre fiil tekliğinin yanı sıra kriminal yaşam biçimine dayalı teklik vardır ve bu durum kanun koyucu tarafından da bazı suç tipleri için kabul edilmiştir[1187].

Fiil tekliğinin bir görünüm biçimi olarak kabul edilmemesine rağmen failin düzenli gelir elde etme amacıyla hareket etmesi başta olmak üzere kolektif suçun üç görünüm biçimi, Alman kanun koyucu tarafından bazı suçların unsuru veya nitelikli hali olarak kanunda kullanılmaktadır[1188]. Bu hususlar çoğunlukla amaç unsuru olarak düzenlenmektedir. Örneğin; hırsızlık, fuhuş yapan kişinin sömürülmesi, suç eşyasının satın alınması, satılması veya temin edilmesi suçlarında bu neviden bir unsura *(Gewerbsmäßigkeit)* yer verilmiştir. Bu unsuru ihtiva eden suçların tamamlanabilmesi için birden fazla hareket zorunlu değildir, failin bu amaçla tek bir hareket icra etmesi yeterlidir[1189]. Söz konusu amaç unsurunun, bu amaçla icra edilen tüm hareketlerin tek fiil sayılmasına imkan sağlamadığı; ancak hareketler arasında farklı bir kritere dayanarak fiil tekliği ilişkisinin kurulabileceği ifade edilmektedir[1190]. Örneğin, çok sayıda çalıntı aracın aynı anda satıldığı olayda doğal fiil tekliğinin olduğu kabul edilmiş ve suç eşyasının satılması suçunun nitelikli hali olan düzenli gelir elde etme amacına ilişkin nitelikli hal uygulanmıştır[1191]. Sonuç olarak kolektif suç ne fiil tekliğinin görünüm biçimi olarak kabul edilir ne de unsur olarak yer aldığı suçların tipik fiil tekliği kapsamında ele alınmasına imkan sağlar.

1186 **Roxin,** s. 880; **Werle,** s. 35.

1187 **Welzel,** s. 231.

Kolektif suçu fiil tekliğinin bir görünüm biçimi olarak kabul eden bir diğer görüş, aksi halde aşkın cezalandırmanın olacağını kabul etmektedir. Bkz. **Mayer,** Strafrecht Allgemeiner Teil, s. 410.

1188 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 886 vd.; **Jaeger,** SK-StGB, s. 210 vd.

İsviçre hukukundaki benzer düzenlemeler için bkz. **Koch,** Asperationsprinzip und retrospektive Konkurrenz, s. 22.

1189 BGH, 17.06.2004, 3 StR 344/03; BGH, 01.09.2009, 3 StR 601/08.

1190 **Rissing-van Saan,** LK, s. 576; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 886.

1191 BGH, 18.04.1996, 4 StR 89/96.

3.2.6. Gerçek Olmayan Örgütlü Suç

Hukuki anlamda fiil tekliğinin bir diğer görümün biçimi gerçek olmayan örgütlü suçtur *(uneigentliches Organisationsdelikt)*. BGH tarafından geliştirilen bu kavram zincirleme fiil tekliğinin reddinden sonra kabul edilmeye başlanmıştır. Gerçek olmayan örgütlü suç kavramını karakterize eden husus, birden fazla suç ortağının bir ticari işletme bünyesinde periyodik olarak suç işlemesidir. İştirakin olmadığı hallerde gündeme gelmeyen bu kavram, suça iştirak ve suçların içtimaının kesişim noktasında yer alır. Bu nedenle söz konusu kavram iştirak bahsinde ele alınacaktır. Bu başlık ise gerçek olmayan örgütlü suç kavramının, fiil tekliğinin görünüm biçimleri arasındaki yerini işaret etmeyi amaçlamaktadır.

4. AYNİYET

4.1. Genel Olarak

Fiil tekliğinde hareketi esas alan günümüzdeki hakim görüş[1192], fikri içtimaın fiil tekliği şartı için buraya kadarki değerlendirmelere ilaveten ayniyet incelemesi yapmaktadır. Bu inceleme, kısmi ayniyetin fikri içtima için yeterli kabul edilmesi amacına matuftur. Fiil tekliğine ilişkin buraya kadarki açıklamalar suç çokluğu bahsinde tam ayniyet esasına dayanır ve fiil tekliği için sadece tam ayniyetin kabul edilmesi ayniyetin ayrıca değerlendirilmesini gereksiz kılar. Ancak kısmi ayniyetin yeterli görülmesi, kısmi ayniyetten ne anlaşılması gerektiğinin açıklanmasını gerektirir.

Daha önce belirtildiği gibi içtima öğretisindeki fiil tekliğinin iki temel fonksiyonu vardır: suç sayısını tespit etmek ve suç çokluğu halleri arasında ayrım yapmak. Suç sayısını tespit etme fonksiyonu için yukarıdaki açıklamalara ilave bir değerlendirme gerekli değildir. Birden fazla hareket, fiil tekliğinin yukarıdaki görünüm biçimlerinden birini oluşturuyor ve aynı mağdura ait aynı hukuki değeri ihlal ediyorsa fiil tekliği aynı zamanda suçun da tek olduğu anlamına gelir. Ayrıca fiil tekliğinin yukarıda izah edilen görünüm biçimlerinden önemli bir kısmı zaten sadece suç sayısını tespit etme amacına matuftur.

[1192] *Puppe*, fikri içtima ilişkisinin tespitinde ayniyet değerlendirmesini reddetmektedir. (Bkz. 2. Bölüm 2.4.) Ayrıca yazar, BGH'nin doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima kabulü ile doktrindeki sadece ayniyete dayalı fikri içtima kabulü arasındaki çelişkinin, hareketlerin ayniyeti yerine hareketlerin tam veya kısmi eşzamanlılığı esas alınarak giderilebileceğini ifade etmektedir. Bkz. **Puppe,** "Die Lehre von der Tateinheit", s. 641.

Fiil tekliğinde icra hareketlerinin ayniyeti yerine birlik arz eden iradeyi esas alan görüş için bkz. **Mayer,** Strafrecht Allgemeiner Teil, s. 407 vd.

Yine çalışmamızın muhtelif yerlerinde belirtildiği gibi BGH'nin ve doktrindeki bir kısım yazarların fikri içtima kabulü ikiye ayrılır: (en azından kısmi) ayniyete dayalı fikri içtima kabulü ve doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima kabulü. Bu bağlamda öncelikle en azından kısmi ayniyet şartının sağlanıp sağlanmadığı incelenmekte, bu incelemenin olumsuz sonuçlanması halinde ise doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima değerlendirmesi yapılmaktadır[1193]. Doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima kabulü için somut olaydaki hareketlerin doğal fiil tekliğine ilişkin kriterleri sağlaması ve bu hareketler bütününün birden fazla suça sebebiyet vermesi yeterlidir. Ayrıca hareketlerin ayniyet arz etmesi gerekmez. Zaten BGH'nin fikri içtima bahsinde doğal fiil tekliğine başvurma nedeni, kısmi ayniyetin bile olmadığı hallerde de fikri içtima ilişkisini kabul edebilmektir.

Fiil tekliğinin doğal fiil tekliği dışındaki görünüm biçimleri, bunlara tekrarlayan ve ardışık hareketler de dahil edilebilir, ya oldukça dar bir kapsama sahiptir ya da suç tekliğini tespit etme amacına matuftur[1194]. Diğer bir deyişle fiil tekliğinin mevzubahis görünüm biçimleri, sadece yukarıdaki açıklamalara bağlı kalınırsa, kural olarak birden fazla suçu bir araya getirmeye elverişli değildir. Dolayısıyla sadece bunlara dayalı bir fikri içtima ilişkisi oldukça dar bir kapsamı haizdir. Bu kapsam, farklı suçlara ait icra hareketlerinin kısmen ayniyet arz etmesinin fikri içtimaın tek fiil şartı için yeterli görülmesiyle genişletilmektedir. Kısmi ayniyetin fikri içtima için yeterli olduğu hususunda neredeyse fikir birliği olmasına rağmen kısmi ayniyetin niteliğine ve kapsamına ilişkin görüş birliği yoktur. Bu bağlamda öncelikle kısmi ayniyetin niteliğine ilişkin görüşler ele alınmalıdır.

Bir görüş, ayniyeti fikri içtimaın bir şartı olarak ele almaktadır. Bu görüşü benimseyen yazarlar ayniyet değerlendirmesini fiil tekliğinin görünüm biçimleri başlığı altında değil, fikri içtimaın şartları altında ele alır[1195]. Böylece kısmi ayniyet bir fiil tekliği hali olarak kabul edilmemesine rağmen fikri içtimaın fiil tekliği şartı için yeterli görülmektedir. Diğer bir deyişle bu görüş, kısmi ayniyeti, fiil tekliği meselesi olarak değil, fikri içtima meselesi olarak görür ve kısmi ayniyetin olduğu halleri suni bir fiil tekliği

---

1193 Bkz. BGH, 24.11.2010, 2 StR 519/10.

1194 Benzer yönde görüş için bkz. **Rönnau/Wegner,** "Grundwissen - Strafrecht: Konkurrenzen", s. 20.

1195 Bkz. **Roxin,** s. 821 vd.; **Welzel,** s. 231; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 458; **Ebert,** s. 228; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Zweiter und letzter Teil: Ideal-, Real- und Gesetzeskonkurrenz", s. 651.

Bu görüşün daha iyi anlaşılabilmesi için Alman doktrinindeki eserlerin içtima bahsinde çoğunlukla tercih ettiği sistematiğin izahında yarar vardır. Söz konusu eserlerde öncelikle fiil tekliğinin görünüm biçimleri izah edilmekte, ardından fikri içtima ve gerçek içtimaın şartları ele alınmaktadır. Bu görüşü desteklediğini ifade ettiğimiz yazarlar, ayniyet değerlendirmesine ilk defa fikri içtima başlığı altında yer vermektedir.

olarak kabul eder. Ayrıca böyle bir yol izlenmesinin, fiil tekliğinin bazı görünüm biçimlerinin suç tekliğine sebebiyet verdiği (tekrarlayan ve ardışık hareketler, çok hareketli suçlar gibi) ve bu nedenle fiil tekliğine rağmen fikri içtima ilişkisinden söz edilemeyeceği, ayniyet bahsinde ise mutlaka birden fazla suç olduğu için fikri içtima ilişkisinin söz konusu olmasından kaynaklandığı ifade edilmektedir[1196]. Gerçekten de kısmi ayniyet değerlendirmesi, ki kısmi ayniyet ayrı bir ayniyet değerlendirmesinin varlık sebebini oluşturur, sadece suç çokluğu hallerinde söz konusu olabilir.

Diğer görüş ise kısmi ayniyeti fiil tekliğinin görünüm biçimleri başlığı altında ele alır[1197]. Bu görüşe göre kısmi ayniyet, hukuki anlamda tek fiilin bir görünüm biçimidir ve kısmi ayniyete dayalı fikri içtima ilişkisi kurulabilir. Bu nedenle kısmi ayniyeti fiil tekliğinin diğer görünüm biçimlerinden ayırmak yerinde değildir[1198]. Ayniyete dayalı fiil tekliği hallerinin tamamında ceza muhakemesi bağlamında da fiilin tek olduğu kabulü, bu görüşü destekler niteliktedir[1199]. Bu görüş ayrılığı, suçların içtimaı bağlamında fiil tekliğinin kapsamını etkilemesine rağmen fikri içtimaın kapsamında bir değişikliğe neden olmaz. Yine bu açıklamalar, kısmi ayniyet esasına dayanan parantez etkisi için de geçerlidir[1200]. Ayrıca fiil tekliğinin görünüm biçimlerine ve kısmi ayniyete ilişkin değerlendirmeler birbirine kaynaşmış vaziyette olduğu için bazı yazarların söz konusu ayrımda hangi görüşü benimsediğini tespit etmek mümkün değildir.

Ayniyet, fikri içtimaın (ayrı) bir şartı olarak ele alınsa bile bu şart fiil tekliği şartının mütemmim cüzü niteliğindedir. Dolayısıyla hangi görüş benimsenirse benimsensin içtima öğretisindeki fiil kavramının esas fonksiyonlarından birinin icrasında başvurulan ayniyet şartının fiil tekliği bahsinde irdelenmesi gerekir. Bu nedenle çalışmamızda ayniyet değerlendirmesine de yer verilecektir.

Ayniyete ilişkin açıklamalara geçmeden önce Türk ve Alman ceza kanunlarının içtima hükümleri arasındaki bir nüansa yer vermekte yarar vardır. TCK'da, fikri içtimaın fiil sayısı şartı için "tek fiil" ve "bir fiil" ifadeleri tercih edilmiştir. Alman CK m. 52'de ise

---

1196 **Murmann,** s. 513.

1197 **Jaeger,** SK-StGB, s. 224; **Kühl,** s. 920; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 655; **Rengier,** s. 564; **Patzak,** s. 55; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", s. 394; **Steinberg/Bergmann,** "Über den Umgang mit den Konkurrenzen in der Strafrechtsklausur", s. 907; **Geppert,** "Zur straf- und strafverfahrensrechtlichen Bewältigung von Serienstraftaten nach Wegfall der Rechtsfigur der "fortgesetzten Handlung"", s. 59.

1198 **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", s. 394.

1199 Bkz. **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 486; **Otto,** s. 350; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 426.

1200 Bkz. **Jaeger,** SK-StGB, s. 224.

"aynı fiil (hareket)" ifadesi yer almaktadır. Bu durum ne fikri içtimada farklı kriterlerin esas alındığı ne de TCK'da "aynı" ifadesi yer almadığı için ayniyet değerlendirmesinin Türk hukukuna yabancı olduğu anlamına gelir. Her iki ifadenin eşanlamlı olduğu ve aynı kapsama sahip olduğu kabul edilmelidir. Zaten Alman doktrininde de "aynı fiil" ifadesi ile "tek fiil" ifadesi birbiri yerine kullanılmaktadır[1201]. Yine Alman doktrininde "tek ve aynı fiil" ifadesi de kullanılmakta[1202] ve bu ifadelerin hepsi aynı anlama gelmektedir[1203].

Ayniyet, farklı suçlara ilişkin icra hareketlerinin kesişmesini ifade eder[1204]. Suçların icra hareketleri kesişmediği sürece, diğer bir deyişle en azından bir hareketin iki farklı suçun icra hareketini oluşturmadığı sürece, suçların eşzamanlılığı, aynı gerekçeyle işlenmesi, amaç veya plan birliğinin bulunması, suçlar arasında sebep-sonuç ilişkisi ya da amaç suç-araç suç ilişkisinin olması ayniyet şartını sağlamaz[1205]. Buradan da anlaşılacağı üzere ayniyet, salt objektif niteliktedir. Bu nedenle kasıtlı ve taksirli suçlar arasında ayniyet ilişkisi kurulabilir[1206]. Ancak bu objektif değerlendirmede gerçekleşen netice sayısı veya neticenin ayniyeti bir kriter değildir[1207]. Objektif bir kriter olmasına rağmen eşzamanlılığın da ayniyet için tek başına yeterli olmadığı özellikle vurgulanmaktadır[1208].

Ayniyet, tam ayniyet ve kısmi ayniyet olarak temelde iki ayrılır. Alman hukukunda, kısmi ayniyetin kapsamını genişleten parantez etkisi kavramı da yer almaktadır. Her ne kadar ayniyetin tüm görünüm biçimleri yukarıda ifade edilen temel ilkelere dayansa da ihmali suçlar, kesintisiz suçlar, örgütlü suçlar vb. çeşitli suç gruplarının ayniyet bahsinde

---

1201 Bkz. **Jaeger,** SK-StGB, s. 250; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 470; **Heinrich,** s. 623; **Deiters,** Strafzumessung bei mehrfach begründeter Strafbarkeit, s. 94; **Kretschmer,** "Konkurrenzlehre (§§ 52 und 53 StGB) im Strafrecht – Teil I", s. 583.

1202 **Rissing-van Saan,** LK, s. 632; **Roxin,** s. 800.

1203 1871 tarihli mevcut Alman CK'nın ilk halindeki fikri içtima hükmünde "tek ve aynı fiil" ifadesi yer almaktaydı. Bu ifadenin gereksiz olduğu, tek fiil ifadesinin yeterli olacağı yönündeki görüş için bkz. **Olshausen,** s. 344.

1204 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 507; **Samson/Günther,** SK-StGB, § 52, kn. 7; **Jescheck/Weigend,** s. 720.

1205 **Rissing-van Saan,** LK, s. 633; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 900; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 509; **Lackner/Kühl,** s. 443; **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 515; **Jaeger,** SK-StGB, s. 219; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 464; **Weber,** W/K/M BtMG Kommentar, Vor § 29, kn. 677; **Joecks/Jaeger,** s. 225; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Zweiter und letzter Teil: Ideal-, Real- und Gesetzeskonkurrenz", s.651.

Bu yönde karar için bkz. BGH, 21.03.1985, 1 StR 583/84; BGH, 25.09.1997, 481/97; BGH, 25.11.1997; 5 StR 526/96; BGH, 02.07.2013, 4 StR 187/13.

1206 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 900; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 464; **Samson/Günther,** SK-StGB, § 52, kn. 7; **Jakobs,** s. 910.

1207 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 899; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 464; **Roxin,** s. 821.

1208 **Rissing-van Saan,** LK, s. 636; **Zieschang,** "Das Konkurrenzverhältnis von Zustands- und Dauerdelikt", s. 797.

farklılık arz ettiği ve bu suçların ayrıca ele alınması gerektiği ifade edilmelidir. Yani söz konusu temel ilkeler kural niteliğindedir ve çeşitli suçlar için bazı istisnalar kabul edilmiştir.

4.2. Tam Ayniyet

Fikri içtimaın en temel ve basit görünüm biçimi olan tam ayniyet *(vollständige Identität)*, birden fazla suçun icra hareketlerinin tamamen çakışmasını ifade eder[1209]. Tam ayniyet için fikri içtimaın uygulama alanının çekirdeği olduğu söylenebilir. Ancak tam ayniyet, basit olduğu kadar nadirdir[1210]. Tam ayniyet, kural olarak doğal anlamda tek fiilin olduğu hallerde gündeme gelir. Tipik fiil tekliği kapsamında ele alınan tek fiilin iki ayrı suça sebebiyet vermesi ise istisnai hallerde mümkündür. Tam ayniyetin olduğu hallerde iki ayrı fiilden söz edilemez. Bu nedenle fiil tekliğinin görünüm biçimleri için yapılan açıklamalara tam ayniyet bahsinde yeni bir değerlendirme eklenemez. Bir el ateş edilerek iki kişinin yaralanmasına sebebiyet vermek, bir sözle iki kişiye hakaret etmek, bir taşla hem mağduru yaralamak hem de arkasındaki camı kırmak tam ayniyete örnek teşkil eder. Yine istisnai de olsa iki kesintisiz suçun olduğu hallerde tam ayniyet söz konusu olabilir. Hem ehliyetsiz hem de sarhoş şekilde araç kullanılması bu duruma örnek teşkil eder[1211].

İhmali suçlar arasında da tam ayniyetin mümkün olduğu kabul edilmesine rağmen bu ayniyetin nasıl sağlanacağı hususunda farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre failin tek fiille tüm ihmali suçların oluşmasına engel olabileceği hallerde tam ayniyetin olduğu kabul edilmektedir[1212]. Diğer görüşe göre ise birden fazla yükümlülüğün aynı anda ve kısa bir süre zarfında yerine getirilmesi gerekiyorsa ilgili yükümlülükler arasında fiil tekliğinin olduğu kabul edilebilir[1213]. İhmali suçlar çalışmanın devamında ayrıca ele alınacaktır.

4.3. Kısmi Ayniyet

4.3.1. Genel Olarak

Kısmi ayniyet, Alman İmparatorluk Mahkemesi (RG) tarafından fikri içtima-gerçek içtima ayrımı için doğal kriterlerin yanı sıra kullanılmak üzere geliştirilmiş ve suçların icra

---

1209 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 508.

1210 **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Zweiter und letzter Teil: Ideal-, Real- und Gesetzeskonkurrenz", s. 651.

1211 **Kraß, Erwin,** "Die Identität der Ausführungshandlungen bei der Tateinheit", JuS 1991/10, s. 822.

1212 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 508; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 879.

1213 **Samson/Günther,** SK-StGB, § 52, kn. 8.

hareketlerini esas alması nedeniyle hukuki nitelikte olan bir kriterdir[1214]. Alman yargı kararlarına[1215] ve doktrinine[1216] göre fikri içtimaın bir şartı olan fiil tekliği için yeterli olan kısmi ayniyet *(Teilidentität)*, farklı suçlara ilişkin icra hareketlerinin kısmen kesişmesini ifade eder[1217]. Diğer bir deyişle kısmi ayniyet, en azından doğal anlamda bir fiilin, birden fazla suçun icra hareketini oluşturmasıdır. Somut olaydaki suçlardan her birinin icra hareketleri kendi içinde doğal anlamda tek fiil, tipik fiil tekliği, değerlendirme tekliği, doğal fiil tekliği teşkil edebilir. Bu icra hareketlerinin kısmen kesişmesi, fikri içtimaın fiil tekliği şartı için yeterli kabul edilmektedir[1218]. Bu noktada ayniyetin boyutuna önem atfedilmemektedir[1219]. Örneğin, her birinin icra hareketleri değerlendirme tekliği kapsamında ele alınan iki suç kısmen kesişebilir ve bu kesişme hakim görüşe göre fiil tekliği için yeterlidir.

İcra hareketlerinin tamamen örtüşmesi dışındaki tüm kesişmeler kısmi ayniyet olarak kabul edilmektedir. Özellikle ani suç ile kesintisiz suçun kesiştiği hallerde, kesintisiz suç ani suçu tamamen kapsamasına rağmen tam ayniyetten değil, kısmi ayniyetten söz edilir. Zira tam ayniyet için icra hareketlerinin karşılıklı olarak tamamen örtüşmesi aranır. Ayrıca farklı mağdurlara ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edilmesi kısmi ayniyet kabulüne engel teşkil etmez[1220]. Örneğin, aynı tehditle mağdura hem cinsel saldırıda bulunulması hem de eşyasının alınması halinde cinsel saldırı ile yağma suçunun, aynı anda iki mağdura karşı uygulanan cebirden yaralanarak her iki mağdura karşı işlenen cinsel saldırı suçlarının, sahte olarak üretilen özel belgenin

---

1214 Bkz. **Roxin,** s. 821; **Werle,** s. 109; **Puppe,** "Die Lehre von der Tateinheit", s. 640; RG, 28.04.1899, 1158/99.

1215 BGH, 22.04.2020, 1 StR 641/19; BGH, 22.01.2018, 1 StR 535/17; BGH, 17.12.2014, 4 StR 398/14; BGH, 22.07.2010, 3 StR 156/10; BGH, 31.08.1962, 4 StR 257/62.

1216 **Rissing-van Saan,** LK, s. 633; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 465; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 509; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 900; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 485; **Lackner/Kühl,** s. 444; **Welzel,** s. 231; **Kühl,** s. 918; **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 877; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 658; **Jescheck/Weigend,** s. 720; **Joecks/Jaeger,** s. 225; **Ebert,** s. 227; **Schmidhäuser,** s. 736; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Zweiter und letzter Teil: Ideal-, Real- und Gesetzeskonkurrenz", s. 651; **Mitsch,** "Konkurrenzen im Strafrecht", s. 386; **Rönnau/Wegner,** "Grundwissen - Strafrecht: Konkurrenzen", s. 20.

Doktrindeki bir görüş, kısmi ayniyetin varlığını tek başına fiil tekliği için yeterli kabul etmemekte, hareketlerin aynı zamanda doğal bakış açısına göre tek fiil teşkil etmesi gerektiği şartını aramaktadır. Bu görüşe göre kısmi ayniyet, doğal fiil tekliğinin bir görünüm biçimidir. Bkz. **Wahle, Eberhard,** "Die sogenannte „Handlungseinheit durch Klammerwirkung"", GA, 1968, s. 110.

1217 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 900.

1218 **Rissing-van Saan,** LK, s. 633; **Lackner/Kühl,** s. 444.

1219 **El-Ghazi,** s. 334.

1220 **Rissing-van Saan,** LK, s. 633; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 509; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 900; **Lackner/Kühl,** s. 444.

dolandırıcılıkta kullanılması halinde özel belgede sahtecilik suçu ile dolandırıcılık suçunun icra hareketleri arasında kısmi ayniyet söz konusudur[1221]. Yine failin üç kız çocuğunu hileyle arabaya bindirip ıssız bir yere götürdükten sonra şiddet uygulayarak her birine sırayla cinsel saldırıda bulunduğu olayda cebrin süreklilik ve birlik arz ettiği gerekçesiyle cinsel istismar suçları arasında fikri içtima ilişkisinin olduğuna karar verilmiştir[1222]. Esas olarak değerlendirme tekliği kapsamında ele alınan uyuşturucu ticareti suçlarında da değerlendirme tekliğinin oluşmadığı ve bu nedenle eşzamanlı iki ayrı uyuşturucu ticaretinin olduğu hallerde bu ticari faaliyetler arasında kısmi ayniyetin olabileceği kabul edilmektedir. Örneğin, farklı zamanlarda alındığı için değerlendirme tekliğinin oluşmadığı olayda iki farklı uyuşturucu maddenin parça parça satışı birlikte gerçekleştirilirse iki farklı değerlendirme tekliği arasında kısmi ayniyetin olacağına hükmedilmiştir[1223]. Benzer nitelikteki bir başka olayda, farklı zamanlarda satın alınan uyuşturucu maddenin ücretinin kısmen birlikte ödenmesi kısmi ayniyet için yeterli görülmüştür[1224]. Yine farklı nitelikteki iki uyuşturucu maddeyi farklı zamanlarda satın alan failin siparişte bulunan 37 kişinin her biri için ayrı ayrı oluşturduğu mektupları aynı anda posta kutusuna atması, iki farklı uyuşturucu madde ticareti fiilinin kısmen ayniyet göstermesi olarak değerlendirilmiştir[1225]. Ancak farklı vergi türlerine ve vergilendirme dönemine ilişkin birden fazla bildirimin aynı anda yapılması kısmi ayniyet için yeterli görülmemektedir[1226].

Farklı suçlara ilişkin icra hareketlerinin kısmen ayniyet arz edip etmediğinin tespitinde suçlarla korunan hukuki değerler dikkate alınmaz. Farklı hukuki değerleri koruyan suçların icra hareketleri de kısmen ayniyet arz edebilir. Yine suçların icra hareketlerinin benzer nitelikte olması da ayniyetin tespitinde önem arz etmez. Örneğin,

---

1221 Bkz. **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 900; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 655.

1222 BGH, 16.11.1999, 4 StR 504/99.

1223 BGH, 24.01.2017, 3 StR 487/16.

1224 BGH, 09.01.2008, 2 StR 527/07.

1225 BGH, 07.07.2015, 3 StR 190/15.

1226 BGH, 22.01.2018, 1 StR 535/17; BGH, 28.02.2019, 1 StR 604/17.

BGH'nin önceki içtihatları; farklı vergi türlerine ve vergilendirme dönemine ilişkin tek bildirimin yapıldığı haller ile arasında yanlış bilgiler bakımından bağlantı olan ve ortak fiziksel sürece sahip birden fazla bildirimin olduğu hallerde fiilin tek olduğu, işlenen birden fazla vergi kaçakçılığı suçu arasında fikri içtima ilişkisinin olduğu yönündeydi. (Bkz. BGH, 24.05.2017, 1 StR 418/16) Mahkeme, 2018 yılında bu içtihadını değiştirerek ikinci ihtimalde fiilin tek olmadığına hükmetmiştir. Gerekçe olarak ise bildirimlerin birlikte postalanması gibi fiziki süreçlerin vergi kaçakçılığı suçu bakımından tipik hareket teşkil etmediği ve bu nedenle kısmi ayniyetin tespitinde söz konusu aşamanın önem arz etmediği, ayniyet için eşzamanlılığın yeterli olmadığı ifade edilmiştir. Yine eski içtihadın tesadüfi sonuçlara neden olduğu da belirtilmiştir. Ayrıca söz konusu kararlarda doğal fiil tekliğine ilişkin herhangi bir değerlendirmenin yer almadığı da ifade edilmelidir. Bkz. BGH, 22.01.2018, 1 StR 535/17; BGH, 17.09.2019, 1 StR 379/19.

failin, sattığı uyuşturucu maddenin ücretini alabilmek için alıcıya saldırdığı olayda, ücretin tahsili ticaretin bir parçası olduğu kabul edilerek uyuşturucu madde ticareti suçu ile kasten yaralama suçu (ve yağma yoluyla şantaj suçu) arasında kısmi ayniyete dayalı fikri içtima ilişkisinin olduğu kabul edilmiştir[1227].

Kısmi ayniyetin tanımı üzerinde fikir birliği olmasına rağmen ayniyete esas alınacak sürecin başlangıç ve bitiş anlarına ilişkin farklı görüşler ileri sürülebilmektedir[1228]. Öncelikle hazırlık hareketlerinin kesişmesi ayniyet şartını sağlamaz[1229]. Ayniyette önem arz eden husus her bir suça ilişkin icra hareketlerinin kesişmesidir. Ne iki suçun hazırlık hareketlerinin kesişmesi ne de bir suçun icra hareketi ile diğer suçun hazırlık hareketinin kesişmesi kısmi ayniyeti sağlar. Örneğin, dolandırıcılık suçu işlemek için verilen bir ilanla iki kişinin ayrı ayrı dolandırıldığı olayda, ilanın mağdurları belirlemeye yönelik hazırlık hareketi niteliğinde olduğuna, mağdurlarla ayrı ayrı görüşüldüğü ve iki farklı dolandırıcılık suçunun icra hareketlerinin kesişmediği gerekçesiyle fiil tekliği şartının sağlanmadığına karar verilmiştir[1230]. Ancak hileli davranışın iki mağdura kısmen de olsa birlikte yöneltildiği bir olayda kısmi ayniyet kabul edilmiş ve iki ayrı dolandırıcılık suçu arasında fikri içtima ilişkisinin olacağı ifade edilmiştir[1231].

Aksi yönde görüş olmakla birlikte[1232] suçun tamamlanma anı ile sona erme anı arasındaki hareketlerin de ayniyetin tespitinde önem arz ettiği kabul edilmektedir[1233]. Suçun sona erme anından sonraki hareketler ise ayniyet bahsinde dikkate alınmaz[1234]. Örneğin, çalıntı araçla kaza yapılması halinde hırsızlık suçu ayniyet değerlendirmesine dahil edilmez. Ancak BGH'nin, sarhoş olan ve/veya ehliyeti olmayan failin çaldığı araçla olay yerinden uzaklaştığı olaylarda araç kullanmanın hırsızlık suçunun tamamlanmasına

---

1227 BGH, 04.02.2014, 2 StR 537/13.

1228 Bkz. **Werle,** s. 109.

1229 **Samson/Günther,** SK-StGB, § 52, kn. 12; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 509; **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 515; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 485; **Roxin,** s. 824; **Kühl,** s. 924; **Warda,** "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", s. 87.

1230 BGH, 11.09.1984, 1 StR 408/84.

Söz konusu kararda ayrıca, farklı mağdurları dolandırmaya yönelik hareketler arasında sıkı zamansal bağlantı olmadığı gerekçesiyle doğal fiil tekliğinden söz edilemeyeceği ifade edilmiştir.

1231 BGH, 27.05.2021, 2 StR 63/21; BGH, 17.12.2014, 4 StR 398/14.

1232 **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 485; **Jescheck/Weigend,** s. 721.

1233 **Samson/Günther,** SK-StGB, § 52, kn. 12; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 464; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 458.

Bu yönde karar için bkz. BGH, 22.04.2020, 1 StR 641/19.

1234 **Kühl,** s. 923.

hizmet ettiği gerekçesiyle ayniyet ilişkisini kabul ettiği belirtilmelidir[1235]. Ayrıca amaç unsurunun gerçekleştirilmesi halinde, amaç unsurunun gerçekleştirilmesi ayrı bir suç olarak düzenleniyorsa, ilgili suçların icra hareketlerinin kısmen ayniyet arz edebileceği savunulmaktadır[1236]. Bu hususu tipik fiil tekliği kapsamında ele alan görüş yukarıda zikredilmiştir.

4.3.2. Parantez Etkisi

Kısmi ayniyet esasına dayanan parantez etkisi (*Klammerwirkung*), fiil tekliği için aranan ayniyet şartını esneten, içtihatla oluşturulmuş ve doktrinin çoğunluğu tarafından kabul edilmiş bir kavramdır[1237]. Parantez etkisi, icra hareketleri birbirinden bağımsız iki suç arasında parantez suç olarak isimlendirilebilecek üçüncü bir suç aracılığıyla ayniyet ilişkisi kurulmasıdır[1238]. Bu hallerde icra hareketleri birbirinden bağımsız iki suç[1239] ve bu suçlardan her biri ile kısmi ayniyet ilişkisi içinde olan ve parantez suç olarak isimlendirilen üçüncü bir suç vardır. Söz konusu iki suçun parantez suçla ayrı ayrı kısmi ayniyet ilişkisi içinde olması üç suçun icra hareketlerinin tek fiil kabul edilmesi için yeterli kabul edilir. Diğer bir deyişle parantez suç olmasa aralarında gerçek içtima ilişkisi olacak suçlar arasında parantez suç vasıtasıyla parantez suçun da dahil olduğu bir fikri içtima ilişkisi kurulur. Örneğin, sarhoş bir sürücünün kesintisiz şekilde gerçekleştirdiği sürüş esnasında iki defa kaza yapması ve her defasında bir kişinin yaralanmasına neden olması halinde (taksirle yaralama suçunun oluştuğu kabul edilebilir) trafik güvenliğini tehlikeye sokma suçu parantez suç niteliğini haizdir ve söz konusu olayın tek fiil kabul edilmesine imkan sağlar. Böylece farklı zamanlarda gerçekleşen iki kaza arasında fikri içtima ilişkisi kurulabilir. İcra hareketlerinin ayniyetine ilişkin bu hususlar parantez etkisinin şekli şartı olarak adlandırılabilir.

1235 Bkz. BGH, 06.03.2012, 1 StR 28/12; BGH, 08.08.2006, 4 StR 263/06.

1236 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 509.

Bu görüşe göre failin cinsel saldırıda bulunmak amacıyla mağduru kaçırması ve ardından cinsel saldırıda bulunması halinde TCK m. 109/5 ve TCK m. 102'deki hükümler arasında kısmi ayniyete dayalı fikri içtima ilişkisi söz konusu olur.

1237 Bkz. **Geppert, Klaus,** "Zur Rechtsfigur der „Tateinheit durch Verklammerung"", JURA, 1997/4, s. 214; **Roxin,** s. 827; **Kühl,** s. 920 vd.; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 57 vd.; **Ke,** s. 138.

Parantez etkisini, kısmi ayniyet kabulünün zorunlu bir sonucu olarak kabul eden görüş için bkz. **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 901.

1238 **Samson/Günther,** SK-StGB, § 52, kn. 16; **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 515; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 459; **Roxin,** s. 827; **Ke,** s. 136; **Werle,** s. 46 vd.

1239 Parantez etkisine ilişkin açıklamalar, anlatım kolaylığı sağlamak amacıyla iki suç üzerinden yapılmaktadır. Ancak paranteze dahil edilen suçların sayısı ikiden fazla olabileceği ifade edilmelidir. Bkz. **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 57.

Parantez etkisinden söz edilebilmesi için en az üç suçun işlenmiş olması gerekir. Her ne kadar tam ve kısmi ayniyet iki suçun işlendiği haller üzerinden izah edilmiş olsa da ikiden fazla suçun işlendiği tüm haller parantez etkisi kapsamında değerlendirilmez. Şöyle ki, iki suç arasında tam ayniyet ilişkisi varsa ve bu suçları oluşturan hareketler üçüncü bir suçun icra hareketleriyle kısmen ayniyet arz ediyorsa parantez etkisine değil, kısmi ayniyete dayalı fiil tekliği değerlendirmesi yapılır. Diğer bir deyişle parantez etkisi için iki ayrı kısmi ayniyetin varlığı gerekir. Örneğin BGH, sarhoş ve ehliyetsiz failin çaldığı arabayla olay yerinden uzaklaştığı olayda, sarhoş ve ehliyetsiz araç kullanmanın hırsızlık suçunun tamamlanmasını sağladığı için icra hareketleri arasında ayniyet ilişkisinin bulunduğu ve bu nedenle hırsızlık suçu ile sarhoş araç kullanma ve ehliyetsiz araç kullanma suçları arasında fikri içtima ilişkisinin olduğu kabul etmiş, fikri içtimaın tespitinde ise parantez etkisine atıf yapmamıştır[1240].

Parantez suçun, çoğunlukla böyle olmasına rağmen, kesintisiz suç olması zorunlu değildir[1241]. Ancak bu suçun icra hareketlerinin belli bir süre devam etmesi gerekir[1242]. Aksi halde birbirinden bağımsız iki suçun icra hareketleriyle kesişmesi mümkün olmaz.

Ayniyetin tüm görünüm biçimleri sadece şekli şartlara göre belirlenmesine rağmen parantez etkisinin tespitinde şekli şartlarla yetinilmemektedir. Parantez suçun somut olaydaki en az haksızlık içeriğine sahip suç olduğu hallerde parantez etkisinin olmayacağı kabul edilmekte[1243], bu hallerde parantez suçun her bir suçla ayrı ayrı fikri içtima ilişkisi içinde olacağı ifade edilmektedir[1244]. Buna göre en az bir suçun parantez suçla en azından

---

1240 BGH, 08.08.2006, 4 StR 263/06.

1241 **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 485; **Roxin,** s. 828; **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: Handlungseinheit und Handlungsmehrheit", s. 576.

1242 Bkz. **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 902.

1243 **Rissing-van Saan,** LK, s. 639; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 902; **Jaeger,** SK-StGB, s. 226; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 466; **Haft,** s. 282; **Welzel,** s. 232; **Geerds,** s. 280; **Mitsch,** "Konkurrenzen im Strafrecht", s. 389.

BGH, 22.10.1997, 3 StR 419/97; BGH, 08.11.2007, 3 StR 320/07.

Ehliyeti olmayan failin galeriden çaldığı arabayla bir süre sonra kaza yaparak taksirle öldürme ve yaralama suçlarını işlediği olayda, ehliyetsiz araç kullanma suçu en hafif suç olduğu için hırsızlık suçu ile hırsızlık suçunun sona ermesinden sonra işlenen taksirle öldürme ve yaralama suçları arasında bağlantı kuran parantez suç olarak değerlendirilemeyeceği BGH tarafından ifade edilmiştir. Hırsızlık suçu ile bu suçu sona erdirmeye yönelik ehliyetsiz araç kullanma suçu arasında ayniyet ilişkinin kabul edildiği de ifade edilmelidir. Bkz. BGH, 26.05.2000, 4 StR 131/00.

1244 **Rissing-van Saan,** LK, s. 639; **Samson/Günther,** SK-StGB, § 52, kn. 18; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 902; **Schnarr,** s. 49; **Kraß,** "Die Identität der Ausführungshandlungen bei der Tateinheit", s. 823.

eşit haksızlık içeriğine sahip olması gerekir[1245]. Bu husus, parantez etkisinin maddi şartı olarak kabul edilebilir. Örneğin, failin, hürriyetinden yoksun kılındığı süre boyunca mağdura karşı cinsel saldırı ve nitelikli kasten yaralama suçunu işlediği olayda bu iki suçun kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçundan daha ağır haksızlık içeriğine sahip olduğu gerekçesiyle parantez etkisinin kabul edilemeyeceğine karar verilmiştir[1246]. Doktrinde ise parantez suçun ya diğer suçlarla eşdeğer ya da diğer suçlardan daha ağır bir haksızlık içeriğine sahip olması gerektiğini savunan yazarlar vardır[1247].

Haksızlık içeriğinin tespitinde suçlar için öngörülen cezalar esas alınır ve parantez suçun, diğer suçların birinden daha ağır cezayı gerektirmesi parantez etkisi için yeterli kabul edilir. Ayrıca BGH, haksızlık içeriğinin tespitinde soyut cezaları veya suçun niteliğini değil, somut cezaları esas almaktadır[1248]. Cürüm-cünha ayrımı yapılan Alman hukuku için ayrıca önem arz eden bu kabul, doktrinde eleştirilmektedir[1249]. Ayrıca parantez suça ilişkin bir muhakeme şartının gerçekleşmemesi veya cezayı kaldıran şahsi nedenin varlığı, parantez etkisine engel kabul edilmemektedir[1250]. Diğer bir deyişle parantez etkisi için parantez suçun cezalandırılabilir olması zorunlu değildir.

Doktrindeki parantez etkisine şüpheyle yaklaşan görüşün[1251] yanı sıra parantez etkisinin tamamen reddedilmesi gerektiğini savunan görüş de bulunmaktadır[1252]. Bu

---

1245 BGH, 28.10.2004, 4 StR 268/04.

BGH, aşamalı bir içtihat değişikliğiyle bu noktaya gelmiştir. Mahkeme, eski tarihli kararlarında, aralarında ilişki kurulan suçlar ile parantez suçun eşdeğer haksızlık içeriğine sahip olması gerektiğini, suçlardan birinin parantez suçtan daha ağır haksızlık içeriğine sahip olması halinde parantez etkisinin olmayacağını kabul etmekteydi. Mahkemenin söz konusu eğiliminin son aşaması ise haksızlık içeriğinin tespitinde soyut cezaların değil, her bir suç için belirlenmiş somut cezaların esas alınması gerektiği kabulüdür. Bkz. **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Zweiter und letzter Teil: Ideal-, Real- und Gesetzeskonkurrenz", s. 652-653.

1246 BGH, 10.11.2010, 5 StR 464/10.

1247 **Jescheck/Weigend,** s. 721.

1248 BGH, 20.05.2020, 2 StR 611/19.

Ayrıca bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 513; **Rissing-van Saan,** LK, s. 640; **Jaeger,** SK-StGB, s. 226.

1249 **Rissing-van Saan,** LK, s. 640; **Geppert,** "Zur Rechtsfigur der „Tateinheit durch Verklammerung"", s. 215.

Bir kabahatle birbirinden bağımsız suçlar arasında parantez etkisine dayanarak fiil tekliğinin tesisinin mümkün olmadığı, ancak bir suçla bağımsız kabahatler arasında fiil tekliği ilişkisinin kurulabileceği kabul edilmektedir. Bkz. **Krenberger/Krumm,** OWiG Kommentar, § 21 kn. 4.

1250 **Rissing-van Saan,** LK, s. 639; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 513; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 485; **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 515.

1251 **Geppert,** "Zur Rechtsfigur der „Tateinheit durch Verklammerung"", s. 215.

1252 **Schmidhäuser,** s. 737; **Otto,** s. 349 vd.; **Jakobs,** s. 913; **Roxin,** s. 830; **Wahle,** "Die sogenannte „Handlungseinheit durch Klammerwirkung"", s. 105 vd.

görüşün kabul edilmesi halinde parantez etkisinin şekli şartlarının sağlandığı tüm durumlar, parantez etkisinin kabul edilmesi halinde ise parantez etkisinin maddi şartlarının sağlanamadığı durumlar, içtima ilişkisinin tespitinde özellik arz eder. Zira bu hallerin tamamında parantez suçun icra hareketleri iki ayrı suçun icra hareketleriyle en azından kısmen ayniyet arz eder ve kısmi ayniyet hakim görüş tarafından fiil tekliği için yeterli kabul edilmektedir. Parantez suçun iki ayrı suçla fikri içtima ilişkisi içinde olduğunun kabul edilmesi halinde çifte değerlendirme yasağının ihlal edileceği ifade edilmektedir[1253]. Parantez etkisini reddeden bir görüş, söz konusu hallerde, önce aralarında ayniyet ilişkisi olmayan suçlara gerçek içtima (veya cezaların içtimaı) hükümleri uygulanarak bir cezanın belirlenmesi, ardından bu ceza ile parantez suçun cezası arasında fikri içtima hükümlerinin uygulanması gerektiğini ifade etmektedir[1254]. Böylece parantez suçun iki defa cezalandırılması engellenmek amaçlanmaktadır. Ancak hangi görüş benimsenirse benimsensin parantez etkisinin reddedildiği söz konusu hallerde parantez suçun iki defa cezalandırılmasının önüne geçilemeyeceği ifade edilerek parantez etkisinin maddi şartını reddeden ve böylece parantez suçun haksızlık içeriğine bakmaksızın ayniyetin ve fiil tekliğinin kabul edilmesi gerektiğini ifade eden görüş de vardır[1255].

BGH, peyderpey genişlettiği parantez etkisinin kapsamını son zamanlarda sınırlandırma eğilimindedir[1256]. Mahkeme, parantez etkisinin tipik uygulama alanı olan trafik güvenliğine karşı işlenen suçlar, ruhsatsız silahlara ilişkin suçlar ve örgütlü suçlardan her birine özgü çeşitli kriterler geliştirmiş ve bu kriterler, kesintisiz suç veya benzer nitelikteki söz konusu suçlarda kesinti olarak kabul edilmiştir. Böylece bu suçların icra hareketleri kesişmeyen suçlar arasında köprü vazifesi görmesi engellenmiştir[1257]. Diğer bir deyişle parantez etkisini sınırlama eğilimi parantez etkisinin maddi şartına değil, kesinti kabulüne dayanmaktadır[1258]. Örneğin, sarhoş şekilde araç kullanılırken sebebiyet verilen kazanın, kazaya rağmen aynı şekilde araç kullanmaya devam edilse bile, araç kullanma

1253 **Jaeger,** SK-StGB, s. 229; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 62.

1254 **Jakobs,** s. 913.

1255 Bkz. **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 62 vd.

1256 Bkz. **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 460; **Gropp/Sinn,** s. 669.

1257 Bu kesinti kabullerinin bir diğer gayesi (ve/veya sonucu) ise ceza muhakemesi bağlamında fiilin sınırlarını daraltarak kesin hükmün engelleyici etkisinin neden olduğu bazı sakıncaları gidermektir. Bkz. **Otto,** s. 350; **Seher,** "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", s. 395.

1258 Bkz. **Rönnau/Wegner,** "Grundwissen - Strafrecht: Konkurrenzen", s. 21.

Doktrinde de kesintisiz suçun icrası esnasında daha ağır cezayı gerektiren bir suçun işlenmesi halinde bu suçun kesinti olarak kabul edilebileceği savunulmaktadır. Bkz. **Peters, Ralf,** "Was bleibt von der „Idealkonkurrenz durch Klammerwirkung"?", JR, 1993/7, s. 270.

fiilinde kesinti olarak kabul edilmesi, bu amaca matuf bir kesinti kabulüdür. Ayrıca inceleneceği için bu başlık altında söz konusu suçlara yer verilmemiştir. Bu suçlara ilişkin aşağıdaki açıklamalar ve istisnaların değerlendirilmesinde parantez etkisinin dikkate alınması gerekir.

4.4. Ayniyet Bahsinde Özellik Arz Eden Suçlar

Fiil tekliği için aranan ayniyet şartının sınırlarını kısmi ayniyet ve parantez etkisi oluşturur. Yukarıda yapılan açıklamalar kural olarak tüm suç tipleri için geçerlidir. Ancak kesintisiz suçlarda olduğu gibi bazı suçlar yapıları gereği ayniyet bahsinde özellik arz eder ve bu suçların ayrıca değerlendirmesinde yarar vardır. Ayrıca parantez etkisi kabulü, icra hareketleri yıllara yayılabilen suçların işlendiği hallerde oldukça geniş bir fiil tekliği kabulüne neden olmaktadır. Bu hallerde fiil tekliğinin sınırlandırılabilmesi için suç tiplerine özgü kesintiler kabul edilmiştir. Bu suç tipleri ve kesintilerin başlıcaları aşağıda ele alınacaktır. Ancak bu kesinti kabullerinde kesin hükmün engelleyici etkisinden kaçınma gayesinin de baskın nitelikte olduğu ifade edilmelidir.

4.4.1. Kesintisiz Suçlar

Kesintisiz suçların, yapıları gereği ayniyet bahsinde ayrıca değerlendirilmesi gerekir. Bu bahiste iki farklı kesintisiz suçun icra hareketleri kesişebileceği gibi kesintisiz suç ile ani suçun/suçların icra hareketleri kesişebilir[1259]. Kesintisiz suçların icra hareketleri uzun bir süre devam edebilmekte ve bu süre zarfında başka suçlar işlenebilmektedir. Ancak tek başına eşzamanlılık ayniyet kabulü için yeterli olmadığı için bu hallerin tamamında kısmi ayniyetten bahsedilemez.

Bazı hallerde eşzamanlılığa ayniyetin eşlik ettiğini tespit etmek kolaydır. Bu hallerde fiil tekliğinin tespiti için ayrı bir kritere veya değerlendirmeye ihtiyaç duyulmaz. Örneğin, failin aynı anda hem ruhsatsız silah hem de uyuşturucu madde bulundurması tek başına kısmi ayniyet için yeterli değildir. Ancak ruhsatsız silah ve uyuşturucu madde bulundurulması veya muhafazası arasında fonksiyonel bir bağlantı varsa kısmi ayniyet kabul edilir[1260]. Ruhsatsız silahlar ve uyuşturucu maddenin birlikte nakledilmesi halinde ayniyetin olduğu kabul edilmiştir[1261]. Benzer şekilde uyuşturucu maddenin nakli için

---

[1259] Kesintisiz suç ile ani suç arasında, farklı neviden kesintisiz suçlar arasında fikri içtima ilişkisinin bulunmayacağı yönündeki görüş için bkz. **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 230-231.

[1260] BGH, 07.07.2020, 1 StR 242/19.

[1261] BGH, 25.04.1994, 5 StR 189/94.

gerçekleştirilen sürüş esnasında işlenen trafik güvenliğine karşı suçlar ile uyuşturucu maddenin nakline ilişkin suç arasında kısmi ayniyetin olduğu kabul edilmiştir[1262]. Ancak ehliyetsiz araç kullanan failin yanında ruhsatsız silah taşıması ayniyet için yeterli değildir[1263]. Zira bu durumda hareketler sadece eşzamanlıdır. Ancak teknik yeterliliği olmayan bir araçla trafiğe çıkılıp kesintisiz sürüş esnasında hatalı sollama yapılması halinde sürüşün birlik arz etmesi nedeniyle aracın teknik yetersizliğine ilişkin kabahat ile hatalı sollamaya ilişkin kabahatin icra hareketlerinin kısmen ayniyet arz ettiği kabul edilmiştir[1264].

Kesintisiz suçlar ile ani suçlar arasındaki ayniyet ilişkisinin muğlak olduğu noktalarda tartışma, belirli ihtimaller üzerinden yürütülmektedir. Öncelikle kesintisiz suç fırsat bilinerek işlenen ani suç ve hatta diğer bir kesintisiz suçun icra hareketleri arasında ayniyet ilişkisinin olmadığı kabul edilmektedir[1265]. Örneğin, konut dokunulmazlığı ihlal edilirken karşılaşılan mağdura hakaret edilmesi halinde kısmi ayniyet söz konusu değildir. Yine failin hırsızlık yapmak için girdiği evde değerli bir eşya bulamayınca spontane bir kararla evdeki eşyalara zarar vermesi halinde de kısmi ayniyet reddedilmektedir[1266].

Kesintisiz suça ilişkin hukuka aykırı durumun oluşturulmasına veya devamına hizmet eden ani suç ile kesintisiz suçun icra hareketleri arasında kısmi ayniyetin varlığı kabul edilmektedir[1267]. Örneğin, mağdurun, evine giren faili dışarı çıkarmaya çalışması üzerine failin mağduru yaralaması halinde konut dokunulmazlığını ihlal ile kasten yaralama suçunun icra hareketleri kısmen ayniyet arz eder[1268]. Yine ehliyetsiz araç

1262 BGH, 02.07.2013, 4 StR 187/13.

1263 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 511.

1264 BGH, 11.11.1976, 4 StR 266/76.

1265 **Rissing-van Saan,** LK, s. 636; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 884; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 510; **Samson/Günther,** SK-StGB, § 52, kn. 13; **Welzel,** s. 232; **Kühl,** s. 920; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 459; **Rengier,** s. 571; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 425; **Küpper/Börner,** s. 157; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Zweiter und letzter Teil: Ideal-, Real- und Gesetzeskonkurrenz", s. 652; **Zieschang,** "Das Konkurrenzverhältnis von Zustands- und Dauerdelikt", s. 803.

1266 **Zieschang,** "Das Konkurrenzverhältnis von Zustands- und Dauerdelikt", s. 803.

1267 **Seier, Jürgen,** "Problemfälle des § 123 StGB", JA, 1978, s. 623; **Rissing-van Saan,** LK, s. 635; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 885; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 511; **Jaeger,** SK-StGB, s. 223; **Roxin,** s. 826; **Welzel,** s. 232; **Rengier,** s. 571; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Zweiter und letzter Teil: Ideal-, Real- und Gesetzeskonkurrenz", s. 652; **Zieschang,** "Das Konkurrenzverhältnis von Zustands- und Dauerdelikt", s. 793.

1268 **Roxin,** s. 826; **Seier,** "Problemfälle des § 123 StGB", s. 623.
Alman CK'da, TCK m. 116/4'e benzer bir düzenlemenin olmadığı ifade edilmelidir.

kullanan failin araç kullanmaya devam edebilmek için kontrol noktasında polise sahte ehliyet göstermesi halinde de kısmi ayniyetin varlığı kabul edilmiştir[1269].

Kesintisiz suçun, ani suçun icra hareketlerinin bir parçasını oluşturduğu hallerde de kısmi ayniyetin oluşacağı ifade edilmiştir[1270]. Failin çaldığı arabayı kaçırırken ehliyetsiz araç kullanması bu duruma örnek gösterilmektedir[1271]. BGH, görünüşte içtima ilişki kurulamayacak bir süre boyunca hürriyetinden yoksun kılındıktan sonra mağdura cinsel saldırıda bulunulan olayda hürriyetten yoksun kılmanın cebir niteliğinde olduğunu ve bu nedenle söz konusu iki suçun icra hareketlerinin kısmen ayniyet gösterdiğini kabul etmiştir[1272]. Özetle, kesintisiz suç ile ani suçtan biri diğerinin parçasını oluşturmak suretiyle tamamlanmasına veya devamına hizmet ediyorsa kısmi ayniyet kabul edilmektedir. Elbette bu değerlendirmeler, hareketlerin eşzamanlı olduğu hangi hallerde ayniyetin kabul edilebileceğine ilişkindir. Hareketler arasında zamansal bağlantının olmadığı hallerde aynı sonuçlara varılamaz[1273].

Kesintisiz suçun, daha sonra işlenecek ani suç için şartları oluşturmasının, yani suçlar arasında amaç suç-araç suç ilişkisinin olmasının, fiil tekliği için yeterli olup olmadığı tartışmalıdır. Bu durum, ani suçun kesintisiz suç fırsat bilinerek işlenmesinden farklıdır. Zira bu ihtimaldeki suçlar arasında subjektif bir bağlantı vardır. Bir görüşe göre suçlar arasında böyle bir ilişkinin olması fiil tekliği için yeterli değildir[1274]. BGH de amaç suç-araç suç ilişkisini kısmi ayniyet için yerli kabul etmemektedir[1275]. Örneğin, cinsel saldırıda bulunmak için mağdurun evine gizlice girilmesi halinde konut dokunulmazlığının ihlali ile cinsel saldırı arasında kısmi ayniyetin olmayacağı ifade edilmiştir[1276]. Aksi yöndeki görüş ise kesintisiz suçun icrasına başlamadan önce alınan kararla kesintisiz suç ile ani suç arasında somut bir amaç suç-araç suç ilişkisi kurulmuşsa fiil tekliğinin olacağını

1269 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 885.

1270 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 511; **Roxin,** s. 826.

1271 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 511.

1272 BGH, 01.10.1998, 4 StR 347/98.

1273 **Zieschang,** "Das Konkurrenzverhältnis von Zustands- und Dauerdelikt", s. 790 vd.

1274 **Vogler,** LK, § 52, kn. 25; **Jaeger,** SK-StGB, s. 224; **Lackner/Kühl,** s. 445; **Roxin,** s. 826; **Zieschang,** "Das Konkurrenzverhältnis von Zustands- und Dauerdelikt", s. 800; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Zweiter und letzter Teil: Ideal-, Real- und Gesetzeskonkurrenz", s. 652; **Seier,** "Problemfälle des § 123 StGB", s. 623.

1275 Bkz. BGH, 31.08.1962, 4 StR 257/62.

1276 **Samson/Günther,** SK-StGB, § 52, kn. 13; **Roxin,** s. 826.

kabul etmektedir[1277]. Örneğin, önceden karar verilen bir suçu işlemek için taşınmaya başlanan ruhsatsız silah ile kararlaştırılan suç arasında ayniyet ilişkisi kabul edilmektedir[1278]. Ayrıca söz konusu hallerden bazılarında kesintisiz suçun icrasının ani suçun teşebbüs aşamasına varması anlamına geleceği ve bu nedenle kısmi ayniyetin olacağı da ifade edilmektedir. Örneğin, mağdurun evinde bulunan değerli bir tabloya zarar vermek için eve girmenin mala zarar verme suçuna teşebbüs etmek anlamına geldiği ve bu nedenle kısmi ayniyetin olduğu belirtilmektedir[1279]. Ancak bu meselede ayniyete ilişkin kriterler değil, hazırlık hareketi-icra hareketi ayrımına ilişkin kriterler belirleyicidir.

4.4.2. Örgütlü Suçlar

Yukarıda ifade edildiği gibi Alman hukukunda, örgüt üyeliği suçunun kesintisiz suça benzemesine rağmen bu nitelikte olmadığı kabul edilmektedir[1280]. Bu nüans, ayniyet bahsinde örgütlü suçlara farklı sonuçlar bağlanmasına sebep olmaktadır. Bu bahiste özellik arz eden husus, suç veya terör örgütü kapsamında işlenen suç ile örgüt üyeliği arasındaki ilişkidir. BGH, eski tarihli kararlarında örgütün amacına hizmet eden bir suçun icra hareketlerinin hem söz konusu suçu hem de örgüt üyeliği suçunu oluşturduğu gerekçesiyle ayniyet esasına dayanarak bu suçlar arasında fikri içtima ilişkisini kabul etmekteydi[1281]. Böylece örgüt kapsamında birden fazla suçun işlenmesi halinde, bu suçların tamamının örgüt üyeliği suçundan daha ağır cezayı gerektirmemesi şartıyla, örgüt üyeliği suçu parantez suç olarak nitelendirilmekte ve tüm suçlar arasında fikri içtima ilişkisi kurulabilmekteydi[1282]. Ancak BGH 2015 yılında verdiği bir kararla bu içtihadını değiştirmiştir[1283]. BGH'nin yeni içtihadı, örgüt üyeliği suçunu oluşturan ve hukuki anlamda tek fiil sayılan çok sayıda hareketin tek tek ele alınması gerektiğini kabul etmektedir. Bu hareketlerden biri veya birkaçı birlikte örgüt üyeliği suçunun yanı sıra örgütün amacına veya çıkarlarına hizmet eden başka bir suçu da oluşturuyorsa bunlar örgüt üyeliğine ilişkin diğer hareketlerden ayrı değerlendirilmelidir. Zira bu hareketlerin

---

1277 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 885; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 484; **Welzel,** s. 232; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 425; **Eser/Burkhardt,** s. 225; **Küpper/Börner,** s. 157.

1278 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 885.
Aksi yönde görüş söz konusu olayda ayniyetin olmadığını ve bu nedenle gerçek içtima ilişkisinin olduğunu kabul etmektedir. Bkz. **Roxin,** s. 826.

1279 **Zieschang,** "Das Konkurrenzverhältnis von Zustands- und Dauerdelikt", s. 796.

1280 **Schäfer, Jürgen/Anstötz, Stephan,** MüKoStGB Band 3, 4. Auflage, C.H.Beck, 2021, § 129, kn. 136; **Jaeger,** SK-StGB, s. 203.

1281 BGH, 16.10.2014, AK 32/14; BGH, 19.04.2011, 3 StR 230/10; BGH, 11.06.1980, 3 StR 9/80.

1282 Bkz. BGH, 19.04.2011, 3 StR 230/10; BGH, 11.06.1980, 3 StR 9/80.

1283 Bkz. BGH, 09.07.2015, 3 StR 537/14.

haksızlık içeriği, farklı bir suça da sebebiyet verildiği için daha fazladır. Tipik fiil tekliği kapsamında ele alınacak hareketlerden her birinin eşdeğer haksızlık içeriğine sahip olması gerekir. Bu hareketlerin, örgüt üyeliği suçunun icra hareketlerini temsil eden tipik fiil tekliğinden ayrılması gerekir. Bu kabul, söz konusu hareketlerin örgüt üyeliği suçunu oluşturmadığı anlamına gelmez. Bu hareketlerle işlenen örgüt üyeliği suçu ve sair suç arasında ayniyete dayalı fikri içtima ilişkisi vardır. Ancak bu hareketler örgüt üyeliğine ilişkin diğer hareketlerden ayrıldığı için ne bu hareketlerle örgüt üyeliğini oluşturan ve tek fiil teşkil eden diğer hareketler arasında ne de örgüt kapsamında işlenen başka bir suçun icra hareketleri arasında ayniyet ilişkisi ve dolayısıyla fikri içtima ilişkisi söz konusudur. Böylece örgütün amacına veya çıkarlarına hizmet eden suçlar arasında gerçek içtima ilişkisi olduğu ve örgüt üyeliği suçunun parantez suç niteliğinde olmadığı kabul edilmiştir. Ayrıca bu kabul, örgüt kapsamında bir suç işlenmesini kesinti olarak kabul etmemektedir. Örgüt üyeliği suçunun icra hareketleri, örgüt kapsamında işlenen suçlardan bağımsız olarak süreklilik arz etmesine rağmen başka bir suçu oluşturan hareketler bu süreklilikten ayrı bir hukuki değerlendirmeye tabi tutulmaktadır[1284]. BGH'nin bu içtihadına göre, örneğin, suç örgütüne üye olarak katılan failin bu bağlamda ayrı bir suça sebebiyet vermeyen bazı faaliyetlerde bulunması ve farklı zamanlarda iki kişiyi öldürmesi halinde suçların içtimaı bağlamında üç fiil vardır; bu fiillerden ikisi ayrı ayrı kasten öldürme ve örgüt üyeliği suçunu oluşturur ve iki ayrı fikri içtima ilişkisi söz konusudur, ayrı bir suçu oluşturmayan faaliyetlerin tamamı ise üçüncü fiili teşkil eder ve bu fiil sadece örgüt üyeliği suçunu oluşturur. Ayrıca bu hareketlerin kronolojik sırası söz konusu sonucu değiştirmez. Mevzubahis içtihat değişikliğinde ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramının ve bu fiil kavramına bağlanan sonuçların da belirleyici olduğu ifade edilmelidir. Doktrinde de bu hususa ilişkin görüş birliği yoktur. Bir görüş, BGH'nin eski içtihadını desteklerken[1285] diğer görüş yeni içtihada paralel niteliktedir[1286].

1284 BGH, 09.07.2015, 3 StR 537/14; BGH, 17.12.2015, StB 15/15 BGH, 20.12.2018, 3 StR 236/17; BGH, 13.10.2021, AK 44/21.

Ayrıca bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 643 vd.

1285 **Krauß, Matthias,** LK Band 5, 12. Auflage, de Gruyter, 2009, s. 378; **Roxin,** s. 827.

Bu görüşün doktrindeki hakim görüş olduğu ifade edilmiştir. Bkz. **Fischer,** StGB Kommentar, s. 986.

1286 **Puppe,** Strafrecht Allgemeiner Teil im Spiegel der Rechtsprechung, s. 415; **Werle,** s. 168 vd.; **Gössel, Karl Heinz,** "Beschluß des BVerfG v. 8.1.1981- 2 BvR 873/80 (BVerfGE 56, 22)", JR, 1982/3, s. 112; **Meyer, K.,** "Beschluß des OLG Karlsruhe v. 24. 6.1977- 3 Ws 99/77", JR, 1978/1, s. 35.

BGH'nin içtihat değişikliğine destekleyen ve eleştiren yazarlar için bkz. **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 462, dn. 390.

Bu hususa ilişkin Türk hukukunda herhangi bir tartışma yoktur. TCK m. 220/4'te, örgüt faaliyeti kapsamında işlenen suçlar ile örgüt üyeliği suçu arasında fikri içtima hükümlerinin uygulanamayacağı hüküm altına alınmıştır. Ancak daha önce de belirttiğimiz üzere bu ve benzeri özel içtima hükümleri somut olaydaki fiil sayısını ve içtima ilişkisini tespit etme niteliğini haiz değildir. Bu hükümler, sadece fikri içtimaa bağlanan hukuki sonucun ilgili hallerde uygulanamayacağı anlamına gelir. Ayrıca bu hükümler iki farklı şekilde değerlendirilebilir. Birinci ihtimal, somut olayda tek fiil vardır ve dolayısıyla fikri içtima ilişkisi söz konusudur, ancak kanun koyucunun iradesi burada fikri içtimaa bağlanan sonucun uygulanmaması gerektiği yönündedir. İkinci ihtimal ise zaten somut olayda tek fiil yoktur ancak kanun koyucu tereddütlerin önüne geçmek için aydınlatıcı nitelikte bir hüküm ihdas etme ihtiyacı duymuştur. Yargıtay'ın söz konusu hallerde gerçek içtima hükümlerinin uygulanacağını tespit etmekle yetindiği söylenebilir[1287].

4.4.3. Ruhsatsız Silaha İlişkin Suçlar

Ruhsatsız silahlara ilişkin iki husus ayniyet bahsinde özellik arz eder: ruhsatsız silaha[1288] yönelik birden fazla hareketin olduğu haller ve ruhsatsız silahın başka bir suçun işlenmesinde araç olarak kullanıldığı haller. Diğer hususlar, ayniyete ilişkin genel açıklamalar dahilinde ele alınmaktadır. Örneğin, bir suç işlerken failin yanında ruhsatsız silah bulunması tek başına ayniyet için yeterli değildir[1289]. Yine bir suçun silahla işlenmesi nitelikli hal olarak düzenlenmişse bu nitelikli halin ruhsatsız silahla gerçekleştirilmesi görünüşte içtima kapsamında ele alınamaz[1290]. Zira bu durumda ne silahın ruhsatsız olmasına ilişkin bir zorunluluktan ne de nitelikli halin ruhsatsız silaha ilişkin haksızlığı tükettiğinden bahsedilebilir.

Her biri ruhsatsız silaha yönelik birden fazla hareketin olduğu haller kendi içinde ikiye ayrılabilir: tüm hareketlerin aynı silaha yöneldiği haller ve birden fazla silahın olduğu haller. Ruhsatsız silaha ilişkin suçlar, fiil tekliği bahsinde birçok yönden uyuşturucu

---

1287 Yargıtay, 765 sayılı TCK döneminde de örgüt üyeliği suçu ile örgüt kapsamında işlenen suçlar arasında fikri içtima ilişkisinin olmadığını kabul etmekteydi. (Bkz. Yargıtay CGK, 03.03.2009, E. 2009/11-4, K. 2009/50.) Ayrıca 06.06.1991 tarihinde ilga edilene kadar 765 sayılı TCK m. 315'te, söz konusu hallerde fikri içtima ilişkisinin olmadığını ifade eden bir hüküm yer almaktaydı. Bkz. **İçel,** Suçların İçtiması, s. 225.

1288 Bu başlık altındaki ruhsatsız silah ve ateşli silah ifadeleri geniş yorumlanmalı, izne bağlı veya yasak olan tüm silah niteliğindeki araçlar bu ifadelerin kapsamında ele alınmalıdır. Esas olarak kullanılan ruhsatsız silah ifadesi hem anlatım kolaylığı sağladığı hem de ilgili olaylardaki ekseriyeti oluşturduğu için tercih edilmiştir.

1289 Bkz. BGH, 11.02.2000, 3 StR 503/99.

1290 **Heinrich,** MüKoStGB WaffG, § 52, kn. 136.

maddeye ilişkin suçlara benzer niteliktedir. Bu nedenle çalışmamızdaki uyuşturucu madde suçlarına ilişkin açıklamaların muhtelif yerlerinde ruhsatsız silahlara ilişkin suçlara atıfta bulunulmuştur. Benzer bir yolun Alman doktrini ve BGH tarafından da izlendiği söylenebilir[1291]. Esasında uyuşturucu madde suçlarının da ayrıca ele alınması gerektiği söylenebilir. Ancak bu suçlara değerlendirme tekliği kapsamında geniş şekilde yer verildiği için çalışmamızda bu yol izlenmeyecektir.

Alman hukukundaki ateşli silahlara ilişkin suç tiplerinin içtima bahsi, sorunlu alanlarından bir olarak kabul edilir[1292] ve geniş bir kapsamı haizdir. Bu geniş kapsamlı meselenin birinci ihtimal bağlamında (tüm hareketlerin aynı silaha yöneldiği haller) ele alınacak kısmı ruhsatsız silahı edinme, bulundurma ve taşıma hareketleridir. Alman hukukunda, bu hareketler aynı silah üzerinde icra edilse bile suç çokluğunun kabul edildiği haller vardır. Bu hususta silah üzerinde icra edilen hareket için ayrı bir iznin, ruhsatın gerekip gerekmediğine değer atfedilmektedir[1293]. Bu nedenle aynı silah üzerinde bu hareketlerden birden fazlasının icra edilmesi ayrı bir içtima değerlendirmesini gerekli kılmaktadır. Ayrıca ifade etmek gerekir ki, bu hareketlerden bulundurma ve taşıma kesintisiz suç niteliğindedir ve bu nedenle parantez etkisi bakımından ayrıca önem arz eder[1294].

Ateşli silah üzerinde icra edilen ilk hareket genellikle silahı edinmektir. Edinme ile bulundurma ve taşımanın ayrı suçlar olarak kabul edilmesi, bu suçlar arasındaki içtima ilişkisinin tespitini gerektirir. Zira edinmeyi kural olarak söz konusu hareketler takip eder. BGH'nin de katıldığı bir görüş, edinme ve bulundurma arasında fikri içtima ilişkisi olduğunu kabul ederken[1295] doktrindeki diğer bir görüş bu suçlar arasında görünüşte içtima ilişkisinin olduğunu kabul etmektedir[1296]. Ruhsatsız silahı edinme ve taşıma arasında ise kural olarak fikri içtima ilişkisi olduğu kabul edilmektedir[1297]. Ruhsatsız silahın elde

---

1291 Bkz. **Fischer,** StGB Kommentar, s. 457; **Rissing-van Saan,** LK, s. 637; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 484; BGH, 12.10.2004, 4 StR 358/04.

1292 **Heinrich,** MüKoStGB WaffG, § 52, kn. 134.

1293 Bkz. **Pauckstadt-Maihold, Ulrike/Lutz, Hans-Joachim,** Erbs/Kohlhaas Strafrechtliche Nebengesetze, 236. Ergänzungslieferung, C.H.Beck, 2021, W 12, kn. 97; **Heinrich,** MüKoStGB WaffG, § 52, kn. 152;

1294 Edinme fiili, daha geniş kapsamlı olmakla birlikte 6136 sayılı Kanun m. 13/1'deki satın alma fiiline karşılık gelir. Bulundurma, silahın konut ve işyeri gibi bazı alanlarda bulundurulmasını; taşıma ise bulunma fiili için belirlenen yerlerin dışında silah üzerinde hakimiyet kurmayı ifade eder.

1295 **Pauckstadt-Maihold/Lutz,** Erbs/Kohlhaas, W 12, kn. 99; BGH, 14.05.1996, 4 StR 189/96; BGH, 24.05.2020, 3 StR 38/00.

1296 **Heinrich,** MüKoStGB WaffG, § 52, kn. 156.

1297 **Heinrich,** MüKoStGB WaffG, § 52, kn. 159; **Pauckstadt-Maihold/Lutz,** Erbs/Kohlhaas, W 12, kn. 95.

edilmesinden sonra bir süre bulundurulması ve ardından taşınması halinde, bulundurmanın parantez suç niteliğinde olacağı ve söz konusu olayın tek fiil teşkil edeceği ifade edilmiştir. Ancak failin silahı elde ettiği esnada taşıma kastı yoksa ve sonradan alınan bir kararla silah taşınmışsa fiil tekliği reddedilmektedir[1298]. Burada hareketle ruhsatsız silahın taşınmasının, silahla başka bir suçun işlendiği haller kapsamında ele alındığı söylenebilir. Son olarak aynı ruhsatsız silah üzerinde bulundurma hareketi için belirlenmiş alanların hem içinde hem de dışında hakimiyet kurulduğu hallerde bulundurma ve taşıma arasında fikri içtima ilişkisinin olduğu kabul edilmektedir[1299]. Kısaca; ruhsatsız bir silahın elde edilmesinden taşıma ve/veya bulundurmanın sona ermesine kadar silah üzerinde icra edilen hareketlerin, farklı normları ihlal etse bile kural olarak tek fiil teşkil ettiği kabul edilmektedir[1300]. Bu hallerde bulundurmaya ilişkin suç, parantez suç niteliğindedir[1301].

Ruhsatsız silah üzerinde icra edilen hareketler birden fazla silaha yönelmiş olabilir. Birden fazla silahın olduğu hallerde kesintisiz suç niteliği nedeniyle bulundurma hareketi ön plana çıkmaktadır. BGH, kısmen de olsa aynı anda birden fazla ruhsatsız silah bulundurmayı, silahlar farklı nitelikte olsa ve bunlara farklı cezalar öngörülse bile tek fiil[1302], hatta bazı kararlarında tek suç olarak telakki etmektedir[1303]. Silahların farklı zamanlarda elde edilmesi, farklı zamanlarda elden çıkarılması ve hatta tüm silahlara aynı anda sahip olunmaması fiil tekliğine engel kabul edilmemiştir[1304]. Silahların aynı yerde bulunup bulunmamasına da fiil tekliğinin tespitinde önem atfedilmemiştir[1305]. Ayrıca failin tutuklanmasının tek başına bulundurma fiilinde kesinti olarak değerlendirilmemiştir[1306]. Kısaca, silahlara bir süreliğine de olsa aynı anda sahip olunması fiil tekliği için yeterli

1298 **Heinrich,** MüKoStGB WaffG, § 52, kn. 159.

1299 **Heinrich,** MüKoStGB WaffG, § 52, kn. 158; **Pauckstadt-Maihold/Lutz,** Erbs/Kohlhaas, W 12, kn. 95; BGH, 15.06.2015, 5 StR 197/15; BGH, 22.08.2013, 1 StR 378/13.

1300 BGH, 14.04.1999, 1 StR 678/98.

1301 Bkz. **Heinrich,** MüKoStGB WaffG, § 52, kn. 168.

1302 BGH, 27.09.1996, 2 StR 297/96; BGH, 16.12.1998, 2 StR 536/98; BGH, 30.11.2010, 1 StR 574/10; BGH, 31.01.2012, 2 StR 409/11.

Farklı nitelikteki silahların veya benzer nitelikteki yasak eşyaların birlikte bulundurulmasını, bunlara farklı cezalar öngörülse bile, aynı neviden fikri içtima kapsamında ele alan görüş için bkz. **Fischer,** StGB Kommentar, s. 463.

1303 BGH, 13.01.2009, 3 StR 543/08; BGH, 25.08.1986, 3 StR 183/86; BGH, 26.02.1985, 1 StR 62/85.

Ayrıca bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 637.

Bu hallerde aynı neviden fikri içtima kabulünün gereksiz olduğu yönündeki görüş için bkz. **Pauckstadt-Maihold/Lutz,** Erbs/Kohlhaas, W 12, kn. 94.

1304 Bkz. BGH, 06.05.1997, 1 StR 129/97.

1305 Bkz. BGH, 25.02.2015, 4 StR 573/14; BGH, 30.11.2010, 1 StR 574/10.

1306 Bkz. BGH, 13.03.1997, 1 StR 800/96.

kabul edilmiştir[1307]. Örneğin, failin evinde yapılan aramada bir adet muştanın bulunduğu, bu aramadan yaklaşık bir ay sonra failin aracında yapılan aramada bir adet daha muştanın bulunduğu olayda; failin muştaları eşzamanlı bulundurulduğu gerekçesiyle fiilin tek olduğuna ve fikri içtima hükümlerinin uygulanması gerektiğine karar verilmiştir[1308]. Failin bulundurduğu çok sayıda silahtan sadece birini taşıması halinde de eşzamanlı bulundurma nedeniyle bulundurma ve taşımanın tek fiil oluşturduğuna karar verilmiştir[1309]. Birden fazla ruhsatsız silah ile özel kanunla bulundurulması suç haline getirilmiş bir patlayıcı maddenin eşzamanlı bulundurulması da fiil tekliği için yeterli kabul edilmiştir[1310]. Bu kriterler silah ticareti suçu için de geçerli kabul edilmiş; çok sayıda silahın bir süreliğine de olsa birlikte bulundurulması, ticari faaliyetin bir bütün olarak tek fiil kabul edilebilmesi için yeterli görülmüştür[1311]. Ancak bu faaliyet aynı zamanda tek suç sayılmamış, bu faaliyet kapsamındaki her ticari işlemin ayrı bir silah ticareti suçunu oluşturduğu ve bu suçlar arasında fikri içtima ilişkisinin olduğu kabul edilmiştir.

Silahların net şekilde ayrı amaçlara hasredildiği istisnai hallerde birden fazla silaha aynı anda sahip olunması fiil tekliği için yeterli kabul edilmemiştir. Örneğin, silah ticareti yapan failin bu ticaretten bağımsız kişisel bir silah bulundurduğu olayda, ayniyet için eşzamanlılığın yeterli olmadığına vurgu yapılarak iki ayrı fiilin olduğu ifade edilmiştir[1312].

Bu bahiste ele alınacak son ihtimal ruhsatsız silahla başka suçun/suçların işlediği hallerdir. Ruhsatsız silahla bir suç işlendiği hallerde silah bulundurma veya taşıma suçu ile söz konusu suç arasında kısmi ayniyete dayalı fikri içtima ilişkisinin olduğu kabul edilmektedir. Ruhsatsız silahla birden fazla suçun işlendiği hallerde kesintisiz suç niteliğindeki ruhsatsız silah bulundurma ve taşıma parantez suç olarak nitelendirilebilecektir. Parantez etkisine ilişkin ilkeler kural olarak bu durumda da geçerlidir[1313]. Ancak failin silahı edindikten sonra aldığı yeni kararla daha ağır cezayı gerektiren bir suç[1314] işlenmesi, bulundurma ve taşıma fiillerinde kesinti olarak kabul edilir. Böylece her ne kadar silah üzerindeki hakimiyet fiilen kesintiye uğramasa da

1307 Bkz. BGH,17.06.2014, 4 StR 71/14; BGH, 13.03.1997, 1 StR 800/96.

1308 BGH, 10.12.2019, 5 StR 578/19.

1309 BGH, 03.08.2000, 4 StR 290/00.

1310 Bkz. BGH, 07.07.2020, 1 StR 242/19.

1311 BGH, 15.01.2013, 4 StR 258/12.

1312 BGH, 29.11.2005, 3 StR 367/05.

1313 Bkz. **Heinrich,** MüKoStGB WaffG, § 52, kn. 167.

1314 Suç ağırlığına ilişkin farklı yönde kararlar vardır. Bkz. BGH, 09.07.2015, 3 StR 537/14.

bulundurma ve taşıma fiilleri söz konusu suçtan öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye ayrılır[1315]. Ayrıca kesintiden sonraki ruhsatsız silah taşıma veya bulundurma fiilleri ile silahla işlenen suçun icra hareketleri arasındaki ayniyet ilişkisinin ve dolayısıyla fikri içtimaın olduğu ifade edilmektedir[1316]. Bu kesinti kabulünün, esas olarak aynı silahla işlenen çok sayıda suç arasında parantez etkisine dayalı fikri içtima ilişkisini ve kesin hükmün engelleyici etkisini sınırlandırma amacına matuf olduğu söylenebilir[1317]. Ayrıca bu hususa ilişkin yargı kararları arasında birliğin olmadığı da ifade edilmektedir[1318].

Yargıtay ise ruhsatsız silah ile bir suçun işlendiği hallerde birden fazla fiilin olduğunu kabul etmektedir[1319]. Bu hususta Yargıtay, herhangi bir subjektif kritere dayalı değerlendirme yapmamakta, silahla bir suç işlenmesini kesinti olarak kabul etmemektedir. Örneğin, ruhsatsız bir silahla çok sayıda suç işlenmesi halinde ruhsat silah taşımanın kesintisiz tek fiil teşkil ettiğine, ancak bu fiille diğer suçların icra hareketleri arasında fiil tekliği ilişkisinin bulunmadığına karar verilmiştir[1320]. Ancak Yargıtay'ın bazı hususlara ilişkin kararları BGH'nin içtihatlarına paralellik arz eder. Örneğin, aynı nitelikte çok sayıda silahın birlikte bulundurulması veya taşınmasının hukuki anlamda tek fiil ve tek suç teşkil ettiği kabul edilmektedir[1321]. Silahların ayrı suç tiplerinin konusunu oluşturduğu hallerde ise fikri içtima ilişkisinin olduğu ifade edilmektedir. Örneğin, failin evinde yapılan

---

1315 **Rissing-van Saan,** LK, s. 637-641; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 467; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 482; **Heinrich,** MüKoStGB WaffG, § 52, kn. 142; **Pauckstadt-Maihold/Lutz,** Erbs/Kohlhaas, W 12, kn. 95; **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 463; BGH, 20.10.2015, 4 StR 343/15; BGH, 13.01.2009, 3 StR 543/08; BGH, 15.04.1998, 2 StR 670/97; BGH, 16.03.1989, 4 StR 60/89.

Bu kabule, kesintisiz suç niteliğindeki trafik güvenliğine karşı işlenen suçların kaza yapılması halinde kesintiye uğrayacağı kabulünün ruhsatsız silahlara uyarlanarak ulaşıldığı ifade edilmektedir. Bkz. **Peters,** "Was bleibt von der „Idealkonkurrenz durch Klammerwirkung"?", s. 268.

Silahın meşru savunma kapsamında kullanılması halinde de kesintinin kabul edileceği yönünde kararlar vardır. Bkz. BGH, 27.12.2011, 2 StR 380/11.

1316 **Heinrich,** MüKoStGB WaffG, § 52, kn. 142; **Pauckstadt-Maihold/Lutz,** Erbs/Kohlhaas, W 12, kn. 95; BGH, 20.10.2015, 4 StR 343/15.

Özellikle kasten öldürme suçunun işlendiği hallerde ruhsatsız silah taşıma ve bulundurma fiillerinin niteliğinin değiştiği, bu nedenle fiil tekliğinden söz edilemeyeceği yönündeki görüş için bkz. **Heinrich,** MüKoStGB WaffG, § 52, kn. 142.

1317 Bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 641; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 482; **Peters,** "Was bleibt von der „Idealkonkurrenz durch Klammerwirkung"?", s. 270.

1318 **Fischer,** StGB Kommentar, s. 467.

1319 Yargıtay 1. CD, 08.06.2021, E. 2021/7769, K. 2021/10121; Yargıtay 4. CD, 09.07.2019, E. 2019/4514, K. 2019/12913; Yargıtay CGK, 29.05.2018, E. 2014/605, K. 2018/243; Yargıtay CGK, 31.05.2005, E. 2005/6-23, K. 2005/59.

Bu görüş doktrinde de savunulmaktadır. Bkz. **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 830.

1320 Bkz. Yargıtay CGK, 17.04.2007, E. 2007/1-32, K. 2007/97.

1321 Yargıtay CGK, 03.11.2020, E. 2018/56, K. 2020/438.

arama sonucu çok sayıda mermi ve bıçağın bulunduğu olayda gerçekleşen 6136 sayılı Kanun m. 13/3 ile m. 15/1'deki suç tipleri arasında fikri içtima ilişkisinin olduğuna karar verilmiştir[1322]. Bu hususta Yargıtay'ın, silahlara aynı anda sahip olunmasını hukuki anlamda fiil tekliği için yeterli kabul ettiği, silahların veya silahlar üzerinde icra edilen hareketlerin farklı nitelikte olmasını[1323] fiil tekliğine engel kabul etmediği söylenebilir. Yargıtay'ın bu yaklaşımı, ayniyet esasına dayanan BGH'nin içtihatlarına paraleldir.

4.5. Türk Hukukunda Ayniyet

Ayniyet bahsinde özellik arz eden suçlar değerlendirilirken Yargıtay'ın ilgili içtihatlarına yer verilmiştir. Bu başlık altında Türk hukukunda genel olarak ayniyete ilişkin görüşler ele alınacaktır. Türk doktrininde, Alman hukuku kaynaklı ayniyet değerlendirmeleri yer almaktadır. Bu hususa ilişkin Türk doktrininde özgün bir görüşün olduğunu söylemek güçtür. Ayrıca Türk doktrininde kısmi ayniyetin fiil tekliği için yeterli olup olmadığı hususunda görüş birliği yoktur. Bir görüş, fiil tekliği için kısmi ayniyeti yeterli kabul ederken[1324] diğer görüş fiil tekliği için icra hareketlerinin tam ayniyet arz etmesi gerektiğini savunur[1325]. Ayrıca doktrindeki tüm yazarların ayniyet değerlendirmesi yapmadığı da ifade edilmelidir. Her ne kadar Alman doktrinindeki tartışmalar Türk doktrinine taşınmış olsa da parantez etkisinin Türk hukukuna yabancı olduğu ve kabul görmediği söylenebilir. Yargıtay'ın ise kararlarında ayniyet ifadesine yer vermediği, fiil tekliğinin tespitinde ayrı bir ayniyet değerlendirmesi yapmadığı söylenebilir. Yargıtay'ın, hukuki anlamda fiil tekliğinin esas alınması gerektiğini ifade ettiği ve fiil tekliğini nispeten geniş yorumladığı kararları, BGH'nin doğal fiil tekliğine ilişkin içtihatlarına benzemektedir. Bu kararlarda, icra hareketlerinin en azından kısmen ayniyet arz edip etmediği değerlendirilmemekte, hareketler arasındaki zamansal bağlantı başta olmak üzere çeşitli kriterlere önem atfedilmektedir. Ancak ayniyet değerlendirmesi yapılmasa bile hukuki anlamda fiil tekliği aracılığıyla farklı suçlara ilişkin icra hareketlerinin ayniyet arz

---

1322 Yargıtay 8. CD, 27.09.2018, E. 2017/19867, K. 2018/9961.
Benzer yönde karar için bkz. Yargıtay 8. CD, 11.11.2021, E. 2021/14470, K. 2021/20844; Yargıtay 8. CD, 09.01.2018, E. 2016/11911, K. 2018/87.

1323 Farklı silahlar üzerinde icra edilen taşıma ve bulundurma hareketlerinin eşzamanlılığını fiil tekliği için yeterli kabul eden karar için bkz. Yargıtay 8. CD, E. 2020/3814, K. 2020/18662.

1324 **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 549; **Zafer,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 626; **Öztürk/Erdem,** s. 395; **Akbulut,** s. 925.

1325 **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 171; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 830; **İçel,** Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 589; **Yılmaz,** "Türk Ceza Hukukunda Suçların İçtimaı Açısından Fiilin Tekliği Kavramı", s. 430.

ettiği hallerde fiilin tek olduğu sonucuna varılmaktadır[1326]. Bu nedenle Yargıtay'ın ayniyete önem atfetmemesi, icra hareketlerinin ayniyet arz ettiği hiçbir durumda fiil tekliğini kabul etmediği şeklinde yorumlanmamalıdır.

Ayniyet değerlendirmesinin, fikri içtimaın ayrı bir unsuru mu olduğu yoksa fiil tekliğinin bir görünüm biçimi mi olduğu hususuna ilişkin Alman hukukunda görüş ayrılığı olduğu ifade edilmişti. Alman hukukuna nazaran oldukça az değerlendirmenin yer aldığı Türk hukukunda da benzer bir durumun olduğu söylenebilir. Türk hukukunda da ayniyetin niteliği, diğer bir deyişle hangi başlık altında ele alınacağı hususunda görüş birliği bulunmamaktadır. Bir görüş, fiilin ayniyetini fiil tekliğinin yanı sıra fikri içtimaın bir unsuru olarak kabul eder[1327]. Diğer bir görüş ise fiil tekliğinin görünüm biçimlerinden biri olarak ele almamasına rağmen fikri içtimaın tek fiil şartı kapsamında ayniyet değerlendirmesi yapmaktadır[1328]. Ancak ayniyet bahsindeki yüzeysel değerlendirmeler nedeniyle çoğu yazarın mezkûr ayrımdaki tutumunu tespit etmek mümkün değildir.

5. ÖZELLİK ARZ EDEN SUÇLARDA FİİL TEKLİĞİ

Fiil tekliğinin tespitinde özellik arz eden çeşitli suçların ayrıca ele alınmasında yarar vardır. Bu hallerin başında ihmali suçlar ve taksirli suçlar gelir. Esasında fiil tekliğine ilişkin spesifik bir hususta özellik arz eden çeşitli suç grupları çalışmamızın ilgili başlığı altında ele alınmıştır. Bu başlık altında incelenecek haller ise ya fiil tekliğinin geneli bakımından özellik arz etmektedir ya da fiil tekliğinin tüm görünüm biçimlerinin izahından sonra toplu bir değerlendirmeyi gerektirmektedir. Bu nedenle söz konusu halleri ayrı bir başlık altında ve bir arada ele alacağız. Bu başlık altında fiil tekliğinin ayrı bir görünüm

---

1326 "Suç tarihinde cezaevinde bulunan sanık ...'ün, boşanma aşamasında olduğu eşi mağdur ... Bülbül'e ve aynı evde ikamet etmekte olan kayınbiraderi mağdur ...'e, tek bir zarf içerisinde, ancak mağdurlara hitaben ayrı ayrı yazılmış tehdit içerikli iki mektup gönderdiği olayda; sanığın mağdurlara hitaben ayrı ayrı mektup yazması eylemleri, gerçekleştirilmesi düşünülen suç öncesi birer hazırlık hareketi niteliğinde olup, suçun icrai hareketinin, farklı mağdurlara yönelse de hukuki anlamda tek bir fiil olarak değerlendirilmesi gereken mektupları "gönderme" eylemi ile gerçekleştirildiğinin kabulü ve hukuki anlamda tek bir fiilden ibaret olan tehdit suçundan TCK'nın 43/2. maddesinin yollamasıyla aynı Kanun'un 43/1. maddesi uyarınca artırım yapılarak cezanın belirlenmesi gerekmektedir. Kaldı ki sanık aynı içerikteki sözleri tek bir mektupla mağdurlara gönderseydi eylemi yine zincirleme şekilde işlenen tek suç olarak değerlendirilecek ve bundan kuşku duyulmayacaktı. Sırf, aynı sözlerin farklı kâğıtlara yazılarak tek bir zarfla gönderilmesinin iki ayrı suç olarak değerlendirilmesi hakkaniyete aykırıdır." (Yargıtay CGK, 15.11.2018, E. 2015/100, K. 2018/541.)

Bu karar, Yargıtay'ın ayniyete ilişkin herhangi bir değerlendirme yapmaksızın hukuki anlamda fiil tekliğine atıf yaparak fiilin tek olduğunu kabul ettiği yaklaşımın tipik örneğini oluşturur. Ayrıca bu kararda hazırlık hareketlerinin fiil sayısını tespitte önem arz etmediği belirtilmiştir.

1327 **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 152.

1328 **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 547; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 829.

biçimine yer verilmeyecek, fiil tekliğine ilişkin yukarıdaki açıklamalar çeşitli suçlara uygulanacaktır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, doğal fiil tekliği kural olarak tüm suçlara uygulanabilecek niteliktedir ve bu başlık altında incelenen hallerde kural olarak doğal fiil tekliğinin şartları sağlanmaktadır. Bu nedenle doğal fiil tekliğini kabul eden bir görüş için söz konusu hallerin özellik arz etmediği söylenebilir. Hatta doğal fiil tekliğinin kriterleri izah edilirken verilen bazı örnekler bu başlık altında incelenecek hallere ilişkindir. Yine de doğal fiil tekliğine ilişkin görüşlere ve içtihatlara ilgili noktalarda yer verilecek ve böylece doğal fiil tekliği ile fiil tekliğinin diğer görünüm biçimleri ve ayniyet değerlendirmesi arasındaki farka bir kez daha dikkat çekilecektir.

5.1. İhmali Suçlarda Fiil Tekliği

Suçlar, hareketin işleniş şekline göre icrai ve ihmali olarak ikiye ayrılır. İcrai suçlardan sonra ikinci büyük kapsamlı suç grubunu oluşturan ihmali suçlar, mümkün olmasına rağmen emredilen hareketin yapılmaması suretiyle işlenen suçlardır[1329]. İhmali suçlar, gerçek ihmali suç ve görünüşte (garantörsel) ihmali suç olmak üzere ikiye ayrılır. Gerçek ihmali suçlar, ihmali hareketin bizzat suç tipinde eksiksiz şekilde tarif edildiği ve bir neticenin aranmadığı suç tipleridir[1330]. Bu suçların faili herkes olabilir[1331]. Görünüşte ihmali suçlar ise yükümlülük altında olan kişi tarafından tipik neticenin engellenmemesi suretiyle işlenebilen suçlardır[1332]. Bu suçlar, sadece garantör vasfını haiz kişiler tarafından işlenebileceği için özgü suç niteliğindedir[1333]. Görünüşte ihmali suçlara ilişkin Alman CK m. 13'te bir genel hüküm yer almasına rağmen TCK'da suç tiplerine özgü (kasten öldürme, kasten yaralama, işkence) düzenlemeler yer almaktadır.

Fiil tekliğinde hareketi esas alan görüş, dış dünyada cereyan eden icra hareketlerine dayalı fiil tekliği değerlendirmesi yapmaktadır. İhmali suçlar, fiil unsuru bakımından icrai suçlardan tamamen farklı nitelikte olduğu için içtima öğretisindeki fiil tekliğinde ayrı bir incelemeyi gerektirir. Buna göre birden fazla ihmali suçun olduğu haller ile ihmali ve icrai suçların bir araya geldiği hallerin ayrı ayrı değerlendirilmesinde yarar vardır. Bu hallerde

---

1329 **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 390 vd.; **Hakeri,** Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri, s. 33.

1330 **Fischer,** StGB Kommentar, s. 79; **Heinrich,** s. 362; **Hakeri,** Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri, s. 107.

1331 **Gropp/Sinn,** s. 501.

1332 **Fischer,** StGB Kommentar, s. 79; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 397.

1333 **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 319; **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 398.

doğal fiil tekliği, ayniyet ve tipik fiil tekliği kavramları önem arz etmektedir. Ayrıca bu bahiste ihmal tekliği-ihmal çokluğu kavramlarının kullanılmayacağı, fiil tekliği-fiil çokluğu kavramlarının bu halleri de kapsayıcı nitelikte kabul edildiği ifade edilmelidir.

İhmali suçlara ilişkin değerlendirmeye geçmeden önce ifade edilmesi gereken bir diğer husus, fikri içtimaı düzenleyen hükümde ihmal ifadesine ayrıca yer verilmemesidir. Fikri içtima kurumu, Alman pozitif hukukunda geçmişten beri fiil (hareket) kavramıyla formüle edilmekte, bu kavramın yanı sıra ihmal kavramına yer verilmemektedir. Ancak söz konusu fiil kavramının ihmali hareketleri ve suçları dışlamadığı geçmişten beri kabul edilmektedir[1334]. Bu durum Türk hukuku için de geçerlidir.

5.1.1. Birden Fazla İhmali Suçun Bir Araya Geldiği Haller

İhmali suçlarda fiil tekliğinin mümkün olduğu çoğunluk tarafından kabul edilmesine rağmen hangi hallerde fiilin tek olduğu, icrai suçlarda olduğu gibi, tartışmalıdır. Fiil tekliğinin hem suç sayısını tespit etme fonksiyonu hem de suç çokluğu halleri arasında ayrım yapma fonksiyonu ihmali suçlar için de geçerlidir. Bu nedenle öncelikle hangi hallerde ihmali fiilin ve suçun tek kabul edildiği izah edilmelidir.

Failin ihmali hareketi bir süre devam edebilir. Süreklilik arz eden bu ihmali hareket, aynı mağdura yönelmesi şartıyla tek fiil niteliğindedir ve tek suça sebebiyet verir. Failin, bu süre zarfında neticeyi önleyebileceği veya yükümlülüğünü yerine getirebileceği birden fazla imkandan yaralanmamış olması bu sonucu değiştirmez[1335]. Zaten ihmali suçlarda sürekliliği sağlayan husus, arka arkaya çok sayıda engelleme imkanının varlığıdır[1336]. Böylece görünüşte ihmali suçun olduğu hallerde tek netice meydana gelir. Ancak bu sonuç hem gerçek hem de görünüşte ihmali suçlar için geçerlidir. Örneğin, aynı olay kapsamında failin çocuğuna arka arkaya vurduğunu gören babanın olaya müdahale etmemesi halinde

---

1334 **Habermaas,** s. 25; **Freund/Rostalski,** s. 440.

İtalyan CK'daki fikri içtima düzenlemesinde ise hareket ve ihmal kavramları birlikte yer almaktadır. Bkz. **Maiwald,** Einführung in das italienische Strafrecht und Strafprozeßrecht, s. 159.

1335 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 879; **Jaeger,** SK-StGB, s. 206; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 452; **Struensee,** s. 105; **Rückert,** "Die Lehre von den Konkurrenzen in der Klausurpraxis", s. 828.

İhmali suçların kesintisiz suç karakterini haiz olduğu yönündeki görüş için bkz. **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 873.

BGH, bir kurum tarafından hata sonucu bir süre boyunca faile aylık ödeme yapılmasına rağmen failin bildirimde bulunmayarak ihmali suretle dolandırıcılık suçunu işlediği olayın tek fiil ve tek suç teşkil ettiğine karar vermiştir. Bkz. BGH, 07.09.1995, 1 StR 319/95.

1336 Bkz. **Struensee,** s. 105.

tek bir ihmali suç vardır[1337]. Doktrinde, tek fiil teşkil eden ihmali hareketlerin tek suç mu oluşturduğunun yoksa aynı neviden fikri içtima ilişkisinin mi olduğunun, icrai suçlarda olduğu gibi, korunan hukuki değerin nev'ine göre belirleneceği ifade edilmektedir. Buna göre tek fiil niteliğindeki ihmali hareketlerle farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde aynı neviden fikri içtima ilişkisi, farklı kişilere ait bu nitelikte olmayan bir hukuki değerin ihlal edilmesi halinde ise tek suç söz konusudur[1338]. Böylece fiil tekliğinin suç sayısını tespit etme fonksiyonunun uygulama alanı genişletilmekte, farklı mağdur ve konuların olduğu hallerde de suç tekliği kabul edilebilmektedir.

Fiil tekliğinde hareketi esas alan görüş, dış dünyada cereyan eden icra hareketlerine dayalı fiil tekliği değerlendirmesi yapmaktadır. Ancak ihmali suçlarda böyle bir icrai hareket olmadığı için icrai suçları esas alan ve yukarıda yer verilen ayniyet değerlendirmesinin ihmali suçlar için geçerli olmadığı söylenebilir[1339]. Birden fazla neticenin meydana geldiği veya birden fazla yükümlülüğün yerine getirilmediği, diğer bir deyişle birden fazla ihmali suçun olduğu hallerde fiil tekliğinin tespitine ilişkin iki temel görüş bulunmaktadır. Birinci görüş, failin icra etmesi gereken fiili esas alır. Bu nedenle söz konusu görüşün varsayımsal bir değerlendirmeye dayandığı söylenebilir[1340]. Ancak bu görüş, ihmali davranışların veya yükümlülüklerin eşzamanlılığını fiil tekliği için yeterli görmez[1341]. Bu görüşe göre failin birden fazla neticeyi sadece tek fiille engelleyebileceği bir durum varsa fiilin tek olduğu, neticelerin farklı fiillerle de engellenebileceği hallerde ise birden fazla fiilin olduğu kabul edilmelidir[1342]. Diğer bir deyişle gerçekleşen neticelerin ayrı ayrı engellenme ihtimali yoksa fiil tekliği, neticelerden birinin diğer neticeden/neticelerden bağımsız olarak engellenebilme ihtimali varsa fiil çokluğu vardır. Fiil tekliği için verilen klasik örnek, bekçinin bariyeri kapatmaması sonucu trenin birden fazla kişinin ölümüne neden olmasıdır[1343]. Bekçinin neticeleri ayrı ayrı engelleme imkanı

1337 **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 106.

1338 **Jakobs,** s. 898.

1339 Bkz. **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 106; **Puppe,** "Die Lehre von der Tateinheit", s. 640; **Mitsch,** "Konkurrenzen im Strafrecht", s. 387.

1340 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 479; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 50.

1341 **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 510;

1342 **Vogler,** LK, Vor § 52, kn. 40; **Jakobs,** s. 898; **Jescheck/Weigend,** s. 714; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 452-453; **Roxin,** s. 816; **Rengier,** s. 576; **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 107.
Maiwald'ın bu görüşü, doğal fiil tekliği kapsamında ileri sürdüğü ifade edilmelidir. Bkz. **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 105 vd.

1343 **Roxin,** s. 815.

yoktur ve bu nedenle fiil tektir. Fiil çokluğu için verilen klasik örnek ise bir babanın, arka arkaya kurtarabileceği suda boğulan iki çocuğuna müdahale etmemesidir[1344]. Netice üzerinden tarif edilen bu görüşün gerçek ihmali suçlar için de geçerli olduğu kabul edilmektedir[1345]. Bu görüşün, ayniyet değerlendirmesini ihmali suçlara uyarladığı söylenebilir.

Aynı esasa dayandığı için birinci görüşle birlikte ele alınabilecek olmasına rağmen fiil sayısının tespitinde ihtimalleri farklı şekilde tasnif eden diğer bir görüş; tek hareketle bütün neticelerin engellenebileceği hallerde tek fiil, neticelerin engellenebilmesi için farklı hareketlerin zorunlu olduğu hallerde ise fiil çokluğunun olduğunu kabul etmektedir[1346]. Bu görüş, fiil çokluğunu farklı hareketlerin zorunlu olduğu hallere hasretmektedir. Bu görüşün farazi bir ayniyet değerlendirmesi yaptığı söylenebilir[1347].

Birden fazla ihmali suçun olduğu hallerde fiil sayısının tespitine ilişkin ikinci temel görüş ise icra edilmesi gereken hareket üzerinden değil, ihmali hareketler arasındaki zamansal bağlantıdan hareket eder. Buna göre ihmali hareketler arasında eşzamanlılık veya eşzamanlılığa yakın bir zamansal birliktelik varsa tek fiil söz konusu olur[1348]. Bu görüş,

---

Mezkûr örnekte birden fazla netice gerçekleşmesine rağmen tek suçun olduğu yönündeki görüş için bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 579.

1344 **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 453.

Bu ihtimalde birden fazla suçun oluştuğunun kabulü için tüm neticelerin engellenebilmesinin mümkün olması gerekir. Aksi halde netice sayısınca suçun oluştuğu söylenemez. Örneğin, üç çocuğu suda boğulan babanın neticeleri engellemeye yönelik icrai davranışta bulunmadığı olayda bu neticelerden sadece birinin engellenmesi mümkünse tek bir ihmali suçun olduğu kabul edilmelidir. Bkz. **Schmidhäuser,** s. 739.

1345 **Roxin,** s. 816; **Jescheck/Weigend,** s. 714.

Birden fazla gerçek ihmali suçun olduğu hallerde fiil tekliğinin olmayacağı yönündeki görüş için bkz. **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 109.

1346 **Fischer,** StGB Kommentar, s. 458; **Kühl,** s. 908; **Heinrich,** s. 633; **Struensee,** s. 105; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 51; **Mitsch,** "Konkurrenzen im Strafrecht", s. 387; **Dorn-Haag,** "Die Konkurrenzen in der gutachterlichen Fallbearbeitung", s. 325.

Aynı esasa dayanmasına rağmen ihtimallere göre yapılan bu ikili ayrımın günümüz doktrininde çoğunlukla gizlendiği ifade edilmektedir. Bkz. **El-Ghazi,** s. 342.

1347 Bu görüşü doğal fiil tekliği ile izah eden görüş için bkz. **Fischer,** StGB Kommentar, s. 458.

1348 **Puppe, Ingeborg, "**Urteil des BGH v. 28.11.1984- 2 StR 309/84", JR, 1985/6, s. 246 vd.; **Puppe,** Idealkonkurrenz und Einzelverbrechen, s. 282 vd.; **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 40; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 879; **Jaeger,** SK-StGB, s. 253.

Puppe, birinci görüşün tutarsız olduğunu, fiil sayısının tespitinde ayniyeti esas alan bir görüşün fiktif bir değerlendirmeyle yetinemeyeceğini ifade etmektedir. Bkz. **Puppe,** "Die Lehre von der Tateinheit", s. 640.

doğal fiil tekliğinin ihmali suçlardaki görünüm biçimi niteliğindedir ve bazı yazarlar bu görüş için doğal ihmal tekliği kavramını kullanmaktadır[1349].

Azınlıkta kalan son görüş ise ihmali suçlar arasında fiil tekliği ilişkisinin olmayacağını kabul etmektedir. Bu görüşe göre fiil sayısının tespiti ayniyet esasına dayanır ve ayniyet değerlendirmesi ihmali harekete yabancıdır. Varsayımsal bir fiil tekliği değerlendirmesi yerinde değildir. Ayrıca haksızlık içeriğinin karşılanması için ihmali suçlar arasında fiil çokluğunun olduğunu kabul etmek gerekir[1350].

BGH, icrai suçlarda olduğu gibi ihmali suçlarda da eşzamanlılığın ve birlik arz eden iradenin[1351] fiil tekliği için yeterli olmadığını kabul etmektedir. Mahkeme, tek hareketle tüm yükümlülüklerin yerine getirilmesinin mümkün olduğu hallerde kural olarak tek fiil, yükümlülüklerin yerine getirilebilmesi için birden fazla hareketin gerekli olduğu hallerde ise yükümlülükler aynı neviden olsa bile fiilin birden fazla olduğunu kabul etmektedir[1352]. Sonuç olarak BGH'nin birinci görüşü kabul ettiği söylenebilir. Ayrıca BGH'ye göre birden fazla ölüm veya yaralama neticesinin meydana gelmesi, ihmali hareketlerin tek fiil olarak kabul edilmesine engel teşkil etmez[1353]. Diğer bir deyişle farklı kişilere ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde de fiil tekliği kabul edilmektedir. Örneğin, failin, sağlığa zararlı olduğunu öğrendiği ürünü piyasadan çekmediği ve akabinde farklı zamanlarda birden fazla neticenin meydana geldiği olayda tüm neticelerin tek fiille (piyasadan çekme kararı) engellenebileceğinden bahisle fiilin tek olduğuna karar verilmiştir[1354].

Bu başlık altında değerlendirilmesi gereken bir diğer ihtimal, gerçek ve görünüşte ihmali suçların bir araya gelmesidir. Tek fiille hem gerçek hem de görünüşte ihmali suçun

---

1349 Bkz. **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 40; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 879.

1350 **Waldowski,** s. 94 vd.

1351 BGH, özellikle vergi kaçakçılığı suçunun ihmali suretle işlendiği hallerde ihmali hareketlerin tek fiil olarak telakki edilebilmesi için birlik arz eden iradenin tek başına yeterli olmadığını vurgulamaktadır. Bkz. BGH, 22.01.2018, 1 StR 535/17.

1352 BGH, 15.03.2012, 5 StR 288/11; BGH, 28.10.2004, 5 StR 276/04; BGH, 30.05.1963, 1 StR 6/63.

Bu yöndeki içtihatların, doğal fiil tekliğini ihmali suçlara uyarlama amacına matuf olduğu yönündeki görüş için bkz. **Blei,** "Die natürliche Handlungseinheit", s. 714.

Aynı hukuki değeri koruyan ve birlikte işlenen iki farklı ihmali kabahat arasında sıkı bir içsel bağlantı olduğu gerekçesiyle fikri içtima ilişkisi kabul edilmiştir. (Bkz. KG Berlin, 17.06.2020, 3 Ws (B) 125/20.) Bu kararda doğal fiil tekliğine yakın bir değerlendirme yapıldığı ve yukarıdaki kararlardan daha geniş bir fiil tekliği kabulünün olduğu söylenebilir.

1353 BGH, 06.11.2002, 5 StR 281/01; BGH, 06.07.1990, 2 StR 549/89.

1354 BGH, 06.07.1990, 2 StR 549/89.

işlenmesi mümkündür. Bu ihtimal, fiil sayısının tespitinde yukarıdaki açıklamalardan ayrı bir değerlendirmeyi gerektirecek nitelikte değildir. Ancak somut olaydaki görünüşte ihmali suç ile gerçek ihmali suç arasında görünüşte içtima ilişkisi olabileceği ayrıca ifade edilmelidir.

Yargıtay'ın ihmali suçlarda fiil tekliğine ilişkin genel bir yaklaşıma sahip olmadığı, suç tipi bazlı değerlendirme yaptığı söylenebilir. Örneğin Yargıtay, ihmali hareketle işlenen görevi kötüye kullanma suçunda fiil tekliğini geniş yorumlamakta, her seferinde aynı kişi ya da kişilerin zarar görmesine sebep olunması ve ihmali hareketler arasında belli bir zamansal bağlantının olması şartıyla failin farklı yükümlülükleri yerine getirmemesini veya geç yerine getirmesini tek fiil ve tek suç olarak kabul etmektedir[1355]. Yardım ve bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi suçu bakımından ise yardıma muhtaç birden fazla kişinin olduğu hallerde aynı neviden fikri içtima ilişkisinin olacağı mahkeme tarafından kabul edilmektedir[1356]. Ancak bu kararlarda fiil tekliğinin şartlarına ilişkin herhangi bir açıklamaya yer verilmemekte; eşzamanlılık, fiil tekliği için zımnen yeterli kabul edilmektedir.

5.1.2. İcrai Suç ile İhmali Suçun Bir Araya Geldiği Haller

İcrai ve ihmali hareketlerin aynı tek fiilin parçalarını oluşturup oluşturamayacağı, fiil tekliğinin suç sayını tespit ettiği haller ile suç çoklukları arasında ayrım yaptığı haller bakımından ayrı ayrı ele alınmalıdır. Bir suçu oluşturan fiilin icrai ve ihmali hareketlerin kombinasyonundan oluşabileceği kabul edilmektedir[1357]. Örneğin, kişiyi hürriyetin yoksun kılma suçu icrai hareketle başlayıp ihmali hareketle devam ettirilebilir. Bu durumda icrai ve ihmali hareketler tek fiil teşkil eder.

Kesintisiz suç niteliğinde olmamakla birlikte ihmali suretle de işlenebilen bir suçun neticesine sebebiyet veren hareketler, örneğin kasten öldürme, icrai ve ihmali hareketlerin kombinasyonundan oluşabilir[1358]. Bu hususta görüşlerin ikiye ayrıldığı; bir görüşün söz konusu hareketleri tek fiil kabul ederek bu fiilin niteliğinin icrai mi yoksa ihmali mi

---

1355 Yargıtay 5. CD, 06.10.2016, E. 2014/5818, K. 2016/8237; Yargıtay 5. CD, 08.06.2015, E. 2013/9745, K. 2015/12157.

1356 Yargıtay 4. CD, 18.01.2016, E. 2015/27008, K. 2016/615; Yargıtay 4. CD, 25.12.2015, E. 2014/34362, K. 2015/40853.

1357 **Jakobs,** s. 911; **Geerds,** s. 291; **Lippold,** s. 24; **Werle,** s. 32; **Rückert,** "Die Lehre von den Konkurrenzen in der Klausurpraxis", s. 828.

1358 Bkz. **Freund/Rostalski,** s. 449; **Mannzen,** "Zur Theorie der erweiterten Handlungseinheit", s. 223; BGH, 22.09.2020, 6 StR 134/20; BGH, 14.03.2003, 2 StR 239/02; BGH, 12.12.2002, 4 StR 297/02.

olduğunu tespit etmeye yöneldiği, diğer görüşün ise icrai ve ihmali nitelikte iki ayrı fiilin ve suçun varlığını kabul ederek görünüşte içtima değerlendirmesi yaptığı ifade edilmelidir[1359]. Yine bu görüşler kapsamında icrai ve ihmali hareketlerin eşzamanlı mı yoksa ardı sıra mı gerçekleştiği ayrımına da önem atfedildiği belirtilmelidir. Bu değerlendirmeler, icrai ve ihmali hareketlerin aynı neticeye yöneldiği hallerle sınırlıdır. Bu noktada icrai ve ihmali hareketlerin tek fiil çatısı altında bir araya gelebileceği kanaatinde olduğumuzu ifade etmekte yarar vardır.

Bu başlık altında esas olarak incelenecek husus, farklı hukuki değerleri koruyan icrai ve ihmali suçların bir araya geldiği haller ile hareketlerin farklı neticelere yöneldiği hallerdir. Bu hallerde de icrai ve ihmali hareketlerin tek fiil teşkil edip edemeyeceği tartışmalıdır. Diğer bir deyişle icrai ve ihmali suçlar arasında fikri içtima ilişkisinin olup olmayacağına ilişkin farklı görüşler vardır.

Birden fazla ihmali suçun olduğu hallerde fiil sayısının tespitine ilişkin ayrık durum bu ihtimalde de gündeme gelmektedir. Ayniyet esasına dayalı fiil tekliği kabulü, icrai ve ihmali hareketler arasında fiil tekliği ilişkisi kurulmasına imkan tanımaz. Hakim görüşe göre aralarında kısmen dahi olsa ayniyet ilişkisi olmayacağı ve eşzamanlılığın fiil tekliği için yeterli kabul edilemeyeceği gerekçeleriyle icrai ve ihmali hareketler kural olarak tek fiil çatısı altında toplanamaz. Bu nedenle icrai ve ihmali suçlar arasında fikri içtima ilişkisi kurulamaz[1360]. Bu durumun istisnasını ise ihmali suçun kesintisiz suç niteliğinde olduğu haller oluşturur. Söz konusu durumda icrai suç, ihmali suçla sebebiyet verilen hukuka aykırı durumun sürdürülmesine hizmet ediyorsa tek fiil söz konusudur[1361]. İcrai hareketin, aynı zamanda yükümlülüğün yerine getirilmesine engel teşkil ettiği halleri de istisna

---

1359 Görüşler için bkz. **Heinrich,** s. 365; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 292 vd.; **Freund/Rostalski,** s. 449.

İçtima değerlendirmesi için bkz. **Walter, Tonio,** "Positive und negative Erfolgsdelikte –Handeln und Unterlassen", ZStW, 2004/3, s. 584.

Mezkûr hallerde icrai ve ihmali nitelikte iki ayrı fiilin olduğunu kabul ederek cezalandırılmayan önceki-sonraki fiil değerlendirmesi yapan görüş için bkz. **Erbaş,** "İcrai veya İhmali Olarak Somut Olayda Davranışın Gerçekleştiriliş Biçiminin Tespiti Meselesi", s. 421 vd.

1360 **Jescheck/Weigend,** s. 723; **Roxin,** s. 823; **Stratenwerth/Kuhlen,** s. 338; **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 878; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 52; **Mitsch,** "Konkurrenzen im Strafrecht", s. 387.

Bu görüşün, kesintisiz bir suçun icrai ve ihmali hareketlerin kombinasyonundan oluşabileceği kabulüyle çeliştiği ifade edilmektedir. Bkz. **Lippold,** s. 24.

1361 **Jescheck/Weigend,** s. 723; **Kühl,** s. 920; **Mitsch,** "Konkurrenzen im Strafrecht", s. 387; **Walter,** "Zur Lehre von den Konkurrenzen: Handlungseinheit und Handlungsmehrheit", s. 572.

kapsamına dahil eden yazarlar vardır[1362]. Herhangi bir istisna kabul etmeyen yazarların da olduğu ifade edilmelidir[1363].

Doktrindeki aksi yönde görüş, icrai ve ihmali hareketler arasında fiil tekliği ilişkisinin kurulabileceğini kabul etmektedir. Ancak bu görüşü destekleyen yazarlar arasında gerekçe birliği bulunmamaktadır. Bir görüşe göre fiil tekliği iki şekilde gündeme gelebilir. Öncelikle somut olayda icrai ve ihmali iki suç olmasına rağmen failin fiili doğal anlamda tek fiile tekabül edebilir. Şöyle ki, failin icra ettiği fiil hem bir yasağın ihlali hem de bir emrin yerine getirilmemesi niteliğini haiz olabilir. Bu durumda emredilmesine rağmen yerine getirilmeyen hareket ile failin icra ettiği hareket birlikte icra edilemez ve böylece icrai ve ihmali hareket arasında eşzamanlılığın ötesinde bir ilişkisi kurulur[1364]. Örneğin, doktorun hastaları karıştırması sonucu acil müdahaleyi yanlış hastaya yapması halinde müdahale edilen hastaya yönelik icrai, diğer hastaya yönelik ihmali bir hareket vardır ve hareketler tek fiil teşkil eder[1365]. Fiil tekliğinin oluşacağı diğer hal ise hareketlerden birinin tamamlanması diğer hareketin icrasına başlama anlamına geliyorsa icrai ve ihmali hareketler arasında fiil tekliği ilişkisi vardır[1366]. Örneğin, annenin ağır hasta olan çocuğunu doktora götürmek yerine sarhoş şekilde arabayla eve gitmesi tek fiil teşkil eder[1367].

Fiil tekliğini kabul eden diğer bir görüş ise doğal fiil tekliğine dayanmaktadır. Bu görüşe göre belirleyici kriter, zamansal bağlantıdır. Failin icrai hareketi ile yerine getirmesi gereken hareket arasında (yani ihmali hareket arasında) sıkı zamansal bağlantı varsa doğal fiil tekliği söz konusudur[1368]. Ayrıca ihmali suçlarda fiil tekliğine ilişkin sınırlayıcı

1362 Yardım etmeme suçu (Alman CK m. 323c) ile izinsiz olarak kaza yerinden ayrılma suçu (Alman CK m. 142) arasında böyle bir ilişkinin olabileceği ifade edilmektedir. Bkz. **Lackner/Kühl,** s. 445.

1363 **Schmidhäuser,** s. 739; **Waldowski,** s. 96.

1364 **Jakobs,** s. 911; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 504.

1365 **Jakobs,** s. 911.

1366 **Jakobs,** s. 911; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 505.

1367 **Jakobs,** s. 911.

1368 **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 41; **Jaeger,** SK-StGB, s. 254; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 903; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 489; **Frister,** s. 482; **Geerds,** s. 291.

Benzer yönde görüş için bkz. **Puppe,** Strafrecht Allgemeiner Teil im Spiegel der Rechtsprechung, s. 403; **Kraß,** "Die Identität der Ausführungshandlungen bei der Tateinheit", s. 823.

İcrai suçlarla görünüşte ihmali suçlar arasında fikri içtima ilişkisinin olabileceği yönündeki görüş için bkz. **Fischer,** StGB Kommentar, s. 464.

yaklaşımın, ihmali suçların daha az cezalandırılması gerektiğini kabul eden yaklaşımla bağdaşmadığı ifade edilmektedir[1369].

Nihayet doktrindeki bir diğer görüş, icrai ve ihmali suçlar arasında ayniyet esasına dayalı fiil tekliği ve fikri içtima ilişkisinin olabileceğini kabul etmektedir. Bu görüş, icrai suretle işlenen bir suçun bazı icra hareketlerinin ihmali nitelikte, ihmali suretle işlenen bir suçun bazı icra hareketlerinin ise icrai nitelikte olabileceği kabulünden hareket eder. Buna göre icrai suçun ihmali nitelikteki icra hareketleri ile ihmali suç arasında, birden fazla ihmali suç arasında olduğu gibi, farazi bir değerlendirmeye dayalı kısmi ayniyet ilişkisi olabilir. Yine ihmali suçun icrai nitelikteki hareketleri vasıtasıyla ihmali suç ile icrai suç arasında kısmi ayniyet ilişkisi kurulabileceği de ifade edilmiştir[1370].

BGH'nin bu konudaki içtihatları yeknesak değildir[1371]. Mahkeme, bazı kararlarında, icrai ve ihmali suçlar arasında fiil tekliği şartı sağlanmadığı gerekçesiyle fikri içtima ilişkisinin olmayacağını ifade etmektedir[1372]. Yeni tarihli kararlarda ise icrai ve ihmali hareketlerin aynı doğal fiil tekliğinin parçalarını oluşturabileceği[1373], icrai suçlar ile ihmali suçlar arasında fikri içtima ilişkisinin olabileceği kabul edilmiştir[1374]. Örneğin, kamu görevlisi failin rüşvet alıp fuhuş yapıldığını bildiği işyeri aleyhine herhangi bir işlem tesis etmediği olayda, icrai hareketle işlenen rüşvet alma suçu ile ihmali hareketle işlenen fuhuş yapan kişinin sömürülmesi (Alman CK m. 180a) suçuna yardım etme arasında fikri içtima ilişkisinin olduğuna karar verilmiştir[1375].

Türk doktrininde, ihmali ve icrai hareketlerin tek fiil teşkil edip edemeyeceğine, diğer bir deyişle ihmali ve icrai suçlar arasında fikri içtima ilişkisinin olup olmayacağına

---

1369 **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 41; **Jaeger,** SK-StGB, s. 254.
İhmali suçların daha az cezalandırılması yaklaşımının TCK'da da benimsendiği söylenebilir.

1370 **Wilhelm,** Die Konkurrenz zwischen Begehungs- und Unterlassungsdelikte, s. 54 vd.
Ayrıca yazarın kısmi ayniyet ilişkisini çeşitli ihtimallere indirgediği de ifade edilmelidir.

1371 **Rissing-van Saan,** LK, s. 630; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 505; **Wilhelm,** "Zur Konkurrenz zwischen einem Begehungs- und einem Unterlassungsdelikt", s. 405.

1372 RG, 04.10.1934, 3 D 543/34; BGH, 15.06.1954, 4 StR 310/54.

1373 BGH, 06.07.1990, 2 StR 549/89; BGH, 17.10.1958, 5 StR 296/58.

1374 BGH, 17.10.2000, 1 StR 118/00.
Benzer şekilde icrai ve ihmali kabahatler arasında da fikri içtima ilişkisinin olabileceği kabul edilmekte; ancak bunun için eşzamanlılığın yeterli olmadığı, kabahatlerin yapısal olarak iç içe geçmesi gerektiği belirtilmektedir. (OLG Stuttgart, 22.12.2006, 4 Ss 596/06; OLG Köln, 21.06.2017, 1 RBs 127/17.) Örneğin, failin aynı sürüş esnasında emniyet kemerini takmayıp hız sınırını aştığı olayda sürüşün iki kabahat için de ortak olduğu gerekçesiyle fiilin tek olduğuna ve iki kabahat arasında fikri içtima ilişkisi bulunduğuna karar verilmiştir. Bkz. OLG Stuttgart, 22.12.2006, 4 Ss 596/06.

1375 BGH, 15.07.1986, 4 StR 301/86.

ilişkin özgün bir görüşün olmadığı söylenebilir. Bu bağlamda Alman doktrinindeki görüşlere atıf yapılmaktadır. Genel olarak ise icrai ve ihmali suçlar arasında fikri içtima ilişkisinin olmayacağı kabul edilmektedir[1376]. Zaten bu kabul, fiil tekliğinde ayniyeti esas alan görüşün doğal bir sonucudur. Her ne kadar fiil tekliğine ilişkin olmasa da burada zikretmek gerekir ki, icrai ve ihmali hareketle işlenen suçlar arasında zincirleme suç ilişkisinin kurulabileceği Türk doktrininde kabul edilmektedir[1377].

5.2. Taksirli Suçlarda Fiil Tekliği

Taksirli suçlar kendi içinde, kasıtlı suçlar gibi, neticeli suç-sırf hareket suçu ve icrai suç-ihmali suç şeklinde ayrılır[1378]. Ayrıca ihmali suçlar ile taksirli suçlar çeşitli hususlarda birbirine benzemekte[1379] ve bu nedenle bazı hallerde kasıtlı ihmali suç ile taksirli ihmali suç arasındaki ayrım zorluk arz edebilmektedir[1380]. Söz konusu yakınlık nedeniyle fiil tekliği bahsinde de ihmali ve taksirli suçlar için paralel değerlendirmeler yapılmaktadır[1381]. Yine bu nedenle bir kesişim noktası olarak kabul edilebilecek taksirli ihmali suçların hangi başlık altında ele alınacağının ehemmiyet kesbetmediği söylenebilir.

Taksirli suçlarda fiil tekliğinin, ihmali suçlarda olduğu gibi, çeşitli alt başlıklara ayrılarak incelenmesinde yarar vardır. Bu bağlamda birden fazla taksirli suçun bir araya geldiği haller ve taksirli suç ile kasıtlı suçun bir araya geldiği haller ayrı ayrı ele alınacaktır. Ayrıca doktrindeki taksirli suçlara ilişkin görüşlerin esas olarak neticeli suçlar üzerinde şekillendiği de ifade edilmelidir.

Bu ihtimallere geçmeden önce icrai hareketle işlenen taksirli suçların ayniyet bahsinde özellik arz etmediği tekrar ifade edilmelidir. Ayniyet, suçların icra hareketlerinin kesişmesi esasına dayanır ve bu suçların manevi unsuru fiil tekliğinin tespitinde önem arz

---

1376 Bkz. **İçel,** Suçların İçtimaı, s. 70; **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 227; **Koca,** "Fikri İçtima", s. 213.

1377 **İçel,** Suçların İçtimaı, s. 114; **Hakeri,** Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri, s. 304; **Yalçın Sancar,** Müteselsil Suç, s. 70; **Mahmutoğlu/Karadeniz,** s. 1081.
Alman hukukunda ise işleniş şeklinin benzer olmaması nedeniyle icrai ve ihmali suçlar arasında zincirleme fiil tekliği ilişkisinin kurulamayacağı kabul edilmekteydi. Bkz. **Vogler,** LK, Vor § 52, kn. 53; **Jescheck/Weigend,** s. 716.

1378 **Vogel/Bülte,** LK, § 15, kn. 146; **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 181; **Jescheck/Weigend,** s. 567.
Neticenin taksirli suçlardaki konumunun tartışmalı olduğu ayrıca ifade edilmelidir.

1379 **Hakeri,** Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri, s. 245.

1380 Bkz. BGH, 12.08.2009, 2 StR 165/09; Yargıtay CGK, 07.07.2020, E. 2016/779, K. 2020/351.

1381 Bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 580; **Jescheck/Weigend,** s. 714; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 50.

etmez[1382]. Bu nedenle taksirli suçların icra hareketleri kısmen veya tamamen ayniyet arz edebileceği gibi kasıtlı bir suç ile taksirli bir suçun icra hareketleri da kısmen veya tamamen ayniyet arz edebilir.

5.2.1. Birden Fazla Taksirli Suçun Bir Araya Geldiği Haller

Fiil tekliğinin suç sayısını tespit etme fonksiyonu, ihmali suçlarda olduğu gibi taksirli suçlarda da gündeme gelir. Çok sayıda dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı hareketin aynı neticeye sebebiyet verdiği hallerde, bu hareketler arasında sıkı zamansal birliktelik olmasa bile fiil ve suç tek kabul edilir[1383]. Bu hallerde suç çokluğu olmadığı için fikri içtima değerlendirmesi yapılamaz. Ayrıca bu değerlendirme, doğal fiil tekliğinin görünüm biçimlerinden biri olan tekrarlayan hareketlerin taksirli suçlardaki görünüm biçimi olarak kabul edilmektedir[1384].

Birden fazla neticenin meydana geldiği hallerde suç çokluğu vardır. Eğer fail, bir neticenin gerçekleşmesinden sonra dikkat ve özen yükümlülüğüne uygun davranarak diğer neticelerin gerçekleşmesini engellenme imkanına sahip değilse fiil tekliği ve dolayısıyla fikri içtima, bu imkana sahipse fiil çokluğu ve gerçek içtima ilişkisini olduğu ifade edilmektedir[1385]. Neticelerin aynı veya farklı neviden olması bu sonucu değiştirmez[1386]. Elbette bunun için neticelerin ardı sıra gerçekleşmesi gerekir. Neticelerin aynı anda gerçekleştiği hallerde, bu neticelerin aynı dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı fiilden kaynaklanması şartıyla, fiil behemehâl tek kabul edilecektir. Örneğin, aracın hakimiyetini kaybeden fail birden fazla kişiye arka arkaya çarparsa ve bu süre zarfında aracın hakimiyetini tekrar kazanma imkanına yoksa fiil tektir. Ancak failin trafik kurallarına riayet etmeksizin gerçekleştirdiği sürüş boyunca farklı yerlerde farklı kişilere çarpması halinde ilk neticenin gerçekleşmesinden sonra dikkat ve özen yükümlülüğünü yerine

---

1382 **Rissing-van Saan,** LK, s. 632; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 900; **Jaeger,** SK-StGB, s. 253.

1383 **Rissing-van Saan,** LK, s. 580; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 503; **Puppe,** Nomos Kommentar, s. 2119; **Jaeger,** SK-StGB, s. 254; **Jescheck/Weigend,** s. 713; **Roxin,** s. 817; **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 111; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 49.

1384 **Schneider, Anne,** "„The Fast and the Furious" Zur Strafbarkeit von illegalen Autorennen bei Verletzung Unbeteiligter", ZJS, 2013/4, s. 363.

1385 **Rissing-van Saan,** LK, s. 580; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 879; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 503; **Jaeger,** SK-StGB, s. 254; **Jescheck/Weigend,** s. 713; **Roxin,** s. 817; **Maiwald,** Die natürliche Handlungseinheit, s. 111; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 50.

1386 **Rissing-van Saan,** LK, s. 580; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 49.

getirerek diğer neticeleri önleme imkanı olduğu için fiil tek kabul edilmez[1387]. Bu açıklamaların sırf hareket suçu niteliğindeki taksirli suçlar için de geçerli olduğu kabul edilmektedir. Şöyle ki, failin dikkat ve özen yükümlülüğünü arka arkaya ihlal ettiği ve bir yükümlülüğü ihlalden sonra diğer yükümlülüklerini yerine getirmesinin mümkün olduğu hallerde fiil çokluğunun olduğu kabul edilmektedir[1388]. Yine bu açıklamalar, neticeli suç ve sırf hareket suçu niteliğindeki taksirli suçların birlikte işlendiği haller için de geçerlidir[1389]. Ayrıca dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı hareketler arasında zamansal bağlantı olması halinde bu hareketlerin doğal fiil tekliği bağlamında da tek fiil kabul edilebileceği belirtilmektedir[1390]. Doğal fiil tekliği için zincirleme fiil tekliğinde olduğu gibi taksirli suçları dışlayan bir genel kast kriteri aramayan BGH de taksirli suçların işlendiği hallerde doğal fiil tekliğinin olabileceğini kabul etmektedir[1391].

Türk hukukunda ise TCK m. 85/2'deki içtima hükmü niteliğini haiz düzenleme[1392] ile birden fazla taksirli-neticeli suçun tek fiille işlenebileceği kabul edilmiştir. Bu hükümdeki *fiil* ifadesi suçların içtimaı bağlamında tek fiili temsil etmektedir[1393]. Bu değerlendirmeler TCK m. 89/4'teki *fiil* ifadesi için de geçerlidir. Taksirli suçun neticesinin gerçekleştiği anda suçun işlendiğini kabul eden Yargıtay, ölüm ve yaralama neticelerinin aynı olay sonucu meydana geldiği hallerde (aynı kaza, aynı patlama gb.) TCK m. 85/2'deki hükmü uygulamakta[1394], aynı dikkat ve özen yükümlülüğünün ihlalinden kaynaklanan

---

1387 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 503; **Jaeger,** SK-StGB, s. 254.

1388 **Rissing-van Saan,** LK, s. 581; **Jaeger,** SK-StGB, s. 254; **Jescheck/Weigend,** s. 714.

1389 Failin trafik güvenliğini tehlikeye sokarak kaza yaptığı ve kaza sonucu iki kişinin öldüğü, yedi kişinin yaralandığı olayda gerçekleşen taksirle trafik güvenliğinin tehlikeye sokulması, taksirle öldürme ve taksirle yaralama suçları arasında fikri içtima ilişkisinin olduğu kabul edilmiştir. Bkz. BGH, 26.05.2000, 4 StR 131/00. Aynı yönde karar için bkz. BGH, 01.12.2020, 4 StR 519/19.

1390 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 879; **Mitsch,** KK-OWiG, § 19 kn. 15; OLG Hamm, 17.02.2000, 4 Ss OWi 1170/99.

Fiil tekliği için hareketler arasındaki riziko bağlantısına önem atfeden görüş için bkz. **Jakobs,** s. 889.

1391 Bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 580.

1392 Bu hususstaki tartışmalar için bkz. **Göktürk, Neslihan,** "Türk Ceza Kanununun 85. Maddesinin İkinci Fıkrasının Hukuki Niteliği ve Bağlantılı Sorunlar", AHBVÜHFD, 2022/4, s. 254 vd.

1393 **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Özel Hükümler, s. 322.

Yargıtay, TCK m. 85/2'deki hükmün nitelikli hal olduğunu kabul etmektedir. Bkz. Yargıtay CGK, 16.10.2018, E. 2017/636, K. 2018/431.

1394 "Katılan ... ile evli olan sanık ...'nın yaklaşık 3 yıldır sanık ... ile duygusal yakınlık içerisinde olduğu, olay günü sanıkların Manavgat ilçe merkezine 7-8 km uzaklıktaki deniz kenarına sanık ...'nın katılanla ortak çocukları olan 11 ve 12 yaşlarındaki...ve ...'i de yanlarına alarak gittikleri, sanıkların adı geçen çocukları halka açık olmayan, derin ve dalgalı denize, yüzmeyi kolaylaştırıcı materyal bulunmaksızın girmelerini müteakip yürüyüşe çıkmaları sonrası, yalnız kalan çocukların suda boğularak öldükleri olayda; … yüzmeyi kolaylaştırıcı herhangi bir metaryâl de sağlamadan yalnız bıraktıkları, bu şekilde her iki sanığın da objektif dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davrandıkları gibi çevrede yardım edecek herhangi bir kimsenin olmadığı, akıntının olduğu deniz kesiminde çocukların boğulabileceğini

neticelerin farklı zamanlarda gerçekleşmesi (farklı olaylara dayanması) halinde ise birden fazla fiilin olduğunu kabul etmektedir[1395]. Ancak mahkemenin fiil tekliğini geniş yorumladığı aksi yönde kararının da olduğu ifade edilmelidir[1396]. Ayrıca mahkeme, birden

---

çok rahatlıkla öngördükleri halde durgun kanal suyunda yüzebilen çocukların kendilerini kurtaracaklarına güvenerek hareket ettikleri anlaşılmakla, sanıkların istemedikleri ancak öngördükleri ölüm sonucunun meydana gelmesine yol açan eylemlerinin, bilinçli taksirle birden fazla kişinin ölümüne neden olma suçunu oluşturduğu kabul edilmelidir." (Yargıtay CGK, 25.06.2020, E. 2018/135, K. 2020/317.)

1395 "Sanığın idaresindeki kamyonet ile gündüz vakti, 9 metre genişliğindeki iki yönlü yolda seyir halinde iken, kamyonetin arka kasa kapağının uygun şekilde bağlanmaması nedeni ile açılması neticesinde yaya kaldırımı olmayan yol içinde taksiden inerek yolun karşısına geçmek için bekleyen katılan ...'a çarptığı, çarptığını fark etmeyerek yoluna devam ettiği, yaklaşık 200 metre sonra bu sefer de yolda yaya olarak yürümekte olan katılan ...'a çarptığı ve yine yoluna devam ettiği sırada, ihbar üzerine kolluk tarafından durdurulduğu, bir kişinin hayati tehlike geçirecek ve kırığı hayat fonksiyonlarına etkisi ağır (6. derece) olacak şekilde, bir kişinin ise kırığın hayat fonksiyonlarına etkisi hafif (2.derece) olacak şekilde yaralanmasına tam kusurlu olarak neden olduğu olayda;

TCK'nın 89/4. maddesi ile sanığın tek bir eylemi ile birden fazla kişinin yaralanmasına neden olma suçu hüküm altına alınmış olup, sanığın ilk taksirli eylemi ile ikinci taksirli eylemi arasına zaman ve mesafe girdiği, art arda gerçekleşmediği, ikinci taksirli eylemin ilk yayaya çarpma olayından, yaklaşık 200 metre sonra gerçekleştirdiği, aynı zaman dilimi içerisinde gerçekleştirmediği hususu dikkate alınarak, sanık hakkında TCK'nın 89/1. maddesi uyarınca, iki ayrı taksirle iki ayrı kişinin yaralanması suçundan yargılama yapılması gerekir iken, suç vasfında hataya düşülerek yazılı şekilde hüküm kurulması" (Yargıtay 12. CD, 24.12.2020, E. 2019/8178, K. 2020/7521.)

"Servet E.'nin ve mağdur Aslan B.'nin V. Mühendislik şirketinde işçi olarak çalıştıkları, olay tarihinde Konya elektik şebekesi işini yaptıkları sırada mağdur Aslan B.'nin elektrik çarpması sonucu direkten düşerek yaralandığı, şantiye şefi sanık Bülent Ş. ve işçi Servet E. tarafından hastaneye götürüldüğü, sanık Bülent Ş.'in şantiyeye dönüp iş güvenliği ve işçi sağlığı açısından gerekli tedbirleri alması gerekirken hastahanede kaldığı, Servet E.'nin hastaneden döndükten sonra şantiyede çalışmak için diğer bir elektrik direğine çıktığı ve elektrik akımına kapılarak direkten düşerek öldüğü olayda; sanığın ilk olayda ihlal ettiği dikkat ve özen yükümlüğü ile şantiyeye dönmeyerek hastanede kalınası nedeniyle ölüm olayında ihlal ettiği özen ve yükümlülüğün farklı olduğu, ayrıca yaralanma ve ölüm olayı arasında geçen süre dikkate alındığında, sanıkların ayrı ayrı taksirle yaralama ve taksirle öldürme suçlarından sorumlu oldukları gözetilmeksizin, sanık hakkında 5237 sayılı TCK'nın 85/2 maddesi gereğince hüküm kurulması" (Yargıtay 12. CD, 28.02.2012, E. 2012/9087, K. 2013/4838. (**Artuç,** Kişilere Karşı Suçlar, s. 355.))

1396 "E. A.Ş.'nin, talep yoğunluğundan veya tüp sayısının azlığından dolayı önceden doğal gaz doldurulup kullanılan oksijen tüplerine yeniden oksijen gazı doldurulmasını sağlayarak bu tüpleri patlamaların gerçekleştiği şirketlere gönderdiği, dosya içerisindeki irsaliyeler göre söz konusu tüplerin 02.02.2011 tarihinde saat 13.36'da inceleme kapsamında bulunmayan F. Ltd. Şti.'ye, saat 13.49'da Ö. Ltd. Şti.'ye, saat 14.43'de ise ile M. Ltd. Şti.'ne teslim edildiği, bu tüplerin ihtiyaç doğrultusunda "Özkanlar" ve "Metsan" isimli şirketler tarafından kullanıldığı sırada manifoldlu tüp demetinde manifold boşaltıldığında, yani basınç göstergesi "sıfır"ı gösterdiğinde ve vanası kapatıldığında içinde 1 atmosfer basınca sahip 450 veya 600 litre metan gazının kaldığı, başlangıçta tüm hacimde homojen olan karışım bekledikçe, oksijene göre daha hafif olan metan gazının manifoldun üst kısmında toplandığı, metanın saf oksijen içindeki patlayıcı karışım oluşturma oranının hacimce % 5.5 ile % 60 arasında olması nedeniyle kabın üst kısmında bulunan, dolum vanasının açılmasıyla yüksek basınçta hızla harekete geçen ve dışarı çıkıp boruya giden parlayıcı gaz karışımının sürtünmek suretiyle ısınması sonucu tutuştuğu, bunun neticesinde manifoldun üst bölümünde toplanan tüm karışımın yüksek bir hızla yandığı ve doğal gaz-oksijen karışımının patlama limitleri aralığında olması sebebiyle tüpleri kullanmaya başlayan şirketlerde sürtünme sonucu patlamaların gerçekleştiği, olay günü saat 11.00'da Ö. Ltd. Şti.'de gerçekleşen birinci patlamada 9 kişinin öldüğü ve 30 kişinin yaralandığı, aynı gün saat 19.20'de M. Ltd. Şti.'nde gerçekleşen ikinci patlamada ise 11 kişinin öldüğü ve 19 kişinin yaralandığı, daha önce doğal gaz doldurulan tüplere oksijen gazı doldurulmadan önce doğalgaz gaz boşaltılmış olsa dahi bilirkişiler tarafından da belirtildiği üzere uzun süredir sanayi ve tıbbi gazların dolum ve dağıtımını yapan böylesine kapsamlı bir firma tarafından doğal gaz ile oksijenin aynı tüp içerisinde bir arada bulunması hâlinde patlayıcı bir karışım oluşturacağının öngörülebileceği, ancak neticenin

fazla dikkat ve özen yükümlülüğü ihlal edilmesine rağmen neticelerin aynı anda gerçekleşmesi halinde fiilin tek olduğunu kabul etmektedir[1397].

5.2.2. Kasıtlı ve Taksirli Suçların Bir Araya Geldiği Haller

Kast ve taksirin bir araya gelmesi fiil tekliğine engel teşkil etmez. Kast ve taksir, öncelikle fiil ve suç tekliğinin olduğu hallerde bir araya gelebilir. Örneğin, kesintisiz suçun kast-taksir kombinasyonundan oluşabileceği ve bu durumun kesinti olarak değerlendirilemeyeceği ifade edilmektedir[1398]. Aynı şekilde tek fiille kasıtlı ve taksirli iki ayrı suç işlenebilir[1399]. Bu ihtimal, fiil tekliğinin tüm görünüm biçimleri için söz konusudur. Doğal anlamda tek fiil olan bir el ateş edilerek bir kişinin kasten, başka bir kişinin ise taksirle ölümüne sebebiyet verilebilir[1400]. Kasıtlı ve taksirli suçların icra hareketleri tam veya kısmi ayniyet arz edebilir[1401]. Yine kasıtlı ve taksirli suçlar doğal fiil tekliği kapsamında bir araya gelebilir[1402]. Netice sebebiyle ağırlaşmış suçlar da kast ve taksirin tek fiil bünyesinde bir araya geldiği hallere örnek teşkil eder.

Aynı mağdura ait aynı hukuki değerin tek fiil teşkil eden hareketlerle hem kasten hem de taksirle ihlal edilmesi mümkünse de bu durumda fikri içtima ilişkisi değil, görünüşte içtima ilişkisi gündeme gelir[1403]. Bu kabul, aynı fiili oluşturan hareketlerden bazılarının kasıtlı suçu, diğerlerinin ise taksirli suçu oluşturduğu ve somut olayın doğal fiil

---

gerçekleşmeyeceği düşünülerek objektif özen yükümlülüğüne aykırı davranılmak suretiyle olayların meydana gelmesine bilinçli taksirle sebebiyet verildiği hususunda Özel Daire ile Yargıtay Cumhuriyet Savcılığı arasında uyuşmazlık bulunmadığı anlaşılan olayda;

Sanıkların yetkili ve sorumlu statüsünde oldukları E. A.Ş.'ne yüklenebilecek kusurlu hareketin, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak doldurulan tüplerin dağıtımı yapılarak Ö. Ltd. Şti. ve M. Ltd. Şti'ne teslim edilmesidir. Bu firmalarca kusurlu şekilde doldurulan tüplerin kullanılması nedeniyle neticenin meydana gelmesinin suçun zorunlu unsuru olmadığı, taksirli haksızlığın gerçekleşmesi için objektif özen yükümlülüğünün ihlâlinin yeterli olduğu, neticenin gerçekleşmesinin bir cezalandırma şartını teşkil etmesi nedeniyle aynı iradi karara dayalı doğal anlamda birden çok hareket sonucu oluşan kusurlu davranışlar nedeniyle meydana gelen sonuçlar bakımından ayrı fiil olarak değerlendirmesi mümkün görülmediğinden, sanıkların eylemlerinin hukuki anlamda tek fiille gerçekleştirilen taksirli öldürme suçunu oluşturduğu kabul edilmelidir." (Yargıtay CGK, 21.10.2021, E. 2017/907, K. 2021/528.) Yargıtay 12. Ceza Dairesi, söz konusu iki ayrı patlamaya dayalı iki ayrı fiil olduğuna karar vermiştir. Bkz. Yargıtay 12. CD, 13.01.2017, E. 2016/7841, K. 2017/261.

1397 Bkz. Yargıtay CGK, 13.11.2018, E. 2017/436, K. 2018/527.

1398 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 484; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 883; **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 29.

1399 BGH, 11.06.1997, 2 StR 231/97; BGH, 21.08.2018, 2 StR 300/18.

1400 **Kühl,** s. 906.

1401 **Jaeger,** SK-StGB, s. 253; BGH, 02.07.2013, 4 StR 187/13; BGH, 13.07.1951, 2 StR 277/51.

1402 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 497; **Jakobs,** s. 889; **Mitsch,** KK-OWiG, § 19 kn. 15; BGH, 23.08.1979, 4 StR 392/79.

1403 BGH, 12.01.2012, 4 StR 499/11.

tekliği kapsamında ele alınabileceği haller için de geçerlidir[1404]. Bu değerlendirmeler, her ne kadar fikri içtima ile görünüşte içtima arasındaki sınıra ilişkin olsa da kast ve taksirin bir araya gelmesinin fiil tekliğine engel teşkil etmediğinin bir diğer göstergesidir.

Fikri içtima için Türk hukukunda verilen tipik örneklerden biri kasıtlı ve taksirli suçların bir araya geldiği hallerdir. Hedefte sapma kapsamında ele alınan olaylarda çoğunlukla kasıtlı ve taksirli suçlar bir araya gelmektedir. TCK m. 44'ün gerekçesinde verilen örnek de kasıtlı ve taksirli suçlar arasında fikri içtima ilişkisinin olabileceğinin göstergesidir.

5.3. Somut Tehlike Suçlarında Fiil Tekliği

Fiil sayısının tespitinde özellik arz eden diğer suç grubu somut tehlike suçlarıdır. Somut tehlike suçları; suçun tamamlanması için suç konusu üzerinde herhangi bir zarara sebebiyet verilmesinin aranmadığı, somut bir zarar tehlikesine neden olunmasının yeterli kabul edildiği suçlardır[1405]. Kanuni tanımda yer alan somut tehlikenin zarara dönüşmemesi tesadüfi kabul edilmektedir[1406]. Somut tehlike, Alman doktrinindeki çoğunluk tarafından netice olarak nitelendirilmektedir[1407]. Türk hukukunda ise esaslı bir ayrışma söz konusudur ve somut tehlikeyi netice olarak kabul etmeyen aksi yönde görüş bunun objektif cezalandırılabilme şartı niteliğinde olduğunu kabul etmektedir[1408]. Bu suçlarda fiil tekliği iki durumda özellik arz eder: aynı olayla birden fazla kişinin somut tehlikeye maruz kaldığı haller ve aralarında çeşitli bağlantılar olmasına rağmen birbirinden bağımsız olaylarla birden fazla kişinin somut tehlikeye maruz kaldığı haller. Somut tehlike suçları hem TCK'da hem de Alman CK'da (m. 306 vd.) esas olarak genel tehlike yaratan suçlar başlığı altında düzenlenmektedir. Söz konusu iki ihtimalin izahında da bu başlık altındaki trafik güvenliğine ilişkin suçlar esas alınacaktır.

1404 BGH, 10.02.2011, 4 StR 576/10; OLG Hamm, 25.02.2016, 3 RVs 11/16.

1405 **Eisele,** S/S Kommentar, s. 196; **Heinrich,** s. 58; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 13; **Kindhaeuser/ Zimmermann,** s. 76.

1406 **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 13; **Hilgendorf/Valerius,** s. 13.

1407 **Gerhold, Sönke/Meglalu, Saber,** "Verbotene Kraftfahrzeugrennen nach § 315d StGB im Lichte des Allgemeinen Teils", ZJS, 2018/4, s. 330; **Walter,** LK, Vor § 13, kn. 65; **König,** LK, § 315c, kn. 209; **Eisele,** S/S Kommentar, s. 196; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 80; **Lackner/Kühl,** s. 102; **Heinrich,** s. 58; **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 13; **Jescheck/Weigend,** s. 264.

1408 **Koca/Üzülmez,** Genel Hükümler, s. 122; **Artuk/Gökcen/Alşahin/Çakır,** Genel Hükümler, s. 391; **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 222.

Bir olaydan hasıl olan ve trafik güvenliğini ihlal eden tehlikenin birden fazla kişinin üzerinde somutlaştığı hallerde fiilin ve suçun tek olduğu kabul edilmektedir[1409]. Bu sonucun, aynı olaya dayanmasına rağmen somut tehlikelerin farklı zamanlarda ortaya çıktığı haller için de geçerli olduğu ifade edilmektedir[1410]. Bu hususdaki tartışma fiil sayısı üzerinde değil, suç sayısı üzerinde yoğunlaşmaktadır. BGH'nin eski tarihli içtihadı, söz konusu hallerde aynı neviden fikri içtima ilişkisinin olduğu yönünde iken mahkeme bu içtihadını değiştirerek bu hallerde suçun da tek olduğunu kabul etmiştir[1411]. Bu görüş, ilgili suçların bireysel olmayan hukuki değerleri koruduğu ve bu nedenle mağdur sayısınca suçun olmadığı esasına dayanır.

Fail, aynı sürüş esnasında arka arkaya ve farklı kişilere yönelik somut tehlikeye neden olabilir. Birinci ihtimalde somut tehlike tek olaya dayanırken bu ihtimalde farklı olaylara dayandığı için somut tehlikeler birbirinden bağımsızdır. BGH'nin, failin, aynı sürüş esnasında birbirinden bağımsız somut tehlikelere neden olduğu ve bu tehlikelerin farklı mağdurlara yöneldiği hallerde de fiil ve suçun tek olduğunu kabul ettiği kararı vardır[1412]. Ancak bu kararda, fiil tekliğinin yukarıda izah edilen herhangi bir görünüm biçiminden değil, korunan hukuki değerden hareket edilmiştir. Yine BGH'nin "polisten kaçış olayı" olarak bilinen ve failin polisten kaçmak amacıyla kesintisiz sürüş esnasında icra ettiği tüm hareketleri tek fiil kabul eden kararında/kararlarında da, Alman doktrininde bu kararlar esas olarak doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima ilişkisinin olup olmayacağı bahsinde tartışılır, arka arkaya çok sayıda somut tehlikeye sebebiyet verilmesinin doğal fiil tekliği bağlamında tek fiil teşkil ettiği ifade edilmektedir[1413]. Ancak BGH, aynı karara dayanarak kesintisiz sürüşle arka arkaya birden fazla somut tehlikeye sebebiyet verilmesinin tek başına doğal fiil tekliği için yeterli olmadığını, bu tür olayların tamamının polisten kaçış olayı gibi değerlendirilemeyeceğini kabul etmektedir[1414].

Doktrinde ise aynı sürüş esnasında arka arkaya farklı somut tehlikelere sebep olunan hallerde kural olarak fiilin tek olmadığı kabul edilmektedir[1415]. Buna göre sürüşün

---

1409 **König,** LK, § 315c, kn. 208; **Hecker,** S/S Kommentar, § 315c, kn. 52; **Geppert,** "Tatbestandsverwirklichung bei Gefährdung mehrerer Personen", s. 320.

1410 **König,** LK, § 315b, kn. 96.

1411 BGH, 20.10.1988, 4 StR 335/88; BGH, 23.05.1989, 4 StR 190/89.

1412 BGH, 20.10.1988, 4 StR 335/88.

1413 BGH, 15.12.1967, 4 StR 441/67; BGH, 20.02.2001, 4 StR 556/00.

1414 BGH, 12.01.1995, 4 StR 742/94; BGH, 05.11.1969, 4 StR 519/68.

1415 **König,** LK, § 315c, kn. 209; **Hecker,** S/S Kommentar, § 315b, kn. 49 vd.; **Pegel,** MüKoStGB, § 315c, kn.123 vd; **Lackner/Kühl,** § 315b, kn. 7.

kesintisiz olması, farklı zamanlarda sebep olunan somut tehlikelerin tek fiil çatısı altında toplanması için yeterli değildir. Ancak doğal fiil tekliği tamamen dışlanmamakta, Alman CK m. 315c/1-1a[1416] hükmü başta olmak üzere istisnai hallerde doğal fiil tekliğinin olabileceği kabul edilmektedir[1417]. Zaten trafik güvenliğine ilişkin suçları diğer somut tehlike suçlarından ayıran husus da kesintisiz sürüşün fiil sayısını etkileyip etkilemediği bahsidir. Bu bağlamda somut tehlikenin netice olduğu ve dolayısıyla somut tehlike suçlarının kesintisiz suç niteliğini haiz olmadığı vurgulanmaktadır[1418]. Ayrıca bazı trafik güvenliğine karşı işlenen somut tehlike suçları için kesintisiz suç benzeri suç (*dauerdeliktsähnlich*) nitelendirmesi yapılsa da yine söz konusu suçların neticeli suç olduğu gerekçesiyle bu nitelendirme kabul görmemiş ve fiil tekliğinin kapsamını genişletici etki doğurmamıştır[1419].

6. FİİL TEKLİĞİNE İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRME

İçtima öğretisindeki fiil tekliğinin suç sayısını (tekliğini) tespit etme ve suç çoklukları arasında ayrım yapma şeklinde iki fonksiyonu vardır. Suç çoklukları arasında ayrım yapma fonksiyonu fikri içtima-gerçek içtima ayrımını oluşturur. Fiil tekliğine ilişkin yukarıdaki açıklamalar ile söz konusu iki fonksiyon arasındaki bağlantıyı üç önermeyle özetlemek mümkündür: fiil tekliğinin doğal fiil tekliği dışındaki görünüm biçimleri suç sayısını (tekliğini) tespit etme amacına matuftur; ayniyet değerlendirmesi, suç tekliğini esas alan fiil tekliğinin görünüm biçimleri ile suç çokluğu hali olan fikri içtima arasında köprü vazifesi görür; doğal fiil tekliği hem suç tekliğini tespit etmek hem de ayniyet değerlendirmesi yapılmaksızın fikri içtima ilişkisi kurmak amacıyla kullanılmaktadır. İlk iki önermeye ilişkin çoğunlukla benzer görüşler ileri sürülmüş olmasına rağmen doğal fiil tekliği bahsinde içtihatlar ile doktrin arasında görüş ayrılığı vardır.

Hukuki anlamda fiil tekliğinin tipik fiil tekliği, değerlendirme tekliği, doğal fiil tekliği kapsamında ele alınan ardışık ve tekrarlayan hareketler ile nihayet zincirleme fiil

---

1416 "Her kim, alkol içeren bir içecek içmiş olduğu veya sair sarhoş edici maddeler kullanması nedeniyle … bir taşıtı güvenli olarak kullanacak durumda olmamasına rağmen, karayolu trafiğinde bir aracı kullanır … ve bu şekilde diğer bir insanın vücudu veya hayatı açısından tehlike yaratır veya önemli değer taşıyan, başkasına ait eşyayı tehlikeye düşürürse, beş yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası ile cezalandırılır." (**Yenisey/Plagemann,** Alman Ceza Kanunu, s. 448 vd.)

1417 **König,** LK, § 315c, kn. 209; **Hecker,** S/S Kommentar, § 315c, kn. 51; **Lackner/Kühl,** § 315c, kn. 35.

1418 **Hecker,** S/S Kommentar, § 315c, kn. 51; **Lackner/Kühl,** § 315c, kn. 35.

1419 Bkz. **König,** LK, § 315c, kn. 209; **Gerhold/Meglalu,** "Verbotene Kraftfahrzeugrennen nach § 315d StGB im Lichte des Allgemeinen Teils", s. 330; **Geppert,** "Tatbestandsverwirklichung bei Gefährdung mehrerer Personen", s. 321.

tekliği şeklinde tasnif edilen görünüm biçimleri suç tekliğini tespit etme amacına matuftur. Bu kavramlar, birden fazla hareketin hangi hallerde tek suç oluşturduğu ve dolayısıyla suçların içtima etmediği halleri tespit etmeyi amaçlar. Bu kavramlardan bazıları normatif kriterleri esas alırken diğerleri doğal-sosyal kriterleri esas almaktadır.

Fiil tekliğinin görünüm biçimlerinin bir suça veya suç grubuna özgü olması, fikri içtima bahsinde ayniyet değerlendirmesini gerektirir. Böylece her bir suç için tespit edilmiş fiillerin ortak olup olmadığı belirlenir. Esas olan tam ayniyettir. Sadece tam ayniyetin olduğu hallerde gerçek manada fiil tekliğinden söz edilebilir. Zira söz konusu hallerde tamamen aynı olan iki fiil değil, tek fiil vardır ve bu fiil bir bütün olarak iki ayrı suçun icra hareketlerini oluşturur. Ancak kısmi ayniyetin fiil tekliği için yeterli olacağı kabul edilerek fikri içtimaın kapsamı genişletilmektedir. Kısmi ayniyette birbirinden bağımsız birden fazla fiil vardır. Ancak bunların kısmen ayniyet arz etmesi, fikri içtimaın fiil tekliği şartı için yeterli kabul edilmektedir. Diğer bir deyişle, öncelikle her bir suçun icra hareketleri fiil tekliğinin herhangi bir görünüm biçimi esas alınarak belirlenir, ikinci aşamada ise bunların ayniyet arz edip etmediğine ilişkin kural olarak şekli bir değerlendirme yapılır. Böylece ayniyet değerlendirmesi fiil tekliğinin mütemmim cüzü haline gelir.

BGH, ayniyet esasına dayalı fikri içtima kabulünün yanı sıra doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima ilişkisinin olabileceğini kabul etmektedir. Mahkeme, doğal fiil tekliğini tekrarlayan ve ardışık hareketler kavramlarıyla sınırlandırmayarak bu durumu tesis etmektedir. Doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtimaın tespitinde, somut olaydaki hareketlerin normatif olmayan kriterlerle belirlenmiş sınırın içinde kalıp kalmadığı incelenir. İcra hareketleri belirlenen sınırın içinde kalan suçlar arasında fikri içtima ilişkisinin olduğu kabul edilir. Doğal fiil tekliği bahsinde ayniyete önem atfedilmemekte, zamansal bağlantı kriteri belirleyici rol oynamaktadır. Böylece doğal fiil tekliği bir yönüyle suç tekliğini tespit etme diğer yönüyle suç çoklukları arasında ayrım yapma aracı olarak kullanılmaktadır. BGH'nin doğal fiil tekliğine ilişkin bu kabulü doktrindeki çoğunluk tarafından eleştirilmektedir.

Alman yüksek mahkemelerinin (RG ve BGH), fiil tekliği bahsinde lokomotif vazifesi gördüğü söylenebilir. Mahkemeler, geçmişten beri fiil tekliğinin ve dolayısıyla fikri içtimaın kapsamını genişletme eğilimde olmuş ve bu nedenle yeni kavramlar türetmiştir. Örneğin, kısmi ayniyetin ve kısmi ayniyet esasına dayanan parantez etkisinin fiil tekliği için yeterli olduğu, doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima ilişkisinin

kurulabileceği kabul edilmiş ve bunlar yerleşik içtihat haline gelmiştir. Ancak yine BGH, bir yandan kolektif suç ve zincirleme fiil tekliğini reddederek fiil tekliğinin kapsamını sınırlandırmış, diğer yandan kısmi ayniyet kabulünün neden olduğu aşırı genişlemeyi engellemek için haksızlık içeriğine dayalı maddi kriter ile çeşitli fiili kesintiler kabul etmiştir. BGH'nin, özellikle zincirleme fiil tekliğini reddeden içtihadından sonra doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima kurulabileceğine ilişkin içtihadını da değiştireceğine yönelik doktrindeki beklenti ise henüz gerçekleşmemiştir. Bu açıklamalardan hareketle Alman yüksek mahkemelerinin fiil tekliğini kontrollü şekilde genişletme eğiliminde olduğu, bunu yaparken kendisini normatif kriterlerle sınırlandırmadığı, özellikle son dönemde ise hareketler arasındaki zamansal bağlantı kriterini ön plana çıkardığı söylenebilir. Ayrıca Alman hukukunda geçmişten bugüne aynı neviden bir suçu oluşturan ve zamana yayılmış hareketlerin tek fiil sayılarak bu hareketlerin bireysel olarak tespit ve ispat sürecini sadeleştirme eğilimi olduğu da ifade edilmelidir.

Alman yüksek mahkemeleri, içtima öğretisindeki fiil tekliğine ilişkin birçok kavramın ve tartışmanın kaynağıdır. Alman doktrinindeki görüşler çoğunlukla içtihat eksenlidir. Doktrindeki tartışmaların önemli bir kısmı içtihatlarla ortaya konan kavramlara ve içtihatların yerindeliğine ilişkindir. Tartışmaların yoğunlaştığı nokta ise doğal fiil tekliğidir. Doktrindeki genel eğilim, fiil tekliğinin doğal fiil tekliği aracılığıyla geniş yorumlanmaması gerektiği ve fikri içtimaın ayniyet esasıyla sınırlanması gerektiği yönündedir. Yine doktrindeki çoğunluk, fiil tekliğinin tespitinde normatif kriterlerden uzaklaşılmasını yerinde bulmamaktadır. Kısaca, doktrinde daha dar kapsamlı bir fiil tekliği kabul edilmektedir. Ancak doğal fiil tekliğinin suç sayısını (tekliğini) tespit eden boyutunun (tekrarlayan ve ardışık hareketler) doktrinde kabul gördüğü ifade edilmelidir. Ayrıca Alman hukukunda, Türk hukukundakinin aksine fiil tekliğinde neticenin esas alınıp alınamayacağı sorusuyla ilgilenilmez. Hatta *Puppe* tarafından ileri sürülen ve az sayıda taraftar toplayan görüş bir kenara konulacak olursa yargı kararları ve doktrinde, fiil tekliğinin tespitinde hareketin esas alınacağına ilişkin fikir birliği olduğu söylenebilir.

Türk hukukuna bakılacak olursa, fiil tekliğine ilişkin özgün bir görüş ortaya konulamadığı; tartışmaların, hareketin mi yoksa neticenin mi esas alınacağı sorusu etrafında şekillendiği söylenebilir. Fiil tekliğinde neticeyi esas alan görüş değişime açık değildir. Dolayısıyla bu görüşü savunan yazarların yeni bir görüş ileri sürmesi ne mümkündür ne de gereklidir. Bu görüş Türk hukukunda azınlık görüşü haline gelmesine

rağmen aksi yöndeki hareketi esas alan görüş, neden neticenin esas alınmaması gerektiği sorusuna cevap vermenin ötesine geçmekte zorlanmış ve Alman hukukundaki görüşleri iktibas etmekle yetinmiştir. Yargıtay ise hukuki anlamda fiil tekliğinin esas alınması gerektiğini kabul etmesine rağmen bu kavramdan ne anlaşılması gerektiğini genel nitelikte kriterlere bağlayarak açıkça ortaya koyamamış; içtihatlar, uyuşmazlık konusu suç tipleriyle sınırlı kalmıştır[1420]. Çalışmamızda Türk hukukuna ilişkin açıklamaların geri planda kalmasının nedeni de budur.

Fiil tekliğine ilişkin yukarıda izah edilen mevcut durumun çeşitli olumsuz yönleri vardır. Öncelikle mevcut kabullere göre fiil tekliğinin tespiti kazuistik ve karmaşık niteliktedir[1421]. Fiil tekliğinin çok sayıda görünüm biçimi vardır ve bunlar aralarında yeknesaklık yoktur. Bu görünüm biçimlerinden bazıları normatif kriteri esas alırken bazıları doğal-sosyal kriterleri esas almaktadır. Suç tiplerinin çeşitliliği karşısında kapsayıcı bir normatif kriterin belirlenmesi mümkün değildir. Buna rağmen normatif kriterde ısrar edilmesi her suç grubu için ayrı bir fiil tekliği değerlendirmesini gerekli kılmaktadır. Ayrıca normatif kriterler sadece suçun tamamlanması için zorunlu olan hareket sayısını ve ilgili suçun karakteristik özelliklerini tespit etmektedir. Asgari sayıdan daha fazla hareketin icra edildiği hallerde fiil sayısını tespit etmek için ayrı kriterlere ihtiyaç duyulmaktadır. Böylece fiil tekliğinin görünüm biçimleri kazuistik ve karmaşık hale gelmektedir. Bu durum ayniyet değerlendirmesini de çetrefilli hale getirmektedir. Zira kısmi ayniyet bahsinde, fiil tekliğinin bu görünüm biçimlerinin oluşturduğu tüm kombinasyonlara cevap verilmesi gerekir.

Hakim görüşe göre fikri içtimaın fiil tekliği şartı ayniyet değerlendirmesine bağlıdır. Suçlar arasında fikri içtima ilişkisinin olduğundan söz edilebilmesi için icra hareketlerinin en azından kısmen ayniyet arz etmesi gerekir. Hiçbir suç grubu kategorik olarak fikri içtimaın kapsamı dışında tutulmaz. Bu nedenle ayniyet değerlendirmesinin tüm suç gruplarını kapsayıcı nitelikte olması gerekir. Ancak ayniyet değerlendirmesi, ihmali suçlara cevap verememektedir. İhmali suçlarda icrai suçlardakine benzer bir ayniyetten söz edilemez. Bu nedenle ihmali suçlarda farazi bir ayniyet değerlendirmesi yapılacağı kabul edilerek zımnen doğal fiil tekliğine yaklaşılmaktadır. Böylece yine suç tipine özgü değerlendirme yapılarak kazuistik bir duruma sebep olunmaktadır.

[1420] Benzer görüş için bkz. **Mahmutoğlu/Karadeniz,** s. 1016.

[1421] Benzer yönde görüş için bkz. **Kretschmer,** "Konkurrenzlehre (§§ 52 und 53 StGB) im Strafrecht – Teil II", s. 672.

Kısmi ayniyet kabulünün bir sonucu olan parantez etkisi, fikri içtimaın kapsamını arzu edilenden daha çok genişletmektedir. BGH'nin bu duruma karşı ürettiği çözümlerden biri kesinti kabulüdür. Alman hukukunda hukuki kesinti yaygın şekilde kullanılmamakta, fiili kesinti esas alınmaktadır. Ancak söz konusu hallerde parantez suç çoğunlukla fiilen kesintiye uğramamaktadır. Bu nedenle fiili kesinti olarak kabul edilebilecek yeni kriterlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaca matuf, çoğunlukla subjektif nitelikte yeni kesinti kriterleri kabul edilmiş, ancak bunlar tüm parantez suçları kapsayıcı olamamıştır. Her bir suça özgü bu kesinti kabulleri ise fiil tekliği meselesinin kazuistik niteliğini pekiştirmiştir.

Ayniyet esasına dayalı fiil tekliği kabulünün bir diğer olumsuz yönü, bu değerlendirmenin fikri içtima-gerçek içtima ayrımının varlık sebebine cevap verememesidir. İçtima öğretisine özgü fiil tekliğine suç çokluğu halleri arasında ayrım yapma fonksiyonu yüklenmesinin nedeni, aynı suçların işlendiği tüm somut olayların aynı haksızlık ve kusur içeriğine sahip olmadığı kabulüdür[1422]. İcra hareketlerinin tam ayniyeti halinde fiilin tek olduğuna şüphe yoktur. Ancak tek başına tam ayniyet, fikri içtima kapsamında değerlendirilmesi gereken tüm suç çokluğu hallerini kapsamaz. Zira şekli nitelikteki ayniyet değerlendirmesi suç çokluğunun sadece haksızlık içeriği bakımından özellik arz ettiği hallere cevap vermekte, kusur içeriği bakımından özellik eden hallere ise cevap verememektedir. Kısmi ayniyet kabulü bu sonucu değiştirmeyeceği gibi birçok olayda tesadüfe dayandığı için somut olayın haksızlık içeriğine de cevap veremez. Birçok olayda suçların icra hareketlerinin kısmen ayniyet arz etmesi tesadüfidir ve bu tesadüf sayesinde failin ortak hareketleri bir defa daha icra etmesine gerek kalmaz. Ancak failin daha az cezalandırılmasının sebebi tesadüfler değildir. Diğer bir deyişle kısmi ayniyetin olduğu tüm olaylarda tek bir somut olay haksızlığından söz edilemez. Bu nedenle kısmi ayniyete dayalı fiil tekliği kabulü yerinde değildir. Tek başına tam ayniyet kabulü ise yeterli değildir.

Ayniyet bahsinde ifade edilebilecek bir diğer husus, ayniyet esasına dayalı fiil tekliği kabulünün görünüşte içtimaa cevap verememesidir. Görünüşte içtimaın cezalandırılmayan önceki ve sonraki fiil dışındaki görünüm biçimleri fiil tekliğine dayanır. Ayniyet değerlendirmesi esas alınacak olursa bir suç çokluğu hali olan görünüşte içtimadan söz edilebilmesi için icra hareketlerinin en azından kısmen ayniyet arz etmesi

[1422] Bkz. 1. Bölüm 4.3.
Ayrıca bkz. BGH, 18.12.2002, 2 StR 149/02.

gerekir. Ancak görünüşte içtima kapsamında ele alınan çeşitli hallerde, suçların icra hareketleri arasında en azından kısmi ayniyet ilişkisi yoktur. Görünüşte içtimaın tespitinde bu hususa değinilmemekte ve bu hallerde zımni bir doğal fiil tekliği değerlendirmesi yapılmaktadır.

BGH tarafından geliştirilen doğal fiil tekliği kavramının da çeşitli olumsuz yönleri vardır. Öncelikle doğal fiil tekliğine kategorik olarak karşı olmadığımızı ifade etmekte yarar vardır. Yine doğal fiil tekliğine hem suç sayısını tespit etme hem de suç çokluğu halleri arasında ayrım yapma fonksiyonu yüklenmesi de yerindedir. Yargıtay'ın fiil tekliği kabulü de, daha dar yorumlamasına rağmen, nitelik itibarıyla BGH'nin doğal fiil tekliği kabulüne paraleldir. Bu bahiste tartışılması gereken husus doğal fiil tekliğinin kriterleridir. Doktrinde haklı olarak kriterlerin yeteri kadar somutlaştırılmadığı, benzer olaylarda farklı sonuçlara varılmasının mümkün olduğu ve yargı kararları arasında çelişkinin olduğu ifade edilmiştir. Kanaatimizce, bu hususstaki temel sorun subjektif nitelikteki birlik arz eden iradi karar kriterindedir. Fiil tekliği tespitinde başvurulan subjektif kriterler hiçbir zaman yeteri kadar somutlaştırılamamıştır. Bu durum birlik arz eden iradi karar kriteri için de geçerlidir. Her şeyden önce kavramsal birlik sağlanamamış; her biri farklı anlama gelen karar birliği, hedef birliği, subjektif bağlantı gibi ifadeler bu bağlamda kullanılmıştır. Yine birçok somut olayda fail, icra aşamasında kararını genişleterek veya değiştirerek yeni hareketler icra etmektedir. Bu tür olaylarda subjektif kriterin dar yorumlanması halinde doğal fiil tekliği ile amaçlanan fiil tekliği kapsamına ulaşılamamaktadır. Bu amaçla bazı somut olaylarda subjektif kriter esnetilmekte ve böylece subjektif kriterin yeknesaklığına ket vurulmaktadır. Ayrıca subjektif kriter ispat sorunlarına yol açmaktadır. Hareketler arasında ortak bir kararın olup olmadığının tespiti, birçok olayda sadece failin beyanına göre tespit edilir. Benzer sorunlar zincirleme fiil tekliğinin subjektif kriteri için de geçerlidir. Ancak zincirleme fiil tekliğinde (zincirleme suçta) subjektif kriter dışlanamaz. Zira aralarında zamansal bağlantı olmayan hareketler ancak subjektif bir kriterle bir araya getirilebilir. Aksi halde zaten haksızlık içeriği bakımından bütünlük arz etmeyen suçların kusur içeriği bakımından da birlikte değerlendirilmeleri önemsiz hale gelir.

Bu başlık altında ifade edilmesi gereken bir diğer husus içtima öğretisindeki fiil tekliği ile ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramı arasındaki ilişkidir. Alman hukukunda içtima öğretisi anlamında tek fiilin ceza muhakemesi bağlamında da tek fiil olduğu kabul edilmektedir. Bu kabul, içtima öğretisi anlamında fiil tekliğinin tespitini

örtülü şekilde etkilemektedir. Şöyle ki, failin non bis in idem ilkesinden yararlanmaması için içtima öğretisindeki fiil tekliği dar yorumlanmaktadır. Bu nedenle Alman içtima öğretisindeki fiil tekliğine ilişkin görüşler bu vakıadan bağımsız değerlendirilemez.

7. FİİL TEKLİĞİNE İLİŞKİN KANAATİMİZ

Çalışmamızın muhtelif yerlerinde ilgili hususa ilişkin kanaatimizi ifade ettik. Bu açıklamalar, fiil tekliği söz konusu şekilde kabul edilecek olursa nasıl bir yorum yapılması gerektiğine ilişkindir. Bu başlık altında ise farklı bir fiil tekliği görüşünün ortaya konulması amaçlanmaktadır. Fiil tekliğine yönelik görüşümüz, içtima öğretisindeki mevcut kabullere ilişkin yukarıdaki eleştiriler esas alınarak ileri sürülecektir. Bu yapılırken ise doğal fiil tekliği esas alınacaktır.

Doktrindeki fikri içtimaa yönelik eleştirilerin, fiil tekliğinin dar yorumlanmasından kaynaklandığı kanaatindeyiz. Özellikle Türk hukukundaki dar yorum; cezalandırmanın amacına, insan davranışlarının doğasına ve toplumsal manasına aykırı sonuçlar doğurmaktadır. Bu eğilimin temelinde, fikri içtimaın kabul edilmesi halinde failin olması gerekenden daha az cezalandırılacağı düşüncesinin olduğu söylenebilir. Farklı neviden fikri içtima için en ağır cezada artırım öngörmeyen ve eleştiriyi hak eden TCK m. 44'teki hüküm bu düşünceyi haklı kılacak nitelikte olmasına rağmen bunun, kanun koyucunun tercihi olduğu ve zaten çok sayıdaki özel içtima hükümleriyle bu hükmün esnetildiği ifade edilmelidir. Ayrıca fikri içtimaa bağlanan hukuki sonucun yeterli görülmemesi, fiil tekliğinin daraltılmasına gerekçe olmamalıdır. Öncelikle fiil tekliğinden ne anlaşılması gerektiği ortaya konulmalı, ardından bu kabule dayalı adil bir yaptırım belirlenmelidir. Fiil tekliğine ilişkin görüşümüz ileri sürülürken TCK'da fikri içtimaa bağlanan sonuca bakılmayacak, ileri sürdüğümüz fiil tekliği kabulüne uygun yaptırımın ne olması gerektiği ayrıca ifade edilecektir. Yine bu bahiste vereceğimiz bazı örneklere ilişkin TCK'daki özel içtima hükümleri göz ardı edilecektir. Zira bu hükümler fiil sayısını tespit etmemekte, fikri içtimaa bağlanan sonucun kapsamını pozitif bir düzenlemeyle sınırlamayı ya da ilgili hususta fiil tekliği-fiil çokluğu tartışmalarının önüne geçmeyi amaçlamaktadır.

Kanaatimizce, BGH'nin doğal fiil tekliği kabulü prensip olarak yerindedir. Her şeyden önce içtima öğretisindeki fiil tekliğine yüklenen iki fonksiyon, kendilerine farklı sonuçlar bağlanmasına rağmen, birbiriyle sıkı şekilde bağlıdır. Bu durum, kabul edilecek fiil tekliğinin her iki fonksiyona da cevap vermesini gerekli kılar. Ancak doğal fiil

tekliğinin farklı kriterlerle tespit edilmesi gerekir. Bizce doğal fiil tekliğinin iki unsuru vardır: hareketler arasında zamansal bağlantı olması ve hareketlerin benzer nitelikte olması. Kümülatif nitelikteki bu iki kriter (unsur), içtima öğretisine özgü bir fiil kavramının (tekliğinin) varlık sebebine ilişkin ileri sürdüğümüz görüşlere dayanır[1423]. Bu kriterlerle tespit edilecek hukuki anlamda fiil tekliğinin bir görünüm biçimi olan doğal fiil tekliği hem suç sayısını tespit etme hem de suç çoklukları arasında ayrım yapma fonksiyonu icra eder. Böylece BGH'nin doğal fiil tekliği yaklaşımı, farklı kriterlerle kabul edilmiş olur. Bu değerlendirme, fiil tekliğinin diğer tüm görünüm biçimlerinin dışlandığı anlamına gelmez. Tipik fiil tekliği başlığı altında yer alan çok hareketli suç, bileşik suç ve kesintisiz suç kavramları geçerliliğini korur. Ancak bu kavramlar çok sayıda hareketin hangi hallerde tek fiil teşkil edeceğinden ziyade ilgili suçun asgari kriterlerine ve nevi şahsına münhasır özelliklerine ilişkin olduğu için fiil tekliğinin tespitinde yetersiz kalmaktadır. Örneğin, kesintisiz suç bahsinde ön plana çıkarılan husus, bu suçların kesintisiz şekilde bir süre boyunca her an işlendiğidir. Ayrıca hakim görüşün de bu hallerde açıkça veya zımnen doğal fiil tekliği değerlendirmesi yaptığı söylenebilir. Zira tipik fiil tekliği kapsamındaki suç tiplerinin düzenlenme biçimi tek başına fiil tekliğini tespit etmeye imkan sağlamaz. Tekrarlayan ve ardışık hareketler kavramlarını tipik fiil tekliği kapsamında ele alma eğilimi bu durumun bir göstergesidir. Bu nedenle tipik fiil tekliği başlığını tamamen dışlamamakla birlikte doğal fiil tekliğine ilişkin kriterlerin tipik fiil tekliği kapsamında ele alınan suçlar için de geçerli olduğu, bu kriterlerin tipik fiil tekliğinin tespitinde de kural olarak kullanılması gerektiği kanaatindeyiz.

İki kriterin izahından önce neden normatif nitelikte bir kriterin esas alınmadığı sorusu cevaplanmalıdır. Normatif nitelikte kriter ile suç tiplerinin ihdasında tercih edilen ifadeler kastedilmektedir. Bu kriterler, kanun koyucu tarafından toplumda zaten varlığını sürdüren insan davranışları esas alınarak belirlenmektedir. Diğer bir deyişle bir toplumda belli davranış modelleri vardır ve kanun koyucu, ihdas ettiği suç tipleriyle bunların haksız nitelikte olanlarına cevap vermeyi amaçlar. Hatta bu davranış modellerinin bazıları evrenseldir. Örneğin, yağma suçunu oluşturan malın cebir veya tehditle alınmasına yönelik hareketler evrensel bir davranış modelini temsil eder. Bir davranış modelinin kanunda yer alması, kanunilik ilkesi bakımından önem arz etmesine rağmen bu davranış modelini toplumdaki diğer modellerden ayırmaz. Haksızlık ve kusur içeriğiyle orantılı bir sonuç cezanın belirlenebilmesi için tüm davranış modellerinin dikkate alınması gerekir. Aksi

[1423] Bkz. Bkz. 1. Bölüm 4.3.

halde cezalandırılabilirliğin asgari kriterlerini belirleyen suç tipleriyle bağlı kalınır ve somut olay suni parçalara bölünmüş olur. Buradan hareketle davranış modelleri ile somut olay haksızlığı kavramının birbiriyle bağlantılı olduğu söylenebilir. Bu durum ise normatif kriterin değil, haksızlık ve kusur içeriğini etkileyen tabii-sosyal kriterlerin esas alınmasını gerektirir.

Doğal fiil tekliğinin ilk kriteri, hareketler arasında zamansal bağlantının olmasıdır. Zamansal bağlantı kriteri, hareketlerin hukuk düzenine karşı gelmeye yönelik aynı iradeye veya birbirinden etkilenen iradelere dayanıp dayanmadığının tespit edilmesini sağlar. Bir haksız hareket, kendisinden sonra icra edilecek haksız hareketlerin irade oluşumu safhasını etkiler, ancak bu etki geçicidir. Daha doğrusu, cezanın belirlenmesinde dikkate alınması gereken boyuttaki etki geçicidir. Sadece bu etkinin devam ettiği süre zarfında icra edilen hareketler tek fiil olarak telakki edilebilir. Ancak söz konusu etki değerlendirmesi soyut niteliktedir ve somutlaştırılmaya muhtaçtır. Bu noktada zamansal bağlantı kriterine başvurulur.

Zamansal bağlantı kriteri için kesin sürelerden bahsedilemez. Somut olayın özelliklerine ve ihlal edilen hukuki değerlere dayalı bir değerlendirme yapılması zorunludur. Ayrıca eşzamanlılık fiil tekliği için yeterli değildir. Failin aynı anda farklı fiiller icra etmesi mümkündür. Fiil tekliğinin diğer şartının sağlanmadığı hallerde eşzamanlılık fiil tekliği kabulü için yeterli değildir. Hareketler arasında zamansal bağlantının tespitinde ilk hareket ile son hareket arasındaki zaman farkı değil, ardışık hareketler arasındaki zaman farkı esas alınır. Dolayısıyla uzun zamana yayılmış çok sayıda hareketin tek fiil kabul edilmesi mümkündür.

BGH'nin yerleşik içtihadında kabul edildiği gibi kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde zamansal bağlantı kriteri dar yorumlanmalıdır. İhlal edilen hukuki değer, hukuki değerlerin öncelik skalasında ne kadar üst seviyedeyse yorum o kadar dar olmalıdır. Örneğin, kasten öldürme suçunun işlendiği hallerde hakaret suçunun işlendiği hallere nazaran fiil tekliği daha dar yorumlanmalıdır. Ayrıca bu bahiste hareketlerin aynı mağdura yöneldiği haller ile farklı mağdurlara yöneldiği hallerin birbirinden ayrılması gerekir. Zamansal bağlantı kriteri ikinci ihtimalde birinci ihtimale nazaran daha dar yorumlanmalıdır. Ancak hiçbir ihtimalde ateşli silahla tek el mi yoksa iki el mi ateş edildiği şeklinde oldukça dar ve şekli bir fiil tekliği değerlendirmesi

yapılamaz[1424]. Bu bağlamda BGH'nin de özellikle kasten öldürme suçunun işlendiği hallerde gereğinden daha dar bir fiil tekliği değerlendirmesi yaptığı söylenebilir. Örneğin, failin iki kişiyle çatışmaya girdiği ve bir mağduru etkisiz hale getirdikten sonra diğer mağdura ateş etmeye başladığı olayda fiil tek kabul edilebilir. Yine failin mağduru öldürmek için ateş ettiği ve öldüğünü zannederek hareketlerini sonlandırdığı, fakat bir saat sonra mağdurun ölmediğini anlayarak yeni bir hareketle mağduru öldürdüğü olay da tek fiil teşkil eder. Bir saatlik zaman farkı, hareketler aynı mağdura yöneldiği için tek fiile engel teşkil etmez. Ancak birinci örnekteki hareketler arasında bir saatlik zaman farklı olsaydı fiilin tek olduğu kural olarak kabul edilemezdi.

Bu kapsamda değerlendirilebilecek bir diğer örnekte fail, aynı odada bulunan iki mağdurun kaçmalarını engelleyecek önlemleri alır ve ardından sırayla veya eşzamanlı olarak mağdurlara cinsel saldırıda bulunur veya bir mağdura karşı cinsel saldırıda bulunduktan sonra kısa bir süre dinlenir ve akabinde diğer mağdura karşı cinsel saldırıda bulunur. Bir bütün olarak tek fiil kabul edilmesi gereken bu olayda ikişer defa kişiyi hürriyetinden yoksun kılma ve cinsel saldırı suçları işlenmiştir. Bu nedenle, görünüşte içtima ilişkisi olmaması şartıyla, aynı neviden fikri içtima-farklı neviden fikri içtima kombinasyonu vardır[1425].

1424 Yargıtay'ın dar ve şekli bir değerlendirme yaptığı söylenebilecek karardan biri şu şekildedir:

"[S]anıkların, darbe teşebbüsünün icrası kapsamında, Ulus'ta bulunan Türktelekom binasını ele geçirip, haberleşmenin kontrolünü sağlamak amacıyla tesislere silahlı ve teçhizatlı olarak intikal edip, bina girişinde ve içeride bulunan güvenlik görevlilerini silah tehdidi ve cebir kullanarak etkisiz hale getirdikten sonra, bir kısım çalışanları serbest bırakıp, haberleşmede görevli teknik elemanları bina içinde tutarak bunlar aracılığıyla, teknik cihazların kontrolünü sağlamaya çalıştıkları, bazı görevlileri plastik kelepçeyle kelepçeleyerek binanın giriş katına indirerek orada muhafaza ettikleri olayda, darbeye iştirak eden askerler tarafından Ankara Telekom tesislerine ait binanın girişinin kontrolünün cebir ve şiddet kullanarak sağlanmakla bina içinde bulunan görevlilerin tamamına yönelik ayrı ayrı hürriyeti sınırlama suçunun tamamlanmış olacağı, bu aşamadan sonra bir kısım mağdurlara kelepçe takılması, binanın herhangi bir yerinde hapsedilmeleri doğal anlamda birden çok hareketten meydana gelmiş olsa da hukuki anlamda tek fiil oluşturacağı, bu şekilde hukuki anlamda bir fiille birden çok mağdura karşı aynı suçun işlenmiş olması halinde TCK'nın 43/2 maddesi yollamasıyla 43/1 maddesinin uygulanmasının gerekeceği gözetilerek, sanıkların işgal ettiği binanın bir giriş ile kontrolü sağlanan tek bir bina olup olmadığı araştırılarak, ayni neviden fikri içtima koşullarının oluşup oluşmadığı tartışmaksızın, eksik soruşturma ile, bina içindeki odalarda bulunan mağdurlar yönünden, oda sayısı kadar suç oluştuğu kabul edilerek, yazılı şekilde karar verilmesi, Kanuna aykırı, … görülmüş" (Yargıtay 16. CD, 10.10.2019, E. 2019/5420, K. 2019/6841.)

Bu kararda Yargıtay, BGH'nin geliştirdiği doğal fiil tekliği kriterlerine açıkça atıf yapmıştır. Ancak buna rağmen binanın giriş sayısına önem atfedilerek doğal anlamda fiil tekliğinin (tek hareket) ötesine geçilememiştir.

1425 Bu nedenle Yargıtay'ın fiilin tek olmadığını kabul edildiği bu kararına katılmıyoruz:

"[İ]nceleme dışı sanıklar ... ve ... ile suça sürüklenen çocuk ...'ın fikir ve irade birliği içerisinde hareket ederek önce katılan mağdur ...'ı kollarından tutmak ve kafasına bastırmak suretiyle araca bindirerek hürriyetini cebren kısıtlamaları, devamında önce olay yerinden uzaklaşmasını söyledikleri mağdur ...'u,

Zamansal bağlantı kriterinin geniş yorumlanması gereken haller vardır. Hareketlerin belli bir mağdura yönelmediği ve belli bir kişinin doğrudan doğruya zarar görmediği suçlarda zamansal bağlantı kriteri geniş yorumlanmalıdır. Böyle bir suçun işlendiği hallerde, hareketler arasında faaliyet birliğine dayalı fiil tekliği ilişkisi kurulabilir. Bu hareketler, diğer hallere nazaran uzun zamana yayılmış olmasına rağmen tek fiil olarak kabul edilebilir. Bu kabul, yukarıda izah edilen değerlendirme tekliğine benzerlik arz etmesine rağmen hareketlerin aynı konuya yönelmesi şartı aranmadığı için değerlendirme tekliğinden ayrılır. Hareketler, farklı fiziksel konulara yönelse bile faaliyet birliğinden söz edilebildiği sürece fiil tek kabul edilebilir. Faaliyet birliği, hareketlerin ortak bir paydasının olduğu, fail için herhangi bir suç konusu veya hareketten ziyade sürecin tamamının önem arz ettiği hallerde gündeme gelir. Çoğunlukla failin ekonomik menfaat elde ettiği suçlarda faaliyet birliği söz konusu olur. Ancak faaliyet birliğinde, çalışmamızın devamında açıklanacak olan gerçek olmayan örgütlü suçlarda olduğu gibi failin suça özgü katkı sağlaması fiil tekliğine engel teşkil etmez. Ayrıca faaliyet birliğinin hareketler arasında zamansal bağlantı kriterini tamamen kaldırdığı söylenemez. Hareketler arasında; sürecin devamlılığına ket vuran, kesinti olarak kabul edilebilecek bir zaman zarfının olduğu veya kesinti olarak kabul edilebilecek bir olayın cereyan ettiği hallerde tek fiilden söz edilemez. Yine bu hallerde de somut olaya ve suç tipinin karakteristik özelliklerine göre değerlendirme yapmak gerekir.

Zamansal bağlantı kriterinin geniş yorumlanması gereken bir diğer hali, çok hareketli suçlar oluşturur. Yukarıda da ifade edildiği üzere tipik fiil tekliği bağlamında yapılan değerlendirmeler ilgili suç tipinin gerçekleşmesi için gerekli asgari hareket sayısına ilişkindir ve bunun ötesindeki açıklamalar açıkça veya zımnen doğal fiil tekliğinin

---

aracın yanına yaklaşarak plakayı almak istediği esnada bu defa zor kullanmak suretiyle araca bindirmeleri, inceleme dışı sanık...in yönetiminde olan, suça sürüklenen çocuk ...'ın da bulunduğu araçla Sugözü olarak bilinen mevkiye geldiklerinde inceleme dışı sanık ...'in "Gel bakalım." diyerek kolundan tutup aracın dışına çıkardığı katılan mağdur ...'ı araçtan biraz uzaklaştırdıktan sonra tekme ve yumruklarla vurmak, kafa atmak suretiyle basit tıbbi müdahale ile giderilebilir nitelikte yaralaması, akabinde aracın içinde bulunan mağdur ...'un yanına gelip "Ne bakıyorsun?" diyerek ...'un yüzüne bir ... atması hususları bir bütün olarak değerlendirildiğinde suça sürüklenen çocuğun inceleme dışı sanıklar ... ve ...'le birlikte, hürriyetleri cebir kullanılmak suretiyle kısıtlanan iki ayrı mağduru ayrı ayrı tutarak araca bindirme, olay yerinde darbetme şeklindeki fiillerinin doğal anlamda tek olmadığı gibi hukuki anlamda da tek olmaması … nedenleriyle suça sürüklenen çocuk hakkında kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu açısından zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı kabul edilmelidir." (Yargıtay CGK, 19.04.2022, E. 2019/612, K. 2022/341.)

Bu olaydaki hareketler arasında sıkı bir zamansal bağlantı vardır. Mağdurların ayrı ayrı araca bindirilmesi ve ayrı ayrı darbedilmesi fiil tekliğine engel teşkil etmez. Bu karar da Yargıtay'ın, hukuki anlamda fiil tekliği-doğal anlamda fiil tekliği ayrımı yapmasına rağmen hukuki anlamda fiil tekliğine doğal anlamda fiil tekliğinden ayrı bir anlam yükleyemediğini göstermektedir.

kriterlerine dayanır. Kanaatimizce, doğal fiil tekliğinin kriterleri tipik fiil tekliği kapsamında ele alınan suç tipleri için de geçerlidir. Doğal fiil tekliğinin diğer kriteri bakımından özellik arz etmeyen çok hareketli suçlarda zamansal bağlantının dar yorumlanması bu suçların ihdas amacına aykırı sonuçlar doğurur. Bu suçların çok hareketli suç olarak düzenlenme nedenlerinden birinin, aralarında zamansal olarak sıkı bağlantı olmayan hareketlerin birlik arz ettiğine vurgu yapmak olduğu söylenebilir. Bu husus, özellikle asgari hareket sayısı belirlenmemiş çok hareketli suçlar için geçerlidir[1426]. Ayrıca çok hareketli suçların da kendi içinde zamansal bağlantı bakımından yeknesak olmadığı, suça özgü değerlendirme yapılması gerektiği söylenebilir.

Zamansal bağlantı kriteri, dar ve geniş yorumlanması gerektiğini ifade ettiğimiz haller dışında makul bir değerlendirmeyle belirlenmelidir. Bu kapsamda değerlendirilecek suçların başında malvarlığına karşı suçlar gelir. Örneğin, failin bir sokakta park halinde duran araçların camını sırayla kırması halinde fiil tektir. Aynı olayda arabaların içindeki değerli eşyaların alındığı hallerde de fiil tek kabul edilmelidir. Bu durumda aynı neviden fikri içtima-farklı neviden fikri içtima kombinasyonu söz konusu olur. Yine failin bir spor salonunun önce erkek soyunma odasına girip buradaki üç dolaptan farklı kişilere ait eşyaları aldığı, akabinde kadın soyunma odasına girip dört dolaptan farklı kişilere ait eşyaları aldığı olayın da tek fiil teşkil ettiği ve aynı neviden fikri içtima ilişkisinin olduğu söylenebilir. Bu sonucun, dolapların kilitli olması ve her bir mağdura ait eşyaya ulaşmak için ayrı bir çabanın gösterilmesi halinde de geçerli olduğu söylenebilir.

Mağdur ve bu kapsamda değerlendirilebilecek olan suçtan doğrudan doğruya zarar gören, fail için uyarı fonksiyonu icra eder. Hareketlerin farklı mağdurlara yöneldiği hallerde failin aşması gereken iradi engeller daha çetindir. Bu nedenle hareketlerin aynı mağdura yöneldiği hallerde farklı mağdurlara yöneldiği hallere nazaran fiil tekliği daha geniş yorumlanmalıdır. Fiil tekliğine ilişkin mevcut görüşlerin de buna paralel olduğu ifade edilmelidir. Bu açıklamalar, fiil tekliğinin faaliyet birliğine dayalı geniş yorumlanmasının bir diğer gerekçesini oluşturur. Ayrıca ifade etmek gerekir ki, burada hareketlerin farklı kişilere yönelmesinden değil, kişilerin mağdur veya doğrudan doğruya zarar gören olmasından bahsedilmektedir. Örneğin, failin düzenli olarak uyuşturucu madde üretip veya alıp satması, hareketler arasında kesinti olarak kabul edilebilecek uzunlukta bir zamanın olmaması şartıyla tek fiil kabul edilebilir. Failin süreklilik arz edecek şekilde kazanç elde

[1426] Bu görüşün, BGH'nin tipik fiil tekliğinde doğal fiil tekliğine nazaran daha zayıf zamansal bağlantıyı fiil tekliği için yeterli gören görüşüne paralel olduğu söylenebilir.

etmek amacıyla borç para vermesi, düzenli olarak sahte para üretmesi tek fiil teşkil edebilir. Yine zararlı atıkların düzenli olarak çevreye atılması da tek fiil teşkil edebilir. Ancak doku ve organ ticareti suçunda hareketler belli bir mağdura yöneldiği için aynı değerlendirme yapılamaz. Zamansal bağlantı kriterinin ne kadar geniş yorumlanacağı ise suça özgü değerlendirmelerle tespit edilmelidir.

Bu kriterlerin yeterince somut olmadığı söylenebilir. Ancak zamansal bağlantı kriterine ilişkin somut değerlendirmelerin ve olaylar arasında kıyası mümkün kılan argümanların içtihatlarla oluşturulması gerekir. Fiil tekliğine ilişkin mevcut kabullerin esas sorunu içtihatlara rağmen kriterlerin belirli hale getirilememesidir. Ayrıca bu çalışma kapsamında tüm suçları tek tek değerlendirilmesinin de mümkün olmadığı ifade edilmelidir.

Uzun süre devam eden kesintisiz suçlar ve kesintisiz suç kabilinden olmamasına rağmen icra hareketleri uzun süre devam eden suçlar ile diğer suçlar arasındaki fiil tekliği ilişkisinin tespitinde bu suçların sadece tamamlanma anı esas alınmalıdır. Diğer bir deyişle söz konusu suçların devam ettiği sürenin tamamı zamansal bağlantının tespitinden esas alınmaz. Zira bu hallerde failin içinde bulunduğu durumu kanıksadığı ve süregelen hareketlerin, başka suçları oluşturan hareketlerin karar aşamasını etkilemediği kabul edilmelidir. Örneğin, failin bir hafta önce edindiği ruhsatsız silahı sürekli yanında taşıdığı ve tartıştığı mağduru silahla yaraladığı olayda ruhsatsız silah taşıma hareketinin oluşturduğu suç ile kasten yaralama suçu arasında zamansal bağlantı kriteri sağlanmadığı için fikri içtima ilişkisi yoktur. Yine bu nedenle örgüt üyeliği suçu ile örgüt kapsamında işlenen suçlar arasında fikri içtima ilişkisinden kural olarak söz edilemez. Bu durumun tek istisnası, kesintisiz suçta veya icra hareketleri uzun süre devam eden suçta fiili kesintiye neden olacak sebeplerin ortadan kaldırılması amacıyla icra edilen hareketler ve bu hareketlerle işlenen suçlardır. Bu durumda fiil tekliğinin diğer kriterinin sağlanması şartıyla, yani hareketlerin benzer nitelikte olması şartıyla, fiil tekliğinden söz edilebilir. Örneğin, iki gündür konut dokunulmazlığını ihlal eden failin konuttan çıkarılmaya çalışıldığı esnada kasten yaralama suçu işlemesi halinde fiilin tek olduğu kabul edilebilir ve böylece bu suçlar arasında görünüşte içtima ilişkisinin olmaması şartıyla fikri içtima değerlendirmesi yapılabilir.

Zamansal bağlantı kapsamında değerlendirilmesi gereken son husus, fiil tekliğinin her zaman ardışık hareketler arasında kurulmasının zorunlu olmamasıdır. Tek fiil teşkil

eden hareketlerin arasına bu bütünlüğe dahil edilemeyecek bazı hareketler girebilir. Örneğin, fail önce A'ya hakaret eder, ardından B'nin cebindeki parayı gizlice alır, olay yerinden ayrılırken ise başka mağdurlara hakaret etmeye devam eder. Bu olayda hakaret teşkil eden hareketler tek fiil olarak değerlendirilebilir. Bu hareketlerin arasına hırsızlık suçunun girmesi söz konusu sonucu değiştirmez. Yine bu nedenle birbirine paralel ilerleyen birden fazla doğal fiil tekliğinin olabileceği ifade edilmelidir.

Fiil tekliğinin diğer kriteri hareketlerin benzer nitelikte olmasıdır. Bir hareketin, kendisinden sonra icra edilecek sadece benzer nitelikteki hareketlerin irade oluşumu safhasını etkilediği kabul edilebilir. Bu kriter, BGH'nin doğal fiil tekliği için kabul ettiği hareketlerin aynı türden olması ve hareketlerin objektif gözlemci nazarında tek fiil olarak görülmesi kriterlerine paraleldir. Hareketlerin sosyal anlam itibarıyla benzer nitelikte olması gerekir. Bu kabul, normatif kriterlerin dışlandığı anlamına gelmez. Yukarıda da ifade edildiği gibi normatif kriterler toplumdaki hakim davranış modelleri esas alınarak belirlenir. Bu nedenle benzerlikte sosyal kriterlerin esas alınması, normatif kriterlerin de esas alındığı anlamına gelir. Ayrıca kanunilik ilkesi gereği, normatif kriterin sosyal anlamda benzer olmayan hareketleri tek fiil kabul ettiğinden bahisle uygulanmayacağı ileri sürülemez.

Bu kriter bakımından iki hususun yol gösterici olduğu söylenebilir. Öncelikle hareketlerin ihlal ettiği hukuki değerlerin aynı olması, hareketlerin sosyal anlam itibarıyla benzer olduğunu gösterir. İkinci olarak hareketler farklı hukuki değerlere yönelik olsa bile bu hareketlerin birlikte icra edilmesi, içinde bulunulan toplumun genel davranış modellerine göre olağan ise yine hareketler arasında sosyal anlamda benzerlik söz konusudur. Farklı suçlara ait icra hareketlerinin kısmen ayniyet arz etmesi sosyal anlamda benzerlik için ne yeterli ne de gereklidir. Birinci ihtimal, çoğunlukla suç tekliğinin veya aynı neviden fikri içtimaın, ikinci ihtimal ise farklı neviden fikri içtima ilişkisinin olduğu hallerde gündeme gelir. Bu iki ihtimalin bir arada olması da mümkündür. Bu hallerde öncelikle suç sayısının (tekliğinin) ve aynı neviden fikri içtimaın tespit edilmesi, ardından farklı neviden fikri içtima tespitinin yapılması gerektiğinden öncelikle birinci hususun değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Failin arka arkaya üç kişiye hareket etmesi birinci duruma, failin bir kişiyi kasten yaralarken veya yaralamadan önce hakaret etmesi ise ikinci duruma örnek teşkil eder. Yine failin, park halindeki bir aracın içindeki çantayı çalabilmek için araca zarar vermesi, dolandırıcılık suçunda sahte belge kullanması, sahte olarak

ürettiği kredi kartını bilahare kullanması da ikinci duruma örnektir[1427]. Fiilin tek olduğu bu örneklerdeki suçlar arasında görünüşte içtima ilişkisinin olmaması şartıyla fikri içtima ilişkisinden söz edilebilir.

Sosyal anlamda benzerliğin esas alınması, icrai ve ihmali hareketlerin, kasıtlı ve taksirli suçların, zarar suçları ve tehlike suçlarının tek fiil tekliği çatısı altında toplanmasını mümkün kılar. İcrai ve ihmali suçların bir araya geldiği haller ile birden fazla ihmali suçun olduğu haller için ayrı bir değerlendirme gerekli değildir. İhmali suçlarda, failin yerine getirmesi gereken hareket üzerinden bir değerlendirmeye de ihtiyaç duyulmaz. Önemli olan icrai ve ihmali hareketler arasında zamansal bağlantının olması ve hareketlerin sosyal anlamda benzer olmasıdır. Örneğin, failin taksirle kazaya sebep olduktan sonra yaralılara yardım etmeden olay yerinden kaçması tek fiil teşkil eder. Yine garantör sıfatını taşıyan failin yangına müdahale etmemesi sonucu kurtarılması mümkün olan üç kişinin öldüğü

1427 "Olay günü polis ekiplerinin Polat İnternet Cafe isimli iş yerini kontrol ettikleri sırada iş yerinin önünde, ... plakalı araç sürücüsünün daha önceden suç kaydı olan sanık ... olduğunu fark etmeleri üzerine, sanığın durdurulmak ve yakalanmak istendiği, katılan polis memurları ... ve ...'in kaçmaya kalkışan sanığın yakalamaya çalıştıkları ancak sanığın durmayarak aracı ile kaçmak istediği, ekip araçlarının gidiş yolunu kestiğini gören sanığın geri manevra yaparak park halinde duran 8837 kod sivil ekip otosuna çarptığı, bu ekip otosunun da seyir halinde bulunan 8857 kod numaralı resmi ekip otosuna çarptığı, bu fiil dolayısıyla mülkiyeti kamuya ait iki oto ile katılan ...'ye ait olup da emaneten sanığın kullanımında olan ... plakalı aracın zarar gördüğü, ekipler tarafından aracın önüne durup havaya ateş etmelerine rağmen sanığın teslim olmayıp, kullanımında olan aracı katılan polis memuru ...'ın üzerine sürdüğü ve ayağının üzerinden geçmek suretiyle yaşamsal tehlike geçirmeksizin ve basit tıbbi müdahaleyle giderilebilecek şekilde yaraladığı ve araçla olay yerinden kaçtığı, ilerde bir evin duvarına çarparak durduğu ve yaya olarak kaçıp ekiplerden kurtulduğu…" (Yargıtay 6. CD, 12.05.2022, E. 2022/341, K. 2022/6995.)

Yargıtay kararına konu olan ve mala zarar verme ile görevi yaptırmamak için direnme suçlarının oluştuğu mezkûr olayın, hareketlerin benzerlik arz etmesine örnek teşkil ettiği söylenebilir. Bu nedenle farklı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanması gerekir. Yargıtay 6. Ceza Dairesi ise birden fazla defa görevi yaptırmamak için direnme ve mala zarar verme suçunun oluştuğuna, her iki suç için de aynı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanması gerektiğine karar vermiştir. Ayrıca bu kararın, BGH kararına konu olan polisten kaçış olayına benzerlik arz ettiği de ifade edilmelidir.

"Sanığın, emekli maaşını çekmek için ATM cihazının önüne gelen katılana yardım edebileceği bahanesiyle katılanın kartın şifresini girmesini sağladıktan sonra, birtakım işlemler yapıp kartın bloke olduğunu söyleyerek elinde bulunan başka bir banka kartını katılana verdiği, katılanın sanıktan aldığı kartı kontrol etmeden cebine koyup oradan ayrıldığı, sanığın, katılana ait banka kartını bu şekilde ele geçirdikten sonra başka bir bankaya ait ATM cihazından katılanın hesabından 850 Lira çektiği olayda; sanığın ekonomik değeri bulunduğunda kuşku bulunmayan menkul mal niteliğindeki banka kartını katılanın rızası hilafına ele geçirmesi şeklindeki hukuka aykırı eyleminin ayrı bir suç oluşturduğu, akabinde ele geçirdiği bu banka kartı ile para çekmesi eyleminin de banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması suçunu oluşturduğu, başka bir ifadeyle sanığın banka kartını hukuka aykırı bir eylemle ele geçirmiş olması karşısında, banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması suçu ile kartı ele geçirirken işlenen hukuka aykırı eylem nedeniyle gerçek içtima kuralı uyarınca sanığın her bir suçtan ayrı ayrı cezalandırılması gerektiği kabul edilmelidir." (Yargıtay CGK, 10.04.2018, E. 2014/412, K. 2018/160.)

Kredi kartını ele geçirme hareketi ile para çekme hareketi arasında yaklaşık on dakika olan bu olayın tek fiil teşkil ettiği söylenebilir. Zira hem hareketler benzer niteliktedir hem de aralarında zamansal bağlantı vardır. Bu nedenle görünüşte içtima ilişkisinin olmaması şartıyla fikri içtima ilişkisinin olduğu sonucuna varılmalıdır.

olay, mağdurların aynı fiille kurtarılıp kurtarılamayacağına bakılmaksızın tek fiil teşkil eder. Görünüşte içtima bahsinde, failin mağduru öldürmek için ateş ettiği ve ölüm neticesi gerçekleşmeden olay yerinden ayrıldığı olayda failin ihmali hareketinin cezalandırılmayan sonraki fiil olmayacağı, somut olayın tek fiil teşkil ettiği yönündeki görüşümüz de doğal fiil tekliği için kabul ettiğimiz iki kritere dayanmaktadır. Ayrıca ifade etmek gerekir ki, bir suçun icrai ve ihmali hareketlerin kombinasyonuyla oluşabileceğine ilişkin kabule rağmen icrai ve ihmali suçlar arasında fiil tekliği ilişkisinin olmayacağının kabul edilmesi bir çelişkidir.

Tam ayniyet halinde fiilin tek olduğuna ilişkin bir şüphenin olmadığı yukarıda ifade edilmesine rağmen fiil tekliğinin kriterleri izah edilirken ayniyete önem atfedilmemiştir. Bunun sebebi, tam ayniyet halinde zaten bu şartların sağlanıyor olmasıdır. Şöyle ki, tam ayniyet halinde eşzamanlılık vardır ve dolayısıyla birinci kriter sağlanır. İkinci kriter bakımından ise tam ayniyet halinde ya aynı veya benzer hukuki değerler ihlal edilir ya da ilgili suçların bir araya gelmesi olağandır. Ancak tam ayniyete rağmen söz konusu kriterlerin sağlanmadığı hallerde fiilin tek olduğu yine de kabul edilmelidir. Zira tam ayniyet halinde suçların haksızlık içeriği kesişir, hukuk düzenine karşı gelme iradesi birlik arz eder ve bu hususlar suç çokluğunun cezalandırılmasında göz ardı edilmez. Böylece fiil tekliğine ilişkin görüşümüzün, BGH'nin görüşüne yaklaştığı aşikardır. Ancak doğal fiil tekliğinin kriterleri sağlanmamasına rağmen tam ayniyetin olduğu hallerin istisna niteliğinde olduğu söylenebilir. Doğal fiil tekliğinin iki kriteri sağlanmamasına rağmen farklı suçların icra hareketlerinin kısmen ayniyet arz etmesi ise tesadüf veya fırsattan istifade etmek olarak nitelendirilebilir. Böylece fail, ayniyet arz eden hareketleri iki defa icra etme zahmetinden kurtulur. Bu nedenle her ne kadar ayniyet arz eden hareketler farklı suç çatısı altında birden fazla defa cezalandırılacak olsa da failin söz konusu fırsatçılığı veya olayın tesadüfi olması, haksızlık içeriğini etkilemeyeceği kanaatindeyiz. Bu nedenle kısmi ayniyeti, fiil tekliği ve fikri içtima için yeterli görmemekteyiz. Bu değerlendirmeler, kısmi ayniyetin bir görünüm biçimi olan parantez etkisi için de geçerlidir.

Fiil tekliğine ilişkin görüşümüz, TCK m. 43/1'deki zincirleme suç kurumunu işlevsiz hale getirmemektedir. Zincirleme suçta subjektif kriter, zamansal bağlantı kriterinin ikamesi niteliğindedir. Hareketler arasında fiil tekliği kabulüne imkan sağlamayan bir zaman aralığı olmasına rağmen subjektif bağ nedeniyle söz konusu fiil çokluğu hali için fiil tekliğine benzer bir değerlendirme yapılır. Zincirleme suç, zamansal

bağlantı kriterini geniş yorumladığımız hallerde mümkün olmakla birlikte muhtemel değildir. Yine zamansal bağlantı kriterinin geniş yorumlanmadığı hallere ilişkin değerlendirmemiz de hâlihazırda zincirleme suç kapsamında kalan çeşitli hallerin tek fiil ve tek suç kabul edilmesini gerektirmektedir. Bu durum zincirleme suçun kapsamını daraltır, ancak zincirleme suçu işlevsiz veya kapsamsız hale getirmez. Mevcut haliyle zincirleme suç, fiil tekliğine ilişkin görüşümüzü, fiil tekliğinin kapsamını genişletmeksizin tamamlayıcı nitelik arz eder. Aralarında karar birliği olduğu için iradenin oluşum süreci birbirinden etkilenmiş hareketler/suçlar arasında zamansal bağlantı yoksa fiil tekliği ilişkisinden söz edilmez. Bu noktada zincirleme suç kurumuna başvurulur. Ancak yine fiil tekliğine ilişkin görüşümüzle bağlantılı olarak zincirleme suçun aynı suç kriterinin esnetilmesi, aynı hukuki değeri koruyan suçların da kapsama dahil edilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca fiil tekliğinin tespitinde subjektif kritere yer verilmemesinin fiil tekliği ile zincirleme suç arasındaki sınırı daha belirgin hale getirdiği söylenebilir. Son olarak ifade etmek gerekir ki, birden fazla hareketin olduğu hallerde önce fiil tekliği değerlendirmesinin tüketilmesi, ardından ise zincirleme suç değerlendirmesi yapılması gerekir.

Ayrıca ifade etmek gerekir ki, bazı suç tiplerinin nevi şahsına münhasır yapısı ve diğer suç tipleriyle arasındaki özgün ilişki fiil tekliğinin tespitinde ilgili suç tipine özgü değerlendirme yapmayı gerektirebilir. Bu istisnalardan bazılarının, suç tiplerinin ihdasında yeterli titizliğin gösterilmemesinden kaynaklandığı da ifade edilmelidir. Örneğin, TCK m. 123/A'da yer alan ısrarlı takip suçu ve bu suç ile bir araya gelebilecek olan cinsel taciz, hakaret, tehdit gibi suçlar arasında fiil tekliği ilişkisi kurulamayacağı kanaatindeyiz. Aksi kabul halinde bireylerin daha kapsamlı şekilde korunması amacıyla ihdas edilen ısrarlı takip suçu, bu suçun olmadığı hallere nazaran daha az cezalandırmaya neden olur ve böylece suçun varlık amacına aykırı sonuçlar ortaya çıkar. Bu nedenle mağduru takip etmeye veya mağdurla temas kurmaya yönelik ısrarlı hareketlerden bazıları aynı zamanda söz konusu suçlardan birini oluşturuyorsa bu hareketler ısrarlı takip suçunu oluşturan hareketler bütününden çıkartılmalı ve sadece ilgili suç kapsamında ele alınmalıdır. Kalan hareketler ısrarlı takip suçunun ısrar unsurunu sağlıyorsa ayrıca ısrarlı takip suçundan cezalandırma yoluna gidilmelidir.

Fiil tekliğine ilişkin görüşümüzün izahında önem arz eden son husus kesinti nedenleridir. Kesintisiz suç başlığı altındaki fiili ve hukuki kesintiye ilişkin açıklamalar fiil

tekliğinin diğer görünüm biçimleri ve fiil tekliğine ilişkin görüşümüz için de geçerlidir. Kısaca ifade etmek gerekirse, fiili kesinti nedenleri geniş yelpazeye sahiptir ve sınırlı sayıda değildir. Fiili kesinti nedenlerinde somut olayın özellikleri önem arz eder. Failin hareketlerine eskisi gibi en azından belli bir süre boyunca devam etmesini engel olan nedenlerin yanı sıra fail için uyarı niteliğindeki bir vaka fiili kesinti olarak kabul edilebilir. Yargıtay ve Türk doktrinindeki hakim görüşün aksine sadece kesin hükmün fiilde hukuki kesintiye neden olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca kesin hükmün kesintiye neden olabilmesi için failin kesinleşmeden haberdar olması gerekir. Özellikle iddianamenin ve genel affın hukuki kesintiye neden olmadığı kanaatindeyiz.

Sonuç olarak görüşümüzün, fiil tekliğini halen kabul edilen görüşlere nazaran daha sade bir hale getirdiği kanaatindeyiz. Ancak tüm suç tiplerine ve bunların tüm kombinasyonlarına cevap verebilecek tek bir "sihirli" formül yoktur. Bu yönde bir çaba da fuzuli olacaktır. Suç çoklukları arasında fiil tekliği-fiil çokluğuna dayalı ayrım yapma ihtiyacı vardır ve bu ayrıma ilişkin kriterler olabildiğince somut ve kapsamlı olmalıdır. Görüşümüzün hem içtima öğretisine özgü bir fiil tekliğinin varlık sebebine uygun olduğu hem de kazuistik yapıyı olabildiğince sadeleştirdiği ifade edilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SUÇLARIN İÇTİMAI BAĞLAMINDA FİİL TEKLİĞİNİN DİĞER CEZA HUKUKU KURUMLARIYLA İLİŞKİSİ VE FİİL TEKLİĞİNE BAĞLANAN SONUÇLAR

Çalışmamızın üçüncü bölümünde içtima öğretisindeki fiil tekliğinin diğer ceza hukuku kurumlarıyla olan ilişkisi ve fiil tekliğine bağlanan sonuçlar değerlendirilecektir. Böylece fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımının sadece içtima öğretisi bakımından önem arz etmediği tespit edilecektir. İçtima öğretisindeki fiil kavramı ile ceza muhakemesindeki fiil kavramı arasındaki ilişki daha önce incelendiği için bu bölümde tekrar ele alınmayacaktır. Fiil tekliğine bağlanan sonuçların izahında suç tekliği olan haller ve suç çokluğu olan haller ayrı ayrı incelenecek, suç çokluğu bahsinde TCK'da fikri içtimaa bağlanan sonuçlar irdelenecektir. Ayrıca ileri sürdüğümüz fiil tekliği görüşünün bu bölümde incelenen ceza hukuku kurumlarıyla ilişkisine de yer verilecektir.

1. FİİL TEKLİĞİNİN DİĞER CEZA HUKUKU KURUMLARIYLA İLİŞKİSİ

1.1. Suça İştirak ve Fiil Tekliği

Fiil tekliğine ilişkin buraya kadarki açıklamalar müstakil fail esas alınarak yapılmıştır. İştirakin gündeme geldiği hallerde fiil tekliğinin ayrıca değerlendirilmesi gerekir. Ancak bu başlık altında, bir kişinin bir suça farklı şekillerde iştirak ettiği haller değerlendirilmeyecektir. Zira söz konusu hallerde görünüşte içtima ilişkisinin olduğu yukarıda izah edilmiştir. Yine faillik ve şeriklik arasında behemehâl görünüşte içtima ilişkisinin olmadığı da tekrar ifade edilmelidir.

İştirakin söz konusu olduğu hallerde suça iştirak eden her bir kişi için kendi hareketlerine dayalı ayrı bir fiil tekliği değerlendirmesinin yapılması gerektiği kabul edilmektedir[1428]. Ancak iştirak şekline özgü değerlendirmeler, istisnalar ve aksi yönde

[1428] **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 903; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 479; **Fischer,** StGB Kommentar, s. 467; **Jaeger,** SK-StGB, s. 257; **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 516; **Steinmetz/Laune,** D/D/K/R Handkommentar, s. 529; **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 878; **Kühl,** s. 905; **Jakobs,** s. 888; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 428; **Rengier,** s. 575; **Haft,** s. 274; **Ebert,** s. 221; **Patzak,** s. 56; **Dorn-Haag,** "Die Konkurrenzen in der gutachterlichen Fallbearbeitung", s. 329; **Kretschmer,** "Konkurrenzlehre (§§ 52 und 53 StGB) im Strafrecht – Teil I", s. 584.

Bu yönde karar için bkz. BGH, 28.10.2004, 4 StR 59/04; BGH, 04.12.2008, 3 StR 494/08; BGH, 08.04.2021, 1 StR 78/21.

Fiil tekliğinin tespitinde iştirak edene özgü değerlendirme yapma anlayışı, reddedilmeden önce zincirleme fiil tekliği için de kabul edilmekteydi. Buna göre, örneğin, subjektif kriteri sağladığı için failin işlediği suçlar zincirleme fiil tekliği kapsamında ele alınmasına rağmen zincirleme fiil tekliği

görüşler de ileri sürülmektedir. Bu nedenle iştirak şekillerinin ayrı ayrı incelenmesinde yarar vardır.

1.1.1. Şeriklik

Şerikler için fiil tekliği, kural olarak failin değil, şerikin kendi hareketleri üzerinden tespit edilir. Bu bahiste azmettiren ve yardım eden arasında bir fark yoktur. Tek fiille bir veya birden fazla kişinin farklı suçlara azmettirilmesi halinde ya da tek fiille farklı suçların işlenmesine yardım edilmesi halinde şerikin fiili tektir[1429]. Failin veya faillerin bu suçları farklı zamanda işlemesi, diğer bir deyişle fail veya failler için fiil çokluğunun olması ya da bu suçların farklı neviden olması[1430] söz konusu sonucu değiştirmez. Bu nedenle failin gerçek içtima hükümlerine göre cezalandırıldığı hallerde şerik fikri içtima hükümlerine göre cezalandırılabilir. Örneğin, bir kişiyi üç ayrı hırsızlık suçu işlemeye teşvik eden şerikin, söz konusu suçlar arasında failler bakımından gerçek içtima ilişkisi olmasına rağmen tek fiil icra ettiği ve şerik için fikri içtima ilişkisinin olduğu kabul edilmiştir[1431]. Ayrıca BGH, zamana yayılan hareketlerle bir suça/fiile özgü katkı sağlamak yerine farklı zamanlarda (farklı fiillerle) işlenen aynı neviden suçlara genel olarak katkı sağlayan yardım edenin tek fiil icra ettiğini kabul etmektedir[1432]. Gerçek olmayan örgütlü suç kavramıyla da ilişkili bu durum, faillik başlığı altında açıklanacaktır.

Bu değerlendirme, yardım edenin ihmali hareketle suçlara iştirak ettiği haller için de geçerli kabul edilir. Ayrıca BGH bu hususta ikili bir ayrım yapmaktadır. Eğer yardım eden, failin işleyeceği suçları zamansal olarak somutlaştırmadan olayların akışına müdahale etmeme kararı alır ve bu bağlamda ihmali hareketleri gerçekleştirirse fiil tek kabul edilir. Yardım edenin, failin farklı fiillerle birden fazla suç işleyeceğini hesaba katması bu sonucu değiştirmez. Ancak ihmali hareketleri nedeniyle yardım eden olarak değerlendirilen şerikin, failin bir suçu işleyeceğine ilişkin somut göstergeler karşısında bu

kapsamında kalan her bir suça ayrı bir fiille yardım eden şerik söz konusu subjektif kriteri sağlamıyorsa zincirleme fiil tekliğinden yararlanamaz. Bkz. BGH, 04.10.1988, 1 StR 362/88.

1429 **Rissing-van Saan,** LK, s. 577; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 903; **Jaeger,** SK-StGB, s. 257; BGH, 13.03.2013, 2 StR 586/12; BGH, 24.05.2016, 5 StR 137/16; **Roxin,** s. 188.

1430 **Jescheck/Weigend,** s. 697.

1431 BGH, 26.08.2020, 4 StR 197/20.

1432 Örneğin, bir yıldan uzun bir sürede gerçekleşen 789 farklı olayda, mağdurların bilgisayarlarına zararlı yazılımlarla erişim sağlayıp ücret talep eden faillere bazı konularda teknik destek sağlayan ve yine teknik sorunların giderilmesiyle ilgilenen yardım edenin, suça özel katkıda bulunmadığı gerekçesiyle söz konusu suçlara tek fiille yardım ettiği kabul edilmiştir. BGH, 08.04.2021, 1 StR 78/21.

Vergi kaçakçılığı suçlarına yardım eden için verilmiş benzer yönde karar için bkz. BGH, 25.07.2019, 1 StR 230/19.

suça müdahale etmeme kararı alması ve bunu farklı suçlar için tekrarlaması halinde her suça ayrı fiille iştirak ettiği kabul edilir. Zira bu hallerde suça özgü somut göstergeler, şerikin her defasında yeni bir karar almasını gerektiren uyarı vazifesi görür[1433].

Bir suçun işlenmesine çok sayıda fiille yardım edildiği ya da çok sayıda fiille failin azmettirildiği hallerde şerikin fiilinin tek olduğu kabul edilmektedir. Diğer bir deyişle tek suçun işlendiği hallerde şerikin fiili tek kabul edilir. Gerekçe olarak ise şerikin sebebiyet verdiği haksızlığın failin fiiline bağlı olması gösterilir[1434]. Söz konusu hallerde bağlılık kuralına başvurulur[1435]. Bu sonuç ve gerekçe, failin çok sayıda hareketinin hukuki anlamda tek fiil sayıldığı haller için de geçerlidir. Özetle, failin tek fiil icra ettiği hallerde şerikin fiili de tek kabul edilir[1436]. Ancak şerik, failin icra ettiği hukuki anlamda tek fiilin sadece yardım ettiği, kastının kapsadığı ve tek başına cezalandırılabilir nitelikte olan kısmından sorumludur[1437]. Örneğin, uyuşturucu ticaretine yönelik hareketleri değerlendirme tekliği kapsamında tek fiil teşkil eden faile yardım eden şerikin, değerlendirme tekliğini oluşturan hareketlerin tamamından değil, sadece yardım ettiği kısmından sorumlu olacağı kabul edilmiştir[1438]. Yine müşterek faillerin camı kırarak kuyumcuya girdiği, kuyumcudaki değerli eşyaları aldıkları, içeride daha fazla altının olduğunu düşündükleri bir atölye kapısını açamadıkları, bunun üzerinde A'yı arayarak kapıyı açmak için araç getirmesini istedikleri, A'nın getirdiği araçlarla kapıyı açmaya çalışırken alarmın çalması üzerine kaçtıkları olayın müşterek failler bakımından doğal fiil tekliği teşkil ettiği ve bu fiille tek bir tamamlanmış hırsızlık suçunun işlendiği kabul edilmiştir. Yardım eden olarak kabul edilen A'nın cezai sorumluluğu tespit edilirken ise doğal fiil tekliğine katkı sağlama anına önem atfedilmiştir. Buna göre A, söz konusu doğal fiil tekliğinin, araçların kullanıldığı

1433 BGH, 27.10.1999, 2 StR 451/99.

1434 **Rissing-van Saan,** LK, s. 578; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 903; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 480; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 479; **Rengier,** s. 575; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 428. Ayrıca bkz. **Çelen,** s. 322.

Bu durumu tipik fiil tekliği kapsamında ele alan görüş için bkz. **Wessels/Beulke/Satzger,** s. 452.

Bu yönde karar için bkz. BGH, 11.01.2005, 1 StR 547/04; BGH, 04.03.2008, 5 StR 594/07; BGH, 16.12.2020, 4 StR 297/20.

BGH'nin, fiil tekliği için yardım edenin hareketleri arasında zamansal ve mekânsal bağlantının olması gerektiğini ifade ettiği kararları da vardır. Bkz. BGH, 22.05.1991, 3 StR 87/91; BGH, 14.04.1999, 1 StR 678/98.

Aksi yönde görüş için bkz. **Jescheck/Weigend,** s. 697.

1435 BGH, 21.04.2020, 1 StR 486/19.

1436 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 480; **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 516; BGH, 21.01.2014, 1 StR 664/13.

1437 **Rissing-van Saan,** LK, s. 578.

1438 BGH, 31.05.2012, 3 StR 178/12; BGH, 27.03.2014, 4 StR 341/13.

andan sonraki kısmından sorumlu kabul edilmiş; bu kısmın sadece teşebbüs aşamasında kalmış hırsızlık suçunu oluşturduğu ve A'nın da teşebbüs aşamasında kalmış hırsızlık suçuna yardım eden olarak sorumlu olduğu belirtilmiştir[1439].

Farklı fiillerle işlenen suçlara farklı fiillerle katkı sağlayan şerikin birden fazla fiil icra ettiği kabul edilir[1440]. Diğer bir deyişle aralarında gerçek içtima ilişkisi olan suçlara ayrı fiillerle katkı sağlayan şerik için de fiil çokluğu söz konusudur.

Şerik için fiil çokluğunun olabileceği bir diğer durum, cezalandırılıyor olması şartıyla akim kalmış (teşebbüs aşamasında kalmış) azmettirmenin olduğu hallerdir[1441]. BGH'ye göre azmettirmenin bir defa başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra yeni bir kararla azmettirmeye yönelik hareketler icra edilirse ya da fail olarak katılınırsa, hareketler aynı suça yönelik olmasına rağmen fiil tekliğinden söz edilemez. Zira azmettirmenin başarısızlık nedeniyle teşebbüs aşamasında kalması (akim kalması), fiilde kesintiye neden olur[1442]. Azmettirmenin başarısız olması, azmettirmeye teşebbüs edenin gönüllü vazgeçme hükümlerinden yararlanamayacağı aşamaya gelinmesini ifade eder. Örneğin, bir kişiye tüm çabalara rağmen suç işleme kararı aldırılamaması azmettirmenin başarısız olduğu, diğer bir deyişle teşebbüs aşamasında kaldığı (akim kaldığı) anlamına gelir. Azmettirenin bu aşamadan sonra başka birini suça azmettirmesi ve bu kişinin suçu işlemesi durumunda iki ayrı fiil söz konusu olur[1443]. Bu değerlendirme, ardışık veya tekrarlayan hareketlere rağmen suçun teşebbüs aşamasında kaldığı hallere ilişkin açıklamaya paralellik arz eder. Doktrinde ise azmettirmeye teşebbüsü cezalandıran hükmün azmettirme ve failliğe nazaran tali norm niteliğinde olduğu, suçun en azından teşebbüs aşamasına varması halinde azmettirmeye teşebbüsün dışlanacağını ifade eden yazarlar vardır[1444].

1439 BGH, 08.04.2012, 3 StR 72/12.

1440 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 903; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 479; **Kühl,** s. 907.

Bu yönde karar için bkz. BGH, 22.09.2008, 1 StR 323/08; BGH, 28.02.2012, 3 StR 435/11.

1441 Akim kalmış azmettirme, Türk hukukunda cezalandırılmamasına rağmen Alman CK m. 30'daki hüküm gereği Alman hukukunda cezalandırılmaktadır.

1442 BGH, 05.05.1998, 1 StR 635/96; BGH, 14.10.1997, 1 StR 635/96.

Aynı yönde karar için bkz. BGH, 17.11.1999, 1 StR 290/99; BGH, 13.01.2022, 3 StR 341/21.

Bu yönde görüş için bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 604; **Beulke,** "Anstiftung zur Tötung als selbständige Handlung", s. 28.

1443 **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 643.

1444 **Schünemann/Greco,** LK, § 30, kn. 57.

Şeriklik bahsinde değerlendirilmesi gereken son husus, şerikin fiil sayısını tespitte bağlılık kuralından hareket eden görüştür. Bu görüşe göre şerikin fiil sayısı failin fiiline bağlıdır. Failin suçları farklı fiillerle icra ettiği hallerde, bu suçlara tek fiille katkı sağlasa bile kastın varlığı halinde şerikin fiili tek kabul edilmez. Eski tarihli Alman yargı kararlarında kabul edilen bu görüş günümüzde kabul edilmemektedir[1445]. Bizce de doktrindeki hakim görüş yerindedir, şerikin fiil sayısını tespit ederken behemehâl bağlılık kuralına başvurulamaz.

1.1.2. Faillik

Fiil sayısının tespitinde her bir suç ortağının ayrı değerlendirilmesi müşterek failler için de kabul edilmektedir. Buna göre her müşterek fail için ayrı bir fiil tekliği değerlendirmesi yapılır ve bazı müşterek faillerin tek fiil, diğer müşterek faillerin ise birden fazla fiil icra ettiği sonucuna varılabilir[1446]. Yine bu nedenle bazı müşterek faillere fikri içtima hükümleri uygulanırken diğer müşterek faillere gerçek içtima hükümlerinin uygulanması gündeme gelebilir[1447]. Bu durum, çoğunlukla müşterek faillerden birinin hazırlık hareketleri aşamasında katkı sağladığı hallerde gündeme gelir[1448].

Suç ortağına özgü değerlendirme, dolaylı faillik için de geçerli kabul edilir[1449]. Dolaylı failin fiil sayısı, araç konumundaki kişinin fiil sayısından bağımsız olarak tespit edilir. Buna göre dolaylı failin fiil sayısı araç konumundaki kişinin tipik hareketleri üzerinden değil, dolaylı failin irade üzerinde hakimiyet kurmasını sağlayan hareketleri üzerinden tespit edilir[1450]. Dolaylı failin birden fazla kişiyi araç olarak kullanması tek başına fiil çokluğuna neden olmaz[1451]. Ayrıca araç konumundaki kişinin cezai sorumluluğunun olup olmamasına dolaylı failin fiil sayısını tespitte önem

---

1445 **Rissing-van Saan,** LK, s. 577; **Rengier,** s. 575; **Dorn-Haag,** "Die Konkurrenzen in der gutachterlichen Fallbearbeitung", s. 329.

Daha eski tarihli içtihatlarda kabul edilen bu görüşü reddeden karar için bkz. RG, 03.12.1935, 1 D 1195/34. (RGSt 70, 26.)

Türk hukukunda *Göktürk*, bu görüşü savunmaktadır. Bkz. **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 258.

1446 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 903; **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 516; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 479; **Samson/Günther,** SK-StGB, § 52, kn. 22; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 428.

1447 BGH, 10.05.2001, 3 StR 52/01; BGH, 06.07.2004, 1 StR 129/04.

1448 Bkz. BGH, 10.11.2006, 5 StR 386/06.

1449 **Rissing-van Saan,** LK, s. 631; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 903; **Kindhaeuser/Zimmermann,** s. 428; BGH, 30.03.2004, 1 StR 99/04; BGH, 27.06.2018, 1 StR 282/17.

1450 **Samson/Günther,** SK-StGB, § 52, kn. 22; **Kühl,** s. 906; **Mitsch,** "Konkurrenzen im Strafrecht", s. 386.

1451 **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 903.

atfedilmemektedir[1452]. Örneğin, küçük yaştaki çocuğunu çok sayıda hırsızlık suçu işlemesi için bir yere gönderen babanın tek fiil icra ettiği kabul edilir[1453].

Müşterek faillik ve dolaylı faillik başta olmak üzere iştirak bahsinde fiil tekliğinin ayrı bir görünüm biçimi kabul edilmekte ve söz konusu hallerde fiil tekliği esas olarak bu kavram bağlamında tartışılmaktadır. Gerçek olmayan örgütlü suç *(uneigentliches Organisationsdelikt)* şeklinde ifade edilebilecek olan ve BGH tarafından ortaya konulan[1454] fiil tekliğinin bu görünüm biçimi; çok sayıda suç ortağının bir ticari işletme bünyesinde müşterek fail, dolaylı fail veya yardım eden sıfatıyla bir araya gelerek bu şirket aracılığıyla dolandırıcılık başta olmak üzere malvarlığına karşı bir suçu uzun bir süre boyunca defaatle işledikleri hallerin tek fiil teşkil ettiğini ifade eder[1455]. Bu hallerde suç örgütü kurma, üye olma vb. suçlar da oluşmaktadır; ancak söz konusu kavram örgüt suçlarına ilişkin değildir, birliktelik kapsamında işlenen suçları tek fiil bünyesinde toplamayı amaçlar[1456]. Hemen ifade etmek gerekir ki, failin ticari işletme bünyesinde hareket etmesi fiil tekliği için yeterli kabul edilmez[1457]. Ayrıca söz konusu fiil tekliğinin suç tekliğine neden olmadığı da ifade edilmelidir[1458]. Zincirleme fiil tekliğinin reddinden sonra kabul edilmeye başlanan bu

---

1452 Bkz. **Rissing-van Saan, Ruth,** "Für betrügerische oder andere kriminelle Zwecke errichtete oder ausgenutzte Unternehmen: rechtliche Handlungseinheiten sui generis? -Eine kritische Bestandsaufnahme der jüngeren Rechtsprechung-", Festschrift für Klaus Tiedemann zum 70. Geburtstag, Heymann, 2008, s. 398; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 903.

Dolaylı fail, cebir veya tehditle kişiyi araç konumuna indirgemesi halinde hem araç konumundaki kişinin işlediği suçtan hem de cebir veya tehdit suçundan sorumlu olur. Fiil tekliğinin tespitinde kişinin iradesi üzerinde hakimiyet kurmayı sağlayan hareketler esas alındığı için dolaylı failin tek fiil icra ettiği ve bu suçlar arasında fikri içtima ilişkisinin olduğu kabul edilir. Bkz. **Mitsch,** "Konkurrenzen im Strafrecht", s. 387.

1453 **Jaeger,** SK-StGB, s. 258.

1454 **Frank,** Der Irrtumsnachweis beim Massenbetrug, s. 152.

1455 BGH, 17.06.2004, 3 StR 344/03; BGH, 09.01.2008, 5 StR 572/07; BGH, 14.10.2014, 3 StR 365/14; BGH, 29.06.2016, 2 StR 520/15.

Yargı kararlarında, suç işleme amacına matuf ticari işletmenin somutlaştırılmadığı ifade edilmektedir. Ticari işletmeye ilişkin ihtimaller için bkz. **Frank,** Der Irrtumsnachweis beim Massenbetrug, s. 153.

Bu kavramın, hukuki anlamda fiil tekliğinin sui generis bir görünüm biçimi olduğu yönündeki görüş için bkz. **Reichenbach, Peter,** "Uneigentliche Organisationsdelikte", JURA, 2016/2, s. 144.

Bu kavrama yönelik eleştiri için bkz. **Rissing-van Saan,** "Für betrügerische oder andere kriminelle Zwecke errichtete oder ausgenutzte Unternehmen: rechtliche Handlungseinheiten sui generis? -Eine kritische Bestandsaufnahme der jüngeren Rechtsprechung-", s. 404.

1456 **Frank,** Der Irrtumsnachweis beim Massenbetrug, s. 152; **Reichenbach,** "Uneigentliche Organisationsdelikte", s. 143.

1457 **Bußmann,** M/R StGB Kommentar, s. 516; BGH, 22.12.2011, 4 StR 514/11.

1458 **Jaeger,** SK-StGB, s. 205; **Frank,** Der Irrtumsnachweis beim Massenbetrug, s. 168; BGH, 29.07.2009, 2 StR 160/09.

kavram[1459], suç ortağının suça özgü katkı sağlayıp sağlamadığı hususuna dayanır[1460]. Suç ortağının hareketlerinin herhangi bir suça doğrudan doğruya yönelmediği, suçların periyodik şekilde işlenmesine aracılık eden ticari işletmenin kurulması, sürdürülmesi veya işletilmesine yönelik olduğu hallerde fiilin tek olduğu kabul edilir[1461]. Bu fiil, işlenen suçların tamamına veya çoğunluğuna ortak şekilde katkı sağlar ve bu nedenle fikri içtima ilişkisi gündeme gelir. Ayrıca bu fiilin, suçların hazırlık aşamasında veya işlendiği esnada icra edilmesi mümkündür. Suç ortağının suça özgü katkı sağladığı hallerde ise fiilin tek olmadığı kabul edilmektedir. Örneğin, müşterek failin, şirketle irtibata geçen müşterileri ayrı ayrı dolandırdığı hallerde suça özgü bir katkı olduğu için tek fiilden söz edilemez. Suç ortağının, genel katkının yanı sıra bir suça özgü katkı sağlaması da mümkündür. Bu durumda ise iki ayrı fiil söz konusu olur[1462]. Ancak fiil çokluğu değerlendirmeleri, doğal fiil tekliğinin şartlarının sağlanmadığı haller için geçerlidir[1463]. Yine bu kavram kapsamında da suç ortaklarının fiil sayısı ayrı ayrı değerlendirilir. Ancak BGH bazı kararlarında, suçlara sağlanan katkıyı irdelemeksizin tüm suç ortaklarının tek fiil icra ettiğini kabul etmektedir[1464].

Gerçek olmayan örgütlü suçlar kavramının çıkış noktasının, *Roxin* tarafından geliştirilen ve dolaylı failliğin bir görünüm biçimi olarak kabul edilen organize suç örgütünün gücünden yararlanmak suretiyle irade üzerinde hakimiyet kurmak olduğu söylenebilir[1465]. BGH, dolaylı failliğin söz konusu görünüm biçimi için aranan araç konumundaki kişinin ikame edilebilirliği kriteri yerine sürecin düzenliliği kriterini getirerek kapsamı genişletmiştir[1466]. Böylece dolaylı failliğin söz konusu görünüm biçimi

---

1459 Söz konusu kavramın, zincirleme fiil tekliğinin reddinden sonra oluşan boşluğun doldurulması amacına matuf olduğu ifade edilmektedir. Bkz. **Rissing-van Saan,** LK, s. 569; **Sackreuther,** BeckOK OWiG, § 19 kn. 25; **Frank,** Der Irrtumsnachweis beim Massenbetrug, s. 81.

1460 BGH, 23.05.2013, 2 StR 555/12; BGH, 14.10.2014, 3 StR 365/14.

1461 BGH, 14.11.2012, 3 StR 403/12.

Örneğin, failin fiili anlamda müdürü olduğu şirket, maddi durumu iyi olmayan kişilerle iletişime geçerek kredi aracılığı yaptığından bahisle dolandırıcılık suçu işlemektedir. Bu kapsamda yaklaşık 4 yıl boyunca 15'i tamamlanmış, 53.479'u teşebbüs aşamasında kalmış dolandırıcılık suçu işlenmiştir. Failin söz konusu suçları tek fiille işlediği ve bu nedenle suçlar arasında fail için aynı neviden fikri içtima ilişkisinin olduğu kabul edilmiştir. Bkz. BGH, 06.02.2013, 1 StR 263/12.

1462 **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 479; BGH, 23.05.2013, 2 StR 555/12.

1463 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 479; BGH, 12.08.2021, 3 StR 441/20.

1464 Bkz. **Frank,** Der Irrtumsnachweis beim Massenbetrug, s. 162 vd.

1465 **Frank,** Der Irrtumsnachweis beim Massenbetrug, s. 157.

1466 Bkz. **Frank,** Der Irrtumsnachweis beim Massenbetrug, s. 157-158; **Reichenbach,** "Uneigentliche Organisationsdelikte", s. 142; **Rissing-van Saan,** "Für betrügerische oder andere kriminelle Zwecke errichtete oder ausgenutzte Unternehmen: rechtliche Handlungseinheiten sui generis? -Eine kritische Bestandsaufnahme der jüngeren Rechtsprechung -", s. 401.

gerçek olmayan örgütlü suçların bir görünüm biçimi haline gelmiştir[1467]. Ancak organize suç örgütünün gücünden yararlanmak suretiyle irade üzerinde hakimiyet kurmanın iştirake ilişkin, gerçek olmayan örgütlü suçlar kavramının ise suçların içtimaına ilişkin olduğu ifade edilmelidir[1468]. Ayrıca BGH tarafından gerçekleştirilen kriter değişikliği iki kavram arasındaki bağlantıyı oldukça azaltmıştır[1469].

Bu açıklamalar ışığında, gerçek olmayan örgütlü suç kavramının fiil tekliği bahsinde esaslı bir değişikliğe yol açmadığı söylenebilir[1470]. Zira bu kavram olmasa bile suç ortakları fiil tekliğinin tespitinde ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Her ne kadar bu kavram esas olarak failin suça özgü katkı sağlamak yerine çok sayıda suça ortak katkı sağladığı hallerde fiilin tek olduğunu vurgulamaktaysa da iştirak halinde çok sayıda kasten öldürme suçunun işlendiği haller için bile bu kavram kullanılmaksızın aynı değerlendirme yapılmaktadır[1471]. BGH'nin buna rağmen gerçek olmayan örgütlü suç kavramını kabul etme sebeplerinin başında ise muhakeme sürecini sadeleştirme gayesinin geldiği söylenebilir[1472].

Kanaatimizce, fiil sayısının tespitinde müşterek ve dolaylı faile özgü değerlendirme yapılması yerindedir. Ancak bir müşterek failin, üzerinde fonksiyonel hakimiyet kurduğu tüm hareketleri kendi icra etmiş gibi kabul edilmesi gerektiği ifade edilmelidir. Müşterek faillik ilişkisinin de temelini oluşturan bu durum, fiil sayısının tespitinde müşterek faile

---

Bu değişikliğin hem *Roxin* hem de diğer yazarlar tarafından eleştirildiği ifade edilmektedir. Bkz. **Rissing-van Saan,** "Für betrügerische oder andere kriminelle Zwecke errichtete oder ausgenutzte Unternehmen: rechtliche Handlungseinheiten sui generis? -Eine kritische Bestandsaufnahme der jüngeren Rechtsprechung -", s. 402.

1467 Örneğin, Doğu Almanya Ulusal Savunma Konseyi'nin kararlarına binaen sınırı kaçak geçmeye çalışan kişilerin sınırda görevli askerler tarafından farklı yer ve zamanda öldürüldüğü olayda konsey üyeleri dolaylı fail olarak sorumlu tutulmuş ve kararlarıyla suçlara iştirak eden bu üyelerin sınırda işlenen kasten öldürme suçlarını tek fiille işlediğinin kabul edilebileceği ifade edilmiştir. (BGH, 26.07.1994, 5 StR 98/94.) Yine farklı tarihlerde alınan iki politbüro kararına katılan faillerin yaklaşık iki yıl içinde işlenen üç ayrı kasten öldürme suçuna dolaylı fail olarak katıldığı ve bu suçları tek fiille işlediği kabul edilmiştir. (BGH, 08.11.1999, 5 StR 632/98.)

1468 **Frank,** Der Irrtumsnachweis beim Massenbetrug, s. 158.

1469 **Rissing-van Saan,** "Für betrügerische oder andere kriminelle Zwecke errichtete oder ausgenutzte Unternehmen: rechtliche Handlungseinheiten sui generis? -Eine kritische Bestandsaufnahme der jüngeren Rechtsprechung -", s. 401 vd.

1470 **Stuckenberg,** Löwe-Rosenberg StPO, s. 455.

1471 Bkz. BGH, 12.08.2021, 3 StR 441/20.

1472 Bkz. **Rissing-van Saan,** "Für betrügerische oder andere kriminelle Zwecke errichtete oder ausgenutzte Unternehmen: rechtliche Handlungseinheiten sui generis? -Eine kritische Bestandsaufnahme der jüngeren Rechtsprechung -", s. 391 vd.

Örneğin, gerçek olmayan örgütlü suç kapsamında ele alınan bir olayda 198.070 defa dolandırıcılık suçunun işlendiği kabul edilmiştir. Bkz. BGH, 22.05.2014, 4 StR 430/13.

özgü değerlendirme yapılacağı kabulünü değiştirmemekle birlikte birçok olayda tüm müşterek failler için aynı sonuca varılmasına neden olabileceği de ifade edilmelidir.

Gerçek olmayan örgütlü suç kavramı bağlamında ifade edilen ve suç ortağının bir suça özgü katkı sağlamaması halinde fiilin tek kabul edilmesi gerektiğine ilişkin değerlendirme de yerindedir. Ancak suç ortağının bir suça münhasır katkı sağladığı tüm hallerde fiil çokluğunun olduğu söylenemez. Zira fiil tekliğine ilişkin görüşümüzü ifade ederken belirttiğimiz üzere bu hallerde hem malvarlığına karşı suç işlenmesi hem de faaliyet birliğinin olması nedeniyle farklı mağdurlar olmasına rağmen zamansal bağlantı kriterinin dar yorumlanmaması gerektiği kanaatindeyiz.

1.2. Suça Teşebbüs ve Fiil Tekliği

Fiil tekliği ve teşebbüs arasındaki ilişkiye yönelik çalışmamızın muhtelif yerlerinde bazı açıklamalara yer verilmiştir. Bu başlık altında, söz konusu açıklamalara toplu şekilde yer verilecektir.

Fiil tekliği ve teşebbüs arasında çift yönlü bir ilişki vardır. Bir suçun icra hareketleri, suçların içtiması bağlamında farklı fiillere ait olamaz. Bu nedenle bir suçun teşebbüs aşamasında kalıp kalmadığı içtima öğretisi anlamında tek fiil oluşturan hareketlerin tamamı dikkate alınarak belirlenir. Özellikle doğal fiil tekliğinin görünüm biçimi olan ardışık hareketler bahsinde teşebbüs değerlendirmesi gündeme gelir. Hem ardışık hareketlerin hem de fiil tekliğinin benzer nitelikteki görünüm biçimlerinin iki şekilde sona ereceği kabul edilmektedir: neticenin meydana gelmesi (suçun tamamlanması) veya sürecin başarısızlıkla sonuçlanması nedeniyle failin hareketlerine ara vermesi[1473]. Başarısızlıkla sonuçlanma, mevcut şartlar altında hedefine ulaşamayacağını anlayan failin hareketlerine bir süre ara vermesini ifade eder. Bu hallerde fail, hedefine ulaşabilmek için farklı şartlar altında yeni bir nedensel sürece ve bunun için de zamana ihtiyaç duyar. Failin gönüllü vazgeçme hükümlerinden yaralanamayacağı aşamayı da ifade eden bu ara verme anı, içtima öğretisi anlamda fiilde kesinti olarak kabul edilir[1474]. Böylece gönüllü vazgeçme ve teşebbüs, içtima öğretisindeki fiili sınırlama vazifesi görür.

Fiil tekliği ile teşebbüs arasındaki ilişki, fiil tekliğinin suç tekliğini tespit etme fonksiyonuyla bağlantılıdır. İçtima öğretisi anlamda tek fiille bir suça bir defa teşebbüs

[1473] **Rissing-van Saan,** LK, s. 547; **Roxin,** s. 810.

[1474] BGH, 02.11.2021, 6 StR 485/21; BGH, 28.11.2018, 5 StR 418/18; BGH, 19.03.2013, 1 StR 647/12; BGH, 25.11.2004, 4 StR 326/04.

edilebilir[1475]. Tek fiil oluşturan hareketlerden bazılarıyla bir suç tamamlanmış bazılarıyla ise teşebbüs aşamasında kalınmış ise fail sadece tamamlanmış suçtan cezalandırılır. Bu hallerde görünüşte içtima değerlendirmesi yapılır[1476]. Teşebbüs bahsinde fiil tekliğinin sadece suç tekliğini tespit etme fonksiyonu gündeme geldiği için bu açıklamalar fikri içtima hükmünün yer almadığı hukuk sistemleri için de geçerlidir. Örneğin, İsviçre Federal Yüksek Mahkemesi, aynı mağdura yönelik bazıları tamamlanmış bazıları ise teşebbüs aşamasında kalmış nitelikli cinsel saldırı suçunu oluşturan hareketler arasında doğal fiil tekliği değerlendirmesi yapmış, bu hareketlerin doğal fiil tekliği bağlamında tek fiil teşkil etmediği sonucuna vararak failin teşebbüs aşamasında kalmış cinsel saldırı suçundan ayrıca cezalandırılabileceğini kabul etmiştir[1477].

1.3. Mağdur Sayısında Hata ve Fiil Tekliği

Hem hakim görüşe hem de bize göre fiil sayısının tespitinde mağdur sayısı önem arz eder. Hareketlerin aynı mağdura yöneldiği hallerde zamansal bağlantı kriteri geniş yorumlanırken hareketlerin farklı mağdurlara yöneldiği hallerde bu kriter daha dar yorumlanır. Aynı zamanda mağdur sayısı, fiil tekliğine bağlı olarak suç sayısının tespitinde de önem arz eder.

Failin mağdur sayısında hataya düşmesi mümkündür. Örneğin, fail, bir depoda bulunan ve farklı kişilere ait çok sayıda eşyayı aynı kişiye ait olduğunu düşünerek çalar. Bir başka olayda failin öldürme kastıyla ateş ettiği mağdur bir binanın arkasına saklanır. Akabinde binanın arkasında bulunan, failin hedefinde olmayan ve mağdura benzeyen üçüncü bir kişi binanın diğer yanından kaçmak için çıkar. Mağdurun kaçtığını düşünen fail

---

1475 "Sanığın hırsızlık için girdiği binada, daire kapısını zorlarken kendisini yakalayan bina görevlisi müşteki ...'a önce elinde bulunan tornavidayı fırlattığı, hamle yapması nedeniyle isabet ettiremediği, müştekinin üzerine doğru yürüyüp yakalamak istediği sırada silahı çıkararak seni öldürürüm diyerek gösterdiği ve hemen akabinde müştekiye doğru bir iki el ateş ettiği, merminin bacak kısmında pantolona zarar verdiği ama isabet etmediği daha sonra ikinci kez ateş ederken müştekinin müdahale etmesiyle yine isabet ettiremediği üçüncü kez ateş etmek isterken tutukluk yaptığı müştekinin yakalamak için üstüne atlarken yere yuvarlandıkları ve çevreden yetişenlerin yardımıyla sanığın yakalandığı olayda önce yaralamaya teşebbüs arada silahla tehdit ve hemen akabinde yeniden silahla ateş etme eyleminde kesintiye uğramaması nedeniyle "seni öldürürüm" şeklindeki beyanın kasten yaralama suçunun irade açıklaması olduğu ve eylemin tek suç olduğu gözetilmeden ayrıca tehdit suçundan da mahkumiyet hükmü kurulması" (Yargıtay 6. CD, 15.12.2021, E. 2021/4041, K. 2021/19525.)

Bu karar fiil tekliği ile teşebbüs arasındaki ilişki bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca ateş etme hareketleri ile "seni öldürürüm" sözünün tek fiil kabul edilmesinin fiil tekliği için esas aldığımız kriterlerden biri olan hareketlerin benzer nitelikte olmasına uygun olduğu kanaatindeyiz.

1476 BGH, suçun temel hali tamamlanmış olmasına rağmen nitelikli halin teşebbüs aşamasında kaldığı hallerde fikri içtima ilişkisinin olduğu kabul etmektedir. Bkz. BGH, 08.05.2012, 3 StR 72/12.

1477 Bkz. BGer, 20.05.2018, 6B-1245/2018.

Benzer yönde karar için bkz. BGer, 06.03.2019, 6B-783/2018.

üçüncü kişiye ateş ederek onu öldürür. Yine fail, öldürme kastıyla tanımadığı mağdura ateş eder ve olay yerinden kaçar. Yarım saat sonra olay yerine geri dönen fail, yerde yatmakta olan kişinin hareket ettiğini görür. Bunun üzerine yerde yatan kişiye, öldürmek istediği kişi olduğunu düşünerek iki el daha ateş eder. Ancak failin ilk ateş ettiği mağdur, vurulduktan kısa süre sonra olay yerinden yaya şekilde kaçmıştır. Fail ise olay yerine ikinci defa gelmesinden kısa süre önce buradan geçerken bayılan başka bir kişiye ateş etmiştir. Mağdur sayısında hata, bu örneklere zıt şekilde de gerçekleşebilir. Örneğin, fail bir depodan çaldığı eşyaların farklı kişilere ait olduğunu düşünmesine rağmen bunlar aynı kişiye ait olabilir. Bu hata hallerinin fiil sayısına etkisi ayrıca ele alınmalıdır. Ancak hemen ifade etmek gerekir ki, söz konusu hallerin tamamında birden fazla hareket vardır ve bu hareketlerin tamamı aynı fiziki konuya yönelmez. Bu nedenle mağdur sayısında hatanın hedefte sapma *(aberratio ictus)* ile şahısta veya eşya üzerinde hatadan (*error in persona vel obiecto)* ayrı değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir.

Failin tasavvurundaki konu ile hareketlerin üzerinde icra edildiği konunun eşdeğer olması halinde şahısta ve eşya üzerinde hatanın kastı kaldırmayacağı, suçun oluşmasına etki etmeyeceği kabul edilmektedir[1478]. Buna göre mağdur sayısında hata, suçun oluşmasına engel teşkil etmez. Zira bu hallerde konular eşdeğerdir ve hareketler aynı suçu oluşturur. Bu bahiste değerlendirilmesi gereken husus, failin mağdur sayısında hataya düşmesinin fiil ve suç sayısına etkisidir.

İlk olarak mağdur sayısında hatanın suç sayına etkisi incelenmelidir. Bu hallerde iki ihtimal gündeme gelir: fail hareketlerin aynı mağdura yöneldiğini düşünmesine rağmen hareketler farklı mağdurlara yönelmiştir veya fail çok sayıda mağdurun olduğunu düşünmesine rağmen hareketlerin tamamı aynı mağdura yönelmiştir. Kanaatimizce, failin, mağdurun tek olduğunu düşünmesine rağmen birden fazla mağdur olduğu hallerde hatanın suç sayısını etki etmediği, mağdur sayısınca suçun oluşacağı kabul edilmelidir. Esasında bu görüş, eşdeğerliliğin olması halinde şahısta hatanın önem arz etmediğine ilişkin görüşe paraleldir. Örneğin, fail, aynı depodan çaldığı üç adet eşyanın aynı kişiye ait olduğunu düşünmesine rağmen bu eşyaların her biri farklı kişilere ait ise hırsızlık suçunun üç defa işlendiği kabul edilmelidir.

Bu bahisteki ikinci ihtimal ise işlenemez suça benzerlik arz etmektedir. Fail, her biri tipik olan hareketlerin farklı mağdurlara yöneldiğini düşünmesine rağmen bu

[1478] **Roxin/Greco,** s. 641; **Heinrich,** s. 478; **Jescheck/Weigend,** s. 311; **Welzel,** s. 75.

hareketlerin aynı mağdura yöneldiği hallerde fiil tekliğine bağlı olarak suçun da tek olduğu kabul edilmelidir. Ancak bu ihtimal için behemehâl suç tekliği değerlendirmesi yapılamaz, zira hareketler arasında özellikle zamansal bağlantının olmadığı hallerde fiil tek kabul edilemez ve böylece aynı mağdura karşı fiil sayısınca suç işlenmiş olur.

İkinci olarak incelenmesi gereken husus, mağdur sayısında hatanın fiil sayısına etkisidir. Bu hususta da yukarıdakine paralel iki ihtimal gündeme gelir. Fiil tekliğine ilişkin görüşümüzü ifade ederken mağdurun fail için bir uyarı vazifesi gördüğü ve mağdurun aynı olduğu hallerde fiil tekliğinin daha geniş yorumlanması gerektiğini belirtmiştik. Buna bağlı olarak mağdur sayısında hatanın fiil sayısının tespitinde önem arz ettiği kanaatindeyiz. Fail, mağdurun tek olduğuna ilişkin hataya düşmüşse fiil sayısının tespitinde hareketlerin tamamı aynı mağdura karşı işlenmiş gibi değerlendirme yapılmalıdır. Zira bu hallerde mağdurun farklılığı fail nezdinde uyarı vazifesi göremez. Bu nedenle yukarıda verilen failin yarım saat sonra olay yerine gelmesi örneğinde hareketlerin aynı mağdura karşı icra edildiği kabul edilerek fiil sayısı tespit edilmeli ve fiilin tek olduğu sonucuna varılmalıdır. Ancak bu kabul farklı mağdurlara karşı işlenmiş iki ayrı suçun olduğu sonucunu değiştirmez.

Failin tasavvuruna göre hareketler birden fazla mağdura yönelmesine rağmen aslında hareketlerin aynı mağdura yöneldiği hallerde fiil sayısının tespiti, hareketler farklı mağdurlara yönelmiş gibi tespit edilir. Bu hallerde failin hatası sonucu mağdurun farklılığı uyarı fonksiyonunu icra etmiştir ve fail bu uyarıya rağmen hareketlerini icra etmiştir. Bu ihtimalde, fail gerçekten hareketleri farklı mağdurlara yöneltmiş olsaydı fiil tek kabul edilebilecek idiyse fiilin tek olduğu kabul edilmelidir[1479]. Örneğin, ikiz kardeşler A ve B'yi öldürmeye karar veren F, yolda gördüğü A'ya uzak mesafeden ateş eder. A korunmak için yere yatar. F, ölüm neticesinin gerçekleştiğini düşünerek B'nin on beş dakika uzaklıktaki evine yönelir. A ise kardeşine haber vermek için farklı bir yoldan B'nin evine gider. A'yı

[1479] Yargıtay'ın bu kararının görüşümüzle aynı yönde olduğu söylenebilir:

"Sanıklar ..., ... ve ...'nun, hırsızlık amacıyla ... Sanayi Bölgesine gelerek... Şase isimli ... yerinin önünde, birbirine bakar vaziyette park hâlinde bulunan 2008 model, Mercedes-Benz marka, beyaz renkli ve ... Turizm Limited Şirketine ait olan....ve .....plakalı kamyonlardan akü çaldıkları olayda; sanıkların, tek bir iradi karara bağlı olarak birbirine yakın yerde park edilmiş aynı şirkete ait kamyonlardaki aküleri, aynı zaman ve mekan birliği içinde ve birbirini takip eden ardışık hareketlerle çalmaları şeklindeki eylemlerinin, hukuki anlamda tek bir fiili oluşturduğu, kamyonların aynı şirkete ait olduğunun sonradan anlaşılması hâlinin sanıklar aleyhine yorumlanamayacağı, suçun aynı zaman diliminde işlenmesi nedeniyle somut olayda TCK'nın 43. maddesinin uygulanma koşullarının da bulunmadığı, bu nedenle sanıkların tek bir hırsızlık suçundan cezalandırılmaları gerektiği kabul edilmelidir." (Yargıtay CGK, 25.10.2022, E. 2018/512, K. 2022/658.)

eve girerken gören F, A'yı B zanneder ateş eder ve A'yı öldürür. Somut olaydaki hareketlerin tek fiil teşkil edip etmediği, hareketlerin farklı mağdurlara yöneldiği kabulü üzerinden tespit edilmelidir. Fiilin tek olduğu sonucuna varılırsa failin tasavvuruna rağmen tek mağdur olduğu için suçun da olduğu kabul edilmeli ve fail sadece kasten öldürme suçundan cezalandırılmalıdır. Birden fazla fiilin olduğu kabul edilir ise aynı mağdura karşı işlenmiş, aralarında gerçek içtima ilişkisi olan teşebbüs aşamasında kalmış kasten öldürme suçu ve tamamlanmış kasten öldürme suçu söz konusu olacaktır.

Bu değerlendirmelerden sonra ifade etmek gerekir ki, Alman hukukundaki aynı neviden fikri içtimaı kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerle sınırlayan görüş ve farklı mağdurlara ait kişiye sıkı sıkıya bağlı hukuki değerlerin ihlal edildiği hallerde doğal fiil tekliğinin istisnai hallerde kabul edilebileceğine ilişkin görüş benimsenirse bu başlık altında ele aldığımız çeşitli hallerde fiil tekliğine ve suçların içtimaına ilişkin özellik arz eden bir durum olmayacağı için bu hallerin şahısta hata veya suç konusunda hata bahsinden ayrıca değerlendirilmesi gereksiz hale gelir. Ancak bu görüşler benimsense bile mağdur sayısında hatanın fiil ve suç sayısının tespitinde tamamen önemsiz hale geldiği söylenemez.

Fiil tekliğiyle doğrudan ilişki olmamasına rağmen mağdur sayısında hatanın TCK m. 43/1 bağlamında zincirleme suça etkisinin de tespit edilmesinde yarar vardır. Fail, aynı suç işleme kararıyla farklı günlerde işlediği hırsızlık suçlarının aynı mağdura yönelik olduğunu düşünmesine rağmen her bir hırsızlık suçu farklı mağdura karşı işlenmiş olabilir. Ya da failin aynı suç işleme kararı kapsamında işlediği hırsızlık suçlarının farklı mağdurlara karşı işlediğini düşünmesine rağmen bu suçlar aynı mağdura karşı işlenmiş olabilir. Zincirleme suçta farklı fiilleri ve suçları birbirine bağlayan kriter, aynı suç işleme kararıdır. Zincirleme suç, bu kriter aracılığıyla ve sadece kusur içeriğine dayalı olarak suç çoklukları arasında ayrım yapar. Subjektif nitelikteki bu kriterde hata mümkün değildir. Fail objektif kriterlerde hata yapsa bile ortak bir suç işleme kararı (ya da Alman hukukunda kabul edildiği gibi genel kast veya zincirleme kast) vardır veya yoktur. Suçlar arasında ortak bir suç işleme kararının olup olmaması mağdurun aynı olmasına bağlı değildir. Ancak fiil tekliği bahsinde kabul ettiğimiz mağdurun uyarı fonksiyonu zincirleme suç bahsinde de söz konusudur. Mağdurun şahsında hatanın zincirleme suça etkisi ise yukarıdaki açıklamalarla uyumlu olmalıdır. Buna göre fail aynı suç işleme kararıyla günaşırı işlediği hırsızlık suçlarının aynı mağdura yöneldiğini düşünmesine rağmen her bir

suç konusu farklı mağdura aitse bu hatasından yararlanmalı ve zincirleme suç hükümleri uygulanmalıdır. Zincirleme suç ile kusurluluk arasında kurduğumuz bağ nedeniyle söz konusu hallerde TCK m. 30/3'ten hareketle bu sonuca varılabileceği söylenebilir[1480].

Failin, suçları farklı mağdurlara karşı işlediğini düşünmesine rağmen mağdurun aynı olduğu hallerde yukarıda savunulan görüşlerden ayrılmak gerekir. Zira bu hallerde aynı suç işleme kararının olması şartıyla objektif kriterler de sağlandığı için zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerekir. Ancak mağdurun şahsında hatanın aynı suç işleme kararı üzerinde etkili olduğu ve bu hatanın aynı suç işleme kararının kapsamını daralttığı da ifade edilmelidir[1481].

1.4. Meşru Savunma ve Fiil Tekliği

Meşru savunmanın şartlarından biri olan haksız saldırının aktüelliği fiil tekliği bahsinde önem arz eder. TCK m. 25'te meşru savunma için mevcut bir saldırı ya da gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak bir saldırı aranmıştır. Her ne kadar meşru savunmayı düzenleyen Alman CK m. 32'de mevcut bir saldırı ifadesi yer alsa da doktrinde ve yargı kararlarında TCK'dakine benzer değerlendirmeler yapılmakta, mevcut saldırı şartı

1480 Yargıtay, aynı marketin farklı şubelerinde birden fazla hırsızlık suçunun işlendiği bir olayda TCK m. 30'a atıf yapmasına rağmen mağdurun somut durumu bilebilecek durumda olduğu gerekçesiyle söz konusu maddenin uygulanamayacağını ifade etmiştir. İlgili maddenin herhangi bir fıkrasını açıkça belirtmeyen Yargıtay'ın, bu hallerde hata hükümlerinin uygulanabileceğini kabul ettiği söylenebilir:

"Öte yandan, sanığın bir an için ... Market isimli iş yerinin aynı kişiye ait olduğunu sandığı yönünde beyanda bulunduğunun kabulü hâlinde, suça konu marketlerin aynı isme sahip olmakla birlikte farklı yerlerde faaliyet gösteren ayrı ayrı iş yerleri olması, her bir marketin yetkilisinin ve çalışanlarının da farklı kişiler olup market yetkililerinin iş yerinde bulunan eşya üzerinde fiili hâkimiyetlerinin bulunması karşısında, eylemlerinin ayrı ayrı suçları oluşturacağını bilebilecek durumda olan sanık hakkında TCK'nın 30. maddesinde düzenlenen hata hükümlerinin uygulanmayacağı hususunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır." (Yargıtay CGK, 22.10.2019, E. 2019/13, K. 2019/618.)

1481 Doktrinde, failin hareketlerinin tek fiil olarak kabul edileceğine ilişkin bilgisi olmasa bile zincirleme fiil tekliğinin subjektif kriterinin sağlandığı, failin bu hususdaki bilgisizliğinin yorum hatası kapsamında kalıp önemsiz olduğu ifade edilmiştir. Bkz. **Nowakowski, Friedrich,** Fortgesetztes Verbrechen und gleichartige Verbrechensmenge, Ludwig Röhrscheid, 1950, s. 30.

Yargıtay, fail tarafından mağdurun aynı olduğunun bilinmediği bir olayda subjektif unsur sağlanmadığı gerekçesiyle zincirleme suç hükümlerinin uygulanmaması gerektiğine karar vermiştir:

"Zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi için sanığın eylemleri arasında geçen on yedi günlük süre, makul olarak kabul edilebilir ise de, suça konu araçların mağdura ait olduğunu bilerek atılı suçları işlediğine ilişkin bir anlatımı da olmayan sanığın, kime ait olduğu hususu önem taşımaksızın, herhangi bir araçtan hırsızlık yapma kararı ile atılı suçları işlediği, aralarında sübjektif bir bağ bulunmayan her bir hırsızlık eyleminin, çıkan fırsatların değerlendirilmesi suretiyle ve yeni bir suç işleme kararı ile gerçekleştirildiğinin anlaşılması karşısında, sanığın farklı yerlerden gerçekleştirdiği ve aynı mağdura ait olduğu sonradan anlaşılan mazot çalma eylemlerinin ayrı ayrı hırsızlık suçlarını oluşturacağı kabul edilmelidir." (Yargıtay CGK, 14.09.2021, E. 2017/784, K. 2021/390.)

genişletilmektedir[1482]. Bu nedenle meşru savunmanın söz konusu şartı bakımından Türk ve Alman hukukunun benzer nitelikte olduğu söylenebilir.

Gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak bir saldırının olduğu hallerde meşru savunma ve fiil tekliği arasındaki ilişki özellik arz etmektedir. Bu hususta kesintisiz suç ile fiil tekliğinin diğer görünüm biçimleri birbirinden ayrılır. Kesintisiz suç, icra hareketlerinin başlamasından sona ermesi ermesine kadar her an işlenmektedir. Bu nedenle kesintisiz suçun işlendiği süre boyunca kesintisiz suçu oluşturan hareketlere karşı meşru savunma mümkündür, zira bu süre boyunca mevcut bir saldırı vardır[1483]. Kesintisiz suçu fiil tekliğinin diğer görünüm biçimlerinden ayıran husus, kesintisiz suçun her an işlenmesidir. Bir hareketler kümesinin kesintisiz suç dışında tek fiil teşkil etmesi, ilk hareketten son harekete kadar geçen sürenin her anı boyunca bu hareketlere karşı meşru savunmanın mümkün olduğu anlamına gelmez. Hareketlerin tek suç veya birden fazla suçu oluşturması bu sonucu değiştirmez. Kesintisiz suç haricindeki süreklilik arz eden saldırılarda saldırının aktüelliği, zamansal ve mekânsal bağlantı kriteri aracılığıyla tespit edilmektedir[1484]. Ancak saldırının aktüelliği için aranan zamansal ve mekânsal bağlantı, içtima öğretisindeki fiil tekliği için aranan zamansal ve mekânsal bağlantıdan çok daha dardır. Bu nedenle tek fiil ve hatta tek suç oluşturan hareketler arasında meşru savunmanın mümkün olmadığı bir zaman dilimi olabilir[1485]. BGH'nin de haksız saldırının aktüelliğini tespit ederken fiil tekliğinin görünüm biçimlerine dayalı değerlendirme yapmadığı söylenebilir[1486].

Bu bahiste genel anlamda hukuka uygunluk nedenleri ile fiil tekliği arasındaki ilişkinin de tespit edilmesinde yarar vardır. Hukuka uygunluk nedenlerine ilişkin değerlendirme suça özgüdür. Bu nedenle somut olayda bir hukuka uygunluk nedeninin olması bu suçun parçası olduğu içtima öğretisi anlamındaki tek fiilin de bir bütün olarak hukuka uygun olduğu anlamına gelmez[1487]. Aralarında fikri içtima ilişkisi olan suçlardan biri için hukuka uygunluk nedeninin gündeme gelmesi diğer suça dayalı cezalandırmaya engel teşkil etmez.

1482 **Stemler, Patrick,** "Die Notwehr", ZJS, 2010/3, s. 348; **Roxin/Greco,** s. 780 vd.; **Heinrich,** s. 136; **Jescheck/Weigend,** s. 342; BGH, 24.11.2016, 4 StR 235/16; BGH, 25.01.2017, 1 StR 588/16.

1483 **Fischer,** StGB Kommentar, s. 311; **Jescheck/Weigend,** s. 342; **Stemler,** "Die Notwehr", s. 349.

1484 **Stemler,** "Die Notwehr", s. 349.

1485 Bkz. **Gazeas,** s. 504.

1486 Bkz. BGH, 09.08.2005, 1 StR 99/05; BGH, 24.11.2016, 4 StR 235/16; BGH, 25.01.2017, 1 StR 588/16.

1487 Bkz. **Rönnau/Hohn,** LK, § 32, kn. 160; **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 725.

1.5. Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi ve Fiil Tekliği

Şüpheden sanık yararlanır ilkesi *(in dubio pro reo)*, fiil tekliğinin ve dolayısıyla fikri içtimaın tespitinde önem arz eder. Somut olaydaki hareketlerin tek fiil teşkil edip etmediğine ilişkin şüphenin giderilemediği hallerde sanık lehine değerlendirme yapılır ve fiil tek kabul edilir[1488]. Zira fiilin tek olduğu haller, çok olduğu hallere nazaran daha az haksızlık ve kusur içeriğine sahiptir[1489]. Şüphe, fiil tekliğinin herhangi bir görünüm biçiminin herhangi bir unsuruyla ilişkili olabilir[1490]. Bu ilkenin önem arz ettiği bir olayda fail, mağdurun kafasına sert şekilde üç defa vurduktan yirmi dakika sonra onu boğarak öldürür. Bu olayda failin olayın başından beri öldürme kastıyla hareket edip etmediği tespit edilemez. Alt derece mahkemesi failin kasten yaralama ve kasten öldürme suçlarını işlediğini ve bu suçlar arasında gerçek içtima ilişkisinin olduğunu kabul etmiştir. BGH ise failin başlangıçtan itibaren öldürme kastıyla hareket ettiğinin kabul edilmesi halinde olayın doğal fiil tekliği teşkil edeceğini ve failin sadece kasten öldürme suçundan sorumlu olacağını ifade ederek bu hususstaki şüphenin giderilemediğini; bu nedenle failin, olayın başından itibaren öldürme kastıyla hareket ettiğinin ve somut olayın doğal fiil tekliği teşkil ettiğinin kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir[1491]. Yine belli bir süre zarfında failin sekiz yaşındaki mağdura altı farklı şekilde cinsel istismarda bulunduğunun tespit edildiği olayda hareketlerin hangi sıklıkla icra edildiğinin tespit edilememesi nedeniyle şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereği fiilin tek olduğu kabul edilmiştir[1492].

Ancak ifade etmek gerekir ki, uzun süreye yayılan hareketlerin tek fiil ve tek fiile dayalı tek suç kabul edilmesi failin aleyhine sonuçlar doğurabilir. Bu durum, özellikle zamanaşımı gibi sürelerin hesaplanmasında gündeme gelir. Söz konusu hallerde fiil tekliği kabulünün failin lehine olup olmadığı tespit edilmeli, bu tespite göre şüpheden sanık yararlanır ilkesi uygulanmalıdır.

1488 **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 505; **Sternberg-Lieben/Bosch,** S/S Kommentar, s. 907; **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele,** s. 885; BGH, 19.11.1996, 1 StR 572/96; BGH, 19.11.2014, 4 StR 284/14.

1489 **Rissing-van Saan,** LK, s. 627.

1490 Ancak BGH zincirleme fiil tekliğinin subjektif kriteri olan genel kast için şüpheden sanık yararlanır ilkesini kabul etmemekteydi. Bkz. **Bringewat,** Die Bildung der Gesamtstrafe, s. 41.

1491 BGH, 18.10.2001, 3 StR 387/01.

1492 BGH, 16.10.1996, 2 StR 204/96.

2. FİİL TEKLİĞİNİN SONUÇLARI

Fiil tekliğine bağlanan sonuçları, suça özgü sonuçlar ve suç çokluğuna ilişkin sonuçlar olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Suç çokluğuna ilişkin sonuçlar ceza kanunlarının genel hükümler kısmında suçların içtimaı başlığı altında düzenlenmektedir. Fikri içtima kurumu bu düzenlemelerin başında gelir. Suça özgü sonuçlar ise kanunda dağınık şekilde yer alır ya da kanunda doğrudan yer almamasına rağmen yorum yoluyla tespit edilir. Ayrıca bu başlık altındaki suça özgü sonuçlar zincirleme fiil tekliğine bağlanan sonuçlara paraleldir. Bu nedenle tekrarlayan noktalar kısaca ifade edilecektir.

2.1. Suça Özgü Sonuçlar

Suça özgü sonuçların izahında tek fiille tek suçun işlendiği haller esas alınacaktır. Bu sonuçlar, aralarında fikri içtima ilişkisi olan her bir suç için de kural olarak geçerlidir. Bir suçun doğal anlamda birden fazla fiille işlenmesi, suçun tamamlanma anı ve sona erme anının farklılık arz etmesine neden olabilir[1493]. Fiil tekliğinin suça özgü sonuçlarının önemli bir kısmı bu farklılıktan kaynaklanır. Suça özgü sonuçların tek fiille tek suçun işlendiği haller ile fikri içtimaın olduğu bazı hallerde farklılaşmasının kaynağı da budur. Şöyle ki, tek fiille tek suçun işlendiği hallerde fiil ve suçun sona erme anı aynıdır. Aralarında fikri içtima ilişkisi olan suçlar ise aynı anda sona erme zorunda olmadığı gibi bu suçların tamamının içtima öğretisi bağlamında tek fiille aynı anda sona ermesi de zorunlu değildir. Ancak aralarında fikri içtima ilişkisi olan suçlardan en az biri içtima öğretisi bağlamında tek fiille aynı anda sona erer.

Fiilin sona erme anı ve dolayısıyla tek fiilin sınırları, öncelikle ceza hukukundaki sürelerin hesaplanmasında önem arz eder[1494]. Örneğin, dava zamanaşımı ve şikayet süresi fiilin sona erdiği an işlemeye başlar. Hareketlerin tek fiil kabul edilmesi söz konusu sürelerin başlama anını geciktireceği için failin aleyhine sonuç doğurabilir. Ancak bu durum şüpheden sanık yararlanır ilkesinin uygulanması gerektiği haller dışında fiil tekliğinin tespitinde önem arz etmez. Diğer bir deyişle failin aleyhine sonuçlar, fiil tekliğinin kapsamının daraltılması için geçerli bir gerekçe değildir. Örneğin, bir haftaya yayılan hareketlerin tek fiil ve buna bağlı olarak tek suç kabul edildiği bir olaydaki suçun zamanaşımı süresinin altıncı güne kadar icra edilen hareketler için dolması, bu hareketlerin cezasız kalacağı anlamına gelmez. Altıncı güne kadar icra edilen hareketler de cezanın

[1493] Bkz. **Rönnau, Thomas/Wegner, Kilian,** "Grundwissen – Strafrecht: Tatbeendigung", JuS, 2019/10, s. 970.

[1494] Bkz. **Trechsel/Noll,** s. 286.

belirlenmesinde dikkate alınır, zira zamanaşımı tek fiil teşkil eden tüm hareketler için fiilin sona erdiği an işlemeye başlar.

Ceza hukuku normlarının zaman bakımından uygulanmasında da içtima öğretisi anlamında tek fiilin sona erdiği an esas alınır. Ancak fiilin icrası esnasında fiilin suç haline getirildiği haller için ayrı bir değerlendirme yapmak gerekir. Bu hallerde kanunun yürürlüğe girdiği andan önceki hareketler, kanunun yürürlüğe girmesinden sonra icra edilen hareketlerle birlikte içtima öğretisi bağlamında tek fiil teşkil ettiğinden bahisle cezalandırılamaz. Ancak kanunun yürürlüğe girmesinden sonra icra edilen hareketler suçun tüm unsurlarını oluşturuyorsa failin cezalandırılması mümkün olur[1495]. Bu durumda da kanunun yürürlüğe girmesinden önceki hareketler cezanın belirlenmesinde dikkate alınamaz. Yine icra hareketleri tipik fiil tekliğinin kesintisiz suç haricinde bir görünüm biçimini oluşturan suçların cezasını ağırlaştıran ve suçun tamamlanmasından sona ermesine kadar geçen süre zarfında yürürlüğe giren kanun değişikliklerinin de suçun sona erme anı esas alınarak faile uygulanamayacağı kabul edilmektedir[1496]. Suçun bazı unsurlarının sadece kanun değişikliğinden önce gerçekleştiği bu haller de zaman bakımından uygulamada fiilin sona erme anının esas alınmadığı bir diğer istisnayı oluşturur.

Fiilin sona erme anı, suça iştirak edilebilecek son anı oluşturur[1497]. Yine bu an, nitelikli hallerin görünüşte içtima kapsamında ele alınabileceği son andır. Kısaca, içtima öğretisindeki fiilin sona erdiği an sadece suçların içtimaı bahsinde sonuç doğurmaz. Ayrıca çok sayıda hareketin tek fiil ve tek suç kabul edilmesinin ispat kolaylığı sağlamadığı ifade edilmelidir. Her hareketin ayrı ayrı tespit edilmesi ve sadece ispat edilebilen hareketlerin cezanın belirlenmesinde dikkate alınması gerekir.

2.2. Suç Çokluğuna İlişkin Sonuçlar

Tek fiille birden fazla suçun işlendiği hallere bağlanan esas sonuç fikri içtima kurumudur. Bu nedenle suç çokluğuna ilişkin sonuçların fikri içtima ile bağlantılı şekilde

---

1495 **Dannecker/Schuhr,** LK, § 2, kn. 47.

27.05.2022 tarihinde yürürlüğe giren TCK m. 123/A'daki ısrarlı takip suçu bu kapsamda değerlendirilebilir. Failin ısrarlı takip suçundan cezalandırılabilmesi için suçun yürürlük tarihinden itibaren icra edilen hareketlerin ısrar şartını sağlaması gerekir. Yürürlük tarihinden önceki ve sonraki hareketler birlikte değerlendirilerek bu hareketlerin tek fiil teşkil ettiği ve ısrar şartının sağlandığı, geriye yürüme yasağı nedeniyle söylenemez.

1496 **Dannecker/Schuhr,** LK, § 2, kn. 58-59; **Schmitz,** MüKoStGB, § 2, kn. 18.

1497 Bkz. BGH, 29.07.2020, 4 StR 69/20.

izah edilmesi gerekir. Fikri içtima ilişkisinin olduğu hallerde suçlar bağımsızlığını yitirmez. Fikri içtima ilişkisi; her bir suça ilişkin suç teorisi bağlamında yapılacak değerlendirmede değişikliğe neden olmaz, birden fazla suçun işlendiği sonucunu değiştirmez. Fikri içtima ilişkisi cezanın belirlenmesinde önem arz eder. Bu nedenle fikri içtimaa bağlanan sonuçlar yaptırım teorisine ilişkindir. Fikri içtima için kabul edilecek yaptırım sistemi kanun koyucunun takdirindedir. Diğer bir deyişle fikri içtimaın mutlak bir sonucu yoktur. Ancak suçların içtimaı bahsinde çeşitli yaptırım sistemleri ön plana çıkmakta, kanun koyucu bu sistemlerden birini tercih etmektedir. Bu sistemlerin kısaca izahında yarar vardır.

Suçların içtimaında temel sistem toplama sistemidir *(Kumulationsprinzip).* Toplama sistemi, her bir suç ve kabahat için bir cezanın belirlenmesini ve bu cezaların toplanarak sonuç cezanın tespit edilmesini ifade eder. Suçların içtimaına ilişkin herhangi bir hüküm öngörülmemesi halinde toplama sistemi kendiliğinden benimsenmiş olur. Zira ceza hukukunda esas olan *kaç suç varsa o kadar ceza* ilkesidir. İçtima öğretisinin temel gayelerinden biri toplama sistemini esnetmektir. Toplama sistemi günümüzde behemehâl kabul görmediği için bu amaca ulaşıldığı söylenebilirse de toplama sisteminden tamamen vazgeçilmediği ifade edilmelidir. Örneğin, TCK'da cezaların içtimaı hükmü öngörülmeyerek zincirleme suç veya fikri içtimaın olmadığı haller için toplama sistemi kabul edilmiştir. Alman CK'da ise fikri içtima ilişkisi olmaksızın hapis cezası ile adli para cezasının bir araya geldiği haller için toplama sistemi kabul edilmiştir. Yine Alman hukukunda, aralarında gerçek içtima ilişkisi olan ve idari para cezası öngören kabahatler için de toplama sistemi benimsenmiştir[1498]. İtalyan CK'da ise gerçek içtimaın olduğu haller için toplama sistemi kabul edilmiştir. Ancak toplam cezanın belli sınırları geçemeyeceği kabul edilmiştir. Örneğin, toplam cezanın, en ağır cezanın beş katını geçemeyeceği, hapis cezalarının toplamının otuz yılı geçemeyeceği kabul edilmiştir[1499].

Erime sistemi *(Absorptionsprinzip)*, sadece en ağır cezayı öngören suçun esas alınarak sonuç cezanın belirlenmesini ifade eder. Bu sistemi karakterize esas husus, en ağır cezayı öngören suç için belirlenmiş yaptırımın alt ve üst sınırına sıkı şekilde bağlı kalınması ve bunda artırım yapılmamasıdır[1500]. Erime sistemi, suçların birbiri içinde eridiği

---

1498 **Rissing-van Saan,** LK, s. 524.

1499 Bkz. **Maiwald,** Einführung in das italienische Strafrecht und Strafprozeßrecht, s. 161.

1500 **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 6; **Roxin,** s. 832; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 599.

kabulüne değil, en ağır cezanın diğer cezaları dışladığı kabulüne dayanır[1501]. Bu nedenle erime sisteminin benimsenmesi halinde de işlenmiş tüm suçların hüküm fıkrasında gösterilmesi gerekir[1502]. TCK m. 44'te farklı neviden fikri içtima, Alman CK'da ise aynı neviden fikri içtima için[1503] erime sistemi benimsenmiştir.

Kombinasyon sistemi *(Kombinationsprinzip)*, sonuç cezanın belirlenmesinde en ağır cezanın diğer cezalara da önem atfedilerek esas alınmasıdır[1504]. Bu sistem, ilave bir suç işlenmesinin failin lehine sonuç doğurmasını engellemeyi amaçlamaktadır[1505]. Örneğin, sonuç cezanın en ağır cezayı öngören suça göre belirlendiği, ancak bu cezanın diğer suçlar için öngörülen soyut özel cezanın alt sınırından daha az olamayacağının ve diğer suçlara ilişkin güvenlik tedbirlerine de hükmedilebileceğinin kabul edildiği Alman CK m. 52, farklı neviden fikri içtima için kombinasyon sistemini benimsemiştir[1506]. Bağımsız bir sistem olup olmadığı tartışmalı olan kombinasyon sisteminin erime sistemini esas aldığı söylenebilir[1507].

Teşdit (artırma) sistemi *(Asperationsprinzip)*,[1508] en ağır cezanın belli oranda artırılmasını ifade eder[1509]. TCK m. 43'te zincirleme suç ve aynı neviden fikri içtima, Alman CK m. 53'te ise cezaların içtimaı için teşdit sistemi benimsenmiştir. Fikri içtima-gerçek içtima ayrımı yapmayan hukuk sistemleri de tüm suç çokluğu halleri için çoğunlukla teşdit sistemini benimsemektedir[1510].

1501 Erime sistemi, sadece en ağır cezayı esas aldığı için *poena major absorbet minorem* ilkesinin değil, *lex fortior derogat legi mitiori* ilkesinin izah ettiği ifade edilmektedir. Bkz. **Maurach/Gössel/Zipf ve diğerleri,** s. 666.

1502 **Jescheck,** "Die Konkurrenz", s. 531.

1503 **Jaeger,** SK-StGB, s. 260; **Eschelbach,** S/S/W Kommanter, s. 470.

1504 **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 7.

1505 **Samson/Günther,** SK-StGB, Vor § 52, kn. 7; **Roxin,** s. 832.

1506 **Rissing-van Saan,** LK, s. 646; **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 516.

1507 Bkz. **v. Heintschel-Heinegg,** MüKoStGB Band 2, s. 475; **Jaeger,** SK-StGB, s. 260; **Krey/Esser,** s. 630; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Zweiter und letzter Teil: Ideal-, Real- und Gesetzeskonkurrenz", s. 653.

1508 Türk hukukunda, teşdit sistemi olarak isimlendirdiğimiz bu sistem için hukuki içtima sistemi ifadesi kullanılmaktadır. Bkz. **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 13.

1509 **Rissing-van Saan,** LK, s. 524; **Koch,** Asperationsprinzip und retrospektive Konkurrenz, s. 28; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 599.

1510 İsviçre hukuku için bkz. **Trechsel/Noll,** s. 284.

Bu sistemlerin yanı sıra birbirinin zıttı olarak kabul edilen[1511] tüm ceza sistemi *(Gesamtstrafe)* ve tek ceza sistemi *(Einheitsstrafe)* vardır. Yukarıda izah edilen sistemler nihai cezanın sınırlarına (ağırlığına) ilişkin iken bu iki sistem cezanın belirlenme usulüne ilişkindir. Bu nedenle içtima bahsinde cezanın belirlenmesine ilişkin sistemleri esasa ve usule ilişkin olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Tüm ceza sistemi, her suç (veya fiil) için bir somut cezanın belirlenmesi ve bu somut cezalar üzerinden nihai cezaya ulaşılmasını ifade eder[1512]**.** Bu sistemde her bir suç (veya fiil) için tek başına işlenmiş gibi somut ceza belirlenir. Ardından ise içtima bahsinde esas alınan sisteme göre sonuç ceza belirlenir. Örneğin, teşdit sistemi esas alınmışsa somut cezalardan en ağırı tespit edilir ve bu cezada artırım yapılır. Tek ceza sisteminde ise soyut özel cezalar üzerinden hareket edilir, her bir suç veya fiil için somut ceza tespit edilmez. Örneğin, erime sistemi esas alınmışsa en ağır ceza soyut özel cezalar üzerinden belirlenir. Tek ceza sistemi, tüm ceza sistemine nazaran cezanın belirlenme sürecini sadeleştirmektedir[1513]. Sonuç olarak tüm ceza sisteminin ve tek ceza sisteminin tek başına anlam ihtiva etmediği ve sadece usule ilişkin olduğu, esasa ilişkin olduğunu ifade ettiğimiz diğer sistemleri tamamlayıcı vazife gördüğü ifade edilebilir[1514]. Doktrinde ise bu iki sistemin genellikle teşdit sistemiyle birlikte ele alındığı söylenebilir[1515].

Cezanın belirlenme usulüne ilişkin olduğunu kabul ettiğimiz sistemlerin Türk hukukuna yabancı olduğu söylenebilir. Bu nedenle TCK m. 44 gereği en ağır cezanın nasıl belirleneceği hususunda görüş ayrılıkları vardır. En ağır cezanın soyut cezalar üzerinden belirlendiği hallerde tek ceza sistemi, belirlemenin somut cezalar üzerinden yapıldığı hallerde ise tüm ceza sistemi benimsenmiş olur. TCK m. 44'teki hükmün ise lafzi yorum gereği soyut cezaları esas aldığı söylenebilir.

Bu sistemler değiştirilemez nitelikte değildir. Kanun koyucu tarafından bu sistemlerden herhangi biri benimsenebileceği gibi hem yeni bir sistem ortaya konulabilir hem de bu sistemlerde çeşitli değişiklikler yapılabilir. Ancak, kanaatimizce, bir suç çokluğu hali için erime sisteminin benimsenmesi sakıncalıdır. Erime sistemi en ağır cezayı

1511 **Rissing-van Saan,** LK, s. 651; **Jaeger,** SK-StGB, s. 199.

1512 **Koch,** Asperationsprinzip und retrospektive Konkurrenz, s. 37; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 599.

1513 **Jaeger,** SK-StGB, s. 199.

1514 Bkz. **Meier,** "Licht ins Dunkel: Die richterliche Strafzumessung", s. 881.

1515 **Koch,** Asperationsprinzip und retrospektive Konkurrenz, s. 37 vd.; **Geppert,** "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", s. 599; **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 13.

gerektiren suç dışındaki suçların haksızlık içeriğini karşılayamayabilir. Bu nedenle TCK m. 44'teki hükmün yerinde olmadığı ifade edilmelidir[1516]. Fikri içtima için teşdit sisteminin benimsenmesi gerektiği kanaatindeyiz. Diğer bir deyişle en ağır ceza esas alınmalı ve bu cezada artırım öngörülmelidir. Farklı neviden fikri içtima ilişkisinin olduğu hallerde en ağır ceza ile diğer ceza/cezalar arasında esaslı bir fark olabilir. Bu nedenle sonuç ceza için bir üst sınır da öngörülmesi gerekir. Ayrıca fikri içtimaa ilişkin olasılıkların çeşitliliği ve fiil tekliğini geniş yorumlayan kabulümüz nedeniyle fikri içtima için öngörülen artırımın alt ve üst sınırı arasındaki farkın fazla olması, üst sınırın iki veya üç kat gibi en ağır cezada esaslı bir artırım imkan sağlayacak nitelikte olması gerektiği kanaatindeyiz. Yine artırım hususunda hakime takdir yetkisi tanınmasının da kabul edilebileceği ifade edilmelidir[1517]. Ayrıca Alman CK'da olduğu gibi fikri içtimaın olduğu hallerde tüm suçlara ilişkin güvenlik tedbirlerinin uygulanmasına imkan tanınmalıdır. TCK'da buna ilişkin bir düzenlemenin bulunmaması bir eksikliktir. Son olarak TCK m. 43/3'teki hükmün eleştirisi için yukarıda yapmış olduğumuz açıklamalara atıf yapmakla yetiniyoruz[1518].

Fikri içtima için erime sisteminin benimsenmesi, görünüşte içtimaın kapsamını fikri içtima lehine daraltan görüşlere hem kapı aralamakta hem de bu görüşlerin tolere edilmesini sağlamaktadır[1519]. Şöyle ki, erime sisteminin benimsendiği hukuk sisteminde somut bir olay için görünüşte içtima yerine fikri içtimaın kabul edilmesi sonuç cezada kural olarak bir değişikliğe neden olmaz. Diğer bir deyişle fikri içtima kabulü cezada zorunlu bir artırım gerektirmez. Bu nedenle başka bir sistem benimsenmiş olsaydı tartışma konusu olacak hallerin, erime sisteminin benimsendiği hallerde fikri içtima kapsamında ele alınması tolere edilmektedir. Böylece fikri içtimaın kapsamı genişlemekte, görünüşte içtimaın kapsamı daralmaktadır. Görünüşte içtima bahsinde ileri sürdüğümüz görüşlerin

---

1516 Yargıtay, en ağır cezayı gerektiren suçtan hüküm kurulurken diğer suçların alt sınırdan uzaklaşma nedeni olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade ederek bu sorunu çözmeyi amaçlamaktadır. Bkz. Yargıtay CGK, 20.04.2021, E. 2018/40, K. 2021/158.

Çetintürk, birden fazla neticenin meydana geldiği hallerin istisna bir hüküm ihdas edilerek TCK m. 44'ün kapsamından çıkartılması gerektiğini savunmaktadır. Bkz. **Çetintürk,** s. 275.

1517 Bu yönde görüş için bkz. **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 712.

1518 Bkz. 2. Bölüm 3.2.3.3.2.

1519 Örneğin, Anayasa Mahkemesi dolandırıcılık suçuna ilişkin iki hükmün örtüştüğünden bahisle yapılan itirazı çeşitli gerekçelerle reddetmiştir. Mahkemenin gerekçelerinden biri, hükümlerin örtüştüğü hallerde TCK m. 44'teki fikri içtima düzenlemesinin kategorik olarak belirsizliği engelleyeceği yönündedir. Kanaatimizce, bu hallerde görünüşte içtima değerlendirilmesi yapılmalıdır ve TCK m. 44'te erime sistemi dışında bir sistem benimsenmiş olsaydı Anayasa Mahkemesi böyle bir gerekçeye dayanmazdı. Söz konusu karardaki diğer gerekçelerin ise yerinde olduğu ifade edilmelidir. Bkz. AYM, 08.09.2022, E. 2022/56, K. 2022/100.

fikri içtimada erime sisteminin benimsendiği hallere mahsus olmadığı ifade edilmelidir. Son olarak bu hususun fiil tekliğinin tespitinde önem arz etmediği de ifade edilmelidir.

Fiil tekliğine suç çokluğunun olduğu hallerde bağlanan sonuçlar cezanın belirlenmesi bahsinden ibarettir. Suçların tek fiille işlenmesi bu suçların bağımsızlığını yitirdiği anlamına gelmez. Ceza hukukuna ilişkin diğer tüm hususlarda suça özgü değerlendirme yapılır[1520]. Örneğin, suçların işlendiği zamanın tespitinde fiilin sona erdiği an değil, suçun sona erdiği an esas alınır. Yine fikri içtima için hangi sistem benimsenmiş olursa olsun genel afta suça özgü değerlendirme yapılır[1521]. En ağır cezayı gerektiren suçun suç olmaktan çıkarılması halinde bu suçla fikri içtima ilişkisi içindeki diğer suça dayalı olarak cezai sorumluluk tespit edilir.

Son olarak fiil tekliği ile cezaların ağırlığı arasındaki ilişkiye değinmekte yarar vardır. Türk doktrininde, cezaların ağırlığı ve infaz kurumlarındaki doluluk gerekçeleriyle cezaların ve infaz rejiminin bir bütün olarak yeniden ele alınması gerektiği dile getirilmektedir[1522]. Türk hukukundaki sonuç cezaların ağır olmasının sebeplerinden biri, fiil tekliğinin hatalı şekilde dar yorumlanmasıdır. Fiil tekliğinin dar yorumlanması, fikri içtima ilişkisi yerine gerçek içtima ilişkisinin, suç tekliği yerine ise zincirleme suç ya da gerçek içtima ilişkisinin kabul edilmesine neden olmaktadır. Bu durum sonuç cezaların ağırlaşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle söz konusu sorunların çözümünün sadece soyut özel cezalar ile infaz rejiminde aranması hatalı olacaktır. Sonuç cezaların haksız ve kusur içeriğiyle orantılı olmasına imkan sağlayan içtima öğretisindeki fiil tekliğinin gereği gibi yorumlanması sonuç cezanın esaslı şekilde ve haklı gerekçeye dayanarak indirilmesine imkan sağlayacaktır.

1520 Bkz. **Demirtaş,** Die Konkurrenzlehre im deutschen und türkischen Strafrecht, s. 142.

1521 **Dönmezer/Erman,** Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: III, s. 228; **Göktürk,** Fikri İçtima, s. 275. Bu yönde karar için bkz. BGH, 02.03.1962, 2 StR 9/62.

1522 **Özgenç,** Genel Hükümler, s. 945.

SONUÇ

Çalışmamızın amacı, içtima öğretisindeki fiil tekliğinin varlık sebebini ve uygulanma alanını tespit etmek ve fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımında kabul gören görüşleri irdeleyerek bu ayrımının nasıl yapılması gerektiğine ilişkin görüşümüzü ileri sürmektir. Bu amaçlar doğrultusunda yapılan tespitler ve varılan sonuçlar aşağıda sıralanmıştır.

Ceza hukukunda üç farklı fiil kavramı vardır: suç teorisi bağlamında fiil kavramı, suçların içtimaı bağlamında fiil kavramı ve ceza muhakemesi bağlamında fiil kavramı. Son iki fiil kavramı bakımından tanımdan ziyade sınırlar, diğer bir deyişle teklik-çokluk ayrımı önemlidir. Yine bu iki fiil kavramı benzerlik arz etmesine rağmen amaç ve kapsam bakımından birbirinden ayrılır. Ceza muhakemesi bağlamında fiil tekliği esas olarak non bis in idem ilkesine ilişkin iken içtima öğretisindeki fiil tekliği maddi ceza hukukuna ilişkindir. Bu nedenle bu iki kavram birbirinden bağımsızdır. Suç teorisi bağlamında fiil kavramı ise hangi insan davranışlarının ceza hukuku bakımından önem arz ettiğini tespit etmeyi amaçlar ve bu fiil kavramının esas olarak bir filtre vazifesi gördüğü söylenebilir.

Cezai sorumluluk suç tiplerine dayalıdır. Herhangi bir suçun tüm unsurlarının oluşmadığı hallerde cezai sorumluluk gündeme gelmez. Ancak suç tipleri cezai sorumluluğun sadece asgari kriterlerini belirler. İnsan davranışları ise suç tiplerindeki düzenlemeler gibi kesin sınırlara sahip değildir. Ayrıca suç tipleri kural olarak tek başına işleneceği kabulünden hareketle ihdas edilir. Somut olayların büyük bir çoğunluğu ise bu sadelikten uzaktır. Bu nedenle sadece suç tiplerinin düzenlenme biçimine bağlı kalınırsa somut olay/olaylar haksızlık ve kusur içeriğinin tespiti bakımından suni şekilde bölünmüş olur. Böyle bir bölünme ise failin aşkın şekilde cezalandırılmasına neden olur. Bu nedenle birden fazla hareketin suç tiplerinin düzenlenme biçimiyle sınırlı olmaksızın bir arada değerlendirilmesine imkan sağlayan argümanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaç, suç tipleri kadar eskidir. Ancak tarih boyunca insan davranışlarının çeşitlenmesi ve farklılaşması yeni suç tipleri ihdas edilmesine neden olmuş, suç tipi sayısının artması ise hem bölünmeyi artırmış hem suç tipleri arasındaki sınırı muğlak hale getirmiştir. Böylece yeni argümanlara duyulan ihtiyaç katlanarak artmıştır. İçtima öğretisindeki fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı bu gerekçelerle ortaya çıkmıştır.

İçtima öğretisindeki fiil tekliğinin iki temel fonksiyonu vardır: suç sayısını (tekliğini) tespit etmek ve suç çokluğu halleri arasında ayrım yapmak. Farklı sonuçları

olmasına rağmen her iki fonksiyon da aynı esasa dayanır. Fiil tekliği, hangi hareketlerin haksız ve kusur içeriğine dayalı bir sonuç cezanın tespiti için birlikte değerlendirilmesi gerektiğini belirler. Diğer bir deyişle fiil tekliği bir sınır çizmek anlamına gelir. Suç tekliği, bu sınırın içindeki hareketlerin aynı mağdura karşı aynı suçu oluşturduğu hallerde fiil tekliğinin doğal bir sonucudur. Bu sınırlar içinde birden fazla suçun kaldığı hallerde ise suç çokluğu söz konusudur ve fikri içtima ya da görünüşte içtima ilişkisi gündeme gelir.

Her ne kadar sistematik ve kavramsal bir yapıdan söz edilemese de fiil tekliğinin suç sayısını tespit etme fonksiyonu oldukça eski tarihe dayanır. Sırf netice temelli hukuk sistemleri bir kenara konulacak olursa söz konusu fonksiyonun suç tipleri kadar geçmişe dayandığı söylenebilir. Suç çoklukları arasında ayrım yapma ihtiyacı, *kaç suç varsa o kadar ceza* ilkesinin sakıncalı ve hakkaniyete aykırı cezalara neden olduğunun kabul edilmeye başlanmasıyla ortaya çıkmıştır. Suç çoklukları arasında bugünkü manada bir ayrım ise 19. yüzyıldan itibaren kabul görmeye başlamış ve bu tarihten itibaren içtima öğretisi ve bu alana özgü fiil tekliği kabulü sistematik ve kavramsal hale gelmiştir.

Fiil sayısına dayalı günümüz içtima öğretisinde iki temel mesele vardır: fiil tekliğinin görünüm biçimleri ve ayniyet. Bir görüşe göre fiil tekliği şu şekilde ele alınmaktadır: Öncelikle fiil tekliğinin çeşitli görünüm biçimlerinin olduğu kabul edilerek bu görünüm biçimleri izah edilmektedir. Bu görünüm biçimlerinin, bir suçun icra hareketlerini, diğer bir deyişle suç tekliğini, tespit etme amacına matuf olduğu kabul edilmektedir. İkinci aşama olan fikri içtimaın tespiti bahsinde ise söz konusu görünüm biçimlerine göre tespit edilmiş farklı suçlara ilişkin icra hareketlerinin ayniyet arz edip arz etmediği incelenmektedir. Böylece fiil tekliğinin suç sayısını tespit etme fonksiyonu fiil tekliğinin görünüm biçimleri üzerinden, suç çokluğu halleri arasında ayrım yapma fonksiyonu ise ayniyet değerlendirmesi üzerinden izah edilmektedir. Ancak bu yöntem üzerinde fikir birliği yoktur. Ayniyeti hukuki anlamda fiil tekliğinin bir görünüm biçimi olarak kabul eden ve iki aşamalı değerlendirme yapmayan bir görüş de vardır. Yine doğal fiil tekliğine yüklenen çifte fonksiyon bu ayrımı girift hale getirmektedir.

Fiil tekliğinin suç çoklukları arasında ayrım yapma fonksiyonu fikri içtima-gerçek içtima ayrımını oluşturur. Tüm hukuk sistemlerinde fikri içtima hükmü yer almaz. Bu nedenle fiil tekliğinin suç çoklukları arasında ayrım yapma fonksiyonu en azından şekli anlamda kanun koyucunun iradesine bağlıdır. Bir hukuk sisteminde fikri içtima düzenlemesine yer verilmeyebilir. Ancak bu durumda bile somut olay adaletine uygun,

haksızlık ve kusur içeriğiyle orantılı bir sonuç cezanın belirlenebilmesi için hakimin fikri içtima-gerçek içtima ayrımını dikkate alması gerektiği kanaatindeyiz. Bu görüşümüz kabul edilmese bile fikri içtimaın yer almadığı bir hukuk sisteminde fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımının atıl hale geldiği söylenemez. Şöyle ki, fiil tekliğinin suç tekliğini tespit etme fonksiyonu tüm hukuk sistemleri için önem arz eder. Yine esas olarak fiil tekliğine dayanan görünüşte içtima kurumu da kanuni düzenlemeye ihtiyaç duyulmaksızın tüm hukuk sistemlerinde varlığını sürdürür. Kısaca ifade etmek gerekirse, fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımının varlığı fikri içtimaa ilişkin pozitif bir düzenlemenin varlığına bağlı değildir. Çalışmamızda bu husus için İsviçre hukuku örnek gösterilmiştir. İsviçre CK'da fikri içtima hükmü yer almamasına rağmen suç sayısını tespit etmek ve görünüşte içtima ilkelerini uygulayabilmek amacıyla doktrinde ve yargı kararlarında fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı yapılmaktadır. Ayrıca ifade etmek gerekir ki, Alman hukukunda da uzun süredir fikri içtima-gerçek içtima ayrımının terk edilmesi gerektiği dile getirilmesine rağmen bu yönde bir kanun değişikliğine gidilmemiştir. Yine Türk doktrininde de fikri içtima-gerçek içtima ayrımına yönelik eleştiriler vardır.

Alman hukuku, günümüz içtima öğretisinde öncü roldedir. Fiil tekliğini genişletme eğiliminde olan BGH ise bu hususta lokomotif vazifesi görmektedir. Bu eğilim hem fiil tekliğine dayalı suç tekliği kabulünü genişletmeye hem de fikri içtimaın kapsamını genişletmeye yöneliktir. Hareketi esas alan günümüz fiil tekliği anlayışındaki birçok kurumun mimarı BGH'dir. Kısmi ayniyet ve doğal fiil tekliği kavramları bu bahiste öne çıkmaktadır. Bu nedenle tarihsel süreci de yansıtacak şekilde BGH'nin fiil tekliği anlayışını ortaya koyan içtihatlarına çalışmamızda olabildiğince yer verilmiştir.

BGH fikri içtima ilişkisinin iki şekilde oluşabileceğini kabul etmektedir: suçların icra hareketleri arasında en azından kısmi ayniyetin olması ya da suçların icra hareketleri arasında doğal fiil tekliği ilişkisinin olması. Kısmi ayniyet ve buna dayalı parantez etkisi kural olarak doktrinde kabul görmesine rağmen doğal fiil tekliğine dayalı fikri içtima kabulü doktrinde eleştirilmektedir. Hatta doğal fiil tekliği, içtima bahsindeki eleştirilerin odak noktasını oluşturmaktadır. Ancak doktrinde de doğal fiil tekliği tamamen reddedilmemekte, bu kavramın suç tekliğini tespit eden boyutu kabul görmektedir. Yine fiil tekliğinin, tipik fiil tekliği kapsamında ele alınan görünüm biçimleri üzerinde görüş birliği olduğu söylenebilir. Ancak BGH'nin *tek fiil, tek suç* formülünü işletmek amacıyla

kabul ettiği değerlendirme tekliği ile gerçek olmayan örgütlü suç kavramı çeşitli yönleriyle doktrinde eleştirilmektedir.

Esasında BGH, *tek fiil, tek suç* formülüne geçmişten beri çokça başvurmakta, bu formüldeki tek fiilin tespiti için başvurduğu kriterleri kavramsallaştırmaktadır. Mahkemenin geçmişte kullandığı kavramların başında zincirleme fiil tekliği ve kolektif suç gelir. Günümüzde bu kavramlar terkedilmiş olmasına rağmen bu kavramlar kapsamında ele alınan tüm olaylarda fiilin birden fazla olduğu sonucuna varılmamış, gerek doğal fiil tekliği gerekse yeni türetilen kavramlar aracılığıyla bazı somut olaylar fiil tekliği kapsamında değerlendirilmeye devam edilmiştir.

Alman doktrinindeki hakim görüş, BGH'nin fiil tekliğini genişleten içtihatlarını eleştirmekte, fiil tekliğinin görünüm biçimlerinin normatif kriter barındırması gerektiğini ifade etmektedir. Fikri içtima ilişkisi için ise en azından kısmi ayniyetin olması gerektiği, bu şartın sağlanmadığı hallerde farklı kriterler geliştirilerek fikri içtimaın kabul edilmemesi gerektiği savunulmaktadır. Özetle, Alman içtima öğretisinin geçmişten beri doktrin ve içtihattan oluşan iki kutuplu bir yapıda olduğu söylenebilir.

Türk hukukunun, fiil tekliğinde hareketin mi yoksa neticenin mi esas alınması gerektiğine ilişkin tartışmalar bir kenara bırakılacak olursa içtima bahsinde Alman hukukunu kontrollü şekilde takip ettiği söylenebilir. Kontrollü dememizin sebebi, Türk hukukunda fiil tekliğinin olabildiğince dar yorumlanmasıdır. Türk hukukunda fiil tekliğine ilişkin özgün bir görüş ileri sürülmemiş, Alman hukukundaki görüşler takip edilmiştir. Türk hukukunda ne yüksek mahkemeler ne de doktrin fiil tekliğini genişletme eğilimi göstermektedir. Böylece fiil tekliği dar ve şekli bir alana hapsolmuştur. Ayrıca doğal fiil tekliğinin BGH tarafından kabul edilen uygulama alanı tam anlamıyla Türk doktrininde ifade edilmemiştir. Bu nedenle ayniyet ile fiil tekliğinin görünüm biçimleri arasındaki ilişki net şekilde ortaya konulamamıştır. Ayrıca hukuki anlamda fiil tekliğini esas alan Yargıtay'ın ayniyet değerlendirmesi yapmadığı da ifade edilmelidir.

Kanaatimizce, fiil tekliğinin suç sayısını tespit etme ve suç çokluğu halleri arasında ayrım yapma fonksiyonu arasında sıkı bağlantı vardır. Farklı nitelikte olmasına rağmen fiil tekliği-fiil çokluğu ayrımı ile suç tekliği-suç çokluğu ayrımının birbirinden tamamen bağımsız olduğu söylenemez. Bu nedenlerle fiil tekliğinin görünüm biçimleri ile fikri içtimaın fiil tekliği şartı arasında bir köprüye ihtiyaç yoktur. Diğer bir deyişle ayniyet

değerlendirmesi yerinde değildir. Fiil tekliğinin görünüm biçimleri hem suç sayısını tespit edebilmeli hem de herhangi bir aracıya ihtiyaç duymadan fikri içtimaın tek fiil şartını sağlayabilmelidir. Bu nedenle BGH'nin doğal fiil tekliği kabulü prensip itibarıyla yerindedir. Ancak kabul edilen kriterler tartışmaya açıktır.

Kanaatimizce, fiil tekliğinin tespitinde içtima öğretisine özgü fiil kavramının varlık sebebinden hareket edilmelidir. İçtima öğretisine özgü fiil kavramı, somut olayın haksızlık ve kusur içeriğinin niceliksel anlamda doğru şekilde tespit edilmesi amacına matuftur. Suç çokluğunun haksızlık içeriği bakımından önem arz edebilmesi için suçların icra hareketlerinin tamamen kesişmesi gerekir. Tam ayniyet olarak ifade edilen bu hallerde fiilin tek olduğuna şüphe yoktur. Fiil tektir ve tek fiille birden fazla suç işlenmiştir. Bu hallerde suçlar arasında bütünlük bir somut olay haksızlığı oluşturur. Nihai cezanın belirlenmesinde bu somut olay haksızlığına önem atfedilmesi gerekir. Kısmi ayniyet halinde ise iki farklı fiil vardır ve ayniyet tesadüflere dayanır. İcra hareketlerinin kısmen ayniyet arz etmesi, faili, ayniyet gösteren hareketi tekrar icra etme zahmetinden kurtarır. Ancak tek başına bu durum ne haksızlık ne de kusur içeriğini etkiler.

Haksızlık içeriğine bağlı fiil tekliği değerlendirmesi, kabul ettiğimiz şekliyle oldukça sadedir. Ancak fiil tekliğinin esas dayanağı kusurluluktur. Birden fazla hareketin icra edildiği ve/veya suç çokluğunun olduğu hallerde hareket ve/veya suç çokluğu, iradenin oluşum sürecini etkileyebilir. Bu etki fiil tekliğinin temel varlık sebebini oluşturur. Şöyle ki, failin birden fazla suçu aynı fiille icra etmeye karar vermesi, aynı suçları farklı fiillerle icra etmeye karar vermesinden daha kolaydır. İradenin oluşum süreçlerinin kesişmesi failin karar alma sürecini aksi duruma göre kısaltabilir ve/veya kolaylaştırabilir. Bu açıklama, yukarıda ifade edilen tam ayniyet halleri için geçerlidir. Böylece söz konusu hallerde fiil tekliği kabulü hem haksızlık hem de kusur içeriği bakımından önem arz eder. Bu haller için çalışmamızda kesişen suçlar ifadesi kullanılmıştır. Bu kapsamda kalan haller fikri içtimaın tipik örneğini ve çekirdeğini oluşturur.

Esas tartışmanın olduğu nokta ise hareketlerin ardı sıra icra edildiği hallerdir. Bu haller, sadece kusur içeriği bakımından özellik arz eder. Fail, haksız bir hareketi icra ederek geçici bir psikolojik durumun içine girer. Bu durum, failin daha sonra icra edeceği benzer nitelikteki hareketlerin irade oluşum sürecini etkiler ve failin bu hareketlere ilişkin daha kolay karar almasına neden olur. Diğer bir deyişle söz konusu hallerde failin aşması gereken iradi engeller daha az veya daha basittir. Bu durumun failin kusurluluğunu

azalttığı ve bu nedenle söz konusu hallerin de somut olay haksızlığı kavramının kapsamına dahil edilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Dolayısıyla söz konusu hallerin de fiil tekliği kapsamında ele alınması gerekir. Ancak bu hallerde suç tekliği olabileceği gibi suç çokluğu da olabilir.

Fiil tekliğinin, söz konusu gerekçeleri karşılayabilecek ve somutlaştırabilecek nitelikte olması gerekir. Bu bağlamda fiil tekliğinin, temel olarak doğal anlamda fiil tekliği ve hukuki anlamda fiil tekliği olmak üzere ikiye ayrıldığı, hukuki anlamda fiil tekliğinin ise tipik fiil tekliği ve doğal fiil tekliği şeklinde iki alt başlığa ayrıldığı kanaatindeyiz. Doğal anlamda fiil tekliği, içtima bahsinde, sadece kesişen suçları oluşturduğunda gündeme gelir ve oldukça dar kapsamlıdır. Fikri içtimaa ilişkin tipik örnekler doğal anlamda fiil tekliğine dayanır. Ancak fiil tekliği bahsinde bu kavramla yetinilemez, zira bu kavram yukarıdaki gerekçeleri tek başına karşılamaktan uzaktır.

Hukuki anlamda fiil tekliğinin bir görünüm biçimi olan tipik fiil tekliği çok hareketli suç, bileşik suç ve kesintisiz suçtan oluşur. Tipik fiil tekliği başlığı altında, tamamlanabilmesi için birden fazla hareketin zorunlu olduğu suçlara yer verilir ve asgari hareket sayısıyla sınırlı bir değerlendirme yapılır. Tipik fiil tekliğinin olduğu hallerde tek suç vardır. Normatif nedenlerle kabul edilen tipik fiil tekliği de yukarıda ifade edilen gerekçeleri karşılamaya muktedir değildir. Ayrıca sadece normun düzenlenme biçimine dayalı bir değerlendirme, tipik fiil tekliğini oluşturan hareketlerin birlik arz edip etmediğini ortaya koymaz. Bu hususta da suç tipinde açıkça yer almayan çeşitli kriterlere başvurulur.

Doğal anlamda fiil tekliği ve tipik fiil tekliğinin yetersiz kalması ayrı bir kavramı gerekli kılmaktadır. Bu noktada doğal fiil tekliği gündeme gelir. Doğal fiil tekliği, fiil tekliğinin en kapsamlı görünüm biçimidir ve hem suç tekliğini tespit etme hem de suç çoklukları arasında ayrım yapma fonksiyonu icra eder. Doğal fiil tekliğinin kümülatif nitelikte iki kriterinin olduğu kanaatindeyiz: hareketler arasında zamansal bağlantının olması ve hareketlerin benzer nitelikte olması.

Zamansal bağlantı kriteri için kesin sürelerden bahsedilemez. Bu kriterin, somut olayda ihlal edilen hukuki değere göre dar veya geniş yorumlanması gereken haller vardır. İhlal edilen hukuki değer(ler), hukuki değerlerin öncelik skalasında ne kadar yukarıda ise zamansal bağlantı o kadar dar yorumlanmalıdır. Örneğin, iki ayrı kasten öldürme suçunun işlendiği olayda fiil tekliğinden söz edilebilmesi için tek el ateş edilmiş olması gerekli

olmasa da hareketler arasında diğer suç tiplerine nazaran daha sıkı bir zamansal bağlantının olması gerekir. Zamansal bağlantı kriterinin geniş yorumlanması gereken hallerin başında faaliyet birliği kavramıyla ifade ettiğimiz haller gelir. Fail için münferit hareketlerden ziyade sürecin tamamının önem arz ettiği hallerde hareketler belli bir mağdura yönelmiyor veya belli bir kişi doğrudan doğruya zarar görmüyorsa zamansal bağlantı kriteri geniş yorumlanmalıdır. Bunun için hareketlerin ortak bir paydasının olması gerekir.

Çok hareketli suçlar zamansal bağlantı kriterinin geniş yorumlanması gereken bir diğer durumu oluşturur. Özellikle asgari hareket sayısı kanunla belirlenmemiş çok hareketli suçların bu niteliği haiz şekilde ihdas edilme amaçlarından birinin, aralarında sıkı zamansal bağlantı olmayan hareketlerin birlik arz ettiğine vurgu yapmak olduğu söylenebilir.

Zamansal bağlantı kriteri bakımından önem arz eden bir diğer husus mağdurdur. Mağdur, fail için uyarı fonksiyonu görür. Bu nedenle zamansal bağlantı kriteri, hareketlerin aynı mağdura yöneldiği hallerde farklı mağdurlara yöneldiği hallere nazaran daha geniş yorumlanmalıdır.

Zamansal bağlantı kriteri, mutlaka kronolojik olarak ardışık olan haksız hareketler arasında fiil tekliği ilişkisi kurulmasını gerektirmez. Fail, tek fiil teşkil eden hareketler arasında bu fiilin bir parçası olmayan başka bir haksız hareket icra edebilir. Bu hareket behemehâl fiilde kesinti olarak değerlendirilemez. Ayrıca iki ayrı fiili oluşturan hareketler eşzamanlı olarak icra edilebilir.

Hareketlerin benzer nitelikte olması ise hareketlerin aynı hukuki değeri ihlal etmesini ya da hareketlerin bir araya gelmesinin toplumdaki davranış modellerine göre olağan olmasını ifade eder. Bu kriterlerin; normatif kriterleri dışlamadığı, normatif kriterin de zaten toplumdaki hakim davranış modelleri dikkate alınarak belirlendiği ifade edilmelidir. Ayrıca doğal fiil tekliğinin, tipik fiil tekliği kapsamında kalan suçlara da ilişkin olduğu ifade edilmelidir. Ancak çok hareketli suçlarda zamansal bağlantı kriterinin geniş yorumlanmasında olduğu gibi tipik fiil tekliği kapsamındaki suçlar çeşitli yönlerden özellik arz edebilir. Yine BGH tarafından kabul edilen değerlendirme tekliği, gerçek olmayan örgütlü suç gibi kavramların da doğal fiil tekliği kapsamında incelenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Doğal fiil tekliğine dayalı olarak tüm suçlar arasında fikri içtima ilişkisi kurulabilir. Örneğin, icra suçlar ile ihmali suçlar arasında, birden fazla ihmali suç arasında, ani suçlar ile kesintisiz suçlar arasında, kasıtlı suçlar ile taksirli suçlar arasında fiil tekliği ilişkisi kurulabilir. Kabul ettiğimiz bu iki kriter herhangi bir suç grubu için ayrı bir değerlendirme yapmayı gerektirmez. Yine bu kriterler insan davranışlarının doğasına aykırı ve fiktif olduğu için ceza hukukuna yabancı olduğu söylenebilecek fiil tekliği değerlendirmelerini de dışlayıcı niteliktedir.

İçtima öğretisine özgü bir fiil kavramının yukarıda izah edilen varlık sebebini ancak bu kriterlerle belirlenecek bir fiil tekliğinin karşılayabileceği kanaatindeyiz. Fiil tekliği kabulümüzün temel direğini doğal fiil tekliği kavramı oluşturur. Bu kavram hareketler kümesinin sınırlarını belirler ve bu kümenin içinde sadece aynı mağdura karşı aynı suçu oluşturan hareketlerin kaldığı hallerde suç tek kabul edilir. Aksi hallerde ise fikri içtima veya görünüşte içtima ilişkisi gündeme gelir. Bu kabul, sonuçları itibarıyla BGH'nin ve hatta Yargıtay'ın doğal fiil tekliği (ya da hukuki anlamda fiil tekliği) kabulüyle aynıdır.

Fiil tekliğine ilişkin Türk hukukundaki temel sorun, fiil tekliğini dar yorumlama refleksi gösterilmesidir. Bu durumun temel sebeplerinden birinin, TCK'nın fikri içtima için benimsediği yaptırım sistemi olduğu söylenebilir. Özellikle farklı neviden fikri içtima için en ağır cezada artırım öngörülmemesi, diğer suçların adeta failin yanına kâr kaldığı şeklinde değerlendirilmekte ve fiil tekliğinin kapsamı sınırlandırılmaktadır. Kanaatimizce, fiil tekliği, TCK'da fikri içtimaa bağlanan sonuçlara bakılmaksızın yorumlanmalı ve bu sonuçlara göre kanun koyucudan fikri içtima için uygun bir yaptırım sistemi kabul etmesi beklenmelidir.

Fiil tekliğinin temel vazifesi suç tekliği tespit etmek ve suç çokluğu halleri arasında ayrım yapmaktır. Ancak içtima öğretisindeki fiil tekliğine içtima bahsi dışında da bazı sonuçlar bağlanmaktadır. Örneğin, bir suçun teşebbüs aşamasında kalıp kalmadığı tek fiil teşkil eden tüm hareketler dikkate alınarak belirlenir. Ceza hukukundaki sürelerin başlama anının tespitinde de fiil tekliğine önem atfedilir. Ayrıca diğer ceza hukuku kurumlarının, fiil tekliğinin kapsamını etkilediği de söylenebilir. Örneğin, gönüllü vazgeçmenin mümkün olmadığı bir aşamaya gelinmesi fiilin sona erdiği anlamına gelebilir. Yani fiil tekliği ile içtima öğretisi dışındaki bazı ceza hukuku kurumları arasında karşılıklı bir ilişki vardır; bu fiil kavramının içtima öğretisine özgü olması, sadece içtima bahsinde önem arz ettiği anlamına gelmez.

Son olarak ifade etmek gerekir ki, çalışmamızda özgün olduğu kabul edilebilecek bir fiil tekliği anlayışı benimsenmiştir. Fiil tekliği için kabul ettiğimiz kriterlerin tüm suç tiplerine ve bunların oluşturduğu tüm kombinasyonlara cevap veremediği söylenebilir. Bu çalışmada tüm ihtimallerin incelenmesi amaçlanmadığı gibi bunun mümkün olmadığı da ifade edilmelidir. Fiil tekliğine ilişkin olabildiğince kapsamlı ve temel nitelikte kriterlerin belirlenmesi amaçlanmış ve bu amaç doğrultusunda iki kriter belirlenmiştir. Bu kriterlerin birçok ihtimale cevap verebilecek esneklikte ve kesinlikte olduğu, buna rağmen bazı suç tipleri için istisnaların kabul edilebileceği ifade edilmelidir. Ayrıca içtima bahsinde tüm ihtimallere cevap verebilecek bir formülün mümkün olmadığı kanaatindeyiz.

KAYNAKLAR

Abdülhalik Midhat, Nazariyat Hukuk-i Ceza, Ahmed Saki Bey Matbaası, 1909.

Abegg, Julius Friedrich Heinrich, Lehrbuch der Strafrechts-Wissenschaft, J.K.G. Wagner, 1836.

Adolf Schönke Strafgesetzbuch Kommentar, 5. Auflage, C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1951.

Akbulut, Berrin, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9. Baskı, Adalet, 2022.

Akgündüz, Ahmet, "1274/1858 Tarihli Osmanlı Ceza Kanunnamesinin Hukuki Kaynakları, Tatbik Şekli ve Men-i İrtikab Kanunnamesi", Belleten, 1987/199.

Aksoy İpekçioğlu, Pervin, "Türk Ceza Kanunu'nda Bileşik Suç", AÜHFD, 2012/1.

Aksoy Retornaz, Emine Eylem, "Genel Güvenliğin Kasten Tehlikeye Sokulması Suçu", GalÜHFD, 2012/2.

Alacakaptan, Uğur, Suçun Unsurları, 2. Bası, Sevinç Matbaası, 1975.

Albrecht, Frank, "Gleichzeitiger Gurt- und Geschwindigkeitsverstoß", SVR, 2006/1.

Albrecht, Frank, "Tateinheit und Tatmehrheit bei mehreren nacheinanderbegangenen gleichartigen Straßenverkehrsordnungswidrigkeiten", SVR, 2007/4.

Altenhain, Karsten, "Die Verwirklichung mehrerer Tatbestandsalternativen: Einzelverbrechen oder Idealkonkurrenz?", ZStW, 1995/107.

Altunç, Sinan, Eziyet, Özel Ceza Hukuku Cilt II - Kişilere Karşı Suçlar, On İki Levha, 2017.

Artuç, Mustafa, Kişilere Karşı Suçlar, 2. Baskı, Adalet, 2018.

Artuk, M. Emin/Gökcen, Ahmet/Alşahin, M. Emin/Çakır, Ü. Kerim, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 16. Baskı, Adalet, 2022.

Artuk, M. Emin/Gökcen, Ahmet/Alşahin, M. Emin/Çakır, Ü. Kerim, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 20. Baskı, Adalet, 2022.

Avcı, Mustafa, Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, Mimoza, 2014.

Bahçeci, Barış, "İHAM İçtihadında Vergi Cezalarında 'Ne Bis In Idem'", AÜHFD, 2018/2.

Bardakoğlu, Ali, "Ceza", İslam Ansiklopedisi 7. Cilt, Türkiye Diyanet Vakfı, 1993.

Battaglini, Giulio, "Fascist Reform of the Penal Law in Italy", Journal of Criminal Law and Criminology, 1933/1.

Bauer, Anton, Abhandlungen aus dem Strafrechte und dem Strafprocesse: Band 2, Dieterichsche Buchhandlung, 1842.

Baumann, Jürgen/Weber, Ulrich/Mitsch, Wolfgang/Eisele, Jörg, Strafrecht Allgemeiner Teil, 12. Auflage, Ernst und Werner Gieseking, 2016.

Baumgarten, Arthur, Die Idealkonkurrenz, Festgabe für Reinhard von Frank Band II, J.C.B. Mohr, 1930.

Baumgarten, Arthur, Die Lehre von der Idealkonkurrenz und Gesetzeskonkurrenz, Schletter, 1909.

Bayraktar, Köksal/Erman, Barış, İşkence, Özel Ceza Hukuku Cilt II - Kişilere Karşı Suçlar, On İki Levha, 2017.

Beckscher Online-Kommentar OWiG (Hrsg. Graf, Jürgen Peter), 32. Edition, 2021.

Beulke, Werner, "Anstiftung zur Tötung als selbständige Handlung", NStZ, 1999/1.

Beulke, Werner/Satzger, Helmut, "Zur Annahme natürlicher Handlungseinheit - Fall Onkel Dagobert", NStZ, 1996.

Bilmen, Ömer Nasuhi, Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu 3. Cilt, Bilmen, 1967.

Birtek, Fatih, "Ceza Muhakemesinde Kısmi Kesinleşme", MÜHF-HAD, 2020/2.

Blei, Hermann, "Die natürliche Handlungseinheit", JA, 1972 (JA, 1973).

Blei, Hermann, Strafrecht Allgemenier Teil, 6. Auflage, C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1970.

Bock, Dennis, Strafrecht Allgemeiner Teil, Springer, 2017.

Bockelmann, Paul, "OLG HAMM, Urteil v. 4.11.1952 - 2 Ss 613/52", JZ, 1953/8.

Bohnert, Joachim, "Tatmehrheit, Verfahrensmehrheit und nachträgliche Gesamtstrafenbildung", GA, 1994.

Bohnert, Joachim, "Warum Gesamtstrafenbildung?", ZStW, 1993/105.

Bohnert, Joachim/Bülte, Jens, Ordnungswidrigkeitenrecht, 6. Auflage, C.H.Beck, 2020.

Bosch, Nikolaus, "Die Bewertung von Einzelakten einer natürlichen Handlungseinheit", JURA, 2017/7.

Bringewat, Peter, Die Bildung der Gesamtstrafe, de Gruyter, 1987.

Buchholz, Lothar, Die Selbständigkeit der Einzelakte beim fortgesetzten und Kollektivdelikt, Alfred Kurtze, 1940.

Bulut, İlhan, Suçta Netice, Adalet, 2022.

Centel, Nur/Zafer, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, 21. Bası, Beta, 2022.

Centel, Nur/Zafer, Hamide/Çakmut, Özlem, Türk Ceza Hukukuna Giriş, Türk Ceza Hukukuna Giriş, 11. Bası, Beta, 2020.

Centel, Nur/Zafer, Hamide/Çakmut, Özlem, Kişilere Karşı İşlenen Suçlar Cilt: 1, 5. Bası, Beta, 2021.

Ceyhan, Murat, Ceza Hukukunda Netice, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2021.

Cihan, Erol/Yenisey, Feridun, "Ne Bis İn İdem" İlkesi", Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı (Ed.: Köksal Bayraktar), Seçkin, 2004.

Coenders, Albert, Über die Idealkonkurrenz: ein Vorschlag zum neuen Strafgesetz, Ratsbuchhandlung L.Bamberg, Greifswald, 1921.

Çakır, Kerim, "Suç Eşyasının Satın Alınması veya Kabul Edilmesi Suçu (TCK m. 165)", Malvarlığına Karşı Suçlar (m. 141-169), Adalet, 2018.

Çalışkan, İbrahim, "İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1990/1.

Çelen, Ömer, Bir İştirak Şekli Olarak Yardım Etme (Asli Fail - Yardım Eden Ayrımı), Adalet, 2020.

Çetintürk, Ekrem, "Farklı Neviden Fikri İçtimanın Ceza Adaletine Zarar Veren Sonuçlarına İlişkin Değerlendirmeler", Yargıtay Dergisi, 2019/1.

Çınar, Ali Rıza, "Hükmün Konusu ve Eylemi (Fiili) Değerlendirmede Mahkemenin Yetkisi", TBBD, 2009/84.

Dadaş, Mustafa Bülent, "Hanefi Fıkhında Tedahül İlkesinin Kapsamına Dair Bir İnceleme", İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, 2017/30.

Dağcı, Şamil, "Kısas", İslam Ansiklopedisi 25. Cilt, Türkiye Diyanet Vakfı, 2002.

Dahm, Georg, Das Strafrecht Italiens im ausgehenden Mittelalter, Walter de Gruyter, 1931.

de Albuquerque, Pinto, A ve B/Norveç, 15.11.2016, Muhalefet Şerhi.

de Albuquerque, Pinto, Rohlena/Çek Cumhuriyeti, 27.01.2015, Mutabakat Şerhi.

Deiters, Mark, Strafzumessung bei mehrfach begründeter Strafbarkeit, Nomos Verlagsgesellschaft, 1999.

Demirbaş, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 17. Baskı, Seçkin, 2022.

Demirel, Muhammed, "Karar Analizi Tehlike Suçları - Zarar Suçları Arasındaki İlişkinin İçtima Kuralları Kapsamında Değerlendirilmesi", İÜHFM, 2013/1.

Demirel, Muhammed, "Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma Suçu", AHBVÜHFD, 2020/4.

Demirtaş, Soner, "Suçun Nitelikli Hallerine Teşebbüs", AHBVÜHFD, 2021/3.

Demirtaş, Soner, Die Konkurrenzlehre im deutschen und türkischen Strafrecht, Duncker-Humblot, 2015.

Dietrich, Dres./Mann, Ulrich, "Materielle Rechtskraft und fortgesetzte Handlung", ZStW, 1963/75.

Diran Yerganyan, Kanunu Ceza Dersleri, 2. Bası, Becidyan Matbaası, 1911 (1326).

Doğan, Koray, "Tehlike Suçu ile Zarar Suçu Arasındaki Suçların İçtimaı Sorunu", TAAD, 2014/16.

Doğan, Koray, Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar, 2. Baskı, Adalet, 2015.

Doğan, Koray/Meraklı, Serkan, Trafik Ceza Hukuku, 2. Baskı, Seçkin, 2020.

Dorn-Haag, Verena, "Die Konkurrenzen in der gutachterlichen Fallbearbeitung", JR, 2020/4.

Dönmezer, Sulhi, "Kasten Müessir Fiil Halinde Fikri İçtima", İÜHFM, 1944/3-4.

Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: III, 12. Baskı, Beta, 1997.

Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: II, 11. Baskı, Beta, 1997.

Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt: I, 11. Baskı, Beta, 1994.

Dursun, Selman, Ceza Hukukunda Hareket Kavram ve Terimi, Seçkin, 2021.

Dülger, Murat Volkan, "Suçların Birleşmesine İlişkin Tanımlar, Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Leges Ceza Hukuku Dergisi, 2014/1.

Dürr, Andreas, Funktionelle Äquivalente der strafrechtlichen Konkurrenzlehre im Common Law, Mohr Siebeck, 2019.

Ebert, Udo, Strafrecht Allgemeiner Teil, 3. Auflage, C.F.Müller, 2001.

El-Ghazi, Mohamad, Revision der Konkurrenzlehre, Mohr Siebeck, 2020.

Entwurf eines Strafgesetzbuches (StGB) E 1962, Drucksache IV/650.

Erb, Volker, "Überlegungen zu einer Neuordnung der Konkurrenzen", ZStW, 2005/1.

Erb, Volker, Anmerkung - BGH v. 29.3.1994 - 4 StR 108/94, JR, 1995/4.

Erbaş, Rahime, "İcrai veya İhmali Olarak Somut Olayda Davranışın Gerçekleştiriliş Biçiminin Tespiti Meselesi", DEÜHFD, 2019/1.

Erem, Faruk, "Ceza Usulünde Kesin Hüküm", AÜHFD, 1963/1.

Erem, Faruk, "Suçların ve Cezaların İçtimaı Hakkındaki Kanun Hükümlerinin Tetkiki", AD, 1944/8.

Erem, Faruk, Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: II, 10. Baskı, Sevinç Matbaası, 1974.

Erem, Faruk, Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: I, 10. Baskı, Sevinç Matbaası, 1973.

Erman, Barış, İnsan Üzerinde Deney ve Deneme Suçları, Özel Ceza Hukuku Cilt II - Kişilere Karşı Suçlar, On İki Levha, 2017.

Erman, Sahir, "İspanyol ve İtalyan Ceza Kanunlarında Yenileştirme", İÜHFM, 1981/1-4.

Erman, Sahir, "İtalyan Ceza Kanununun Tadili İçin Hazırlanan Ön-Tasarının Birinci Kitabına Toplu Bir Bakış", İÜHFM, 1950/3-4.

Eroshkina, Natalia, Die organisationsbezogene Beteiligung im Strafrecht, Duncker-Humblot, 2012.

Erturhan, Sabri, İslam Ceza Hukukunda İçtima, Rağbet, 2003.

Eser, Albin, "Konkurrierende nationale und transnationale Strafverfolgung – zur Sicherung von „ne bis in idem" und zur Vermeidung von positiven Kompetenzkonflikten", Europäisches Strafrecht (Hrsg. Sieber/Satzger/von Heintschel-Heinegg), 2. Auflage, Nomos, 2014.

Eser, Albin, "Son Yüzyıl İçinde Almanya´daki Ceza Düzenlemeleri Geçmişe Bir Bakış ve Gelecekteki Eğilimler", (Çev.: Feridun Yenisey), Yargıtay Dergisi, 1989/15.

Eser, Albin/Burkhardt, Björn, Strafrecht II, 3. Auflage, C.H.Beck, 1980.

Evik, Vesile Sonay, "Suç Delillerini Yok Etme, Gizleme veya Değiştirme Suçu", BÜHFD, 2016/137-138.

Fahl, Christian, "Anfragebeschluss des 2. Strafsenats des BGH: Zwischen Sachbeschädigung und den verschiedenen Formen des Einbruchsdiebstahls besteht Tateinheit, wenn die Sachbeschädigung beim Einbruch erfolgte", JR, 2019/2.

Fahl, Christian, "Der prozessuale Tatbegriff als Hindernis für die Rückholung von IS-Kämpfern aus Syrien?", JR, 2019/7.

Feuerbach, Paul Johann Anselm, Lehrbuch des gemeinen in Deutschland geltenden peinlichen Rechts, 8. Auflage, C.F.Heyer, 1823.

Feyzioğlu, Metin/Güngör, Devrim, "Bir Suç İçin Bir Ceza Verilir İlkesinin İhlali: TCK md.142-4", AÜHFD, 2007/1.

Feyzioğlu, Metin/Güngör, Devrim, "Cezaların Toplanması ve Koşullu Salıverme İlişkisi", TBBD, 2007/69.

Fischer Strafgesetzbuch mit Nebengesetzen, 62. Auflage, C.H.Beck, 2015.

Fischer, Thomas, "Entwicklungslinien der fortgesetzten Handlung -"Tatbestand" und "Typus" in der Rechtsprechung des BGH-", NStZ, 1992.

Foth, Eberhard, "Tateinheit/Tatmehrheit in Jugendstrafsachen?", JR, 2014/9.

Frank, Elisa, Der Irrtumsnachweis beim Massenbetrug, Duncker-Humblot, 2017.

Freund, Georg/Rostalski, Frauke, Strafrecht Allgemeiner Teil, 3. Auflage, Springer, 2019.

Frister, Helmut, Strafrecht Allgemeiner Teil, 8. Auflage, C.H.Beck, 2018.

Gazeas, Nikolaos, "Der Stalking-Straftatbestand – § 238 StGB (Nachstellung)", JR, 2007/12.

Geerds, Friedrich, Zur Lehre von der Konkurrenz im Strafrecht, Hansischer Gildenverlag, 1961.

Geppert, Klaus, "Die „fortgesetzte Tat" im Spiegel jüngerer Rechtsprechung und neuerer Literatur", JURA, 1993/12.

Geppert, Klaus, "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Erster Teil: Allgemeine Grundlagen", JURA, 2000/11.

Geppert, Klaus, "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB)", JURA, 1882/7-8.

Geppert, Klaus, "Grundzüge der Konkurrenzlehre (§§ 52 bis 55 StGB) - Zweiter und letzter Teil: Ideal-, Real- und Gesetzeskonkurrenz", JURA, 2000/12.

Geppert, Klaus, "Neue Perspektiven für ein altes Thema: Muß die Einheitsstrafe kommen?", Zur Rechtswirklichkeit nach Wegfall der "Fortgesetzten Tat", (Hrsg. Claudius Geisler), Kriminologische Zentralstelle, 1998.

Geppert, Klaus, "Tatbestandsverwirklichung bei Gefährdung mehrerer Personen", NStZ, 1989/7.

Geppert, Klaus, "Zur Rechtsfigur der „Tateinheit durch Verklammerung"", JURA, 1997/4.

Geppert, Klaus, "Zur straf- und strafverfahrensrechtlichen Bewältigung von Serienstraftaten nach Wegfall der Rechtsfigur der "fortgesetzten Handlung"", NStZ, 1996/3.

Geppert, Klaus, "Zur straf- und strafverfahrensrechtlichen Bewältigung von Serienstraftaten nach Wegfall der Rechtsfigur der "fortgesetzten Handlung"", NStZ, 1996/2.

Gerhold, Sönke/Meglalu, Saber, "Verbotene Kraftfahrzeugrennen nach § 315d StGB im Lichte des Allgemeinen Teils", ZJS, 2018/4.

Gesamtes Strafrecht: StGB/StPO/Nebengesetze (Hrsg. Dölling, Dieter/Duttke, Gunnar/König, Stefan/Rössner, Dieter), 4. Auflage, Nomos, 2017.

Goltsche, Friederike, Der Entwurf eines Allgemeinen Deutschen Strafgesetzbuches von 1922 (Entwurf Radbruch), de Gruyter, 2010.

Gökcen, Ahmet, "1296 (1879) Tarihli Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Kanun-ı Muvakkatı", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1994/1-2.

Gökcen, Ahmet, Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri, 1989.

Gökcen, Ahmet/Balcı, Murat/Alşahin, M. Emin/Çakır, Kerim, Ceza Muhakemesi Hukuku, 6. Baskı, Adalet, 2022.

Göktürk, Neslihan, "Türk Ceza Kanununun 85. Maddesinin İkinci Fıkrasının Hukuki Niteliği ve Bağlantılı Sorunlar", AHBVÜHFD, 2022/4.

Göktürk, Neslihan, "Türk Hukuku'nda Suçların İçtiması", Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, 2014/1-2.

Göktürk, Neslihan, Fikri İçtima, Adalet, 2013.

Gössel, Karl Heinz, "Zur Überprüfung der angenommenen Rechtskraftwirkung bei Verurteilung wegen fortgesetzter Taten in einem nachfolgenden Verfahren", JZ, 1986/1.

Gössel, Karl Heinz, "Beschluß des BVerfG v. 8.1.1981- 2 BvR 873/80 (BVerfGE 56, 22)", JR, 1982/3.

Gözübüyük, Abdullah Pulat, Türk Ceza Kanunu Açıklaması Cilt: I, 4. Bası, Kazancı, 1980.

Gropp, Walter/Sinn, Arndt, Strafrecht Allgemeiner Teil, 5. Auflage, Springer, 2020.

Grosse-Wilde, Thomas, "Auftakt zum Abschied von der Konsumtion als „unechter Konkurrenzform (Gesetzeseinheit)"?", HRRS, 2019/5.

Grosse-Wilde, Thomas, "Was ist eine Tat und was sind ihre verschuldeten Auswirkungen?", ZStW, 2021/1.

Gubitz, Michael, "Zum Verhältnis von Fortsetzungszusammenhang und prozessualem Tatbegriff im Rahmen des Handeltreibens mit Betäubungsmitteln", JR, 1998/12.

Gültekin Diken, Nil Melek, "Hakkı Olmayan Yere Tecavüz (TCK m. 154)", Malvarlığına Karşı Suçlar (m. 141-169), Adalet, 2018.

Habermaas, H. Fr., Die ideale Konkurrenz der Delikte, Verlag von Ferdinand Enke, 1882.

Hackmann, Lukas, Die Konkurrenzkonstellationen bei mehrfacher Verwirklichung des § 370 AO, Duncker-Humblot, 2020.

Haelschner, Hugo, Das preußische Strafrecht 2. Teil, Marcus, 1858.

Hafızoğulları, Zeki/Özen, Muharrem, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Baskı, US-A, 2021.

Haft, Fritjof, Strafrecht Allgemeiner Teil, 9. Auflage, C.H.Beck, 2004.

Hafter, Ernst, "Die Arbeiten am schweizerischen Strafgesetzbuch - Zweiter Beitrag", ZStrR, 1914.

Hafter, Ernst, Lehrbuch Des Schweizerischen Strafrechts Allgemeiner Teil, Julius Springer, 1926.

Hakeri, Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 27. Baskı, Adalet, 2022.

Hakeri, Hakan, Ceza Hukukunda İhmal Kavramı ve İhmali Suçların Çeşitleri, Seçkin, 2003.

Hartmann, Hans-Dieter, Die Entbehrlichkeit des fortgesetzten Delikts im materiellen und formellen Recht, 1977.

Heinrich, Bernd, Strafrecht Allgemeiner Teil, 4. Auflage, W. Kohlhammer, 2014.

Hellmer, Joachim, "Das Zusammentreffen von natürlicher Handlungs- und rechtlicher Tateinheit bei Verletzung höchstpersönlicher Interessen", GA, 1956.

Herzberg, Rolf Dietrich, "Ne bis in idem-Zur Sperrwirkung des rechtskraftigen Strafurteils", JuS, 1972/3.

Hilgendorf, Eric/Valerius, Brian, Strafrecht Allgemeiner Teil, 2. Auflage, C.H.Beck, 2015.

Hochmayr, Gudrun, "Das sukzessive Delikt – ein neuer Deliktstypus", ZStW, 2010/4.

Hoffmann-Holland, Klaus, Strafrecht Allgemeiner Teil, 2. Auflage, Mohr Siebeck, 2011.

Honig, Richard, Studien zur juristischen und natürlichen Handlungseinheit, Bensheimer, 1925.

Hoppen, Charlotte/Jansen, Scarlett, "Strafklageverbrauch", JuS, 2021/12.

İçel, Kayıhan, "Fikri İçtima Üzerine Bir İnceleme", İÜHFM, 1964/1-2.

İçel, Kayıhan, "Görünüşte Birleşme (İçtima) İlkeleri ve Yeni Türk Ceza Kanunu", İTÜSBD, 2008/14.

İçel, Kayıhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6. Bası, Beta, 2021.

İçel, Kayıhan, Suçların İçtimaı, Sermet Matbaa, 1972.

İçel, Kayıhan/Sokullu Akıncı, Füsun/Özgenç, İzzet/Sözüer, Adem/Mahmutoğlu, Fatih S./Ünver, Yener, İçel Yaptırım Teorisi, 2. Bası, Beta, 2002.

İçel, Kayıhan/Sokullu Akıncı, Füsun/Özgenç, İzzet/Sözüer, Adem/Mahmutoğlu, Fatih S./Ünver, Yener, İçel Suç Teorisi, 2. Bası, Beta, 2000.

İlhan, Abdulkadir/Erel, Kemalettin/Fazla, Yüksel ve diğerleri, Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararları (2005-2015), Adalet, 2015.

İnceoğlu, Sibel, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı: Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler, 3. Bası, Beta, 2008.

İşten, İnanç, Türk Ceza Hukukunda Suçların İçtimaı, Adalet, 2021.

Jäger, Christian, "Das Rechtsinstitut der Konsumtion am Scheideweg", JA, 2019/5.

Jähnke, Burkhard, "Grenzen des Fortsetzungszusammenhang", GA, 1989.

Jakobs, Günther, Strafrecht, Allgemeiner Teil, 2. Auflage, de Gruyter, 1991.

Jescheck, Hans-Heinrich, "Die Konkurrenz", ZStW, 1955/67.

Jescheck, Hans-Heinrich/Weigend, Thomas, Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil, 5. Auflage, Duncker-Humblot, 1996.

Joecks, Wolfgang/Jaeger, Christian, Studienkommentar StGB, 12. Auflage, C.H.Beck, 2018.

Juhas, Michael, Die Privilegierung der Selbstbegünstigung im deutschen und spanischen Strafrecht, Springer, 2020.

Jung, Heike, "Die fortgesetzte Handlung", JuS, 1989/4.

Jung, Heike, "Fortgesetzte Handlung und Verjährung", Gedächtnisschrift für Dietrich Schultz, Heymann, 1987.

Karakaş Doğan, Fatma, "Türk Ceza Hukukunda Cezaların İçtimaı Kurumunun Düzenlenmesi Gerektiği Üzerine", Ankara Barosu Dergisi, 2011/3.

Karakehya, Hakan, "Türk Ceza Kanunu'nda Bilişim Sistemine Girme Suçu", TAAD, 2009/81.

Karaoğlan, Fahreddin, Memnu Fiillerin ve Cezaların İçtimaı, Yeni Matbaa, 1927.

Karlsruher Kommentar zum Gesetz über Ordnungswidrigkeiten, 5. Auflage, C.H.Beck, 2018.

Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung, 8. Auflage, C.H.Beck, 2019.

Kaspar, Johannes, Strafrecht Allgemeiner Teil, 3. Auflage, Nomos, 2020.

Katoğlu, Tuğrul, Kesintisiz Suç (Mütemadi Suç), Seçkin, 2022.

Kavlak, Cihan, Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu, 3. Baskı, Seçkin, 2017.

Ke, Yaw-Cheng, Idealkonkurrenz und Fortsetzungszusammenhang im Strafrechtssystem, 1993.

Kelep Pekmez, Tuba, Ceza Muhakemesinde Fiil, On İki Levha, 2019.

Keller, Christoph, Zur tatbestandlichen Handlungseinheit, Duncker-Humblot, 2004.

Keskinsoy, Ömer, "Yeni Ceza Kanunu'nun Müteselsil Suçla Alakalı Hükümlerinin Değerlendirilmesi", TBBD, 2005/61.

Keyman, Selahattin, "Cürmi Fiilin Yapısal Unsuru Olarak Hareket", AÜHFD, 1988/1.

Keyman, Selâhattin, Türk Hukukunda Af, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1965.

Kienapfel, Diethelm, Strafrecht Allgemeiner Teil, 4. Auflage, de Gruyter, 1984.

Kindhaeuser, Urs, "Normverstoß und natürliche Handlungseinheit", JuS, 1985/2.

Kindhaeuser, Urs/Zimmermann, Till, Strafrecht Allgemeiner Teil, 9. Auflage, Nomos, 2020.

Klein, Ernst Ferdinand, Grundsätze des gemeinen deutschen und preussischen peinlichen Rechts, Hemmerde, 1796.

Klesczewski, Diethelm, Ordnungswidrigkeitenrecht, 2. Auflage, Franz Vahlen, 2016.

Klumpe, Gerhard, Probleme der Serienstraftat, Peter Lang, 1998.

Koca, Mahmut, "Fikri İçtima", CHD, 2007/4.

Koca, Mahmut/Üzülmez, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 15. Baskı, Seçkin, 2022.

Koca, Mahmut/Üzülmez, İlhan, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 8. Baskı, Seçkin, 2022.

Kocasakal, Ümit, "Kişilerin Huzur ve Sükûnunu Bozma Suçu (TCK 123)", Ankara Barosu Dergisi, 2015/2.

Koch, Johann C., Anfangsgründe des peinlichen Rechts, Krieger, 1790.

Koch, Sonja, Asperationsprinzip und retrospektive Konkurrenz, Schulthess, 2013.

Koç, Kahraman, Ceza Tertibinde Gözetilecek Esaslar ve Teselsül, Tekerrür, İçtima Hükümleri Tatbıkatı, Çorum İl Basımevi, 1945.

Kohlmann, Günter, "Schließt die Verjährung der Vortat auch die Bestrafung wegen der Nachtat aus?", JZ, 1964/19.

Köhler, Michael, Strafrecht Allgemeiner Teil, Springer, 1997.

Kraß, Erwin, "Die Identität der Ausführungshandlungen bei der Tateinheit", JuS 1991/10.

Krenberger/Krumm Ordnungswidrigkeitengesetz Kommentar, 6. Auflage, C.H.Beck, 2020.

Kretschmer, Joachim, "Der neue § 238 StGB: Cyberstalking und andere Änderungen", JA, 2022/1.

Kretschmer, Joachim, "Der strafprozessuale Tatbegriff des § 264 StPO in der strafrechtlichen Klausur im Assessorexamen", JA, 2017/2.

Kretschmer, Joachim, "Konkurrenzlehre (§§ 52 und 53 StGB) im Strafrecht – Teil II", JA, 2019/9.

Kretschmer, Joachim, "Konkurrenzlehre (§§ 52 und 53 StGB) im Strafrecht – Teil I", JA, 2019/8.

Krey, Volker/Esser, Robert, Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil, 6. Auflage, W. Kohlhammer, 2016.

Krikor Zohrab, Hukuk-ı Ceza, Ahmed Saki Bey Matbaası, 1910.

Kunter, Nurullah, "Fikri İçtima Sebebi ile Suçların Birleşmesi", İÜHFM, 1948/1-2.

Kunter, Nurullah, "Müselsel Suç ve Af", İÜHFM, 1951/3-4.

Kunter, Nurullah, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 7. Bası, Kazancı, 1981.

Kunter, Nurullah, Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi, İsmail Akgün Matbaası, 1954.

Kühl, Kristian, "Das leidige Thema der Konkurrenzen", JA, 1978.

Kühl, Kristian, Strafrecht Allgemeiner Teil, 8. Auflage, Vahlen, 2017.

Kühne, Hans-Heiner, Strafprozessrecht, 8. Auflage, C.F.Müller, 2010.

Küpper, Georg/Börner, René, Strafrecht Besonderer Teil 1, 4. Auflage, Springer, 2017.

Lackner/Kühl Strafgesetzbuch Kommentar, 29. Auflage, C.H.Beck, 2018.

Lang, Bernd, Die Idealkonkurrenz als Mißverständnis: Zur Entwicklung der Konkurrenzen im 19. Jahrhundert, Duncker-Humblot, 2008.

Leipziger Kommentar Strafgesetzbuch, 10. Auflage, de Gruyter, 1985.

Leipziger Kommentar Strafgesetzbuch, 12. Auflage, de Gruyter, 2011.

Leipziger Kommentar Strafgesetzbuch, 13. Auflage, de Gruyter, 2019.

Lesch, Heiko H., "Natürliche Handlungseinheit", JA, 1996/8-9.

Lippold, Rainer, Die Konkurrenz bei Dauerdelikten als Prüfstein der Lehre von den Konkurrenzen, R.v.Decker-C.F. Müller, 1985.

Löwe-Rosenberg Die Strafprozeßordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz, 27. Auflage, de Gruyter, 2020.

Mahmutoğlu, Fatih Selami/Karadeniz, Serra, Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler Şerhi, Beta, 2017.

Maiwald, Manfred, "Nachträgliche Gesamtstrafenbildung und das Verbot der reformatio in peius", JR, 1980/9.

Maiwald, Manfred, BGH v. 18.12.1984 - l StR 596/84, JR 1985/12.

Maiwald, Manfred, Die natürliche Handlungseinheit, Carl Winter Universitaetsverlag, 1964.

Maiwald, Manfred, Einführung in das italienische Strafrecht und Strafprozeßrecht, Peter Lang, 2009.

Majno, Luigi, Ceza Kanunu Şerhi - Türk ve İtalyan Ceza Kanunları Cilt: 1, Sevinç Matbaası, 1977.

Malkoç, İsmail/Güler, Mahmut, Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler 1, Adil Yayınevi, 1996.

Mannzen, Walter, "Zur Theorie der erweiterten Handlungseinheit", ZStW, 1935/54.

Mannzen, Walter, Die Handlungseinheit im Strafrecht, Jensen, 1934.

Maurach, Reinhart/Gössel, Karl Heinz/Zipf, Heinz/Dölling, Dieter/Laue, Cristian/Renzikowski, Joachim, Strafrecht Allgemeiner Teil Teilband 2, 8. Auflage, C.F. Müller, 2014.

Maurach, Reinhart/Zipf, Heinz, Strafrecht Allgemeiner Teil Teilband 1, 8. Auflage, C.F. Müller, 1992.

Mayer, Hellmuth, Strafrecht Allgemeiner Teil, Kohlhammer, 1953.

Mayer, Max Ernst, Der allgemeine Teil des deutschen Strafrechts, C. Winter, 1915.

Mehmed Aziz, Mufassal Nazariyat-ı Ceza, A. Asodaryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, 1899.

Meier, Bernd-Dieter, "Licht ins Dunkel: Die richterliche Strafzumessung", JuS, 2005/10.

Meier, Bernd-Dieter, Strafrechtliche Sanktionen, 5. Auflage, Springer, 2019.

Meraklı, Serkan, "Parada Sahtecilik Suçu (TCK m. 197)", MÜHF-HAD, 2020/2.

Meraklı, Serkan, Ceza Hukukunda Kusur, Seçkin, 2017.

Merkel, Adolf, Lehrbuch des deutschen Strafrechts, F. Enke, 1889.

Meyer, Hugo/Allfeld, Philipp, Lehrbuch des deutschen Strafrechts, 9. Auflage, A. Deichert, 1934.

Meyer, K., "Beschluß des OLG Karlsruhe v. 24. 6.1977- 3 Ws 99/77", JR, 1978/1.

Mezger, Edmund, Strafrecht: Ein Lehrbuch, 3. Auflage, Duncker-Humblot, 1949.

Mitsch, Wolfgang, "Gesetzeseinheit im Strafrecht", JuS, 1993/6.

Mitsch, Wolfgang, "Konkurrenzen im Strafrecht", JuS, 1993/5.

Montenbruck, Axel, "Gesamtstrafe - eine verkappte Einheitsstrafe?", JZ, 1988/7.

Montenbruck, Axel, Strafrahmen und Strafzumessung, Duncker-Humblot, 1983.

Murmann, Uwe, Grundkurs Strafrecht, 4. Auflage, C.H.Beck, 2017.

Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch, 3. Auflage, C.H.Beck, 2016.

Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch, 4. Auflage, C.H.Beck, 2021.

Münchener Kommentar zur Strafprozessordnung (Hrsg. Schneider, Hartmut), 1. Auflage, C.H.Beck, 2016.

Niese, Werner, "Empfiehlt sich die Einführung einer einheitlichen Strafe auch im Falle der Realkonkurrenz?", Materialien zur Strafrechtsreform Band I, Bundesminister d. Justiz, 1954.

Nomos Kommentar zum Strafgesetzbuch (Hrsg. Kindhäuser, Urs/Neumann, Ulfrid/ Paeffgen, Hans-Ullrich), 5. Auflage, Nomos, 2017.

Nowakowski, Friedrich, Fortgesetztes Verbrechen und gleichartige Verbrechensmenge, Ludwig Röhrscheid, 1950.

Nugay, Kübra, XIX. Yüzyıl Ortak Ceza Hukuku Dilinin Oluşumu: Osmanlı'da Ta'zîrin Kalkması, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2020.

Olshausen, Justus, Kommentar zum Strafgesetzbuch für das deutsche Reich, F. Vahlen, 1892.

Otter, Klaus, Funktionen des Handlungsbegriffs im Verbrechensaufbau, Ludwig Röhrscheid, 1973.

Otto, Harro, Grundkurs Strafrecht, 7. Auflage, de Gruyter, 2004.

Ozansü, Mehmet Cemil, Erken Modernlikte Ceza Sorumluluğunun Kamusallaşması ve Rasyonelleşmesi, On İki Levha, 2014.

Önder, Ayhan, "Mütemadi Suç", İÜHFM, 1963/1-2.

Önder, Ayhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler Cilt: II-III, 2. Bası, Beta, 1992.

Önok, R. Murat, "Trafik Güvenliğini Tehlikeye Sokma Suçu (TCK m. 179)", TBBD, 2015/121.

Öntan, Yaprak, Ceza Hukukunda Davranış ve Netice, Seçkin, 2021.

Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 13. Baskı, Seçkin, 2022.

Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 16. Baskı, Seçkin, 2021.

Özek, Çetin, "İtalyan Ceza Kanunu Tadil Çalışmaları ve Tadil İçin Kabul Edilen Temel Görüşler", İÜHFM, 1968/1-4.

Özen, Muharrem/Köksal, Atacan, "Kişilerin Huzur ve Sükûnunu Bozma Suçu", AÜHFD, 2019/2.

Özen, Mustafa, "Ceza Hukukunda Fikri İçtima", TBBD, 2007/73.

Özen, Mustafa, "Non Bis In Idem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi", GÜHFD, 2010/1.

Özen, Mustafa, Suçların İçtimaı (Zincirleme Suç - Fikri İçtima - Bileşik Suç), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2008.

Özgenç, İzzet, "Cinsel Dokunulmazlığa Karşı İşlenen Suçlar Bakımından İlgilinin Rızasının Ceza Hukuku Sorumluluğu Üzerindeki Etkisi", AHBVÜHFD, 2020/2.

Özgenç, İzzet, Suç Örgütleri, 12. Bası, Seçkin, 2019.

Özgenç, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 18. Bası, Seçkin, 2022.

Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 22. Baskı, Seçkin, 2022.

Özütürk, Nejat, Türk Ceza Kanunu Şerhi ve Tatbikatı Cilt: I, Filiz, 1970.

Patzak, Jörn, Konkurrenzverhältnisse beim unerlaubten Handeltreiben mit Betäubungsmitteln, Nomos, 2021.

Pauckstadt-Maihold, Ulrike/Lutz, Hans-Joachim, Erbs/Kohlhaas Strafrechtliche Nebengesetze, 236. Ergänzungslieferung, C.H.Beck, 2021.

Perinçek, Sadık/Özden, Cahit, Türk Ceza Kanunu ve Buna Ait Seçilmiş Temyiz Mahkemesi Kararları, 2. Bası, Desen Matbaası, 1953.

Peters, Karl, "BGH, Urteil v. 13.12.1960 - 5 StR 478/60 (LG Oldenburg)", JZ, 1961/13.

Peters, Karl, Strafprozeß, 4. Auflage, C.F.Müller, 1985.

Peters, Ralf, "Was bleibt von der „Idealkonkurrenz durch Klammerwirkung"?", JR, 1993/7.

Pfefferle, Wilhelm, Über Ideal- und Realkonkurrenz, C. Lehmann, 1902.

Pfenninger, Hans Felix, Das ausländische Strafrecht der Gegenwart Zweiter Band, Duncker-Humblot, 1957.

Pisapia, Gian Domenico, İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri Genel Kısım, (Çev.: Atıf Akgüç), Yeni Açık Cezaevi Matbaası, 1971.

Preiser, Wolfgang, "Einheitsstrafe für eine Mehrheit gleichartiger Handlungen", ZStW, 1959/71.

Puppe, Ingeborg, "Abschied vom naturalistischen Verbrechensbegriff in der Lehre von den Konkurrenzen", ZStW, 2020/132.

Puppe, Ingeborg, "Die Erfolgseinheit, eine verkappte Form der Idealkonkurrenz", ZIS, 2007/6.

Puppe, Ingeborg, "Die Lehre von der Tateinheit", JuS, 2017/7.

Puppe, Ingeborg, "Funktion und Konstitution der ungleichartigen Idealkonkurrenz", GA, 1982.

Puppe, Ingeborg, "Urteil des BGH v. 28.11.1984- 2 StR 309/84", JR, 1985/6.

Puppe, Ingeborg, "Zur Konkurrenzform der „Bewertungseinheit"", JZ, 2000/14.

Puppe, Ingeborg, Idealkonkurrenz und Einzelverbrechen, Duncker-Humblot, 1979.

Puppe, Ingeborg, Strafrecht Allgemeiner Teil im Spiegel der Rechtsprechung, 4. Auflage, Nomos, 2019.

Ranft, Otfried, "Der Tatbegriff des Strafprozessrechts", JuS, 2003/5.

Reichenbach, Peter, "Uneigentliche Organisationsdelikte", JURA, 2016/2.

Rengier, Rudolf, Strafrecht Allgemeiner Teil, 10. Auflage, C.H.Beck, 2018.

Rissing-van Saan, Ruth, "Die Behandlung rechtlicher Handlungseinheiten in der Rechtsprechung nach Aufgabe der fortgesetzten Handlung (unter besonderer Berücksichtigung des Staatsschutz-Strafrechts)", 50 Jahre Bundesgerichtshof: Festschrift aus Anlaß des fünfzigjährigen Bestehens von Bundesgerichtshof, Bundesanwaltschaft und Rechtsanwaltschaft beim Bundesgerichtshof, Heymanns, 2000.

Rissing-van Saan, Ruth, "Für betrügerische oder andere kriminelle Zwecke errichtete oder ausgenutzte Unternehmen: rechtliche Handlungseinheiten sui generis? -Eine kritische Bestandsaufnahme der jüngeren Rechtsprechung-", Festschrift für Klaus Tiedemann zum 70. Geburtstag, Heymann, 2008.

Riz, Roland, Das italienische Strafgesetzbuch, Walter de Gruyter, 1969.

Roxin, Claus, Strafrecht Allgemeiner Teil Band II, 1. Auflage, C.H.Beck, 2003.

Roxin, Claus/Greco, Luis, Strafrecht Allgemeiner Teil Band I: Grundlagen. Der Aufbau der Verbrechenslehre, 5. Auflage, C.H.Beck, 2020.

Roxin, Claus/Schünemann, Bernd, Strafverfahrensrecht, 26. Auflage, C.H.Beck, 2017.

Rönnau, Thomas/Wegner, Kilian, "Grundwissen – Strafrecht: Konkurrenzen", JuS, 2021/1.

Rönnau, Thomas/Wegner, Kilian, "Grundwissen – Strafrecht: Tatbeendigung", JuS, 2019/10.

Rudolphi, Hans-Joachim, "Zur Subsidiarität einer Bestrafung wegen Landfriedensbruchs", JZ, 1998/9.

Rutkowsky, Heinz, Strafrecht Allgemeiner Teil, N.G. Elwert, 1951.

Rückert, Christian, "Die Lehre von den Konkurrenzen in der Klausurpraxis" JA, 2014/11.

Satzger/Schluckebier/Widmaier Strafgesetzbuch Kommentar, 3. Auflage, Carl Heymanns Verlag, 2016.

Sauer, Wilhelm, Allgemeine Strafrechtslehre, 3. Auflage, de Gruyter, 1955.

Savaş, Vural/Mollamahmutoğlu, Sadık, Türk Ceza Kanununun Yorumu 1. Cilt, Seçkin, 1995.

Schmidhäuser, Eberhard, Strafrecht Allgemeiner Teil, 2. Auflage, J.C.B.Mohr, 1975.

Schmidt, Alpmann, Strafrecht Allgeminer Teil Band 2, 10. Auflage, 2004.

Schmidt, Rolf, Strafrecht Allgemeiner Teil, 20. Auflage, RS Verlag, 2018.

Schmitt, Rudolf, "Die Konkurrenz im geltenden und künftigen Strafrecht", ZStW, 1963/75.

Schnarr, Karl Heinz, Reform des Sanktionenrechts Band 2: Einführung der Einheitsstrafe (Hrsg. Michael Hettinger), Nomos, 2001.

Schneider, Anne, "„The Fast and the Furious" Zur Strafbarkeit von illegalen Autorennen bei Verletzung Unbeteiligter", ZJS, 2013/4.

Schneider, Egon, "Zur Gesetzeskonkurrenz im strafrechtlichen Gutachten", JZ, 1953/21.

Schönke/Schröder Strafgesetzbuch Kommentar, 30. Auflage, C.H.Beck, 2019.

Schroeder, Friedrich-Christian, "Die natürliche Handlungseinheit in der Übungsarbeit", JURA, 1980/5.

Seher, Gerhard, "Studien- und Examenswissen zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – zugleich eine Werbung für eine unbeliebte Materie", BRZ, 2021/1.

Seher, Gerhard, "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (2)", JuS, 2004/6.

Seher, Gerhard, "Zur strafrechtlichen Konkurrenzlehre – Dogmatische Strukturen und Grundfaelle (1)", JuS, 2004/5.

Seier, Jürgen, "Problemfälle des § 123 StGB", JA, 1978.

Servet, Hukuk-u Ceza, İkdam Matbaası, 1909.

Sowada, Christoph, "Die natürliche Handlungseinheit - eine Rechtsfigur mit ungewisser Zukunft", NZV, 1995/12.

Sowada, Christoph, "Probleme der natürlichen Handlungseinheit", JURA, 1995/5, s. 247.

Soyaslan, Doğan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Baskı, Yetkin, 2018.

Soyaslan, Doğan, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 13. Baskı, Yetkin, 2020.

Sözüer, Adem, "Die Reform des türkischen Strafrechts", ZStW, 2007/3.

Sözüer, Adem, "Türk Hukukunda Af, 4454 ve 4616 Sayılı Kanunlarda Öngörülen Şartla Salıverilme ve Ertelemeye İlişkin Hükümlerin Hukuksal Niteliği ile Bu Hükümlerin Anayasa'ya Uygunluğu Sorunu", Anayasa Yargısı, 2001/1.

Steinberg, Georg/Bergmann, Andrea, "Über den Umgang mit den Konkurrenzen in der Strafrechtsklausur", JURA, 2009/12.

Steinberg, Georg/Stam, Fabian, "Der strafprozessuale Tatbegriff", JURA, 2010/12.

Stemler, Patrick, "Die Notwehr", ZJS, 2010/3.

StGB Annotierter Kommentar (Hrsg. Graf, Damian K.), Stämpfli Verlag, 2020.

Stooss, Carl, Die Grundzuge des Schweizerischen Strafrechts, H. Georg, 1892.

Stooss, Carl, Motive zu dem Vorentwurf eines Schweizerischen Strafgesetzbuches, Allgemeiner Teil, Verlag von Georg & Co., 1893.

Strafgesetzbuch Kommentar (Hrsg. von Heintschel-Heinegg, Bernd), 3. Auflage, C.H.Beck, 2018.

Strafgesetzbuch Kommentar (Hrsg. Matt, Holger/Renzikowski, Joachim), Vahlen, 2013.

Stratenwerth, Günter, Schweizerisches Strafrecht Allgemeiner Teil I: Die Straftat, 3. Auflage, Stämpfli, 2005.

Stratenwerth, Günter/Kuhlen, Lothar, Strafrecht Allgemeiner Teil, 6. Auflage, Vahlen, 2011.

Struensee, Eberhard, Die Konkurrenz bei Unterlassungsdelikten, Ludwig Röhrscheid, 1971.

Systematischer Kommentar zum Strafgesetzbuch Band 1, 7. Auflage, Luchterhand, 1998.

Systematischer Kommentar zum Strafgesetzbuch Band 2 (Hrsg. Wolter, Jürgen), 9. Auflage, Carl Heymanns Verlag, 2016.

Şahin, Cumhur/Göktürk, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Bası, Seçkin, 2022.

Şen, Ersan/Eryıldız, H. Sefa, Suç Örgütü, 2. Baskı, Seçkin, 2019.

Taner, Tahir, Ceza Hukuku Umumi Kısım, Ahmet Sait Matbaası, 1949.

Taner, Tahir, Ceza Hukuku Üçüncü Basıma 2 nci Ek, İsmail Akgün Matbaası, 1953.

Taner, Tahir, Tanzimat Devrinde Ceza Hukuku, Maarif, 1940.

Tavares, Juarez, "Handlungseinheit und Konkurrenz bei nicht zweckorientiertem Handeln", Festschrift für Claus Roxin zum 80. Geburtstag Band 1, de Gruyter, 2011.

Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Önok, R. Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 19. Baskı, Seçkin, 2021.

Tiedemann, Klaus, "Grundzüge der Konkurrenzlehre", JuS, 1987/3.

Timpe, Gerhard, "Fortsetzungszusammenhang und Gesamtvorsatz", JA, 1991.

Toroslu, Nevzat, Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukuki Konusu, Sevinç Matbaası, 1970.

Toroslu, Nevzat/Toroslu, Haluk, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 26. Baskı, Savaş, 2021.

Tosun, Öztekin, "Müselsel Suçlar", İÜHFM, 1957/1-4.

Tosun, Öztekin, Türk Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri Cilt: I, 3. Bası, Fakülteler Matbaası, 1981.

Töngür, Ali Rıza/Çetintürk, Ekrem, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin, 2020.

Trechsel, Stefan/Noll, Peter, Schweizerisches Strafrecht - Allgemeiner Teil I, 6. Auflage, Schulthess Juristische Medien, 2004.

Trechsel, Stefan/Thommen, Marc, Schweizerisches Strafgesetzbuch Praxiskommentar, 3. Auflage, Dike, 2018.

Tsai, Sheng-Wei, Zur Problematik der Tatbestandsalternativen im Strafrecht, Duncker-Humblot, 2006.

Tuna, Yalçın, "Suçluların Fikri İçtimaı", AD, 1955/2.

Türk Ceza Kanunu Öntasarısı (1997), T.C. Adalet Bakanlığı.

Türkoğlu, Halide Gökçe, Roma Hukukunda Suç ve Ceza, 2. Baskı, Seçkin, 2017.

Udeh, Abdulkadir, Mukayeseli İslam Hukuku ve Beşeri Hukuku Cilt: 2, (Çev.: Ali Şafak), 1. Baskı, Rehber, 1990.

Uygun, Mehmet, Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararları, Adalet, 1997.

Ünver, Yener/Hakeri, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 19. Baskı, Adalet, 2022.

Üzülmez, İlhan, Türk Hukukunda Tekerrür, Turhan, 2003.

v. Heintschel-Heinegg, Bernd, "Natürliche Handlungseinheit", JA, 1996/7.

v. Hippel, Robert, Deutsches Strafrecht Band 2, Springer, 1971.

v. Hufnagel, Carl F., Commentar über das Strafgesetzbuch für das Königreich Württemberg: Band 2, Metzler, 1842.

v. Liszt, Franz/Schmidt, Eberhard, Lehrbuch des deutschen Strafrechts, 26. Auflage, de Gruyter, 1932.

Vogler, Theo, "Funktion und Grenzen der Gesetzeseinheit", Festschrift für Paul Bockelman für 70. Geburtstag, Beck, 1979.

Wagemann, Christian, "Natürliche Handlungseinheit bei Angriffen auf höchstpersönlichen Rechtsgüter", JURA, 2006/8.

Waldowski, Hans-Jürgen, Ist eine klare Abgrenzung zwischen Tateinheit und Tatmehrheit möglich und gerecht?, Walhalla u. Praetoria, 1956.

Walter, Tonio, "Positive und negative Erfolgsdelikte –Handeln und Unterlassen", ZStW, 2004/3.

Walter, Tonio, "Zur Lehre von den Konkurrenzen Handlungseinheit und Handlungsmehrheit", JA, 2004/7.

Walter, Tonio, "Zur Lehre von den Konkurrenzen: die Gesetzeskonkurrenz", JA, 2005/6.

Warda, Günter, "Funktion und Grenzen der natürlichen Handlungseinheit", Festschrift für Dietrich Oehler zum 70. Geburtstag, Carl Heymanns Verlag, 1985.

Warda, Günter, "Grundfragen der strafrechtlichen Konkurrenzlehre", JuS, 1964/3.

Warda, Günter, "Konstruktive Möglichkeiten und Grenzen der Zusammenfassung eines mehraktigen Geschehens zu einer Tat, dargestellt am Beispiel des Tatbestandsmerkmals „quälen" in § 225 StGB", Festschrift für Hans Joachim Hirsch zum 70. Geburtstag, de Gruyter, 1999.

Wegscheider, Herbert, Echte und scheinbare Konkurrenz, Duncker-Humblot, 1980.

Welzel, Hans, Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie, de Gruyter, 1975.

Welzel, Hans, Das Deutsche Strafrecht, 11. Auflage, de Gruyter, 1969.

Werle, Gerhard, Die Konkurrenz bei Dauerdelikt, Fortsetzungstat und zeitlich gestreckter Gesetzesverletzung, Duncker-Humblot, 1981.

Wessels, Johannes/Beulke, Werner/Satzger, Helmut, Strafrecht Allgemeiner Teil, 48. Auflage, C.F.Müller, 2018.

Wilhelm, Endrik, "Zur Konkurrenz zwischen einem Begehungs- und einem Unterlassungsdelikt", NStZ, 2001/8.

Wilhelm, Endrik, Die Konkurrenz zwischen Begehungs- und Unterlassungsdelikte, Westfälischen Wilhems-Universität zu Münster, 1992.

Wolfgang, Wohlers, Schweizerisches Strafgesetzbuch Handkommentar, 4. Auflage, Stämpfli, 2020.

Wolter, Jürgen, "Natürliche Handlungseinheit, normative Sinneinheit und Gesamtgeschehen", StV, 1986/7.

Yalçın Sancar, Türkan, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda Zincirleme Suç", TBBD, 2007/70.

Yalçın Sancar, Türkan, Müteselsil Suç, Seçkin, 1995.

Yaşar, Osman/Gökcan, Hasan Tahsin/Artuç, Mustafa, Türk Ceza Kanunu 1. Cilt, 2. Baskı, Adalet, 2014.

Yenerer Çakmut, Özlem, "Cebir Suçu (TCK m. 108)", ERÜHFD, 2013/2.

Yenidünya, Ahmet Caner/İçer, Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet, 2016.

Yenisey, Feridun/Plagemann, Gottfried, Alman Ceza Kanunu, 2. Baskı, Beta, 2015.

Yerdelen, Erdal, "Mütemadi (Kesintisiz) Suç", TAAD, 2014/5.

Yılmaz, Zahit, "Türk Ceza Hukukunda Suçların İçtimaı Açısından Fiilin Tekliği Kavramı", ABÜHFD, 2020/16.

Yokuş Sevük, Handan, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Eziyet Suçu", İÜHFM, Prof. Dr. Füsun Sokullu-Akıncı'ya Armağan, 2013/1.

Yurtcan, Erdener, Ceza Yargılamasında Kesin Hüküm, 2. Bası, Kazancı, 1987.

Yüce, Turhan Tufan, Ceza Hukuku Dersleri Cilt: 1, Şafak Basım ve Yayınevi, 1982.

Zafer, Hamide, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8. Bası, Beta, 2021.

Zieschang, Frank, "Das Konkurrenzverhältnis von Zustands- und Dauerdelikt", Festschrift für Ruth Rissing-van Saan zum 65. Geburtstag, De Gruyter, 2011.

Zieschang, Frank, "Tendenzen in der Rechtsprechung seit der Entscheidung des Großen Senats für Strafsachen zur fortgesetzten Handlung", GA, 1997.

Zschockelt, Alfons, "Die Auswirkungen der Entscheidung des Großen Senats für Strafsachen zum Fortsetzungszusammenhang", JA, 1997.

zu Dohna, Alexander Graf, "Grenzen der Idealkonkurrenz", ZStW, 1942/61.

ÖZGEÇMİŞ

ADI SOYADI: Ahmet KILIÇ

EĞİTİM BİLGİLERİ:

Doktora: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku, 2017 - 2023

Yüksek Lisans: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku (Tezli), 2015 - 2017

Lisans: Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, 2011 - 2015

İŞ TECRÜBESİ: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi, 2016 - halen

YABANCI DİLLER: İngilizce (iyi), Almanca (iyi)

YAYINLAR:

Tehlike Arz Eden Hayvanı Sokağa Terk Etme Kabahatinin İçtima Hükümleri ve "Non Bis In Idem" İlkesi Bağlamında Değerlendirilmesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.5, S.2, ss. 629-646, 2022 (Hakemli Dergi).

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu m. 142/2-a'daki Kişinin Ölümüne İlişkin Nitelikli Halin Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.26, S.1, ss.146-160, 2020 (Hakemli Dergi).

Kaybolmuş veya Hata Sonucu Ele Geçmiş Eşya Üzerinde Tasarruf Suçu, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, S.2, ss.1-36, 2018 (Hakemli Dergi).